ב"ה

אין ליכט
פון תורה

ספר

עין יעקב

על מסכת

ברכות, פאה, דמאי,
שביעית, מעשר שני, ביכורים
בלשון הקודש
ואידיש

201

הוצאת אמונה

ברוקלין נוא יארק,

שנת תשל"ד לפ"ק

בעזרת השם יתברך

ספר
עין יעקב
מסכת ברכות, פאה, דמאי, שביעית, מעשר שני, ביכורים

כולל כל האגדות מתלמוד בבלי וירושלמי,
הנמצאות במסכת

ברכות, פאה, דמאי, שביעית,
מעשר שני, ביכורים

עם פירוש רש״י בשלמותו והחדושים שנתוספו בו, ככל הנמצא בספר עין יעקב הגדול.
גם איזה מאמרים מתוספות מהרש״א, הרי״ף, ועיון יעקב.
גם ציוני הדפוס בש״ס, וציוני המקראות בתנ״ך, והגהות הב״ח.
ונוסף על זה פירוש עברי טייטש הנהוג במדינתנו.
נעתק על ידי ה״ר יוסף מאיר יעב״ץ
מעתיק המשניות עברי טייטש.

הוצאת אמונה
ברוקלין נוא יארק, שנת תשמ״ו לפ״ק

א מאימתי קורין את שמע בערבית . משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן וכו':

גמ' מכדי כהנים אימת קא אכלי תרומה משעת צאת הכוכבים ליתני משעת צאת הכוכבים מלתא אגב אורחיה קא משמע לן כהנים אימת קא אכלי בתרומה משעת צאת דכוכבים והא קמ"ל דכפרה לא מעכבא . כדתניא (ויקרא כב) ובא השמש וטהר ביאת שמשו מעכבתו מלאכול בתרומה ואין כפרתו מעכבתו מלאכול בתרומה . וממאי דהאי ובא השמש ביאת השמש והאי וטהר טהר יומא דלמא ביאת אורו הוא ומאי וטהר טהר גברא . אמר רבה בר רב שילא א"כ לימא קרא ויטהר מאי וטהר טהר יומא . כדאמרי אינשי איערב שמשא ואדכי יומא . במערבא

דילמא ביאת אורו . ביאור השמש מיום השמיני ויטהר האיש עצמו בהבאת קרבנותיו ואח"כ יאכל : א"כ . דהאי קרא וטהר לשון עבר הוא כיומא קרא ויטהר מאי וטהר : ואדכי . לשון עבר נתדכה

פרק ראשון

א מֵאֵימָתַי . וֶוען הֵייבְּט זִיךְ אָן דִיא צַייט צוּא לֵייעֶנֶען קְרִיאַת שְׁמַע בַּייא נַאכְט . פוּן דֶער צַייט וָואס דִיא כֹּהֲנִים גֵייעֶן אַריין עֶסִין זֵייעֶר תְּרוּמָה דָאס הֵייסְט כֹּהֲנִים וָואס זֶענֶען גִיוֶועזֶען טָמֵא . אוּנ הָאבֶּען זִיךְ טוֹבֵל גִיוֶועזֶען פוּן דֶעסטְוֶועגֶין טָארִין זֵייא נִיט עֶסִין קֵיין תְּרוּמָה . בִּיז דִיא זוּהן גֵייט אוּנְטֶער . דָאס אִיז בִּיז עֶס וֶוערְט גִיזֶעהְן שְׁטֶערִין אִין הִימֶעל] אַזוֹי אִיז דִיא צַייט צוּא לֵייעֶנֶען קְרִיאַת שְׁמַע בַּיי נַאכְט . אוֹיךְ וֶוען עֶס וֶוערְט גִיזֶעהְן שְׁטֶערִין אִין הִימֶעל נִיט פְרִיעֶר . פְרֶעגְט דִיא גְמָרָא וֶוען אִיז דִיא צַייט וָואס כֹּהֲנִים וָואס זֶענֶען גִיוֶועזֶען טָמֵא] גֵייעֶן אַרֵיין עֶסִין תְּרוּמָה וֶוען שְׁטֶערִין וֶוערִין גִיזֶעהְן . אוּנ דִיא צַייט פוּן קְרִיאַת שְׁמַע לֵייעֶנֶען בַּייא נַאכְט אִיז אוֹיךְ וֶוען שְׁטֶערִין וֶוערִין גִיזֶעהְן זָאל דִיא מִשְׁנָה לֶערְנֶען וֶוען אִיז דִיא צַייט צוּ לֵייעֶנֶען קְרִיאַת שְׁמַע בַּייא נַאכְט] וֶוען שְׁטֶערִין וֶוערִין גִיזֶעהְן . צוּא וָואס דֶער מָאנְט דִיא מִשְׁנָה דִיא כֹּהֲנִים וֶוען זֵייא מֶעגִין עֶסִין תְּרוּמָה : עֶנְטְפֶערְט דִיא גְמָרָא בַּיים וֶועג וֶוען דִיא מִשְׁנָה לֶערִינְט אֵיין דִין : דֶער צֵיילְט זִיא נָאךְ אַדִין , וַוייל דִיא בֵּיידֶע דִינִים זֶענֶען גְלַייךְ . כֹּהֲנִים וָואס זֶענֶען גִיוֶועזֶען טָמֵא אוּנ הָאבֶּען זִיךְ טוֹבֵל גִיוֶועזֶען וֶוען מֶעגִין זֵייא עֶסִין תְּרוּמָה . וֶוען שְׁטֶערִין וֶוערִין גִיזֶעהְן אִין הִימֶעל . אוּנ דָאס רָאוְט אוּנְז דִיא מִשְׁנָה הֶערִין אַז דִיא קָרְבָּנוֹת הַאלְטֶען אִים נִישְׁט אוֹיף פוּן צוּא עֶסִין תְּרוּמָה [אוֹיבּ דֶער כֹּהֵן אִיז גִיוֶועזֶען אַזָב אָדֶער אַמְצוֹרָע . דֶער נָאךְ וִויא עֶר וֶוערְט גֶעזוּנְד דַארְף עֶר צֵיילֶען זִיבֶּען טֶעג . דֶעם זִיבֶּעטֶען טָאג פַארִין נַאכְט אִיז עֶר זִיךְ טוֹבֵל . אוּנ אוֹיף מָארְגֶען דֶעם אַכְטֶען טָאג דַארְף עֶר בְּרֵיינְגֶען קָרְבָּנוֹת . זָאגְט דִיא מִשְׁנָה אַז דֶעם זִיבֶּעטֶען טָאג בַּייא נַאכְט נָאךְ דֶער טְבִילָה מֶעג עֶר עֶסִין תְּרוּמָה : אוּנ דַארְף נִיט וַוארְטֶען בִּיז אוֹיף מָארְגֶין נָאךְ דִיא קָרְבָּנוֹת בְּרֵיינְגֶען] אַזוֹי וִויא מִיר הָאבֶּען גִילֶערוּנְט עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ וְטָהֵר דִיא זוּהן וֶועט אוּנְטֶער גֵיין וֶועט עֶר זַיין רֵיין . אוּנ וֶועט מֶעגִין עֶסִן תְּרוּמָה . דָאס זוּהן אוּנְטֶער גֵיין הַאלְט אִיהם אוֹיף פוּן צוּא עֶסִין תְּרוּמָה . עֶר טָאר נִיט עֶסִין תְּרוּמָה אֵיידֶער דִיא זוּהן גֵייט אוּנְטֶער . אָבֶּער דִיא קָרְבָּנוֹת זַיינֶע הַאלְטֶען אִיהם נִיט אוֹיף פוּן צוּא עֶסִין תְּרוּמָה . עֶר מֶעג עֶסִין תְּרוּמָה אֲפִילוּ אֵיידֶער עֶר בְּרֵיינְגְט קָרְבָּנוֹת . פְרֶעגְט דִיא גְמָרָא פוּן וַואנֶען וֵוייסְטוּ אַז דֶער וָוארְט וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ אִיז טַייטְשׁ דִיא זוּהן וֶועט אוּנְטֶער גֵיין אוּנ דֶער וָוארְט וְטָהֵר אִיז טַייטְשׁ דֶער טָאג וֶועט אַוֶועק גֵיין ווָארוּם מֶען קֶען נִיט טַייטְשִׁין וְטָהֵר עֶר וֶועט רֵיין וֶוערִין . וַוייל עֶר אִיז נָאךְ נִיט רֵיין בִּיז נָאךְ דִיא קָרְבָּנוֹת בְּרֵיינְגֶען] טָאמֶער מֵיינְט מֶען וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ דִיא זוּהן וֶועט אוֹיף קוּמֶען דֶעם אַכְטֶען טָאג אוּנ וָואס מֵיינְט מֶען מִיט דֶעם וָוארְט וְטָהֵר דֶער מֶענְטְשׁ וֶועט רֵיין וֶוערִין . דוּרְךְ דִיא קָרְבָּנוֹת וָואס עֶר וֶועט בְּרֵיינְגֶען . דֶער נָאךְ וֶועט עֶר מֶעגִין עֶסִין תְּרוּמָה . הָאט רַבָּה בַּר רַב שִׁילָא גִזָאגְט אוֹיבּ דִיא תּוֹרָה זָאל אַזוֹי מֵיינֶען זָאל דֶר פָּסוּק זָאגֶן וְיִטְהַר מִיט אַפַּר בָּאט אוֹיף אִים . עֶר זָאל רֵיין וֶוערִין . דָאס הֵייסְט עֶר זָאל בְּרֵיינְגֶען קָרְבָּנוֹת . וָוארוּם שְׁטֵייט וְטָהֵר . וְטָהֵר מֵיינְט מֶען עֶר וֶוערְט רֵיין פוּן זִיךְ אַלֵיין . עֶר טוּהט

במערבא הא דרבה בר רב שילא לא שמיע להו ובעו לה מבעיא האי ובא השמש ביאת שמשו הוא ומאי וטהר טהר יומא או דילמא ביאת אורו הוא ומאי וטהר טהר גברא. והדר פשיט לה מברייתא מדקתני בברייתא סימן לדבר צאת הכוכבים שמע מינה ביאת שמשו הוא ומאי וטהר טהר יומא :

(ע"ב) **אמר** רבי יוסי בין השמשות כהרף עין זה נכנס וזה יוצא ואי אפשר לעמוד עליו :

(דף ג) **ב עד** סוף האשמורה דברי רבי אליעזר מאי קסבר רבי אליעזר אי קסבר שלשה משמרות הוי הלילה לימא עד ארבעה שעות ואי קסבר ארבעה משמרות הוי הלילה לימא עד שלשה שעות. לעולם קסבר שלשה משמרות הוי הלילה והא קמ"ל דאיכא משמרות ברקיע ואיכא משמרות בארעא. דתניא רבי אליעזר אומר שלשה משמרות הוי הלילה ועל כל משמר ומשמר יושב הקב"ה ושואג כארי שנא' (ירמיה כה) ה' ממרום ישאג וממעון קדשו

יתן

פירוש

תו לעולם כשמש : מברייתא . דקאמר לקמן במשקין משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן : סימן לדבר צאת הכוכבים . שמע מינה אין כפרתן מעכבת : בין השמשות . דרבי יהודה מהלך חצי מיל לפני צאת הכוכבים ודרבי יוסי כהרף עין לפני צאת הכוכבים :

שלשה משמרות הוי הלילה . כמשמרות עבודת המלאכים ושיר שלהם נחלק לשלשה חלקים ראשונה לכת אחת שניה לכת אחרת שלישית לכת שלישית ומפרש בגמרא קמ"ל כרבי אליעזר דמתני' דאמר זמן ק"ש עד סוף האשמורה הראשונה דאיכא משמרות ברקיע ואיכא משמרות בארעא :

ישאג

גאר ניט צוא זיין ריין ווערין . געווים מיינט מען דער טאג גייט אוועק . ווערט ער טהור פון זיך אליין צוא עסין תרומה . אזוי וויא מענטשין זאגין דיא זוהן איז אונטער גיגאנגען אונ דער טאג איז אוועק גיגאנגען . אין ארץ ישראל וואס רבה בר רב שילא האט גזאגט האבען זייא ניט גיהערט האבען זייא דאס גיפרעגט דיא ווערטער ובא השמש מיינט מען דיא זוהן איז אונטער גיגאנגען . אונ וויא איז דער טייטש וטהר דער טאג איז אוועק גיגאנגען אדער טאמער מיינט מען דיא זוהן איז אויף גיקומען דעם אנדערן טאג . אונ וויא מיינט מען וטהר דער מענטש וועט ריין ווערין . ער וועט ברענגען קרבנות. דער נאך איז זייא דיא זאך געווים גיווארין פון דיא ברייתא ווייל מען לערונט אין דיא ברייתא אצייכען צוא דער זאך . ווען כהנים עסין תרומה ווען שטערין גייען ארויס אויף דעם הימעל צוא בעצייכטען איז גידרונגען דער פון אז ובא השמש מיינט מען דיא זוהן איז אונטער גיגאנגען אונ וואס מיינט מען וטהר דער טאג איז אוועק גיגאנגען :

אמר : האט רבי יוסי גזאגט דער צווישען טאג אונ נאכט איז אזוי וויא מען גיט אמאך מיט דעם אויג דער גייט אריין . דיא נאכט גייט אריין . אונ דער גייט ארויס . דער טאג גייט ארויס. אונ עס איז ניט מעגליך צוא שטעלין דארויף . מען זאל עפעס טאהן אין דער צייט ווען דער טאג אונ נאכט שיידין זיך :

ב עד . ביז צום סוף ערשטע טייל נאכט איז צייט צוא לייענען קריאת שמע . אזוי זאגט רבי אליעזר . פרעגט דיא גמרא וויא האלט רבי אליעזר . אויב ער האלט דיא נאכט איז צוא טיילט אין דרייא טייל . איז דא אין יעדער טייל פיר שעה . צוא וואס זאגט רבי אליעזר ביז צום סוף ערשטע טייל זאל ער זאגין ביז פיר שעה אין דער נאכט איז צייט צוא לייענען קריאת שמע . אונ אויב רבי אליעזר האלט דיא נאכט איז צוא טיילט אין פיר טייל . איז דא אין יעדער טייל דרייא שעה . זאל ער זאגין ביז דרייא שעה אין דער נאכט איז צייט צוא לייענען קריאת שמע . ענטפערט דיא גמרא . רבי אליעזר האלט באמת אז דיא נאכט איז צוא טיילט אין דרייא טייל. אונ דס לאזט אונז רבי אליעזר הערין אזוי ווי אויף דעם הימעל איז די נאכט צו טיילט אין דריי טייל . אונ מען ווייס יעדער טייל בזונדער ווען עס הייבט זיך אן . אזוי איז דיא נאכט צו טיילט אין דרייא טייל אויף דיא ערד . אונ מען ווייס יעדער טייל ווען עס הייבט זיך אן אונ ווען עס לאזט זיך אויס . מיר האבען גיהערונט רבי אליעזר זאגט דיא נאכט איז צו א טיילט אין דרייא טייל . אונ אויף יעדער טייל נאכט זיצט גאט אונ ער שרייט אזוי וויא א לייב אויף דעם חורבן

ביה

יתן קולו שאוג ישאג על נוהו וסימן לדבר משמרה ראשונה חמור נוער. שניה כלבים צועקים. שלישית תינוק יונק משדי אמו ואשה מספרת עם בעלה. מאי קחשיב ר' אליעזר אי תחלת משמרות קחשיב תחלת משמרה ראשונה סימנא למה לי אורתא הוא אי סוף משמרות קחשיב סוף משמרה אחרונה סימנא למה לי יממא הוא אלא חשיב סוף משמרת ראשונה ותחלת משמרה אהרונה ואמצעית דאמצעיתא ואי בעית אימא כולהו סוף משמרות קחשיב. וכי תימא אחרונה לא צריך למאי נפקא מינה למקרי ק"ש למאן דגני בבית אפל ולא ידע זמן ק"ש אימת כיון דאשה מספרת עם בעלה ותינוק יונק משדי אמו ליקום ולקרי. אמר רב יצחק בר שמואל אמר רב שלשה משמרות הוי הלילה ועל כל משמר ומשמר יושב הקב"ה ושואג כארי ואומר אוי שהחרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתי את בני לבין העו"ג:

ג תניא אמר רבי יוסי פעם אחת הייתי מהלך בדרך ונכנסתי לחורבה אחת מחורבות ירושלים להתפלל ובא אליהו זכור לטוב ושמר לי על הפתח והמתין לי עד

ישאג שאוג ישאג. הרי שלשה: ואשה מספרת. כשמגיע קרוב ליום ובני אדם עומדים משינתם והכוכבים יחד מספרים זה עם זה: אורתא הוא. צאת הכוכבים: כולהו סוף משמרות וכו'. תירוצא הוא: ושמר. והמתין כמו לא יאמר אדם לחבירו שמור לי נגד עו"ג פלוני ובב"ק בפרק המוכל

בית המקדש. אזוי וויא עס איז געזאגט געווארן אין פסוק גאט שרייט פון זיין הייך. פון הימעל. און פון זיין הייליגע וואוהנונג טוהט ער געבין זיין קול ער שרייט און שרייט אויף זיין וואוהנונג וואס איז פאר ברענט געווארן. און אצייכען צוא דער זאך ווען עס זענען דיא משמרות (דריי אבטיילונגען) אויף דיא ערד: דיא ערשטע טייל נאכט ברומט דער אייזיל. דיא אנדערע טייל נאכט שרייאן הינט: דיא דריטע טייל נאכט זייגט דאס קינד פון דיא בריסט פון זיין מוטער. און אאשה שמועסט מיט איר מאן. פרעגט דיא גמרא וואס רעכונט רבי אליעזר. אויף וועלכער צייט גיט רבי אליעזר דיא צייכונם. אויב ער רעכונט דעם אנהייב פון יעדער טייל: אויף דעם אנהייב פון דאס ערשטע טייל נאכט דארף מען ניט קיין צייכען ווען דאס איז. ווען עס ווערט נאכט איז דער אנהייב פון דיא ערשטע טייל נאכט. אויב ער רעכונט דעם סוף פון יעדער טייל. אויף דעם סוף פון דאס לעצטע טייל נאכט דארף מען ניט קיין צייכען ווען דאס איז ווען עס ווערט טאג איז דער סוף פון דיא לעצטע דריטע טייל נאכט. נאר ער רעכונט מער דעם סוף פון דיא ערשטע טייל. און דעם אנהייב פון דעם לעצטין טייל. און דעם מיטען פון דיא מיטעלסטע טייל נאכט. און אויב דוא ווילסט וועל איך דיר זאגין. ער רעכונט דעם סוף פון אלע דריי טיילען נאכט: אויב דוא ווסט ווערין זאגין. דעם סוף פון דיא לעצטע דריטעל נאכט דארף מען ניט רעכענען. וואס קומט ארויס דער פון וואס ער רעכונט דעם סוף פון דיא לעצטע דריטעל נאכט. זאגט דיא גמרא דער וואס שלאפט אין אפינסטערע שטוב און ער ווייס ניט דיא צייט ווען ער זאל לייענען קריאת שמע. אז דיא אשה שמועסט מיט איר מאן. און דאס קינד זייגט פון דיא בריסט פון זיין מוטער זאל ער אויף שטיין און זאל לייענען קריאת שמע. ווייל דיא צייט לאזט זיך אויס. דיא לעצטע דריטע טייל נאכט און עס ווערט טאג. האט רב יצחק דער זוהן פון שמואל געזאגט פון רבס וועגין דיא נאכט איז צוא טיילט אין דרייא טייל און אויף יעדער טייל זיצט גאט און ער שרייט וויא אלייב און ער זאגט ווייא איך האב פאר וויסט מיין שטוב און איך האב פאר ברענט מיין פאלאסט און איך האב פאר טריבען מיינע קינדער צווישען דיא אומות וואס דינען צוא דיא שטערין:

ג תניא: מיר האבען גילערונט רבי יוסי האט געזאגט איך בין אמאהל גיגאנגען אין וועג און איך בין אריין גיגאנגען אין אוויסטע שטוב פון דיא וויסטע הייזער וואס זענען אין ירושלים צוא דאווענען וביטין גאט איז גיקומען אליהו הנביא זיין דער מאנונג זאל זיין צו גוטען

עד שסיימתי תפלתי לאחר שסיימתי תפלת אמר לי שלום עליך רבי אמרתי לו שלום עליך רבי ומורי. אמר לי בני מפני מה נכנסת לחורבה זו אמרתי לו להתפלל אמר לי מפני מה לא התפללת בדרך אמרתי לו מתיירא הייתי שמא יפסיקוני עוברי דרכים. אמר לי היה לך להתפלל תפלה קצרה. באותה שעה למדתי ממנו ג' דברים. למדתי שאין נכנסין לחורבה ולמדתי שמתפללין בדרך ולמדתי שהמתפלל בדרך יתפלל תפלה קצרה. א"ל בני מה קול שמעת בחורבה זו אמרתי לו שמעתי בת קול שמנהמת כיונה ואומרת אוי שהחרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתי את בני לבין העכו"ם. אמר לי בני חייך וחיי ראשך לא שעה זו בלבד אומרת כך אלא בכל יום ויום ג"פ אומרת כך. ולא עוד אלא בכל זמן שישראל נכנסין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ועונין אמן יהא שמיה רבא מברך הקב"ה מנענע ראשו ואומר אשרי המלך שמקלסין אותו בביתו כך. ומה לו לאב שהגלה את בניו לבין העו"ג ואוי להם לבנים שגלו מעל שלחן אביהם:

פירוש

נמצא עומדת על פתח הגרס, וכמו ואליו שמר את הוכך, סומר אמונים: תפלה קצרה. פבינגו כן הסכימו בתוספות: בת קול. לא דיבר רש"י בפירושו כלל במקום זה. אבל במסכת סוטה פרק ואלו נאמרים (דף כט) על מאמר אין מלאכי השרת מכירין בלשון ארמי כתב דבר הידוע בפירוש בת קול מקום כראוי לכבינו כוה באותה סוגיא לכן לא כתבתיו פה. ומצאתי בתוספות בסנהדרין פרק א' דף י"א לשון זה. בת קול י"א שלא היו שומעין קול היוצא מן השמים אלא מתוך אותו קול יוצא קול אחר כמו פעמים שאדם מכה בכח ושומע קול אחר היוצא ממנו למרחוק ואותו קול היו שומעין. לכן היו קורין אותו בת קול ע"כ. וכן מצאתי כתוב בשם רב סעדיה גאון ז"ל: אמרי. כל זמן שהיה קילוס זה

הט

און ער האט געוואָרט אויף מיר ביז דיא צייט ביז איך האב אויס געלאָזן מיין תפלה. דער נאך וויא איך האב אויס געלאָזן מיין דאַווענען האט אליהו הנביא געזאָגט צו מיר פריד זאל זיין אויף דיר מיין רבי. האב איך געזאָגט צו איהם (צו אליהו) פריד זאל זיין אויף דיר מיין רבי און מיין לערנער. האט אליהו הנביא געזאָגט צו מיר מיין זוהן פאר וואס ביסטו אריין געגאנגען אין דעם וויסטען אָרט. האב איך געזאָגט צו איהם (צו אליהו הנביא) צו דאַווענען. האט אליהו הנביא געזאָגט צו מיר פאר וואס האסטו ניט גידאווינט אין וועג. האב איך געזאָגט צו איהם (צו אליהו) איך האב מורא גיהאט טאמער דיא מענטשען וואס גייען אין וועג וועלין מיר שטערין מיין דאַווענען. האט אליהו צו מיר געזאָגט האסטו גיבאַרפט דאַווענען אקורצע תפלה. אין דיא צייט האב איך גילערנט פון איהם (פון אליהו הנביא) דרייא זאכען. איך האב גילערנט אז מען טאר ניט אריין גיין אין אוויסטע שטוב. און איך האב גילערנט אז מען מעג דאַווענען אין וועג. און איך האב גילערנט דער וואס דאַווינט אין וועג מעג דאַווענען אקורצע תפלה. האט אליהו הנביא צו מיר געזאָגט מיין זוהן וואס פאר אשטימע האסטו גיהערט אין דיא וויסטע שטוב. האב איך געזאָגט צו איהם (צו אליהו) איך האב גיהערט אקול וואס האט גיברומט וויא אטאהב און זיא האט געזאָגט ווייא וואס איך האב וויסט געמאכט מיין שטוב. און איך האב פאר ברענט מיין פאלאסט. און איך האב פאר טריבען מיינע קינדער צווישען דיא פעלקער וואס דינען צו דיא שטערין. האט אליהו הנביא צו מיר געזאָגט מיין זוהן דוא זאלסט אזוי לעבין און דיין קאפ זאל אזוי לעבין. ניט נאר אין דיא צייט אליין האט זיא אזוי געזאָגט. נאר אלע טאג יעדען טאג דרייא מאהל זאגט זיא אזוי. און ניט נאר דאס אליין נאר צו יעדער צייט ווען יודין גייען אריין אין דיא שולען און אין דיא בתי מדרשים. און זייא ענטפערין אמן יהא שמיה רבא פון גאט זאל זיין גרויס און גילויבט. שאקילט גאט מיט זיין קאפ וכביכול איז טייטש אזוי וויא דאס וואלט גיקענט זיין. וואָרום גאט איז ניט קיין גוף ער זאל שאקלען מיט דעם קאפ. נאר מען רעט וויא דער שטייגער איז צווישען מענשין צו ריידען. און ער זאגט וויא וואוהל וואלט געווען דעם מלך אז מען וואלט איהם אזוי גילויבט אין זיין שטוב. אין בית המקדש. און וואס איז דען נאך געבליבען צום פאטער אז ער האט פאר טריבען זיינע קינדער צווישען דיא פעלקער וואס דינען צו דיא שטערין. און ווייא צו זייא צו דיא קינדער. אז זייא זענען פאר טריבען געוואָרין פון זייער פאטערס טיש:

תנו

ד תנן רבנן מפני שלשה דברים אין נכנסין לחורבה מפני חשד ומפני מפולת ומפני מזיקין :

(ע"ב) ת"ר ארבעה משמרות הוי הלילה דברי רבי, רבי נתן אומר שלשה מ"ט דרבי נתן דכתיב (שופטים ז) ויבא גדעון ומאה איש אשר אתו בקצה המחנה ראש האשמורת התיכונה תנא אין תיכונה אלא שיש לפניה ולאחריה ורבי מאי תיכונה אחת מן התיכונה שבתיכונות ורבי נתן מי כתיב היכונה שבתיכונות תיכונה כתיב. מאי טעמא דרבי אמר רבי זריקא אמר רבי אמי אמר רבי יהושע בן לוי כתוב אחד אומר (תהלים קיט) חצות לילה אקום להודות לך על משפטי צדקך וכתוב אחר אומר (שם קיט) קדמו עיני אשמורות. הא כיצד ארבעה משמרות הוי הלילה. ורבי נתן סבר לה כר"י דאמר עד שלשה שעות שכן דרך מלכים לעמוד בשלשה שעות שית דליליא ותרתי דיממא

בשך בית המקדש. זה לשון רש"י : מפני החשד : שלא יאמרו זונה מוכנת לו שם : מפני מפולת. שהומה החורבה רעועה ומסוכן הוא פן תפול החומה עליו :
קדמו עיני אשמורות. אלמא הוות לילה שהיה דוד עומד שתי משמרות יש כאן : ורבי נתן. אמר לך כלי קדמו עיני אשמורות דקאמר דוד קודם לאחר מלכים קאמר שדרכן לעמוד בשלש שעות ביום בתחלת שעה שלישית : שית דליליא. הוות ליהם הא שש שעות : ותרתי דיממא. שבאר מלכים ישנים :

ד תנו. דיא רבנן האבען געלערנט פאר דרייא זאכען טאר מען ניט אריין גיין אין אוריכטע שטוב. מען וועט איהם חושד זיין ער איז דארט מיט אזונה. אונ טאמער וועט זיא איין פאלען. אונ טאמער איז דארט דא שדים:

תנו רבנן. דיא רבנן האבען געלערנט. דיא נאכט איז צוא טיילט אין פיר טייל. אזוי זאגט רבי: רבי נתן זאגט דיא נאכט איז צוא טיילט אין דרייא טייל. וואס איז דער טעם פון רבי נתן וואס ער זאגט אז דיא נאכט איז צוא טיילט אין דרייא טייל. ווארום עס שטייט געשריבען גדעון מיט דיא הונדערט מענטשין וואס מיט איהם זענען געקומען. אין אנהייב פון דער מחנה. אין אנהייב מיטעלסטע טייל נאכט. מיר האבען געלערנט מען זאגט ניט אמיטעלסטע נאר סיידין עס איז דא איינע פריער אונ איינע שפעטער. איז דאך דרייא טייל: פר וואס זאגט רבי פיר טייל איז דיא נאכט. פון דעם פסוק זעהט מען דאך אז דיא נאכט איז נאר דרייא טייל. ענטפערט דיא גמרא וואס מיינט מען דיא מיטעלסטע. איין מיטעלסטע טייל פון דיא צווייא מיטעלסטע טיילען וואס איז דא אין דיא נאכט. ווארום אז דיא נאכט איז פיר טייל איז דאך דא צווייא מיטעלסטע. אונ רבי נתן ענטפערט שטייט דען אין פסוק איין מיטעלסטע פון דיא צווייא מיטעלסטע. עס שטייט גאר דיא מיטעלסטע. זעהט מען אז עס איז ניט מעהר דא נאר איין מיטעלסטע. ווייל דיא נאכט איז נאר דרייא טייל. וואס איז דער טעם פון רבי וואס ער זאגט אז דיא נאכט איז פיר טייל. האט רבי זריקא גזאגט פון רבי אמים וועגין אונ רבי אמי האט גזאגט פון רבי יהושע בן לוים וועגין. איין פסוק זאגט דוד המלך האט גזאגט צוא גאט. האלבע נאכט שטייא איך אויף צוא לויבען דיך אויף דיינע גירעכטיגע משפטים. אונ איין פסוק זאגט מיינע אויגען זענען פריא אויף געפונט געווארין עס איז נאך געוועזן צווייא טייל נאכט ביז טאג. וויא איז דאס געוועזן. דיא נאכט איז פיר טייל. איז פון האלבע נאכט ביז טאג צווייא טייל נאכט. וויא וועט רבי נתן ענטפערין אויף דיא פסוקים. אז ער זאגט דיא נאכט איז דרייא טייל. איז דאך פון האלבע נאכט ביז טאג נאר איין אונ אהאלבע טייל. אונ אין פסוק שטייט אשמורות. צווייא טייל. ענטפערט דיא גמרא: רבי נתן האלט וויא רבי יהושע וואס זאגט ביז דרייא שעה אויפען טאג מעג מען לייענען קריאת שמע אין דער פריא. אזוי איז דער שטייגער פון מלכים (קעניגין) אויף צוא שטיין פון שלאף דיא דריטע שעה אויפען טאג. דוד איז דאך אויך געוועזן אמלך. האט ער אויך גידארפט שלאפען ביז דיא דריטע שעה אויפען טאג: אז ער איז אויף געשטאנען האלבע נאכט. איז געוועזן ביז צוא דער צייט וואס אמלך דארף אויף שטיין צווייא טייל. זעקס שעה פון האלבע נאכט ביז טאג. אונ צווייא שעה פון טאג וואס אנדערע מלכים שלאפען נאך

דימסא הוו להו שתי משמרות . רב אשי אמר משמרה ופלגא נמי משמרות קרי להו :

הואמר רבי זריקא אמר רבי אמי אמר רבי יהושע בן לוי אין אומרים בפני המת אלא דבריו של מת אמר רבי אבא בר כהנא לא אמרן אלא בדברי תורה אבל מילי דעלמא לית לן בה ואיכא דאמרי אמר רבי אבא בר כהנא לא אמרן אלא אפילו בדברי תורה וכל שכן מילי דעלמא :

וכתיב (תהלים קיט) חצות לילה אקום להודות לך וכי דוד בפלגא דליליא הוה קאי מאורתא הוה קאי דכתיב (שם) קדמתי בנשף ואשועה . ומאי משמע דהאי נשף אורתא הוא דכתיב (משלי ז) בנשף בערב יום וגו׳ . אמר רבי אושעיא דוד הכי קאמר מעולם לא עבר עלי חצות לילה בשינה רבי זירא אמר עד חצות לילה היה מתנמנם כסוס מכאן ואילך היה מתגבר כארי . רב אשי אמר עד חצות לילה היה עוסק בדברי תורה מכאן ואילך בשירות ותשבחות . ונשף אורתא הוא נשף צפרא הוא דכתיב (ש״א ל) ויכם דוד מהנשף ועד הערב למחרתם מאי לאו מצפרא ועד ליליא לא מאורתא ועד אורתא . אי הכי לכתוב מהנשף ועד הנשף או

פירוש

בין לכו ב׳ משמרות . של ח׳ שעות : אלא לדבר הלכה . אסור לספר לפניו שהכל חייבים לספר בהס זכמה דומה וה״ל לועג לרש חרף עושהו אבל מילי דעלמא דאין גואי למתים בהם לית לן בה :

מאורתא . מתחלת הלילה : בנשף בערב יום . בהערב יום קרי נשף : הכי קאמר . האי קרא דחצות לילה מעולם לא עבר עלי חצות לילה בשינה שקודם לכן הייתי עומד : מתנמנם כסוס . עוסק בתורה כשהוא מתנמנם כסוס כזה שאינו נרדם לעולם אלא מתנמנם ונעור תמיד: בשירות ותשבחות. דהכי מפורש בהאי קרא אקום להודות לך: למחרתם. ליום מחרת של תנייתם בם . ה״ג אי הכי לכתוב מהנשף ועד הנשף או מהערב ועד הערב אלא אמר

דאס הייסט צוויא טייל . ווארום אז דיא נאכט איז דרייא טייל איז דאך יעדער טייל פיר שעה . צוויא טייל איז אכט שעה . רב אשי זאגט מען רעכנט נאר ביז טאג . און פון האלבע נאכט ביז טאג איז נאך רבי נתן איין און אהאלבע טייל . נאר פאר וואס זאגט דער פסוק אשמורות . פיל טייל . וואס אמוויינ׳גסטען מיינט מען צוויא טייל : אטייל מיט אהאלבע טייל רופט זייא אויך דער פסוק ולשון רבים פיל טייל . גלייך וויא זייא וואלטען געווען צווי טייל :

ה ואמר : נאך האט גזאגט רבי זריקא פון רבי אמים וועגין און רבי אמי האט גזאגט פון רבי יהושע בן לוים וועגין . מען טאר גיט שמועסין פאר אבת נאר דיא זאכען וואס גיהער צום מת . האט רבי אבא דער זוהן פון כהנא גזאגט עס איז גיט מעהר גזאגט גיווארין אז מען טאר גיט שמועסין פאר דעם מת . נאר לערנען טאר מען גיט פאר דעם מת . אבער וועלטליכע זאכען הארט . אונז גיט או מען רעט שמועסין פאר דעם מת . און אנדערע זאגין רבי אבא בר כהנא האט אזוי גזאגט עס איז גיט מעהר גזאגט גיווארין אז מען טאר גיט שמועסין פאר דעם מת . אפילו לערנען טאר מען אויך גיט פאר דעם מת . וועלטליכע זאכען טאר מען געווים גיט שמועסין פאר דעם מת :

ו כתיב . עס שטייט אין תהלים דוד המלך האט גזאגט האלבע נאכט שטייא איך אויף צוא לויבען דיך . איז דען דוד אויף גישטאנען האלבע נאכט פון אנהייב נאכט פרעגט ער אויף שטיין . ווארום עס שטייט גשריבען דוד המלך האט גזאגט קדמתי בנשף איך האב מיך געפריהערט אין אנהייב נאכט און האב געשריגען . פון וואנען ווייס מען אז נשף איז טייטש נאכט . ווארום עס שטייט גשריבען בנשף בערב אין אווינד ווען דר טאג ווערט טונקעל . ענפערט די גמרא רבי אושעיא האט גזאגט . דוד האט אזוי גזאגט עס איז קיין מאהל גיט אריבער גינאנגען אויף מיר האלבע נאכט אין שלאף . וויל איך פלעג אויף שטיין פאר האלבע נאכט . פון אנהייב אווינד . רבי זירא זאגט ביז האלבע נאכט האט ער געדרימולט . אזוי וויא א פערד וואס שלאפט קיין מאהל גיט נאר ער דרימולט און איז אויף . אזוי איז דוד אויך אויף גיווען און געדרימולט און גילערנט תורה . פון האלבע נאכט און ווייטער האט ער זיך גישטארקט וויא אלייב . רב אשי זאגט ביז האלבע נאכט האט ער גילערנט . פון האלבע נאכט און ווייטער האט ער גיזונגען און גילויבט גאט . פרעגט דיא גמרא נשף איז טייטש נאכט . נשף

מהערב ועד הערב. אלא אמר רבא תרי נשפי הוו נשף ליליא ואתא יממא נשף יממא ואתא ליליא. ודוד מי הוה ידע חצות לילה איהו משה רבינו לא הוה ידע דכתיב (שמות יא) כה אמר ה׳ כחצות הלילה וגו׳. מאי כחצות אילימא דא״ל הקב״ה כחצות ומי איכא ספיקא קמי רקיעא אלא דא״ל למחר בחצות כי השתא ואתא איהו ואמר כחצות אלמא מספקא ליה ודוד הוה ידע. (סנהדרין פרק א) דוד סימנא הוה ליה דאמר רב חנא בר ביזנא אמר ר״ש חסידא כנור היה תלוי למעלה ממטתו של דוד וכיון שהגיע חצות לילה רוח צפונית מנשבת בו והיה מנגן מאליו והיה דוד יושב ועוסק בתורה עד שהגיע עמ״ה וכיון שעלה עמ״ה נכנסו חכמי ישראל אצלו ואומרים לו אדונינו המלך עמך ישראל צריכין פרנסה אמר להם ילכו ויתפרנסו זה מזה אמרו לו אין

הקומץ

רב אשי תרי נשפי הוו: נשף יממא. נשף ואזיל כמו נשף מדוכתיה (מגילה דף ג׳) וכמו האי בוקא דאטמא דנשף מדוכתיה טריפה (חולין דף נד): ואמר כחצות. לפי שלא היה יודע לכוין השעה ולהעמיד דבריו בשעת המאורע: כנור היה תלוי למעלה ממטתו. ונקביו לצד רוח צפונית: כיון שהגיע חצות לילה רוח צפונית מנשבת בו. אחד מן ארבע רוחות המנשבות בכל יום שש שעות ראשונות של יום מנשבת רוח מזרחית בהלוך החמה ושש שעות האחרונות רוח דרומית ובתחלת הלילה רוח מערבית ובחצות הלילה רוח צפונית: אין הקומץ משביע את הארי. מלשון מלא קמצו מלא כף מתאכל אינו משביע

איז טייטש פריא. ווארום עס איז געשריבען דוד האט זייא גישלאגען. פון נשף ביז נאכט. ווען האט ער זייא גישלאגען אויף מארגין וויא זייא האבען דארט גירוהט. וועסטו דען ניט זאגין אז מען מיינט פון פריא ביז נאכט. איז נשף טייטש פריא. ענפערט דיא גמרא ניין. נשף איז טייטש נאכט. אונ דוד האט זייא גישלאגען. פון איין נאכט ביז דיא אנדערע נאכט אויף מארגין. פרעגט דיא גמרא אויב אזוי אז נשף איז טייטש נאכט. זאל דער פסוק שרייבען דוד האט זייא גישלאגין. פון איין נשף ביז צום אנדערין נשף אדער זאל שטיין פון איין ערב ביז צום אנדערין ערב. פאר וואס שטייט פון נשף ביז ערב. מוז זיין אז נשף איז טייטש פריא. נאר רבא האט אזוי גזאגט. עס איז דא צווייא ערליי נשפין. נשף איז טייטש אפ גישפרונגען. אוועק גיגאנגען. ווען דיא נאכט גייט אוועק אונ דער טאג קומט. הייסט נשף. ווען דער טאג גייט אוועק אונ דיא נאכט קומט. הייסט אויך נשף. פרעגט די גמרא האט דען דוד גיוואוסט ווען עס איז גיוועזן האלבע נאכט. משה רבינו האט ניט גיוואוסט ווען האלבע נאכט איז. זאל דוד וויסען. עס איז אין דיא תורה געשריבען משה רבינו הט גזאגט אזוי האט גאט גזאגט אזוי וויא האלבע נאכט. וואס מיינט מען אזוי וויא האלבע נאכט. זאל מען זאגין גאט האט גזאגט צוא משה אזוי וויא האלבע נאכט. איז דען דא אספק פאר דעם וואס איז אין הימעל (פאר גאט) ווען האלבע נאכט איז. וואס ער דארף זאגין אזוי וויא האלבע נאכט. נאר גאט האט גזאגט צו משה. מארגין האלבע נאכט אזוי וויא איצט איז. איז משה גיקומען אונ האט גזאגט. אזוי וויא האלבע נאכט. זעהט מען אז צו משה איז גיוועזן אספק ווען האלבע נאכט איז. דריבער האט ער מורא גיהאט צוא זאגין האלבע נאכט טאמער וועט ער ניט קענען דער ווייזן אז די מכה איז גיקומען פונקט האלבע נאכט. אונ דוד הט גיוואוסט ווען האלבע נאכט איז. וויא אזוי קען דאס זיין. ענפערט דיא גמרא. דוד האט גיהאט אצייכען צו וויסען ווען האלבע נאכט איז. רב חנא בר ביזנא האט גזאגט פון רבי שמעון החסידם וועגין. אפידול האט גיהאנגען איבער דיא בעט פון דוד. וויא עס איז גיקומען האלבע נאכט. האט אצפון ווינט גיבלאזען אין דיא פידול. האט דיא פידול געשפילט פון זיך אליין. האט זיך דוד גיזעצט לערנען תורה. ביז דער מארגין שטערין איז אויף גיקומען. וויא דער מארגין שטערין איז אויף גיקומען. זענען דיא חכמים פון דיא יודען אריין גיגאנגען צוא דוד המלך אונ האבען גזאגט צוא איהם. אונזער הערר אונ קעניג. דיין פאלק יודין דארפען פרנסה. האט דוד המלך גזאגט צוא דיא חכמים: זאלען זייא זיין גישפייזט ווערין איינער פון אנדערין. דיא רייכע זאלען שפייזען דיא ארעמע. האבען דיא חכמים גזאגט צו דוד המלך. איין איישעריק וואס ער איז אקליינע בשעפעניש קען ניט זאט מאכען דעם לייב. אז אלייב

וועט

הקומץ משביע את הארי ואין הבור מתמלא מחולייתו אמר להם לכו ופשטו ידיכם בגדוד מיד יועצים באחיתופל ונמלכין בסנהדרין ושואלין באורים ותומים. אמר רב יוסף מאי קרא (דה"א כז) ואחרי אחיתופל יהוידע בן בניהו ואביתר ושר צבא למלך יואב. אחיתופל זה יועץ וכן הוא אומר (ש"ב טז) ועצת אחיתופל אשר יעץ בימים ההם. יהוידע בן בניהו זה סנהדרין וכן הוא אומר (שם כ) ובניה בן יהוידע על הכרתי ועל הפלתי. אביתר אלו אורים ותומים. ולמה נקרא שמם כרתי שכורתים דבריהם פלתי שמופלאים במעשיהם. ולמה נקרא שמם אורים שמאירים את דבריהם תומים שמשלימים את דבריהם ואח"כ שר צבא למלך יואב. אמר רב יצחק בר רב אדא מאי קראה (תהלים נז) עורה כבודי עורה הנבל וכנור אעירה שחר. רבי זירא אמר משה רבינו

פירוש

את הארי. פ"א קומץ לשון ומי בעינימי כתגב ס כדמתרגמינן קומצא רוצה לומר המגב אחד לא ישביע אחרי: ואין הבור מתמלא מחולייתו. העוקר חוליא מבור כרויה וחוזר ומשליכה לתוכה אינו מתמלא בכך אף כאן אם אין לעניים שבנו מזונות ממקום אחר אין אנו יכולים לפרנסם משלנו: יועצין באחיתופל. איזו הדרך ילכו והאיך יעשו מלכ ומעשיו ויטכסיסו מערכי מלחמה: ונמלכין בסנהדרין. נוטלין מהם רשות כדי שיתפללו עליהם: ונשאלין באורים ותומים. אם יצליחו: ה"ג מאי קרא ואחרי אחיתופל בניהו בן יהוידע ואביתר ושר צבא למלך יואב. אחיתופל זה יועץ. בניהו בן יהוידע זה סנהדרין שהיה אב ב"ד: וכה"א ובניהו בן יהוידע על הכרתי ועל הפלתי. לאחר וקודם להם שבתחלה נוטלין רשות ואח"כ שואלין אם יצליחו: ואביתר אלו אורים ותומים. שכל ימי דוד היה נשאל באביתר עד מלחמת אבשלום שנשאל אביתר ולא עלה לו ושאל צדוק ועלתה לו כדאמרינן בסדר עולם ואז נסתלק מן הכהונה: כרתי שכורתים דבריהם. דברים קצובים וגמורים שלא יפתחו ולא יוסיפו: שר צבא. לסוף אחרי כמלחמה: מאי קרא. דכנור היה תלוי למעלה ממטתו ומעוררו: עורה כבודי. לא התעכב בשינה כשאר מלכים: אעירה שחר. שאר מלכים השחר מעורר אותם ואני מעורר

וועט אויף עסין איין אייזשעריק וועט ער דער פון ניט זאט ווערין. אזוי דיא ארעמע לייט קענגען ניט זאט ווערין פון דיא צדקה וואס דיא רייכע וועלען זייא געבין. נאר זייא מוזען האבין איין אנדער פרנסה. אונ אגרוב ווערט ניט פול פון זיין שטיק ערד וואס מען האט פון איהם ארויס גינומען. אז מען גראבט אויס א גרוב אונ מען זאל די זעלביגע ערד צוריק אריין שיטען וועט דיא גרוב ניט פוהל ווערין. אזוי אויב יודען וועלין ניט האבען פרנסה פון איין אנדער ארט נאר פון זיך אליין וועט זייא ניט גינוג זיין. האט דוד גזאגט צו דיא חכמים גייט אונ שפרייט אויס אייערע הענט אין מלחמה. ווענען זייא באלד גיגאנגען אונ האבען גיהאלטען עצה מיט אחיתופל וויא אזוי זייא זאלען פירען דיא מלחמה. אונ האבען גיבעטין ביי דיא סנהדרין זייא זאלין מתפלל זיין פון זייערט וועגין זייא זאלין מצליח זיין דיא מלחמה. אונ זייא האבען גיפרעגט ביי דיא אורים ותומים אויב זייא וועלין מצליח זיין, האט רב יוסף גזאגט פון וועלכין פסוק ווייסען מיר אז דיא יודען האבען אזוי גיטאהן. עס שטייט נאך אחיתופל איז גיוועזן יהוידע בן בניהו אונ אביתר אונ דער שר הצבא צום מלך איז גיוועזן יואב. אחיתופל איז גיוועזן א עצה געבער. אזוי זאגט דער פסוק ועצת אחיתופל אשר יעץ בימים ההם. דיא עצות פון אחיתופל וואס ער האט אעצה גיגעבין אין דיא צייטען. יהוידע בן בניהו איז גיוועזן דער גרעסטער פון דיא סנהדרין. אזוי זאגט דער פסוק בניהו בן יהוידע איז גיוועזן פריער פאר דעם כרתי אונ פלתי. פריער איז מען גיוועזן ביי דיא סנהדרין ביי דעם כרתי אונ פלתי. אביתר האט גיפרעגט ביי דיא אורים ותומים צוא מען וועט מצליח זיין. פאר וואס רופט מען זייא כרתי. זייא שניידין אפ זייערע רייד. זייערע רייד זענען ריכטיגע. ניט מעהר אונ ניט ווייניגער. אזוי וויא מען שניידט אפ אזאך. פאר וואס רופט מען זייא פלתי זייא זענען וואונדערליך מיט זייערע מעשים. פאר וואס רופט מען זייא אורים זיי מאכען לייכטען זייערע רייד. פאר וואס רופט מען זייא תומים זייא פירען אויס זייערע רייד. אזוי וויא זייא זאגען אזוי ווערט אויס געפירט. דער נאך קומט יואב דער שר הצבא פון מלך אונ גייט מיט די יודין אין דער מלחמה. האט רבי יצחק בר רב אדא גזאגט פון וועלכין פסוק ווייסען מיר אז אפידול איז גיהאנגען איבער דיא בעט פון דוד. עס שטייט דוד המלך האט גזאגט דער וועק מיין כבוד. דער וועק צו שפילען אויף דעם פידעל אונ מיט דעם פייפיל איך טוה דער וועקין דעם מארגין שטערין. רבי זירא זאגט משה רבינו האט גיוואוסט ווען עס איז האלבע נאכט

און

סידע הוה ידע ודוד נמי הוה ידע וכיון דדוד הוה ידע כנור למה ליה לאיתעוריה משנתיה . וכיון דמשה הוה ידע למה ליה למימר כחצות סבר שמא יטעו אצטגניני פרעה ויאמרו משה בדאי הוא והיינו דאמר מר למד לשונך לומר איני יודע שמא תתבדה ותאחז רב אשי אמר בפלגא אורתא דתליסר נגהי ארביסר הוה קאי והכי קאמר משה לישראל אמר הקב"ה למחר כחצות הלילה כי השתא אני יוצא בתוך מצרים :

(תהלים פו) ז לדוד שמרה נפשי כי חסיד אני רבי לוי ורבי יצחק חד אמר כך אמר דוד לפני הקב"ה רבונו של עולם לא חסיד אני שכל מלכי מזרח ומערב ישנים עד שלש שעות ואני חצות לילה אקום להודות לך . ואידך כך אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע לא חסיד אני שכל מלכי מזרח ומערב יושבים אגודות אגודות בכבודם ואני ידי מלוכלכות בדם ובשפיר ובשליא כדי לטהר אשה לבעלה ולא עוד אלא שכל מה שאני עושה אני נמלך במפיבשת רבי ואומר לו מפיבשת רבי יפה דנתי יפה חייבתי יפה זכיתי יפה טהרתי יפה טמאתי ולא בושתי .

אמר

מעורר את השחר: שמא יטעו אצטגניני פרעה . אם אני יודע לכוין השעה הם אינם יודעים לכוין וקודם שיגיע חצות לילה יהיו סבורים שהגיע ועדיין לא באה המכה ויאמרו משה בדאי הוא הילכך ע"כ לי לאחוז לשון איני יודע : דאמר מר . במסכת דרך ארץ למד לשונך לומר איני יודע : שמא תתבדה ותאחז . שלא נאחז ונכשל בדבריך : דתליסר נגהי ארביסר . ליל שעבר שלשה עשר ולמחר יהיה ארבעה עשר : ידי מלוכלכות בדם . שמראים מראות לי דם נדה לטהרה אם טמא אם טהור שיש מראות דם (נדה) טהורים באשה : בשפיר . עור הולד שהעלמות והגידים והבשר גלוים בתוכו ויש שפיר שהאשה יושבת עליו ימי טומאה וימי טוהר ויש שאינו חשוב ולד לטמאה : ובשליא . דתנן אין שליא בלא ולד והוא כעין לבוש שהולד שוכב בתוכו וקורין לו ויסטידור"ס . זכיתי וחייבתי מייך כד"ע וכד"ג .

אונ דוד האט אויך געוואוסט ווען עס איז האלבע נאכט . אז דוד האט געוואוסט צו וואס האט ער געדארפט דיא פידול איבער זיין בעט זיא זאל איהם אויף וועקין פון שלאף . אונ אז משה האט געוואוסט ווען עס איז האלבע נאכט צו וואס האט ער גזאגט אזוי וויא האלבע נאכט . ער האט גיטראכט אז ער וועט זאגין האלבע נאכט . טאמער דיא שטערין זעהער פון פרעה וועלין ניט וויסען ווען עס איז האלבע נאכט . אײדער עס וועט נאך זיין האלבע נאכט . וועלען זיא מיינען עס איז שוין האלבע נאכט . אונ זיא וועלין זעהן די מכה וואס משה האט גזאגט איז נאך ניטא . וועלין זייא זאגין משה איז אליגנער . דאס איז וואס דער תנא האט גזאגט לערין דיין צונג וואס מען וועט איהם פרעגין זאל ער זאגין ער וייס ניט . טאמער וועסטו אמאהל זאגין אליגען וועסטו אנגינומען ווערין פאר אליגנער . רב אשי זאגט אין האלבע נאכט פון דרייצעהנטען טאג אין ניסן וואס גיהער צום פערצעהנטען טאג איז משה גישטאנען אונ אזוי האט גזאגט משה צו די יודען . גאט האט גזאגט מארגין האלבע נאכט אזוי וויא איצט איז וועל איך ארויס גיין אין מצרים צו הרגנן די בכורים :

ז לדוד . דוד האט גזאגט צו גאט היט מיין נפש ווארום איך בין אחסיד : רבי לוי אונ רבי יצחק קריגען . איינער זאגט אזוי האט דוד גזאגט פאר גאט . רבונו של עולם בין איך דען ניט אחסיד . אלע מלכים פון מזרח זייט אונ פון מערב זייט שלאפען ביז דריי שעה אויפן טאג . אונ איך שטיי אויף האלבע נאכט דיך צוא לויבען . אונ דער אנדערער זאגט אזוי האט דוד גזאגט פאר גאט . רבונו של עולם בין איך דען ניט אחסיד . אלע מלכים פון מזרח זייט אונ פון מערב זייט זיצען קאמפאניעס קאמפאניעס אין זייער כבוד . אונ איך מיינע הענט זענען פאר מיאוסט אין בלוט נדם נדה זעהן צו דיא בלוט איז טהור צו טמא . אונ אז אאשה איז מפיל אקינד מוז איך האלטען מיט דיא הענט דיא הויט פון דעם קינד וואס דיא ביינער מיט דיא אדערין אונ מיט די פלייש ווערין אין דיא הויט בשאפען . צוא זעהן וויא לאנג דיא אשה זאל טמא זיין . אונ איך מוז האלטען מיט דיא הענט דעם ארט וואס דאס קינד ליגט אין דעם . מטהר צו זיין אאשה צו איר מאן . אונ אויך נאך מעהר . נאר אלץ וואס איך טוה . פרעג איך אעצה ביי מיין רבי מפיבושת . אונ איך זאג צו איהם מיין רבי מפיבושת . האב איך גוט גיקלערט . האב איך גוט בשולדיגט . האב איך גוט גירעכט גימאכט . האב איך גוט

מטהר

אמר רבי יהושע בריה דרב אידי מאי קראה (שם קיט) ואדברה בעדותיך נגד מלכים ולא אבוש תנא לא מפיבשת שמו אלא איש בשת שמו ולמה נקרא שמו מפיבשת שהיה מבייש פני דוד בהלכה לפיכך זכה דוד ויצא ממנו כלאב. ואמר רבי יוחנן לא כלאב שמו אלא דניאל שמו ולמה נקרא שמו כלאב שהיה מכלים פני מפיבשת בהלכה ועליו אמר שלמה (משלי כג) בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני ואומר (שם) חכם בני ושמח לבי ואשיבה חורפי דבר. ודוד היכי קרי לנפשיה חסיד והא כתיב (תהלים כז) לולא האמנתי לראות בטוב ה' בארץ חיים ותנא משמיה דרבי יוסי למה נקוד על לולא אמר דוד לפני הקב"ה רבונו ש"ע מובטח אני בך שאתה משלם שכר טוב לצדיקים לעתיד לבא אבל איני יודע אם יש לי חלק ביניהם אם לאו. סבר שמא יגרום החטא כדרבי יעקב בר אידי דרבי יעקב בר אידי רמי כתיב (בראשית כח) והנה

טמאתי וטהרתי שיין בהלכות טומאה וטהרה : מפיבשת . בדברי הלכה היוצאים מפיו היה בשת גדול שפעמים היה טועה ואומר לו טעית : לפיכך . בשביל שהיה דוד מקטין עצמו זכה ויצא ממנו כלאב: אלא דניאל שמו . במקום אחד אומר ומשנהו כלאב לאביגיל אשת נבל הכרמלי ובמקום אחר אומר והשני דניאל לאביגיל בדברי הימים : שהיה מכלים פני מפיבשת. כל אב מכלים פני הרב שהיה אב בהוראה: לולא האמנתי לראות . במותו בארץ ישראל כבר שרדוני מירלאהו שנאמר כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבוד אלהים אחרים : נקוד על לולא. לדרוש את הנקודה שהיא ממעטת את משמעות הכתוב לומר שלא דבר ברור היה לראות בטוב ה': לולא . לשון אם לא כמו לולי אלהי אברהם היה לי : שמא יגרום החטא . הגורם הוא . לעולם

מטהר גיווען : האב איך נט מטמא גיווען . אונ איך האב מיך ניט גישעמט רבי יהושע בריה דרב אידי הט גזאגט פון וועלכן פסוק ווייסען מיר דאס . דוד המלך האט גזאגט איך האב גירעט אין דיין תורה געגען מלכים (רבנים) אונ איך האב מיך ניט גישעמט . מיר האבען גילערנט ניט מפיבושת איז גיוועזן זיין נאמען נאר איש בושת איז גיוועזן זיין נאמען . פאר וואס האט מען איהם גירופען מפיבושת ווייל ער פלעגט פר שעמען דעם פנים פון דוד מיט זיינע דינים וואס ער האט איהם גילערנט . אז דוד הט אמאהל אטעות גיהאט אין א דין . האט איהם מפיבושת זיין רבי גזאגט דוד דוא האסט גיהאט אטעות . דאריבער האט דוד זוכה גיווען אז פון איהם איז גיבארען גיווארין אזוהן וואס האט גיהייסען כלאב האט רבי יוחנן גזאגט ניט כלאב איז גיווען זיין נאמען . נאר דניאל איז גיווען זיין נאמען . פאר וואס הט מען איהם גירופען כלאב ווייל ער האט פאר שעמט דעם פנים פון מפיבושת מיט זיינע דינים . כלאב איז טייטש כל אב ער האט פאר שעמט דעם רבי פון זיין פאטער . אויף איהם האט שלמה המלך גזאגט מיין זוהן אויב דיין הארץ איז קלוג וועט זיך מיין הארץ אויך פרייען : נאך הט שלמה גזאגט קליג דיך מיין זוהן אונ דער פריי מיין הארץ וועל איך קענען ענטפערין צו די וואס פאר שעמען מיך מיט זייערע רייד . פרעגט דיא גמרא וויא אזוי הט דוד גירופען זיך אליין חסיד עס שטייט דאך געשריבען דוד האט גזאגט ווען איך וואלט ניט גיגלויבט צוא זעהן דיא גוטס פון גאט אין דיא לעבעדיגע לאנד (דס איז ארץ ישראל) וואלט מען מיך שוין לאנג פאר טריבען פון דיא מורא פון גאט. אונ מיר האבען גילערנט פון רבי יוסים וועגין פאר וואס איז גיפינטעלט אויף דעם ווארט לולא ווייל דוד הט גזאגט פר גאט . רבונו של עולם איך בין פר זיכערט אין דיר אז דוא בצאהלסט אגוטען לוין צו די צדיקים אויף עולם הבא . אבער איך הייס ניט אויב איך האב אחלק צווישען זייא אדער ניין . איז דאך דוד גיוועזן אין ספק צוא ער וועט האבען עולם הבא צו ניין . ווי אזוי הט ער זיך גירופען חסיד : ענטפערט די גמרא דוד איז טאקי גיוועזן אחסיד . נאר ער הט גיטראכט ער הט מורא גיהאט טאמער וועט ער זינדיגען . אזוי וויא רבי יעקב בר אידי הט גזאגט ווארום רבי יעקב בר אידי הט גיפרעגט פון איין פסוק אויף דעם אנדערין עס שטייט אין פסוק גאט הט גזאגט צו יעקב איך וועל זיין מיט דיר אונ וועל דיך היטען וואו דו וועסט גיין אונ עס שטייט אין איין אנדער פסוק יעקב האט שטארק מורא גיהאט . פר וואס הט יעקב מורא גיהאט גאט הט דאך איהם צו גזאגט צו היטן. יעקב האט גזאגט טאמער וועט ער זינדיגען וועט איהם גאט ניט היטען אזוי וויא מיר האבען

גילערנט

והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך וכתיב (שם ל״) ויירא יעקב מאד אמר שמא יגרום החטא כדתניא (שמות טו) עד יעבור עמך ה׳ עד יעבור עם זו קנית עד יעבור עמך ה׳ זו ביאה ראשונה עד יעבור עם זו קנית זו ביאה שניה מכאן אמרו חכמים ראויים היו ישראל ליעשות להם נס בימי עזרא כדרך שנעשה להם בימי יהושע בן נון אלא שגרם החטא :

(ע״ב) **ח תניא** חכמים עשו סייג לדבריהם כדי שלא יהא אדם בא מן השדה בערב ואומר אלך לביתי ואוכל קימעא ואשתה קימעא ואישן קימעא ואחר כך אקרא קריאת שמע ואתפלל וחוטפתו שינה ונמצא ישן כל הלילה אבל אדם בא מן השדה בערב נכנס לבית הכנסת אם רגיל לקרות קורא ואם רגיל לשנות שונה וקורא קריאת שמע ומתפלל ואוכל פתו ומברך וכל העובר על דברי חכמים חייב מיתה מאי שנא בכל דוכתא דלא קתני חייב מיתה ומאי שנא הכא דקתני חייב מיתה אי בעית אימא משום דאיכא אונס

מוחזק בידו שהוא חסיד ומה שספק בידו אם יראה בטוב ה׳ לפי שהיה ירא שמא יחטא ויגרום לו החטא מלראות בטוב ה׳ : ויירא יעקב. שמא אחר ההבטחה חטאתי וכדתניא שהחטא גורם שאין ההבטחה מתקיימת : ביאה ראשונה. שבאו לארץ בימי יהושע : ביאה שניה. כשעלו מגלות בבל בימי עזרא : ראויים היו ישראל ליעשות להם נס. לבא ביד רמה אלא שגרם החטא ולא הלכו אלא ברשות כורש. וכל ימי מלכות פרס נשתעבדו להם לכורש ולאחשורוש ודריוש האחרון ע״כ :

קימעא. מעט : משום אונס שינה. שתוקפתו לעבור על דברי חכמים הזוקק לאוכלו

גֶעזָאגְט. עס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק בִּיז דַיין פָאלְק וֶועט דוּרְך גֵיין. גָאט. בִּיז עֶס וֶועט דוּרְך גֵיין דִי פָאלְק וָוס דוּ הָאסְט גֶעקוֹיפְט. בִּיז דַיין פָאלְק וֶועט דוּרְך גֵיין. גָאט. דָאס אִיז דָאס עֶרְשְׁטֶע אַרַיין קוּמֶען אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. בִּיז עֶס וֶועט דוּרְך גֵיין דִיא פָאלְק וָואס דוּא הָאסְט גֶעקוֹיפְט. דָס אִיז דָאס אַנְדֶערֶע אַרַיין קוּמֶען אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. פוּן דַאנֶען הָאבֶּען דִי חֲכָמִים גֶעזָאגְט יוּדֶען זָענֶען וֶוערְט גֶעוֶוען עֶס זָאל פוּן זֵייעֶרְט וֶועגִין גֶעטָאהְן וֶוערִין נִסִים אִין דִיא צַייט פוּן עֶזְרָא אַזוֹי וִויא עֶס אִיז פוּן זֵייעֶרְט וֶועגִין גֶעטָאהְן גֶעוָוארֶען נִסִים אִין דִיא צַייט פוּן יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן נָאר דִיא עֲבֵירוֹת זֵייעֶרֶע הָאבֶּען גֶעבְּרַאכְט דֶער צוּ אַז עֶס זָאל נִיט גֶעטָאהְן וֶוערִין קֵיין נִסִים :

ח תַּנְיָא. מִיר הָאבֶּען גֶעלֶערְנְט. דִיא חֲכָמִים הָאבֶּן גֶעמַאכְט אַפַארְצָאמוּנְג צוּ זֵייעֶרֶע רֵייד עֶס זָאל נִיט זַיין אַז אַמֶענְטְשׁ וֶועט קוּמֶען פַארִין נַאכְט פוּן פֶעלְד וֶועט עֶר זָאגֶען אִיךְ וֶועל גֵיין אַהֵיים אוּנ וֶועל עֶסִין אַבִּיסְל אוּנ אַבִּיסְל טְרִינְקֶען אוּנ אִיךְ וֶועל אַבִּיסְל שְׁלָאפֶען דֶער נָאךְ וֶועל אִיךְ לֵייעֶנֶען קְרִיאַת שְׁמַע אוּנ וֶועל דַאוְונֶען. אַזוֹי וֶועט עֶר זָאגִין. עֶס וֶועט אִיהם אָבֶּער אָן נֶעמֶען אַשְׁלָאף אוּנ עֶר וֶועט שְׁלָאפֶען אַגַאנְצֶע נַאכְט. אוּנ וֶועט נִיט הָאבֶּען קֵיין קְרִיאַת שְׁמַע גֶעלֵייעֶנְט אוּנ נִיט גֶעדַאוְונְט. הָאבֶּען דִיא חֲכָמִים גֶעזָאגְט אַזוֹי זָאל זַיין אַז אַמֶענְטְשׁ וֶועט קוּמֶען פַארִין נַאכְט פוּן פֶעלְד זָאל עֶר גְלַייךְ אַרַיין גֵיין אִין שׁוּהל. נִיט אַהֵיים אוֹיבּ עֶר אִיז גֶעוואוֹהנְט צוּ לֶערְנֶען פְּסוּקִים זָאל עֶר לֶערְנֶען תּוֹרָה נְבִיאִים כְּתוּבִים. אוֹיבּ עֶר אִיז גֶעוואוֹנְט צוּ לֶערְנֶען מִשְׁנָיוֹת לֶערְנְט עֶר מִשְׁנָיוֹת אוּנ עֶר לֵייעֶנְט קְרִיאַת שְׁמַע אוּנ דַאוְונְט אוּנ עֶר עֶסְט זַיין בְּרוֹיט אוּנ בֶּענְטְשְׁט. אוּנ דֶער וָואס טוּהט נִיט וִויא דִיא חֲכָמִים זָאגִין וֶועט אִיהם גָאט שְׁטְרָאפֶען אַז עֶר וֶועט שְׁטַארְבֶּען פַאר דֶער צַייט. פְרֶעגְט דִיא גְמָרָא פַאר וָואס אִין אַלֶע אָרְטֶער. בַּיי אַנְדֶערֶע זַאכֶען וָואס דִיא חֲכָמִים הָאבֶּען גֶעזָאגְט. הָאט מֶען נִיט גֶעזָאגְט אַז מֶען וֶועט נִיט טָאהְן אַזוֹי וֶועט קוּמֶען מִיתָה אוּנ פַאר וָואס דָא בַּיי קְרִיאַת שְׁמַע זָאגְט מֶען אַז מֶען וֶועט נִיט טָאהְן וִויא דִיא חֲכָמִים הָאבֶּען גֶעהֵייסֶען וַאז פוּן פֶעלְד זָאל עֶר גֵיין גְלַייךְ אִין שׁוּהל וֶועט אִיהם קוּמֶען מִיתָה. אוֹיבּ דוּא ווִילְסְט וֶועל אִיךְ דִיר זָאגֶען וַוייל דָא הָאט מֶען מוֹרָא טָאמֶער וֶועט אִיהם דֶער שְׁלָאף בַּייטֶען עֶר זָאל נִיט לֵייעֶנֶען קְרִיאַת שְׁמַע. אַגַאנְצֶען טָאג הָט עֶר גֶעאַרְבֶּעט. אַז עֶר וֶועט קוּמֶען אַהֵיים וֶועט עֶר אַבִּיסְל עֶסִין אוּנ אַבִּיסְל טְרִינְקֶען וֶועט אִיהם שְׁלֶעפֶערִין. קֶען זַיין עֶר זָאל שְׁלָאפֶען אַגַאנְצֶע נַאכְט אוּנ נִיט לֵייעֶנֶען קְרִיאַת שְׁמַע. הָט מֶען אִיהם גֶעמוּזְט זָאגֶען אַז עֶר וֶועט נִיט לֵייעֶנֶען קְרִיאַת שְׁמַע קוּמְט אִיהם מִיתָה : וֶועט עֶר זִיךְ הִיטֶען אוּנ וֶועט נִיט קוּמֶען אַהֵיים בִּיז עֶר וֶועט הָאבֶּען גֶעלֵייעֶנְט קְרִיאַת שְׁמַע אִין שׁוּהל אוּנ

אונס שינה ואי בעית אימא לאפוקי ממ"ד תפלת ערבית רשות קמ"ל דחובה : אמר מר קורא קריאת שמע ומתפלל מסייע ליה לרבי יוחנן דאמר רבי יוחנן איזהו בן העולם הבא זה הסומך· גאולה לתפלה של ערבית רבי יהושע בן לוי אומר תפלות באמצע תקנום במאי קא מיפלגי אי בעית אימא קרא אי בעית אימא סברא אי בעית אימא סברא דרבי יוחנן סבר גאולה מאורתא נמי הוה אלא גאולה מעלייתא לא הוי אלא עד צפרא ורבי יהושע בן לוי סבר כיון דלא הוי אלא מצפרא לא הוי גאולה מעלייתא ואי בעית אימא קרא ושניהם מקרא אחד דרשו דכתיב (דברים ו) בשכבך ובקומך רבי יוחנן סבר מקיש שכיבה לקימה מה קימה קריאת שמע ואחר כך תפלה אף שכיבה נמי קריאת שמע ואחר כך תפלה רבי יהושע בן לוי סבר מקיש שכיבה לקימה מה קימה ק"ש סמוך למטתו אף שכיבה נמי ק"ש סמוך למטתו

מתיב

יותר : ממ"ד . לקמן בפרק תפלת השחר : אמר מר קורא ק"ש . של ערבית תחלה ואחר כך מתפלל : מסייע ליה לרבי יוחנן . דאמר ערבית נמי ק"ש ואח"כ תפלה כדי שיסמוך גאולה לתפלה . ודלא כר"י בן לוי דאמר תפלה ואח"כ ק"ש : זה הסומך . וכ"ש דשחרית דעיקר גאולת מצרים בשחרית הוה כדכתיב ממחרת הפסח יצאו בני ישראל וסמיכת גאולה לתפלה רמזה דוד בספר תהלים דכתיב ה' צורי וגואלי וסמיך ליה יענך ה' ביום צרה ואמרינן בברכות ירושלמי מי שאינו סומך גאולה לתפלה למה הוא דומה לאוהבו של מלך שבא ודפק על פתחו של מלך יצא המלך ומצאו שהפליג אף הוא הפליג אלא יהיה אדם מקרב להקב"ה אליו ומרצהו בתושבחות וקלוסין של יציאת מצרים והוא מתקרב אליו ובעודו קרוב אליו יש לו להבוע צרכיו : באמצע תקנום . בין שני ק"ש תקנו כל תפלות של יום דקא סבר תפלת ערבית קודמת לק"ש : גאולה מאורתא לא הוי . הילכך גאולה דאורתא לא חשיבי לאהדורי עלה בסמיכת תפלה : מה קימה ק"ש ואחר כך תפלה . דבשחרית כולהו מודו דבעי מסמך :

אונ אז דוא ווילסט וועל איך דיר זאגען דאס קומט צוא ווייזען אז עס איז ניט אזו ווי דר וואס זאגט אז מען וויל ניט דאווענען מעריב מעג מען. לאזט דא דיא גמרא הערין אז מען מוז דאווענען מעריב. אונ אז מען דאווינט ניט קומט מיתה. דער תנא האט גזאגט מען לייענט קריאת שמע אונ מען דאווינט שמונה עשרה איז אראיה צו די רייד פון רבי יוחנן. ווארום רבי יוחנן האט גזאגט וועלכער מענטש האט עולם הבא דער וואס זאגט גאל ישראל אונ דאווינט באלד שמונה עשרה. מוז מען דאך פריער לייענען קריאת שמע מיט דיא ברכות דער נאך שמונה עשרה, רבי יהושע בן לוי זאגט שמונה עשרה פון דער פריא אונ שמונה עשרה פון ביי נאכט דארף זיין אין מיטען. צווישען ביידע מאהל קריאת שמע. אין דער פריא זאל מען לייענען קריאת שמע דער נאך שמונה עשרה. ביי נאכט זאל מען פריער דאווענען שמונה עשרה דער נאך לייענען קריאת שמע. קומט דאך אוים פריער שמונה עשרה דער נאך גאל ישראל. אין וואס קריגט רבי יהושע בן לוי מיט רבי יוחנן אויב דוא ווילסט וועל איך דיר זאגין אז זייא קריגען אין אפסוק. אויב דוא ווילסט וועל איך דיר זאגין אז זייא קריגען אין אסברא. אויב דוא ווילסט וועל איך דיר זאגען אז זייא קריגען אין אשכל. ווארום רבי יוחנן האלט דאס אויס לייזונג פון מצרים איז ביי נאכט אויך גיוועזען נאר דער עיקר אויס לייזונג איז ניט גיוועזען ביז אין דער פריא. דריבער דארף מען זאגען גאל ישראל פאר שמונה עשרה ביי נאכט אונ אין דער פריא. אונ רבי יהושע בן לוי האלט ווייל דאס ארויס גיין פון מצרים איז ניט גיוועזען ביי נאכט נאר אין דער פריא הייסט דאס ניט קיין עיקר אויס לייזונג. דריבער ביי נאכט דארף מען ניט זאגען גאל ישראל פאר שמונה עשרה נאר אין דער פריא דארף מען זאגען גאל ישראל פאר שמונה עשרה. אונ אויב דוא ווילסט וועל איך דיר זאגען אז זייא קריגען אין אפסוק. ביידע רבי יוחנן מיט רבי יהושע בן לוי דרשנען איין פסוק. עס שטייט אין דער תורה מען זאל לייענען קריאת שמע ווען דוא וועסט זיך לייגען אונ ווען דוא וועסט אויף שטיין. רבי יוחנן האלט מען גלייכט דיא קריאת שמע פון לייגען צו דיא קריאת שמע פון אויף שטיין. אזוי וויא דאס אויף שטיין. קריאת שמע דער נאך שמונה עשרה אזוי צום לייגען איז אויך פריער קריאת שמע דער נאך שמונה עשרה. רבי יהושע בן לוי האלט מען גלייכט דיא קריאת שמע פון לייגען צו די קריאת שמע פון אויף שטיין. אזוי וויא אויף שטיין איז קריאת שמע אנט צום בעט ער שטייט אויף פון בעט לייענט ער קריאת שמע דער נאך שמונה עשרה. אזו

לייגען

מתיב מר בריה דרבינא בערב מברך שתים לפניה ושתים לאחריה ואי אמרת בעי לסמוך הא לא קא סמך גאולה לתפלה דהא בעי למימר השכיבנו אמרי כיון דתקינו רבנן השכיבנו כגאולה אריכתא דמיא דאי לא תימא הכי שחרית היכי מצי סמיך והא אמר רבי יוחנן בתחלה אומר (תהלים נא) ה' שפתי תפתח ולבסוף הוא אומר יהיו לרצון אמרי פי אלא התם כיון דתקינו רבנן למימר ה' שפתי תפתח כתפלה אריכתא דמיא הכא נמי כיון דתקינו רבנן למימר השכיבנו כגאולה אריכתא דמיא:

שלשה פעמים. כנגד שלשה תפלות: דאית ביה תרתי. דאיתא באלפא ביתא ואית בו פותח

(ע"ב) **אמר** רבי אלעזר בר אבינא כל האומר (תהלים קמה) תהלה לדוד ג' פעמים בכל יום מובטח לו שהוא בן העולם הבא מאי טעמא אילימא משום דכתיב ביה אלפא ביתא ליםא אשרי תמימי דרך דאתיא בתמניא אפי אלא משום דכתיב ביה (שם) פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון לימא הלל הגדול דכתיב ביה (שם קלו) נותן לחם לכל בשר אלא משום דאית ביה תרתי. אמר ר"י מפני מה לא נאמר נו"ן באשרי מפני שיש בה מפלה שנאמר (עמוס ה) נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל במערבא מתרצי לה

ליגען זיך איז אויך קריאת שמע נאכט צום בעט. ער דאווינט שמונה עשרה. אונ איידער ער לייגט זיך לייענט ער קריאת שמע. מר דער זוהן פון רבינא האט אקשיא גיפרעגט. מיר האבען גילערונט ביי נאכט זאגט מען צוויא ברכות פאר קריאת שמע. (המעריב ערבים אונ אוהב עמו ישראל) אונ צוויא ברכות נאך קריאת שמע (גאל ישראל אונ שומר עמו ישראל לעד) אויב דוא ווערסט זאגען מען דארף זאגען גאל ישראל נאנט צוא שמונה עשרה מען זאגט דאך ניט גאל ישראל נאנט צוא שמונה עשרה מען דארף דאך זאגען נאך גאל ישראל השכיבנו. זאגט די גמרא איך וועל דיר זאגען ווייל דיא רבנן האבען גיהייסען מען זאל זאגען השכיבנו איז דאס גלייך וויא אלאנגע גאולה. דאס הייסט עס איז גלייך וויא גאל ישראל מיט השכיבנו וואלט גיוועזען איין ברכה אלאנגע. ווארום אז דוא וועסט ניט אזוי זאגען אין דער פריא וויא אזוי קען מען זאגען גאל ישראל נאנט צוא שמונה עשרה. רבי יוחנן האט דאך גיזאגט אין אנהייב שמונה עשרה דארף מען זאגען ה' שפתי תפתח מיין גאט דוא זאלסט עפענען מיין מויל צוא לויבען דיך. אונ נאך שמונה עשרה דארף מען זאגען יהיו לרצון אמרי פי עס זאל זיין ריין ווילען צו דיא זאג פון מיין מויל. נאר דארטען ווייל דיא רבנן האבען גיהייסען זאגען ה' שפתי תפתח איז גלייך וויא דאס וואלט גיוועזען איין תפלה אלאנגע דאס הייסט עס איז גלייך וויא דיא שמונה עשרה וואלט זיך אן גיהויבען פון ה' שפתי תפתח. אזוי אויך ווייל דיא רבנן האבען גיהייסען זאגען השכיבנו איז דאס גלייך וויא אלאנגע גאולה. דאס איז גלייך וויא גאל ישראל מיט השכיבנו וואלט גיוועזען איין ברכה אלאנגע:

אמר. רבי אלעזר בר אבינא האט גזאגט ווער עס זאגט תהלה לדוד דרייא מאהל אלע טאג איז ער פאר זיכערט אז ער וועט האבען עולם הבא. וואס איז דער טעם זאל מען זאגען ווייל דאס איז גזאגט מיט דעם אלף בית. זאל מען זאגען אשרי תמימי דרך וואס דאס איז גזאגט מיט אכט אלף בית. נאר ווערסטו ווערען זאגען ווייל עס שטייט אין אשרי דער פסוק פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון. וואס מען לויבט גאט אז ער שפייזט דיא גאנצע וועלט. זאל מען זאגען דעם גרויסען הלל והודו לה' כי טוב וואס עס שטייט אין איהם נותן לחם לכל בשר גאט גיט ברויט צו אלע פלייש וצוא אלע לעבעדיגע זאכען. נאר דריבער זאל מען זאגען אשרי ווייל אין איהם איז דא צוויא זאכען. עס איז מיט אלף בית. אונ עס איז דא אלויב צו גאט אז ער שפייזט דיא גאנצע וועלט. רבי יוחנן האט גזאגט פאר וואס שטייט ניט דער אות נון אין אשרי ווייל דער אות נון ווייזט אויף פאלען נפל איז טייטש פאלען אזוי וויא עס שטייט נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל. זיא איז גיפאלען אונ זיא וועט ניט

מעהר

לה הבי נפלה ולא תוסיף לנפול עוד קום בתולת ישראל אמר רב נחמן בר יצחק אפילי הבי חזר דוד וסככה ברוח הקודש שנאמר (תהלים קמה) סומך ה' לכל הנופלים :

(דף ט) י **אמר** רבי אלעזר בר אבינא גדול מה שנאמר במיכאל יותר ממה שנאמר בגבריאל דאילו במיכאל כתיב (ישעיה ו) ויעף אלי אחד מן השרפים ואלו בגבריאל כתיב (דניאל ט) והאיש גבריאל אשר ראיתי בחזון בתחלה מועף ביעף ומאי משמע דהאי אחד במיכאל כתיב אמר רבי יוחנן אתיא אחד אחד כתיב הכא ויעף אלי אחד מן השרפים וכתיב התם (שם י) והנה מיכאל אחד (מן) השרים הראשונים בא לעזרני תנא מיכאל באחת גבריאל בשתים אליהו בארבע ומלאך המות בשמונה ובשעת המגפה באחת :

(דף ה) **יא אמר** רבי לוי בר חמא אמר (ר"ל) [רבי שמעון בן לקיש] לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע שנאמר (תהלים ד) רגזו ואל תחטאו . אי אזיל מוטב ואי לא יעסוק בתורה שנאמר אמרו בלבבכם אי אזיל מוטב אי לא יקרא קריאת שמע שנאמר על משכבכם אי אזיל מוטב ואי לא יזכיר לו יום המיתה שנאמר ודומו סלה .

אמר

הכנת מזון לכל חי : את"כ . את"פ שהפסיק מ"ן מפני נפלה שהפ ולא אכה לרמוז תזר ורמז סמיכה כמפולה היכף לה :

ויעף אלי אחד מן השרפים . בעיפה אחת לא הגיע כימחים : מוגף ביעף . שתי טיסאות: באחת . בטיסה אחת :

ירגיז יצר טוב . שיעשה מלחמה עם יצר הרע : ודומו סלה . יום הדומיה הוא יום המות

מעהר אויף שטיין דיא ישראל וואס זענען געגליכען צו אבתולה . אין ארץ ישראל האט מען אזוי איין געזעצט דעם פסוק נפלה זיא איז געפאלען . אונ זיא וועט שוין ניט מעהר פאלען . שטיי אויף דוא ישראל וואס זענען געגליכען צו אבתולה . רב נחמן בר יצחק האט געזאגט פון דעסטוועגן . אפילו דוד האט ניט געוואלט שטעלין דעם אות נון ווייל דאס מאכט ונפילה פאלען . האט דוד נאך געזוכט מיט זיין רוח הקודש אונ האט אן געלעגט דיא יודען מיט דעם אות סמך . אזוי ווי ער האט געזאגט גאט לעהנט אונטער אלע געפאלענע :

י ואמר . נאך האט רבי אלעזר בר אבינא געזאגט . עס איז גרעסער וואס עס שטייט ביי מיכאל המלאך וויא עס שטייט בייא גבריאל המלאך . ביי דעם מלאך מיכאל שטייט עס איז געפלויגען צו מיר איינער פון דיא מלאכים . מיט איין פליה איז ער געקומען . אונ ביי דעם מלאך גבריאל שטייט אונ דער מענטש גבריאל (דניאל האט געמיינט אז דאס איז אמענטש) וואס איך האב געזעהן אין חלום אין אנהייב . מיט צוויי פליהען איז ער געקומען צו מיר . פון וואנען ווייס מען אז דער איינער מיינט מען מיכאל . האט רבי יוחנן געזאגט מען לערנט אחד אחד דא שטייט עס איז געפלויגען צו מיר איינער פון דיא מלאכים אונ דארטען שטייט מיכאל איינער פון דיא ערשטע שרים איז געקומען מיר העלפען . זעהען מיר אז וואו עס שטייט בייא אמלאך דער ווארט אחד איינער . מיינט מען מיכאל . מיכאל פליהט דורך דיא גאנצע וועלט מיט איין פליה : גבריאל מיט צווייא פליה . אליהו מיט פיר פליה . אונ דער מלאך המות מיט אכט פליה . אונ ווען עס איז אמגפה פליהט ער מיט איין פליה :

יא אמר רבי לוי בר חמא אמר רבי שמעון בן לקיש . אמענטש זאל זעהן אז אייביג זאל דער יצר טוב זיין אין כעס אויף דעם יצר הרע . אונ זאל מיט איהם מלחמה האלטען אונ זאל איהם איין נעמען , אזוי וויא עס שטייט איר זאלט צערענען אויף דעם יצר הרע אונ איר זאלט ניט זינדיגען . אויב דער יצר הרע גייט אוועק פון איהם איז גוט . אונ אויב ער גייט ניט אוועק זאל ער לערנען תורה . ווארום עס שטייט איר זאלט זאגען אין אייער הארץ דיא רייד פון דיא תורה . אויב דער יצר הרע גייט אוועק פון איהם איז גוט . אויב ער גייט ניט אוועק זאל ער לייענען קריאת שמע . ווארום עס שטייט אויף אייער געלעגער . דאס איז קריאת שמע וואס מען לייענט ווען מען גייט זיך לייגען . אויב דער יצר הרע גייט אוועק פון איהם איז גוט . אויב ער גייט ניט אוועק זאל ער איהם דער מאנען דעם טאג פון שטארבען .

ווארום

אמר רבי יצחק כל הקורא קריאת שמע על מטתו כאלו אוחז חרב של שתי פיות בידו שנאמר (תהלים קמט) רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם מאי משמע אמר מר זוטרא ואיתימא רב אשי מרישיה דקרא דכתיב יעלזו חסידים בכבוד ירננו על משכבותם וכתיב בתריה רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם ואמר רבי יצחק כל הקורא קריאת שמע על מטתו מזיקין בדלין ממנו שנאמר (איוב ה) ובני רשף יגביהו עוף ואין עוף אלא תורה שנאמר (משלי כג) התעיף עיניך בו ואיננו . ואין רשף אלא מזיקין שנאמר (דברים לב) ילחומי רשף וקטב מרירי :

שהוא דומה פיפיות : אוחז חרב . להגן בו מהמזיקין : מאי משמע . (סמך) דקריאת שמע : התעיף עיניך . אם תכפיל ותכפול עיניך בתורה : ואיננו . היא מתהלכת ממך : ובני רשף . העוף מסלק ממך את רשף : קטב מרירי . שם שד צהרים במסכת פסחים :
מקרא . חומש שמצוה לקרות בתורה : זו משנה . שיתעסקו במשנה : זו גמרא . סברת טעמי המשניות שממנו הוראה יוצאה אבל המורים הוראה מן המשנה נקראים מבלי עולם במסכת סוטה :

יב ואמר רבי לוי בר חמא אמר ריש לקיש מאי דכתיב (שמות כד) ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורותם לוחות (האבן) אלו עשרה הדברות . והתורה זו מקרא . והמצוה זו משנה . אשר כתבתי אלו נביאים וכתובים . להורותם זו גמרא . מלמד שכלם נתנו למשה מסיני :

אמר

וואָרום עס שטייט וואס מען שווייגט אייביג. רבי יצחק האט געזאגט ווער עס לייענט קריאת שמע איידער ער גייט זיך לייגען אויף זיין בעט. איז גלייך ווי ער וואלט געהאלטען אין האנט אשווערד וואס איז שארף פון צוויי זייטען צו הרגנ'ן די שדים. וואָרום עס שטייט אז זיי וועלען דער צייל'ען די גרויסקייט פון גאט מיט זייער האלדז. איז גלייך ווי זיי וואלטען האלטען אשווערד מיט צוויי שארפען אין האנט. פון וואנען ווייס מען אז דיא לויב מיינט מען קריאת שמע. האט מר זוטרא געזאגט. אונ אנדערע זאגען רב אשי האט געזאגט פון אנהייב פסוק איז גידרונגען אז מען מיינט קריאת שמע. וואָרום עס שטייט געשריבען דיא חסידים וועלען זיך פרייען מיט זייער כבוד וואס זיי וועלען האבען זיי וועלין זינגען אויף זייער גילעגער דער נאך שטייט זיי וועלען דער ציילען דיא גרויסקייט פון גאט מיט זייער האלז. איז דאס גלייך ווי זיי וואלטען האלטען אשווערד מיט צווייא שארפען אין האנט. אז דער פסוק זאגט על משכבותם אויף זייער גילעגער מיינט מען דאס קריאת שמע. נאך האט רבי יצחק געזאגט ווער עס לייענט קריאת שמע איידער ער גייט זיך לייגען אויף זיין בעט שיידען זיך אפ פון אים דיא שדים. וואָרום עס שטייט בני רשף יגביהו עוף זאגט דיא גמרא עוף מיינט מען די תורה. וואָרום עס שטייט התעיף עיניך בו ואיננו אז דו וועסט נאר אהיק מאכען דיינע אויגען פון די תורה איז שוין די תורה גיטא ביי דיר. וועט זי פון דיר פר געסין ווערין והתעיף אונ עוף איז איין זאך. אזוי ווי התעיף מיינט מען דיא תורה. אזוי עוף מיינט מען אויך דיא תורה. אונ רשף מיינט מען שדים. וואָרום עס שטייט ולחומי רשף וקטב מרירי די מלחמה פון די שדים אונ די פר שניידונג פון דעם שד וואס הייסט מרירי: מיינט דער פסוק אזוי בני רשף דיא שדים יגביהו וועלען זיך אויף הייבען. וועלען אפ גיטאהן ווערין עוף דורך דיא תורה. אז מען וועט לערנען תורה ולייענען קריאת שמע. וואס דאס איז אויך תורה וועלען זיך אפ טאהן דיא מזיקים פון דעם מענטש:

יב ואמר רבי לוי בר חמא אמר ריש לקיש וואס מיינט דער פסוק איך וועל געבין צוא דיר דיא שטיינערנע טאוולען אונ דיא תורה מיט דיא מצוה וואס איך האב געשריבען צו לערנען מיט זיי. דיא שטיינערנע טאוולען מיינט מען דיא עשרת הדברות. תורה מיינט מען חומש. מצוה מיינט מען משניות. וואס איך האב געשריבען מיינט מען נביאים אונ כתובים. זיי צו לערנען מיינט מען גמרא. לערנט אונז דער פסוק אז אלץ ותורה נביאים כתובים משנה גמרא איז גיגעבען גיווארען צו משה אויף דעם בארג סיני:

אמר

יג אמר (ר"ל) [רשב"ל] כל העוסק בתורה יסורין בדלין הימנו שנאמר (איוב ה) ובני רשף יגביהו עוף ואין עוף אלא תורה שנאמר (משלי כג) התעיף עיניך בו ואיננו . ואין רשף אלא יסורין שנאמר (דברים לב) ולחומי רשף אמר [ליה] רבי יוחנן הא אפילו תינוקות של בית רבן יודעין אותו שנאמר (שמות טו) ויאמר אם שמוע תשמע לקול ה' אלהיך והישר בעיניו תעשה וגו' אלא [אימא] כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק הקדוש ב"ה מביא עליו יסורין מכוערין ועוכרין אותו שנאמר (תהלים לט) נאלמתי דומיה החשיתי מטוב וכאבי נעכר ואין טוב אלא תורה שנאמר (משלי ד) כי לקח טוב נתתי לכם וגו'. אמר רבי זירא ואי תימא רבי חנינא בר פפא בוא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם . [מדת בשר ודם] אדם מוכר חפץ לחבירו מוכר עצב ולוקח שמח . אבל הקב"ה אינו כן נתן תורה לישראל ושמח שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם וגומר . אמר רבא אמר רב הונא [ואיתימא רב חסדא] אם רואה אדם שיסורין באין עליו יפשפש במעשיו. שנא' (איכה ג) נחפשה דרכינו ונחקורה. פשפש (במעשיו)

ולחומי רשף . כתיב בין רעב למזיקין נדרש לפניו ולאחריו יסורין ומזיקין : אפילו תינוקות של בית רבן יודעים . שהתורה מגינה שלומדים מספר חומש אם שמוע תשמע וגו' כל המחלה אשר שמתי במצרים וגו' ואפילו הקטנים שלא הגיעו לספר איוב כבר למדו : החשיתי מטוב . מן התורה : וכאבי נעכר . מכה עכורה : המוכר עצב . שפירש ממנו דבר הטוב כזה ומתוק דוחקו מוכרו: וכמה. הרי הקדוש ברוך הוא מזהירן מלעזוב אותה ומשבחה

יג אָמַר . רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ האָט געזאָגט ווער עס לערנט תּוֹרָה שיידין זיך אָפּ פון איהם יִסוּרִים . וואָרום עס שטייט אין פָּסוּק וּבְנֵי רֶשֶׁף יַגְבִּיהוּ עוּף . עוּף מיינט מען דיא תּוֹרָה וואָרום עס שטייט אין פָּסוּק הֲתָעִיף עֵינֶיךָ בּוֹ וְאֵינֶנּוּ אַז דוא וועסט נאָר אַוועק מאַכען דיינע אויגען פון דיא תּוֹרָה . איז שוין דיא תּוֹרָה ניטאָ בּיי דיר . זיא וועט פון דיר פאַר געסען ווערין וַהֲתָעִיף אונ עוּף איז איין זאַך, אַזוֹ וויא הֲתָעִיף מיינט מען דיא תּוֹרָה, אַזוֹי עוּף מיינט מען אויך דיא תּוֹרָה . אונ רֶשֶׁף מיינט מען יִסוּרִים . וואָרום עס שטייט אין פָּסוּק וּלְחוּמֵי רֶשֶׁף די מִלְחָמָה פון דיא יִסוּרִים . דער פָּסוּק מיינט אַזוֹי וּבְנֵי רֶשֶׁף דיא יִסוּרִים יַגְבִּיהוּ וועלען זיך אויף הייבען . וועלען אָפּ גיטאָהן ווערין עוּף דורך די תּוֹרָה . אַז מען וועט לערנען תּוֹרָה וועלין זיך אָפּ טאָהן דיא יִסוּרִים פון דעם מענטש . האָט רַבִּי יוֹחָנָן געזאָגט צו רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ . אַפילו קינדער וואָס זענען אין חֵדֶר אונ לערנען נאָר חוּמָשׁ ווייסען אויך דיא זאַך אַז מען לערנט תּוֹרָה טוהען זיך אָפּ פון איהם יִסוּרִים . וואָרום עס שטייט אין פָּסוּק גאָט האָט געזאָגט אויב דו וועסט הערין צו דעם קוֹל פון גאָט . אונ דוא וועסט טאָהן וואָס גאָט געפעלט . שטייט ווייטער איך וועל אָפּ טאָהן פון דיר אַלע קראַנקייט ; נאָר אַזוֹי זאָג יעדער מענטש וואָס האָט צייט צו לערנען אונ לערנט ניט ברענגט גאָט אויף איהם פאַרדערבליכע יִסוּרִים אונ זייא פאַר דאַרבען איהם ; וואָרום עס שטייט אין פָּסוּק ווייל איך בין פאַר שטומט אונ פאַר שוויגען געוואָרען פון גוטס האָב איך פאַרדערבליכע שמערצין. גוטס מיינט מען נאָר דיא תּוֹרָה אַזוֹי וויא עס שטייט אין פָּסוּק איך האָב אייך געגעבען אַגוטע לערנונג מיין תּוֹרָה זאָלט איר ניט פאַר לאָזין .

רַבִּי זֵירָא האָט געזאָגט . אונ אַנדערע זאָגין רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא האָט געזאָגט זעה אַז דיא מִדּוֹת פון גאָט איז ניט וויא דיא מִדּוֹת פון אַמענטש . דיא מִדָּה פון אַמענטש איז אַז אַמענטש פאַר קויפט אַזאַך צו זיין חָבֵר . דער וואָס פאַר קויפט איז טרויעריג ; אונ דער וואָס קויפט איז פריילאַך . אָבער גאָט איז ניט אַזוֹי . ער האָט אַוועק געגעבען דיא תּוֹרָה צוא דיא יודין אונ ער פרייט זיך . אַזוֹי וויא עס שטייט אין פָּסוּק גאָט זאָגט צוא דיא יודין איך האָב אייך געגעבען אַגוטע לערנונג איר זאָלט ניט פאַר לאָזין מיין תּוֹרָה . ווייל גאָט בעט די יודען זייא זאָלין היטען די תּוֹרָה . הָט דאָך גאָט הֲנָאָה דר פון וָוס ער הָט אַוועק געגעבין די תּוֹרָה צו די יודין ;

אָמַר רָבָא . רָבָא האָט געזאָגט פון רַב הוּנָא וועגין . אונ אַנדערע זאָגין רָבָא האָט געזאָגט פון רַב חִסְדָּא וועגין אז אַמענטש זעהט יִסוּרִים קומען אויף איהם . גאָט שטראָפט איהם זאָל ער זוכען אין זיינע מַעֲשִׂים צו ער האָט ניט קיין עֲבֵירוֹת אַזוֹי וויא עס שטייט אין פָּסוּק לאָמיר זוכען אונזערע וועגין אונ לאָמיר פאַרשטין . אַז ער האָט געזוכט אונ האָט געפונען עֲבֵירוֹת

ומצא יעשה תשובה שנא' (שם) ונשובה עד ה' פשפש ולא מצא יתלה בבטול תורה שנאמר (תהלים לד) אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו. ואם תלה ולא מצא בידוע שיסורין של אהבה הן שנאמר (משלי ג) כי את אשר יאהב ה' יוכיח. אמר רבא א"ר סחורה א"ר הונא כל שהקב"ה חפץ בו מדכאו ביסורין שנאמר וה' חפץ דכאו החלי יכול אפי' לא קבלן מאהבה ת"ל (ישעיה נג) אם תשים אשם נפשו מה אשם לדעת אף יסורין לדעת. ואם קבלם (עליו מאהבה) מה שכרו יראה זרע יאריך ימים ולא עוד אלא שתלמודו מתקיים בידו שנא' (שם) וחפץ ה' בידו יצלח. פליגי בה ר' יעקב בר אידי ור' (חמא) [אחא] בר חנינא ת"א כל יסורין שיש בהם ביטול תורה אינן יסורין של אהבה שנא' (תהלים לד) אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו ואידך אמר כל יסורין שיש בהם ביטול תפלה אינן יסורין של אהבה שנאמר (שם כו) ברוך אלהים אשר לא הסיר תפלתי וחסדו מאתי. א"ל רבי אבא בריה דרבי חייא בר אבא הכי אמר (רבי חייא בר) אבא אמר רבי יוחנן אלו ואלו יסורין של אהבה הן שנא' כי

לכם בלקח טוב אחרי שנתנה לכם : פשפש ולא מצא. עבירה בידו שבשבילה יסורין הללו ראויים לבא : אשרי הגבר וגו'. (הא למדנו) שבשביל יסורין צריך אדם לבא לידי ת"ת : יסורין של אהבה. הקב"ה מיסרו בעה"ז בלא שום עון כדי להרבות שכרו בעולם הבא יותר מכדי זכיותיו : וה' חפץ דכאו החלי. מי שהקב"ה חפץ בו מחלא אותו ביסורין : אשם. קרבן : נפשו. מדעתו :

זאל ער טאהן תשובה אזוי וויא עס שטייט אין פסוק לאמיר אונז אומקערין צו גאט. אז ער האט געזוכט עבירות אונ האט ניט געפונען זאל ער אן אייגען וואל ער וויסען אז די יסורים קומען אויף איהם ווייל ער לערונט ניט קיין תורה אזוי וויא עס שטייט אין פסוק וואוהל צוא דעם מענטשין וואס גאט שטראפט איהם. דורך דיא שטראף וועט ער לערנען תורה. אונ אויב ער האט אזו געהאנגען אז דיא יסורים קומען אויף איהם ווייל ער האט ניט געלערנט אונ ער האט ניט געפונען אז ער האט ניט געלערנט. נאר ער האט אבער יא געלערנט. זאל ער וויסען אז דיא יסורים קומען אויף איהם ווייל גאט האט איהם ליב. וויל ער אים פאר גרעסערין זיין שכר אויף יענע וועלט שטראפט ער איהם אויף דיא וועלט. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק וועמען גאט האט ליב שטראפט ער אים :

אמר: רבא האט געזאגט פון רב סחורה'ס וועגין אונ רב סחורה האט געזאגט פון רב הונא'ס וועגין דער מענטש וואס גאט וויל איהם צוא שטויסט ער איהם מיט יסורים. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק וועמען גאט וויל צו שטויסט ער איהם אונ מאכט איהם קראנק. איך וואלט וועלין מיינען אפילו דער מענטש האט ניט אן גענומען דיא יסורים מיט ליבשאפט האט ער אויך שכר. שטייט אין פסוק אויב ער וועט טאהן א קרבן זיין נפש. אזוי וויא א קרבן איז אנדערש ניט מכפר סיידין ער ברייננט איהם מיט זיין גוטען ווילען. אזוי יסורים ברייננען אנדערש ניט קיין שכר סיידין ער גענומט אן די יסורים מיט זיין גוטען ווילען אונ אויב ער האט אנגענומען דיא יסורים מיט ליבשאפט דאן וועט אים גאט געבין ער וועט זעהן זיינע קינדער ער וועט לאנג לעבין. אונ נאך וועט ער האבען זיין לערנען וועט האבען בייא איהם אקיום. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דיא זאך פון גאט וועט בייא איהם זיין מיט גליק. עס קריגען אין דער זאך רבי יעקב בר אידי אונ רבי אחא בר חנינא. איינער זאגט דער וואס האט אזעלכע יסורים אז דורך זייא קען ער ניט לערנען. דיא יסורים זענען ניט ווייל גאט האט איהם ליב. ווארום עס שטייט אין פסוק וואוהל דעם מענטש וואס גאט שטראפט איהם: אונ ביי די שטראף קען ער לערנען אויך. אונ דער אנדערער זאגט דער וואס האט אזעלכע יסורים אז דורך זייא קען ער ניט דאווענען. דיא יסורים זענען ניט ווייל גאט האט איהם ליב: ווארום עס שטייט אין פסוק געלויבט איז גאט וואס ער האט ניט אפ געטאהן מיין דאווענען אונ זיין חסד פון מיר. דאס הייסט ער האט ניט געטאהן אויף מיר אזעלכע יסורים אז דורך זייא זאל איך ניט קענען דאווענען. רבי אבא דער זוהן פון רבי חייא בר אבא האט געזאגט. אזוי האט געזאגט רבי חייא בר אבא פון רבי יוחנן'ס וועגין ביידע עלדיי

דבר זה. שאפילו תגבר אשר וגו': תלמדנו. כלו' שהורסך אנו למדין אותו: נאמר ברית ביסורין דכתיב אלה דברי הברית. אחר הקללות שבמשנה תורה. אף יסורין ממרקין כל עונותיו של אדם. גרסינן:

כי את אשר יאהב ה' יוכיח אלא מה ת"ל ומתורתך תלמדנו אל תקרי תלמדנו (כד' בסנו"ל) אלא תלמדנו (נ"ליר"י) דבר זה כתורתך תלמדנו כל וחומר משן ועין מה שן ועין שהוא אחד מאבריו של אדם [עבד] יוצא בהם לחירות יסורין שממרקין כל גופו של אדם לא כ"ש והיינו (דאמר רבי לוי) [דרשב"ל דאמר רשב"ל] נאמר ברית במלח ונאמר ברית ביסורין [נאמר ברית במלח דכתיב (ויקרא ב) ולא תשבית מלח ברית ונאמר ברית ביסורין דכתיב (דברים כח) אלה דברי הברית] מה ברית האמור במלח מלח ממתקת את הבשר אף ברית האמור ביסורין יסורין ממרקין [כל] עונותיו של אדם:

יד תניא רבי שמעון בן יוחאי אומר שלש מתנות (טובות) נתן הקדוש ברוך הוא לישראל וכלם לא נתנן אלא על ידי יסורין ואלו הן תורה וארץ ישראל והעולם הבא. תורה מנין דכתיב (תהלים צד) אשרי הגבר אשר תיסרנו יה וגו'. ארץ ישראל מנין דכתיב (דברים ח) וידעת עם לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלהיך מיסרך. וכתיב בתריה כי ה' אלהיך מביאך אל ארץ טובה. העולם הבא מנין דכתיב (משלי ו)

כי

יסורים. סיי דיא יסורים וואס מען קען ניט לערנען דורך זייא. אונ סיי דיא יסורים וואס מען קען ניט באוונען דורך זייא. זענען אלץ יסורים פון ליבשאפט. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק וועמען גאט האט ליב שטראפט ער איהם. נאר וואס רעדן שטייט ומתורתך תלמדנו דו לערנסט איהם פון דיין תורה. אל תקרי תלמדנו. דוא זאלסט ניט לייענען דוא טוהסט איהם לערנען תורה. אלא תלמדנו נאר דוא זאלסט לייענען תלמדנו דיא זאך טוהסטו אונז אפ לערנען פון דיין תורה. דיא זאך אז עס איז וואוהל צוא דעם מענטש וואס דוא שטראפסט איהם. לערנען מיר אפ פון דיין תורה. איך לערין אפ אקל וחומר פון שן ועין. אזוי וויא אז אבעל הבית האקט אוים זיין קנעכט אצאן אדער אאויג. וואס דאס איז נאר איין גליד פון דעם מענטשינס גלידער. גייט אקנעכט ארויס פריי דורך דעם. יסורין וואס זייא צוא ברעכין דעם גאנצען גוף פון מענטש איז דען ניט געווים אז דער מענטש דארף דורך זייא פריי ווערין פון אלע צרות אונ האבען עולם הבא. אונ דאס איז וואס רבי שמעון בן לקיש האט גזאגט. וואדום רבי שמעון בן לקיש האט גזאגט יום שטייט דער ווארט ברית ביי זאלץ אונ עס שטייט דער ווארט ברית ביי יסורים. עס שטייט דער ווארט ברית ביי זאלץ. ווארום עס שטייט אין פסוק ולא תשבית מלח ברית אלהיך דוא זאלסט ניט פאר שטערין זאלץ פון אקרבן וום דאס איז דער בונד פון גאט. אונ עס שטייט דער ווארט ברית ביי יסורים. ווארום עס שטייט ביי דיא תוכחה אלה דברי הברית דאס זענען דיא רייד פון דעם בונד וואס גאט האט גימאכט מיט דיא יודען. אזוי וויא דער ווארט ברית וואס שטייט ביי זאלץ. זאלץ מאכט גישמאק דיא פליש. אזוי דער ווארט ברית וואס שטייט בייא יסורים. יסורים מעקין אפ אלע עבירות פון מענטשין אונ מאכען זיא זיין רעבין אויף עולם הבא:

יד תניא. מיר האבען גילערנט רבי שמעון בן יוחי זאגט: דריי גוטע מתנות האט גאט גיגעבין צו דיא יודען. אונ דיא אלע דריי מתנות האט מען זייא אנדערש ניט גיגעבען נאר דורך יסורים זאל זייא דער מענטש בעקומען. דאס זענען דיא דריי מתנות. תורה. אונ ארץ ישראל. אונ עולם הבא. פון וואנען ווייס מען אז תורה בעקומט מען אנדערש ניט נאר דורך יסורים. ווארום עס שטייט אין פסוק וואוהל צוא דעם מענטש וואס גאט שטראפט איהם מיט יסורים. ווארום דורך די יסורים לערנסטו איהם דיין תורה. פון וואנען ווייס מען אז ארץ ישראל בעקומט מען אנדערש ניט נאר דורך יסורים. ווארום עס שטייט אין פסוק דו זאלסט וויסען מיט דיין הארץ. אזוי וויא אמענטש שטראפט זיין זוהן אזוי שטראפט דיך גאט. צוא וואס

שטראפט

כי נ״ מצוה ותורה אור ודרך חיים תוכחות מוס״. תני תנא קמיה דרבי יוחנן כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים וקובר את בניו מוחלין לו (על) כל עונותיו. אמר ליה רבי יוחנן בשלמא תורה וגמילות חסדים דכתיב (שם טז) בחס״ ואמת יכופר עון חסד זו גמילות חסדים שנאמר (שם כא) רודף צדקה וחסד. אמת זו תורה שנאמר (שם כג) אמת קנה ואל תמכור אלא קובר את בניו (מנלן) [מנין] תנא ליה ההוא סבא משום רבי שמעון בן יוחאי אתיא עון עון כתיב הכא בחסד ואמת יכופר עון וכתיב התם (ירמיה לב) ומשלם עון אבות אל חיק בניהם אחריהם. אמר רבי יוחנן נגעים ובנים אינן יסורין של אהבה. ונגעים לא (הוי יסורין של אהבה) והא (אמר מר) [תניא] כל מי שיש בו אחד מארבעה מראות נגעים הללו אינן אלא מזבח כפרה מזבח כפרה הוו יסורין של אהבה לא הוו ואב״א (ל״ק) הא לן והא

ודרך חיים. חיי העולם הבא הוין ליה תוכחות מוסר [מלמד]: ובניו. קא סלקא דעתך דקובר את בניו: ד׳ מראות נגעים. שאת ותולדתה בהרת ותולדתה בהרת שיש כשלג שניה לה כסיד ההיכל שאת כצמר לבן שניה לה כקרום ביצה: הא לן והא להו. בארץ ישראל שערי טומאה מקודשת

שטראפט דיך גאט שטייט נאך דעם פסוק חייל גאט וויל דיך ברייגגען אין דיא גוטע לאנד. פון וואגען ווייס מען אז עולם הבא בעקומט מען אנדערש ניט נאר דורך יסורים. ווארום עס שטייט אין פסוק דיא מצוה איז אזוי וויא אליכט. אונ דיא תורה איז דאס בעליכטונג. אונ די וועג צום אייביגען לעבען בעקומט מען דורך שטראף פון יסורים:

תני. אתנא האט גילערנט פאר רבי יוחנן. דער מענטש וואס לערנט תורה אונ טוהט חסד מיט מענטשין אונ ער בגראבט זיינע קינדער איז מען איהם מוחל זיינע אלע עבירות. האט רבי יוחנן גיזאגט צום תנא דורך תורה אונ גמילות חסדים אז מען איז מוחל די עבירות איז רעכט. ווארום עס שטייט אין פסוק דורך חסד אונ אמת ווערט פאר געבין דיא עבירות. חסד מיינט מען גמילות חסדים וואס איין מענטש טוהט מיט דעם אנדערין: אזוי וויא עס שטייט אין פסוק ער יאגט נאך צו געבין צדקה אונ צו טאן חסד. אמת מיינט מען די תורה אזוי ווי עס שטייט אין פסוק דוא זאלסט קויפען אמת אונ זאלסט דעם אמת ניט פאר קויפען. דאס מיינט מען דיא תורה. אז ער קויפט דיא תורה קען ער זיא ניט פאר קויפען. אז ער לערנט זיין תורה וואס ער האט זיא גיקויפט מיט איין אנדערין. בלייבט זיא דאך פון דעסטוועגין ביי איהם אויך. אבער אז אמענטש בגראבט זיינע קינדער פון וואנען ווייס מען אז מען איז איהם מוחל זיינע עבירות. האט איין אלטער מאן גילערנט צו רבי יוחנן וואס ער האט גיהערט פון רבי שמעון בן יוחאי אז מען לערנט אפ די ווערטער עון עון איינס פון דאס אנדערע. דא שטייט מיט חסד אונ אמת איז מען מכפר עון. דיא עבירות. אונ דארט שטייט ער בצאהלט דעם עון. דיא זינד פון די עלטערין צו די קינדער. דיא קינדער שטארבין דורך דיא זינד פון דיא עלטערין. אזוי וויא אז מען טוהט חסד אונ מען לערנט תורה איז מען מוחל דיא עבירות. אזוי אז דיא קינדר שטארבין איז מען דיא עלטערין מוחל זייערע עבירות דורך דעם צער:

אמר. רבי יוחנן האט גיזאגט אז איינער האט אנגע. (אזוי ווי עס שטייט אין פרשה תזריע) אונ ער בגראבט זיינע קינדער. דאס איז ניט יסורים פון ליבשאפט. פרעגט די גמרא מיר האבין דאך גילערנט ווער עס האט נאר אפילו איין נגע פון דיא פיר ערליי קאלארין נגעים וואס דיא משנה רעכענט אין מסכת נגעים) איז דיא נגע אויף איהם מכפר אזוי וויא דער מזבח. זענען דאך נגעים מכפר דיא עבירות. ענטפערט דיא גמרא מכפר דיא עבירות זענען נגעים. נאר אז גאט וויל אויף איינעם געבין יסורים צו פאר גרעסערין זיין שכר ווייל ער האט איהם ליב. גיט ער איהם ניט נגעים. נאר אנדערע יסורים. אונ אויב דוא ווילסט וועל איך דיר ענטפערין דאס איז צו אונז אין בבל אז אמענטש האט אנגע מעג ער זיצען ביי זיך אין שטוב. קענען נגעים אויך זיין יסורים פון ליבשאפט. אבער אין ארץ ישראל אז אמענטש האט אנגע מוז ער ארויס גיין וואוהנען אויסער דיא שטאט אונ איז טמא. אזעלכע יסורים איז ניט פון ליבשאפט וועגין.

אונ

והא להו ואי בעית אימא הא בצנעא והא בפרהסיא. ובנים לא היכי דמי אי לימא דהוו ליה ומיתו והאמר רבי יוחנן דין גרמא דעשיראה ביר אלא הא דלא הוו ליה כלל והא דהוו ליה ומיתו:

(ע"ב) **מן רבי** יוחנן חלש עאל לגביה רבי חנינא אמר ליה חביבין עליך יסורין אמר ליה לא הן ולא שכרן אמר ליה הב לי ידך יהב ליה ידיה ואוקמיה ואמאי לוקים רבי יוחנן לנפשיה דהא רבי חייא בר אבא חלש ועאל לגביה רבי יוחנן ואמר ליה חביבין עליך יסורין אמר ליה לא הן ולא שכרן אמר ליה הב לי ידך יהב ליה ידא ואוקמיה וליקום איהו לנפשיה אמרי אין חבוש מתיר את עצמו מבית האסורין. רבי אלעזר חלש עאל לגביה רבי יוחנן חזא דהוה קא גני בבית אפל גלייה לדרעיה ונפל נהורא חזייה דהוה קא בכי רבי אלעזר

אמר

פירוש

נס ומצורע טעון שילוח חוצה לכך אין יסורין של אהבה. בבל שאינם טעונין שלוח הוו מזבח כפרה ויסורין של אהבה. ובתוספות הקשו על זה דבזמן רבי יוחנן לא היה נוהג שלוח מחנות ויש מפרשים לעולם טומאה בנוהרין בארץ ישראל ולא בבבל: בצנעא. תחת בגדיו: דין גרמא. זה עצם של בן עשירי שמת לו: ביר. כמו בר ולא עצם פחות מכשעורה שאינו מטמא במגע והיה נושאו קבור בסודר לנחמת נפש. ומצאתי כתוב פירוש ר"ח שזה כפשט היה שן אחד ובן המה אינו טמא ונכרא רגס מר"י לא בעו ליה יסורין שאינם מאהבה: הוו ליה ומיתו. הוו יסורין של אהבה שהאבילות מכפרת את עונותיו:

גלייה. רבי יוחנן לדרעיה: נפל נהורא. שהיה בשרו מבהיק ביפה היה מאד כדאמרינן בסמוך

און אז דוא ווילסט וועל איך דיר זאגין אז ער האט אנגע אין דער שטיל אונטער דיא קליידער וואס קיינער זעהט ניט. איז דאס יסורים פון ליבשאפט. ער ווערט ניט פאר שעמט. אבער אז דיא נגע איז אויף אזוי אארט וואס אלע זעהן איז דאס ניט יסורים פון ליבשאפט ווענין נאר צו מכפר זיין אויף עבירות. פרעגט דיא גמרא קינדער איז ניט יסורים פון ליבשאפט. ווי מיינט מען. זאל איך זאגין אז מען מיינט ער האט גיהאט קינדער אונ זייא זענען גישטארבין. איז דאס ניט יסורים פון ליבשאפט. רבי יוחנן האט דאך גיזאגט דאס איז דער ביין פון צעהנטען זוהן וואס איז בייא איהם גישטארבין רבי יוחנן האט בעהאלטין דעם ביינדיל ער זאל זיך דער מאנען זיין צער אונ זאל טרייסטען דער מיט אנדערע מענטשין אונ אזוי אמענטש וויא רבי יוחנן האט דאך געווים נאר גיהאט יסורים פון ליבשאפט. ענטפערט דיא גמרא דער מענטש וואס הט צער ווייל ער האט גאר ניט גיהאט קיין קינדער: דאס איז ניט יסורים פון ליבשאפט. אונ דער מענטש וואס האט צער ווייל ער האט גיהאט קינדער אונ זייא זענען גישטארבין. דאס איז יסורים פון ליבשאפט:

מן רבי. יוחנן איז קראנק גיווארען איז רבי חנינא אריין גיגאנגען צו איהם. האט רבי חנינא גיזאגט צוא רבי יוחנן. דיא יסורים זענען ליב אויף דיר. האט רבי יוחנן גזאגט צוא רבי חנינא איך וויל ניט דיא יסורים אונ איך וויל ניט זייער שכר. האט רבי חנינא גזאגט צוא רבי יוחנן גיב מיר דיין האנט. הט רבי יוחנן גיגעבען זיין האנט צו רבי חנינא האט איהם רבי חנינא אויף גישטעלט פון זיין קריינק. פרעגט דיא גמרא פאר וואס האט גידארפט רבי יוחנן רבי חנינא זאל איהם אויף שטעלען. זאל רבי יוחנן זיך אליין אויף שטעלען ווארום רבי חייא בר אבא איז קראנק גיווארען איז רבי יוחנן אריין גיגאנגען צו איהם אונ רבי יוחנן הט גזאגט צו רבי חייא דיא יסורים זענען דיר ליב. האט רבי חייא גזאגט צוא רבי יוחנן איך וויל ניט דיא יסורים אונ וויל ניט זייער שכר. האט רבי יוחנן גזאגט צוא רבי חייא גיב מיר דיין האנט האט רבי חייא גיגעבען זיין האנט צו רבי יוחנן האט רבי יוחנן איהם אויף גישטעלט פון זיין קריינק. קען דאך רבי יוחנן אויך אויף שטעלען אמענטש פון זיין קריינק האט זיך רבי יוחנן אליין בדארפט אויף שטעלען פון זיין קריינק. ניט ווארטען אויף רבי חנינא. ענטפערט די גמרא איך וועל דיר זאגען. אגיבונדענער קען ניט זיך אליין אויף בינדען ארוים צו גיין פון תפיסה. רבי אלעזר איז קראנק גיווארען איז רבי יוחנן אריין גיגאנגען צו איהם. האט רבי יוחנן גיזעהן אז רבי אלעזר שלאפט אין אפינסטערע שטוב. האט רבי יוחנן אויף גידעקט זיין האנט אונ ס'איז גיפאלען אליכטיגקייט אין שטוב. האט רבי יוחנן גיזעהן אז רבי אלעזר וויינט. האט רבי

יוחנן

אמר ליה ׳מאי קא בכית אי משום תורה דלא אפשת שנינו אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים. ואי משום מזוני לא כל אדם זוכה לשתי שלחנות. אי משום בני דין גרמא דעשיראה ביר. אמר ליה להאי שופרא דבלי בעפרא קא בכינא אמר ליה על דא ודאי קא בכית ובכו תרווייהו. אדהכי והכי אמר ליה חביבין עליך יסורין אמר ליה לא הן ולא שכרן א״ל הב לי ידך יהב ליה ידיה ואוקמיה. רב הונא הוו ליה ארבע מאות דני דחמרא איתקוף עאל לגביה רבי יהודה אחוה דרב סלא חסידא ורבנן. (ואמרי לה רב אדא בר אהבה ורבנן). אמרו ליה ליעיין מר במליה אמר להו ומי חשידנא בעינייכו אמרי ליה מי חשיד קודשא בריך הוא דעביד דינא בלא דינא. אמר להו אי איכא (מאן) דשמיע עלי מילתא לימא אמרי ליה הכי שמיע לן דלא יהיב מר שיבשא לאריסיה אמר להו מי קא שביק לי מידי מיניה הא קא גניב ליה כוליה אמרי ליה היינו דאמרי ׳אינשי בתר גנבא גנוב וטעמא טעים אמר

את הפופלים: אי משום תורה. שלא למדת הרבה כרצונך: אחד המרבה. לענין קרבנות שנויה במשנה מנחות נאמר בעולת בהמה ריח ניחוח ובמנחה ריח ניחוח ללמדך שאחד המרבה וכו׳: אי משום מזוני. שאינך עשיר: על דא ודאי קא בכית. על זאת ודאי יש לך לבכות: דני. חביות: תקיפו. החמיצו: ליעיין מר במליה. יפשפש במעשיו: איכא דשמיע. אם יש בכם ששמע עלי דבר שאני צריך לחזור בי יודיעני: שבישא. חלקו בזמורות הגפן שחותכין מהם בשעת הזמיר והיה כדת שחולקין ביין כך חולקין בזמורות והקנים. פריגים מתורגם שבישין: מי שביק לי מידי מיניה. וכי אינו חשוד בעיניכם שהוא גונב לי הרבה יותר מחלקו: בתר גנבא גנוב וכו׳. הגונב מן הגנב אף הוא טועם טעם גניבה:

יוחנן גזאגט צו רבי אלעזר אויף וואס וויינסטו. אויב וויל דו האסט ניט געלערנט פיל תורה. מיר האבען געלערנט דער וואס לערנט פיל תורה און דער וואס לערנט ווייניג ווייל ער קען ניט מעהר לערנען) זענען ביידע גלייך ביי גאט. נאר זייא זאלען לערנען ווייל גאט האט געהייסען. און אויב דו וויינסט ווייל דו ביסט ניט רייך. ניט יעדער מענטש איז זוכה צוא צוויי טישען. תורה מיט עשירות. אויב דו וויינסט ווייל דו האסט ניט קיין קינדער דאס איז דער ביינדול פון מיין צעהנטין קינד וואס איז געשטארבען. האט רבי אלעזר גזאגט צוא רבי יוחנן איך וויין אויף דיא שיינקייט דיינע וואס וועט פאר פוילט ווערין אין די ערד. האט רבי יוחנן גזאגט צו רבי אלעזר אויף דעם דארף מען געווים וויינען האבען זייא ביידע גיוויינט. דער ווייל האט רבי יוחנן גזאגט צו רבי אלעזר דיא יסורים זענען דיר ליב האט רבי אלעזר גזאגט צו רבי יוחנן איך וויל ניט דיא יסורים און וויל ניט זייער שכר. האט רבי יוחנן גזאגט צו רבי אלעזר גיב מיר דיין האנט. האט רבי אלעזר גיגעבען זיין האנט צו רבי יוחנן. האט רבי יוחנן אים אויף געשטעלט פון זיין קרענק:

רב. רב הונא האט גיהאט פיר הונדערט פעסער וויין זענען זייא זאהער גיווארין. איז אריין גיגאנגען צו איהם רב יהודה דער ברודער פון רב סלא חסידא און נאך רבנן. און אנדערע זאגען רב אדא בר אהבה און דיא רבנן זענען אריין גיגאנגען צו איהם און זייא האבען גזאגט צו רב הונא זאל דער רבי אכטונג געבין אין זיינע זאכען אויב ער האט ניט עפעס איין עבירה. האט רב הונא גזאגט צו זייא בין איך דען חשוד אין אייערע אויגען איך זאל האבען עבירות. האבען דיא רבנן גזאגט צו רב הונא איז דען גאט אין חשד ער זאל שטראפען אז דעם מענטש קומט ניט דער שטראף. האט רב הונא צו זייא גזאגט אויב עס איז דא צווישען אייך וועמען עס האט אויף מיר עפעס גיהערט אז איך האב גיטאהן אעבירה. זאל ער זאגען. האבען דיא רבנן צו רב הונא גזאגט אזוי האבען מיר גיהערט אז דער רבי גיט ניט צוא זיין אריס אחלק פון דיא צווייגען וואס מען שנייט אפ פון דיא וויין שטאקין (אריס הייסט אז איינער גיבט אמענטש ער זאל ארבייטען אין זיין פעלד. דאפיר וועט ער איהם געבין אחלק פון ארץ וואס עס וועט וואקסען אין פעלד). זאגט רב הונא צו דיא רבנן. דער אריס לאזט מיר גאר ניט פון דעם וויין גארטען ער גנבעט אין גאנצען דאס הייסט ער נעמט נאך פון מיין העלפט אויך). האבען דיא רבנן גזאגט צוא רב הונא דאס איז וואס מענטשין זאגען אז מען גנבעט פון אגנב פאר זוכט מען אויך אטעם פון גנבה. האט רב הונא גזאגט צו

די

סמוך למטתי. כל ימי נזהרתי שלא לעשות תפלתי ושלא לעסוק בתורה כשעמדתי ממטתי עד שאקרא ק"ש ואתפלל. וכתבו בתוספות שמותר לעסוק בתורה קודם התפלה: צפון לדרום. ראשה ומרגלותיה זה לצפון וזה לדרום. ונראה בעיני שהשכינה במזרח או במערב לפיכך מכוין להסב דרך תשמישו לרוחות אחרות: ופסוק. לשון צפון וסיפיה דקרא ישבעו בנים: תמלא בטנם. תמלא ימי

אמר להו קבילנא עלי דיהיבנא ליה איכא דאמרי הדר חלא והוה חמרא ואיכא דאמרי אייקר חלא ואזדבן בדמי דחמרא:

תניא אבא בנימין אומר על שני דברים הייתי מצטער כל ימי על תפלתי שתהא לפני מטתי ועל מטתי שתהא נתונה בין צפון לדרום (על הפלתי שתהא לפני מטתי) מאי לפני מטתי אילימא לפני מטתי ממש והאמר ר"י אמר רב ואמרי לה ריב"ל ואמרי לה במתניתא תנא אבא בנימין אומר מנין למתפלל שלא יהא דבר חוצץ בינו לבין הכותל שנאמר (ישעיה לח) ויסב חזקיהו פניו אל הקיר ויתפלל אל ה'. לא תימא לפני מטתי אלא אימא סמוך למטתי. ועל מטתי שתהא נתונה וכו' דאמר רבי חמא בר חנינא ואמרי לה אמר רבי יצחק כל הנותן מטתו בין צפון לדרום הויין ליה בנים זכרים שנאמר (תהלים יז) וצפונך תמלא בטנם ישבעו בנים. רב נחמן בר יצחק אמר אף אין אשתו מפלת נפלים כתיב הכא תמלא בטנם וכתיב התם (בראשית כה) וימלאו ימיה ללדת. תניא אבא בנימין אומר שנים שנכנסו להתפלל וקדם אחד מהם להתפלל ויצא ולא המתין לחבירו טורפין לו

דיא רבנן איך נעם אויף מיר איך זאל איהם געבין אחלק פון דיא צווייגען וואס ער לאזט פאר מיר. אנדערע זאגען עס איז צוריק געווארען פון דיא עסיג וויין. אונ אנדערע זאגען עסיג איז טייער געווארען אונ עס איז פר קויפט געווארען אין דעם זעלביגען געלט וויא וויין ווערט פאר קויפט. הט רב הונא ניט געהאט קיין שאדין:

טז תניא: מיר האבען געלערנט אבא בנימין זאגט אויף צוויא זאכען האב איך געהאט צער מיינע אלע טעג וואס הייסט אזוי לאנג וויא איך האב געלעבט. מיין תפלה זאל זיין פאר מיין בעט. אונ מיין בעט זאל שטיין צווישען צפון אונ דרום. זאגט די גמרא וואס מיינט אבא בנימין וואס ער זאגט אז דיא תפלה זאל זיין פאר דעם בעט. איך זאל זאגען אז ער מיינט ער זאל שטיין ביי דעם בעט אונ דאווענען. רב יהודה האט דאך גזאגט פון רבם וועגין אונ אנדערע זאגען רבי יהושע בן לוי הט דאס גזאגט. אונ אנדערע זאגען מיר האבען דאס געלערנט אין אברייתא: אבא בנימין זאגט פון וואנען ווייס מען אז עס טאר ניט שטיין קיין זאך צווישען דעם וואס דאווינט אונ דיא וואנט. נאר מען מוז דאווענען ביי דיא וואנט. ווארום עס שטייט חזקיהו האט אומגיקערט זיין פנים צום וואנט אונ האט מתפלל גיוועזן צוא גאט: זאגט דיא גמרא זאלסט ניט זאגען פאר דעם בעט האט ער גיוואלט דאווענען נאר זאג נאנט צו מיין בעט. דאס הייסט ער האט גיוואלט ער זאל אלע טאג דאווענען באלד ווי ער שטייט אויף פון בעט. ער זאל קיין זאך ניט טאהן פארין דאווענען: מיין בעט זאל שטיין צווישען צפון אונ דרום. רבי חמא בר חנינא הט גזאגט אונ אנדערע זאגען רבי יצחק האט דאס גזאגט ווער עס שטעלט זיין בעט צווישען צפון אונ דרום האט ער קינדער זכרים. אזוי וויא עס שטייט אז דוא וועסט שטעלין דיא בעט אין צפון זייט וועסטו דער פילען דעם בויך פון דיין ווייב וזיא וועט מעוברת ווערין זייא וועלין זאט ווערין מיט זיהן. רב נחמן בר יצחק זאגט אז דיא בעט שטייט צווישען צפון אונ דרום וועט דיין ווייב קיין מאהל ניט מפיל זיין קיין נפל. דא שטייט דוא וועסט דער פילען זייער בויך, אונ דארטען שטייט עס זענען דער פילט געווארען אירע טעג צו געהוינען. זיא האט אויס געטראגען גאנצע ניין חדשים אונ האט ניט מפיל גיוועזן:

תניא. מיר האבען געלערנט אבא בנימין זאגט צוויא מענטשין זענען אריין געגאנגען אין אשוהל דאווענען אונ איינער האט פריער אפ גידאווינט פאר זיין חבר. אונ איז ארויס געגאנגען פון שוהל אונ ער האט ניט גיווארט ביז זיין חבר וועט אויך אפ דאווענען. אונ זיין חבר איז געבליבען

כו הפלתו בפניו שנאמר (איוב יח) טורף נפשו באפו הלמענך תעזב ארץ ולא עוד אלא שגורם לשכינה שתסתלק מישראל שנאמר (שם) ויעתק צור ממקומו ואין צור אלא הקב"ה שנאמר (דברים לב) צור ילדך תשי ואם המתין לו מה שכרו אמר רב (אסי) [יוסי] בר' חנינא זוכה לברכות הללו שנאמר (ישעיה מח) לוא הקשבת למצותי ויהי כנהר שלומך וגו' ויהי כחול זרעך וגו':

דף ו ע"א (תניא) אבא בנימין אומר אלמלא נתנה רשות לעין לראות אין כל בריה יכולה לעמוד מפני המזיקין אמר אביי אינהו נפישי מינן וקיימי עלן כי כסלא לאוגיא. א"ר הונא כל חד וחד מינן אלפא משמאליה ורבבתא מימיניה שנאמר (תהלים צא) יפול מצדך אלף ורבבה מימינך. אמר רבא האי דוחקא דהוי בכלה מינייהו הוי הני ברכי דשלהי מינייהו (הוי) הני מאני דרבנן דבלו מחופיא דידהו הני כרעי דמנקפי מינייהו

בריתם: טורף נפשו באפו וגו'. לך אומר אתה גרמת לטרוף נפשך באפך ומאי נפקא זו תפלה כמו שנאמר ואשפוך את נפשי לפני ה': הלמענך תעזב ארץ. וכי בשביל טייה שבשבילך שילאת מבהל"ד ובהנת הברך הסתלק השכינה ויעזוב את הארץ כמתפלל לפניו: לוא הקשבת. לשון המתנה כמו: למצותי. בשביל מצותי שלויתי לגמול חסד: לראות. את כל הבריה העומדים לפניו: כי כסלא לאוגיא. כגוזות הסירה המקפת את הערוגה שעושין תחת הגפנים: כסלא. היא תלם של מצה המקפה סביב (שפינ) את תל הערוגה והגפן נטוע בתל: האי דוחקא דכלה (פנת מקראת כלה) פעמים שבני אדם יושבים רוחים ביום שבת שבאים לשמוע הדרשה ודומים להם כיושבים דחוקים: ברכי דשלהי. ברכים עיפה: אי מאני דרבנן דבלו. בגדי התלמידים שבלים מהרה והם אינם בני מלאכה שתבלה בגדיהם: מחופיא דידהו. המזיקים באים ויושבים אצלם ומתחככים בהם:

געבליבען אַלֵיין אין שוהל. אונ ער האט מודא. נעמט מען ניט צוא דעם ערשטינם תְּפִלָּה. גאר מען וואַרפט אים זיין תְּפִלָּה אין פָּנִים. אַזוֹי וויא עס שְׁטֵייט ער איז זיך אַליין שולדיג וואס מען האט איהם גיוואָרפֶען זיין תְּפִלָּה אין פָּנִים. דוא האסט גימיינט אז דורך דיר וואס דו ביסט אַוועק גיגאַנגען פון שוהל אונ האסט דיין חַבֵר אַליין גילאָזען. וועט גאט פאר לאָזען דיא ערד אונ וועט אויך אַוועק גיין. אונ וועט אויך דיין חַבֵר אַליין לאָזען. ניין. גאט וועט ניט אַוועק גיין פון איהם אונ וועט איהם היטען ביז נאך זיין דאַווענען. נאך מעהר האט ער גיטאָן מיט זיין אַוועק גיין אז דורך איהם וועט זיך אָפּ טאָהן דיא שְׁכִינָה פון דיא יודען. אַזוֹי וויא עס שְׁטֵייט דער צור האט זיך אָפּ גירוקט פון זיין אָרט. צור מיינט מען גאט: אַזוֹי וויא עס שְׁטֵייט צור יְלָדְךָ תֶּשִׁי גאט וואס ער האט דיך בַּשַׁאפֶען האסטו איהם פאר געסען. אונ אויב ער האט גיוואַרט אויף זיין חַבֵר ביז ער האט אָפּ גידאַוונט. וואס איז זיין שָׂכָר. האט רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא גזאגט ער איז זוכה צו די בְּרָכוֹת. אַזוֹי ווי עס שְׁטֵייט ווען דוא וואָלסט גיוואַרט אויף דיין חַבֵר ביז ער וועט אָפּ דאַווענען. ווייל איך האב גיהייסען מען זאל טאָהן חֶסֶד אונ וואַרטען. וואָלט זיך ציהען דיין פְרִיד אַזוֹי וויא אַטַייך ואונ וויא ווייטער שְׁטֵייט אין פָּסוּק. אונ דיינע קינדער וואָלטען גיוועזען אַזוֹי פיל אַזוֹי וויא זאַמד ואונ וויא ווייטער שְׁטֵייט אין פָּסוּק:

ויו תַּנְיָא. מיר האָבען גילערנט אַבָּא בִּנְיָמִין זאָגט ווען מען וואָלט גיגעבען רְשׁוּת צוא דיא אויג אז זיא זאל זעהן אלע שֵׁדִים וואס שְׁטֵייען פאר איהם וואָלט קיין בַּשֶׁעפֶענִישׁ ניט גיקענט בַּשְׁטֵיין פאר דיא מַזִיקִים וואס ער וואָלט גיזעהן. אַבַּיֵי האט גזאגט דיא שֵׁדִים זענען מעהר וויא מיר זענען אונ זייא שְׁטֵייען אויף אונז אַזוֹי וויא דיא קייליכדיגע ריגע וואס איז גימאַכט ארום דעם קליינעם בערגיל וואס אויף דעם בערגיל איז גיפלאַנצט אווין שטאק. אַזוֹי זענען דיא שֵׁדִים ארום אונז. רַב הוּנָא האט גזאגט יעדער איינצעלנער פון אונז שְׁטֵייען טויזענד שֵׁדִים פון זיין לינקע זייט אונ צעהן טויזענד שֵׁדִים שְׁטֵייען פון זיין רעכטע זייט. אַזוֹי וויא עס שְׁטֵייט אין פָּסוּק עס וועט אַוועק פאַלען פון דיין לינקע זייט טויזענד שֵׁדִים אונ צעהן טויזענד שֵׁדִים וועלין אַוועק פאַלען פון דיין רעכטע זייט. רָבָא האט גזאגט דיא איינגשאפט וואס עס איז ווען מען זאגט שַׁבָּת אַדְרָשָׁה דאס איז פון זייא. פון די שֵׁדִים. דיא קְנִיא וואס זיי ווערין מיד דאס איז פון זיי. פון דיא שֵׁדִים. דיא קליידער פון די רַבָּנָן וואס זיי ווערין געשווינדער צעריסען

מינייהו האי מאן דבעי למידע להו לייתי קיטמא נהילא ונהדר אפוריא ובצפרא חזי כי כרעי דתרנגולא האי מאן דבעי למחזינהו לייתי שליתא דשונרתא אוכמתא בת אוכמתא בוכרייתא בת בוכרייתא וליקלייה בנורא ולשחקיה ולמלייה לעיניה מיניה וחזי להו ולשדייה בגובתא דפרזלא ולחתמיה בגושפנקא דפרזלא דילמא גנבי מיניה ולחתום פומיה כי היכי דלא ליתזק. רב ביבי בר אביי עבד הכי (חזא) ואתזק ובעו רבנן רחמי עליה ואתסי:

הופיא. לשון תוסף: שליתא דשונרא. שליית הולד של החתול נקבה: בוכרתא. הבכור: שאמה ואף אמה היתה בכורה: ולימלי עיניה מיניה. ישים ממנו מעט בעינו. כל לשון נתינה בעין קורא כל׳ נמלא מלוי לפי שבדבר מועט הוא מלא: גובתא דפרזלא. קנה החלול של ברזל: ולחתמיה. לקנה: בגושפנקא דפרזלא. בחותם של ברזל דבמידי דלייר ומהים ליה לכו רשותא:

במקום רנה. בבית הכנסת ששם אומרים כלבוד שירות ותשבחות בנעימות קול: בעדת אל. בבית מועד שלו: ומנין לי׳ וכו׳. עדה קרויים עשרה שנאמר עד מתי לעדה הרעה הזאת וגו׳ יצאו יהושע וכלב: בקרב אלהים ישפוט. ואין

יח תניא אבא בנימין אומר אין תפלתו של אדם נשמעת אלא בבית הכנסת שנאמר (מלכים א ח) לשמוע אל הרנה ואל התפלה אשר עבדך מתפלל לפניך בבית הזה. במקום רנה שם תהא תפלה. אמר רבין בר (רב) אדא אמר רבי יצחק מנין שהקב"ה מצוי בבית הכנסת שנאמר (תהלים פב) אלהים נצב בעדת אל. ומנין לשלשה שיושבין בדין ששכינה עמהם שנאמר (שם) בקרב אלהים ישפוט. ומנין לשנים שיושבין ועוסקין בתורה

צעריסען פון זייער רייבען זיך. דיא שדים קומען אונ זעצין זיך ביי די רבנן אונ רייבען זיך אן זייא. צוא רייסען דיא שדים דיא קליידער פון דיא רבנן. אז מען גיט זיך אקלאפ אין פוס. דס איז פון דיא שדים. דיא טוהען אשטויס דעם מענטש טוהט ער זיך אקלאפ אין פוס אן אשטיין אדער אן אוואנט. ווער עס וויל זייא קענען זאל ער נעמען געזיפטע אש אונ זאל ארום שיטען ארום בעט אין דער פריא וועט ער זעהן אויף דיא אש אזוי וויא פיס פון אהאהן. ווער עס וויל זייא זעהן זאל ער נעמען דיא הויט וואס דיא קליינע קעצעל ליגט אין איר ווען זי איז אין איר מוטערס בויך פון אשווארצע קאץ אונ איר מוטער איז אויך אשווארצע וואס זיא איז ביי איר מוטער דיא ערשטע קינד איר מוטער איז אויך דאס ערשטע קינד ביי איר מוטער אונ דיא הויט זאל ער פאר ברענגען אין פייאר אונ זאל דיא הויט צוא שטויסען אויף אש אונ ער זאל אביסעל אש אריין שיטען אין אויג וועט ער זייא זעהען. אונ דיא איבעריגע אש זאל ער אריין שיטען אין אאייזערנע רער ער זאל פאר חתמנן דיא רער מיט אאייזערנע חתימה טאמער וועלען דיא שדים אוועק גנבנן דיא אש פון איהם אונ ער זאל צו מאכען דיא מויל דיא שדים זאלען איהם ניט טאהן קיין שאדין אין זיין גוף. רב ביבי בר אביי האט אזוי גיטאהן הט ער גיזעהן דיא שדים האבען זייא איהם אשאדין גיטאהן אין זיין גוף האבען דיא רבנן תפלה גיטאהן פון זיינעט וועגין איז ער גיזונט גיווארען:

יח תניא. מיר האבען גילערונט אבא בנימין זאגט דיא תפלה פון מענטשין ווערט אנדערש ניט צוא גיהערט נאר אז ער דאווינט אין שוהל. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דוא זאלסט צו הערין דיא גיזאנג אונ דיא גיבעט וואס דיין קנעכט בעט פאר דיר אין דער שטוב. אויף דעם ארט וואס מען זינגט צו גאט דארט זאל מען בעטין צוא גאט. רבין בר רב אדא האט גיזאגט. רבי יצחק האט גיזאגט פון וואנען ווייס מען אז גאט ווערט גיפונען אין שוהל אזוי וויא עס שטייט אין פסוק גאט שטייט אין זיין גאטליכע פערזאמלונג. פון וואנען ווייס מען אז צעהן דאווענען רוהט דיא שכינה צווישען זייא. ווארום עס שטייט אין פסוק גאט שטייט ביי זיין גאטליכע עדה. אונ צעהן מענטשין ווערט גירופען אעדה. פון וואנען ווייס מען אז דריי מענטשין (דיינים) משפטין אדין איז דיא שכינה צווישען זייא ווארום עס שטייט אין פסוק צווישען דיא דיינים איז דא גאט אונ משפט. פון וואנען ווייס מען אז צווייא מענטשין זיצען אונ לערנען איז דיא שכינה מיט זייא. ווארום עס שטייט אין פסוק ווען דיא צווייא מענטשין וואס האבען מורא פאר גאט האבען גירעט תורה איינער צום אנדערין. האט גאט

גיוואוסט

בתורה ששכינה עמהם שנא' (מלאכי ג) אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו מאי ולחושבי שמו אמר רב אשי אפילו חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה. ומנין לאחד שיושב ועוסק בתורה ששכינה עמו שנאמר (שמות כ) בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך. וכי מאחר דאפילו אחד תרי מיבעיא. תרי מיכתבן מלייהו בספר הזכרונות חד' לא מיכתבן מליה (בספר הזכרונות). וכי מאחר דאפילו תרי תלתא מבעיא. מהו דתימא דינא שלמא בעלמא הוא ולא אתיא שכינה קמ"ל דדין נמי היינו תורה. וכי מאחר דאפילו תלתא עשרה מיבעיא. עשרה קדמא שכינה ואתיא תלתא עד דיתבי:

בית דין קבועים אלהים אלא בשלשה: ויקשב ה' וישמע. נמצא להם שם: אשר אזכיר את שמי. אשר יזכר שמי ע"פ מצותי ודבקי: אבוא אליך. לבן יחיד הוא: מיכתבן מילייהו. כדכתיב ויכתב ספר זכרון: קדמא שכינה ואתיא. קודם שיהיו כל העשרה אלהים נצב בעדת אל מעיקרא משמע: עד דיתבי. כדכתיב בקרב אלהים ישפט:

אמר (רבין) [רבי אבין] בר רב אדא אמר רבי יצחק מנין שהקב"ה מניח תפילין שנאמר (ישעיה סב) נשבע ה' בימינו ובזרוע עזו ואין ימינו אלא תורה שנאמר (דברים לג) מימינו אש דת למו ואין עזו אלא

גיווארט אונ האט צוא גיהערט אונ דאס איז פאר שריבען גיווארען אין אבוך דאס זאל זיין אאנדיינקונג פאר גאט צו דיא וואס האבען מורא פאר גאט אונ צוא דיא וואס טראכטען זיין נאמען וואס מיינט מען צו דיא וואס טראכטען זיין נאמען. האט רב אשי גזאגט אויב אמענטש האט גיטראכט צו טאהן אמצוה אונ עס האט איהם גיטראפען אז ער איז גיוועזן גינייט ער זאל ניט טאהן דיא מצוה. רעכונט אויף איהם דער פסוק גלייך וויא ער וואלט זיא גיטאהן. פון וואנען ווייס מען אז איינער זיצט אונ לערונט איז דיא שכינה מיט איהם. ווארום עס שטייט אין פסוק אויף יעדער ארט וואס מיין נאמען וועט דער מאנט ווערין. דורך מיין תורה אונ מצות. וועל איך קומען צו דיר אונ וועל דיך בענטשין. פרעגט דיא גמרא אז אפילו איינער זיצט אונ לערונט קומט צו איהם דיא שכינה אז צוויי לערנען קומט דאך געווים צוא זייא דיא שכינה. דאס וועט מען שוין אליין וויסען אן דעם פסוק צו וואס שטייט דער פסוק אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו. ענפערט דיא גמרא אז צוויי זיצען אונ לערנען ווערט זייערע רייד פאר שריבען אין אבוך פאר אאנדיינקונג פאר גאט. אז איינער לערונט ווערט ניט פאר שריבען זיינע רייד אין אבוך צו אאנדיינקונג פאר גאט. פרעגט דיא גמרא אז אפילו צוויי זיצען אונ לערנען איז דיא שכינה מיט זייא. אז דריי לערנען איז דאך געווים דיא שכינה מיט זיי. דאס וועט מען שוין אליין וויסען אן דעם פסוק. צו וואס שטייט דער פסוק אלהים נצב בעדת אל. ענפערט דיא גמרא איך וואלט ווערין זאגען אז דיינים פסקנן אדין תורה הייסט דאס נאר ניט גילערונט נאר זייא האבען גימאכט שלום צווישען דיא מענטשין וואס זאבען געקריגט קומט ניט דיא שכינה צו זייא לאזט אונז דער פסוק הערין אז פסקנן אדין תורה הייסט אויך גילערונט. פרעגט דיא גמרא אז אפילו דרייא פסקנן אדין תורה אדער זייא לערנען איז דיא שכינה מיט זייא אז צעהן לערנען אדער דאווענען איז דאך געווים דיא שכינה מיט זיי. דאס וועט מען שוין אליין וויסען אן דעם פסוק צו וואס שטייט דער פסוק אלהים נצב בעדת אל. ענפערט דיא גמרא אז צעהן מענטשין דאווענען אדער לערנען קומט דיא שכינה פריער איידער דיא אלע צעהן קומען. אז דרייא מענטשין זיצען אדין צו פסקנן אדער צוא לערנען אז זייא זיצען שוין קומט איצט די שכינה ניט פריער:

אמר. רבי אבין בר רב אדא האט גזאגט פון רבי יצחקס וועגין: פון וואנען ווייס מען אז גאט לייגט תפילין: ווארום עס שטייט אין פסוק גאט האט גישווארין ביי זיין רעכטע האנט אונ בייא זיין שטארקין ארעם. זיין רעכטע האנט מיינט מען דיא תורה. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק גאט האט גיגעבען פון זיין רעכטע האנט צו דיא יודען אפייארדיגע תורה.

ומנין שהתפילין עוז הם לישראל. דכתיב וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך: מאי כתיב בהו. בשלמא בתפילין דידן כתיב שמע והיה אם שמוע קדש לי כל בכור והיה כי יביאך פרשיות שנצטוו בהם לנוס זכרון מצותיו של הקב"ה הוא ושבחן נמי לישראל אלא בדידיה מאי כתיב בהו: חטיבה. לשון (חטיבה) ותשבוחת ושבח כמו יתאמרו כל פועלי און יתהכמו: בשלמא בהי מאי.

אלא תפילין שנאמר (תהלים כט) ה' עוז לעמו יתן. ומנין שהתפילין עוז הם לישראל דכתיב (דברים כח) וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך. ותניא רבי אליעזר הגדול אומר אלו תפילין שבראש. אמר ליה רב נחמן בר יצחק לרב חייא בר אבין תפילין דמארי עלמא מה כתיב בהו אמר ליה (דה"א יז) ומי כעמך ישראל גוי אחד. ומי משבח קב"ה בשבחייהו דישראל אין דכתיב (דברים כו) את ה' האמרת היום וה' האמירך היום אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם אתם עשיתוני חטיבה (פי' ציור אחד בעולם כלומר דבר שאין כמותו) אחת בעולם דכתיב (שם) שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד אף אני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם דכתיב ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ. אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי תינח בחד ביתא בשאר בתי מאי אמר ליה (דברים ד) כי מי גוי גדול ומי גוי גדול (שם לג) אשריך ישראל (שם ד) או הנסה אלהים (שם כו) ולתתך עליון אי הכי נפישי להו טובא (בתי) אלא כי מי גוי גדול ומי גוי גדול דדמיין להדדי בחד ביתא

זיין שטארקייט מיינט מען תפילין. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק ה' עוז לעמו יתן גאט וועט געבען שטארקייט צו זיין פאלק. פון וואנען ווייס מען אז תפילין איז א שטארקייט צוא די יודען. ווארום עס שטייט אין פסוק אלע פעלקער פון דער וועלט וועלען זעהן אז דער נאמען פון גאט ווערט גירופען אויף דיר וועלען זייא מורא האבען פאר דיר. אונ מיר האבען גילערונט. רבי אליעזר הגדול זאגט דאס מיינט מען דיא תפילין וואס מען טראגט אויף דעם קאפ. רב נחמן בר יצחק האט גזאגט צו רב חייא בר אבין וואס שטייט געשריבען אין דיא תפילין פון גאט האט רב חייא בר אבין גזאגט צו רב נתן בר יצחק. דער פסוק שטייט ומי כעמך ישראל גוי אחד. איז דען נאך דא איין פאלק אויף דער וועלט אזוי וויא דיין פאלק ישראל איז. פרעגט דיא גמרא. בארימט זיך דען גאט מיט דעם לויב פון דיא יודען. ענטפערט דיא גמרא יא. ווארום עס שטייט אין פסוק דוא האסט היינט גילויבט גאט אונ גאט האט היינט דיך גילויבט. גאט האט גזאגט צוא דיא יודען איר האט מיך געמאכט פאר איין אוים גיצייכנעטע זאך אויף דער וועלט. אונ איך וועל אייך מאכען פאר איין אוים גיצייכנעטע זאך אויף דער וועלט. איר האט מיך גימאכט פאר איין אוים גיצייכנעטע זאך אויף דער וועלט איר זאגט אז איך בין איין גאט אויף דער וועלט אזוי וויא עס שטייט אין פסוק שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד: הערט צוא יודען גאט איז איינער אויף דער וועלט. איך וועל אייך אויך מאכען פר איין אוים גיצייכנעטע זאך אויף דער וועלט. איך וועל זאגן אז איר זענט איין פאלק אויף דער וועלט. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ. ווער איז אזוי וויא דיין פאלק ישראל איין איינציג פאלק אויף דער ערד. רב אחא בריה דרבא האט גזאגט צו רב אשי דאס איז רעכט אין איין בית. שטייט דער פסוק ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ. אין תפילין איז אבער דא פיר בתים. אין דיא איבעריגע דריי בתים וואס שטייט. האט רב אשי גזאגט צו רב אחא בריה דרבא. אין איין בית שטייט דער פסוק כי מי גוי גדול. אונ אין איין בית שטייט דער פסוק ומי גוי גדול. אונ אין איין בית שטייט דער פסוק אשריך ישראל. אונ אין איין בית שטייט דער פסוק או הנסה אלהים. אונ אין איין בית שטייט דער פסוק ולתתך עליון. פרעגט דיא גמרא אויב אזוי איז דאך שוין דא פינף בתים. נאר דער פסוק כי מי גוי גדול אונ דער פסוק ומי גוי גדול וואס זענען גלייך איינס צו דאס אנדערע זענען געשריבען אין איין בית. דער פסוק אשריך ישראל אונ דער פסוק ומי כעמך ישראל זענען אויך געשריבען אין איין בית. דער פסוק או הנסה אלהים איז געשריבען אין איין בית. דער פסוק ולתתך עליון

ביתא אשריך ישראל ומי כעמך בחד ביתא או הנסה אלהים בחד ביתא ולתתך עליון בחד ביתא וכולהו כתיבי באדרעיה:

(ע"ב) **כ אמר** רבין בר רב אדא אמר רבי יצחק כל הרגיל לבא לבית הכנסת ולא בא יום אחד הקדוש ברוך הוא משאיל בו שנאמר (ישעיה נ) מי בכם ירא ה' שומע בקול עבדו אשר הלך חשכים ואין נוגה לו אם לדבר מצוה הלך נוגה לו ואם לדבר הרשות הלך אין נוגה לו יבטח בשם ה' מאי טעמא משום דהוה ליה לבטוח בשם ה' ולא בטח. אמר רבי יוחנן בשעה שהקדוש ברוך הוא בא לבית הכנסת ולא מצא בה עשרה מיד הוא כועס. שנאמר (שם) מדוע באתי ואין איש קראתי ואין עונה:

כא אמר רבי חלבו אמר רב הונא כל הקובע מקום לתפלתו אלהי אברהם (יהיה) בעזרו. וכשמת

כתיב בכל בתי ד' בתים כס: וכלהו כתיבי באדרעיה. וכל אלו המקראות כתובים בבל זרוע בבית אחד שאותם של יד אינה אלא בית אחד כדאמ' במנחות וכל הפרשיות כתובות בו:

משאיל בו. מה טיבו של פלוני למה לא בא: ירא ד'. בסיה רגיל לבא אליו: אשר הלך חשכים ואין נוגה לו. אשר פעם הלך אל מקום חשך ומנע עצמו מלהכניס לבה"כ: ואין עונה. שיעור שיוכלו לענות דבר קדושה: אלהי אברהם. שקבע מקום

עליון איז געשריבען אין איין בית. איז שוין פיר בתים. אונ דיא אלע פסוקים זענען געשריבען אויף דיא תפילין וואס אויף דיא האנט וואס דיא גמרא זאגט אז גאט לייגט תפילין. ואר מען ניט מיינען חס ושלום אז עס איז אזעלכע תפילין וויא מיר לייגען. נאר דיא גמרא זאגט אונז. אזוי וויא מיר לייגען תפילין אונ אין אונזערע תפילין שרייבען מיר אזעלכע פסוקים וואס מייזען אונז. אז גאט איז איינער: אונ מיר זאלען גידיינקען דיא נסים וואס ער האט מיט אונז גיטאהן. אונ מיר לייגען דיא תפילין אויף דעם קאפ אונ אויף דיא האנט מיר זאלען זיין בהעפט צו גאט מיט אונזער שכל אונ מיט אונזער הארץ. אזוי גאט לייגט אויך אויף אונז אזעלכע פסוקים וואס זאל דער וועקין זיין ליבשאפט צו אונז. אונ ער בארימט זיך מיט אונז. אונ ער זאל מיט אונז ווייטער טאהן נסים. ועיין בסוף סימן לא:

כ אמר. רבין בר רב אדא האט גזאגט פון רבי יצחק וועגין ווער עס איז גיוואוהנט צוא קומען אלע טאג אין שוהל דאווענען אונ איין טאג איז ער ניט גיקומען. פרעגט גאט אויף איהם פאר וואס ער איז ניט גיקומען. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק ווער איז צווישען אייך וואס ער האט מורא גיהאט פאר גאט אונ איז גיקומען אלע טאג אין שוהל. אונ ער האט גיהערט דעם קול פון דעם קנעכט פון גאט. דאס הייסט ער האט גיהערט אלע טאג דעם קול פון דעם חזן וואס ער איז דער קנעכט פון גאט. היינט איז ער אוועק גיגאנגען אין אפינסטערע וועג וואס עס איז איהם ניט ליכטיג. אויב ער איז גיגאנגען טאהן א מצוה וועט איהם ליכטיג זיין. אונ אויב ער איז גיגאנגען אין זייגע זאך צו טאהן וועט איהם ניט ליכטיג זיין. אפילו צו גיין זוכען פרנסה. דורך דעם קומט ער ניט אין שוהל דאווענען וועט איהם אויך ניט ליכטיג זיין. ווארום וועגין פרנסה. זאל ער זיך פאר זיכערין אויף דעם נאמען פון גאט. פאר וואס וועט איהם ניט ליכטיג זיין ער האט זיך בדארפט פאר זיכערין אויף דעם נאמען פון גאט וואס גאט הייסט אנותן לחם לכל בשר. ער גיט ברויט צו אלע בשעפעניש אז ער וועט איהם געבין זיין פרנסה נאך דעם דאווענען: אונ ער האט זיך ניט פאר זיכערט. וועט איהם ניט ליכטיג זיין:

אמר. רבי יוחנן האט גזאגט ווען גאט קימט אין שוהל אונ געפינט ניט קיין צעהן מענטשין ווערט ער באלד אין כעס. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק פאר וואס אז איך בין גיקומען (אין שוהל) האב איך ניט גיטראפען קיין מענטש. איך האב גירופען איז ניט גיוועזען (קיין צעהן מענטשין) זיי זאלען קענען ענטפערין ברכו אונ קדושה:

כא אמר. רבי חלבו האט גזאגט פון רב הונא וועגין ווער עס האט אזא גיזעצטען ארט וואו ער זאל דאווענען. ער דאווענט אלע מאהל אויף איין ארט: איז דער גאט פון אברהם

לתפלתו: בעזרו. כדרך שהיה עוזר לאברהם: כתיב לענותו. בספר שמואל: וכתיב לכלותו. בדה"י: מתחלה. כשנבנה הבית נבנה על מנת שלא לענות עוד אויבים לישראל ולבסוף שחטאו נגזר עליהם עינוי והפלאה מגיעה עליהם מן הכליון: אל יפסיע פסיעה גסה. לפי שמראה בעצמו שעיכוב בית הכנסת דומה עליו כמשוי: נרדפה. לשון ריצה משמע שרודף רץ: לפרקא. לשמוע הדרשה: מחללי רבנן שבתא. דאמר מר אסור לפסוע פסיעה:

וכשמת אומרין עליו אי חסיד אי עניו מתלמידיו של אברהם אבינו. ואברהם אבינו מנא לן דקבע מקום דכתיב (בראשית יט) וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם את פני ה' ואין עמידה אלא תפלה שנאמר (תהלים קו) ויעמוד פינחס ויפלל. עד להלן בפרק זה אמר רבי יוחנן משום רשב"י כל הקובע מקום לתפלתו אויביו נופלים תחתיו שנאמר (ש"ב ז) ושמתי מקום לעמי לישראל ונטעתיו ושכן תחתיו (ולא ירגז עוד) ולא יוסיפו בני עולה לענותו כאשר בראשונה. רב הונא רמי כתיב לענותו וכתיב לכלותו בתחלה לענותו ולבסוף לכלותו:

אמר רבי חלבו אמר רב הונא היוצא מבית הכנסת אל יפסיע פסיעה גסה אמר אביי לא אמרן אלא למיפק אבל למיעל כל שכן דרהיטנא שנאמר (הושע ו) ונדעה נרדפה לדעת את ה' אמר רב (זביד) [זירא] מריש כי הוה חזינא להו לרבנן דקא רהיטי לפרקא בשבתא אמינא קא מחללי רבנן שבתא כיון דשמעתיה להא דאמר רבי (טרפון) ותנחום אמר רבי יהושע בן לוי לעולם ירוץ אדם לדבר מצוה בשבת שנאמר

איז זיין היכף. אז דער מענטש שטארבט זאגט מען אויף איהם וואו איז דער חסיד וואו איז דער מענטש וואס האט זיך געהאלטען אזוי נידעריג. ער ווערט גערעכענט פון די תלמידים פון אברהם אבינו. פון וואנען ווייס מען אז אברהם אבינו האט געהאט אאוים געזעצטען ארט צו זיינע תפלות. ווארום עס שטייט אין פסוק אברהם איז אויף געשטאנען פריא. און ער איז געגאנגען צו דעם ארט וואס ער איז שוין דארט געשטאנען פאר גאט. און דעם ווארט שטיין מיינט מען ער איז געשטאנען און האט תפלה געטאהן. אזוי ווי עס שטייט אין פסוק פנחס איז געשטאנען און האט תפלה געטאהן:

אמר רבי יוחנן האט געזאגט פון רבי שמעון בן יוחאי וועגין ווער עס זעצט אויס א ארט צו זיין דאווענען. ער דאווינט אלע מאהל אויף איין ארט: פאלען זיינע פיינד אונטער איהם. אזוי ווי עס שטייט אין פסוק איך וועל מאכען אארט צו מיין פאלק צוא דיא יודען איך וועל איהם איין פלאנצען און ער וועט רוהען אויף זיין ארט. און ער וועט שוין ניט מעהר ציטערין און דיא שלעכטע מענטשין וועלען איהם שוין ניט מער פייניגען אזוי ווי זייא האבען איהם גיפייניגט אין אנהייב. רב הונא האט גיפרעגט עס שטייט מען וועט איהם שוין ניט מעהר פייניגען. און עס שטייט מען וועט איהם ניט פר לענדין. פאר לענדין ניט. אבער פייניגען יא. אין אנהייב ווען דער בית המקדש איז גיבאהט געווארען און דיא יודען זענען געווען פרום. האט גאט צו געזאגט אז מען וועט זייא ניט מעהר פייניגען. דער נאך אז דיא יודען האבען געזינדיגט האט נאר גאט צו געזאגט מען זאל זייא ניט פאר לענדין אבער פייניגען וועט מען זיי:

אמר רבי חלבו האט געזאגט פון רב הונא וועגין אז מען גייט ארויס פון שוהל זאל מען ניט טרעטין קיין גרויסע טריט. ווייל עס זעהט אויס ווי ער אנטלויפט פון שוהל. אביי האט געזאגט ווען איז דאס געזאגט געווארען אז מען זאל ניט גיין גרויסע טריט. נאר ארויס צוא גיין פון שוהל צו גיין אין גאס. אבער אז מען גייט ארויס פון שוהל צוא גיין אין בית המדרש לערנען איז נאך בעסער מען זאל לויפען. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק מיר זאלען וויסען און מיר זאלען נאך יאגען (לויפען) צו וויסען גאט:

אמר רבי זירא. רבי זירא האט געזאגט. אין אנהייב אז איך האב גיזעהן דיא רבנן לויפען צו הערין דיא דרשה אום שבת האב איך גיזאגט דיא רבנן זענען מחלל שבת ווייל שבת טאר מען ניט לויפען אז איך האב גיהערט וואס רבי תנחום האט גיזאגט אז רבי יהושע בן לוי זאגט א מענטש זאל אייביג לויפען צו טאהן א מצוה אפילו אום שבת. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק

איר

שנאמר (הס יא) אחרי ה' ילכו כאריה ישאג. אנא נמי (תוה) רהיטנא אמר רבי זירא אגרא דפרקא ריהטא אמר אביי אגרא דכלה דוחקא אמר רבא אגרא דשמעתא סברא. אמר רב פפא אגרא דבי טמיא שתיקותא. אמר רב (ששת) [זוטרא] אגרא דתעניתא צדקתא. (אמר רב ששת) אגרא דהספדא דלויי (אמר רב אשי) אגרא דבי הלולא מילי:

כג אמר רבי חלבו אמר רב הונא (כל) המתפלל אחורי בית הכנסת נקרא רשע שנאמר (תהלים יב) סביב רשעים יתהלכון כרום זלות לבני אדם

אמר

גסה בשבת שנאמר אם תשיב משבת רגלך: אגרא דפרקא. עיקר קיבול שכר הבריות הבאים לשמוע דרשה מפי הרב הוא שכר המרוצה שהרי רובם אינם מבינים להעמיד גירסא ולומר השמועה לאחר זמן שיקבלו שכר לימוד: אגרא דכלה. בשבת שלפני הרגל שהכל נאספים לשמוע הלכות הרגל: אגרא דשמעתא סברא. שהוא יגע וטרח ומתאבד להבין טעמו של דבר: אגרא דבי טמיא. פירוש בית אבל וי"א בית עלמות כל מתים: אגרא דתעניתא צדקתא. שנותנין צדקה לערב לפרנסת העניים שהתענו היום: דלויי. להרים קול בלשון נהי ועגמת נפש שיבכו השומעים: מילי. לשמח את החתן בדברים:

אחורי בית הכנסת. כל פתחי בתי כנסיות היו במזרח והכי תניא בתוספתא דמגילה פ' ג מענין מקדש ומשכן (פניהם למערב ואחוריהם למזרח

איר זאלט ניין געשווינד גאך גאט. אזוי געשווינד וויא מען אנטלויפט אז מען הערט אלייב שרייט. וואז אלייב שרייט אנטלויפט מען פון אים געשווינד. אונ אפילו אום שבת מעג מען אויך אנטלויפען. ווייל דאס איז סכנת נפשות. ווארום דער לייב אז ער שרייט איז אסימן אז ער איז הונגעריג אונ וויל הרגנן. אזוי זאלט איר געשווינד לויפען צו דינען גאט: אפילו אום שבת) בין איך שוין אויך גילאפען אום שבת צו הערין די דרשה:

אמר רבי זירא. רבי זירא האט גזאגט אז מען לויפט הערין אדרשה. נעמט מען שכר פאר דעם לויפען בזונדער אונ פאר דעם הערין דיא דרשה בזונדער. אביי האט גזאגט אז מען הערט אדרשה אונ עס איז דא פיל מענטשין עס איז איינג. נעמט מען שכר פאר דעם הערין דיא דרשה בזונדער. אונ מען נעמט שכר פאר דעם צער וואס ער האט גיהאט ווען ער איז גישטאנען אין איינגעשאפט. רבא האט גזאגט אז מען הערט אדרשה אונ ער מאטערט זיין שכל ער זאל גוט פאר שטיין וואס מען דרשנט. נעמט ער צוויא מאהל שכר. פאר דעם צוא הערין דיא דרשה בזונדער. אונ פאר זיין מאטערין דעם שכל גוט צו פאר שטיין נעמט ער שכר בזונדער. רב פפא האט גזאגט אז מען גייט צו אאבל נעמט מען צוויא מאהל שכר. פאר דעם מנחם זיין דעם אבל נעמט ער שכר בזונדער: אונ פאר זיין שווייגען ווס ער רעט ניט געגין גאט אונ ער איז מודה אז גאט איז גירעכט וואס דער מענטש איז גישטארבען נעמט ער שכר בזונדער. רב זוטרא האט גזאגט אז מען פאסט אונ מען גיט צדקה. נעמט מען שכר פאר דעם פאסטען בזונדער. אונ פאר דיא צדקה געבין בזונדער. ואיך וואלט וועלען מיינען אז אויף דיא צדקה קומט איהם ניט קיין שכר. ווייל דאס געלט האט ער זיך דאך איין גישפארט דעם טאג. וואס ער האט ניט גיגעסען. איז דאך דיא צדקה מיט דעם תענית איין זאך. זאגט רב זוטרא. אז דאס איז צוויי מצות אונ ער נעמט שכר פאר דעם פאסטען בזונדער אונ פאר דיא צדקה בזונדער). רב ששת האט גזאגט אז מען זאגט אהספד אויף אצדיק: אונ מען זאגט מיט אהויך קול אונ מיט געוויין אלע זאלען הערין אונ אויך וויינען: נעמט מען צוויי מאהל שכר. פאר דעם ווס ער וויינט אליין אויף דעם צדיק וואס איז גישטארבען נעמט ער בזונדער שכר. אונ פאר דעם וואס ער מאכט אנדערע זאלען וויינען נעמט ער בזונדער שכר. רב אשי האט גזאגט אז מען איז אויף אחתונה אונ מען רעט מיט דעם חתן אזעלכע רייד וואס דער חתן ווערט דער פון פרייליך ער דער מאנט אים דיא טובות וואס גאט האט מיט איהם גיטאהן ביז דעם טאג אונ ווייטער: נעמט מען צווייא מאהל שכר. פאר דער מצוה וואס ער איז אויף די חתונה. נעמט ער בזונדער שכר. אונ דער פר ווס ער מאכט פרייליך דעם חתן נעמט ער בזונדער שכר:

כג אמר רבי חלבו האט גזאגט פון רב הונא וועגין ווער עס דאווינט אינטער דיא שוהל ווערט ער גירופען ארשע. אזוי וויא דוד המלך האט גזאגט דיא רשעים גייען ארום די

אמר אביי לא אמרן אלא דלא מהדר אפי לביה כנשתא אבל מהדר אפיה לבי כנישתא לית לן בה. ההוא גברא דקא מצלי אחורי בית הכנסת ולא מהדר אפיה לבי כנישתא חלף אליהו אידמי ליה כטייעא א"ל כדו בר קיימת קמי מרך שלף ספסירא וקטליה אמרו ליה רבנן לרב ביבי (בר אביי) ואמרי לה רב ביבי לרב נחמן (בר יצחק) מאי כרום זלות לבני אדם אמר ליה אלו דברים העומדים ברומו של עולם ובני אדם מזלזלים בהם רבי יוחנן ורבי אליעזר דאמרי תרווייהו כיון שנצרך אדם לבריות פניו משתנות ככרום שנאמר כרום זלות לבני אדם מאי כרום כי אתא רב דימי אמר עוף אחד יש בכרכי הים ושמו כרום וכיון שחמה זורחת עליו מתהפך לכמה גוונין. רבי אמי ורבי אסי דאמרי תרוייהו כאלו נדון בשתי דינין אש ומים. שנאמר (שם כו) הרכבת אנוש לראשנו באנו באש ובמים:

ומצלי אחורי בית הכנסת ולאו מהדר פניו לבית הכנסת נראה ככופר במי שהצבור מתפללין לפניו והא דרב הונא מוקים לה אביי כדלא מהדר אפיה לבי כנישתא: טייעא. סוחר ערבי: כדו כו'. כב' רשויות: דו. שתי: בר. רשות כי היכא דלמריק בהדה שלא דעייליה נבר כו': כרום זלות. סיפיה דקרא דלעיל: דברים שעומדים ברומו של עולם. כגון תפלה שעולה למרום: כיון שנצרך אדם לבריות. באה זו בעיניכם: לראשנו. לפיות משה בנו דמתרגמינן כעשה ברשיא:

כד אמר רבי חלבו (אמר רב הונא) לעולם יזהר אדם בתפלת המנחה שהרי אליהו לא נענה אלא בתפלת המנחה שנאמר (מ"א יח) ויהי בעלות המנחה

שוהל אונ זעגען מבזה ביי דיא מענטשין די תפלות וואס זייא זעגען דיא גרעסטע זאכען אויף דיא וועלט. אביי האט גזאגט ווען איז דאס גזאגט געוואָרען אז מען דאווינט אינטער דיא שוהל איז מען ארשע. נאר אז ער האט ניט אומגיקערט דעם פנים צו די שוהל. אבער אז ער הט אומגיקערט דעם פנים צו די שוהל מעג מען. אמאל הט אמענטש גידאווינט אינטער דיא שוהל אונ האט ניט אומגיקערט דעם פנים צו דיא שוהל. איז אליהו הנביא פאר ביי גיגאנגען אונ האט זיך פאר שטעלט ווי א אראבישער סוחר. האט אליהו גזאגט צוא דעם מענטש דוא שטייסט פאר גאט אזוי ווי עס ווארט געווען צוויי גאטער. דיא מענטשין פון שוהל דאוונען מיט דעם פנים צו מערב זייט אונ דוא דאווינסט מיט דעם פנים צוא מזרח זייט. האט אליהו ארויס גינומען א שווערד אונ האט איהם גיהרגת. דיא רבנן האבען גזאגט צו רב ביבי בר אביי. אונ אנדערע זאגען רב ביבי האט גזאגט צו רב נחמן בר יצחק ווייא איז דער טייטש פון דעם פסוק כרום זלות לבני אדם. הט רב נחמן בר יצחק גזאגט צוא רב ביבי דאס מיינט מען דיא זאכען וואס זענען דיא העכסטע (דיא גרעסטע) פון דער וועלט (כרום איז טייטש דיא הייך) דאס מיינט מען דאס דאוונען אונ מענטשין האלטען דאס דאוונען וואהלפיל. רבי יוחנן אונ רבי אליעזר זאגען ביידע אז א מענטש דארף אן קומען צוא מענטשין ווערט איהם זיין פנים פאר ענדערט אזוי ווייא דער פנים פון דעם עוף וואס הייסט כרום. אזוי ווייא דוד המלך האט גזאגט כרום זלות לבני אדם דער וואס דארף זיך מבזה זיין צוא מענטשין זעהט ער אויס ווייא דער עוף כרום. וואס איז דאס פאר א מין פויגעל דער כרום אז רב דימי איז גיקומען האט ער גזאגט עס איז דא א פויגעל אין דיא שטעט פון ים אונ זיין נאמען איז כרום אז דיא זוהן שיינט אויף איהם ווערט אויף איהם פיל ערליי קאלארין. רבי אמי אונ רבי אסי זאגען ביידע דער מענטש וואס דארף אן קומען צו מענטשין זאלען איהם העלפען איז גלייך ווייא מען ווארט איהם גשמשפט מיט צווייא דינים פייער אונ וואסער. אזוי ווייא דוד המלך האט גזאגט אז דוא האסט גימאכט רייטען א מענטש אויף אונז. ער זאל אונז מאנען. אונ מיר זאלען דארפען איהם בעטין וואלטען מיר בעסער גיוואלט קומען אין פייער אונ אין וואסער:

כד ואמר. נאך האט רבי חלבו גזאגט פון רב הונא ווענין א מענטש זאל זיין גיהיט ער זאל אלע טאג דאוונען מנחה צוא דער צייט אונ זאל ניט פאר שפעטיגען ווארום אליהו הנביא.

ויגש אליהו הנביא ויאמר וגו' ענני ה' ענני. ענני שתרד אש מן השמים וענני שלא יאמרו מעשה כשפים הם. רבי יוחנן אמר אף בתפלת ערבית שנאמר (תהלים קמא) תכון תפלתי קטרת לפניך משאת כפי מנחה ערב רב נחמן בר יצחק אמר אף בתפלת שחרית שנאמר (שם ה) ה' בקר תשמע קולי:

עובר בה' קולות. מזלזל בחמשה קולות שבירך בהן הקב"ה את ישראל: אותן קולות דקודם מתן תורה הוו. הני קולות בתראי סיום הנך דאיירי בהו לעיל וקאמר דנראים הין ואע"פ שהקול אינו נראה זה נראה: מביאים תודה בית ה' כי אשיב את שבות. סיפיה דקרא דחמשה קולות דלעיל הוא. עד כאן. ממה שכתב רש"י כאן נוכל הטעם רואים

כה ואמר רבי חלבו אמר רב הונא כל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו עובר בחמשה קולות שנאמר (ירמיה לג) קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול אומרים הודו ואם משמחו מה שכרו אמר רבי יהושע בן לוי זוכה לתורה שנתנה בה' קולות שנאמר (שמות יט) ויהי ביום השלישי גו' ויהי קולות וגו' וקול שופר וגו' ויהי קול השופר וגו' והאלהים יעננו בקול איני והכתיב (שם כ) וכל העם רואים את הקולות אותן קולות דקודם מתן תורה הוו. רבי אבהו אמר כאילו הקריב תודה שנאמר (ירמיה לג) מביאים תודה בית ה'. רב נחמן בר יצחק אמר כאילו בנה אחת מחורבות ירושלים שנאמר

הַנָּבִיא אִיז אוֹיךְ נִיט גֶענֶפֶערְט גֶיוָוארֶען נָאר וְוען עֶר הָאט גֶידַאוִוינְט מִנְחָה אַזוֹי וְוִיא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק. וְוִיא עֶס אִיז נָאר אוֹיף גִיגַאנְגֶען דִיא צַייט צוּא דַאווֶנֶען מִנְחָה הָאט אֵלִיָהוּ הַנָּבִיא גִיגֶענְט אוּנ הָאט גְזָאגְט עֶנְפֶער מִיר. גָאט. עֶנְפֶער מִיר. פַאר וָואס הָאט עֶר גְזָאגְט צְווַייא מָאהל עֶנְפֶער מִיר. אַיין מָאהל זָאלְסְטוּ מִיר עֶנְפֶערִין אַז עֶס זָאל אַרָאפּ גֵיין אַפַייאֶר פוּן הִימֶעל. אוּנ נָאךְ אַמָאהל זָאלְסְטוּ מִיר עֶנְפֶערִין מֶען זָאל נִיט זָאגֶען אַז אִיךְ הָאבּ אַרָאפּ גֶעבְּרַאכְט דֶעם פַייאֶר מִיט כִּישׁוּף. רַבִּי יוֹחָנָן זָאגְט אַמֶענְטְשׁ זָאל זֵיין גֶעהִיט צוּא דַאווֶנֶען אַלֶע נַאכְט מַעֲרִיב צוּ דֶער צַייט. אַזוֹי וְוִיא דָוִד הַמֶלֶךְ הָאט גְזָאגְט מַיין תְּפִלָּה זָאל זַיין אָן גִיבְּרַייט פַר דִיר אַזוֹי וְוִיא קְטוֹרֶת. דִי אוֹיפְהֵייבּוּנְג פוּן מַיינֶע הֶענְט מִתְפַּלֵל צוּ זַיין פַר דִיר. זָאל זַיין פַאר דִיר גִירֶעכֶינְט וְוִיא דִיא תְּפִלָּה פוּן מִנְחָה אוּנ וְוִיא דִיא תְּפִלָּה פוּן מַעֲרִיב. אִיז דָאךְ דִיא תְּפִלָּה פוּן מַעֲרִיב אַזוֹי גִירֶעכֶינְט וִוי דִי תְּפִלָּה פוּן מִנְחָה. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק זָאגְט אַמֶענְטְשׁ זָאל זַיין גֶעהִיט צוּ דַאווֶנֶען אַלֶע טָאג שַׁחֲרִית צוּ דֶער צַייט. אַזוֹי וְוִיא דָוִד הַמֶלֶךְ הָאט גְזָאגְט. גָאט אִין דֶער פְרִיה זָאלְסְטוּ צוּ הֶערִין מַיין שְׁטִימֶע:

כה וְאָמַר. נָאךְ הָאט רַבִּי חֶלְבּוֹ גְזָאגְט פוּן רַב הוּנָא וֶועגִין דֶער וָואס אִיז אוֹיף אַחֲתוּנָה אוּנ עֶר הָאט הֲנָאָה פוּן דִיא סְעוּדָה וָואס אוֹיף דִיא חֲתוּנָה אוּנ עֶר מַאכְט נִיט פְרֵייליךְ דֶעם חָתָן. אִיז עֶר מְבַזֶּה דִי פִינְף קוֹלוֹת וָואס גָאט הָאט מִיט זֵייא גִיבֶּענְשְׁט דִיא יוּדֶען. אַזוֹי וְוִיא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק בַּיי יוּדֶען וֶועט גִיהֶערְט וֶוערִין אַקוֹל פוּן שָׂשׂוֹן אוּנ אַקוֹל פוּן שִׂמְחָה אוּנ אַקוֹל פוּן אַחָתָן אוּנ אַקוֹל פוּן אַכַּלָּה. אוּנ אַקוֹל וָואס מֶען וֶועט זָאגֶען לוֹיבְּט צוּ גָאט, אִיז פִינְף מָאהל קוֹל. אוֹיבּ מֶען מַאכְט פְרֵייליךְ דֶעם חָתָן וָואס אִיז דֶער שְׂכַר הָאט רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי גְזָאגְט עֶר אִיז זוֹכֶה צוּ דִיא תּוֹרָה וָואס זִיא אִיז גִיגֶעבֶּען גִיוָוארֶען דוּרְךְ פִינְף קוֹלוֹת. אַזוֹי וְוִיא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק. וְוִיא עֶס אִיז גִיוָוארֶען דֶער דְרִיטֶער טָאג אִין דֶער פְרִיה אִיז גֶיוֶועֶן קוֹלוֹת. מֵיינְט מֶען צְווַיי קוֹלוֹת. וְקוֹל שׁוֹפָר. אִיז דְרַייא קוֹלוֹת. וַיְהִי קוֹל הַשּׁוֹפָר. אִיז פִיר קוֹלוֹת. וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְּקוֹל. אִיז פִינְף קוֹלוֹת. פְרֶעגְט דִיא גְמָרָא עֶס אִיז דָאךְ נִיט אַזוֹי דֶען עֶס שְׁטֵייט דָאךְ אִין פָּסוּק דֶם גַאנְצְע פָאלְק הָאבֶּען גִיזֶעהֶן דִיא קוֹלוֹת. אַז מֶען זָאגְט דִיא קוֹלוֹת. אִיז דָאךְ אַמְווֵיינִיגְסְטֶען צְווַיי קוֹלוֹת. אִיז דָאךְ שׁוֹין זִיבֶּען קוֹלוֹת. עֶנְפֶערְט דִיא גְמָרָא דָם מֵיינְט מֶען דִי וֶעלְכֶע פִינְף קוֹלוֹת וָוס בַּיי מַתַּן תּוֹרָה אִיז גֶיוֶוען. דִי תּוֹרָה דֶער צֵיילְט אַז דִיא קוֹלוֹת הָט מֶען גִיזֶעהְן. רַבִּי אַבָּהוּ זָאגְט אַז מֶען מַאכְט פְרֵייליךְ אַחָתָן אִיז גְלַייךְ וִוי מֶען וָואלְט מַקְרִיב גִיוֶועֶן אַקָרְבָּן תּוֹדָה. אַזוֹי וְוִיא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק זֵיי בְּרֵיינְגֶען אַתּוֹדָה אִין דֶער הוֹיז פוּן גָאט. אִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק זָאגְט אַז מֶען מַאכְט פְרֵייליךְ אַחָתָן אִיז גְלֵייךְ וִוי

כען

שנאמר (שם) כי אשיב את שבות הארץ כבראשונה אמר ה':

כו ואמר רבי חלבו אמר רב הונא כל אדם שיש בו יראת שמים דבריו נשמעים שנאמר (קהלת יב) סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם. מאי כי זה כל האדם אמר רבי אלעזר אמר הקדוש ברוך הוא כל העולם כולו לא נברא אלא בשביל זה רבי אבא בר כהנא אמר שקול זה כנגד כל העולם כולו רבי שמעון בן עזאי (ואמרי לה רבי שמעון בן זומא) אומר כל העולם כולו לא נברא אלא לצוות לזה:

כז ואמר רבי חלבו אמר רב הונא כל שיודע בחבירו שהוא רגיל ליתן לו שלום יקדים לו שלום שנאמר (תהלים לד) בקש שלום ורדפהו ואם נתן לו ולא החזיר נקרא גזלן שנאמר (ישעיה ג) ואתם בערתם הכרם גזלת העני בבתיכם:

דף ז **כח אמר** רבי יוחנן משום רבי יוסי (בן זמרא) מנין שהקדוש ברוך הוא מתפלל שנאמר (ישעיה נו) והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפלתי תפלתם

את הקולות יובן על הבלמות מה שכתב בפירוש שאינם רואין את הנשמע מה שאין ספק יכולה לדבר וכו' כוונתו כלומר פירושו כמו שמעו שהיה נראה ממש כדרך נס:

בשביל זה. שיברא זה: לצוות. שלוה"ן בלע"ז:

גזלת העני. והלא אף גזילת העשיר גזילה היא אלא גזילת העני שאין לו כלום לגזול ממנו אלא שלא השיב על שלומו:

מען וואקט אויף געבאהט איין וויכטיגען ארט פון די וויסטע ערטער וואס איז אין ירושלים. ווארום עס שטייט אין פסוק נאך די פינף קולות. איך וועל צוריק קערין אלע יודען אין די לאנד ארץ ישראל און זיי וועלען זיצען אין איר אזוי ווי זיי זענען אין איר געזעסען דעם ערשטין מאהל. אזוי זאגט גאט. נאז דיא יודען וועלען קומען אין ארץ ישראל וועלען זיי נאך אויף באהען אלע וויסטע ערטער:

כו ואמר. נאך האט געזאגט רבי חלבו פון רב הונאס וועגין דער מענטש וואס איז פרום און האט מורא פאר גאט. ווערין זיינע רייד געהערט. מען פאלגט ווי ער זאגט. אזוי וויא קהלת זאגט און לויבט דעם מענטש וואס איז פרום און האט מורא פאר גאט. דער סוף פון דער זאך איז אלץ ווערט געהערט פאר גאט האב מורא און זייגע מצות היט. ווארום דם איז דער גאנצער מענטש אויף דער וועלט. וואס מיינט מען דם איז דער גאנצער מענטש. האט רבי אלעזר געזאגט האט געזאגט די גאנצע וועלט איז ניט מער בשאפען געווארען נאר פון וועגין דעם צדיק דער צדיק זאל בשאפען ווערין. רבי אבא בר כהנא זאגט דער צדיק איז געוואוגין געגין די גאנצע וועלט. רבי שמעון בן עזאי זאגט און אנדערע זאגען רבי שמעון בן זומא זאגט די גאנצע וועלט איז ניט מער בשאפען געווארען נאר צו זיין אהילף צו דעם צדיק. זיי זאלען ארבעטין און ער זאל האבען אלץ פערטיגע:

כז ואמר. נאך האט רבי חלבו געזאגט פון רב הונאס וועגין אז ער ווייס אז זיין חבר גיט אים אלע מאהל שלום וראס הייסט ער זאגט איהם גוט מארגען גוט שבתו זאל ער פריער זאגען צוא זיין חבר שלום. אזוי וויא דוד המלך האט געזאגט זוך שלום און יאג נאך עס זאל זיין שלום. און אז איינער זאגט צום אנדערין גוט מארגען גוט שבת און ער ווארט ניט ביז יענער וועט צוא איהם זאגען פריער ווערט שלום צווישען זייא. און אויב איינער האט געגעבען שלום צום אנדערין. און דער אנדערער האט ניט געגעבען צוא איהם צוריק שלום ווערט ער גירופען גזלן. אזוי וויא ישעיה הנביא האט געזאגט איר האט אויס גיראמט דעם וויינגארטען. די גזלה פון דעם ארעמאן איז ביי אייך אין שטוב. וואס האט דען דער ארעם מאן מען זאל בייא איהם גזלן. נאר מען האט ביי איהם גיגזלת דעם שלום. מען האט ביי איהם גינומען שלום און מען האט איהם ניט צוריק גיגעבען:

כח אמר. רבי יוחנן האט געזאגט פון וועגין רבי יוסי. פון וואנען ווייס מען אז גאט בעט ביי זיך אליין. אזוי וויא דער פסוק זאגט. גאט זאגט איך וועל זייא ברענגען צו מיין הייליגען

הפליתם לא נאמר אלא (בבית) תפלתי מלמד שהקדוש ב"ה מצלי. מאי מצלי אמר (רבא) [רב זוטרא בר טוביה אמר רב] יהי רצון מלפני שיכבשו רחמי את כעסי ויגולו רחמי על מדותי ואתנהג עם בני במדת הרחמים ואכנס להם לפנים משורת הדין. תניא אמר רבי ישמעאל בן אלישע פעם אחת נכנסתי להקטיר קטורת לפני ולפנים וראיתי אכתריאל יה ה' צבאות יושב על כסא רם ונשא ואמר לי ישמעאל בני ברכני אמרתי (לפניו) [לו] רבונו של עולם יהי רצון מלפניך שיכבשו רחמיך את כעסך ויגולו רחמיך על מדותיך ותתנהג עם בניך במדת הרחמים ותכנס להם לפנים משורת הדין ונענע לי בראשו (מאי קא) [וקא] משמע לן ברכת הדיוט אל תהי קלה בעיניך. אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא לעולם אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך שהרי שני גדולי הדור ברכום שני הדיוטים ונתקימה בהם ברכתם אלו הן דוד ודניאל דוד דברכיה ארונה היבוסי דכתיב (ש"ב כד) ויאמר ארונה אל המלך ה' אלהיך ירצך. דניאל דברכיה דריוש מלכא דכתיב (דניאל ו) אלהך די אנת פלח ליה בתדירא הוא ישובינך:

נענע לי בראשו. כמודה בברכתי ומוני אמן:

כמ אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי מנין שאין מרצין לו לאדם בשעת כעסו דכתיב (שמות לג) פני ילכו והניחותי לך. אמר ליה הקדוש ברוך הוא למשה המתן לי

בארג אונ איך וועל זייא דער פרייען אין דער הויז פון מיין געבעט. פון זייער געבעט זאגט ניט נאר נאר זאגט פון מיין געבעט. לערונט אונז דער פסוק אז גאט בעט צו זיך אליין: וואס בעט ער. רב זוטרא בר טוביה זאגט רב האט געזאגט גאט בעט עס זאל זיין דער ווילען פאר מיר. איך זאל וועלען מיינע רחמנות זאל איין האלטען מיין כעס אונ מיינע רחמנות זאלען ארויף גיין אויף מיינע מדות. מיינע מדות זאלען אלע זיין מיט רחמנות. אונ איך זאל מיך פירען מיט מיינע קינדער מיט דער מדה פון רחמנות. אונ איך זאל אריין גיין מיט מיינע קינדער איניווייניג פון דעם דין. אריבער איבער דעם דין:

תניא: מיר האבען געלערנט: רבי ישמעאל בן אלישע האט געזאגט. איך בין אמאהל אריין געגאנגען אין קדשי קדשים צו מקטיר זיין קטורת. אונ איך האב געזעהן דעם כבוד פון גאט אונ גאט האט געזאגט צו מיר ישמעאל מיין זוהן בענטש מיך. האב איך געזאגט צו גאט. רבונו של עולם. עס זאל זיין דיין ווילען. דיינע רחמנות זאל איין האלטען דיין כעס. אונ דיין רחמנות זאל ארויף גיין אויף דיינע מדות. דוא זאלסט דיך פירען מיט דיינע קינדער מיט דער מדה פון רחמנות. דוא זאלסט אריין גיין מיט דיינע קינדער איניווייניג פון דעם דין. אריבער איבער דעם דין. האט גאט אשאקיל געטאהן צוא מיר מיט דעם קאפ. אז ער וועט אזוי טאהן וויא איך האב געבעטען. וואס דער ציילט אונז רבי ישמעאל אז דיא ברכה פון אפראסטען מענטש זאל ניט זיין גרינג ביי דיר. גאט האט אן גינומען דיא ברכה פון אמענטש. רבי אלעזר האט געזאגט אז רבי חנינא האט געזאגט דיא ברכה פון אפראסטען מענטש זאל קיין מאהל ניט זיין גרינג ביי דיר. ווארום צוויי פראסטע מענטשין האבען געבענטשט צו צווייא גרעסטע מענטשין פון דור: אונ וויא זייא האבען געבענטשט אזוי איז געבליבען בייא זייא דיא ברכה. דאס זענען דיא גרעסטע מענטשין. דוד אונ דניאל. ארונה היבוסי הט געבענטשט צוא דוד. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק ארונה האט געזאגט צום מלך דוד דיין גאט זאל בגוליגען וואס דוא וועסט טאהן. דער מלך דריוש האט געבענטשט צו דניאל אזוי ווי עס שטייט אין פסוק דיין גאט וואס דוא דינסט צוא איהם שטענדיג ער זאל דיך מציל זיין. אונ אזוי איז געווען:

כמ אמר. רבי יוחנן האט געזאגט אז רבי יוסי האט געזאגט פון וואנען ווייס מען אז מען טאר ניט בעטין ביי אמענטש ווען ער איז אין כעס אז ער זאל גוט ווערין אזוי ווי עס שטייט אין

דעת כמהו לא הוה ידע . במסכת עבודה זרה מפרש לה בפ"ק : מאי קמ"ל . דאף הוי

לי עד שיעברו פנים של זעם ואניח לך . ומי איכא ריתחא קמיה דקודשא בריך הוא אין דתניא (תהלים ז) ואל זועם בכל יום וכמה זעמו רגע . וכמה רגע אחד מחמשת רבוא ושמונת אלפים ושמונת מאות ושמונים ושמונה בשעה וזו היא רגע ואין כל בריה יכולה לכוין אותה השעה חוץ מבלעם הרשע דכתיב ביה (במדבר כד) ויודע דעת עליון . השתא דעת בהמתו לא הוה ידע דעה עליון הוי ידע מאי דעה בהמתו דאמרי ליה מ"ט לא רכבת אסוסיא אמר להם ברטיבא שדאי לה מיד אמרה ליה הלא אנכי אתונך כטעינא בעלמא אשר רכבת עלי אקראי בעלמא מעודך עד היום הזה . ולא עוד אלא שהיית עושה עמי מעשה אישות בלילה כתיב הכא (שם כב) ההסכן הסכנתי וכתיב התם (מ"א א) ותהי לו סוכנת . אלא מלמד שהיה יודע לכוין אותה שעה שהקדוש ברוך הוא כועס בה . והיינו דאמר להו נביא לישראל (מיכה ו) עמי זכר נא מה יעץ בלק מלך מואב ומה ענה אותו בלעם בן בעור מן השטים עד הגלגל

אין פסוק מיין פנים וועט אוועק גיין וועל איך דיך פירען . וואט האט גזאגט צו משה . ווארט ביז עס וועט אוועק גיין דער פנים פון כעס וועל איך דיך פירען . פרעגט די גמרא איז דען גאט אין כעס . ענטפערט די גמרא יא גאט ווערט אין כעס . ווארום מיר האבען געלערנט גאט איז אין כעס אלע טאג . וויא לאנג דויערט דער כעס פון גאט איין רגע . וויא פיל איז א רגע אז מען זאל צוא טיילען די שעה אויף פינף מאהל צעהן טויזענד [פופציג טויזענד] אונ אכט טויזענד אונ אכט הונדערט אכט אונ אכציג חלקים . איין חלק דער פון איז א רגע . אונ קיין בשעפעניש אויף דער וועלט קען ניט טרעפען די רגע ווען גאט איז אין כעס . נאר בלעם האט געקענט טרעפען די רגע ווען גאט איז אין כעס . ווארום עס שטייט אין פסוק אויף בלעם ער ווייס די דעה פון אויבערשטען . פרעגט די גמרא די דעה פון זיין בהמה האט ער ניט געוואוסט . האט ער געוואוסט וואס דער אויבערשטער טראכט . וויא אזוי קען דס זיין : ענטפערט די גמרא וואס מיינט מען ער האט ניט געוואוסט וואס זיין בהמה טראכט די שרים פון מואב וואס זענען געגאנגען מיט בלעם האבען געזאגט צו בלעם פאר וואס האסטו ניט געריטען אויף א פערד : האט בלעם געזאגט צוא די שרים פון מואב איך האב געלאזען דעם פערד אויף די גראז ער זאל זיך פיטערן . האט דער אייזיל באלד געזאגט צוא בלעם . איך בין דאך דיין אייזיל . האט בלעם געענטפערט צו טראגען אויף דיר א משא . אבער ניט צום רייטען . האט דער אייזיל געענטפערט וואס דוא האסט געריטען אויף מיר . האט בלעם געענטפערט טרעפענדיג . אז דער פערד איז ניטא ביא מיר . ער איז אויף דעם גראז . רייט איך אויף דיר . ענטפערט דער אייזיל פון דיין יוגענד ביז היינטיגען טאג האסטו נאך אויף קיין פערד ניט געריטען נאר אויף מיר . אונ ניט נאר צום רייטען בין איך ביי דיר . נאר ביא נאכט ביסטו ביי מיר אזוי וויא אמאי ביא זיין ווייב . ווארום דא שטייט דער אייזיל האט געזאגט צוא בלעם ההסכן הסכנתי אונ דארט אין מלכים שטייט ותהי לו סוכנת אזוי וויא דעם ווארט סוכנת מיינט מען זיא איז געוועזען זיינע אווייב . אזוי וואס דער אייזיל האט געזאגט ההסכן הסכנתי מיינט מען אויך איך בין דיינע אווייב . זעהט מען דאך אז בלעם האט ניט געוואוסט וואס דער אייזיל טראכט צו זאגען . ווארום אז ער וואלט געוואוסט וואס דער אייזיל טראכט צו זאגען . וואלט ער איהם ניט מיט גענומען ער זאל אזוי פאר שעמט ווערין . קען דען זיין ער זאל וויסען די דעה פון גאט . נאר דער פסוק ויודע דעת עליון לערנט אונז אז ער האט געקענט טרעפען די צייט ווען גאט איז אין כעס . דאס איז וואס דער נביא האט גזאגט צוא די יודען . מיין פאלק גידיינק נאר וואס בלק דער מלך פון מואב האט א עצה גיגעבען אויף דיר אונ וואס בלעם בן בעור האט איהם גיענטפערט . גידיינק וואס דוא האסט גיטאהן אין שטים והאסט זנות גיוועזן אונ וואס איך האב מיט דיר גיטאהן אין גלגל ואיך האב דיך אריבער געפירט דעם ירדן טרוקען :

אינ

הגלגל למען דעת צדקות ה' מאי למען דעת צדקות ה' אמר רבי אלעזר אמר להם הקב"ה לישראל ראו כמה צדקות עשיתי עמכם שלא כעסתי בימי בלעם הרשע שאלמלא כעסתי לא נשתייר משונאיהם של ישראל שריד ופליט והיינו דקאמר ליה בלעם לבלק (במדבר כג) מה אקוב לא קבה אל ומה אזעום לא זעם ה' מלמד שאותן הימים לא זעם. וכמה זעמו רגע. וכמה רגע אמר רבי אבין ואיתימא רבי אבינא רגע כמימריה ומנא לן דרגע רתח שנאמר (תהלים ל) כי רגע באפו חיים ברצונו ואי בעית אימא מהכא (ישעיה כו) חבי כמעט רגע עד יעבר זעם. ואימת רתח אביי אמר בהנך תלת שעי קמייתא כי חוורא כרבלתא דתרנגולא וקאי אחד כרעא כל שעתא ושעתא נמי קאי הכי כל שעתא אית ביה שוריקי סומקי בההיא שעתא לית ביה שוריקי סומקי. ההוא מינא דהוה בשיבבותיה דרבי יהושע בן לוי הוה קא מצער ליה טובא בקראי יומא חד שקל תרנגולא ואוקמיה בין כרעיה דערסיה ועיין ביה סבר כי מטא ההיא שעתא אלטייה. כי מטא ההיא שעתא ניים אמר שמע מינה לאו אורח ארעא למעבד הכי (תהלים קמה) ורחמיו על כל מעשיו כתיב וכתיב (משלי יז) גם ענוש לצדיק

כתא דכתיב כי רגע באפו חיים ברצונו : כתלת שעי קמייתא . בא' מרגעי שלש שעות ראשונות : לצדיק לא טוב . לענוש את הבריות :

און האב דיך געבראכט אין ארץ ישראל). דוא זאלסט וויסען די צדקות וואס גאט האט מיט דיר געטאהן. וואס מיינט מען דוא זאלסט וויסען די צדקות פון גאט. צדקות איז טייטש פיל צדקות. וועלכע צדקות זענען דא נאך געוועזען. האט רבי אלעזר געזאגט גאט האט געזאגט צוא די יודען זעהט וויא פיל ערליי צדקות איך האב געטאהן מיט אייך. אין די טעג וואס בלעם האט אייך געוואלט שעלטען בין איך ניט געוועזען אין כעס. ווארום ווען איך וואלט אין כעס געוועזען וואלט ניט געבליבען פון די יודישע פיינט-קיין איבער בלייבונג ומען וויל ניט שעלטען די יודען זאגט מען די פיינט פון די יודען). דאס איז וואס בלעם האט געזאגט צו בלק וואס זאל איך שעלטען אז גאט שעלט ניט. וואס זאל איך צערנען אז גאט צערנט ניט. לערונט אונז דער פסוק אז די טעג וואס בלעם האט געוואלט שעלטען די יודען איז גאט ניט געווען אין כעס. וויא לאנג דאוערט דער כעס פון גאט. איין רגע. וויא לאנג דאוערט א רגע. האט רבי אבין געזאגט און אנדערע זאגען רבי אבינא האט געזאגט. א רגע דאוערט וויא מען זאגט ארדים דאס ווארט רגע. פון וואנען ווייס מען אז גאט איז אין כעס א רגע. ווארום דוד המלך האט געזאגט זיין כעס איז א רגע און זיין ווילען איז מען זאל לעבין. אויב דוא ווילסט וועל איך דיר זאגען פון דאנען ווייס מען אז גאט איז אין כעס איין רגע. עס שטייט אין פסוק בעהאלט דיך אויף איין רגע ביז דער כעס וועט אוועק גיין. ווען איז גאט אין כעס. האט אביי געזאגט אין די ערשטע דריי שעה אויפען טאג. אז עס ווערט ווייס דער קאם פון האהן און דער האהן שטייט אויף איין פוס. די צייט איז גאט אין כעס. פרעגט די גמרא פיל צייטען אין טאג איז שטייט אויף איין פוס. ער שטייט אויף איין פוס. ענטפערט די גמרא אזעלכע וואס דער קאם פון האהן ווערט ווייס און ער שטייט אויף איין פוס. די צייט איז דא אין די ווייסקייט פון קאם רויטע פלעקין. אין די צייט. אין די ערשטע דריי שעה אויפען טאג איז ניטא קיין רויטע פלעקין. אאפיקורוס האט געוואוינט אין די שכנות פון רבי יהושע בן לוי ער פלעגט זייער פיל מצער זיין רבי יהושע בן לוי מיט קשיות אין פסוקים. איין טאג האט רבי יהושע בן לוי גענומען א האאן און האט איהם געשטעלט צווישען די פיס פון בעט און האט זיך איין גיקוקט אויף דעם האן. רבי יהושע בן לוי האט געטראכט אז עס וועט קומען די צייט ווען דער קאם פון דעם האהן וועט ווייס ווערין. די צייט איז דאך גאט אין כעס וועל איך איהם שעלטען. אז עס איז געקומען די צייט וואס דער קאם האט געדארפט ווייס ווערין איז רבי יהושע בן לוי אנשלאפען געווארען. ווען רבי יהושע בן לוי האט זיך אויף געוואכט. האט רבי יהושע בן לוי געזאגט דער פון ווייס איך. עס איז ניט קיין דרך ארץ וואס מען באדארף ניטו אזוי טאהן. עס שטייט מען זאל רחמנות האבען אויף אלץ וואס גאט האט

בשאפען

לצדיק לא טוב. תנא משמיה דרבי מאיר בשעה שהחמה זורחת וכל מלכי מזרח ומערב מניחין עטרותיהם בראשיהם ומשתחוים לחמה מיד כועס הקדוש ברוך הוא:

ל ואמר רבי יוחנן משום רבי יוסי טובה מרדות אחת בלבו של אדם יותר מכמה מלקיות שנא' (הושע ב') ורדפה את מאהביה וגו' ואמרה אלכה ואשובה אל אישי הראשון כי טוב לי אז מעתה. וריש לקיש אמר יותר ממאה מלקיות שנאמר (משלי יז) תחת גערה במבין מהכות כסיל מאה:

לא ואמר רבי יוחנן משום רבי יוסי שלשה דברים בקש משה מלפני הקב"ה ונתן לו. בקש שתשרה שכינה על ישראל ונתן לו שנאמר (שמות לג) הלוא בלכתך עמנו. בקש שתשרה שכינה על עובדי עבודת כוכבים ונתן לו שנאמר (שם) ונפלינו אני ועמך. בקש להודיעו דרכיו של הקב"ה ונתן לו שנאמר (שם) הודיעני נא את דרכך. אמר לפניו רבונו של עולם מפני מה יש צדיק וטוב לו ויש צדיק ורע לו. יש רשע וטוב לו ויש רשע ורע לו. אמר לו משה צדיק וטוב לו צדיק בן צדיק. צדיק ורע לו צדיק בן רשע. רשע וטוב

פירוש

מרדות אחת. לשון רדוי והכנעה שאדם שם אל לבו עליו: ורדפה את מאהביה וגו'. וכשתאמר אשובה אל אישי הראשון: וכתיב על לבה לאמר אשובה אל אישי הראשון: תחת גערה במבין. תחת גערה באדם מבין טובה מהכות כסיל מאה. תחת טעמו למעלה תחת הקי"ו להתשובה לומר שהוא שם דבר כה"א לפי שהוא לשון הפעל לומר תכניע את האדם אלא הכנע היא בעצמה ולכך שינה את נקודתה לומר שהוא שם דבר:

שלשה דברים בקש משה ונתן לו. שהרי לסוף שאלתו כתיב גם את הדבר הזה אשר דברת עשה:

להודיע דרכיו. מנהג מדת משפטו כגון מפני מה צדיק וטוב לו רשע ורע לו צדיק ורע לו

בשאפען. אונ נאך אפסוק שטייט אז אצדיק שטראפט איינעם איז ניט גוט פאר דעם צדיק מען האט גילערנט אז רבי מאיר זאגט ווען די זוהן שיינט אויף. אונ אלע קעניגען פון מזרח זייט אונ פון מערב זייט לייגען ארויף זייערע קרוינען אויף זייערע קעפ אונ בוקן זיך צו די זוהן ווערט גאט בייזער אין כעס:

ל ואמר. נאך האט גזאגט רבי יוחנן. רבי יוסי האט גזאגט אז אמענטש ווערט אראפ גענידערט ביי זיך אין הארצען איז דאס בעסער צוא יראת שמים מער וויא מען וואלט דעם מענטש גישלאגען וויא פיל מלקות. אזוי וויא דער נביא זאגט. זיא וועט נאך יאגען אירע גוטע פריינד. אז זיא וועט זעהן זיא האט ניט קיין הילף פון קיינעם וועט זיא זאגען איך וועל גיין אונ וועל מיך צוריק קערין צו מיין ערשטין מאן. ווארום עס איז מיר פריער בעסער גיוועזן וויא איצט. אונ ריש לקיש זאגט אז דער מענטש ווערט בייא זיך אראפ גענידערט איז בעסער מעהר וויא הונדערט מלקות. אזוי וויא שלמה המלך האט גזאגט דעם פאר שטענדיגען העם קלוגען צו ברעכט אז מען טוהט אויף איהם אגישריי. מעהר וויא הונדערט מלקות צו ברעכין דעם נאר:

לא ואמר. נאך האט רבי יוחנן גיזאגט פון רבי יוסים וועגין דרייא זאכען האט משה גיבעטין ביי גאט אונ גאט האט איהם גיגעבין. משה האט גיבעטין דיא שכינה זאל רוהען אויף דיא יודען אונ גאט האט איהם דאס גיגעבין. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק משה האט גיזאגט צו גאט אז דוא וועסט גיין מיט אונז. משה האט גיבעטין דיא שכינה זאל ניט רוהען אויף דיא וואס דינען צו דיא שטערין האט איהם גאט גיגעבין. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק משה האט גיזאגט צו גאט מיר וועלין זיין אפ גישיידט איך אונ דיין פאלק. משה האט גיבעטין גאט זאל איהם מאכען וויסען זיינע וועגין זיינע מדות. האט איהם גאט גיגעבין. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק משה האט גיזאגט צוא גאט מאך מיר וויסען דייגע וועגין דייגע מדות. משה האט גיזאגט פאר גאט. רבונו של עולם. פאר וואס איז דא צדיקים וואס עס איז זיי גוט. אונ עס איז דא צדיקים וואס עס איז זייא שלעכט. עס איז דא רשעים וואס עס איז זייא גוט. אונ עס איז דא רשעים וואס עס איז זייא שלעכט. האט גאט גיזאגט צו משהן. משה. איך וועל דיר זאגין. אז ער איז אצדיק אונ זיין פאטער איז אויך גיוועזן אצדיק. איז איהם

וטוב לו רשע בן צדיק. רשע ורע לו רשע בן רשע אמר מר צדיק וטוב לו צדיק בן צדיק. צדיק ורע לו צדיק בן רשע. איני והא כתיב (שמות כ) פוקד עון אבות על בנים וכתיב (דברים כד) ובנים לא יומתו על אבות. (סנהדרין פ"ג) ורמינן קראי אהדדי. ומשנינן לא קשיא הא כשאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם. הא כשאין אוחזין מעשה אבותיהם בידיהם. אלא הכי קאמר ליה צדיק וטוב לו צדיק גמור צדיק ורע לו צדיק שאינו גמור. רשע וטוב לו רשע שאינו גמור. רשע ורע לו רשע גמור. ופליגא דרבי מאיר דאמר רבי מאיר שתים נתנו לו ואחת לא נתנו לו שנאמר (שמות לג) וחנותי את אשר אחון אף על פי שאינו הגון ורחמתי את אשר ארחם אע"פ שאינו הגון:

רשע וטוב לו: את אשר אחון. את אשר יכשרו לכפי עליו לחנה ואע"פ שאינו כדאי: כשרציתי. בסנה: לא רצית. כדאמר ויסתר משה פניו: ופליגא. דרבי יהושע בן קרחה שסמיכו על כך אדרבי שמואל בר נחמני דאמר

לב ויאמר (שמות לג) לא תוכל לראות את פני. תנא משמיה דרבי יהושע בן קרחה אמר ליה הקב"ה למשה כשרציתי לא רצית עכשיו שאתה רוצה איני רוצה ופליגא דרבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן דארשב"נ אר"י בשכר ג' זכה לג'. בשכר (שם ג) ויסתר משה

גוט. אז ער איז אצדיק אונ זיין פאטער איז געוועזן ארשע. איז איהם שלעכט. אז ער איז ארשע אונ זיין פאטער איז געוועזן אצדיק. איז איהם גוט. אז ער איז ארשע אונ זיין פאטער איז אויך געוועזן ארשע. איז איהם שלעכט:

אמר. דער תנא האט געזאגט אז ער איז אצדיק אונ זיין פאטער איז אויך געוועזן אצדיק. איז איהם גוט. אונ אז ער איז אצדיק אונ זיין פאטער איז געוועזן ארשע. איז איהם שלעכט. עס איז דאך ניט אזוי. עס שטייט דאך איין פסוק מען געדיינקט די זינד פון פאטער אויף די קינדער. מען שטראפט די קינדער פאר די זינד וואס זייער פאטער האט געטאהן. אונ נאך אפסוק שטייט די קינדער וועלין ניט שטארבין פאר די זינד וואס די פאטערס האבין געטאהן. האבען מיר געפרעגט די פסוקים. איין פסוק איז דאך אקשיא אויף דעם אנדערין. האבען מיר געענטפערט עס איז ניט קיין קשיא. אז די קינדער טוהען אויך ווי זייערע פאטערס האבען געטאהן. זייא זענען אזעלכע רשעים ווי זייערע פאטערס שטראפט מען זייא פאר זייערע זינד אונ פאר זייערע פאטערס זינד אויך. אבער אז די קינדער טוהען ניט די זינד וואס זייערע פאטער האבען געטאהן. זייא זענען צדיקים. שטראפט מען זייא ניט פאר די זינד וואס זייערע פאטערס האבען געטאהן. דארף דאך זיין אז איינער איז אצדיק אונ זיין פאטער איז געוועזן ארשע. פון דעסטוועגין זאל איהם גוט זיין. נאר אזוי האט נאט געענטפערט צו משהן: אגאנצער צדיק איז איהם גוט. אונ ניט קיין גאנצער צדיק איז איהם שלעכט. ניט קיין גאנצער רשע איז איהם גוט: אגאנצער רשע איז איהם שלעכט. דער תנא קריגט אויף רבי מאיר. ווארום רבי מאיר האט געזאגט צוויי זאכען האט מען געגעבין צו משה רבינו וואס ער האט געבעטין די שכינה זאל רוהען אויף יודין. אונ די שכינה זאל ניט רוהען אויף די גוים דינער. דאס האט מען איהם געענטפערט אונ איין זאך וואס ער האט געבעטין מען זאל איהם זאגין וועלכין צדיק עס איז גוט. אונ וועלכין צדיק עס איז שלעכט. אונ וועלכין רשע עס איז גוט. אונ וועלכין רשע עס איז שלעכט. דאס האט מען איהם ניט געענטפערט. אזוי ווי גאט האט געזאגט איך וועל געבין חן אויף וועמען איך וועל וועלין געבין חן. אפילו ער איז ניט הערט מען זאל איהם געבין חן. איך וועל רחמנות האבין אויף וועמען איך וועל וועלין רחמנות האבין אפילו ער איז ניט ווערט מען זאל אויף איהם רחמנות האבין

לב ויאמר. גאט האט געזאגט צו משה דוא וועסט ניט קענען זעהן מיין פנים. מיר האבען געלערנט רבי יהושע בן קרחה זאגט גאט האט געזאגט צו משה ווען איך האב געוואלט דוא זאלסט זעהן מיין פנים. ביי דעם סנה. האסטו ניט געוואלט זעהן. אזוי ווי עס שטייט

קבל שכר על זה: לקלסתר פנים. כי קרן עור פניו: ותמונת ה' יביט. זה מרמז להוריד קך שגויס

משה פניו זכה לקלסתר פנים. בשכר כי ירא זכה לויראו מגשת אליו. בשכר מהביט זכה לותמונת ה' יביט עד כאן בגמרא: ובואלה שמות רבה פרשה ג' כתוב מאמר זה יותר באורך ז"ל. רבי יהושע בן קרחה ורבי הושעיא אחד מהם אמר לא יפה עשה משה כשהסתיר פניו שאלולי לא הסתיר פניו גלה לו הקדוש ב"ה למשה מה למעלה מה למטה ומה שהיה ומה שעתיד להיות ובסוף בקש לראות שנאמר (שמות לג) הראני נא את כבודך אמר הקב"ה למשה אני באתי להראות לך פנים והסתרת פניך עכשיו אני אומר לך כי לא יראני האדם וחי כשבקשתי לא בקשת ואמר רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי אעפ"כ הראה לו בשכר (שם לג) ויסתר משה פניו ודבר ה' אל משה פנים אל פנים ובשכר כי ירא וייראו מגשת אליו ובשכר מהביט ותמונת ה' יביט ורבי הושעיא רבה אמר יפה עשה שהסתיר פניו א"ל הקב"ה אני באתי להראות לך פנים וחלקת לי כבוד והסתרת פניך הייך שאתה עתיד להיות אצלי בהר ארבעים יום וארבעים לילה לא לאכול ולא לשתות ואתה עתיד ליהנות מזיו השכינה שנאמר (שם לד) ומשה לא ידע כי קרן עור פניו אבל נדב ואביהוא פרעו

ראשיהם

אין פסוק ויסתר משה פניו. משה האט פארבארגין זיין פנים: איצט אז דוא ווילסט זעהן מיין פנים וויל איך דיר ניט ווייזען. אונ רבי יהושע בן קרחה וואס ער זאגט אז גאט הט גישטראפט צו משה פאר וואס ער האט ניט גיוואלט זעהן זיין פנים בייא דעם סנה. קריגט ער אויף דעם וואס רבי שמואל בר נחמני האט גיזאגט אז רבי יונתן האט גיזאגט משה האט גינומעי שכר פאר וואס ער האט ניט גיוואלט זעהן דיא שכינה. פאר דער שכר וואס מען האט איהם נידארפט געבין פאר דרייא זאכען. האט ער זוכה גיוועזן צו דרייא זאכען. פאר דעם שכר וואס משה האט פארבארגין זיין פנים אונ האט ניט גיוואלט זעהן דיא שכינה. האט ער זוכה גיוועזן זיין פנים זאל לייכטין. פאר דעם שכר וואס ער האט מורא גיהאט צו זעהן די שכינה, האט ער זוכה גיוועזן אז מען האט מורא גיהאט צו גינענען צו איהם. פאר דעם שכר וואס ער האט ניט גיוואלט קוקען אויף די שכינה. האט ער זוכה גיוועזן צו זעהן דעם גישטאלט פון גאט:

רבי יהושע בן קרחה אונ רבי הושעיא קריגען. איינער פון דיא צוויי תנאים זאגט אז משה האט ניט גוט גיטאהן וואס ער האט פארבארגין זיין פנים בייא דעם סנה. ווען ער וואלט ניט פארבארגין זיין פנים וואלט גאט געוויזען צו משה וואס איבער דעם הימעל איז. אונ וואס אונטער די ערד איז. אונ וואס עס איז גיוועזן איידער די וועלט איז בשאפען גיווארען. אונ וואס עס וועט זיין. דער נאך האט משה גיבעטין ער וויל זעהן. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק משה האט גיזאגט צו גאט ווייז מיר דיין כבוד. האט גאט גיזאגט צו משה איך בין גיקומען צו ווייזען דיר מיין פנים. האסטו פארבארגין דיין פנים אונ האסט ניט גיוואלט זעהן. איצט זאג איך דיר אז עס קען ניט זיין אמענטש זאל מיך זעהן אונ זאל לעבין. ווען איך האב דיר גיוואלט ווייזען האסטו ניט גיוואלט זעהן. רבי יהושע פון סכנין האט גיזאגט פון רבי לוים וועגין פון דעסטוועגין האט איהם גאט געוויזען. פאר דעם שכר וואס משה האט פארבארגין זיין פנים האט גאט גירעט צו משה אפנים געגין אפנים. פאר דעם שכר וואס משה האט מורא גיהאט צו זעהן די שכינה האט מען מורא גיהאט צו גינענען צו איהם. פאר דעם שכר וואס ער האט ניט גיקוקט אויף דיא שכינה. האט ער זוכה גיוועזן צו זעהן דעם גישטאלט פון גאט. אונ רבי הושעיא רבה האט גיזאגט משה האט גוט גיטאהן וואס ער האט פארבארגין זיין פנים. גאט האט גיזאגט צו משה איך בין גיקומען דיר ווייזען מיין פנים. האסט דוא מיר געבין כבוד. אונ דוא האסט פארבארגין דיין פנים. איך שווער בייא דיין לעבין אז דו וועסט זיין בייא מיר אויף דעם בארג פערציג טאג אונ פערציג נעכט וועסט דוא ניט עסין אונ ניט טרינקען אונ דוא וועסט הנאה האבין פון די לויטערקייט פון די שכינה. אזוי וויא דער פסוק

זאגט

ראשיהם חנו עיניהם מזיו השכינה שנאמר (שם כד) ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו והם לא קבלו על מה שעשו עכ"ל ואלה שמות רבה. (שם לג) והסירותי את כפי וראית את אחורי אמר רב חמא בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידא מלמד שהראה הקב"ה למשה קשר של תפילין:

בכבודי פירש: מכסלורך: קשר של תפילין. מלמטה הוא ולמרין נעיל הקב"ה מניח תפילין:

(ע"ב) לג אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי מיום שברא הקב"ה את העולם לא היה אדם שקראו לדקב"ה אדון עד שבא אברהם וקראו אדון שנאמר (בראשית טו) ויאמר אדני אלהים במה אדע כי אירשנה. אמר רב אף דניאל לא נענה אלא בשביל

זאגט משה האט ניט געוואוסט אז דיא הויט פון זיין פנים לויכט. אבער נדב און אביהוא אז זייא האבען דער זעהן דיא שכינה האבען זייא ניט פארבארגין זייער פנים: נאר זייא האבען אויף גידעקט זייערע קעפ. און זיי האבען גישפייזט זייערע אויגען ווייל האבען זיך זאט אנגיקוקט פון די לויטערקייט פון די שכינה. אזוי וויא דער פסוק זאגט צו די גרויסע לייט פון דיא יודען (צו נדב ואביהוא) האט גאט ניט געשיקט זיין האנט ווער האט זיי איצט ניט גישטראפט.] זיי האבען ניט אפ גינומען (באלד קיין שטראף) אויף דעם וואס זיי האבען גיטאהן. גאט האט גיזאגט צו משה איך וועל אפ טאהן מיינע הענט ווען דו וועסט זעהן מיין אינטען. רב חמא בר ביזנא האט גיזאגט אז רבי שמעון החסיד האט גיזאגט דער פסוק לערנט אונז אז גאט האט געוויזען צו משה וויא אזוי זייגע תפילין זענען אינטען צו גיבונדען (מיט אאות ד: וויא עס שטייט אין סימן יט) אז גאט גייט אין תפילין. דאס הייסט גאט לייענט אלע מאהל דיא פסוקים וואס אין זייא שטייט די ליבשאפט צו די יודען. ווארום די יודען מיט גאט זענען ביידע דער וואוסט גיווארען אויף דער וועלט מיט איין מאהל. גאט איז דער וואוסט גיווארען אויף דער וועלט דורך דיא יודען וואס ער האט מיט זייא גיטאהן נסים ונפלאות. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דריבער גיב איך אזוי פיל מכות אין מצרים אז דוא זאלסט זעהן אז אין דער גאנצער וועלט איז ניטא אזוי אנאט וויא איך בין. און יודען זענען דער וואוסט גיווארען אויף דער וועלט דורך גאט וואס ער האט זייא ארויס גינומען פון מצרים און האט זייא גימאכט פאר אפאלק פרייעד זענען זייא גיוועזען קנעכט אין מצרים. מען האט גאר פארגעסין ווער זיי זענען. דריבער אין אונזערע תפילין ליגען פרשיות וואס מיר זאגין אז גאט איז אייגער אויף דער וועלט. עס איז ניטא קיין גאט אויסער איהם. פון וואגען ווייסען מיר דאס. שטייען באלד געשריבען דיא פרשיות פון יציאת מצרים וקדש. והיה כי יביאך. און גאט זאגט אויך אויף יודען ומי גוי גדול. ווער האט יודען גימאכט פאר אגרויסע פאלק. או הנסה אלהים לבוא לקחת גוי מקרב גוי כו׳. ווייל גאט האט זיי ארויס גינומען פון מצרים מיט אזעלכע גרויסע וואונדער. זענען זיי גרויס גיווארען אויף דער וועלט. אז די גאנצע וועלט האט דאמאלס מורא גיהאט פאר זייא: דיא תפילין האלטין זיך ביים אמענטשין אויף דעם קאפ ווייל זייא זענען אינטען צו גיבונדען. אזוי האט גאט געוויזען צו משה. אז זייגע תפילין וואס ווייזען אויף די ליב פון יודען. זענען אינטען צו גיבונדען. אז די יודען וועלין ניט אפ גיטאהן ווערין פון איהם אויף אייביג. אפילו זייא וועלין אמאהל זינדיגען. איז דא אדל"ת. אמיר צוריק אריין צו גיין מיט תשובה צו גאט:

לג אמר. רבי יוחנן האט גיזאגט פון רבי שמעון בן יוחאים וועגין פון דעם טאג ווען גאט האט בשאפען דיא וועלט איז ניט גיוועןקיין מענטש וואס האט גירופען צו גאט מיט דעם נאמען אדון. ער איז דער הערר פון דער וועלט. ווייל קיינער האט ניט גיגלויבט אז גאט האט בשאפען די וועלט. ביז אברהם איז גיקומען אויף דער וועלט און האט דער קענט אז גאט האט די וועלט בשאפען. האט ער גירופען מיט דעם נאמען אדון. אזוי ווי דער פסוק זאגט אברהם האט גיזאגט מיין הער גאט מיט וואס וועל איך אז איך וועל ירשנן די לאנד. רב האט גיזאגט אז

בשביל אברהם שנאמר (דניאל ט) ועתה שמע אלהינו אל תפלת עבדך וגו' למען אדני. למענך מיבעיא ליה אלא למען אברהם שקראך אדון:

לד ואמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי מיום שברא הקב"ה את עולמו לא היה אדם שהודה להקדוש ברוך הוא עד שבאת לאה והודתו שנאמר (בראשית כט) הפעם אודה את ה' ראובן אמר רבי (אליעזר) [אלעזר] אמרה לאה ראו מה בין בני לבן חמי דאלו בן חמי אע"ג דמדעתיה זבנה לבכירותיה דכתיב (שם כה) וימכור את בכורתו ליעקב חזי מה כתיב ביה (שם כז) וישטום עשו את יעקב וכתיב (שם) ויאמר הכי קרא שמו יעקב ויעקבני זה פעמים ואלו בני אע"ג דעל כרחיה שקלה יוסף לבכירותיה מיניה דכתיב (דה"א ה) ובחללו יצועי אביו ניתנה בכורתו ליוסף אפילו הכי לא איקנא ביה דכתיב (בראשית לז) וישמע ראובן ויצילהו מידם. רות (ר"ב ס"ק) מאי רות א"ר יוחנן שזכתה ויצא ממנה דוד שריוהו להקב"ה בשירות ותושבחות. ומנא לן דשמא גרים. אמר רבי אלעזר

דאמר

הפעם אודה את ה'. לפי שראתה ברוח הקודש שיעקב מעמיד י"ב שבטים ולו ד' נשים כיון שילדה בן רביעי הודית על חלקה שהיה יותר מן כחשבון המגיע לה: ראו מה בין בני וכו' על שם שעתיד קרבה שמו כדאמרינן לקמן שמא גרם ומ"כ נקט מאי לזה:

דניאל איז אויך נאר געענטפערט געווארין אין זכות פון אברהם. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דניאל האט געזאגט איצט הער צו אונזער גאט צו די געבעט פון דיין קנעכט פון וועגין מיין האר. איז דאך א קשיא דניאל האט גידארפט זאגין פון דיינעט וועגין. ווארום ער רעט דאך צו גאט דארף ער זאגין הער צו גאט צו די געבעט פון דיין קנעכט פון דיינעטוועגין נאר אזוי האט געמיינט דניאל. דוא זאלסט צו הערין מיין געבעט פון וועגין מיין עלטער פאטער אברהם וואס ער האט דיך גירופען אדון:

לד ואמר. נאך האט רבי יוחנן גיזאגט פון רבי שמעון בן יוחאים וועגין אז פון דעם טאג וואס גאט האט בשאפען די וועלט איז ניט גיוועזען איין מענטש וואס זאל דאנקען גאט פר א טובה וואס ער הט מיט איהם גיטאהן ביז לאה איז געקומען אונ האט גידאנקט גאט פאר א טובה וואס ער האט מיט איר גיטאהן. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק. לאה האט גיזאגט דאס מאהל אז איך האב שוין אפגעדמין זוהן וועל איך לויבען גאט פר די טובה וואס ער הט מיט מיר גיטאהן. פר וואס הט לאה גירופען דעם ערשטען זוהן ראובן. האט רבי אלעזר גיזאגט לאה הט גיזאגט זעהט וואס איז דער חילוק צווישען מיין זוהן אונ מיין שוועגערס זוהן עשו. מיין שוועגערס זוהן עשו. אפילו ער הט פר קויפט די בכורה מיט זיין אייגענעם ווילען. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק ער האט פר קויפט זיין בכורה צו יעקב: זעה וואס עס שטייט ביי איהם. עשו הט פיינט גיהאט צו יעקב אונ נאך שטייט עשו האט גזאגט אומזיסט רופט מען מיין ברודער יעקב. ני עקב איז טייטש נארען. ער הט מיך גינארט צוויי מאהל. ער האט צו גענומען מיין בכורה: וואס באמת האט ער זיא דאך אליין פאר קויפט. אונ מיין זוהן איז ניט אזוי. אפילו יוסף הט צו גענומען פון מיין זוהן די בכורה ניט מיט מיין זוהנס ווילען. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק ווייל ראובן האט פאר מאהשט די בעט פון זיין פאטער ודיא בעט פון יעקב איז גישטאנען אין דעם גיצעלט פון בלהה. אונ ראובן האט גישטעלט דיא בעט פון יעקב אין דעם גיצעלט פון לאה. האט יעקב צו גענומען דיא בכורה פון ראובן אונ האט זיא גיגעבען צו יוסף. האט דאך ראובן בדארפט זיין אין כעס אויף יוסף: פון דעסטוועגין איז ראובן ניט גיוועזען אין כעס אויף יוסף. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק ראובן הט גיהערט אז די ברידער ווילען הרגנן יוסף. האט ער איהם מציל גיוועזען פון זייערע הענט. פר וואס האט מען גירופען רות האט רבי יוחנן גזאגט ווייל זיא האט זוכה גיוועזען אז פון איר איז ארויס געקומען דוד וואס ער האט זאט געמאכט צו גאט מיט געזאנג אונ לויב גזות איז דער זעלביגער ווארט וויא רוה. זאט מאכען. פון וואנען ווייסען מיר אז דער נאמען פון א מענטש

וויזט

דאמר קרא (תהלים מו) לכו חזו מפעלות ה׳ אשר שם למה רגשו גוים . מה תועלת לאם תלמה דבר של שמות בארץ אל תקרי שמות אלא שמות : סוף כפירו :

ע״ז לה ואמר רבי יוחנן משום רבי יוסי כל דבור ודבור שיצא מפי הקב״ה לטובה אפילו על תנאי לא חזר בו . מנא לן ממשה רבינו שנאמר (דברים ט) הרף ממני ואשמידם ואמחה את שמם ואעשה אותך לגוי עצום ורב ממנו . ואע״ג דבעי משה רחמי עלה דמלתא ובטלה אפילו הכי אוקמיה בזרעיה שנאמר (דה״א כג) ובני משה גרשום ואליעזר ויהיו בני אליעזר רחביה הראש וגו׳ ובני רחביה רבו למעלה וגו׳ . ותני רב יוסף למעלה מס׳ רבוא . אתיה רביה רביה . כתיב הכא רבו למעלה וכתיב התם (שמות א) פרו וישרצו וירבו :

(ע״ב) לו ואמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי קשה תרבות רעה בתוך ביתו של אדם יותר ממלחמת גוג ומגוג שנאמר (תה יס ג) מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו וכתיב בתריה ה׳ מה רבו צרי רבים קמים עלי ואלו גבי מלחמת גוג ומגוג כתיב (סס ב) למה רגשו גוים ולאמים יהגו ריק ואלו מה

ווייזט אויף וואס עס וועט זיין מיט איהם . האט רבי אלעזר געזאגט דער פסוק זאגט גייט זעהט דיא ווערק (דיא מעשים) פון גאט וואס ער האט געמאכט פאר וויסטונג אויף דער וועלט . זאלסט ניט לייענען שמות . פאר וויסטונג נאר זאלסט לייענען שמות נעמען . ניט גאט האט געמאכט די פר וויסטונג . נאר די מעשים פון גאט ווערין גימאכט נאך דעם נאמען פון מענטש . דער נאמען פון מענטש ברענגט דער צו אז גאט זאל אזוי מאכן . (מהרש״א) :

לה ואמר . נאך האט געזאגט רבי יוחנן פון רבי יוסים וועגין . אלע ווערטער וואס גייען ארויס פון גאט צום גוטען . אפילו גאט האט גירעט דיא ווערטער אויף א תנאי . אז דער מענטש וועט אזוי טאהן וועט גאט איהם טאהן א טובה . און דער מענטש האט ניט אזוי גיטאהן ווי גאט האט גיוואלט . פון דעסטוועגין האט גאט ניט חרטה גיהאט פון די טובה וואס ער האט צו גזאגט . פון וואנען ווייסען מיר אז עס איז אזוי . פון משה רבינו . ווארום דער פסוק זאגט . גאט האט גזאגט צו משה לאז אפ פון מיר וועל איך זייא פאר טיליגען און איך וועל אפ מעקין זייער נאמען און איך וועל דיך מאכען צו א שטארקע פאלק אגרעסערע ווייא דיא יודען זענען . און אפילו משה האט ניט אפ גילאזט פון גאט . משה האט תפלה גיטאהן אויף דיא גזרה און האט איר מבטל גיוועז . פון דעסטוועגין האט גאט אויף גישטעלט זיין צו זאג . צו די קינדער פון משה רבינו . אזוי ווייא דער פסוק זאגט דיא קינדער פון משה זענען גיווען גרשום און אליעזר . דיא קינדער פון אליעזר איז גיוועזן רחביה דער עלצטער . און דיא קינדער פון רחביה האבען זיך גימעהרט אין דיא הייך . און רב יוסף האט גילערנט זייא האבען זיך גימעהרט העכער ווייא זעכציג רבוא . מען לערנט אפ די צוויי ווערטער רביה רביה . מעהרונג איינעם פון דעם אנדערין . דא שטייט זייא האבען זיך גימעהרט אין דיא הייך און דארט שטייט זייא זענען גיוועזן פרוכטבאר (זייא האבען גיהאט קינדער) . און זייא האבען זיך געווימעלט . און האבען זיך גימעהרט . דאס מעהרונג איז גיוועזן ביז זעכציג רבוא (זעקס מאהל הונדערט טויזענד) . אז דא שטייט זייא האבען זיך גימעהרט העכער . מיינט מען נאך מעהר ווייא זעכציג רבוא :

לו ואמר . נאך האט געזאגט רבי יוחנן פון רבי שמעון בן יוחאים וועגין אז א מענטש ער ציהט א שלעכטען קינד ביי זיך אין שטוב . איז דאס ערגער ווייא דיא מלחמה פון גוג ומגוג . אזוי ווייא עס שטייט אין פסוק דוד האט גילויבט צו גאט ווען ער איז אנטלאפען פאר זיין זוהן אבשלום . דער נאך שטייט דוד האט גיבעטען גאט ווייא פיל זענען מיינע פיינד . פיל שונאים זענען אויף גישטאנען אויף מיר . איז ביי איהם גיוועזן דיא פיינדשאפט פון זיין זוהן גירעכענט ווייא ער וואלט גיהאט ווייא פיל שונאים . און ביי דער מלחמה פון גוג ומגוג שטייט דוד המלך

שי בנו נוקפו . בילה מעבירות שבידו : חומר ק׳.
תכלם אל התחר מרעים אל תתקוטט והוא
לייפ כן אלא אל תתחר להתלוות במעשיהם לומר
להעשה כן גם אני : אומר אל יקנא לבך בחטאים כי
אם ביראה ה׳ כל היום . ומ״ח לומר אל תתקוטט
עם רשעים כי אם ביראת ה׳ אלא ע״כ אל יקנא
לבך לעשות כמוהם : יחיש . יצליחו והבירו על כן

מה רבו צרי לא כתיב . מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו מזמור לדוד קינה לדוד מיבעיא ליה , אמר רבי שמעון בן יוחאי למה הדבר דומה לאדם שיצא עליו שטר חוב קודם שפרעו היה עצב לאחר שפרעו שמח אף כאן דוד כיון שאמר לו הקב״ה (ש״ב יב) הנני מקים עליך רעה מביתך היה עצב אמר שמא עבד או ממזר הוא דלא חייס עלי כיון דחזא דאבשלום הוא שמח משום הכי אמר מזמור אמר כהם ברא דרחים על אבא :

לז ואמר רבי יוחנן משום ר״ש בן יוחאי מותר להתגרות ברשעים בעולם הזה שנאמר (משלי כח) עוזבי תורה יהללו רשע ושומרי תורה יתגרו בם . תניא נמי הכי רבי דוסתאי בר מתון אומר מותר להתגרות ברשעים בעולם הזה שנאמר עוזבי תורה יהללו רשע וגו׳ ואם לחשך אדם לומר והכתיב (תהלים לז) לדוד אל תתחר במרעים גו׳ אמור לו מי שלבו נוקפו אומר כן אלא אל תתחר במרעים להיות כמרעים ואל תקנא בעושי עולה להיות בעושי עולה ואומר (משלי כג) אל יקנא לבך בחטאים כי אם ביראת ה׳ כל היום איני והא א״ר יצחק אם ראית רשע שהשעה משחקת לו אל תתגרה בו שנא׳ (תהלים י) יחילו דרכיו בכל עת .
ולא

האט געזאגט ווארום שטארמען די פעלקער און די קעניגרייכען טראכטען און רעדען לעערע רייד . און עס שטייט ניט אז דוד המלך זאל אויף זייא זאגען אז דיא שונאים זענען פיל . עס שטייט אין פסוק אניאנג און אלייב האט דוד געזונגען און גילויבט צו גאט ווען ער איז אנטלאפען פאר זיין זוהן אבשלום . פרעגט די גמרא אניאנג צו דוד אטרויער האט בדארפט זיין צו דוד . האט רבי שמעון בן יוחאי געזאגט צו וואס איז דיא זאך גלייך עס איז געוועז אויף א מענטש א וועקסיל איידער ער האט איהם בצאהלט איז ער געוועזן טרויעריג . דער נאך וויא ער האט שוין בצאלט איז ער פרייליך . ביי דוד איז דא אויך אזוי געוועזן אז גאט האט צו איהם געזאגט איך וועל אויף שטעלען אויף דיר אשלעכץ פון דיין שטוב איז דוד געוועזן טרויעריג . דוד האט געזאגט טאמער וועט דאס זיין אקנעכט אדער אממזר וואס ער וועט ניט רחמנות האבען אויף מיר . צו דוד האט געזעהן דאס איז אבשלום האט ער זיך גיפרייט . דריבער האט דוד געזאגט אלויב צו גאט . דוד האט געזאגט געוויינליך אזוהן האט רחמנות אויף זיין פאטער :

לז ואמר . נאך האט רבי יוחנן געזאגט פון רבי שמעון בן יוחאים וועגין . מען מעג זיך ביישען מיט רשעים אויף דער וועלט . אזוי וויא שלמה המלך האט געזאגט דיא וואס פר לאזען דיא תורה לויבען דעם רשע און דיא וואס היטען דיא תורה רייצען זיך מיט דעם רשע . מיר האבען אויך אזוי גילערונט . רבי דוסתאי בר מתון זאגט מען מעג זיך רייצען מיט רשעים אויף דער וועלט . אזוי וויא שלמה המלך האט געזאגט דיא וואס פאר לאזען דיא תורה לויבען דעם רשע און דיא וואס היטען דיא תורה וועלען זיך רייצען מיט זייא . אויב א מענטש וועט דיך פרעגין אין דער שטיהל עס שטייט דאך דוד המלך האט געזאגט מען זאל זיך ניט רייצען מיט דיא שלעכטע . זאג איהם ווערען דאס הארץ קלאפט . ווער עס האט מורא פאר זיינע עבירות זאגט אזוי . נאר אזוי מיינט דוד זאלסט דיך ניט רייצען מיט דיא שלעכטע דוא זאלסט זיין אזוי וויא דיא שלעכטע זענען . דוא זאלסט ניט האבען קנאה אויף דיא וואס טוהען אונרעכט דוא זאלסט אויך זיין וויא דיא וואס טוהען אונרעכט . נאך זאגט דער פסוק דיין הארץ זאל ניט האבען קיין קנאה אויף די זינדיגע צו זיין וויא זייא זענען . דיין הארץ זאל מקנא זיין אגאנצע טאג אין דיא מענטשין וואס האבען מורא פאר גאט . דוא זאלסט אויך מורא האבען פאר גאט וויא זייא האבען מורא . פרעגט דיא גמרא עס איז דאך ניט אזוי רבי יצחק האט דאך געזאגט אויב דוא האסט געזעהן ארשע וואס דיא צייט איז איהם פרייליך . עס גייט איהם
גוט

ולא עוד אלא שזוכה בדין שנאמר (שם) מרום משפטיך מנגדו . ולא עוד אלא שרואה בצריו שנאמר כל צורריו יפיח בהם . לא קשיא הא במילי דידיה הא במילי דשמיא ואי בעית אימא הא והא במילי דשמיא ולא קשיא הא ברשע שהשעה משחקת לו הא ברשע שאין השעה משחקת לו ואי בעית אימא הא והא ברשע שהשעה משחקת לו ולא קשיא הא בצדיק גמור הא בצדיק שאינו גמור . דאמר רב הונא מאי דכתיב (חבקוק א) למה תביט בוגדים תחריש בבלע רשע צדיק ממנו . וכי רשע בולע צדיק והכתיב (תהלים לז) ה' לא יעזבנו בידו וכתיב (משלי יב) לא יאונה לצדיק כל און אלא צדיק ממנו בולע . צדיק גמור אינו בולע . ואי בעית אימא שעה משחקת לו שאני :

לח ואמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי גדולה שמושה של תורה יותר מלמודה שנאמר (מ"ב ג) (היש) פה אלישע בן שפט

לא יחיל טובו : מרום משפטיך מנגדו . מה שלקה דייניך ברחוק הימנו : יפיח בהם . בנפיחתו הוא דוחה אותם בקש :

גדולה שמושה . כתב רש"י בפר' ג' שאכלו שמוש ת"ח הוא הגמרא התלוי בסברא שהיו נותנים טעם לדברי משנה והיו מתאספים יחד ועוסקים בכך והוא דוגמת הגמרא שסדרו האמוראים ע"כ לשון רש"י בפרק הנזכר . ובירושלמי דנזיר דומה לענין זה . המוצא מת מצוה הרי זה מטפל בו במקומו אימתי בזמן שמצאו חוץ לתחום אבל אם מצאו בתוך התחום הרי זה מביאו למקום בית הקברות וכו' . אמר רבי עקיבא כך היתה תחלת השמושי לפני חכמים פעם אחת הייתי מהלך בדרך ומצאתי מת מצוה ונטפלתי בו בד' מילין עד שהבאתיו לבית הקברות וקברתיו וכשבאתי לפני רבי אליעזר ורבי יהושע אמרו לי על כל פסיעה ופסיעה שהיית פוסע מעלין עליך כאלו היית שופך דמים אמרתי אם בשעה שנתכוונתי לזכות נתחייבתי בשעה שלא נתכוונתי לזכות עאכ"ו מאותה שעה לא זזתי מלשמש ת"ח הוא היה אומר דלא ישמש ת"ח מיתה קטלא חייב:

גוט. זאלסטו זיך ניט רייצען מיט איהם . אזוי וויא דוד המלך האט געזאגט זיינע וועגין וועלען איהם גלייקליך זיין צו יעדער צייט . אונ נאך מעהר גליק האט ער אז ער האט אמשפט מיט איינעם . איז ער זוכה דעם משפט . אזוי וויא דוד המלך זאגט דיינע משפטים זענען אויף גיהויבן (אפ גיטאהן) פון איהם . אונ נאך מעהר גליק האט ער . ער זעהט אנקמה אויף זיינע פיינט . אזוי וויא דוד המלך האט געזאגט אויף זיינע אלע פיינט טוהט ער גאר אבלאז שטויסט ער זייא אוועק פון זיך . ענטפערט די גמרא עס איז גיט קיין קשיא אין זיינע זאכען זאל ער זיך ניט רייצען מיט רשעים . אונ אין דיא זאכען פון גאט מעג ער זיך רייצען מיט דיא רשעים . אז דוא ווילסט וועל איך דיר זאגען ביידע פסוקים שמועסין פון גאטליכע זאכען אונ עס איז ניט קיין קשיא . דאס וואס מען זאגט מען זאל זיך ניט רייצען מיט ארשע . שמועסט ביי אזוי ארשע וואס דיא צייט איז איהם פרייליך . דער גליק זיינער איז גרוים . אונ וואס מען זאגט מען מעג זיך רייצען מיט ארשע שמועסט ביי אזוי ארשע וואס דיא צייט איז איהם ניט פרייליך . דער גליק זיינער איז ניט גרוים . אונ אויב דוא ווילסט וועל איך דיר זאגען . ביידע פסוקים שמועסין ביי אזוי ארשע וואס דיא צייט איז איהם פרייליך . דער גליק זיינער איז גרוים . אונ עס איז גיט קיין קשיא דיא פסוקים איינער אויף דעם אנדערין . אאמתר צדיק מעג זיך רייצען מיט ארשע . ניט קיין אמתר צדיק טאר זיך ניט רייצען מיט ארשע . ווארום רב הונא האט גיזאגט עס שטייט אין פסוק חבקוק הנביא האט גזאגט צוא גאט פר וואס קוקסטו אויף דיא פאלשע מענטשין דוא שווייגסט ווען דער רשע שלינגט איין דעם מענטש וואס איז מעהר צדיק פון איהם . פרעגט די גמרא שלינגט דען איין ארשע דעם צדיק . עס שטייט דאך אין פסוק גאט וועט ניט פאר לאזען דעם צדיק ביי דעם רשע אין האנט . אונ עס שטייט אין פסוק עס וועט ניט טרעפען דעם צדיק קיין אנרעכט . נאר אז דער צדיק איז גאר מעהר צדיק וויא דער רשע קען דער רשע איהם איינשלינגען . אבער אז דער צדיק איז אאמתר צדיק קען איהם ניט איין שלינגען דער רשע : אז דוא ווילסט וועל איך דיר זאגען ווען די שעה איז פרייליך בייא דעם רשע זיין גליק איז גרוים . איז אנדערש . טאר מען זיך ניט רייצען מיט איהם :

לח ואמר . רבי יוחנן האט געזאגט פון רבי שמעון בן יוחאים וועגין . דאס באדינונג וואס מען באדינט אתלמיד חכם איז גרעסער וויא לערנען . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דא ווערט גערופען אלישע בן שפט וואס ער האט גיגאסען וואסער אויף די הענט פון אליהו . דאס מיינט מען

ער

לא יכילא. לא כחי : עת רצון : תפלה יש שעה שהיא של רצון : כביר לא ימאס. תפלת הרבים לא ימאס : מקרב לי. ממלחמות הבאות עלי : כי ברבים היו עמדי. שהתפללו עמי : פדה בשלום. זה שעוסק בדברי שלום דהיינו תורה דכתיב וכל נתיבותיה שלום. וכן גמילות חסדים נמי שלום הוא שמתוך שגומל חסד לחבירו הוא מכיר שהוא אוהבו ובא לידי אהבה ושלום :

שפט אשר יצק מים ע"י אליהו למד לא נאמר אלא יצק מלמד שגדולה שמושה יותר מלמודה :

לט אמר ליה רבי יצחק לרב נחמן מאי טעמא לא אתי מר לבי כנישתא לצלויי אמר ליה לא יכילנא אמר ליה לכנפיה למר עשרה וליצלי. אמר ליה טריחא לי מילתא ולימא ליה מר לשליחא דצבורא דלודע ליה לכר בעידנא דמצלי צבורא אמר ליה מאי כולי האי. א"ל דאמר רבי יוחנן משום דבי שמעון בן יוחאי מאי דכתיב (תהלים סט) ואני תפלתי לך ה' עת רצון אימתי עת רצון בשעה שהצבור מתפללים רבי יוסי בר חנינא אמר מהכא (ישעיה מט) כה אמר ה' בעת רצון עניתיך. רבי אחא בר חנינא אמר מהכא (איוב לו) הן אל כביר לא ימאס. וכתיב (תהלים נה) פדה בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים היו עמדי. תניא נמי הכי רבי נתן אומר מנין שאין הקדוש ברוך הוא מואס תפלתן של רבים, שנאמר הן אל כביר לא ימאס וכתיב פדה בשלום נפשי מקרב לי וגו'. אמר הקב"ה כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הצבור מעלה אני עליו כאלו פדאני לי ולבני מבין עו"ג :

ער האט בדינט צו אליהו הנביא. עס שטייט ניט ער האט געלערנט ביי אליהו נאר ער האט געגאסן וואסער ביי אליהו. ער האט אים בדינט. דאס לערנט אונז אז דאס בדינונג איז גרעסער וויא דאס לערנען :

לט אמר: רבי יצחק האט געזאגט צו רב נחמן פאר וואס קומסטו ניט אין שוהל דאווענען. האט רב נחמן געזאגט צו רבי יצחק איך קען ניט. איך בין שוואך. איך האב ניט קיין כח צוא גיין אין שוהל. האט רבי יצחק געזאגט צו רב נחמן זאל מען צו זאמען נעמען צעהן מענטשען צוא דיר אהיים וועט מען דאווענען. זאגט רב נחמן צו רבי יצחק דאס איז ביי מיר אשווערע זאך צו זאמען צוא געמען צעהן מענטשין צום דאווענען. האט רבי יצחק געזאגט צו רב נחמן. זאג דעם שמש ער זאל דיר מאכען וויסען דיא צייט ווען דער צבור דאווינט. וועסטו דאווענען אין דער היים דיא זעלביגע צייט וואס דער צבור דאווינט אין שוהל. זאגט רב נחמן צו רבי יצחק צוא וואס איז דאס אזוי נייטיג. זאגט רבי יצחק צו רב נחמן. ווארום רבי יוחנן האט געזאגט פון רבי שמעון בן יוחאים וועגין. וואס מיינט דער פסוק וואס דוד המלך האט געזאגט איך בעט צוא דיר גאט אין דער בווילינגטער צייט. ווען עס איז אגוטער ווילען. ווען איז דיא בווילינגטע צייט ווען אפאראזאמלונג יודען דאווענען מיט איין מאהל. רבי יוסי ברבי חנינא זאגט פון דעם פסוק ווייס מען אז עס איז דא אבווילינגטע צייט. ישעיה הנביא האט געזאגט. אזוי האט גאט געזאגט ווען עס וועט זיין אבווילינגטע צייט וועל איך דיר ענטפערין. רבי אחא ברבי חנינא זאגט פון דעם פסוק ווייס מען אז דיא בווילינגטע צייט איז ווען פיל מענטשין דאווענען מיט איין מאהל. איוב האט געזאגט גאט פאר מיאוסט ניט ווען פיל מענטשין בעטין צוא איהם מיט איין מאהל. אונ נאך אפסוק שטייט דוד המלך האט געזאגט גאט האט מיך אויס גילייזט מיט שלום פון אלע מלחמות וואס איך האב גיהאט. ווייל פיל מענטשין האבען מיט מיר צו זאמען מתפלל גיוועזן. מיר האבען אויך אזוי גילערנט. רבי נתן זאגט פון וואנען ווייס מען אז גאט פאר מיאוסט ניט דיא תפלה פון פיל מענטשין וואס דאווענען צו זאמען אזוי וויא עס שטייט איוב האט געזאגט גאט פאר מיאוסט ניט ווען פיל מענטשין בעטין צו איהם מיט איין מאהל. אונ נאך אפסוק שטייט דוד המלך האט געזאגט גאט האט מיך אויס גילייזט מיט שלום פון אלע מלחמות וואס איך האב גיהאט. ווייל פיל מענטשין האבען מיט מיר צו זאמען מתפלל גיוועזן. גאט האט געזאגט דער וואס לערנט תורה. אונ טוהט גמילות חסדים. אונ דאווינט מיט פיל מענטשין צו זאמען רעכין איך אויף איהם גלייך וויא ער וואלט אויס גילייזט מיך מיט מיינע קינדער פון דעם גלות פון דיא שטערין דינער :

(דף ח) **מ אמר** רבי לוי כל מי שיש לו בית הכנסת בעירו ואינו נכנס שם להתפלל נקרא שכן רע שנאמר (ירמיה יב) כה אמר ה' על כל שכני הרעים הנוגעים בנחלה וגו'. ולא עוד אלא שגורם גלות לו ולבניו שנאמר (שם) הנני נותשם מעל אדמתם ואת בית יהודה אתוש מתוכם אמרי ליה לרבי יוחנן איכא סבי בבבל תמה ואמר (דברים יא) למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה כתיב אבל בחוצה לארץ לא כיון דאמרי ליה מקדמי ומחשכי לבי כנישתא אמר היינו דאהני להו כדאמר רבי יהושע בן לוי לבניו קדימו וחשיכו ועיילי לבי כנישתא כי היכי דתוריכו חיי. אמר רבי אחא ברבי חנינא מאי קראה (משלי ח) אשרי אדם שומע לי לשקוד על דלתותי יום יום לשמור מזוזות פתחי וכתיב בתריה כי מוצאי מצא חיים. אמר רב חסדא לעולם יכנס אדם שתי פתחים בבית הכנסת ב' פתחים סלקא דעתך אלא אימא שיעור ב' פתחים ואחר כך יתפלל:

(תהלים לב) **מא על** זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא אמר רבי חנינא לעת מצוא זו אשה שנאמר (משלי יח) מצא אשה מצא טוב.

במערבא

הנני נותשם מעל אדמתם. היינו דקרא הוא: מקדמי. שחרית: מחשכי ערבית. כלומר מאריכין בבית הכנסת: שיעור. של שני פתחים רוחב יכנס לפנים שלא ישב סמוך לפתח דנראה עליו כמשאוי עיכוב בית הכנסת ויצא מזומן סמוך לפתח ללכת:

יתפלל לעת מצוא. שיהיה מצוייה לו כשיצטרך:

מ אמר. רבי לוי האט געזאגט ווער עס האט אשוהל אין זיין שטאט אונ ער גייט ניט דאווענען אין שוהל ווערט ער גירופען אשלעכטער שכן. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אזוי הט גאט געזאגט אויף מיינע אלע שלעכטע שכנים וואס זייא רירען אן מיין נחלה: דס הייסט מיין שוהל. זייא וואוהנען נאנט ביי מיין שוהל: אונ גייען ניט אריין אין איר דאווענען. אונ ניט גענוג דאס וואס ער ווערט גירופען אשלעכטער שכן. נאר זיין שטראף וועט זיין. ער מיט זיינע קינדער וועלען פאר טריבען ווערין פון זייער לאנד. אזוי וויא דער פסוק זאגט איך וועל זייא אויס רייסען פון זייער ערד אונ דעם שבט יהודה וועל איך אויס רייסען פון צווישען זייא. מען האט געזאגט צו רבי יוחנן. עס זענען דא אלטע לייט האט זיך רבי יוחנן געוואונדערט אונ האט געזאגט אין דער תורה שטייט עס וועט זיך מעהרין דיינע טעג אונ דיא טעג פון דיינע קינדער אויף דיא ערד וואס גאט הט געגעבען צו דיר. דאס מיינט מען ארץ ישראל. אבער אין חוץ לארץ וועט זיך ניט מעהרין די טעג. אז מען הט געזאגט צו רבי יוחנן אז דיא יודען פון בבל גייען אין דער פריה אונ אויף דער נאכט אין שוהל דאווענען האט רבי יוחנן געזאגט דאס האט זייא גיהאלפען זייא זאלען לאנג לעבין. אזוי וויא רבי יהושע בן לוי הט געזאגט צו זיינע קינדער איר זאלט אין דער פריא אונ אויף דער נאכט גיין אין שוהל אריין איר זאלט לאנג לעבין. רבי אחא ברבי חנינא הט געזאגט פון וועלכין פסוק ווייס מען דאס. אז מען גייט אין שוהל דאווענען לעבט מען לאנג. שלמה המלך הט געזאגט וואוהל דעם מענטש ווס הערט מיך צוא. צו קלאפען אויף מיינע טירען (אויף דיא טירען פון מיין שוהל) אלע טאג צו היטען דיא מזוזה פון מיינע טירען. דער נאך שטייט ווער עס האט מיך געפונען האט גיפונען לעבין. רב חסדא הט געזאגט אמענטש זאל אריין גיין צוויי טירען אין שוהל. וואס מיינט מען צוויי טירען נאר אזוי מיינט מען וויא פיל עס איז דיא ברייט פון צוויי טירען אזוי פיל זאל ער אריין גיין אין שוהל. דער נאך זאל ער דאווענען. וער זאל ניט זיצען אין שוהל ביי דיא טיר. ווייל עס וועהט אויס אז דאס דאווענען אין שוהל איז ביי איהם אמשא. אונ וואלט גערין געשווינט ענטלויפען:

מא דוד המלך האט געזאגט אויף דיא זאך זאל יעדער פרומער בעטין צוא דיר גאט ער זאל געפינען דיא זאך צו דיא צייט ווען ער וועט זיא דארפען. האט רבי חנינא געזאגט ער זאל בעטין צו גאט אז ווען ער וועט דארפען נעמען אווייב זאל ער געפינען באלד זיין זיווג

פירש . שיבוח מיתה יפה ונוחה : כחיזרא כו' .

(יבמות ס"ג) במערבא כי נסיב איניש איתתא אמרי ליה הכי מצא או מוצא מצא דכתיב מצא אשה מצא טוב מוצא דכתיב (קהלת ז) ומוצא אני מר ממות את האשה. רבי נתן אומר לעת מצוא זו תורה דכתיב (משלי ח) כי מוצאי מצא חיים רב נחמן בר יצחק אמר לעת מצוא זו מיתה שנאמר (תהלים סח) למות תוצאות תניא נמי הכי תתק"ג מיני מיתות נבראו בעולם שנא' למות תוצאות. תוצאות בגימטריא הכי הוה קשה שבכולם אסכרה ניחא שבכולם נשיקה. אסכרה דמי כחיזרא אגבבא

מיט אגוטע ווייב. אזוי וויא דער פסוק זאגט אז ער האט געפונען אאשה האט ער געפונען גוטס. אזוי וויא דיא גמרא זאגט אמענטש ווערט גיבענטשט אין זיין שטוב דורך דעם זכות פון זיין ווייב. דריבער איז אפילו אחסיד מוז אויך בעטין צו גאט אז ער זאל געפינען אווייב אגוטע אונ אפרומע. ווען ער אפ געהיט ווערין פון עבירות. אונ וועט גיבענשט ווערין דורך איר. אין ארץ ישראל אז אמענטש נעמט אווייב פרעגט מען איהם אזוי צו האסטו גענומען אאשה וואס דוא קענסט זאגען דעם פסוק וואס הייבט זיך אן מיט דעם ווארט מצא. אדער דוא דארפסט זאגען דעם פסוק וואס הייבט זיך אן מיט דעם ווארט מוצא. מצא איז דער פסוק מצא אשה מצא טוב. אז ער געפינט אגוטע אשה האט ער געפונען גוטס. מוצא איז דער פסוק ומוצא אני. איך געפין. מר ממות. ביטערער וויא דער טויט. את האשה. די שלעכטע ווייב וואר דיא קשיא איז וויא אזוי קען אמענטש וויסען באלד נאך דער חתונה צו דיא ווייב איז אגוטע צו אשלעכטע. אונ נאך אקשיא איז צו וואס פרעגט מען איהם. עס איז דאך שוין נאך דיא חתונה. וויא דיא אשה איז. אגוטע צו אשלעכטע איז דאך שוין פאר פאלען. דער תירוץ איז דיא מענטשין פון ארץ ישראל זענען גיקומען זאגען דעם חתן מוסר. אויב דיא ווייב זאל זיין אגוטע אדער אשלעכטע ווענט זיך נאר אין דעם חתן. ווארום צו די חתונה האט מען איהם מוחל געווען אלע עבירות אונ אין פסוק שטייט מצא אשה מצא טוב ויפק רצון מה'. מיינט דער פסוק אז ער וועט אויס ציהען דעם ווילען פון גאט. ער וועט זיין פרום אונ וועט היטען תורה אונ מצות. וועט ער געפינען אגוטע ווייב. דאס מיינט מען אפילו זי איז באמת אשלעכטע. וועט ער געפינען אז זיא וועט זיין גוט צוא איהם: גאט וועט איר הארץ גוט מאכען צו איהם. אזוי וויא דער פסוק זאגט ברצות ה' דרכי איש אז גאט וויל די וועגין פון דעם מענטש גם אויביו ישלים אתו אפילו זיינע שונאים ווערין איהם גוטע פריינד. אבער אז ער וועט ניט פרום זיין נאך דער חתונה. וועלען איהם דיא זינד פון פאר דער חתונה אויך צו גירעכענט ווערין. אונ אפילו זיין ווייב איז באמת אגוטע. וועט ער געפינען אז זיא וועט זיין שלעכט צו איהם. אזוי וויא עס שטייט מוצא אני מר ממות את האשה איך וועל געפינען אז דיא אשה איז ביטערער וויא דער טויט. מיינט דער פסוק זיא איז באמת אגוטע נאר דער מאן האט איר געפונען אשלעכטע. צו איהם איז זיא שלעכט. ווייל גאט האט געמאכט איר הארץ זאל שלעכט זיין צו איהם ווייל ער איז ניט פרום. עיין ברי"ף. רבי נתן זאגט ער זאל בעטין צו גאט ער זאל געפינען דיא תורה. גאט זאל איהם געבין פרנסה ער זאל האבען צייט צוא לערנען. אונ זאל איהם געבין שכל ער זאל פאר שטיין וואס אין דיא תורה שטייט. אזוי וויא עס שטייט די תורה זאגט ווער עס געפינט מיך געפינט לעבין. רב נחמן בר יצחק זאגט ער זאל בעטין צוא גאט ער זאל האבען אגרינגען טויט. אזוי וויא עס שטייט מען זאל געפינען דעם טויט. וועלכען טויט. אגרינגען. מיר האבען אויך אזוי גילערונט. אז מען דארף בעטין אויף אגרינגען טויט. ניין הונדערט מיט דרייא מינים מיתה. זענען בשאפען געווארען אויף די וועלט. אזוי וויא עס שטייט למות תוצאות. תוצאות באטרעפט ניין הונדערט מיט דריי. דיא שווערסטע פון אלע מיתות. איז אסכרה. דיא גרינגסטע פון אלע מיתות. איז נשיקה. אסכרה איז גלייך אזוי וויא דערנער וואס פר טשעפעט זיך אין וואל, אז מען וויל ארויס נעמען

אנבבא דעמרא דלאחורי נשרא איכא דאמרי כפיטורי בפי ושט . נשיקה דמיא כמשחל בניתא מחלבא . רבי יוחנן אמר לעת מצוא זו קבורה אמר רבי חנינא מאי קאמר (איוב ג) השמחים אלי גיל ישישו כי ימצאו קבר . אמר רבא בר רב שילא היינו דאמרי אינשי ליבעי איניש רחמי אפילו עד זיבולא בתרייתא שלמא . מר זוטרא אמר לעת מצוא זו בית הכסא אמרי במערבא הא דמר זוטרא עדיפא מכולהו :

מב אמר ליה רבא לרפרם בר פפא לימא לן מר מהני מילי מעלייתא דאמרת משמיה דרב חסדא במילי דבי כנישתא אמר ליה הכי אמר רב חסדא מאי דכתיב (תהלים פז) אוהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב . אוהב ה' שערים המצויינים בהלכה יותר מבתי כנסיות ומבתי מדרשות . והיינו דאמר רבי חייא בר

כענפי סירין המסתבכים בגיזה האמר כשאדם מסך בחזקה ומשליך לאחוריו שא"א בלא ינתק האמר עמה : כפיטורי . יש אומרים יש בו מקומות שהים מקבל כרזל ומחברים לוחות הספינה על ידי חבלים ועקלים שתוחבים בנקביו ותוקעין אותו כדוחק נפי שהם גסים כמדת הנקב : פיטורי . חבלים : בפי ושט . הוא הנקב שהוא עגול כפי ושט : כמשחל בניתא מחלבא . כמושך נימת שער מתוך החלב : זיבולא בתרייתא שלמא . שיהא לו שלום כל ימי חייו אף ביום קבורתו עד הבלכת עפר האחרונה שבכיסוי קבורתו : זיבולא . פלאדו"א בלע"ז : בית הכסא . שיהא דר במקום שיש בה"כ סמוך לו לפי שהיתה קרקע של בבל מצולות מים ואין יכולין להפור שם חפירות והיו צריכין לצאת לשדות ולהרחק מאוד: כמאייכין

דיא דערנער אונ אוועק ווארפען זייא אויף אינטען . רייסט זיך מיט אביסול וואל אויך . אנדערע זאגען אזוי ווי דיא שטריק וואס ווערין אריין גיצויגען אין דיא קייטעבדיגע לאך וואס איז געמאכט אזוי ווי דער ווייט פון האלז : אין ים אוקינוס איז דא ארטער פון באגנעט וואס ציהט ארוים אלע אייזען פון שיף . מוז מען די ברעטער פון שיף בהעפטען איינעם צו אנדערין מיט שטריק . אונ מען מאכט דיא שטריק אזוי גראב וויא דיא לאך איז . דיא שטריק זאל גאנץ העננ אריין גיין אין לאך איז זייער שווער דורך צו ציהען דעם שטריק . אזוי שווער גייט ארוים די נשמה פון גוף . מיתת נשיקה מיינט מען די שכינה בעוויזט זיך צום צדיק פאר זיין טויט . אונ ציהט ארוים דיא נשמה פון גוף . דאס איז גלייך וויא מען ציהט ארוים אהאר פון מילך . וואס דער האר האט ניט איינגיזאפט פון דיא מילך . אונ ער גייט ארוים ריין . אזוי האט די נשמה פון צדיק גאר ניט איינגיזאפט פון גוף . אונ זיא גייט ארוים גאר ריין . רבי יוחנן זאגט ער זאל בעטין נאך זיין טויט זאל ער בגראבען ווערין . רבי חנינא האט גזאגט פון וואגען וויים מען פון פסוק אז עס איז גוט פר אמענטשין אז ער ווערט בגראבען נאך זיין טויט . ווארום עס שטייט אין פסוק איוב האט גזאגט אזוי וויא זייא פרייען זיך אויף אלע שמחות . אזוי פרייען זייא זיך אז זייא געפינען אקבר צו בגראבען ווערין . האט רבה בר רב שילא גזאגט דאס איז וואס מענטשין זאגען אמענטש זאל בעטין ביי גאט . אז אפילו ביי דעם לעצטען רידעל ערד וואס מען שיט ארויף אויף איהם . זאל נאך זיין שלום . מר זוטרא זאגט לעת מצוא זו בית הכסא ער זאל בעטין אז ער זאל האבען אוואוהנונג אויף אזוי אארט וואס דארט איז דא אבית הכסא . מען האט גזאגט אין ארץ ישראל וואס מר זוטרא האט גזאגט איז בעסער וויא אלע האבען גזאגט . ווארום איז ביי זיי אין בבל זייער נייטיג גיוועזן . ווייל בבל איז זומפיגע ערד אונ מען קען ניט גראבען אין די ערד . עס איז דא באלד וואסער . אז זיי פלעגין דארפען ארוים גיין פלעגין זיי מוזען גיין ווייט אונטער די שטאט אויף די פעלדער :

מב אמר . רבא האט גזאגט צו רפרם בר פפא זאל אונז דער רבי זאגען פון דיא גוטע זאכען וואס דוא פלעגסט זאגען פון רב חסדאס וועגין אין דיא זאכען פון שוהל . האט רפרם גזאגט צו רבא אזוי האט גזאגט רב חסדא וואס עס שטייט אין פסוק גאט האט ליב די טויערין פון ציון מעהר וויא אלע רוהונגען פון יעקב . דאס מיינט מען גאט האט ליב דיא טויערין וואס אין זייא זיצען תלמידי חכמים אונ לערנען גמרא זייא זאגען זייא זאגען ווארום צו פסקנען דינים מעהר וויא ער האט ליב דיא שוהל וואס מען דאווינט דארט אונ דעם בית המדרש וואס מען לערנט דארט תורה נביאים כתובים אדער משניות . ווייל דער פון קען מען ניט פסקנען קיין דין . דאס איז די

ועלביגע

בר אמי משמיה דעולא מיום שחרב בית המקדש אין לו להקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד . ואמר אביי מריש הוה גריסנא בגו ביתא ומצלינא בבי כנישתא כיון דשמענא להא דאמר רבי חייא בר אמי משמיה דעולא מיום שחרב בית המקדש אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד לא הוה מצלינא אלא היכא דגריסנא . רב אמי ורב אסי אע"ג דהוו להו תליסר בי כנישתא בטבריא לא מצלו אלא ביני עמודי היכא דהוו גרסי . אמר רבי חייא (בר אמי) משמיה דעולא לעולם ידור אדם במקום רבו שכל זמן ששמעי בן גרא קיים לא נשא שלמה את בת פרעה. והתניא אל ידור לא קשיא הא דכייף ליה הא דלא כייף ליה . ואמר רבי חייא (בר אמי) משמיה דעולא גדול הנהנה מיגיעו יותר מירא שמים דאלו גבי ירא שמים כתיב (תהלים קיב) אשרי איש ירא את ה'. ואלו גבי נהנה מיגיעו כתיב (תהלים קכח) יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב:

פירוש

תנויינן : ליון ואסיפה לגור : ביני עמודי : שבית המדרש נכון עליהם מלמעלה . והרמב"ם בהא מאמר זה אין לו להקב"ה בעולמו וכו' בפתיחה פירוש המשנה מסדר זרעים והאריך בביאורו וכלל כונתו שכל העולם נברא בשביל האדם בחכמה ובמדות ואחר בריות העולם נבראו כלם להיות לו שמשים וחברים וע"ז אמרו שאין לו להקב"ה אלא ד' אמות של הלכה שהאדם הוא ארבע אמות כמו שאמרנו שבו חיים התחיו מכאן לארבע אמות היוצא הכן לפתוח יעויין שם : שכל זמן ששמעי בן גרא קיים וכו' . דסמוך למיתת שמעי בן גרא כתיב ויתחתן המלך שלמה את בת פרעה : הא דכייף ליה . אם כפוף הוא לרבו לקבל תוכחתו ידור אצלו ואם לאו טוב להתרחק ממנו ויהיה שוגג ואל יהיה מזיד :

זעלביגע וואס רבי חייא בר אמי האט גזאגט פון עולאס וועגן. פון דעם טאג וואס דער בית המקדש איז חרוב געווארען מעהר האט גאט ניט אויף די וועלט. נאר די פיר איילען וואס מען זיצט דארט אונ מען לערנט גמרא צו וויסען אדין :

ואמר. נאך האט אביי גזאגט אין אנהייב פלעג איך לערנען אין מיין שטוב וואו איך וואהן אונ פלעג דאווענען אין שוהל. אז איך האב געהערט וואס רבי חייא בר אמי האט גזאגט פון עולאס וועגן פון דעם טאג וואס דער בית המקדש איז חרוב געווארען האט ניט גאט מעהר אויף דיא וועלט. נאר דיא פיר איילען וואס מען זיצט דארט אונ מען לערנט גמרא צו וויסען אדין האב איך ניט געדאווינט אויף קיין אנדער ארט נאר ווא איך האב געלערנט. רב אמי אונ רב אסי. אפילו זייא האבען געהאט דרייצעהן שוהלען אין טבריא האבען זייא ניט געדאווינט אין קיין אנדער שוהל נאר צווישען דיא זיילין פון דיא שוהל וואו זיי האבען געלערנט :

אמר. רבי חייא בר אמי האט גזאגט פון עולאס וועגן אמענטש זאל אייביג וואהנען וואו זיין רבי וואהנט. ווארום די גאנצע צייט וואס שמעי בן גרא דער רבי פון שלמה המלך האט געלעבט האט שלמה המלך ניט גענומען דיא טאכטער פון פרעה פאר אווייב. פרעגט די גמרא מיר האבען דאך געלערנט אז אמענטש זאל ניט וואהנען וואו זיין רבי וואהנט. ענטפערט דיא גמרא עס איז ניט קיין קשיא אז ער איז איין געבויגען צו זיין רבי. ער טוהט וואס זיין רבי זאגט איהם: זאל ער וואהנען וואו זיין רבי וואהנט. אז ער איז ניט איין געבויגען צו זיין רבי. ער פאלגט ניט וואס זיין רבי לערנט איהם. זאל ער זיך האלטען ווייטער פון זיין רבי. אונ זאל ניט וואהנען וואו זיין רבי וואהנט. נאך האט גזאגט רבי חייא בר אמי פון עולאס וועגן דער וואס לעבט פון זיין ארבעט. אדער פון זיין ערלאכען האנדיל. אונ ער ארבעט ניט מעהר אדער ער האנדילט ניט מעהר. נאר ער זאל האבען צום לעבין. אונ דיא איבעריגע צייט פאר בריינגט ער נאר מיט לערנען אונ יראת שמים. איז ער גרעסער חיא דער וואס זיצט אגאנצע טאג אונ לערנט. אונ פרעמדע מענטשין געבין איהם זיין פרנסה. ווארום דער וואס פרעמדע מענטשין געבין איהם זיין פרנסה. מוז ער זייא געבין אחלק פון זיין תורה אונ מצות. אבער דער וואס לעבט פון זיין ארבעט. אונ דיא איבעריגע צייט לערנט ער אונ מצות. דער דארף קייגעם ניט געבין קיין חלק. דיא עולם הבא פון זיין תורה אונ מצות גענמט ער נאר אליין. ביי דעם וואס איז אירא שמים אונ זיין פרנסה איז פון פרעמדע שטייט אין פסוק וואוהל דעם מענטש וואס האט מורא פאר גאט. אונ ביי דעם ירא שמים

וואס

ומוב לך. אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא.
ולגבי ירא שמים לא כתיב ביה וטוב לך:

(פ"נ) מג רב ביבי בר אביי סבר לאשלומינהו
לפרשייתא דכולא שתא במעלי יומא
דכיפורא. (פסחים דף סח) תנא ליה חייא בר רב מדפתי
כתיב (ויקרא כג) ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש בערב וכי בתשעה מתענין וכו' (פרק
שני כלהם) וסיום המאמר אמר ליה רבי יהושע בן לוי לבניה הזהרו בזקן ששכח תלמודו
כחמת אונסו דאמרינן לוחות ושברי לוחות מונחים בארון:

מד אמר להו רבא לבניה כשאתם חותכים בשר אל תחתכו על גב היד איכא דאמרי
משום סכנה ואית דאמרי משום קלקול סעודה. ואל תשבו על מטת ארמית
ואל תעברו אחורי בית הכנסת בשעה שהצבור מתפללין. אל תשבו על מטת ארמית איכא
דאמרי

פתח פ אוכזו. שמא לו נגמרו כדוחק מזומם
כזאכו כו לכבדו: ושברי לוחות מונחים
בארון. דכתיב אשר שברת ושמתם בארון קא
כשברים תשים בארון:
משום סכנה. שלא יקוץ ידו: משום קלקול סעודה.
קא בתבורה קטנה יצא דם וילכלך את המאכל

וואס לעבט פון זיין ארבעט שטייט אין פסוק אז דיין ארבעט וועט נאר זיין דוא זאלסט
האבען צו עסין. ניט מעהר. אונ דיא איבעריגע צייט וועסטו לערנען תורה אונ טאהן מצות
וועט דאס זיין דיין גליק אונ דיר וועט גוט זיין. דוא וועסט זיין גליקליך אויף דיא וועלט. דוא
וועסט לעבין רוהיג. אונ דוא וועסט וויסען אז דיר וועט גוט זיין אויף דיא אנדערע וועלט.
דוא וועסט ניט דארפען געבין קיין חלק פון דיין עולם הבא. אונ ביי דעם ירא שמים וואס
לעבט פון פרעמדע שטייט ניט דיר וועט גוט זיין. וואראם פון זיין גוטס וואס ער וועט האבען
אויף יענע וועלט. וועט ער מוזען אוועק געבין אחלק צו דיא פרעמדע מענטשין וואס האבען
איהם מפרנס געוועזן. אונ איין שעה פערגעניגען פון יענע וועלט איז מעהר ווערט וויא דיא
גאנצע זיבעציג יאר לעבין פון די וועלט:

מג רב ביבי בר אביי האט געוואלט מעביר סדרא זיין. אלע סדרות פון אגאנץ יאהר
אום ערב יום כפור. האט חייא בר רב פון דפתי געלערנט צו רב ביבי עס שטייט אין פסוק
איר זאלט פייניגען אייערע לייבער דעם נייטען טאג אין חודש תשרי פארין נאכט. פאסט
מען דעם נייטען טאג אין חודש תשרי. מען פאסט דאך דעם צעהנטין טאג אין חודש תשרי.
נאר דער וואס עסט אונ טרינקט דעם נייטען טאג אין חודש תשרי דאס איז ערב יום כפור.
איז גלייך וויא ער וואלט געפאסט ערב יום כפור אויך. מוז מען דאך ערב יום כפור עסין. אונ
אז דוא וועסט מעביר סדרה זיין ערב יום כפור דיא סדרות פון אגאנץ יאהר. ווען
וועסטו עסין:

אמר: רבי יהושע בן לוי האט גזאגט צו זיינע קינדער איר זאלט זיין געהיט צו געבין כבוד
דעם אלטען מאן וואס האט פר געסין זיין לערנען דורך אסבה. ווייל ער איז קראנק געוועזען.
אדער ווייל ער ארבעט שווער אויף זיין פרנסה. וואראם מיר זאגען דיא גאנצע לוחות אונ די
צו בראכענע לוחות ליגען אין ארון צו זאמען. זענען זיי ביידע גלייך הייליג. אונ דער אלטער
מאן וואס האט פר געסין זיין לערנען הייסט אויך צו בראכענע לוחות. מוז מען איהם אויך געבין
כבוד אזוי וויא איין אנדערין למדן:

מד אמר. רבא האט גזאגט צו זיינע קינדער אז איר וועט שניידען פלייש זאלט איר
ניט שניידען אויף דיא האנט. אנדערע זאגען ווייל עס איז אסכנה. ער זאל ניט אפ האקין
דיא האנט אונ אנדערע זאגען טאמער וועט ער אין שניידען דיא האנט. אפילו נאר אביסעל
וועט ארויס גיין בלוט אויף דאס עסין. אונ דיא וואס זיצען ביי דעם טיש ווערען זיך מיאוסען
צו עסין. וועט ארויס קומען אקריג ביי דעם טיש. אונ איר זאלט ניט זיצען אויף אבעט פון
אארמית אונ איר זאלט ניט גיין אינטער דיא שוהל ווען מען דאווינט אין שוהל. וואס מיינט
רבא מען זאל ניט זיצען אויף אבעט פון אארמית. אנדערע זאגען רבא מיינט מען זאל ניט
שלאפען

דאמ"י אל תגנו בלא ק"ש ואיכא דאמרי דלא תגנבו גיורתא. וא"ד ארמית ממש ומשום מעשה דרב פפא. דרב פפא אזל לגבי ארמית (הוציאו) [הוציאה] לו מטה (אמרו) [אמרה] לו שב. אמר (להן) [לה] איני יושב עד שתגביהו את המטה הגביהו את המטה ומצאו שם תינוק מת. מכאן אמרו חכמים אסור לישב על מטת ארמית. ואל תעברו אחורי בהכ"נ בשעה שהציבור מתפללין וכו':

ויתפלים אם בעונין: ב"א ק"ש. שפחה מטעך דיה: למטה הארמית: ארמית ממש. על מטה ארמית: מעשה דרב פפא שאמרה לו שב על המטה והיה שם מת מוטל עליה והיתה רוצה להעליל עליו ולומר שישב עליו והרגו:

על גב היד. את יד חברו הוא נושק ודרך היכרות הוא זה מפני הרוק: אלא בשדה. דאמרי איכא אזנים לכותל: בדבר אחר. תשמיש: אני צויתי למקודשי. במפלת בבל כתיב אני צויתי את מלכי פרס ומדי לבא ולהשחיתה: הכל מודים.

מה תניא אמר רבי עקיבא בשלשה דברים אוהב אני את המדיים כשחותכין את הבשר אין חותכין אלא על גב השלחן. כשנושקין אין נושקין אלא על גב היד. וכשיועצין אין יועצין אלא בשדה. אמר רב אדא בר אהבה מאי קראה (בראשית לא) וישלח יעקב ויקרא לרחל וללאה השדה אל צאנו. תניא אמר רבן גמליאל בשלשה דברים אני אוהב את הפרסיים הם צנועים באכילתם וצנועים בבית הכסא וצנועים בדבר אחר. (ישעיה יג) אני צויתי למקודשי תנא רב יוסף אלו הפרסיים המזומנים ומקודשים לגיהנם: (דף ט) **מן אמר** רבי אבא הכל מודים כשנגאלו ישראל ממצרים לא נגאלו אלא

בערב

שלאפען אן קריאת שמע לייענען. דיא בעט זאל ניט זיין וויא די בעט פון אַ ארמי. אונ אנדערע זאגען רבא מיינט מען זאל ניט חתונה האבען מיט אַ געלכע וואס האט זיך מגייר גיווען. אונ אנדערע זאגען רבא מיינט מען זאל ניט זיצען אויף אַ בעט ביי אַ ארמית אין שטוב ווייל עס האט גיטראפען אַ מעשה מיט רב פפא. רב פפא איז גיגאנגען צו אַ ארמית אהיים האט זיא איהם גיגעבען אַ בעט אונ זיא האט גיזאגט צו איהם זיץ. האט רב פפא גיזאגט צו דיא ארמית איך וועל ניט זיצען ביז דוא וועסט אויף הייבען די בעט. האט זיא אויף גיהויבען די בעט האט מען גיפונען אונטער די בעט ליגט אַ טויט קינד. אונ די ארמית האט גיוואלט רב פפא זאל זיך זעצין אויף דעם בעט. ווערט זיא זאגען אַז רב פפא האט גיהרגת דם קינד. דער פון האבען דיא חכמים גיזאגט מען טאר ניט זיצען אויף אַ בעט באיי אַ ארמית אין שטוב. רב פפא האט גיזאגט צו דיא קינדער איר זאלט ניט גיין אינטער דיא שוהל ווען מען דאווינט אין שוהל. אַזוי ווי עס שטייט אין סימן כב:

מה תניא. מיר האבען גילערענט רבי עקיבא האט גיזאגט מיט דריי זאכען האב איך ליב דיא מענטשין פון מדי. אַז זיי שניידען פלייש שניידען זייא ניט אויף קיין אנדער ארט. נאר אויף דעם טיש. אַז זייא קושען איינער דעם אנדערין. קושען זייא ניט אויף קיין אנדער ארט. נאר יענעם אויף דיא האנט. אַז זייא ווילען געבין אַ עצה איינער דעם אנדערין. געבין זייא ניט קיין עצה אויף קיין אנדער ארט. נאר אין פעלד. האט רב אדא בר אהבה גיזאגט פון וועלכין פסוק ווייסען מיר דאס. עס שטייט יעקב האט גישיקט רופען צו רחל אונ לאה זיי זאלען ארויס קומען צו איהם אין פעלד צו דיא שעפסין. אונ דארט האט ער גיפרעגט ביי זיי אַ עצה. ער זאל אוועק גיין פון לבן. מיר האבען גילערענט רבן גמליאל האט גיזאגט מיט דריי זאכען האב איך ליב דיא מענטשין פון פרס זייא זענען פרום מיט זייער עסין ווייא עסין מיט דרך ארץ ניט וויא פרעסערס. אונ פרום אין בית הכסא: ניט זיצען וואו מענטשין גייען. אונ ניט זיך אפ דעקין צו פיל. אונ זייא זענען פרום אין תשמיש המטה:

נאט האט גיזאגט דורך ישעיהו הנביא איך האב גיבאטען צו מיינע אן גיברייטע. האט רב יוסף גילערענט דם מיינט מען דיא פרסיים וואס זייא זענען אן גיברייט צום גיהנם:

מן אמר. רבי אבא האט גיזאגט אלע זענען מודה אַז דיא יודען זענען אויס גילייזט

גיווארען

בערב שנאמר (דברים טז) הוציאך ה' אלהיך ממצרים לילה כשיצאו לא יצאו אלא ביום שנאמר (במדבר לג) ממחרת הפסח יצאו בני ישראל ביד רמה על מה נחלקו על שעת חפזון דרבי אליעזר בן עזריה סבר מאי חפזון חפזון דמצרים ורבי עקיבא סבר מאי חפזון חפזון דישראל . תניא נמי הכי הוציאך ה' אלהיך ממצרים לילה וכי בלילה יצאו והלא לא יצאו אלא ביום שנאמר ממחרת הפסח יצאו בני ישראל ביד רמה אלא מלמד שהתחילה להם גאולה מבערב :

ר"ע גופיה מודה שאכילת מצות והולך כיתה שמע חפזון דמצרים לשלחם מן הארץ : מבערב נגאלו שנתנו להם רשות : חפזון דמצרים . מכת בכורות שעל ידו נחפזו למהר לשלחם : חפזון דישראל . לא שמעו להם לצאת עד בוקר :

אותו

(שמות יא) **דבר** נא באזני העם וגו' אמרי דבי רבי ינאי אין נא אלא לשון בקשה א"ל הקדוש ב"ה למשה בבקשה ממך לך ואמור להם בבקשה מכם שאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב שלא יאמר אותו צדיק (בראשית טו) ועבדום וענו אותם קיים בהם (שם) ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם אמרו לו ולואי שנצא בעצמנו משל לאדם שהיה חבוש בבית האסורים והיו אומרים לו בני אדם למחר מוציאין אותך מבית האסורים ונותנים לך ממון הרבה ואומר להם בבקשה מכם הוציאוני מיד ואיני מבקש כלום . (שמות יב) וישאילום אמר רבי אמי מלמד שהשאילום בעל כרחם . איכא דאמרי

בעל

געוואָרען פון מצרים. זענען זייא ניט אויס געווייזט געוואָרען פריער וויא ביי נאכט . ביי נאכט האבען דיא מצרים געגעבען רשות צו דיא יודען ארויס גיין פון מצרים . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק גאט האט דיך אויס גיצויגין פון מצרים ביי נאכט . אונ אז די יודען זענען ארויס גיגאנגען פון מצרים זענען זיי ניט ארויס גיגאנגען פריער וויא אויף מארגין ביי טאג . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אויף מארגין ווי די יודן האבן גיגעסין דעם קרבן פסח זענען זייא ארויס גיגאנגען פון מצרים מיט גרויסקייט . אויף וואס קריגט מען אויף דיא צייט פון אייליגונג רבי אליעזר בן עזריה זאגט וועמעס איילונג מיינט מען די איילונג פון די מצרים . וואס זייא האבען גיאיילט אויף די יודען זייא זאלען ארויס גיין פון מצרים : אונ דאס איז גיוועזן ביי נאכט . אונ רבי עקיבא זאגט וועמעס איילונג מיינט מען . די איילונג פון דיא יודען מיינט מען . וואס זיי האבען גיאיילט ארויס צו גיין . אונ דאס איז גיוועזן אין דער פריא . מיר האבען אויך אזוי גילערנט גאט האט דיך אויס גיצויגין פון מצרים בייא נאכט . זענען דען דיא יודען ארויס גיגאנגען פון מצרים בייא נאכט . זייא זענען דאך ניט ארויס גיגאנגען פריער ווי בייא טאג (אין דער פריא) אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אויף מארגין וויא די יודען האבען גיגעסין דעם קרבן פסח זענען זיי ארויס גיגאנגען פון מצרים מיט גרויסקייט . נאר דער פסוק לערנט אונז אז דאס אויסלייזונג האט זיך אנגיהויבין ביי נאכט :

מן דבר נא . אין די תורה שטייט גאט האט גיזאגט צו משה . דוא זאלסט רעדען צום פאלק זיי זאלען בארגען איינער פון דעם אנדערין (דיא יודען פון די מצרים) זילבערנע אונ גאלדענע כלים אונ קליידער . דיא תלמידים פון רבי ינאי האבען גיזאגט דערווארט נא . מיינט מען גיבעט . גאט האט גיזאגט צו משה איך בעט פון דיר גייא זאג צו דיא יודען איך בעט פון אייך בארגט פון דיא מצרים זילבערנע אונ גאלדענע כלים דער צדיק אברהם אבינו זאל ניט זאגין מען זאל דינען מיט דיא יודען מען זאל זיי פייניגען דאס האט גאט מקיים גיוועזן . אונ וואס גאט האט צו גיזאגט אז דיא יודען וועלין ארויס גיין מיט גרוס גוטס דאס האט ער ניט מקיים גיוועזן . האבען די יודען גיזאגט צו משה הלואי זאלין מיר אליין ארויס גיין פון מצרים . אפילו אן גוטס . דס איז גלייך . א מענטש איז גיוועסין אין א תפיסה . האבען מענטשין צו איהם גיזאגט מארגין וועט מען דיך ארויס נעמען פון תפיסה אונ מען וועט דיר געבין פיל געלט . האט ער גיזאגט צו זייא איך בעט פון אייך נעמט מיך ארויס פון תפיסה באלד אונ איך פערלאנג פון אייך גאר קיין געלט ניט . מען האט זיי פאר בארגט . האט רבי אמי גיזאגט דער פסוק

לערנט

בעל כרחם דמצרים . וא"ד בעל כרחם דישראל
מ"ד בעל כרחם דמצרים דכתיב (תהלים סח) ונות בית
תחלק שלל . ומאן דאמר בעל כרחם דישראל משום
משוי (שמות יב) וינצלו את מצרים . (פ' ע"פ) אמר רב
אמי מלמד שעשאוה כמצודה שאין בה דגן . ור"ל אמר
עשאוה כמצולה שאין בה דגים :

אותו לדיק . אביכם : כמצודה שאין בה דגן. דר'
לידי עופות לגרות דגן ששם על דות כדי
שיבאו עופות וגלכדין וכשאין בה דגן אין עוף פונה
אליה כך ריקנו המצרים מכל ממונם . וינצלו
כתרגומו ורוקינו : כמצולה שאין בה דגים . כמו
מצולה ים כלומר בתוך התהום אין מצויין דגים
אלא על שפת הים היכא דאיכא מזון :
דים לצרה בשעתה . שיתאוננו בשעה שתבא עליהם

(שמות ג) **מה אהיה** אשר אהיה א"ל הקב"ה למשה לך אמור להם לישראל אני הייתי
עמכם בשעבוד זה ואני אהיה עמכם בשעבוד מלכיות אמר לפניו
רבש"ע דיה לצרה בשעתה . אמר ליה הקב"ה לך אמור להם (שם) אהיה שלחני אליכם .
(מ"א יח) עננו ה' עננו אמר רבי אבהו למה אמר אליהו עננו עננו שתי פעמים מלמד שאמר

לערונט אונז מען האט זיי פארבארגט ניט וועלינדיג. אנדערע זאגן די מצרים האבען ניט געוואלט פארבארגן נאר זיי האבען גימוזט פארבארגן. אונ אנדערע זאגן דיא יודען האבען ניט געוואלט נעמען. נאר זייא האבען גימוזט נעמען. וויל גאט האט גיהייסען. ווער עס זאגט אז דיא מצרים האבען גיגעבען ניט וועלינדיג ווארום עס שטייט אין פסוק די איינוואוהנערין פון שטוב. דאס מיינט מען די יודען וואס האבען געוואוהנט אין מצרים: וואס מצרים ווערט גירופען בית עבדים די שטוב פון קנעכט. זיא האט זיך צו טיילט מיט רויב. דאס וואס יודען האבען גינומען פון מצרים רופט דער פסוק רויב. וויל דיא מצרים האבען ניט געוואלט פאר בארגן נאר זיי האבען גימוזט. הייסט דאס גלייך וויא יודען וואלטין בייא זייא גירויבט. אונ ווער עס זאגט אז דיא יודען האבען גיבארגט ניט וועלינדיג. פאר וואס האבען זיי ניט געוואלט. עס איז זייא שווער גיוועזען צו טראגען. זייא האבען ליידיג גימאכט מצרים. האט רב אמי גיזאגט דער פסוק לערונט אונז זיי האבען אויסגיליידיגט מצרים אונ האבען איהר גימאכט אזוי וויא אנעץ וואס אין איהר איז ניטא קיין קארין וועלכער שטייגער איז אנעץ וואס מען פאנגט אין איהר עופות שיט מען אריין קערנער קארין [אדער אנדערע קערנער]. אז די פויגיל זעהט די קערנער. פליהט זיא אריין אין דיא נעץ עסין דיא קערנער. דער וויל ווערט זיא איינוויינג גיפאנגען. אבער אז זיא זעהט ניט קיין קערנער איינוויינג גייט זיא ניט אריין אין די נעץ. אזוי ליידיג האבען יודען גימאכט מצרים: אז קיין מענטש האט ניט געוואלט אריין קומען אין מצרים פאר גרויס ארעמקייט וואס דארט איז גיוועזען. אונ ריש לקיש זאגט זיי האבען אויס גיליידיגט מצרים אונ האבען איהר גימאכט אזוי וויא א טיפע וואסער וואס אין איהר איז ניטא קיין פיש. שיפען זיך וויינג מענטשען אויף דעם וואסער. אזוי זענען וויינג מענטשען גיקומען אין מצרים וויל זיא איז ארעם גיווארען:

מה אהיה אשר אהיה. איך וועל זיין אונ איך וועל זיין. גאט האט גיזאגט צו משה גייא זאג צו דיא יודען איך בין גיוועזען מיט אייך אין די ארבעט אין דעם גלות אונ איך וועל זיין מיט אייך ווען איהר וועט פארטריבען ווערין אין אנדערע פרעמדע לענדער. האט משה גיזאגט צו גאט. רבונו של עולם עס איז גינוג אז די יודען וועלין וויסען פון דיא צרה ווען זיא וועט זיין. צו וואס זאל מען זיי היינט זאגן אז זיי וועלין נאך אמאהל זיין אין גלות. האט גאט גיזאגט צו משה גיי זאג צו די יודען אז אהיה האט מיך געשיקט צו אייך. [דאס הייסט גאט האט מיך געשיקט צו אייך. וואס ער רופט זיך מיט דעם נאמען אהיה]. איך זאל אייך זאגען אז גאט וועט זיין מיט אייך אונ וועט אייך אויס לייזען פון מצרים: עננו ה' עננו. ענפער מיר גאט ענפער מיר. ווען אליהו הנביא האט גיזאגט צו די פאלשע נביאים וועלכער גאט עס וועט געבין פייאר צו זיין נביא אויף זיין קרבן. וועט מען וויסען אז ער איז אגאט. האט אליהו הנביא גיבעטין צו גאט אונ האט גיזאגט צווי מאהל ענפער מיר:

אמר. האט רבי אבהו גיזאגט צו וואס האט אליהו הנביא גיזאגט צוויא מאהל ענפער מיר.

אליהו לפני הקדוש ב"ה רבונו של עולם ענני שתרד אש מן השמים ותאכל כל אשר על המזבח . וענני שתסית דעתם כדי שלא יאמרו מעשה כשפים הם שנאמר (שם) ואתה הסבות את לבם אחורנית :

למה הדליקם עכשיו בגבורה קשה : שתסית דעתם . מלבא בלבם מזמה של רשע להכחישני ולומר על ידי כשפים הבאתי האש הזאת : וסיים בהשרי . אלמא חדא היא דאשרי כל חוסי בו סיומא דלמה רגשו הוא :

מט מכדי האי (תהלים יט) יהיו לרצון אמרי פי משמע לבסוף ומשמע מעיקרא דבעינן למימר מאי טעמא תקינו רבנן לאחר שמונה עשרה ברכות לימרו מעיקרא . אמר רבי יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי הואיל ולא אמרו דוד אלא לאחר שמונה עשרה פרשיות לפיכך תקינו רבנן לאחר שמונה עשרה ברכות. הנהו תמני סרי תשסרי הוין אשרי האיש ולמה רגשו הדא פרשתא היא . דאמר רב יהודה בריה דר"ש בן פזי מאה ושלש פרשיות אמר דוד ולא אמר הללויה עד שראה במפלתן של רשעים שנאמר (תהלים קד) יתמו חטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם ברכי נפשי את ה' הללויה . הני מאה ושלש מאה וארבע הוין אלא שמע מינה אשרי האיש ולמה רגשו הדא פרשה היא . דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי (יונתן) [יוחנן] כל פרשה שהיתה חביבה על דוד פתח בה באשרי וסיים בה

לערונט אונז דער פסוק אז אליהו האט געזאגט פאר גאט . רבונו של עולם . ענפער מיר עס זאל אראפ נידערין אפייאר פון הימעל אונ עס זאל פאר ברענגען אליץ וואס עס איז אויף דעם מזבח. אונ ענפער מ"ר דוא זאלסט אפ טאהן זייער דעה. זיי זאלין ניט זאגין אז דאס איז כישוף . עס זאל זייא ניט ארויף גיין אין דיא גידאנקען צו זאגין אז דאס איז כישוף. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דוא האסט אפ גיקערט זייער הארץ אויף אינטען . ווען זיי האבען גיזעהן נסים האט זיי גאט גיגעבין אין זינען זייא זאלין ניט גלויבין אין די נסים אונ זאלין ניט תשובה טאהן . איצט האט אליהו הנביא גיבעטין ביי גאט . ער זאל אפ טאהן פון זיי דיא שלעכטע גידאנקען . זייא זאלין ניט זאגין אז דאס איז כישוף . נאר זייא זאלען גלויבען אז דאס האט גאט גיטאהן . וועלין זיי תשובה טאהן (ומהר"צ חיות) :

מט מכדי . דיא גמרא פרעגט דיא ווערטער יהיו לרצון אמרי פי עס זאל זיין בווילינט דיא זאג פון מיין מויל קען מען זאגען נאך דעם דאווענען . אונ מען מיינט עס זאל זיין בווילינט די זאג פון מיין מויל. וואס איך האב גיזאגט . אינ מען קען זאגין פארין דאווענען: אונ מען מיינט עס זאל זיין בווילינט די זאג פון מיין מויל וואס איך וועל זאגען. פר וואס האבן די רבנן גיהייסען מען זאל זאגען יהיו לרצון אמרי פי נאך די אכטצעהן ברכות . זאל מען זאגען פריער . פאר די אכטצעהן ברכות . האט רב יהודה דער זוהן פון רבי שמעון בן פזי גיזאגט . ווייל דוד האט ניט גיזאגט דעם יהיו לרצון אמרי פי ביז נאך אכטצעהן קאפיטלאך תהלים . דריבער האבען דיא רבנן אויך גיהייסען זאגען יהיו לרצון אמרי פי נאך די אכטצעהן ברכות . ניט פריער . פרעגט דיא גמרא שטייט דען דער יהיו לרצון אמרי פי נאך אכטצעהן קאפיטלאך דער יהיו לרצון אמרי פי שטייט דאך נאך ניינצעהן קאפיטלאך . ענפערט דיא גמרא דער קאפיטל אשרי האיש אונ דער קאפיטל למה רגשו איז איין קאפיטעל . וואָרום רב יהודה דער זוהן פון רבי שמעון בן פזי האט גיזאגט הונדערט מיט דריי קאפיטלאך האט דוד גיזאגט אונ האט ניט גיזאגט הללויה ביז ער האט גיזעהן די מפלה דאס שלעכטס וואס וועט קומען אויף דיא רשעים . האט ער גיזאגט הללויה. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דיא זינדיגע וועלען זיך אויס לאזען פון דיא וועלט . אונ רשעים וועלען שוין מעהר ניט זיין . דארויף לויבט מיין נפש צו גאט הללויה. פרעגט דיא גמרא איז דען דאס הונדערט מיט דריי קאפיטלאך דאס איז דאך הונדערט מיט פיר קאפיטלאך . נאר פון דאגען ווייסען מיר אז אשרי האיש אונ למה רגשו איז איין קאפיטול . וואָרום רב שמואל בר נחמני האט גיזאגט רבי יונתן האט גיזאגט דער קאפיטול וואס דוד האט איהם ליב גיהאט האט ער איהם אן גיהויבען מיט אשרי אונ האט איהם אויס גילאזען מיט אשרי. ער האט אן גיהויבען מיט אשרי וואָרום עס שטייט אשרי האיש . אונ ער האט אויס גילאזען מיט אשרי . וואָרום עס שטייט אשרי

בריוני . פריצים : הטאים כתיב : קרי ביה (חוטאים) חטאים יכלה יצר הרע : שפיל . כשפל עצמך לסוף המקרא כל דבר שבסוף קרוי שפולו של דבר :

באשרי . פותח באשרי דכתיב (תהלים א) אשרי האיש וסיים באשרי דכתיב (שם ב) אשרי כל חוסי בו : (דף י) נ הנהו בריוני דהוו בשבבותיה דר"מ והוו קא מצערי ליה טובא הוה קא בעי ר"מ רחמי עלייהו כי היכי דלימותו אמרה ליה ברוריה דביתהו מאי דעתיך משום דכתיב יתמו חטאים מי כתיב חוטאים חטאים כתיב ועוד שפיל לסיפיה דקרא ורשעים עוד אינם כיון דיתמו חטאים ורשעים עוד אינם אלא בעי רחמי עלייהו דלהדרי בתשובה ורשעים עוד אינם בעא רחמי עלייהו והדרי בתשובה . אמר לה ההוא צדוקי לברוריה כתיב (ישעיה נד) רני עקרה לא ילדה משום דלא ילדה רני אמרה ליה שטיא שפיל לסיפיה דקרא כי רבים בני שוממה מבני בעולה אמר ה׳ אלא מאי לא ילדה רני כנסת ישראל שדומה לאשה עקרה

כל חוסי בו . אונ אשרי כל חוסי בו איז דאך ניט דער סוף פון אשרי האיש נאר דער סוף פון למה רגשו . איז דאך דער אנהייב פון ערשטין קאפיטול אשרי . אונ דער סוף איז ניט מיט אשרי . אונ דעם סוף פון אנדערין קאפיטול איז אשרי אונ דער אנהייב איז ניט מיט אשרי . נאר מסתמא מוז זיין אז אשרי האיש מיט למה רגשו איז איין קאפיטל :

נ הנהו . שלעכטע מענטשין האבען געוואוהנט אין דיא שכנות פון רבי מאיר . אונ זייא האבען שטארק מצער געוועזען צו רבי מאיר . האט רבי מאיר מתפלל געוועזען זיי זאלען שטארבען : האט ברוריה דיא ווייב פון רבי מאיר געזאגט צו רבי מאיר . וואס איז דיין מיינונג פאר וואס ביסטו מתפלל זייא זאלען שטארבען . ווייל עס שטייט יתמו חטאים מיינסטו אז דער טייטש איז דיא זינדיגע וועלען זיך אויס לאזען . שטייט דען אין פסוק חוטאים . חוטאים איז טייטש דיא מענטשין וואס האבען געזינדיגט . אין פסוק שטייט חטאים . יתמו חטאים איז טייטש דיא זינד וועלען זיך אויס לאזען . אלע מענטשין וועלען תשובה טאהן אונ עס וועט ניט זיין קיין זינד . אונ נאך ווער איך דיר זאגען גיי אראפ צום סוף פסוק . אונ רשעים וועלען שוין ניט מעהר זיין ; אז איך וועל זאגען חטאים מיינט מען דיא זינדיגער . דיא מענטשין וואס האבען געזינדיגט . חטא איז דאך טייטש אזינד בשוגג . אז דיא וואס האבען געזינדיגט בשוגג וועלען זיך אויס לאזען אונ וועלען ניט זיין אויף דיא וועלט . איז דאך געווים אז רשעים וואס האבען געזינדיגט במזיד וועלען געווים ניט זיין אויף דיא וועלט . צו וואס שטייט אין פסוק ורשעים עוד אינם . נאר געווים איז חטאים דער טייטש די זינד . אונ אז דיא זינד וועט זיך אויס לאזען אלע וועלען תשובה טאהן וועלען ניט זיין קיין רשעים : נאר גיט זיין צדיקים . נאר דוא זאלסט מתפלל זיין אויף זייא . זייא זאלען תשובה טאהן וועלען זייא ניט זיין קיין רשעים ; האט רבי מאיר מתפלל געוועזען אויף זייא אונ זייא האבען תשובה געטאהן :

אמר . אאפיקורוס האט געזאגט צו ברוריה דיא ווייב פון רבי מאיר האט געהייסען ברוריה . עס שטייט אין פסוק זינג דוא עקרה וואס דוא האסט ניט געבאהרען קיין קינדער . ווייל זייא האט ניט געבאהרען קיין קינדער זאל זיא זינגען . האט ברוריה געזאגט צו דעם אפיקורוס דוא שוטה גיי אראפ צום סוף פסוק גאנץ האט געזאגט אז דיא קינדער פון דיא וואס איז געוועזען פאר וויסט אן אמאן . וועלען זיין מעהר וויא דיא קינדער פון דיא וואס האט געהאט אמאן . דאס מיינט מען דיא יודען וואס וועלען קומען אין ירושלים וואס ירושלים איז געוועזען ביז איצט פאר וויסט געווארען . נאר וואס מיינט מען וויא האט ניט געבאהרען . דאס פערזאמלונג פון יודען דארפען זינגען . ווייל זיא איז גלייך וויא אאשה וואס האט ניט קיין קינדער . ווארום זיא האט ניט געבאהרע קיין קינדער צום גיהנם אזוי וויא איר זענט . ווען יודען זענען געוועזען אין גלות אז

זייא

עקרה שלא ילדה בנים לגיהנם כוותייכו :

נא אמר ליה ההוא צדוקי לרבי אבהו כתיב (תהלים ג) מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו וכתיב (שם נז) (מזמור) [מכתם] לדוד בברחו מפני שאול במערה הי מעשה הוה ברישא מכדי מעשה דשאול הוה ברישא לכתוב ברישא אמר ליה אתון דלא דרשיתון סמוכים קשיא לכו אנן דדרשינן סמוכים לא קשיא לן דאמר רבי יוחנן סמוכים מן התורה מנין שנאמר (שם קיא) סמוכים לעד לעולם עשויים באמת וישר למה נסמכה פרשת אבשלום לפרשת גוג ומגוג שאם יאמר לך אדם כלום יש עבד שמורד ברבו אף אתה אמור לו כלום יש בן שמורד באביו אלא הוה . הכא נמי הוה :

נב אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי מאי דכתיב (משלי לא) פיה פתחה בחכמת ותורת חסד על לשונה כנגד מי אמר שלמה מקרא זה לא אמרו אלא כנגד דוד אביו שדר בחמשה עולמות ואמר שירה דר במעי אמו ואמר שירה שנאמר (תהלים קג) ברכי נפשי את ה' וכל קרבי את שם קדשו . יצא לאויר העולם ונסתכל בכוכבים ובמזלות ואמר

סמוכים וגו'. בדברי תורה כתיב אחרי נאמנים כל פקודיו. סמוכים סמיכת כל פקודיו. עשויים באמת וישר לצורך ולא לדבר ריק : כלום יש עבד שמורד ברבו . ויבא להכחיש את דברי הנביא : אמור לו כלום יש בן וכו' . והא חזינא הכא דהוה : הכא נמי הוה . סופים להיות ע"כ :
אמר שירה . כנגד כלם אמר שירה להשתבח רוח הקודש עליו : וכל קרבי . על שם קרבי אמו

וויא וואָלטען זיך שטאַרק גימעהרט וואָלט גיוועזן פיל רשעים . האָט גאָט געמאַכט זייא זאָלען זיין אין גלות וויניג מענטשין . וועט זיין וויניג רשעים . אונ אין ירושלים אז אַלע וועלען זיין צדיקים וועלען זייא זיך מעהרין :

נא אָמַר . אַאַפּיקורוס האָט גזאָגט צו רבי אבהו עס שטייט אין פּסוק דוד האָט גיזונגען ווען ער איז אַנטלאָפען פאַר זיין זוהן אבשלום אונ עס שטייט אין פּסוק דוד האָט גיזונגען ווען ער איז אַנטלאָפען פאַר שאול המלך אין דיא הייל [אין דעם קעלער]. וועלכע זאַך איז גיוועזן פריער געווים איז דיא מעשה פון שאול גיוועזן פריער . זאָל דיא מעשה פון שאול שטיין פריער אין תהלים וויא די מעשה פון אבשלום . האָט רבי אבהו גזאָגט צו דעם אַפּיקורוס איר דרשת ניט אויף דיא פּסוקים פאַר וואָס זייא זענען נאָנט איינער צום אַנדערין . פאַר וואָס דיא זאַך שטייט ביי די זאַך . האַרט אייך פאַר וואָס דיא מעשה פון אבשלום שטייט פריער וויא דיא מעשה פון שאול . מיר דרשנען יא פאַר וואס דיא זאַך שטייט ביי די זאַך . איז אונז קיין קשיא ניט פאַר וואָס דיא מעשה פון אבשלום שטייט פריער וויא דיא מעשה פון שאול . ווארום רבי יוחנן האָט גזאָגט פון וואַנען ווייס מען פון דיא תורה אז מען דאַרף דרשנען פר וואָס דיא זאַך שטייט ביי די זאַך . ווארום עס שטייט אין פּסוק דאָס וואָס דיא זאַך שטייט נאָנט צו די זאַך . דאָס איז אויף אייביג . אונ עס איז געמאַכט גיוואָרען מיט אמת אונ מיט ריכטיגקייט אז דיא זאַך דאַרף שטיין ביי די זאַך . צו וואָס שטייט דער קאַפּיטול וואָס שמועסט פון אבשלום ביי דעם קאַפּיטול וואָס שמועסט פון די מלחמה פון גוג ומגוג . אויב אַמענטש וועט צוא דיר זאָגען איז דען דא אַקנעכט ער זאָל ניט פאָלגען זיין בעל הבית . אונ ער זאָל גיין מיט איהם מלחמה האַלטען . זאָלסטו זאָגען צו איהם איז דען דא אַזוהן ער זאָל ניט פאָלגען זיין פאָטער . אונ ער זאָל גיין מיט איהם מלחמה האַלטען . נאָר מיר זעהן עס איז דאָך גיוועזן . אבשלום מיט זיין פאָטער דוד . אַזוי וועט דאָס אויך זיין . די מלחמה פון גוג ומגוג געגין גאָט :

נב אָמַר : רבי יוחנן האָט גיזאָגט פון רבי שמעון בן יוחאים וועגין . וואָס מיינט דער פּסוק איהר מויל האָט זיא גיעפינט מיט חכמה אונ אַלערנונג פון חסד איז אויף איהר צונג . געגין וועמען האָט שלמה המלך גיזאָגט דעם פּסוק . ער האָט איהם ניט מעהר גיזאָגט נאָר געגין זיין פאָטער דוד . דוד המלך האָט גיוואוהנט אין פינף וועלטין . דאַרויף האָט ער גיזאָגט שירה . ער האָט גיוואוהנט ביי זיין מוטער אין בויך . האָט ער דאַרויף גיזאָגט שירה אַזוי ווי עס שטייט אין פּסוק מיין נפש לויב גאָט אונ מיינע אַלע אינגעווייד לויבען זיין הייליגען נאָמען

אויף

שדי נהוכ: מאי משמע. דעל יום המיתה נאמר: גא ילאה וכו'. הוא סגור דסכי כעי מאי כמה

ואמר שירה שנאמר (שם) ברכו ה' מלאכיו גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו ברכו ה' כל צבאיו וגו'. ינק משדי אמו ונסתכל בדדיה ואמר שירה. שנאמר (שם) ברכי נפשי את ה' ואל תשכחי כל גמוליו מאי כל גמוליו אמר רבי אבהו שעשה לה.דדים במקום בינה טעמא מאי אמר רב יהודה כדי שלא יסתכל בערוה רבי מתנה אמר כדי שלא יינק ממקום הטנופת. ראה במפלהן של רשעים ואמר שירה שנאמר (שם קד) יתמו חטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם ברכי נפשי את ה' הללויה. נסתכל ביום המיתה ואמר שירה שנאמר (שם) ברכי נפשי את ה' ה' אלהי גדלת מאד הוד והדר לבשת. מאי משמע דעל יום המיתה נאמר אמר (רבא) [רבה] בר רב שילא מסיפא דענינא דכתיב (שם) תסתיר פניך יבהלון תוסף רוחם יגועון ואל עפרם ישובון. רב שימי בר עוקבא ואמרי לה מר עוקבא הוה שכיח קמיה דרבי שמעון בן פזי והוה מסדר אגדתא קמיה דרבי יהושע בן לוי א"ל מ"ד (שם קג) ברכי נפשי את ה' וכל קרבי את שם קדשו. אמר ליה בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם

מדת

אויף דעם וואס איך בין געזעסען צווישען די אינגעווייד ווען איך בין געווען ביי מיין מוטער אין בויך. אז דוד איז ארויס געקומען אויף די וועלט און ער האט זיך איין געקוקט אין די שטערין האט ער געזאגט שירה. אזוי ווי עס שטייט אין פסוק זאלען לויבען גאט זיינע מלאכים וואס זיי זענען שטארק אין כח זיי טוהען זיינע רייד וואס גאט רעט צו זיי צוא הערין דעם קול פון זיינע רייד אלע זיינע חילות לויבט גאט (די חילות פון גאט זענען די זוהן די לבנה די שטערין) ער האט געזויגען פון די בריסט פון זיין מוטער און ער האט זיך איין געקוקט אויף איהרע בריסט האט ער געזאגט שירה. אזוי ווי עס שטייט אין פסוק מיין נפש לויב גאט דוא זאלסט נים פאר געסען כל גמוליו. וואס מיינט מען כל גמוליו. האט רבי אבהו געזאגט גאט האט געמאכט די בריסט ביי א אשה אויף דעם הארץ וואס דארט איז דער פערשטאנד פון מענטש. גמוליו איז טייטש די דער ציהונג וואס מען דער ציהט א קינד ביי די ברוכט. פר וואס האט גאט געמאכט די בריסט פון א אשה אויף דאם הארץ. נים ווי ביי א בהמה. האט רב יהודה געזאגט דאם קינד זאל נים זעהן די ערוה פון די אשה. רב מתנא זאגט דאם קינד זאל נים זייגען פון א מיאוסען ארט. דוד המלך האט געזעהן (די מפלה) דם שלעכטם וואס וועט קומען אויף די רשעים האט ער געזאגט שירה. אזוי ווי עס שטייט אין פסוק די זינדיגע וועלען אויס געלאזט ווערין פון די וועלט און די רשעים וועלען שוין נים זיין. מיין נפש לויבט צו גאט. לויבט אלע צו גאט. דוד המלך האט זיך איין געקוקט אין דעם טאג פון שטארבען האט ער געזאגט שירה. אזוי ווי עס שטייט אין פסוק מיין נפש לויבט צו גאט. גאט מיין גאט דוא ביסט זייער גרויס דוא האסט דיך אן געקליידט מיט שיינקייט. פון וואנען ווייס מען אז דער פסוק איז געזאגט געווארען אויף דעם טאג פון שטארבען. האט רבה בר רב שילא געזאגט פון סוף פון דעם ענין ווייס מען אז ער שמועסט פון שטארבען: ווארום עס שטייט אין פסוק אז דוא פאר בארגסט דיין פנים ווערען זייא דער שראקען. אז זייער אטעם ווערט פאר לענד פאר גייען זייא און קערין זיך צוריק צו זייער ערד. די קשיא איז וואס האט דוד געזונגען. נאר ער האט געזונגען אויף תחיית המתים. ווייא ווייטער שטייט אז דוא וועסט שיקען דיין לעבעדיגען אטעם צוא די מתים. וועלען זייא בשאפען ווערען: רב שימי בר עוקבא און אנדערע זאגען מר עוקבא איז געווען געוואוהנט צוא זיין פאר רבי שמעון בן פזי און ער פלעגט לערנען אגדתות פאר רבי יהושע בן לוי האט רבי יהושע בן לוי געזאגט צו רבי שמעון בן פזי וואס מיינט דער פסוק מיין נפש לויבט צו גאט און אלע מיינע אינגעווייד זאלען לויבען צוא זיין הייליגען נאמען. הט רבי שמעון בן פזי געמיינט אז רבי יהושע בן לוי פרעגט איהם פאר וואס שטייען די אינגעווייד מעהר ווייא אלע גלידער. דארויף האט

רבי

כדת בשר ודם צר צורה על הכותל ואינו יכול להטיל בו רוח ונשמה קרבים ובני מעים . והקב"ה אינו כן צר צורה בתוך צורה ומטיל בו רוח ונשמה קרבים ובני מעים. והיינו דאמרה חנה (ש"א ב) אין קדוש כה' כי אין בלתך ואין צור כאלהינו . מאי אין צור כאלהינו אין צייר כאלהינו מאי כי אין בלתך אמר רב יהודה בר מנסיא אל תקרי כי אין בלתך אלא אין לבלותך . שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם . בשר ודם מעשה ידיו מבלין אותו והקדוש ב"ה מבלה מעשיו . אמר ליה אנא הכי קא אמינא לך הני חמשה ברכי נפשי כנגד מי אמרן דוד לא אמרן אלא כנגד הקב"ה וכנגד נשמה. מה הקדוש ברוך הוא מלא כל העולם אף נשמה מלאה כל הגוף . מה הקב"ה רואה ואינו נראה אף נשמה רואה ואיה נראית . מה הקב"ה זן את כל העולם כולו אף נשמה זנה את כל הגוף . מה הקב"ה טהור אף נשמה טהורה מה הקדוש ב"ה יושב בדרדי הדרים אף נשמה יושבת בחדרי חדרים יבא מי שיש בו חמשה דברים הללו וישבח למי שיש בו חמשה דברים הללו :

קרביה תקנה: המשה ברכי נפשי. לעיל חשיב להו: דהכבסו דהזיל הליכו לגבי הההב . דכתיב ויל

נג אמר רב המנונא מאי דכתיב (קהלת ח) מי כהחכם ומי יודע פשר דבר מי כהקב"ה שיודע לעשות פשרה בין שני צדיקים בין חזקיהו לישעיהו . חזקיהו אמר ליתי ישעיהו גבאי דהכי אשכחן באליהו דאזיל

רבי שמעון בן פזי זאגט צו רבי יהושע בן לוי קום זעה אז דיא מדה פון גאט איז ניט וויא דיא מדה פון אמענטש . דער שטייגער איז אז אמענטש מאהלט אויס אצורה . וואו מאהלט ער זיא אויס . אויף אוואנט . אונ ער קען ניט אריין געבין אין דיא צורה קיין אטעם אונ קיין נשמה אונ קיין קישקעס אונ קיין גידערים . אבער גאט איז ניט אזוי ער מאהלט אויס אצורה אין אצורה . אמענטש אין אמענטש אונ ער גיט אין דיא צורה אאטעם אונ אנשמה קישקעס אונ אינגעווייד . דאס איז וואס חנה האט גזאגט עס איז ניטא אזוי אהייליגער וויא גאט איז . ווארום אויסער דיר איז ניטא קיין גאט . עס איז ניטא קיין צור אזוי ווי אונזער גאט . פרעגט דיא גמרא וואס מיינט מען עס איז ניטא קיין צור וויא אונזער גאט . וויא איז דער טייטש פון דעםווארט צור . נאר זאלסט ניט לייענען צור . נאר צייר . אמעלער . קיינער קען ניט אויס מאהלען וויא אונזער גאט וואס מיינט מען עס איז ניטא בלתך . וויא איז דער טייטש פון דעם ווארט בלתך . האט רב יהודה בר מנסיא גזאגט זאלסט ניט לייענען אין בלתך נאר זאלסט לייענען אין לבלותך . מען קען דיך ניט איבער לעבין . דיא מדה פון גאט איז ניט וויא דיא מדה פון אמענטש . אז אמענטש מאכט אזאך . לעבט דיא זאך לענגער ווי דער מענטש . אונ גאט לעבט איבער אלץ וואס ער האט געמאכט . האט רבי יהושע בן לוי גזאגט צו רבי שמעון בן פזי איך האב אזוי גזאגט צו דיר . די פינף ברכי נפשי געגין וועמען האט זייא דוד גזאגט . ער האט זייא נישט מעהר גזאגט נאר געגין גאט אונ געגין די נשמה . אזוי וויא גאט איז פול דיא גאנצע וועלט אזוי איז דיא נשמה פול דעם גאנצען גוף . אזוי וויא גאט זעהט אלץ אונ ער ווערט ניט גיזעהן . אזוי דיא נשמה זעהט אונ זיא ווערט ניט גיזעהן . אזוי ויא גאט שפייזט די גאנצע וועלט . אזוי דיא נשמה שפייזט דעם גאנצען גוף . אזוי ווי גאט איז טהור אזוי דיא נשמה איז אויך טהור . אזוי וויא גאט זיצט אין דיא אינווייניגסטע חדרים אזוי דיא נשמה זיצט אויך אין דיא אינווייניגסטע חדרים . זאל קומען דיא נשמה וואס זיא האט דיא פינף זאכען אונ זיא זאל לויבען צוא גאט וואס ער האט אויך דיא פינף זאכען :

נג אמר . רב המנונא האט גזאגט וואס מיינט דער פסוק וואס ער זאגט ווער איז אזוי וויא דער חכם אונ ווער ווייס צו בשיידען אזאך . ווער איז אזוי קלוג וויא גאט וואס ער ווייס צו מאכען אפשרה (אפאר גלייכונג) צווישען צוויא צדיקים . צווישען חזקיה המלך אונ ישעיה הנביא . חזקיה המלך האט גזאגט ישעיהו זאל קומען צו מיר ווארום אזוי געפינען מיר

אליהו להראות אל אחאב: יהורם אזיל לגבי אלישע. כשהלכו על מואב הוא ויהושפט (מ"ב ג) וזה רק בגלל שהיו הולכים זה אצל זה לא היה מוכיחו על שלא נשא אשה: כבשי דרחמנא. סתרים דקב"ה כמו כיצא בכבשה בכבשונה כאשר: מגזרה גזרה. מקובלני מבית אבי אבא.

דאזיל לגבי אחאב שנאמר (מ"א יח) וילך אליהו להראות אל אחאב. ישעיהו אמר ליתי חזקיהו גבאי דהכי אשכחן ביהורם בן אחאב דאזיל לגבי אלישע. מה עשה הקב"ה הביא יסורין על חזקיהו ואמר לו לישעיה לך ובקר את החולה. שנאמר (ישעיה לח) בימים ההם חלה חזקיהו למות ויבא אליו ישעיהו בן אמוץ הנביא ויאמר אליו כה אמר ה' צו לביתך כי מת אתה ולא תחיה וגו' מאי כי מת אתה ולא תחיה מת אתה בעולם הזה ולא תחיה לעולם הבא. אמר ליה מאי כולי האי. אמר ליה משום דלא עסקת בפריה ורביה. אמר ליה משום דחזאי לי ברוח הקודש דנפקי מנאי בנין דלא מעלי אמר ליה בהדי כבשי דרחמנא למה לך מאי דמפקדת איבעי לך למעבד ומאי דניחא קמיה קודשא בריך הוא לעביד. אמר ליה השתא הב לי ברתך אפשר דגרמא זכותא דידי ודידך ונפקי מנאי בנין דמעלי אמר ליה כבר נגזרה עליך גזרה אמר ליה בן אמוץ כלה נבואתך וצא כך מקובלני מבית אבי אבא אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים. אתמר נמי רבי יוחנן ורבי (אליעזר) [אלעזר] דאמרי תרוייהו אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל יכנע עצמו מן הרחמים שנאמר (איוב יג) הן יקטלני לו איחל. לסוף יהב ליה ברתיה נפק מיניה מנשה ורבשקה. זימנא חדא רכבינהו אכתפיה לאמטויינהו

אז אליהו הנביא איז אויך געגאנגען צום מלך אחאב. ישעיה הנביא האט געזאגט חזקיה זאל קומען צו מיר. ווארום אזוי געפינען מיר אז יהורם דער זוהן פון אחאב וואס ער איז געוועזן א מלך איז ער געגאנגען צו אלישע הנביא. וואס האט גאט געטאהן ער האט געבראכט יסורים אויף חזקיהו. חזקיהו איז קראנק געווארען אונ גאט האט געזאגט צו ישעיהו הנביא גייא זעה וואס דער קראנקער מאכט. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אין דיא טעג איז חזקיהו קראנק געווארען צום שטארבען: איז ישעיהו דער זוהן פון אמוץ הנביא געקומען צו חזקיהו אונ ער האט געזאגט צוא איהם אזוי האט גאט געזאגט געבאט צו דיינע מענטשן פון שטוב. ווארום דוא וועסט שטארבען אונ דוא וועסט ניט לעבען. וואס האט געמיינט ישעיהו הנביא וואס ער האט געזאגט. דו וועסט שטארבען אונ וועסט ניט לעבען. דוא וועסט שטארבען אויף דיא וועלט אונ דוא וועסט ניט לעבען אויף דיא אנדערע וועלט. האט חזקיהו געזאגט צוא ישעיהו פאר וואס קומט מיר אזוי א שטראף. האט ישעיה געזאגט צו חזקיה ווייל דוא האסט ניט גענומען קיין ווייב אונ האסט ניט קיין קינדער. האט חזקיה געזאגט צו ישעיה ווייל איך האב געזעהן מיט רוח הקודש אז עס וועט געבארען ווערין פון מיר שלעכטע קינדער. האט ישעיה געזאגט צו חזקיה וואס דארפסט קלערין דיא פאר בארגענע זאכען פון גאט וואס מען האט דיר געבאטען דארפסטו טאהן אונ וואס בייא גאט איז ליב זאל ער טאהן. האט חזקיה געזאגט צו ישעיה איצט אז עס איז אזוי גיב מיר דיין טאכטער. טאמער דורך מיין זכות אונ דורך דיין זכות וועט געבארען ווערין פון מיר גוטע קינדער. האט ישעיה געזאגט צו חזקיה עס איז שוין לאנג אויף דיר גגזר געווארען אז דוא זאלסט שטארבען. האט חזקיה געזאגט צוא ישעיה דוא זוהן פון אמוץ ווער האט איהם ניט געוואלט רופען בייא זיין נאמען] זאג אפ דיינע נביאות אונ גיי פון דאנען. אזוי האב איך געהערט פון מיין פאטערס פאטער. פון דוד המלך אפילו א שארפע שווערד ליגט אויף דעם האלדז פון א מענטש זאל ער זיך נאך ניט פאר מיידען פון צו בעטען בייא גאט. אונ גאט קען איהם נאך העלפען. מיר האבען אויך אזוי געלערנט. רבי יוחנן אונ רבי אלעזר זאגען ביידע אפילו א שארפע שווערד ליגט בייא א מענטש אויף זיין האלדז. פון דעסטוועגין זאל ער זיך ניט פאר מיידען צו בעטין בייא גאט. אונ גאט קען איהם העלפען. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק איוב האט געזאגט אפילו כע וועט מיך וועלען הרגנן טוה איך האפען צו גאט. דער נאך האט

לאמטויינהו לבי בדרשא. אמר חד מינייהו חזי רישא דאבא למטוי ביה גלדאני וחד אמר חזי רישא דאבא לקרובי עליה קרבנא לעבודת כוכבים ומזלות חבטינהו בארעא מנשה חיה ורבשקה מת. קרי אנפשיה (ישעיה לג) וכלי כליו רעים. אמר רב (נחמן) [חנן] אפילו בעל החלומות אומר לו לאדם למחר הוא מת אל ימנע עצמו מן הרחמים שנאמר (קהלת ה) כי ברוב חלומות והבלים ודברים הרבה כי את האלהים ירא מיד (ישעיה לח) ויסב חזקיהו פניו אל הקיר ויתפלל אל ה׳ מאי קיר אמר רבי שמעון בן לקיש מקירות לבו שנאמר (ירמיה ד) מעי מעי אוחילה קירות לבי וגו׳ רבי לוי אמר על עסקי הקיר אמר לפניו רבונו של עולם ומה שונמית שלא עשתה אלא קיר אחת קטנה החיית את בנה אבי אבא שחפה את ההיכל כולו בכסף וזהב על אחת כמה וכמה. (ישעיה לח) זכר נא את אשר התהלכתי לפניך באמת ובלב שלם והטוב בעיניך עשיתי אמר רב יהודה אמר רב שסמך גאולה

דוד שראה את המלאך והרגו של פה בידו כסוף ספר שמואל (ש״ב כד) לא מנע עצמו מן הרחמים: אבל שחפה את היכל. שלמה: גנז ספר רפואות.

ישעיה גיגעבען זיין טאכטער צו חזקיה פר א ווייב איז גיבארען געווארען פון איהם מנשה און רבשקה. איין טאג האט גיטראפען אז חזקיהו האט גיטראגען ביידע קינדער אויף זיין אקסיל זיי צו ברייינגען אין בית המדרש. הט איין קינד גזאגט די קאפ פון אונזער פאטער איז גוט מען זאל מיט איר בראטען קליינע פישלאך און איין קינד האט גיזאגט דיא קאפ פון אונזער פאטער איז גוט מען זאל אויף איר מקריב זיין א קרבן צו דער עבודה זרה. האט חזקיה זייא אווארף געטאהן אויף דיא ערד. מנשה איז געבליבען לעבין און רבשקה איז גי שטארבען. הט חזקיה אויף זיך גיזייענט דעם פסוק דער שלעכטער זענען זיינע כלים אויך שלעכט. וויל איך בין שלעכט זענען מיינע קינדער אויך שלעכט. רב חנן האט גזאגט אפילו מען זאגט צו א מענטשין אין חלום אז ער וועט מארגען שטארבען. און דאס מערסטע חלומות זענען פאלש און נארעשקייט. פון דעסטוועגין זאל ער זיך ניט פאר מיידען פון צו בעטין ביי גאט. און ער זאל זארגען טאמער איז דאס אמת. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אפילו דיא חלומות זענען מיט פיל נארעשקייט און מיט פיל רייד. פון דעסטוועגין זאלסטו מורא האבען פאר גאט און זארגען טאמער זענען דיא חלומות אמת. באלד נאך דיא רייד וואס חזקיה הט גירעט מיט ישעיה הנביא: האט חזקיהו אומגיקערט זיין פנים צום קיר און האט מתפלל גיוועזן צו גאט. פרעגט דיא גמרא וואס מיינט מען מיט דעם ווארט קיר. הט רבי שמעון בן לקיש גזאגט מיט דיא ווענט פון הארצען. מיט גרויס כונה: אזוי וויא עס שטייט אין פסוק מיט מיינע גידערעם טוה איך בעטען. מיט דיא ווענט פון הארצען טוה איך בעטין; רבי לוי זאגט קיר איז טייטש א וואנט. ער האט גיבעטען וועגין דיא וואנט. חזקיה האט גזאגט פר גאט רבונו של עולם דיא שונמית האט ניט מעהר געמאכט נאר איין קליינע וואנט פאר דעם נביא אלישע. האסטו לעבעדיג געמאכט איר זוהן פאר דיא מצוה. מיין פאטערס פאטער. שלמה המלך. וואס ער האט בדעקט דעם גאנצען בית המקדש מיט זילבער און מיט גאלד וויא פיל מענטשין דארפסטו לעבעדיג מאכען פאר דיא מצוה. פאר איין וואנט וואס מען האט געמאכט פאר דעם כבוד פון נביא. האסטו לעבעדיג געמאכט א מענטש. וויא פיל מענטשין דארפסטו לעבעדיג מאכען פאר דיא גאלד און זילבער. וואס מען האט בדעקט אין היכל פאר דיין כבוד. גידיינק איצט וואס איך בין גיגאנגען פאר דיר מיט אמת און מיט דעם גאנצען הארץ און וואס עס איז גוט אין דיינע אויגען (וואס דיר איז גיפעלען) האב איך גיטאהן. וואס האט חזקיה געמיינט דער מיט וואס ער האט גזאגט וואס עס איז גוט אין דיינע אויגען, האב איך גיטאהן. הט רב יהודה גזאגט פון רבס וועגין ער האט גזאגט גאל ישראל און באלד גידאווינט שמונה עשרה. אדער דער פשט איז ער האט פריער גילויבט גאט אויף זיין אויס לייזונג. וואס גאט הט אויס געלייזט איהם מיט אלע יודען פון סנחריב מלך אשור. און באלד נאך דיא לויב הט ער מתפלל

גיוועזן

כדי שיבקשו רחמים :
התולה בזכות עצמו . שאומר עשה לי בזכותי כגון חזקיה שאמר זכר נא את אשר התהלכתי לפניך וגו' : מר הוא לו . על שאמר לו ולמען דוד עבדי :

גאולה לתפלה רבי לוי אמר שגנז ספר רפואות : (ע"ב) **נד אמר** רבי יוחנן משום רבי יוסי בן זמרא כל התולה בזכות עצמו תולין לו בזכות אחרים . וכל התולה בזכות אחרים תולין לו בזכות עצמו . משה תלה בזכות אחרים שנאמר (שמות לב) זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך תלו לו בזכות עצמו שנאמר (תהלים קו) ויאמר להשמידם לולי משה בחירו וגו'. חזקיה תלה בזכות עצמו דכתיב (ישעיה לח) זכר נא את אשר התהלכתי לפניך תלו לו בזכות אחרים שנאמר (מ"ב יט) וגנותי אל העיר הזאת להושיעה למעני ולמען דוד עבדי. והיינו דרבי יהושע בן לוי דאמר רבי יהושע בן לוי מאי דכתיב (ישעיה לח) הנה לשלום מר לי מר אפילו בשעה ששגר לו הקדוש ברוך הוא שלום מר הוא לו :

נה נעשה נא עלית קיר קטנה (מ"ב ד) . רב ושמואל חד אמר עליה פרוצה היתה וקירוה . וחד אמר אכסדרה גדולה היתה וחלקוה לשנים . בשלמא למאן דאמר אכסדרה היינו דכתיב קיר אלא למ"ד עלייה מאי קיר שקירוה . בשלמא למ"ד עלייה היינו דכתיב

גיוועז זיין תפלה · רבי לוי זאגט עס איז געוועז א בוך וואס דארט איז געשטאנען רפואות צו אלע קראנקייט . ווער עס איז קראנק געוועז האט געזוכט א רפואה פון דעם בוך און קיינער האט ניט מתפלל געוועז צוא גאט : האט חזקיה בעהאלטען דעם בוך מען זאל מוזען מתפלל זיין צו גאט :

נד אמר . רבי יוחנן האט געזאגט פון רבי יוסי בן זמרא וועגין ווער עס הייגט אן זיין זכות . ער זאגט גאט זאל מיר העלפען אין מיין זכות . אז מען העלפט איהם זאגט מען איהם אז מען האט איהם געהאלפען אין איין אנדערענס זכות ניט אין זיינעם . אונ דער וואס הייגט אן אן אפרעמדין זכות . ער זאגט גאט זאל מיר העלפען אין יענעמס זכות · אז מען העלפט איהם זאגט מען איהם אז מען האט איהם געהאלפען אין זיין זכות ניט אין יענעמס . משה רבינו האט אן געהאנגען אן אפרעמדין זכות . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק גידיינק וואס דוא האסט צו געזאגט צו אברהם אונ צו יצחק אונ צו ישראל [יעקב] דיינע קנעכט . האט מען איהם אן געהאנגען אין זיין זכות . אזוי וויא עס שטייט גאט האט געזאגט ער וויל דיא יודען פאר טיליגען · ווען ניט משה זיין אויס דער ווילטער . חזקיה האט אן געהאנגען אן זיין זכות ; אזוי וויא עס שטייט גידיינק נאר וואס איך בין גיגאנגען פאר דיר . האט מען איהם אן געהאנגען אן אפרעמדין זכות . אזוי וויא עס שטייט איך וועל בשיצען דיא שטאט איך זאל איר העלפען פון מיינעט וועגין אונ פון וועגין מיין קנעכט דוד . דאס איז דיא זעלביגע זאך וואס רבי לוי האט געזאגט . ווארום רבי יהושע בן לוי האט געזאגט וואס מיינט דער פסוק הנה לשלום מר לי מר · איך האב געמיינט עס איז שלום . אונ עס איז מיר ביטער . אפילו ווען גאט האט געשיקט צו איהם אן זאגען שלום איז דאס אויך געוועז ביטער · ווייל גאט האט איהם געזאגט אז ער האט דאס ניט געטאהן אין זיין זכות :

נה נעשה . דיא שונמית האט געזאגט צו איר מאן מיר זאלען מאכען אקליינעם קיר אויף דעם בוידעם . רב אונ שמואל קריגען · איינער זאגט עס איז געוועז אשטוב אויף דעם בוידעם . נאר אויף גיבראכען . דיא שטוב האט ניט גיהאט קיין צו דעק פון הויבען . האט מען דיא שטוב בדעקט . אונ איינער זאגט עס איז געוועז אגרויסע שטוב אונ מען האט איר צו טיילט אויף צווייא שטובען . פרעגט די גמרא דער וואס זאגט עס איז געוועז אגרויסע שטוב אונ מען האט פון איר געמאכט צווייא שטובען איז רעכט וואס עס שטייט דער ווארט קיר דאס מיינט מען אוואנט . מען האט געמאכט אוואנט אין מיטען דיא אכסדרה איז געווארען צווייא שטובען . נאר נאך דעם וואס זאגט מען האט געמאכט אשטוב אויף דעם בוידעם . וואס שטייט

דכתיב עליית (קיר) אלא למ"ד אכסדרה מאי עליית (קיר) מעולה שבבתים . ונשים לו שם מטה ושלחן וכסא ומנורה אמר אביי ואי תימא רבי יצחק הרוצה ליהנות יהנה כאלישע ושאינו רוצה ליהנות אל יהנה כשמואל הרמתי שנאמר (שמואל א ז) ותשובתו הרמתה כי שם ביתו . ואמר ר'בי יוחנן שכל מקום שהלך שם ביתו עמו . (מלכים ב ד) ותאמר אל אישה הנה נא ידעתי כי איש אלהים קדוש הוא אמר רבי יוסי בר חנינא מכאן שהאשה מכרת באורחים יותר מן האיש . קדוש הוא מנא ידעה רב ושמואל חד אמר שלא ראתה זבוב עובר על שלחנו וחד אמר סדין של פשתן הציעה לו על מטתו ולא ראתה קרי עליו . קדוש הוא אמר רבי יוסי בר חנינא הוא קדוש ומשרתו אינו קדוש שנאמר (שם) ויגש גיחזי להדפה אמר רבי יוסי ברבי חנינא שאחזה בהוד יפיה. (שם) עובר עלינו תמיד אמר רבי יוסי בר חנינא משום רבי אליעזר בן יעקב כל המארח תלמיד חכם בתוך ביתו ומהנהו מנכסיו

הרוצה ליהנות . משל אחרים : יהנה . ואין איסור בדבר : כאלישע . כמו שמצינו באלישע שנהנה : והרוצה שלא ליהנות . משל אחרים : אל יהנה . ואין בדבר לא משום גסות הרוח ולא משום כלום : כשמואל הרמתי . כמו שמצינו בשמואל הרמתי שלא רצה ליהנות : כי שם ביתו . לעיל מיניה כתיב והיה מדי שנה בשנה וסבב בית אל והגלגל והמצפה ושפט את ישראל וסמיך ליה ותשובתו הרמתה כי שם ביתו וכי איני יודע ששם ביתו אלא אכולהו מקומות דקרא דלעיל מיניה קאי שבכל מקום שהיה הולך שם היה נושא כל כלי תשמיש ביתו עמו ואהל הכינו שלא ליהנות משל אחרים :

דער וואָרט קיר מען האָט איר צו גידעקט מיט אַראָפּ פון הויבען . נאָך דעם וואָס זאָגט מען האָט געמאַכט אַשטוב אויף דעם בוידעם איז רעכט וואָס עס שטייט עליית אַבוידעם . נאָר נאָך דעם וואָס זאָגט עס איז געוועזען אַגרויסע שטוב אונ מען האָט פון איר געמאַכט צוויי שטובען . וואָס שטייט דער וואָרט עליית . ענטפערט דיא גמרא עליית מיינט מען גיט אַבוידעם . נאָר עליית מיינט מען דיא בעסטע ; מען האָט גיגעבען צוא אלישע דיא בעסטע פון דיא הייזער . דיא שונמית האָט גזאָגט צו איר מאַן מיר וועלען אַריין שטעלען דאָרטען אין דער שטוב אַבעט אַטיש אַשטוהל אַלייכטער . אַביי האָט גזאָגט . אונ אַנדערע זאָגען רבי יצחק האָט גזאָגט אַז איינער וויל הנאה האָבען פון פרעמדע מעג ער הנאה האָבען אַזוי וויא מיר געפינען אלישע האָט הנאה גיהאַט . אונ אַז איינער וויל ניט הנאה האָבען פון פרעמדע זאָל ער ניט הנאה האָבען אַזוי וויא מיר געפינען אַז שמואל הרמתי האָט ניט גיוואָלט הנאה האָבען פון פרעמדע . אַזוי וויא עס שטייט אין פסוק ער האָט זיך צוריק גיקערט צו הרמה . וואָרום דאָרט איז גיוועזען זיין שטוב . רבי יוחנן האָט גזאָגט וואו שמואל איז גיגאַנגען דאָרט האָט ער זיין שטוב מיט אַלע כלים מיט געהאַט מיט זיך . דיא שונמית האָט גזאָגט צו איר מאַן איצט ווייס איך אַז דער גאָטליכער מענטש איז הייליג . רבי יוסי ברבי חנינא האָט גזאָגט פון דאַנען ווייסען מיר אַז אַאשה דער קענט אַפרעמדען מענטשין וואָס ער איז . מעהר וויא דער מאַן דער קענט . ער איז הייליג . פון וואַנען האָט זיא גיוואוסט אַז ער איז הייליג . רב אונ שמואל קריגען אין דעם . איינער זאָגט זיא האָט ניט גיזעהן אַז אַפליג זאָל גיין אויף זיין טיש . דאָס ווייזט אַז ער איז אַהייליגער מענטש . אונ דאָס עסין וואָס מען האָט איהם גיגעבען אויף דעם טיש . איז גלייך וויא אַקרבן וואָס מען איז מקריב אויף דעם מזבח . אונ אויף דיא פלייש פון קרבנות איז אויך קיין מאָהל ניט גיזעהן גיוואָרען קיין פליג . און איינער זאָגט אַליילאַך פון ליינוואַנד האָט זיא פר שפרייט אויף זיין בעט . אונ זיא האָט ניט גיזעהן קיין קרי . שכבת זרע אויף דעם ליילאַך . ער איז הייליג . רבי יוסי ברבי חנינא זאָגט דיא שונמית האָט געמיינט ער איז הייליג אָבער זיין בדינער איז ניט הייליג . אַזוי וויא עס שטייט אין פסוק גיחזי האָט גיגענגט צו דיא שונמית אַוועק צו שטויסען איר פון אלישע . האָט רבי יוסי ברבי חנינא גזאָגט ער האָט איר אָן גענומען ביי איהרע בריסט . די שונמית האָט גזאָגט צו איר מאַן דער נביא אלישע גייט תמיד אייביג פר ביי אונז ; האָט זיא גזאָגט דעם וואָרט תמידו האָט רבי יוסי ברבי חנינא גזאָגט פון רבי אליעזר בן יעקבס וועגין דער וואָס נעמט אַריין אַתלמיד חכם אין זיין שטוב אונ ער גיט דעם תלמיד חכם ער זאָל הנאה האָבען פון זיין פאַר מעגין רעכונט אויף איהם דער פסוק

תפלה לעני: דרך עניות: יכוין את רגליו. זו אצל זו: רגל ישרה. נראין כרגל אחד: הקורא מכאן ואילך לא הפסיד. שהרי הוא כאדם שקורא אחד מן הפרשיות שבתורה ואע"פ שלא יצא ידי ק"ש יש לו קיבול שכר כעוסק בתורה:

מנכסיו מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב תמידין: **נו ואמר** רבי יוסי בר חנינא משום רבי אליעזר בן יעקב אל יעמוד אדם במקום גבוה ויתפלל שנאמר (תהלים קל) ממעמקים קראתיך ה' וכתיב (שם קב) תפלה לעני כי יעטוף. ואמר רבי יוסי בר חנינא משום רבי אליעזר בן יעקב המתפלל צריך שיכוין את רגליו שנאמר (יחזקאל א) ורגליהם רגל ישרה. ואמר רבי יוסי בר חנינא משום רבי אליעזר בן יעקב מאי דכתיב (ויקרא יט) לא תאכלו על הדם לא תאכלו קודם שתתפללו על דמכם. אמר רבי יצחק א"ר יוחנן אמר רבי יוסי בר חנינא משום רבי אליעזר בן יעקב כל האוכל ושותה ואחר כך מתפלל עליו הכתוב אומר (מ"א יד) ואותי השלכת אחרי גוך. אל תקרי גוך אלא גאיך. אמר הקדוש ב"ה לאחר שנתגאה זה קבל עליו מלכות שמים:

נז אמר רבי מני גדול הקורא ק"ש בעונתה יותר מהעוסק בתורה מדקתני הקורא מכאן ואילך

גלייך וויא ער וואלט מקריב געוועזן דיא קרבנות תמידין. אזוי וויא דיא שונמית האט גזאגט ועובר עלינו) וואס דער נביא אלישע גייט פאר ביי אונז אונ קומט אריין צו אונז אונ הט הנאה פון אונזער פר מעגין (תמיד) דאס ווערט אונז גירעכנט ווערין וויא מיר וואלטען מקריב געוועזן דעם קרבן תמיד:

נו ואמר. נאך הט גזאגט רבי יוסי ברבי חנינא פון רבי אליעזר בן יעקב וועגין אמענטש זאל ניט שטיין אויף אהויכען ארט ווען ער דאווינט נאר ער זאל שטיין אויף אנידעריגען ארט ווען ער דאווינט אזוי וויא דער פסוק זאגט פון אטיפען ארט האב איך גערופען צוא דיר גאט אונ נאך אפסוק שטייט תפלה לעני כי יעטוף. די תפלה איז צו איין ארעם מאן ווען ער איז ארום געוויקולט מיט צרות. דארף אמענטש שטיין פאר גאט וויא איין ארעם מאן (אין אנידעריגען ארט) ווען ער דאווינט. (נאך הט רבי יוסי ברבי חנינא גזאגט פון רבי אליעזר בן יעקב וועגין) דער וואס דאווינט דארף ער גלייך מאכען זיינע פיס. ער זאל האלטען ביידע פיס צו זאמען: גלייך וויא זייא וואלטען געוועזן איין פוס. אזוי וויא דער פסוק זאגט ביי דיא מלאכים זייערע פיס האלטען זייא גלייך צו זאמען וויא זייא וואלטען געוועזן איין פוס (דער דין איז אז אמענטש דאווינט דארף ער צו זאמען לייגען די הענט אויף אייגע אויף די אנדערע: אזוי וויא ביידע פיס זענען וויא איין פוס. אזוי דארפען זיין ביידע הענט וויא איין האנט. צו ווייזען אז ער אליין קען זיך גאר ניט העלפען גלייך וויא ער וואלט געווען חס ושלום מיט איין האנט אדער מיט אין פוס. אונ צו יעדער זאך דארף ער גאר האבען דיא הילף וואס ער וועט אוים בעטין פון גאט). (נאך האט רבי יוסי ברבי חנינא גזאגט פון רבי אליעזר בן יעקב וועגין) וואס מיינט מען איר זאלט ניט עסין אויף בלוט. איר זאלט ניט עסין איידער איר וועט מתפלל זיין אויף אייער בלוט (אויף אייער לעבין אונ אויף פרנסה אונ אלע נייטיגע זאכען וואס איר דארפט). ורבי יצחק הט גזאגט פון רבי יוחנן וועגין אונ רבי יוחנן האט גזאגט פון רבי יוסי ברבי חנינאס וועגין. אונ רבי יוסי ברבי חנינא האט גזאגט פון רבי אליעזר בן יעקב וועגין) דער וואס עסט אונ טרינקט דער נאך דאווינט ער אויף איהם זאגט דער פסוק ואותי השלכת אחרי גוך אונ מיך האסטו אוועק געווארפען נאך דיין גוף. זאלסטו ניט לייענען גוך נאר גאיך. דיין גרויסקייט, מיך האסטו אוועק געווארפען נאך דיין גרויסקייט. גאט זאגט דער נאך וויא דער מענטש איז בייא זיך גרויס געווארען. ער האט גיגעסען אונ געטרונקען. דער נאך נעמט ער אויף זיך דיא מלוכה פון גאט:

נז אמר. רבי מני הט גזאגט דער וואס לייענט קריאת שמע אין דער צייט איז ער גרעסער וויא דער וואס לערנט תורה ווייל דיא גמרא לערנט דער וואס לייענט קריאת שמע נאך דער צייט

ואילך לא הפסיד כאדם הקורא בתורה מכלל דקורא בעונתה עדיף:

(דף יח) נח אמר רבי אבא בר זבדא אמר רב אבל חייב בכל מצות האמורות בתורה חוץ מן התפילין שנאמר בהן פאר שנאמר (יחזקאל כד) פארך חבוש עליך:

נט תנו רבנן בה"א עומדין וקורין יושבין וקורין מטין וקורין הולכים בדרך וקורין עוסקין במלאכתן וקורין. ומעשה ברבי ישמעאל ורבי אלעזר בן עזריה שהיו מסובין במקום אחד והיה ר"י מוטה וראב"ע זקוף כשהגיע זמן ק"ש הטה רבי אלעזר וזקף רבי ישמעאל א"ל ראב"ע ישמעאל אחי אמשול לך משל למה הדבר דומה לאחד שאמרו לו זקנך מגודל א"ל יהיה כנגד המשחיתים אף כך אתה כל זמן שאני זקוף אתה מוטה עכשיו שאני הטיתי אתה זקפת. אמר ליה אני עשיתי כדברי בית הלל ואתה עשית כדברי בית שמאי ולא עוד אלא שמא יראו התלמידים ויקבעו הלכה לדורות:

מאי

אבל. שחייב בכלמתו חייב בכל המצות חוץ מן התפילין שנ' תפ' בהם פאר ליחזקאל פארך חבוש עליך וגו' וכיון דבעי פאר ואבל מתגולל באפרו באפר אין זה פאר:

עוסקין במלאכתן וקורין. לקמן מוקמינן לה בפ"ב:

הטה ראב"ע. כב"ש: לאחד שאמרו לו זקנך נאה ומגודל ואמר לו הואיל וקלסתם אותו הוא יהיה כנגד המשחיתים הגדיל בזה יהיה מתוקן להער ולמספרים שאביא עליו והשחיתו. עכשיו שאני הטיתי. הרי אני כמקלס מעשה בית שמאי ואתה כן זקפת:

צייט האָט ער ניט שאַדין. עס איז גלייך וויא מען לערונט תורה. נאָך דער צייט איז גלייך וויא מען לערונט תורה. מוז דאָך זיין אָבער אַז מען לייענט קריאת שמע אין דער צייט איז נאָך בעסער ווי לערנען:

נח רבי אבא בר זבדא האָט גזאָגט פון רבן וועגין אַאָבל דאַרף טאָהן אַלע מצות וואָס שטייט אין די תורה נאָר תפילין דאַרף ער ניט לייגען. ווייל ביי תפילין איז גזאָגט געוואָרען אַז זייא זענען אַשיינקייט. אונ אַאָבל גייט פר מיאוסט דורך זיינע אבלות פּאַסט ניט ער זאָל לייגען תפילין. אַזוי וויא עס שטייט ביי יחזקאל פארך דיין שיינקייט. דיינע תפילין זאָל זיין אָנגיטאָן אויף דיר. ווען דוא וועסט זיין אַאָבל. אָבער אַיין אַנדער אָבל טאָר ניט אָן טאָהן תפילין:

נט תנו רבנן. די רבנן האָבען גילערונט. בית הלל זאָגען מען מעג שטיין אונ לייענען קריאת שמע. מען מעג זיצען אונ לייענען קריאת שמע. מען מעג זיין אַיין גיבויגען אונ לייענען קריאת שמע. מען מעג גיין אין וועג אונ לייענען קריאת שמע. מען מעג טאָהן אמלאכה אונ לייענען קריאת שמע. רבי ישמעאל אונ רבי אלעזר בן עזריה זענען גיזעסען אויף איין אָרט. איז רבי ישמעאל גיוועזען איין גיבויגען אויף אַזייט אונ רבי אלעזר בן עזריה איז גיזעסען אויף גישטעלט. אַז עס איז געקומען די צייט צו לייענען קריאת שמע. האָט זיך רבי אלעזר איין גיבויגען אויף אַזייט אונ הט גילייענט קריאת שמע. אונ רבי ישמעאל האָט זיך אויף גישטעלט אונ האָט גילייענט קריאת שמע. האָט רבי אלעזר בן עזריה גזאָגט צוא רבי ישמעאל ישמעאל מיין ברודער. איך וועל דיר זאָגען אַמשל צו דער זאַך. צו וואָס איז דיא זאַך גלייך. מען האָט גזאָגט צו איינעם דיין באָרד איז שיין בעוואַקסען. האָט ער גזאָגט צו זייא דיא באָרד וועט זיין צו דיא פערדאַרבער. מען וועט דיא באָרד פערדאַרבען. מען וועט איר אָפּ שערין. אַזוי ביסטו אויך דיא גאַנצע צייט וואָס איך בין גיזעסען אויף גישטעלט ביסטו גיווען גבויגן אויף אַזייט. איצט אַז איך האָב מיך איין גיבויגען אויף אַזייט האָסטו דיך אויף גישטעלט. האָט רבי ישמעאל גזאָגט צו רבי אלעזר בן עזריה איך האָב גיטאָהן וויא בית הלל אונ דוא האָסט גיטאָהן וויא בית שמאי. אונ ניט נאָר דורך דער זאַך אַליין האָב איך מיך אויף גישטעלט. נאָר נאָך אַזאַך. טאָמער וועלען זעהן דיא תלמידים אַז מיר ביידע זענען איין גיבויגען צו קריאת שמע. וועלען זיי פּסקנן דעם דין אויף אייביג אַז צו קריאת שמע מוז מען זיין איינגיבויגען אויף אַזייט:

(ת"ג) **ס מאי** מברך א"ר יעקב אמר רבי אושעיא (ישעיה מה) יוצר אור ובורא חשך. לימא יוצר אור ובורא נגה. כדכתיב קאמרינן. אלא מעתה עושה שלום ובורא רע מי קאמרינן כדכתיב אלא כתיב רע וקרינן הכל לישנא מעליא הכי נמי לימא נגה לישנא מעליא. אלא אמר רבא כדי להזכיר מדת יום בלילה ומדת לילה ביום. בשלמא מדת לילה ביום (כדאמרינן) יוצר אור ובורא חשך אלא מדת יום בלילה היכי משכחת לה. אמר אביי גולל אור מפני חשך וחשך מפני אור:

סא תנן התם אמר להם הממונה ברכו ברכה אחת והם ברכו וקראו עשרת הדברות שמע והיה אם שמוע ויאמר וברכו את העם שלשה ברכות אמת ויציב ועבודה וברכת כהנים ובשבת מוסיפין ברכה אחת למשמר היוצא אמר מר וקורין עשרת הדברות וכו':

(ד. יב) **אמר** רב יהודה אמר שמואל אף בגבולין בקשו לקרות כן אלא שכבר בטלום מפני תרעומת המינין. תניא נמי הכי וכו' רבה בר בר חנה סבר למקבעינהו

מאי מברך. בהדיה לשניה דשחר מאי היא: יוצר אור ובורא חשך. לקמיה מפרש אידך מה היא דאיכו ברכה דיחידות איכה מן המנין שה א לאחר פסוקי דזמרה (כמו ברכת הלל) ואומר אותה קודם זמן קריאת שמע אם ירצה: כדכתיב קאמרינן. כתיב בקרא יוצר אור ובורא חושך עושה שלום ובורא רע:

תנן התם. במסכת תמיד: אמר להם הממונה. הוא סגן הכהנים: ברכו ברכה אחת. בגמרא מפרש אחת מהברכות שלפני ק"ש דהתם מסדר לכולי סדר עבודת השחר וקאמר דלאחר שסדרו האברים על גבי הכבש ומלחום ירדו ובאו ללשכת הגזית לקרות את שמע והדר תני אמר להם הממונה כו': ועבודה. בשביל העבודה שעשו היו מברכין אחריה רצה ה' אלהינו עבודת עמך ישראל ואשי ישראל ותפלתם תקבל ברצון ברוך המקבל עבודת עמו ישראל ברצון א"י שאותך לבדך ביראה נעבוד: וברכת כהנים. לברך את העם ובשאר התפלה לא היה להם פנאי ואף זמן ק"ש לא הגיע כדאמריק במסכת יומא: מפני תרעומת המינין. שלא יאמרו לעמי הארץ אין שאר תורה אמת ותדעו

ס מאי. וואס זאגען דיא צוויי ברכות פאר קריאת שמע אין דער פריה. האט רבי יעקב געזאגט פון רבי אושעיאס וועגין. איין ברכה איז יוצר אור ובורא חושך. נאט בשאפט ליכטיגקייט אונ בשאפט פינסטערניש. פרעגט די גמרא זאל מען זאגען ער בשאפט ליכטיגקייט אונ בשאפט שיינונג. ענטפערט די גמרא מיר זאגען אזוי וויא עס שטייט אין פסוק. אונ אין פסוק שטייט יוצר אור ובורא חושך. פרעגט די גמרא נאר איצט נאך דעם תירוץ. אין פסוק שטייט עושה שלום ובורא רע. ער טוהט שלום אונ בשאפט שלעכץ: זאגען מיר וויא אין פסוק שטייט נאר עס שטייט ער בשאפט שלעכץ אונ מיר לייענען ער בשאפט אלץ. ווייל מיר זאגען אגוטען לשון. אזוי זאל מען זאגען נוגה שיינונג ווייל דאס איז אשיינער לשון. נאר רבא האט געזאגט דריבער זאגט מען יוצר אור ובורא חושך מען זאל דער מאנען דעם טאג ביי נאכט אונ דיא נאכט זאל מען דער מאנען ביי טאג. פרעגט די גמרא מען זאל דער מאנען די נאכט ביי טאג איז רעכט: אזוי וויא מיר זאגען יוצר אור ובורא חושך ער בשאפט ליכטיגקייט אונ בשאפט פינסטערניש. נאר וואו געפינען מיר אז מען דער מאנט דעם טאג ביי נאכט. האט אביי געזאגט ביי נאכט זאגט מען גולל אור מפני חשך וחשך מפני אור. ער וועלגערט ווער געמט צו די ליכטיגקייט דיא פינסטערניש זאל אן קומען. אונ ער געמט צו די פינסטערניש די ליכטיגקייט זאל אן קומען:

סא תנן. מיר האבען געלערנט דארט אין דער מסכת תמיד דער עלטעסטער פון די כהנים האט געזאגט צו דיא כהנים איר זאלט זאגען איין ברכה (פון דיא ברכות וואס פאר קריאת שמע) אונ זייא האבען געזאגט איין ברכה אונ זייא האבען גילייענט דיא עשרת הדברות. דיא דריי פרשיות פון קריאת שמע. שמע והיה אם שמוע ויאמר. אונ דריי ברכות האבען זייא געזאגט מיט דעם פאלק. אמת ויציב, ביז שמונה עשרה. אונ רצה יברכך. שבת פלעגט מען נאך אברכה צו דעם משמר וואס גייט ארויס פון בית המקדש ער זאל זאגען צו דעם משמר וואס גייט אריין אין בית המקדש. דער תנא זאגט מען לייענט דיא עשרת הדברות. האט רב יהודה געזאגט פון שמואלס וועגין אין גאנץ ארץ ישראל האט מען אזוי געוואלט טאהן. מען זאל לייענען אלע טאג דיא עשרת הדברות נאר מען האט דאס שוין לאנג מבטל געוועזן ווייל דיא

לבקביעותא בסורא . אמר ליה רב חסדא כבר בטלום מפני תרעומת המינין וכן אמימר (סבר למקבעינהו) בנהרדעא . א״ל רב אשי כבר בטלום וכו׳ . ובשבת מוסיפין וכו׳ , מאי היא אמר רבי חלבו משמר היוצא אומר למשמר הנכנס מי ששכן את שמו בבית הזה הוא ישכין ביניכם אהבה ואחוה ושלום וריעות :

סב **אמר** רבה בר חיננא סבא משמיה דרבה כל מי שלא אמר אמת ויציב שחרית ואמת ואמונה ערבית לא יצא ידי חובתו שנאמר (תהלים צב) להגיד בבקר חסדך ואמונתך בלילות :

סג **ואמר** רבה בר (חנינא) [חיננא סבא] משמיה דרב המתפלל כשהוא כורע כורע בברוך וכשהוא זוקף זוקף בשם אמר שמואל מאי טעמא דרב דכתיב (תהלים קמו) ה׳ זוקף כפופים מיתיבי (מלאכי ב) מפני שמי נחת הוא . מי כתיב בשמי מפני שמי כתיב . א״ל

שאין קורין אלא מה שאמר הקב״ה ושמעו מפיו בסיני : כמינין . עובדי כוכבים ע״כ : כל מי שלא אמר אמת ויציב . כמו שמקום וכן אמת ואמונה בערבית לא יצא : שנאמר להגיד בבקר חסדך וגו׳. וברכת אמת ויציב כולה על חסד שעשה עם אבותינו כהוציאם ממצרים ובקע להם הים והעבירם וברכת אמת ואמונה מדבר (בפירוש) [וכו] אף על העתידות שאנו מצפים שיקיים לנו הבטחתו ואמונתו לגאלנו ולשום נפשנו בחיים ולהדריכנו על במות אויבים וכל אלו הניסים התדירים תמיד ע״כ . תוספות . ואמונה פירוש מדבר על העתיד שאנו מצפים שישמור הבטחתו ואמונתו ויגאלנו ובסוף ברכה חוזר לגאולה שעברה כדי לסמוך לגאל ישראל ש נמי ע״ד המדרש חדשים לבקרים רבה אמונתך שאדם מאמין ומפקיד רוחו בידו ומחזירה בלא יגיעה : עוד כתבו בתוספות אמת ויציב וכו׳ לא קאי על הפסוק אלא קאי אהדבר הוה וכו׳ וכן אומר הר״ם שאי מרגניתא דלית ביה טימי פירוש שאין לה שומא כל מה דמשבח מהגנה לה כדאמר לקמן ההוא דפתח ואמר האל הגדול הגבור והנורא והיה מאריך כהאי ואמר ליה רבי חנינא סיימתיה לשבחיה דמרך כי כל פה לא יוכל לספר שבחו ע״כ :

כשהוא כורע . באבות ובהודאה כורע בברוך וזוקף עצמו כשהוא מזכיר את השם ע״ש ה׳ זוקף

אפיקורסים האבען געזאגט דיא גאנצע תורה איז ניט אמת . נאר דיא עשרת הדברות איז אמת דריבער לייענט מען זייא אלע טאג . מיר האבען אויך אזוי גיוועלט . רבה בר בר חנה האט גיוואלט מען זאל אין סורא זאגען אלע טאג דיא עשרת הדברות . האט רב חסדא גזאגט צוא רבה בר בר חנה מען האט שוין לאנג מבטל גיווען מען זאל ניט לייענען דיא עשרת הדברות אלע טאג וויל דיא אפיקורסים האבען געזאגט דיא גאנצע תורה איז ניט אמת . נאר דיא עשרת הדברות איז אמת . דריבער לייענט מען זייא אלע טאג . אונ אמימר האט גיוואלט אין נהרדעא מען זאל לייענען אלע טאג דיא עשרת הדברות . האט רב אשי גזאגט צוא אמימר מען האט שוין לאנג מבטל גיווען מען זאל ניט זאגען אלע טאג דיא עשרת הדברות . שבת מערט מען נאך אברכה צו דעם משמר וואס גייט ארויס פון בית המקדש . וואס איז דיא ברכה . האט רבי חלבו גזאגט דער משמר וואס גייט ארויס פון בית המקדש זאגט צוא דעם משמר וואס גייט אריין אין בית המקדש ווער עס האט גימאכט רוהען זיין נאמען אין דער שטוב דער זאל מאכען רוהען צווישען אייך ליבשאפט אונ ברידער שאפט אונ פרידען אונ גיזעלשאפט :

סב **אמר** . רבה בר חיננא דער אלטער האט גזאגט פון רבס וועגין ווער עס האט ניט גזאגט אמת ויציב אין דער פריה אונ אמת ואמונה ביי נאכט האט ער ניט בצאהלט זיין חוב וואס ער איז שולדיג צו לויבען גאט . אזוי וויא דער פסוק זאגט אין דער פריה דארף מען זאגען דיינע חסדים . אונ ביי נאכט דארף מען זאגען דיין אמונה . אונ אין אמת ויציב שטייט דיא חסדים וואס גאט האט גיטאהן מיט דיא יודען ווען ער האט זייא ארויס גענומען פון מצרים . אונ אין אמת ואמונה שטייט דיא אמונה וואס מיר גלויבען אזוי וויא גאט האט אונז פון מצרים אויס גילייזט . אזוי וועט ער אונז פון דעם גלות אויך אויס לייזען :

סג **ואמר** . נאך האט גזאגט רבה בר חיננא דער אלטער פון רבס וועגין דער וואס דאווינט שמונה עשרה אז ער קניט . קניט ער ווען ער זאגט ברוך . אז ער שטעלט זיך אויף . שטעלט ער זיך אויף ווען ער זאגט השם . האט שמואל גזאגט וואס איז דער טעם פון רב ווארום עס שטייט אין פסוק גאט שטעלט אויף אלע איינגיבויגענע . זאגט דיא גמרא איך וועל דיך אקשיא פרעגין . עס שטייט אין פסוק פאר מיין נאמען ווערט ער איינגיבויגען . ענפערט דיא גמרא שטייט אין מיין נאמען איז ער איינגיבויגען . עס שטייט פאר מיין נאמען איזו ער

א"ל שמואל לחייא בר רב בר אוריין תא ואימא לך מילתא מעלייתא דאמר אבוך הכי אמר אבוך כשהוא כורע כורע בברוך וכשהוא זוקף זוקף בשם (ע"כ) רב ששת כי כרע כרע כחיזרא כי זקיף זקיף כחויא:

סד ואמר (רבי) [רבה בר] חיננא סבא משמיה דרב כל שאפשר לו לבקש רחמים על חבירו ואינו מבקש נק־א חוטא שנאמר (שמואל א יב) גם אנכי חלילה לי מחטא לה׳ מחדל להתפלל בעדכם. אמר רבא אם תלמיד חכם הוא צריך שיחלה עצמו עליו מאי טעמא אילימא משום דכתיב (שם כב) ואין חולה מכם עלי ואין גולה את אזני דלמא מלך שאני אלא מהכא (תהלים לה) ואני בחלותם לבושי שק. ואמר (רבי) [רבה בר] חיננא סבא משמיה דרב כל העושה דבר עבירה ומתבייש בה מוחלין לו על כל עונותיו שנאמר (יחזקאל יז) למען תזכרי ובשת וגו׳ בכפרי לך (על כל) [לכל] אשר עשית דלמא צבור שאני אלא מהכא (שמואל א כח) ויאמר שמואל אל שאול למה הרגזתני וגו׳ ויאמר שאול צר לי

פשפשים: מתו. לבון הכנסה: כחיזרא. כשבט שאדם מכה בו בבת אחת: זקיף כחויא. גמהו ראשו תחלה ואח"כ גופו שלא תראה כריעתו עליו כמשוי: כחויא. כנחש הזה כשהוא זוקף עצמו מגביה ראשו תחלה וזוקף מעט מעט: אם תלמיד חכם הוא. זה שצריך לרחמים צריך שיחלה חברו עצמו עליו: בחלותם. על דואג ואחיתופל הוא אומר שהיו תלמידי חכמים: למען תזכרי ובושת. וסיפא דקרא בכפרי לך את כל

ווידער ער זאגט מיין נאמען איז ער איינגיבויגן. אבער ווען ער זאגט מיין נאמען דארף ער זיין אויף גישטעלט. שמואל הט גזאגט צו חייא דער זוהן פון רב דוא למדן: קום איך וועל דיר זאגען אנוטע זאך וואס דיין פאטער האט גזאגט. אזוי האט דיין פאטער גזאגט אז ער קניט. קניט ער ווען ער זאגט ברוך. אז ער שטעלט זיך אויף שטעלט ער זיך אויף ווען ער זאגט השם. אז רב ששת הט געקניט ווען ער האט גזאגט ברוך האט ער געקניט ווי א רוט. ער האט זיך אביסיג גיטאהן מיט איין מאהל. אז ער האט זיך אויף גישטעלט ווען ער האט גזאגט השם האט ער זיך אויף גישטעלט ווי א שלאנג. ביסלאכווייז: פריער דעם קאפ דר נאך ביסלאכווייז דעם גאנצען גוף:

סד ואמר. נאך האט גזאגט רבה בר חיננא דער אלטער פון רבס וועגין דער וואס קען בעטען ביי גאט ער זאל רחמנות האבען אויף זיין חבר. און ער בעט ניט. הייסט ער גירופען אזינדיגער. אזוי ווי דער פסוק זאגט. שמואל הנביא האט גזאגט איך אויך פאר מיטען צו זיד איך זאל זינדיגען צו גאט איך זאל מיך פאר מיידען צו בעטען ביי גאט פון אייערט וועגין. האט שמואל הנביא גזאגט אז ער וועט ניט בעטין צו גאט פאר יודינס וועגין וועט ער האבען אזינד. האט רבא גזאגט אויב ער איז אלמדן דער וואס דארף מען זאל בעטין אויף איהם. דער וואס בעט דארף זיך קראנק מאכען פון זיינעט וועגין. ער זאל האבען אזוי פיל צער פון דעם תלמיד חכם ביז צום קראנק ווערין. וואס איז דער טעם. פאר וואס זאל דאס צער זיין זאל איך זאגען ווייל עס שטייט שאול המלך האט גזאגט צוא זיינע קנעכט עס איז קיינער ניט קראנק פון מיינעט וועגין. קיינער ענטדעקט ניט מיין אויער. דאס הייסט קיינער זאגט מיר ניט וואס דוד טוהט. אז שאול האט גזאגט עס איז קיינער ניט קראנק פון זיינעט וועגין. זעהט מען דאך אז פון זיין צער וועגין דארף מען קראנק ווערין. זאגט די גמרא טאמער אפשר איז אנדערש. פאר א מלך דארף מען זיך מעהר מצער זיין. נאר פון דאנען ווייס מען, דוד המלך האט גזאגט. און איך בין גיוועזן אן גיטאהן אזאק ווען זייא זענען קראנק גיוועזן. נאך האט גזאגט רבה בר חיננא דער אלטער פון רבס וועגין. ווער עס טוהט אעבירה און ער שעמט זיך מיט די עבירה. איז מען איהם מוחל אלע עבירות וואס ער הט גיטאהן. אזוי ווי יחזקאל הנביא הט גזאגט ווייל דוא גידיינקסט די עבירות וואס דוא האסט גיטאהן און שעמסט דיך. וועל איך דיר פאר געבין אלץ וואס דו האסט גטאן. פרעגט די גמרא טאמער ביי פיל מענטשין איז אנדערש. פיל מענטשין אז זייא שעמען זיך פאר זייערע עבירות איז מען זיי מוחל. אבער איין מענטש איז מען ניט מוחל. נאר זאגט די גמרא פון דעם פסוק

וועלען

לי וגו' ולא ענני עוד גם ביד הנביאים גם בחלומות ואלו אורים ותומים לא קאמר משום דקטליה לנוב עיר הכהנים. ומנין דאחילו ליה מן שמיא שנאמר (שם) ויאמר שמואל אל שאול מחר אתה ובניך עמי ואמר רבי יוחנן עמי במחיצתי ורבנן אמרי מהכא (ש"ב כא) והוקענום לה' בגבעת שאול בחיר ה' יצאתה בת קול ואמרה בחיר ה':

סה אמר רבי אבהו בן זוטרתי אמר רב יהודה בר זבידא בקשו לקבוע פרשת בלק בקריאת שמע ומפני מה לא קבעוה מפני טורח צבור. מאי טעמא אילימא משום דכתיב בה (במדבר כג) אל מוציאו ממצרים לימא פרשת רבית ופרשת משקולות דכתיב בהן יציאת מצרים

אמר עמי: גם בחלומות. ולא הזכיר אורים לפי שנתבייש ממנו שלא יאמר לו אתה גרמת שלא נענית באורים ותומים לפי שה"ג את הכהנים: ולכך אפרי מהלא. הכלא שמעינן דאחילו ליה: והוקעום. גבעונים אמרו לדוד בסוף ימיו כשהיה רעב ג' שנים וישאל דוד בה' וגו' יותן לנו שבעה אנשים מבניו והוקענום בגבעת שאול ובת קול יצאה ושיים אתגיהם בחיר ה' דודאי אם לא אמרו בחיר ה' שהרי נגמהו כיון כאים ולא לכבודו: רבית. אל תקח מאתו נשך ותרבית וגו' וסמיך ליה יציאת מצרים: פרשת משקולים. אנכי צדק וגו' סיפא דקרא אשר הוצאתי אתכם וגו':

וועלען מיר וויסען אז צוא איין מענטש איז מען אויך מוחל. עס שטייט אין פסוק. שמואל הנביא האט געזאגט צו שאול המלך צו וואס האסטו מיך דער שראקען. האט שאול געזאגט עס איז מיר שלעכט. אונ מען האט מיר ניט געענפערט ניט דורך נביאים אונ ניט דורך החלומות אונ ער האט ניט געזאגט אז מען האט איהם ניט געענפערט דורך די אורים ותומים. ווייל ער האט אויס געהרגת אלע כהנים פון דיא שטאט נוב. האט ער זיך געשעמט צו דער מאנען דעם אורים ותומים. ווארום שמואל וואלט איהם געזאגט ווייל דוא האסט געהרגת דיא כהנים דריבער ענפערט מען דיר ניט דורך דיא אורים ותומים. ווארום דיא אורים ותומים ענפערין ניט קיין אנדערין נאר אכהן אז ער טראגט זייא אויף זיין הארץ. פון וואנען וויים מען אז מען האט איהם פון הימעל מוחל געוועזן דיא עבירה וואס ער האט געהרגת דיא כהנים. ווארום דער פסוק זאגט שמואל האט געזאגט צו שאול. מארגען וועסטו דו אונ דיינע קינדער זיין מיט מיר. האט רבי יוחנן געזאגט מיט מיר. אין דעם ארט אין גן עדן וואו איך בין. ווען שאול וואלט געהאט דיא עבירה פון דיא כהנים הרגנן. וואלט ער דאך ניט געוועזן אין גן עדן צו זאמען מיט שמואל הנביא באלד נאך זיין שטארבען נאר געווים האט מען איהם דיא עבירה מוחל געוועזן ווייל ער האט זיך געשעמט מיט איר. דיא רבנן זאגען פון דעם פסוק ווייסען מיר אז מען האט מוחל געוועזן צו שאול דיא עבירה. ווארום עס שטייט אין פסוק דיא גבעונים האבען געזאגט. מיר וועלען אויף הייגען דיא קינדער פון שאול פון גאטס וועגין אין דעם ארט וואס הייסט גבעת שאול. בחיר ה. דער אויס דער וויילטער פון גאט. דיא צווייא ווערטער בחיר ה. אז שאול איז אויס דער ווילט געווארען פון גאט. דאס האבען דאך געווים דיא גבעונים ניט געזאגט. ווארום אז זייא וואלטען געגלויבט אז שאול איז אויס דער ווילט פון גאט וואלטען זייא דאך ניט וועלען הענגען זיינע קינדער. נאר ניט דיא גבעונים האבען געזאגט בחיר ה'. נאר אשטימע האט מען געהערט פון הימעל וואס זיא האט געזאגט אז שאול איז אויס דער ווילט געווארען פון גאט. אונ מען האט איהם מוחל געוועזן דיא עבירה. אונ דיא גבעונים טוהען ניט רעכט וואס זיי ווילען הייגען זיינע קינדער:

סה אמר. רבי אבהו בן זוטרתי האט געזאגט פון רבי יהודה בר זבידאס וועגין. מען האט געוואלט אריין שטעלען דיא פרשה פון בלק אין קריאת שמע. ווען מען לייענט קריאת שמע זאל מען דיא פרשה פון בלק אויך לייענען. אונ פאר וואס האט מען ניט אריין געשטעלט דיא פרשה פון בלק אין קריאת שמע. עס וועט זיין שווער פאר דיא מענטשין וואס קריאת שמע וועט זיין אזוי פיל צו לייענען. פרעגט דיא גמרא פאר וואס האט מען געוואלט אריין שטעלען דיא פרשה פון בלק אין קריאת שמע. איך זאל זאגען ווייל אין דיא פרשה פון בלק שטייט אז גאט האט ארויס גינומען יודען פון מצרים. זאל מען זאגען די פרשה פון רבית אונ די פרשה פון אריכטיג

וואג

מצרים אלא אמר רבי יוסי בר אבין משום דכת'ב בה האי קרא (דס כד) כרע שכב כארי וכלביא מי יקימנו ולימא האי פסוקא ותו לא גמירי כל פרשה דפסקה משה רבינו עליו השלום פסקינן דלא פסקה מ"ע"ה לא פסקינן :

כרע שכב . דדמי לבשכבך ובקומך בהקדוש ב"ה שומרנו בשכבנו ובקומנו לשכב שלוים ובקטוה כלבי וכלביא : ולימא האי פסוקא . וליכא טורח לבור : לא שיעקר שם יעקב ממקומו . שהרי מלינו בקראו הקב"ה יעקב אחרי זאת כרדתו למצרים בנה' ויאמר אלהים לישראל כו' ויאמר יעקב יעקב ויאמר הנני :

ט תניא אמר להם בן זומא לחכמים וכי מזכירים יציאת מצרים לימות המשיח והלא כבר נאמר (ירמיה כג) הנה ימים באים נאם ה' ולא יאמרו עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא את זרע בית ישראל מארץ צפונה ומכל הארצות אשר הדחתים שם . אמרו לו לא שתעקר יציאת מצרים ממקומו אלא שתהא שעבוד מלכיות עיקר ויציאת מצרים טפל לו . כיוצא בו אתה אומר (בראשית לה) לא יקרא שמך עוד יעקב כי אם ישראל יהיה שמך לא שיעקר יעקב ממקומו אלא ישראל עיקר ויעקב טפל לו וכן הוא אומר (ישעיה מג) אל תזכרו ראשונות וקדמוניות אל תתבוננו אל תזכרו ראשונות זה שעבוד מלכיות וקדמוניות אל תתבוננו זו יציאת

וואס מען זאל געבין. אין דיא פרשיות שטייט אויך אז גאט האט ארויס גענומען יודען פון מצרים. נאר רבי יוסי בר אבין האט גזאגט. ווייל אין די פרשה פון בלק שטייט דער פסוק. ער קניט אונ ליגט וויא א לייב ווער קען איהם אויף שטעלען. בדרעם האט גזאגט יודען ליגען גאנץ רוהיג זייא האבען פאר קיינעם קיין מורא ניט ווער קען זייא דער שרעקין אז זייא זאלען מוזען אויף שטיין פון זייער ארט. אונ אין קריאת שמע זאגען מיר אויך אזוי (בשכבך ובקומך) גאט היט אונז ווען מיר ליגען אונ ווען מיר שטייען אויף. איז דאך דער פסוק פון פרשה בלק גלייך צוא קריאת שמע. דריבער האט מען געוואלט אז מען זאל זאגען דיא פרשה בלק אין קריאת שמע. פרעגט די גמרא זאל מען זאגען נאר דעם איין פסוק אונ ניט מעהר. ענטפערט די גמרא. מיר האבען גילערענט דיא פרשה וואס משה רבינו האט אויס גילאזען אונ האט איר אפ גיהאקט פר אבזונדער פרשה. האקין מיר אויך אפ פר אבזונדער פרשה. דיא פרשה וואס משה רבינו האט איר ניט אפ גיהאקט פאר אבזונדער פרשה. האקין מיר אויך ניט אפ פאר אבזונדער פרשה. קענען מיר ניט ארויס נעמען א פסוק פון א פרשה אונ מאכען איהם פאר אבזונדער פרשה. צוא דיא פרשיות פון קריאת שמע :

ט תניא. מיר האבען גילערנט בן זומא האט גיזאגט צו דיא חכמים וועט מען דען דער מאנען יציאת מצרים ווען משיח וועט קומען. עס שטייט דאך שוין לאנג אין פסוק גאט זאגט עס ווערין קומען טעג מען וועט שוין מעהר ניט זאגען וויא גאט לעבט וואס ער האט אויף גיבראכט דיא יודען פון מצרים. נאר מען וועט זאגין וויא גאט לעבט וואס ער האט גיבראכט דיא יודישע קינדער פון צפון לאנד אונ פון אלע לענדער וואס איך האב זיי דארט פארשטויסען. וועט מען דאך יציאת מצרים נאר ניט דער מאנען. האבין די חכמים גיזאגט צו בן זומא ניט יציאת מצרים וועט אויסגעמעקט ווערין פון ארט. מען מיינט ניט מען וועט יציאת מצרים גאר ניט דער מאנען. נאר דער עיקר וועט מען דערציילען וואס גאט וועט אויסלייזין פון לעצטין גלות אונ די דער ציילונג פון יציאת מצרים וועט זיין בהעפט צו די דער ציילונג פון לעצטין גלות. מען וועט זאגין גאט האט אונז אויסגילייזט פון דעם לעצטין גלות אזוי וויא ער האט אונז אויסגלייזט פון מצרים. נאך אזוי אגלייכען וועסטו זאגען. עס שטייט אין פסוק דיין נאמען וועט מען שוין ניט רופען יעקב. נאר ישראל וועט זיין דיין נאמען מיינט מען ניט דער נאמען יעקב וועט אוסגעריסען ווערין פון זיין ארט. מען וועט איהם שוין קיין מאהל ניט רופען יעקב. נאר דר עיקר נאמען וועט זיין ישראל. אונ דר נאמען יעקב וועט זיין בהעפט אם נאמען ישראל. אמאהל וועט מען איהם רופען יעקב אויך. אונ אזוי האט ישעיה הנביא גיזאגט

יציאת מצרים (שם) הנני עושה חדשה עתה תצמח תני רב יוסף זו מלחמת גוג ומגוג. משל למה"ד לאדם שהיה מהלך בדרך ופגע בו זאב וניצול ממנו והיה מספר והולך מעשה זאב. פגע בו ארי וניצול ממנו והיה מספר והולך מעשה ארי. פגע בו נחש וניצול ממנו שכח מעשה שניהם והיה מספר **והולך** מעשה נחש אף כך ישראל צרות אחרונות משכחות הראשונות:

(דף יג) **הוא אברם** הוא אברהם (פסיק הוא בדה"א א) . בתחלה נעשה אב לארם ולבסוף נעשה אב לכל העולם כולו . שרי היא שרה בתחלה נעשית **שרי** לאומתה ולבסוף נעשית שרה לכל העולם כולו. תני בר קפרא כל הקורא **לאברהם אברם** עובר בעשה . שנאמר (בראשית יז) והיה שמך אברהם רבי אליעזר אומר **עובר בלאו** שנאמר (שם) ולא יקרא עוד את שמך אברם. אלא מעתה הקורא לשרה שרי **הכי נמי התם** הקדוש ברוך הוא אמר לאברהם (שם) שרי אשתך לא תקרא את שמה שרי כי שרה שמה **אלא** מעתה

הנני עושה חדשה. בתר אל תזכרו ראשונות [כתיב]: בתחלה אב לארם. לאנשי מדינתו שמארץ ארם היה שנאמר בעבר הנהר ישבו אבותיכם מעולם ואומר אל ארם נהרים אל עיר נחור: אב לכל העולם. אב המון גוים: שרי. לשון יחיד משמע

געזאגט איהר זאלט ניט דער מאנען די ערשטע זאכען. איהר זאלט אייך ניט פארשטיין אויף די פריערדיגע זאכען. איהר זאלט ניט דער מאנען די ערשטע זאכען: דאס מיינט מען זייא וועלין ניט דער מאנען וואס זייא זענען אויס געלייזט געווארען פון פריערדיגע גזירות וגלות מדי. אונ בבל. איהר וועט אייך ניט פארשטיין אויף די פריערדיגע זאכען. וואס נאך פריער איז געווען. דאס מיינט מען זייא וועלין ניט דערמאנען יציאת מצרים. איך וועל מאכען איינס וואס וועט איצט שפראצען. וואס איהר וועט אויסגעלייזט ווערין פון דעם לעצטען גלות. דם וועט איהר דער מאנען. רב יוסף האט געלערנט דאס מיינט מען די מלחמה פון גוג ומגוג וואס וועט זיין צום לעצטען ווען משיח וועט קומען. דאס וועט איהר דער מאנען. צוא וואס איז די זאך גלייך צו א מענטש וואס איז געגאנגען אין וועג. האט איהם בגעגינט א וואלף אונ ער איז געראטעוועט געווארען פון איהם. די גאנצע וועג האט ער דער ציילט וואס איהם האט געטראפען מיט דעם וואלף. דער נאך האט איהם בגעגינט א לייב אונ ער איז פון איהם אויך געראטעוועט געווארען. פאר געסט ער פון וואלף אונ די גאנצע וועג דערציילט נאר פון איהם האט געטראפען מיט דעם לייב. דער נאך האט איהם בגעגינט א שלאנג אונ ער איז געראטעוועט געווארען פון איהם האט ער פארגעסין וואס איהם האט געטראפען מיט ביידע. מיט דעם וואלף אונ מיט דעם לייב אונ ער האט נאר דערציילט די גאנצע וועג וואס איהם האט געטראפען מיט דעם שלאנג. די יודען זענען אויך אזוי דורך די לעצטע צרות פאר געסט מען די ערשטע צרות:

הוא אברם אונ אברהם דאס איז איין מענטש. פריער איז ער געווען א פאטער א פארשטעהער צו דער מדינה ארם. דר בער האט מען איהם גירופען אב-רם. דער נאך איז ער געווען א פאטער אהארן צו דער גאנצער וועלט. שרי אונ שרה דאס איז איין מענטש. פריער איז זי געווען א פירשטען צו איהר פאלק אליין. דער נאך איז זיא געווארען א פירשטען צו די גאנצע וועלט:

בר-קפרא האט געלערנט ווער עס רופט אויף אברהם אבינו אברם. איז ער עובר אויף א מצות עשה. ווארום דער פסוק זאגט גאט האט געזאגט צו אברם דיין נאמען זאל זיין אברהם. רבי אליעזר זאגט ער איז עובר אויף א לאו: אזוי ווי עס שטייט אין פסוק גאט האט געזאגט צו אברם דיין נאמען זאל ניט מעהר גירופען ווערין אברם. פרעגט די גמרא דארף דאך זיין דער וואס רופט אויף שרה שרי זאל ער אויך אזוי עובר זיין אויף א מצות עשה אונ אויף א לא תעשה. ענטפערט די גמרא דארטין האט גאט נאר אן געזאגט צו אברהם דיין ווייב שרי זאלסטו איהר שוין ניט מעהר רופען שרי. נאר שרה זאל זיין איהר נאמען. אבער צו-קיין אנדער מענטשין האט גאט ניט אנגיזאגט. פרעגט די גמרא דארף דאך זיין דער וואס רופט אויף-יעקב-יעקב זאל ער אויך

ארתי: מסדר שבחיה דמעיקרא. אלא בהדיא בהיות שמו אברם ושמהו שמו אברהם ע"כ: והיה אם שמוע נוהג בין ביום ובין בלילה. דמשמעי בתלמוד תורה דכתיב ולמדתם אותם את בניכם: ויאמר. דמשמעי בציצית אינו נוהג אלא ביום דכתיב וראיתם אותו פרט לכסות לילה: עול מצות.

מעתה הקורא ליעקב יעקב הכי נמי שאני התם דהדר אהדריה קרא דכתיב (שם מו) ויאמר אלהים לישראל במראות הלילה ויאמר יעקב יעקב. מתיב רבי יוסי בר אבין ואיתימא רבי יוסי בר זבידא (נחמיה ט) אתה הוא ה' האלהים אשר בחרת באברם (והוצאתו מאור כשדים ושמת שמו אברהם) אמר ליה התם נביא הוא דקא מסדר לשבחיה דרחמנא מאי דהוה מעיקרא:

פרק שני היה קורא

א אמר רבי יהושע בן קרחה למה קדמה פרשת שמע לוהיה אם שמוע. כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחלה ואחר כך יקבל עליו עול מצות. והיה אם שמוע לויאמר שוהיה אם שמוע נוהג בין ביום ובין בלילה ויאמר אינו נוהג אלא ביום בלבד, ע"כ. עוד כתוב בסוף פרק של מעלה מענין זה פרשת ציצית מפני מה קבעוה בק"ש אמר רבי יהודה בר חביבא מפני שיש בה ששה דברים מצות ציצית יציאת מצרים עול מצות ומינות הרהור עבירה והרהור עבודת כוכבים ומזלות. בשלמא הני תלת מפרשן. עול מצות דכתיב וראיתם

אויך עובר זיין אויף אמצות עשה אונ אויף אלא תעשה. ענפערט די גמרא דארט איז אנדערש דער נאך הט דער פסוק אליין איהם גירופען דעם נאמען יעקב אזוי ווי עס שטייט אין פסוק גאט הט גיזאגט צו ישראל ווען ער האט זיך צו איהם בווייזען ביי נאכט אונ ער הט צו איהם גיזאגט יעקב. האט דאך גאט אליין איהם גירופען יעקב. דער נאך ווי ער האט איהם פריער גירופען ישראל. הט רבי יוסי בר אבין גיפרעגט אונ אנדערע זאגין רב יוסי בר זבידא הט גיפרעגט עס שטייט דאך אין פסוק אתה הוא יי האלהים אשר בחרת באברם רופט דאך דער פסוק אויף אברהם אברם. הט בר קפרא [אדער רבי אליעזר] גיזאגט צו רבי יוסי דארט אין דעם פסוק דער ציילט דער נביא דעם לויב פון גאט וואס פריער איז גיוועזן. אז גאט האט אויסדערוויילט אין אברהם. ווען מען הט איהם נאך גירופען אברם! אונ ער הט איהם מציל גיוועזן פון פייער פון כשדים. אונ גאט הט גירופען זיין נאמען אברהם:

פרק שני

א אמר. רבי יהושע בן קרחה הט גיזאגט פאר וואס שטייט דיא פרשה שמע ישראל פאר די פרשה והיה אם שמוע. פריער זאל ער אויף זיך נעמען די מלוכה פון גאט. אז גאט איז איין מלך איבער די גאנצע וועלט אונ ער איז אקנעכט פון גאט. דער נאך זאל ער אויף זיך נעמען צו טאהן וואס גאט הט גיבאטין. פאר וואס זאגט מען דיא פרשה והיה אם שמוע. פאר דיא פרשה ויאמר. ווייל די מצות וואס שטייט אין די פרשה והיה אם שמוע דארף מען זייא טאהן ביי טאג אונ ביי נאכט. אין די פרשה והיה אם שמוע שטייט אמצוה מען זאל לערנען. אונ לערנען מוז מען ביי טאג אונ ביי נאכט. אונ די מצוה וואס שטייט אין פרשה ויאמר דארף מען זיא ניט מעהר טאהן נאר ביי טאג אונ ניט ביי נאכט. אין דיא פרשה ויאמר שטייט דיא מצוה פון ציצית. אונ ציצית דארף מען נאר גיין ביי טאג ניט ביי נאכט, פאר וואס הט מען אריין גישטעלט דיא פרשה ציצית אין קריאת שמע. הט רב יהודה בר חביבא גיזאגט ווייל אין די פרשה פון ציצית איז דא זעקס זאכען. די מצוה מען זאל גיין אין ציצית. אונ אז גאט הט אונז ארויס גינומען פון מצרים. אונ מיר זאלען נעמען אויף אונז מיר זאלין טאהן די מצות וואס גאט האט גיבאטין. אונ מיר זאלין ניט זיין קיין אפקורסים. אונ מיר זאלען ניט טראכטען צו מזנה זיין. אונ מיר זאלען ניט טראכטען צו דינען עבודה זרה. פרעגט די גמרא דאס איז רעכט די ערשטע דריי זאכען שטייען

ארויס

(במדבר טו) וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה'. ציצית דכתיב (שם) ועשו להם ציצית וגו'. יציאת מצרים דכתיב אשר הוצאתי וגו'. אלא מינות הרהור עבירה והרהור עבודת כוכבים ומזלות מנא לן. דתניא אחרי לבבכם זו מינות וכה"א (תהלים יד) אמר נבל בלבו אין אלהים אחרי עיניכם זו הרהור עבירה שנאמר (שופטים יד) ויאמר שמשון אל אביו אותה קח לי כי היא ישרה בעיני אתם זונים זו הרהור עבודת כוכבים ומזלות וכן הוא אומר (שם ח) ויזנו אחרי הבעלים:

ועשיתם את מצותי: זו מינות. עובדי כוכבים ספופים דברי אלהים חיים ע"כ:
ובדלי"ת. ולא בחי"ת דכל מה דאמר את כלא דלי"ת לא משמע מידי ומה בלא כסלכ"ו אבל בדלי"ת יאריך כשיעור שיעשנו בלבו יחיד בשמים ובארץ ולד' רוחותיו כדמפרש לקמן: ובלבד שלא יחטוף בחי"ת. בשביל אריכת בדלי"ת לא ימהר בקריאתה בלא יקראנה בחטף בלא פת"ח ואין זה כלום: דאמליכתיה. שהארכת שיעור שתחשוב בלבך שהוא אחד בשמים ובארץ ובארבע רוחותיו: פרקדן. שוכב על גבו ופניו למעלה והוא דרך גנאי: מיגנא. לישן: כי מצלי שפיר דמי.

(ע"ב) **ב תניא** סומכוס אומר המאריך באחד מאריכין לו ימיו ושנותיו אמר רבי אחא בר יעקב ובדלי"ת אמר רבי אסי ובלבד שלא יחטוף בחי"ת רבי ירמיה הוה יתיב קמיה דרבי (חייא בר אבא) חזייה דהוה קא מאריך טובא א"ל כיון דאמליכתיה למעלה ולמטה ולארבע רוחות השמים תו לא צריכת:

ג אמר רב יוסף פרקדן לא יקרא קריאת שמע הוא דלא ליקרי הא מיגני שפיר דמי. והא רבי יהושע בן לוי לייט אמאן דגני אפרקיד. אמרי מיגנא כי מצלי שפיר

ארוים גירעט אין פסוק. מיר זאלען געמען אויף אונז צו טאהן מצות. אזוי ווי עס שטייט אין פסוק איהר זאלט זעהן די ציצית וועט איהר אייך דער מאנען אין אלע מצות פון גאט. מען זאל גיין אין ציצית. אזוי ווי עס שטייט אין פסוק זיי זאלען מאכען פאר זיך ציצית. אז גאט האט אונז ארוים גינומען פון מצרים. אזוי ווי עס שטייט אין פסוק איך האב אייך ארוים גינומען פון מצרים. נאר פון וואנען ווייסען מיר אז מען טאר ניט זיין קיין אפיקורוס. אונ אז מען טאר ניט טראכטען אין זנות. אונ אז מען טאר ניט טראכטען צו דינען עבודה זרה. ווארום מיר האבען גילערנט עס שטייט אין פסוק איהר זאלט ניט אויסזעהן נאך אייער הארץ. דאס מיינט מען איהר זאלט ניט לייקענען אין גאט. אונ אזוי זאגט דער פסוק דער שלעכטער טראכט אין זיין הארץ עס איז קיין גאט ניטא. איר זאלט ניט אוים זעהן נאך אייערע אויגען. דאס מיינט מען איר זאלט ניט טראכטען צוא מזנה זיין. אזוי וויא דער פסוק זאגט שמשון האט גיזאגט צו זיין פאטער דיא אשה זאלסטו נעמען פון מיינעט וועגין. ווארום דיא אשה איז גיפעלען אין מיינע אויגן. וואס איר קערט אפ. דאס מיינט מען איר זאלט ניט אפקערין פון גאט אונ טראכטען צוא דינען עבודה זרה. אונ אזוי זאגט דער פסוק זייא האבען אפ גיקערט נאך דיא עבודה זרה:

ב תניא. מיר האבען גילערנט סומכוס זאגט דער וואס ציהט לאנג דעם ווארט אחד דער לייגערט מען איהם זיינע טעג אונ זיינע יאהרען. האט רבי אחא בר יעקב גיזאגט דעם דלי"ת פון אחד זאל ער לאנג ציהען. ניט דעם חי"ת. האט רב אשי גיזאגט. נאר ער זאל ניט חאפען דעם חי"ת. רבי ירמיה איז גיזעסען פאר רבי חייא בר אבא. האט ער גיזעהן וויא ער ציהט זייער לאנג דעם ווארט אחד. הט ער צוא איהם גיזאגט אז דוא האסט נאר גיטראכט אז גאט איז אמלך אויבען אויף דעם הימעל אונ אונטען אויף דיא ערד אונ אין דיא פיר זייטען פון הימעל. מעהר דארפסטו ניט טראכטען אונ קענסט אוים לאזען דעם ווארט אחד:

ג אמר. רב יוסף האט גיזאגט אז מען ליגט אויף דיא פלייצע מיט דעם פנים ארויף טאר מען ניט לייענען קריאת שמע. פרעגט דיא גמרא קריאת שמע טאר ער ניט לייענען ווען ער ליגט מיט דעם פנים ארויף. אבער שלאפען מיט דעם פנים ארויף מעג מען. רבי יהושע בן לוי האט דאך גישאלטען וגיפלוכט דעם וואס שלאפט אויף דיא פלייצע מיט דעם

פנים

שפיר דמי מיקרי אע"ג דמצלי נמי אסירא. והא רבי יוחנן מצלי וקרי שאני רבי יוחנן דבעל בשר הוה:

(דף יד ע"ב) **ד חוזר** ואומר אמת או אינו חוזר ואומר אמת אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן חוזר ורבה אמר אינו חוזר ההוא דנחית קמיה דרבה שמעיה רבה דאמר אמת אמת תרי זימני אמר רבה כל אמת אמת תפסיה להאי:

ה אמר עולא כל הקורא קריאת שמע בלא תפילין כאילו מעיד עדות שקר בעצמו ורבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן כאילו הקריב עולה בלא מנחה וזבח בלא נסכים (אמר רבה בר בר חנה) אמר רבי יוחנן הרוצה שיקבל עליו עול מלכות שמים שלמה (דף טו) יפנה ויטול ידיו ויניח תפילין ויקרא ק"ש ויתפלל וזו היא מלכות שמים שלמה. אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן כל הנפנה ונוטל ידיו ומניח תפילין וקורא ק"ש ומתפלל מעלה עליו הכתוב כאילו בנה מזבח והקריב עליו קרבן שנאמר (תהלים כו) ארחץ (בנקיון) ולא

בשהוא מוטה על (גבו) [צדו] מעט ע"ד אבל מקרי ק"ש אפילו מצלי נמי אסור במקבל עליו עול מלכות שמים דרך פריצה וגאוה:

כל אמת אמת הפסיה להאי. דיהבא כל אמת תפסינו לזה:

כאלו מעיד עדות שקר בעצמו. ליבנא מעליא:

כאלו הקריב עולה וכו'. שהזיגו הכתוב להקריב עמה מנחת נסכים אף זה הקורא (ואינו מקיים) אינו גומר את המצוה: נסכים. הוא היין המתנסך על גבי המזבח אחר העולה והזבח כדכתיב ונסכיהם תני הכין והוא הדין דמצי למימר כאלו הקריב עולה בלא מנחה ונסכים דהא עולה נמי טעונה נסכים ולישנא דקרא נקט עולה ומנחה זבח ונסכים: יפנה. לנקביו: דכתיב ארחץ בנקיון. משמע רחיצת כל הגוף ולא כתיב ארחץ כפי לדרשא אתא לומר שהוא מעלה עליו שכר רחיצת כפים כאלו טבל כל גופו:

פנים ארויף. ענטפערט די גמרא איך וועל דיר זאגען. שלאפען אויף די פלייצעס אביסול איין געבויגען אויף א זייט מעג מען. לייענען קריאת שמע אפילו ער איז איינגעבויגען אויף א זייט טאר מען אויך ניט. פרעגט די גמרא רבי יוחנן איז געוועזען איינגעבויגען אויף א זייט און האט געלייענט קריאת שמע. ענטפערט די גמרא. רבי יוחנן איז אנדערש ווי אלע מענטשען. ער איז געוועזען א דיקער מענטש. האט ער געמוזט ליגען אויף א זייט ווען ער האט געלייענט קריאת שמע:

ד חוזר. פרעגט די גמרא אז מען לאזט אויס קריאת שמע און מען זאגט ה׳ אלהיכם אמת. אז מען הייבט אן ווייטער דאווענען. זאל מען זאגען נאך אמאהל אמת. מען זאל אנהייבען אמת ויציב. אדער מען זאל ניט זאגען נאך אמאהל אמת. נאר מען זאל אנהייבען ויציב. האט רבי אבהו געזאגט פון רבי יוחנן׳ס וועגען ער זאל זאגען נאך אמאהל אמת. און רבה זאגט ער זאל ניט זאגען נאך אמאהל אמת. איינער איז געגאנגען צום עמוד דאווענען פאר רבה. האט רבה געהערט ווי ער האט זאגט צוויי מאהל אמת. ה׳ אלהיכם אמת. און אמת ויציב. האט רבה געזאגט אלע אמת האט אן גענומען דעם מענטש. מען דארף נאר זאגען איין מאל אמת. ה׳ אלהיכם אמת. דער נאך זאל מען אנהייבען ויציב:

ה אמר: עולא האט געזאגט. ווער עס לייענט קריאת שמע אן תפילין איז גלייך ווי ער וואלט געזאגט פאלשע עדות אויף גאט. גאט האט געהייסען לייגען תפילין און ער לייגט ניט. און רבי חייא בר אבא האט געזאגט פון רבי יוחנן׳ס וועגען עס איז גלייך ווי ער וואלט מקריב געוועזען א עולה אן א מנחה. און שלמים אן נסכים. רבי יוחנן האט געזאגט דער וואס וויל מקבל זיין אויף זיך די מלוכה פון גאט אין גאנצען. אזוי ווי דער דין איז. זאל ער ארויס גיין זיך ריין מאכען. און זאל וואשען די הענט און זאל לייגען תפילין, און זאל לייענען קריאת שמע. און זאל דאווענען שמונה עשרה. דאס הייסט ער האט אויף זיך מקבל געווען די מלוכה פון גאט אין גאנצען אויף אלע גלידער אזוי ווי דער דין איז:

אמר: רבי חייא בר אבא האט געזאגט פון רבי יוחנן׳ס וועגען ווער עס גייט ארויס זיך ריין מאכען. און ער וואשט די הענט און ער לייגט תפילין. און ער לייענט קריאת שמע. און ער דאווענט שמונה עשרה. רעכנט אויף איהם דער פסוק גלייך ווי ער וואלט געבאהט א מזבח און וואלט מקריב געווען א קרבן אויף דעם מזבח. אזוי ווי דער פסוק זאגט. איך וועל

ולא כתיב ארחיץ (כפי) :

ו אמר ליה רבינא לרבא חזי מר האי צורבא מרבנן דאתא ממערבא ואמר מי שאין לו מים לרחוץ (ידיו) מקנח ידיו בעפר ובצרור ובקסמים אמר ליה שפיר קאמר מי כתיב במים בנקיון כתיב כל מידי דמנקי :

(ע"ג) ז אמר רבי חמא ברבי חנינא כל הקורא ק"ש ומדקדק באותיותיה מצננין לו גיהנם שנאמר (תהלים סח) בפרש שדי מלכים בה תשלג בצלמון אל תקרי בפרש אלא בפרש אל תקרי בצלמון אלא בצלמות . ואמר רבי חמא ברבי חנינא למה נסמכו אהלים לנחלים דכתיב (במדבר כד) כנחלים נטיו כגנות עלי נהר כאהלים נטע וגו׳ לומר לך מה נחלים מעלים את האדם מטומאה לטהרה אף אהלים מעלים את האדם מכף חובה לכף זכות :

בפרש שדי . אם תפרש שדי ותבדיל תיבות מלכות שמים : מלכים בה . בתורה אשר בה מלכים ימלוכו תשלג והלבן לך את כל כמות: אהלים לנחלים . כנחלים נטיו כאהלים נטע . (והרשב"א הקשה על פירוש זה דהוא בשמים הוא כתרגומו מלבין מור והלות אלא נסמכו אהלים לנחלים דכתיב מה טובו אהליך וסמיך ליה כנחלים נטיו עכ"ל הרשב"א נחזור לפירש"י) אף אהלים בתי מדרשות אהלים לשון נטיעה נופלת כמה שנאמר ויטע אהלי אפדנו :

רבי

וועל אפ וואשען מיט ריינקייט מיינע הענט . אונ איך וועל ארום רינגען דיין מזבח ווס דו נאמסט אויס דער ווייקט . האט רבא געזאגט צו רבי חייא . האלט ניט דער רבי אז עס איז גלייך וויא ער וואלט זיך טובל גיוועזן . האט רבי חייא געזאגט צו רבא דוא זאגסט גוט . עס איז טאקי גלייך וויא ער וואלט זיך טובל גיוועזן . ווארום עס שטייט ארחץ איך וועל מיך וואשען . מיינט מען דעם גאנצען גוף : אונ עס שטייט ניט איך וועל וואשען דיא הענט . מיינט דער פסוק אזוי . דס ווס איך וועל וואשען מיט ריינקייט די הענט . איז גלייך ווי איך וואלט מיך אין גאנצען גיוואשען (טובל גיוועזן) :

ו אמר . רבינא האט געזאגט צו רבא זאל דער רבי זעהן דעם למדן וואס איז גיקומען פון ארץ ישראל . אונ ער זאגט ווער עס האט ניט קיין וואסער צו וואשען דיא הענט זאל ער אפ ווישען דיא הענט מיט ערד אדער מיט גרויסע שפענער אדער מיט קליינע שפענדלאך זיא זאלען ריין ווערין . האט רבא געזאגט צו רבינא ער זאגט גוט . שטייט דען אין פסוק מיט וואסער זאל מען ריין מאכען דיא הענט . מיט ריינקייט שטייט . אלץ וואס עס מאכט ריין די הענט אן דעם זאל מען אפ ווישען :

ז אמר . רבי חמא ברבי חנינא האט געזאגט . דער וואס לייענט קריאת שמע אונ רעט ארויס גוט דיא אותיות מיט דיא ווערטער : קיהלט מען איהם אפ דעם גיהנם . אזוי ווי דער פסוק זאגט בפרש שדי מלכים בה תשלג בצלמון . זאגט דיא גמרא זאלסט ניט לייענען בפרש מיט א סין נאר זאלסט לייענען בפרש מיט א שין . זאלסט ניט לייענען בצלמון נאר זאלסט לייענען בצלמות : איז דער פשט אין פסוק בפרש שדי אז דוא וועסט גוט ארויס רעדען דיא אותיות פון דיא פרשה וואס אין איר שטייט דער מאנט מלכות שמים . דאס איז קריאת שמע . מלכים בה דיא תורה וואס אין דיא פרשה . וואס דיא תורה ווערט גירופען מלכות . תשלג זיא וועט מאכען שנייען . זיא וועט קאלט מאכען בצלמות דעם גיהנם וואס ער הייסט צלמות . נאך האט רבי חמא ברבי חנינא געזאגט . ווארום שטייט נאנט דער ווארט אהלים צום ווארט נחלים . ווארום עס שטייט אין פסוק כנחלים נטיו כגנות עלי נהר כאהלים נטע . זייא זענען גינייגט אזוי וויא דיא טייכען . אזוי וויא דיא גערטנער וואס זענען ביא דעם טייך . אזוי וויא די גיצעלטען וואס גאט האט גיפלאנצט (עיין ברשב"א) . צו זאגען דיר . אזוי וויא א טייך ברענגט אויף דעם מענטש פון טומאה צו טהרה . אז א טמא גייט אריין אין טייך אונ איז זיך טובל גייט ער ארויס טהור : אזוי דיא גיצעלטען וואס מען לערנט אין זייא תורה ברענגען אויף דעם מענטש פון זיינע עבירות צו מצות :

רבי

(דף טז) **ה רבי** אמי ורבי אסי הוו קא קטרין ליה גננא לר"א אמר להו אדהכי והכי איזיל ואשמע מלתא בבי מדרשא ואיתי ואימא לכו אזיל אשכחיה לתנא דקתני קמיה דרבי יוחנן קרא וטעה ואינו יודע להיכן טעה יחזור כו' אתא וא"ל אמרו ליה אילו לא באנו אלא לשמוע דבר זה דיינו :

(ע"ב) **ט תני** רבנן עבדים ושפחות אין עומדין עליהם בשורה ואין אומרים עליהם ברכת אבלים ולא תנחומי אבלים . מעשה ומתה שפחתו של רבי אליעזר נכנסו תלמידיו לנחמו כיון שראה אותם עלה לעליה ועלו אחריו נכנס לאנפילון נכנסו אחריו נכנס לטרקלין נכנסו אחריו אמר להם כמדומה לי שאתה נכוין בפושרין עכשיו אי אתם נכוים אפילו בחמי חמין לא

קטרין ליה גננא . קושרים לו חופה להשיא אשה : **אין עומדין** עליהם בשורה . כשחוזרים מבית הקברות היו עושין שורות סביב האבל ומנחמין אותו ואין שורה עומדת מעבדים : ברכת אבלים ברכת רחבה שמאכילין אותו סעודה ראשונה משל אחרים. ומברכין שם ברכת אבלים והיא מפורשת בכתובות פ"א : **לאנפילון** . בית קטן בלפני טרקלין הגדול : **נכוין בפושרין** . כלומר כבר הייתי סבור שהבינו הדבר ברמז וטעם שראיתם אותי סר מעליכם ניכנס לאנפילון :

ה רבי אמי אונ רבי אסי האבען צו זאמען געבונדען אחופה פאר רבי אלעזר . האט רבי אלעזר געזאגט צו רבי אמי אונ רבי אסי . דער ווייל איידער איר וועט מאכען דיא חופה וועל איך גיין אין בית המדרש הערין תורה : וועל איך קומען אונ וועל אייך זאגען . איז ער גיגאנגען אין בית המדרש אונ האט געטראפען אתנא לערנט פאר רבי יוחנן . אז ער האט גילייענט קריאת שמע אונ האט זיך טועה גיוועזן . אונ ער ווייס ניט אויף וועלכען ארט ער האט זיך טועה גיוועזן , נאר ער ווייס אז ער האלט אין אמיטען פרשה . זאל ער אנהייבען פון אנהייב פרשה . איז רבי אלעזר גיקומען אונ האט געזאגט דעם דין צו רבי אמי מיט רבי אסי . האט רבי אמי אונ רבי אסי געזאגט צו רבי אלעזר . ווען מיר וואלטען ניט מעהר גיקומען אהער נאר צוא הערין די זאך וואלט אונז גינוג גיוועזן :

ט תנו רבנן . די רבנן האבען גילערנט . אז איינער האט גיקויפט אקנעכט אכנעני אדער אדינסט אכנענית . אונ זייא זענען גישטארבען . שטייט מען ניט אויף זיי מיט אשורה . אבער אז ער גייט צוריק פון קבר שטעלען זיך צווייא שורות מענטשין . אונ דער אבל גייט צווישען דיא שורות . אונ דיא מענטשין זאגען צום אבל תנחום דוא זאלסט גיטרייסט ווערין . אבער אז דער בעל הבית גייט צוריק פון דעם קבר וואס ער האט בגראבען אקנעכט אכנעני אדער אשפחה כנענית דארפען זיך ניט שטעלען צווייא שורות מענטשין . אונ מען דארף ניט זאגען צו איהם תתנחם . אונ מען זאגט ניט אויף זייא דיא ברכה פון דיא אבלים . אבער אז ער גייט צוריק פון בית הקברות עסט ער דיא ערשטע סעודה פון פרעמדע . אונ ווען מען בענשט זאגט מען ברכות פר דעם אבל . אבער דער בעל הבית פון דעם עבד כנעני אדער פון דיא שפחה כנענית דארף ניט עסין דיא סעודה פון פרעמדע אונ מען זאגט ניט די ברכות פון אבל . אונ מען טרייסט ניט דעם בעל הבית אזוי וויא מען טרייסט אנדערע אבלים . מען זאגט ניט צו איהם תתנחם דוא זאלסט גיטרייסט ווערין . עס האט גיטראפען אז דיא דינסט אכנענית פון רבי אליעזר איז גישטארבען , זענען זיינע תלמידים ארייך גיגאנגען צוא איהם . טרייסטען איהם . וויא רבי אליעזר האט זייא דער זעהן איז ער ארויף גיגאנגען אויף אאויבערשטע שטוב . זענען זייא ארויף גיגאנגען נאך איהם . איז ער ארייך גיגאנגען אין אקליינע פאדער שטוב : זענען זייא אריין גיגאנגען נאך איהם . איז ער אריין גיגאנגען אין אגרויסע שטוב . זענען זיי אריין גיגאנגען נאך איהם . האט רבי אליעזר געזאגט צו די תלמידים . עס האט מיר אויס גיזעהן אז איר וועט אייך אפ בריהען אין ווארעמע וואסער . איך האב גימיינט אז איר וועט פאר שטיין אז מען וועט נאר אווינק טאהן צו אייך . דאס ערשטע מאהל אז איך בין נאר אוועק גיגאנגען פון אייך האב איך גימיינט וועט איר שוין פאר שטיין אז איך וויל ניט מען זאל מיך טרייסטען . איצט זעה איך אז איר ווערט ניט אפ געבריט אפילו אין גאנץ הייסע וואסער . וויא פיל מאהל

איר

לא כך שניתי לכם עבדים ושפחות אין עומדין עליהם בשורה ואין אומרים עליהם ברכת אבלים ולא תנחומי אבלים אלא כה אומרין עליהם כשם שאומרים לו לאדם על שורו וחמורו שמתו המקום ימלא חסרונך כך אומרים וכו'. תניא אידך עבדים ושפחות אין מספידין אותם. רבי יוסי אומר אם עבד כשר הוא אומר עליו הוי איש טוב ונאמן ונהנה מיגיעו. אמר ליה אם כן מה הנחת לכשרים:

כוי. לשון גניחה וצעקה:
אין קורין אבות אלא לשלשה. אברהם יצחק יעקב לאפוקי שבטים: אלא לארבעה. שרה רבקה רחל ולאה:
כן אברכך. וכמו חלב. תרי קראי דסמיכי נסדרי: רננות. שהיא. (וכתב הרשב"א אברכך כתפי

י תנו רבנן אין קורין אבות אלא לשלשה ואין קורין אמהות אלא לארבעה (אבות) מאי טעמא אילימא משום דלא ידעינן אי מראובן קאתינן אי משמעון קא אתינן. אי הכי אמהות נמי לא ידעינן אי מרחל קא אתינן אי מלאה קא אתינן אלא עד הכא חשיבי טפי לא חשיבי:

יא אמר רבי אליעזר מאי דכתיב (תהלים סג) כן אברכך בחיי בשמך אשא כפי. כן אברכך זו קריאת שמע בשמך אשא כפי זו תפלה. אם עשה כן עליו הכתוב אומר

איר האט געזעהן איך גיי אוועק פון אייך. אונ איר גייט מיר אלץ נאך: האב איך דען אייך ניט גילערונט. אז איינער האט אקנעכט אכנעני אדער אדינסט אכנענית. אונ זייא זענען גישטארבען. שטעלט מען ניט קיין צווייא שורות מענטשין דער בעל הבית זאל דורך גייען צווישען זייא: אונ מען זאגט ניט אויף זייא אין בענטשין דיא ברכות וואס מען זאגט אויף אאבל. אונ מען טרייסט ניט דעם בעל הבית אזוי וויא מען טרייסט אאבל. נאר וואס רעדט מען אויף זייא. אזוי וויא מען זאגט צו אמענטשין אז אאקס אדער אאייזיל זיינער איז גיפייגערט. גאט זאל דער פילען דיין שאדין. אזוי זאגט מען אויף אקנעכט אכנעני אדער אויף אדינסט אכנענית. גאט זאל דער פילען דיין שאדין. נאך אין אברייתא האבען מיר גילערונט. אקנעכט אכנעני אדער אדינסט אכנענית אז זייא שטארבען. זאגט מען ניט אויף זייא קיין הספד. רבי יוסי זאגט אויב ער איז גיוועזן אפרומער קנעכט. זאגט מען אויף איהם ער איז גיוועזן אגוטער מענטש אבגלויבטער אונ האט גילעבט פון זיין ארבייט. האט מען גזאגט צו רבי יוסי אוב מען וועט אזוי זאגען אויף דעם קנעכט וואס ער איז אכנעני וואס האסטו גילאזען מען זאל זאגען אויף פרומע יודען:

י תנו רבנן: דיא רבנן האבען גילערונט. אבות רופט מען נאר צוא דריי. אברהם יצחק יעקב. אונ מוטערס רופט מען נאר צו פיר: שרה רבקה רחל לאה: פרעגט דיא גמרא פאר וואס רופט מען אבות נאר צו דריי. דיא שבטים זענען דאך אויך אונזערע אבות. זאל איך זאגען ווייל מיר ווייסען ניט פון וועלכען שבט מיר זענען. פון ראובן צוא פון שמעון. אויב אזוי ווייסען מיר דאך דיא מוטערס אויך ניט פון וועלכע מוטער מיר זענען. פון רחל צו פון לאה. נאר זאגט דיא גמרא ביז דיא שבטים זענען ביי אונז טייער. אברהם יצחק אונ יעקב. זענען ביי אונז טייער. ווייל גאט הט מיט זייא גירעט. רופען מיר זייא אבות. ווייטער וויא יעקב. דאס איז די קינדער זיינע. ווייל מיט זיי הט גאט ניט גירעט. זענען זייא ניט טייער ביי אונז מען זאל זיי רופען אבות:

יא אמר. רבי אלעזר הט גזאגט וואס מיינט דער פסוק וואס ער זאגט אזוי בענטש איך דיך ביי מיין לעבין. מיט דיין נאמען הייב איך אויף מיינע הענט. אזוי בענטש איך דיך. מיינט מען קריאת שמע. מיט דיין נאמען הייב איך אויף מיינע הענט. מיינט מען שמונה עשרה. אויב ער האט אזוי גיטאהן. ער האט גילייענט קריאת שמע אונ גידאווינט שמונה עשרה. אויף איהם זאגט דער פסוק גאט זאגט איך בין זאט פון אייער קריאת שמע

לייענען

אומר (שם) כמו חלב ודשן תשבע נפשי . ולא עוד אלא שנוחל שני עולמים העולם הזה והעולם הבא שנאמר (שם) ושפתי רננות יהלל פי (שני רננות הללו למה אחד בעולם הזה ואחד בעולם הבא) :

(דף יד) יב אמר רב כל הנותן שלום לחברו קודם שיתפלל כאלו עשאו במה שנאמר (ישעיה ב) חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו כי במה נחשב הוא אל תקרי במה אלא במה . ושמואל אמר במה חשבתו לזה ולא לאלוה . מתיב רב ששת בפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב תרגמא רבי אבא במשכים לפתחו . אמר רבי יונה אמר רבי זירא כל הנותן שלום לחבירו קודם שיתפלל עשאו במה . אמרו ליה במה קאמרת אמר להו לא אסור קאמינא . כדרב אידי בר אבין דאמר רב אידי בר אבין אמר רבי יצחק
בר

בשכמל"ו. כשמך אלא כפי ושהפללו אליך דרך אגלם: שנוחל ב' עולמות. העוה"ז בק"ש והעולם הבא בתפלה ע"כ) :
חדלו לכם מן האדם. כשיש לכם לעסוק בכבוד המקום אל תעסקו בכבוד האדם דאי לאו מכי למה ייש נהדה. ושמואל לא דריב ליה לשון במה אלא כמשמעו במה השבתו לזה שהקדמת כבודו לכבודי: שואל מפני הכבוד. וכא ק"ש קודם הפלה אלא וקמי שואל: תרגמו רבי אבא. לאה דרב ושמואל דהכי במשכים לפתחו אבל פגע בו בדרך שואל. ה"נ אמר רב אידי בר אבין אמר רב יצחק בר אבין אסור לו לאדם לעשות חפציו עד שיתפלל

לייענען אונ פון איער שמונה עשרה דאווענען. אזוי וויא איך בין זאט געווען ווען דער בית המקדש איז געשטאנען. פון די חלב פון די שלמים אונ פון דיא אש פון דיא עולות (הרי"ף). דער וואס לייענט קריאת שמע אונ דאווינט שמונה עשרה ירשת ער צוויי וועלטין. די וועלט אונ דיא וועלט וואס וועט קומען : אזוי וויא דער פסוק זאגט מיינע לעפצין אונ מיין מויל לויבן צו גאט מיט צווייערליי געזאנג. פאר וואס צוויי ערליי געזאנג. איין געזאנג אויף די וועלט. אונ איין געזאנג אויף די וועלט וואס וועט קומען :

יב אמר. רב זאגט ווען איינער גיט שלום צו זיין חבר פאר דעם דאווענען. ווער זאגט צום איהם שלום עליכם. אדער גוט מארגען. גוט שבת. גוט יום טוב) . איז גלייך וויא ער וואלט געמאכט פון זיין חבר אבמה. דאס איז גלייך וויא איינער האט אמזבח מקריב צו זיין אויף איהם קרבנות. אונ ער פאר לאזט דעם מזבח. אונ מאכט אבמה מקריב צו זיין אויף איר קרבנות. אזוי דער מענטש הט אשוהל צו בעטין דארט פאר גאט ער זאל אים געבין וואס ער דארף. פאר לאזט ער די שוהל אונ גייט חנפען זיין חבר ער זאל איהם געבין וואס ער דארף. אזוי וויא דער פסוק זאגט איר זאלט אייך פאר מיידען צוא גיין צוא אמענטשין [איהם געבין שלום. איידער איר זענט געווען מתפלל זיין צו גאט] איהם האט דאך גאט היינט צוריק געגעבען זיין נשמה אזוי וויא מען האט זיא דיר צוריק געגעבען. מיט וואס איז ער גרעסער פאר דיר. זאלסט ניט לייענען במה מיט וואס. נאר זאלסט לייענען במה. אז דוא גייסט צו דיין חבר איהם געבין שלום פאר דעם דאווענען. איז גלייך וויא דוא וואלסט איהם געמאכט פר אבמה [וויא פריער]. אונ שמואל זאגט מיט וואס האסטו דעם מענטש געמאכט חשוב. אונ גאט האסטו ניט חשוב געמאכט. הט רב ששת גיפרעגט. אז ער לייענט קריאת שמע. צווישען איין פרשה אונ דיא אנדערע. מעג ער פרעגין שלום צו אמענטש וואס ער דארף איהם אפ געבין כבוד. אונ אז דער מענטש האט איהם גיפרעגט שלום. איז געוויס אז מען ענטפערט איהם שלום. אונ קריאת שמע איז דאך פר דעם דאווענען. וויא מעג ער פרעגין שלום. האט רבי אבא געענטפערט וואס מיר זאגען אז מען טאר ניט געבין שלום צו זיין חבר פאר דעם דאווענען. דאס איז נאר אז ער גייט צו זיין חבר אהיים. אבער אז ער טרעפט זיין חבר. מעג ער איהם געבין שלום פר דעם דאווענען. רבי יונה האט געזאגט פון רבי זירא ווענין. אז איינער גיט שלום צו זיין חבר פאר דעם דאווענען. הט ער אים גימאכט פר אבמה. הט מען צו איהם געזאגט דוא זאגסט גאר ער האט איהם געמאכט פר אבמה מעהר ניט. הט רבי יונה צו זיי גזאגט איך זאג מען טאר ניט געבין שלום צו אמענטשין פאר דעם דאווענען. אזוי וויא רב אידי בר אבין זאגט. ווארום רב אידי בר אבין האט געזאגט רבי
יצחק

בר אשיאן אסור לאדם ליתן שלום לחברו ולצאת לדרך קודם שיתפלל שנאמר (תהלים פה) צדק לפניו יהלך. ואמר רב אידי בר אבין אמר רבי יצחק בר אשיאן כל המתפלל ויוצא לדרך. הקדוש ברוך הוא עושה לו חפציו שנאמר צדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו:

יג אמר רבי (יונה אמר רבי) זירא כל הלן שבעה לילות בלא חלום נקרא רע שנאמר (משלי יט) ושבע ילין בל יפקד רע. אל תקרי שבע אלא שבע.

אמר ליה רבי (אחא בריה דרבי) חייא בריה דרבי אבא הכי אמר רבי (חייא אמר רבי) יוחנן כל המשביע עצמו מדברי תורה ולן אין מבשרין אותו בשורות רעות שנאמר ישבע ילין בל יפקד רע:

(דף מז ע"ב) יד רבי (אליעזר) [אלעזר] בתר דמסיים צלותיה אמר הכי יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתשכן בפורינו אהבה ואחוה שלום וריעות ותרבה גבולנו בתלמידים ותצליח סופנו אחרית ותקוה ותשים חלקנו בגן עדן ותקננו בחבר טוב ויצר טוב בעולמך ונשכים ונמצא יחול לבבנו ליראה את שמך ותבא לפניך קורת נפשנו לטובה. רבי יוחנן בתר דמסיים צלותיה אמר הכי יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתציץ בבשתנו ותביט ברעתנו ותתלבש ברחמיך

פירוש

במאמר צדק לפניו יהלך: צדק. התפלה שמצדיק לבוראו וסדר וישם פעמיו לדרכי הפלו ע"כ. אל תקרי שבע אלא שבע. ילין בל יפקד מן השמים בחלום כדי הוא רע לכך אין מבשרין לפ קדו: בפורנו. בגורלנו: אחרית ותקוה. שהכא אחריתנו טובה ונראה מה שקוינו: ותקננו. לשון תקון: ונשכים ונמצא יחול לבבנו ליראה את שמך. כלא יתגבר עלינו יצה"ר בהרהור הלילה לסור מאחריך ביום אלא כשנשכים בכל בוקר נמצא לבבנו מיחל לך: ותבא לפניך קורת נפשנו. כלומר ספוק צרכנו וקורת רוחנו: תביט ברעתנו. תרע

יצחק בר אשיאן האט גזאגט. א מענטש טאר ניט געבין שלום צו זיין חבר און טאר ניט ארויס גיין אין וועג אײדער ער דאווינט. אזוי ווי דער פסוק זאגט. פריער פר אלע זאכען דאס דער מענטש וויל טאהן זאל גיין זיין תפלה. פריער דאווענען, נאך האט גזאגט רב אידי בר אבין. רבי יצחק בר אשיאן האט גזאגט ווער עס דאווינט פריער דער נאך גייט ער אין וועג טוהט גאט פון זיינעט וועגין וואס ער האט גידארפט טאהן: אזוי וויא דער פסוק זאגט צדק לפניו יהלך. אז דם דאווענען גייט פר איהם. אײדער ער גייט אין וועג דאווינט ער פריער. טוהט גאט זיינע טריט אין דעם וועג וואו דער מענטש גייט. דאס הייסט גאט גייט מיט דעם מענטש אין זיין וועג אונ ער איז מצליח:

יג אמר. רבי זירא האט גזאגט אז אײנער נעכטיגט זיבען נעכט אן א חלום ווערט ער גרופן א שלעכטער. אזוי וויא דער פסוק זאגט ושבע ילין בל יפקד רע מען זאל ניט לייענען ושבע זאט ווערין. נאר מען זאל לייענען ושבע. זיבען. זאגט דער פסוק ווער עס נעכטיגט זיבען נעכט. אונ ער ווערט ניט גידיינקט פון הימעל מיט א חלום. איז ער א שלעכטער. רבי אחא דער זוהן פון רבי חייא דער זוהן פון רבי אבא האט גזאגט צוא רבי יונה אזוי האט גזאגט רבי חייא: רבי יוחנן זאגט דער וואס מאכט זיך זאט מיט תורה אײדער ער גייט שלאפען. אונ ער שלאפט. זאגט מען איהם ניט קיין שלעכטע זאכען אין חלום. אזוי וויא דער פסוק זאגט אז ער נעכטיגט זאט מיט תורה וועט ער ניט גידיינקט ווערין צו שלעכטס. רבי אלעזר. דער נאך וויא ער האט אוים גילאזט שמונה עשרה האט ער אזוי גזאגט. עס זאל זיין דער ווילען פר דיר גאט אונזער גאט. דוא זאלסט מאכען רוהען אין אונזער טייל [און וואס מיר האבען] ליבשאפט אונ גרידערשאפט פריידען אונ פריינדשאפט. אונ דוא זאלסט מעהרין אונזערע ערטער וואו מיר וואוהנען מיט תלמידים. אונ זאלסט בגליקען אונזער סוף. מיר זאלען זעהן צום סוף די זאכען וואס מיר האבען גיהאפט דער צו. אונ דוא זאלסט טאהן אונזער חלק אין גן עדן. דוא זאלסט אונז אן ברייטען מיט א גוטען חבר מיט א גוטען גידאנקען אין דיין וועלט. אין דער פריה אז מיר וועקען אויף שטיין זאלען מיר געפינען אונזער הארץ ציטערט אין מורא פר דיין נאמען אונ עס זאל קומען פר דיר אונזער ווילען צו גוטען.

יד רבי יוחנן דער נאך וויא ער האט אוים גילאזען שמונה עשרה האט ער אזוי

ותתכן לפי הרעה הבאה עלינו : ומעזות פנים . שלא יזכירו עלי לעז ממזרות : שאינו בן ברית . שאינו מהול : ואע"ג דקיימי קמי' עליה דרבי . שהיו שמשים סריסים עליו נמנים להגזימם לכלות

ברחמיך ותתכסה בעוזך ותתעטף בחסידותך ותתאזר בחנינותך ותבא לפניך מדת טובך וענותנותך . רבי זירא בתר דמסיים צלותיה אמר הכי יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שלא נחטא ולא נבוש ולא נכלם מאבותינו .

רבי חייא בתר דמצלי אמר הכי יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתהא תורתך אומנתנו ואל ידוה לבנו ואל יחשכו עינינו . רב בתר צלותיה אמר הכי יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתתן לנו חיים ארוכים חיים של שלום חיים של טובה חיים של ברכה חיים של פרנסה חיים של חלוץ עצמות חיים שיש בהם יראת חטא חיים שאין בהם בושה וכלמה חיים של עושר וכבוד חיים שתהא בנו אהבת תורה ויראת שמים חיים שתמלא לנו כל משאלות לבנו לטובה :

טז רבי בתר צלותיה אמר (הכי) יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שתצילני מעזי פנים ומעזות פנים מאדם רע ומפגע רע מחבר רע מיצר רע משכן רע ומשטן המשחית מדין קשה ומבעל דין קשה בין שהוא בן ברית ובין שאינו בן ברית . ואף על גב דקיימי

גזאגט עס זאל זיין דער ווילען פאר דיר גאט אונזער גאט . דוא זאלסט זיך איין קוקען אויף אונזער שעמען וואס מיר שעמען אונז פון אונזערע עבירות . דו זאלסט קוקען אונזער שלעכטע וויא שלעכט אונז איז . דוא זאלסט זיך אן קליידען מיט רחמנות . דוא זאלסט זיך צו דעקען מיט דיין שטארקייט . דוא זאלסט זיך איינוויקלען אין דיינע חסידות . צו טאהן מיט אונז חסד . דוא זאלסט זיך אן גורטען אונז צו געבין מתנות אומזיסטיקע . אונ עס זאל קומען פאר דיר דיינע גוטע מדות אונ דיינע ענוות . רבי זירא דער נאך וויא ער הט אויס געלאזט שמונה עשרה האט ער אזוי גזאגט עס זאל זיין דער ווילען פאר דיר גאט אונזער גאט : מיר זאלען ניט זינדיגען . אונ מיר זאלען אונז ניט דארפען שעמען פאר אונזערע עלטערין . רבי חייא דער נאך וויא ער האט אפ גידאווינט שמונה עשרה הט ער אזוי גזאגט . עס זאל זיין דער ווילען פאר דיר גאט אונזער גאט . דיין תורה זאל זיין אונזער ארבעט . מיר זאלען ניט דארפען טאהן קיין אנדער מלאכה נאר לערנען . אונ עס זאל ניט וויי טאהן אונזער הארץ . אונ עס זאל ניט פאר פינסטערט ווערין אונזערע אויגען ; רב ווען ער האט אפ גידאווינט האט ער אזוי גזאגט עס זאל זיין דער ווילען פאר דיר גאט אונזער גאט . דוא זאלסט אונז געבין לאנג לעבין . א לעבין פון שלום . א לעבין פון גוטס . א לעבין פון בענשונג . א לעבין פון פרנסה . א לעבין עס זאל גישטארקט ווערין אונזערע ביינער . אזוי א לעבין אז מיר זאלען מורא האבען צו טאהן אן עבירה : אזוי א לעבין אז מיר זאלען ניט פאר שעמט ווערין . אזוי א לעבין אז מיר זאלען רייך ווערין אונ מיר זאלען האבען כבוד . אזוי א לעבין אז מיר זאלען האבען אליבשאפט צוא דיא תורה . אונ מיר זאלען מורא האבען פאר גאט . אזוי א לעבין אז דוא זאלסט דער פילען אלין וואס אונזער הארץ בעט ביי דיר צו גוטען :

טז רבי ווען ער האט אפ גידאווינט הט ער אזוי גזאגט . עס זאל זיין דער ווילען פאר דיר מיין גאט אונזער גאט פון מיינע עלטערין . דוא זאלסט מיך מציל זיין עס זאל קיינער ניט האבען קיין העזה געגין מיר אונ איך זאל ניט האבען קיין העזה געגין איין אנדערין דו זאלסט מיך מציל זיין פון א שלעכטען מענטש . אונ פון א שלעכט בגעגעניש . פון א שלעכטען חבר . פון שלעכטע גידאנקען . פון א שלעכטען שכן . אונ פון שטן ער זאל אונז ניט פאר דארבען . פון א שווערע דין תורה . אונ פון א שווערין בעל דין וואס וויל ניט האלטען קיין דין תורה סיי ער איז א יוד . אונ סיי ער איז ניט קיין יוד . אפילו עס זענען גישטאנען עלצטע פון מלך ביי רבי אונ מען האט איהם געהיט . פון דעסטוועגין האט ער מתפלל גיוועזן צו גאט אז גאט זאל איהם היטען . ווארום אז גאט וועט ניט היטען וועט ניט העלפען דיא היטונג פון מענטשין .

דקיימי קצוצי עליה דרבי. רב ספרא בתר דמסיים צלותיה אמר הכי יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתשים שלום (דף יז) בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה ובין התלמידים העוסקים בתורתך בין עוסקים לשמה בין עוסקים שלא לשמה וכל העוסקין שלא לשמה יהי רצון מלפניך שיהיו עוסקין לשמה:

טז רבי אלכסנדרי בתר צלותיה אמר הכי יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתעמידנו בקרן אורה ואל תעמידנו בקרן חשכה ואל ידוה לבנו ואל יחשכו עינינו איכא דאמרי הא רב המנונא מצלי לה:

יז רבי אלכסנדראי בתר צלותיה אמר הכי. רבון כל העולמים גלוי וידוע לפניך שרצוני לעשות רצונך ומי מעכב שאור שבעיסה וכו'. יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתכניעו מלפנינו ומאחרינו ונשובה לעשות חקי רצונך בלבב שלם. מר בריה דרב הונא בתר צלותיה אמר הכי אלהי נצור לשוני מרע וכו'. עד צורי וגואלי:

יח רבא בתר צלותיה אמר הכי אלהי עד שלא נוצרתי איני כדאי ועכשיו שנוצרתי כאלו לא נוצרתי עפר אני בחיי קל וחומר במיתתי הרי אני לפניך ככלי מלא בושה וכלמה יהי רצון מלפניך שלא אחטא עוד ומה שחטאתי לפניך מרק ברחמיך הרבים אבל לא על ידי

ולהכנס לכל העומדים עליו: בפמליא של מעלה: בחבורת שרי העובדי כוכבים כשהשרים של מעלה מתגרים תיכף יש קטטה בין העובדי כוכבים כדכתיב (דניאל י) (ואני עומד) ועתה אשוב להלחם עם שר פרס: ובפמליא של מטה. חבורת החכמים: בקרן אורה. בזווית אורה: ומי מעכב. שאין אנו עושין לצוך: שאור שבעיסה. יצה"ר שבלבנו המחמיצנו: איני כדאי. לא הייתי חשוב והגון ליות נולד: ועכשיו שנוצרתי. מה השיבותי הרי אני כאלו לא נוצרתי ק"ו במיתתי עפר אני: מרק. כלה והתם:

רב ספרא דער נאך ווי ער האט אויס גיזאגט שמונה עשרה האט ער אזוי גזאגט עס זאל זיין דער ווילען פאר דיר גאט אונזער גאט: דו זאלסט מאכן שלום צווישען די שרים וואס זענען אין הימעל און צווישען די שרים וואס זענען אויף די ערד. און זאלסט מאכן שלום צווישען די תלמידים וואס לערנען תורה. סיי זיי לערנען לשם מצוה. סיי זיי לערנען נישט לשם מצוה: און די וואס לערנען נישט לשם מצוה. זאל זיין דער ווילען פון פאר דיר גאט אז זיי זאלען לערנען לשם מצוה:

טז רבי אלכסנדרי האט נאך דעם דאווענען אזוי גיזאגט עס זאל זיין דער ווילען פאר דיר גאט אינזער גאט דו זאלסט אונז שטעלין אין אליכטיגען ווינקעל און זאלסט אונז נישט שטעלין אין אפינסטערין ווינקעל. און עס זאל נישט וויי טאהן אונזער הארץ. און אונזערע אויגען זאלען נישט פינסטער ווערין. אנדערע זאגין די תפלה האט רב המנונא מתפלל גיוועזן. און רבי אלכסנדרי האט מתפלל גיוועזן איין אנדער תפלה:

יז רבי אלכסנדראי האט נאך דעם דאווענען אזוי גיזאגט האר פון אלע וועלטין עס איז בעוואוסט פאר דיר אז מיר ווילען טאהן דיין ווילען און ווער פערהאלט אונז דיא זאהערקיים וואס אין די טייג: דער יצר הרע וואס אין אונז. און ווען מיר זענען אין גלות. עס זאל זיין דער ווילען פאר דיר גאט אונזער גאט דו זאלסט זיי אונטער טעניג מאכען פאר אונז און נאך אונז: וועלין מיר אונז צוריק קערין מיט דעם גאנצען הארץ צו טאהן דיא גיזעץ וואס דיין ווילען האט גיבאטען דארויף מען זאל זיי טאהן:

מר. דער זוהן פון רב הונא נאך זיין דאווענען האט ער אזוי גיזאגט אלהי נצור לשוני מרע און וויא ווייטער שטייט ביז צורי וגואלי:

יח רבא נאך זיין דאווענען האט אזוי גיזאגט מיין גאט איידער איך בין בשאפען גיווארען. בין איך נישט ווערט גיוועזן איך זאל בשאפען ווערין: און איצט אז איך בין בשאפען גיווארען איז גלייך ווי איך וואלט גאר נישט בשאפען גיווארין. ווען איך לעב נאך בין איך ערד נאך מיין טויט בין איך געווים ערד. איך בין פאר דיר גאט אזוי וויא א כלי וואס זיא איז פוהל מיט שאנד. עס זאל זיין דער ווילען פאר דיר גאט איך זאל שוין נישט מעהר זינדיגען. און וואס איך האב שוין געזינדיגט

כי הוה מסיים ספר איוב . על שם שאיוב נפטר בשם טוב : מרגלא בפומיה . דבר זה היה רגיל

ידי יסורים וחלאים רעים והיינו וידוי דרב המנונא זוטא ביום הכפורים :

יט רב ששת כי הוה יתיב בתעניתא בתר דמצלי אמר הכי רבון העולמים גלוי וידוע לפניך בזמן שבית המקדש היה קיים אדם חוטא ומקריב קרבן ואין מקריבין ממנו אלא חלבו ודמו ומתכפר לו ועכשיו ישבתי בתענית ונתמעט חלבי ודמי יהי רצון מלפניך שיהא חלבי ודמי שנתמעט כאלו הקרבתיו לפניך על גבי המזבח ותרצני :

כ (אמר) רבי יוחנן כי הוה מסיים (רבי מאיר) ספרא דאיוב אמר הכי סוף אדם למות וסוף בהמה לשחיטה והכל למיתה הם עומדים אשרי (אדם) מי שגדל בתורה ועמלו בתורה ועושה נחת רוח ליוצרו וגדל בשם טוב ונפטר בשם טוב מן העולם ועליו אמר שלמה בחכמתו (קהלת ז) טוב שם משמן טוב וגו' . מרגלא בפומיה דרבי מאיר גמור בכל לבבך ובכל נפשך לדעת את דרכי ולשקוד על דלתותי יום יום נצור לשונך מרע ושפתיך מדבר מרמה נצור תורתי בלבך ונגד עיניך תהיה יראתי . שמור פיך מכל חטא וטהר וקדש

געזינדיגט נעגין דיר זאלסטו אפ מעקן מיט דיינע פיל רחמנות אבער ניט דורך יסורים אונ אויך ניט דורך שלעכטע קראנקייטן . אונ דאס איז דיא ווידוי פון רב המנונא זוטא אום יום כפור :

יט ווען רב ששת האט גיפאסט דער נאך וויא ער האט אפ גידאווענט שמונה עשרה האט ער אזוי גיזאגט האר פון אלע וועלטין עס איז אנפדעקט פאר דיר אין דער צייט וואס דער בית המקדש איז גישטאנען אז א מענטש האט געזינדיגט האט ער מקריב גיוועז א קרבן · מען איז ניט הערר מקריב פון קרבן נאר די חלב אונ די בלוט אונ דער מיט ווערט פר געבין די עבירה . אונ איצט אז דער בית המקדש איז ניט דא בין איך גיזעסין אין א תענית · איך האב גיפאסט איז ווייניגער גיווארען מיין פעטס אונ מיין בלוהט . עס זאל זיין דער ווילען פר דיר . מיין פיטס אונ מיין בלוהט וואס איז ווייניגער גיווארען זאל זיין פר דיר גירעכנט גלייך ווי איך וואלט מקריב גיוועז פאר דיר מיין פעטס אונ בלוט אויף דעם מזבח אונ דוא זאלסט מיך בווילינגען :

כ אז רבי יוחנן האט אויס גילערנט דעם ספר איוב האט ער אזוי גיזאגט דער סוף פון מענטשין איז צום שטארבען אונ דער סוף פון א בהמה איז מען זאל איהר שעכטין אונ די בהמות וואס מען שעכט זייא ניט שטייען די זאלין אליין פייגערין · וואוהל צו דעם וואס ער איז דער צויגען גיווארען אין די תורה . ער לערונט תורה פון קינדווייז . אונ ער מאטערט זיך אין די תורה . אונ ער מאכט אפרנעניגען צו גאט מיט זיין תורה לערנען . אונ ער איז דער־צויגן גיווארען מיט א גוטען נאמען אונ ער איז אוועק גיגאנגען מיט א גוטען נאמען פון דיא וועלט . אויף אזוי איין מענטש האט שלמה המלך גיזאגט מיט זיין חכמה א גוטער נאמען איז בעסער וויא גוטע בוימאייל . עס איז גיוועזען גיוואוהנט בייא רבי מאיר אין מויל . רבי מאיר פלעגט דס אלע מאהל זאגין דוא זאלסט לערנען מיט דיין גאנצען הארץ אונ מיט דיין גאנצע נשמה · אזוי וויא דער דין איז אז אפילו א קראנקער אונ אפילו ער האט גרויסע יסורים מוז ער אויך לערנען תורה . דאס איז בכל לבבך . די גמרא זאגט אויף דעם פסוק אדם כי ימות באוהל . די תורה האט ניט קיין קיום בייא א מענטש . נאר בייא דעם וואס הארפט אוועק זיך לעבין פר די תורה . דאס איז בכל נפשך . דער מענטש זאל לערנען ער זאל וויסען וויא צו גיין אין די וועג פון גאט . ער זאל קלאפען אויף מיינע טירען אלע טאג . דאס הייסט ער זאל אלע טאג קומען אין בהמ"ד . היט דיין צונג פון שלעכטס אונ דיינע לעפצין זאלסטו היטען פון צו ריידען פאלשע רייד היט מיין תורה אין דיין הארץ מיין מורא זאל איביג זיין געגין דיינע אויגין היט דיין מויל פון אלע עבירות וואס קען קומען דורך דיין מויל . דו זאלסט זיין ריין אונ זאלסט

זיך

וקדש עצמך מכל אשמה ועון ואני אהיה עמך בכל שעה. מרגלא בפומייהו דרבנן דיבנה אני בריה וחברי בריה. אני מלאכתי בעיר. והוא מלאכתו בשדה. אני משכים למלאכתי והוא משכים למלאכתו. כשם שהוא אינו מתגדר במלאכתי כך אין אני מתגדר במלאכתו שמא תאמר אני מרבה והוא ממעיט. שנינו אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין את לבו לשמים. מרגלא בפומיה דאביי לעולם יהא אדם ערום ביראה מענה רך ומשיב חמה ומדבר שלום עם אחיו ועם קרוביו ועם כל אדם. ואפילו עם עובד כוכבים ומזלות בשוק כדי שיהא אהוב למעלה ונחמד למטה ומתקבל על הבריות. אמרו עליו על רבי יוחנן בן זכאי שלא הקדימו אדם שלום מעולם אפילו עובד כוכבים ומזלות בשוק. מרגלא בפומיה דרבא תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים שלא יהא אדם קורא ושונה ובועט באביו ובאמו או ברבו או במי שגדול ממנו בחכמה ובמנין שנאמר (תהלים קי״א) ראשית חכמה יראת ה׳ שכל טוב לכל עושיהם תהלתו

עומדת

בשיו: אני. שעוסק בתורה בריה אני: והבריה בריה. וכן חברי עם הארץ בריה הוא (ופירש בתוספות כלומר יש לו לב כמוני להבחין בין טוב לרע ע״כ תוספות): אני מלאכתי בעיר. כלומר נוחה מלאכתי ממלאכתו: מתגדר. מתגדל לתפוש אומנתי ושמא תאמר הדין עמו שאינו מתגדר במלאכתי שאילו היה תופס אומנות שלי לא היה לו לב פנוי להרבות בתורה כמותי והיה ממעיט ואין לו שכר: שנינו. שיש שכר לממעיט כמו למרבה ובלבד שיכוין לבו כו׳ והאי קרבנות היא שנויה בסוף מנחות ע״כ: ערום ביראה. להערים בכל מיני ערמה ליראת בוראו: תכלית חכמה. עיקרה

זיך הייליגען דוא זאלסט ניט האבען קיין שולד אונ קיין זינד. וועט גאט זיין מיט דיר צו יעדער צייט. עס איז גיוועזען גיוואוהנט אין מויל פון דיא רבנן אין יבנה. די רבנן פון יבנה פלעגין דאס אלע מאהל זאגין איך בין בשאפען פון גאט אינ מיין חבר דער עם הארץ איז אויך בשאפען פון גאט. איך טוה מיין מלאכה אין שטאט אונ ער טוהט זיין מלאכה אין פעלד. איך שטיי אויף פריה צו מיין ארבעט אונ ער שטייט אויף פריה צו זיינע ארבעט. אזוי ווי ער וויל ניט אן נעמען מיין ארבעט אזוי וויל איך ניט אן נעמען זיין ארבעט. טאמער וועסטו זאגין אז ער וואלט נעמען מיין ארבעט וואלט ער קיין שכר ניט האבען. ווארום ער וואלט דאך ניט גיקענט אזוי גוט לערנען וויא איך. מיר האבען גילערונט סייא איינער לערונט פיל. אונ ער פר שטייט גוט די תורה. אונ סיי איינער לערונט ווייניג. ווייל ער קען ניט מעהר לערנען. אונ ער פר שטייט ניט אזוי גוט. ווייל ער קען ניט בעסער פאר שטיין אויב זיין הארץ מיינט גאר צו לערנען אזוי וויא גאט האט גיבאטין. האבען זיי ביידע אגלייכען שכר. עס איז גיוואוהנט אין דיא מויל פון אביי. אביי פלעגט דאס אלע מאהל זאגין אמענטש זאל אייביג פירען דיא מורא פון גאט מיט חכמה. ער זאל ווייך ענטפערין. אונ ער זאל זעהן איין צו שטילען דעם כעס. אונ ער זאל ריידען שלום מיט זיינע ברידער אונ מיט זיינע קרובים אונ מיט אלע מענטשין אפילו ער טרעפט אעובד גלולים אין גאס זאל ער מיט איהם אויך ריידען בשלום ער זאל זיין געליבט ביי גאט אין הימעל אונ ער זאל זיין גלוסטיג אויף די ערד אונטען ער זאל זיין אנגינומען ביי אלע מענטשין. מען הט גיזאגט אויף רבן יוחנן בן זכאי עס האט קיין מאהל ניט גיטראפען אז אמענטש זאל איהם געבין פריער שלום. נאר ווען ער האט גיזעהן האט ער איהם גיגעבין שלום אפילו ער האט גיטראפען אעובד גילולים אין גאס האט ער איהם אויך גיגעבין שלום עס איז גיוועזען גיוואוהנט אין די מויל פון רבא. רבא פלעגט דאס אלע מאהל זאגין דער תכלית פון התורה לערנען איז נאר מען זאל וויסען אז מען איז זינדיג אונ מען דארף תשובה טאהן אונ מען זאל טאהן גוטע מעשים. דער מענטש זאל ניט זיין אזוי ער וועט לערנען תנ״ך משניות אונ וועט מבזה זיין זיין פאטער אדער זיין מוטער אדער זיין רבי אדער איין אנדערין וואס איז גרעסער פאר איהם אין חכמה. אדער אז עטליכע חכמים האבין זיך גיציילט צו איין זאך אונ גימאכט אתקנה וועט ער וועלין מבטל זיין זייערע רייד. דאס טאר מען ניט. אזוי וויא דער פסוק זאגט דיא ערשטע חכמה איז מען זאל מורא האבען פאר גאט. די מורא פון גאט גיט אין דעם מענטש אגוטען פערשטאנד ער זאל וויסען צו טאהן וואס גאט הייסט. די

לויב

עומדת לעד . ללומדים לא נאמר אלא לעושיהם . לעושים לשמה ולא לעושים שלא לשמה וכל העושים שלא לשמה נוח להם שלא נבראו . מרגלא בפומיה דרב לא כהעולם הזה העולם הבא עולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא פריה ורביה ולא משא ומתן ולא קנאה ולא שנאה ולא תחרות אלא צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנין מזיו השכינה שנאמר (שמות כד) ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו :

של תורה בידה עמה תבונה ומעשים טובים : ויאכלו וישתו . שבעו מזיו השכינה כאלו אכלו ושתו : גדולה הבטחה . שהרי קראן שאננות ובוטחות : לבי כנישתא . תינוקות של בית רבן היו רגילין שיהו למדין לפני רבן בבית הכנסת : בי רבנן . בית המדרש ששם שונים משנה ותלמוד : ונטרן לגברייהו . ממתינות לבעליהן ונותנות להן רשות ללכת וללמוד תורה בעיר אחרת : מפטרי רבנן . זה מזה שהיה נוטל רשות מחבירו לשוב לאהלו ולביתו : עולמך תראה בחייך . כל צרכיך תמצא : פי ידבר

כא תנו רבנן גדולה הבטחה שהבטיחן הקדוש ברוך הוא לנשים כשל האנשים שנאמר (ישעיה לב) נשים שאננות . אמר ליה רב לרבי חייא נשים במאי זכיין . באקרויי בנייהו לבי כנישתא ובאתנויי גברייהו בי רבנן ונטרן לגברייהו עד דאתו מבי רבנן . כי מפטרי רבנן מבי רבי אמי ואמרי לה מבי רבי חנינא אמרי ליה הכי . עולמך תראה בחייך ואחריתך לחיי העולם הבא ותקותך לדור דורים לבך יהגה תבונה פיך ידבר חכמות

לויב פון דעם מענטש וואס האט מורא פאר גאט אונ טוהט וואס גאט הייסט . וועט זיין אויף אייביג . מען וועט איהם אייביג לויבען . עס שטייט ניט ער זאל וויסען צו לערנען נאר ער זאל וויסען צוא טאהן . ווארום ניט דער לערנען איז דער עיקר . נאר דער עיקר איז מען זאל טאהן . אונ טאהן זאל מען ווייל גאט האט גיהייסען . אבער די וואס טוהען גוטע מעשים נאר ניט ווייל גאט הט גיהייסען . נאר דורך זייער שכל אדער דורך זייער רחמנות אויף איין מענטש געבען זייא איהם צדקה . אדער מחמת דרך ארץ געבען זייא כבוד צו זייערע עלטערין . דאס הייסט ניט קיין יראת ה' אונ דאס הייסט ניט געדינט גאט . אונ די וואס טוהען גוטע מעשים נאר ניט ווייל גאט הט גיהייסען . וואלט זיי בעסער גיוועין אז זייא וואלטען גאר ניט באשאפען געווארען . עס איז געוועין געוואוהנט אין די מויל פון רב . רב פלעגט אלע מאהל זאגין ניט אזוי וויא די וועלט איז דיא וועלט וואס וועט קומען . אויף דיא וועלט וואס וועט קומען וועט מען ניט עסין אונ ניט טרינקען אונ מען וועט ניט האבען קיין קינדער אונ מען וועט ניט האנדלען עס וועט ניט מקנא זיין איינער דעם אנדערין . עס וועט ניט פיינט האבען איינער דעם אנדערין , אונ ניט קיין קריג . נאר צדיקים וועלין זיצען מיט קרוינען אויף זייערע קעפ אונ זיי וועלין הנאה האבען פון די שיינקייט פון גאט . אזוי וויא דער פסוק זאגט זיי האבען גיזעהן גאט אונ דאס איז בייא זיי גלייך גיוועין וויא זייא וואלטען גיגעסין אונ גיטרונקען . זיי זענען זאט געווארען פון די שיינקייט פון גאט וואס זיי האבען גיזעהן גלייך וויא איינער ווערט זאט פון עסין אונ טרינקען :

כא תנו רבנן . דיא רבנן האבען גילערנט דער צוזאג וואס גאט האט צו גיזאגט צו דיא ווייבער איז גרעסער וויא ער האט צו גיזאגט צו די זכרים . אזוי ווי דער פסוק זאגט ווייבער וואס זעגען שטיהל אונ רוהיג . האט זייא דער פסוק צו גיזאגט אז זייא וועלין לעבין רוהיג . (עיין בריש) . רב האט גיזאגט צו רבי חייא מיט וואס זענען ווייבער זוכה צוא האבען עולם הבא . הט רבי חייא גיענפערט צו רב דר מיט וואס זייא פירען זייערע קינדער אין שוהל צום לערנען ופאר צייטען פלעגין דיא קינדער לערנען אין שוהל . אונ ווייל זייא לאזין גיין זייערע מאנען אין בית המדרש לערנען . אונ זיי ווארטען אויף זייערע מאנען ביז זייא קומען פון בית המדרש . אז די תלמידים פון רבי אמי פלעגין אוועק גיין פון זייער רבי רבי אמי אונ אנדערע זאגין אז דיא תלמידים פון רבי חנינא פלעגין אוועק גיין פון זייער רבי רבי חנינא האבען זיי צו איהם אזוי גיזאגט דיין וועלט זאלסטו זעה בייא דיין לעבין . וואס דו דארפסט זאלסט דוא האבין . אונ דיין סוף זאל זיין גוט אויף דיא וועלט וואס וועט קומען אונ דיין האפענונג זאל

חכמות גלשונך ירחיש רננות עפעפיך יישירו נגדך עיניך יאירו במאור תורה ופניך יזהירו כזוהר הרקיע שפתותיך יביעו דעת וכליותיך תעלוזנה מישרים ופעמיך ירוצו לשמוע דברי עתיק יומין. כי הוו מפטרי רבנן מבי רב חסדא ואמרי לה מבי רבי שמואל בר נחמני אמרו ליה הכי (תהלים קמד) אלופינו מסובלים.

הכמות. בלשון ברכה היו אומרים: יישירו. לשון ישר שרואה מביט בתורה כהלכה: (זה לשון תוס'. פרץ זה אחיתופל. שפרץ פרצה במלכות בית דוד: יוצאת זה דואג. שיצא לתרבות רעה כדמפ' בחלק: צוחה זה גחזי. שהיה מצורע וכתיב ביה טמא טמא יקרא והיינו צוחה): כל העולם כולו ניזונין. בצדקתו של הקב"ה ולא בזכיות שבידם: והם ניזונין

רב ושמואל ואמרי לה רבי יוחנן ורבי אלעזר חד אמר אלופינו בתורה ומסובלים במצות וחד אמר אלופינו בתורה ובמצות ומסובלים ביסורין (ע"כ) אין פרץ שלא תהא סיעתנו כסיעתו של שאול שיצא ממנו דואג האדומי. ואין יוצאת שלא תהא סיעתנו כסיעתו של דוד שיצא ממנו אחיתופל. ואין צוחה שלא תהא סיעתנו כסיעתו של אלישע שיצא ממנו גחזי. ברחובותינו שלא יהיה בינינו בן או תלמיד שמקדיח תבשילו ברבים. (ישעיה מו) שמעו אלי אבירי לב הרחוקים מצדקה רב ושמואל ואמרי לה רבי יוחנן ורבי אלעזר חד אמר כל העולם כולו ניזונין בצדקה והם ניזונין בזרוע ואידך אמר כל העולם ניזונין בזכותן והם

אפילו

זיין אויף אייביג ביז משיח וועט קומען אונ ביז תחית המתים. דיין הארץ זאל טראכטען פאר שטאנדיגע זאכען. דיין מויל זאל ריידען חכמה. אונ דיין צונג זאל זינגען צו גאט. דיינע ברעמען זאלען קוקען גלייך אין דיא תורה. דוא זאלסט ניט האבען קיין טעות אין אדין. דיינע אויגען זאלען לייכטען אין דיא ליכטיגקייט פון דיא תורה. אונ דיין פנים זאל לייכטען אזוי וויא דיא קלארקייט פון הימעל: דיינע לעפצין זאלען ריידען וויסענשאפט. אונ דיינע נירען זאלען זיך פרייען מיט דיינע גרייכקייט וואס דוא וועסט טאהן. אונ דיינע טריט זאלען לויפען צו הערין דיא רייד פון גאט וואס ער איז אלט אין טעג. אז די תלמידים פון רב חסדא פלעגין אוועק פון זייער רבי רב חסדא אונ אנדערע זאגין אז דיא תלמידים פון רבי שמואל בר נחמני פלעגין אוועק גיין פון זייער רבי רבי שמואל בר נחמני. האבען זייא צוא איהם געזאגט דעם פסוק אלופינו מסובלים אין פרץ ואין יוצאת ואין צוחה ברחובותינו:

רב אונ שמואל קריגען אין פשט פון דעם פסוק. אונ אנדערע זאגין רבי יוחנן אונ רבי אלעזר קריגען אין פשט פון דעם פסוק. איינער זאגט ער איז אונזער האר אין תורה אונ באלאדינט מיט מצות. אונ איינער זאגט אונזער האר אין תורה אונ אין מצות אונ באלאדינט מיט יסורים: עס זאל ניט זיין קיין אוים ברעך דאס מיינט מען אונזער פאר זאמלונג זאל ניט זיין וויא דיא פאר זאמלונג פון שאול המלך: פון זיין פערזאמלונג איז ארוים גיקומען דואג האדומי. עס זאל ניט ארוים גיין דאס מיינט מען אונזער פאר זאמלונג זאל ניט זיין וויא די פאר זאמלונג פון דוד המלך. פון זיין פאר זאמלונג איז ארוים גיקומען אחיתופל. עס זאל ניט זיין קיין גישריי דאס מיינט מען אונזער פאר זאמלונג זאל ניט זיין וויא די פאר זאמלונג פון אלישע הנביא. פון זיין פאר זאמלונג איז ארוים גיקומען גיחזי: אין אונזערע גאסען דאס מיינט מען עס זאל ניט זיין צווישען אונז אזוהן אדער אתלמיד וואס ער זאל פאר ברענגען דאס עסין וואס ער זאל מבזה זיין די תורה וואס ער האט גילערנט צווישען פיל מענטשין:

ישעיהו הנביא האט גזאגט הערט צו מיר איר מענטשין וואס איר האט שטארקע הערצער אונ איר זענט ווייט פון צדקה. רב אונ שמואל קריגען אין פשט פון דעם פסוק אונ אנדערע זאגען. רבי יוחנן אונ רבי אלעזר קריגען אין פשט פון דעם פסוק. איינער זאגט אזוי מיינט דער פסוק. דיא גאנצע וועלט זענען ניט ווערט זייא זאלען גישפייזט ווערין. נאר גאט שפייזט זייא מיט צדקה. אבער דיא צדיקים האבען שטארקע הערצער צוא דינען גאט. אונ זייא זענען ווייט פון צדקה. זייא דארפען ניט גישפייזט צו ווערין מיט צדקה. נאר זייא פר דינען ביי גאט ער זאל זייא שפייזען. דאס הייסט זייא ווערין גישפייזט מיט שטארקייט. מיט דעם כח

פון

אפילו בזכותן אינן ניזונין כדרב יהודה אמר רב דאמר רב יהודה אמר רב בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ואומרת כל העולם כולו ניזון בשביל חנינא בני וחנינא בני די לו בקב חרובין מערב שבת לערב שבת ופליגא דרב יהודה דאמר רב יהודה מאן אבירי לב גובאי טפשאי. אמר רב יוסף תדע דהא מעולם לא איגייר חד מינייהו אמר רב אשי והלין בני מתא מחסיא אבירי לב נינהו דהא קא חזו בשבחא דאורייתא תרי זימני בשתא ולא מגייר גיורא מינייהו :

זרוע. בכוח שבידם ובצדיקים משתעי קרא וקרי להו רחוקים מצדקה על הקב"ה : אין ניזונין. שאין להם כדי צרכם ומהפרנסים מקושי : ופליגא. דרב יהודה דהוא אמר אבירי לב היינו רשעים : גובאי. שם אומה הם בבבל ובמסכת קדושין אמרינן שהיו מן הנתינים : בשבחא דאורייתא תרי זימני בשתא. שכל ישראל מתאספים שם באדר לשמוע הלכות פסח ובאלול לשמוע הלכות החג ע"כ בדפקא

מי שמתו פרק שלישי

(דף יח) **א תניא** לא יהלך אדם בבית הקברות ותפילין בראשו וספר תורה בזרועו וקורא. ואם עשה כן עובר משום (משלי יז) לועג לרש חרף עושהו :

ב ת"ר המוליך עצמות ממקום למקום הרי זה לא יתנם בדסקיא ויתנם על גבי חמור וירכב עליהם

פון זייערע מעשים טובים. אונ דער אנדערער זאגט אזוי מיינט דער פסוק. דיא גאנצע וועלט ווערין געשפייזט אין זכות פון דיא צדיקים. אונ זייא. דיא צדיקים אליין. אפילו אין זייער אייגענעם זכות ווערין זייא אויך ניט געשפייזט : זייא זענען ארעמע לייט. מיינט אזוי דער פסוק. דיא צדיקים וואס זייא האבען שטארקע הערצער צו דינען גאט. אונ זייא טוהען צדקה מיט דיא גאנצע וועלט. וואס זייא ווערין געשפייזט אין זייער זכות. אונ דיא צדיקים אליין זענען ווייט פון זייער אייגענע צדקה. זייא זענען ארעמע לייט. אזוי וויא רב יהודה האט געזאגט פון רבם ווענין. ווארום רב יהודה האט געזאגט פון רבם ווענין. אלע טאג גייט ארוים אקול פון הר סיני. אונ דער קול זאגט דיא גאנצע וועלט ווערט געשפייזט דורך מיין זוהן חנינא. אונ מיין זוהן חנינא איהם איז גענוג אביסול באקסין פון איין פרייטאג צום אנדערין פרייטאג. רב אונ שמואל אדער רבי אלעזר אונ רבי יוחנן קריגען אויף רב יהודה. זייא זאגען אז דער פסוק אבירי לב שמועסט פון צדיקים. אונ רב יהודה זאגט דער פסוק שמועסט פון רשעים. וואורום רב יהודה האט געזאגט ווער זענען דיא אבירי לב : דיא נארישע אומה וואס הייסט גובאי. הט רב יוסף געזאגט איך וועל דיר בעווייזען אז זייא האבען שטארקע הערצער אונ ווערין ניט אונטער טעניג. עס האט זיך נאך קיין מאהל ניט מגייר געוועזען אפילו איינער פון זייא. רב אשי הט געזאגט דיא מענטשין פון די שטאט מחסיא. זייא האבען שטארקע הערצער. זייא זעהן דעם כבוד פון די תורה צוויי מאהל אין יאהר. ווען דיא יודען פערזאמלען זיך אין אדר צו הערין דיא דינים פון פסח. אונ אין אלול צו הערין די דינים פון סוכות. אונ עס הט זיך קיינער נים מגייר געוועזן פון זיי :

פרק שלישי

א תניא. מיר האבען געלערנט אמענטש זאל ניט גיין אויף אבית אקברות מיט תפילין אויף זיין קאפ אונ אספר תורה אין האנט אונ זאל לייענען אין איר. אויב ער האט אזוי געטאהן איז ער עובר אויף דעם פסוק וואס שלמה המלך הט געזאגט. דער וואס לאכט פון אארעם מאן לעסטערט ער דעם וואס האט בשאפען דעם ארעם מאן. אזוי אז ער גייט אויף דעם בית הקברות צווישען די מתים מיט תפילין. אדער מיט אספר תורה אונ לייענט אין איר. לאכט ער פון דיא מתים פר וואס זיי קענען שוין ניט מקיים זיין קיין מצות. אונ לעסטערט גאט פר וואס ער הט זיי טויט געמאכט :

ב תנו רבנן. דיא רבנן האבען געלערנט. אז איינער פירט ביינער פון אמת פון איין ארט

עליהם מפני שנוהג בהם מנהג בזיון. ואם היה מתיירא מפני עו״ג או מפני לסטים מותר וכדרך שאמרו בעצמות כך אמרו בספר תורה:

ג **אמר** רחבה אמר רב יהודה [אמר רב] הרואה את המת ואינו מלוהו עובר משום (משלי יז) לועג לרש חרף עושהו ואם לוהו מה שכרו אמר רבי אסי (עליו הכתוב אומר) (שם יט) מלוה ה׳ חונן דל (ומכבדו חונן אביון). רבי חייא ורבי יונתן הוו שקלי ואזלי בבית הקברות הוה קשריא תכלתיה דרבי יונתן אמר ליה רבי חייא דלייה כדי שלא יאמרו למחר באין אצלנו ועכשיו מחרפין אותנו. אמר ליה ומי ידעי כולי האי והא כתיב (קהלת ט) והמתים אינם יודעים מאומה אמר ליה אם קרית לא שנית ואם שנית לא שלשת ואם שלשת

כדסקיא. מרצוף גדול של עור: ולפי שהיה עמירה וצריך לרכוב על הסוס ולרוץ:
מלוה ה׳ חונן דל. קרי ביה מלוה את המקום מי שחונן את הדל ואין לך דל מן המת והמלוהו כאלו מלוה את המקום. (מלוה מי שעושה לוים נמת ה׳ יתמהו ע״כ): דלייה. הגביהה: לא שנית.

ארט צום אנדערן ארט. זאל ער ניט אריין לייגן דיא ביינער אין אלעדערנעם זאק. אונ זיך ארויף לייגען אויף דעם אייזיל. אונ זיך זעצען רייטען אויף דיא ביינער. ווייל ער איז מבזה דעם מת אז ער טוט אזו. נאר אויב ער האט מורא פאר גוים. אדער פאר גזלנים אונ ער מוז אנטלויפען. מעג ער ארויף לייגען דיא ביינער אויף דעם אייזיל אונ זיך זעצען אויף זיי רייטען. אונ אזוי וויא מען האט גזאגט ביי דיא ביינער פון א מת. אזוי האט מען גזאגט ביי א ספר תורה. אז מען טאר ניט ארויף לייגען א ספר תורה אויף אאייזיל אונ זיך זעצען רייטען אויף דיא ספר תורה. נאר אז ער איז אין א סכנה ער דארף אנטלויפען מעג ער ארויף לייגען די ספר תורה אויף דעם אייזיל אונ זיך זעצען רייטען אויף איר. אז ער כוז אזוי טאהן אונ קען ניט אנדערש:

ג **אמר**. רחבה האט גזאגט פון רב יהודה ווענן אז רב זאגט אז איינער זעהט מען פירט א מת צום קבר אונ ער בגלייט איהם ניט איז ער עובר אויף דעם פסוק וואס שלמה המלך האט גזאגט. דער וואס לאכט פון א ארעם מאן לעסטערט ער דעם וואס האט בשאפען דעם ארעם מאן. אזוי אז ער גייט ניט בגלייטען דעם מת. ווייזט ער אז דער מת איז ניט חשוב ביי איהם. אונ ער לאכט פון איהם. ווייל ער קען שוין ניט טאהן קיין טובה: אונ אמענטש וויל נאר טאהן א טובה צו א עשיר וואס ער קען איהם צוריק אפ טאהן א טובה. אבער צו א ארעם מאן וואס ער קען ניט צוריק אפ טאהן א טובה וויל ער ניט טאהן אין טובה. אונ דער מת איז דאך שוין איצט א ארעם מאן. ער קען דאך שוין ניט אפ טאהן צוריק קיין טובה. דריבער וויל ער איהם ניט בגלייטען. לאכט ער דאך פון א ארעם מאן אונ ער לעסטערט גאט גגליך וויא גאט וואלט איהם אויך ניט גיקענט בצאהלען פר די טובה. אונ אויב ער האט בגלייט דעם מת וואס איז זיין שכר. האט רב אסי גזאגט. אויף איהם זאגט דער פסוק דער וואס גיט א מתנה צוא א ארעם מאן. פאר בארגט ער דיא מתנה צו גאט. אונ גאט וועט איהם בצאהלען פר די מתנה. דער וואס גיט א מתנה צו א ארעם מאן גיט ער כבוד צו גאט. ער ווייזט עם איז דא א גאט אויף דער וועלט אונ ער ווייס אלץ וואס מענטשין טוהען. אונ ער שטראפט אזוי וויא ער האט גישטראפט דעם ארעם מאן. אונ ער גיט שכר אויף דיא וועלט אונ אויף יענע וועלט צו דיא מענטשין וואס האבען רחמנות. אונ גאט וועט דעם מענטש בצאהלען פר דעם כבוד. אזוי אז איינער גיט כבוד צו א מת אונ ער בגלייט איהם ווייל דער מענטש האט אין זיך אויך. א נשמה פון גאט. גיט ער דאך כבוד צו גאט. וועט איהם אויך גאט בצאהלען אגוטען שכר. רבי חייא אונ רבי יונתן זענען ביידע גיגאנגען אויף דעם בית הקברות. האט זיך גישלעפט דיא ציצית פון רבי יונתן אויף דיא קברים. האט רבי חייא גזאגט צו רבי יונתן הייב אויף דיא ציצית דיא מתים זאלען ניט זאגען מארגען ווען זייא קומען צו אונז מיר זאלען בעטין פון זייערט וועגין. אונ איצט פר שעמען זייא אונז. זייא גייען אין ציצית אונ מיר ניט.

שלשת לא פי־שו לך יפה כי החיים יודעין שימותו אלו צדיקים שבמיתתן קרויים חיים שנאמר (ש"ב כג) ובניהו בן יהוידע בן איש חי רב פעלים מקבצאל הוא הכה את שני אריאל מואב והוא ירד והכה את הארי בתוך הבור ביום השלג. (ע"ב) בן איש חי אטו כולי עלמא בני מתי נינהו . אלא בן איש חי שאפילו במיתתו קרוי חי. רב פעלים מקבצאל שרבה וקבץ פעלים לתורה. והוא הכה את שני אריאל מואב שלא הניח כמותו לא במקדש ראשון ולא במקדש שני . והוא ירד והכה את הארי בתוך הבור ביום השלג . איכא דאמרי דתבר גזיזי דברדא ונחת וטבל . איכא דאמרי דתנא ספרא דבי רב ביומא דסיתוא . והמתים אינם יודעים מאומה אלו רשעים שבחייהם קרויים מתים שנאמר (יחזקאל כא) ואתה חלל רשע נשיא ישראל . ואי בעית אימא מהכא (דברים יז) על פי שנים עדים או על פי

שלשה

לא חזרת פעם בנית עליו כתו שמתכוק נו : אלו צדיקים . ומאי יודעים שימותו מתנים אל לבם יום המיתה ומובכין ידיהם מן העבירה והרשעים אינם יודעים מאומה עושים עצמם כאינם יודעים ואומרים: והוא הכה. השפיל את הכנים כל דורות משני מקדשים שלא היה כמותו : אריאל . זו בית המקדש שנאמר הוי אריאל אריאל קרית חנה דוד : מואב . על שם שבאו דוד דאתי מרות המואביה : ונחית וטבל . לקריו כדי לעסוק בתורה : גזיזי דברדא . החיכות של ברד והקרח שקורין גילא"ד בלע"ז והיינו ביום השלג : דקרא ספרא דבי רב. תורת כהנים : חלל רשע . על צדקיהו הוא אומר ועדיין

האט רבי יונתן געזאגט צו רבי חייא : ווייסען דען די מתים אלץ . וואס דוא האסט געזאגט : שלמה המלך האט דאך געשריבען . די מתים ווייסען גאר ניט . האט רבי חייא געזאגט צו רבי יונתן . אויב דוא האסט אמאהל געלייענט דעם ספר קהלת : האסט דוא איהם אבער ניט געלערנט נאך אמאהל . דוא זאלסט פאר שטיין וואס דארט שטייט . אונ אויב דוא האסט איהם צווייא מאהל געלערנט . האסט דוא איהם אבער ניט געלערנט אדריטען מאהל : אונ אויב דוא האסט איהם דריי מאהל געלערנט . האט מען דיר ניט געגעבען גוט צו פאר שטיין וואס אין די פסוקים שטייט . ווארום אין אנהייב פסוק שטייט . די לעבעדיגע ווייסען זייא וועלען שטארבען . דס מיינט מען די צדיקים . נאך זייער טויט הייסען זייא אויך לעבעדיג ומיינט דער פסוק די צדיקים ווען זייא לעבען שטעלען זייא זיך פאר דעם טאג פון שטארבען . זייא זאלען מורא האבען צו זינדיגען . אונ זאלען אן גרייטען תורה אונ מצות אונ גוטע מעשים . אזוי ווי דער פסוק זאגט בניהו בן יהוידע איז געוועזן אזוהן פון אלעבעדיגען מענטש . פרעגט די גמרא זענען דען די גאנצע וועלט קינדער פון געשטארבענע מענטשין . נאר מען מיינט ער איז דער זוהן פון אזוי אמענטש וואס נאך זיין טויט לעבט ער אויך . דער מענטש הייסט רב פעלים מקבצאל . ווייל ער האט גימערט אונ האט פערזאמעלט גוטע מעשים צוא די תורה . אונ ער האט גישלאגען ווער האט גידעריג גימאכט דעם כבוד פון דיא צוויי גרויסע לייט וואס זענען גיבאהרין פון מואב . דאס מיינט מען דוד אונ שלמה וואס זייא זענען גיבאהרין פון רות המואביה . אונ זייא האבען גיבאהט דעם ערשטין בית המקדש וואס ער האט גיהייסען אריאל . פון דעסטוועגין זענען זייא נאך ניט אזוי גרויס גיוועזן . ווארום דער ערשטער בית המקדש איז דאך חרוב גיווארין אונ עס איז גיבאהט גיווארין אנייער בית המקדש . וואס ער איז גישטאנען מיט צעהן יאהר לייגנער וויא דער ערשטער . אבער בניהו בן יהוידע זיין כבוד איז גיוועזן גרעסער פאר דעם כבוד פון דוד אונ שלמה עס איז ניט גיוועזן אזוי אמענטש וויא ער . ניט אין דער צייט ווען דער ערשטער בית המקדש איז גישטאנען . אונ ניט אין דער צייט ווען דער אנדערער בית המקדש איז גישטאנען . אונ ער האט גענידערט אונ ער האט גישלאגען דעם לייב אין גרוב אין דעם טאג פון שנייא . אנדערע זאגין ער האט צוא בראכען שטיקער אייז אונ ער איז אריין גיגאנגען אין וואסער אונ האט זיך טובל גיוועזן . אנדערע זאגען ער האט אפ גילערנט גאנץ ספר ויקרא מיט די דרשות וואס די חכמים האבען גידרשת . דאס איז דער ספרא . אין אווינטערדיגען טאג . אונ די מתים ווייסען גאר ניט . דאס מיינט מען רשעים ווען זייא לעבין ווערין זייא אויך גערופין מתים . אזוי וויא דער פסוק זאגט אונ דוא ביסט אנשיא ביי יודען נאר ווייל דוא ביסט ארשע ווערסטו גירופען חלל . אגישטארבענער . אונ אז דוא ווילסט וועל איך דיר זאגען פון דאנען ווייסען מיר

שלשה עדים יומת המת . חי הוא אלא המת מעיקרא .
בני רבי חייא נפקו לקריותא אייקר להו תלמודייהו הוו
קא מצערי לארכוריה אמר ליה חד להבריה ידע אבון
בהאי צערא . אמר ליה אידך מנא ידע והא כתיב
(איוב כד) יכבדו בניו ולא ידע אמר ליה אידך והא כתיב
(איוב יד) אך בשרו עליו יכאב ונפשו עליו תאבל ואמר
רבי יצחק קשה רמה לבשר המת כמחט בבשר החי .
אמרי בצערא דידהו ידעי בצערא דאחריני לא ידעי . ולא והתניא מעשה בחסיד אחד
שנתן דינר לעני בערב ראש השנה בשני בצורת והקניטתו אשתו והלך ולן בבית הקברות
ושמע שתי רוחות שמספרות זו לזו . אמרה חדא לחברתה חברתי בואי ונשוט בעולם ונשמע
מאחורי הפרגוד מה פורענות בא לעולם . אמרה לה חברתה איני יכולה שאני קבורה
במחצלת של קנים אלא לכי את ומה שאת שומעת בואי ואמרי לי. הלכה היא ושטה ובאה
ואמרה לה חברתה חברתי מה שמעת מאחורי הפרגוד אמרה לה שמעתי שכל הזורע ברביעה

בימי יחזקאל מי היה וקוברו הלך : לקריותא .
להתעסק בעבודת האדמה : איי' ר' למוד יהו :
השתכח למודם מגרסתם : אייקר הוכבד עליהם
מחמת טרחה : לצער דידהו . לצער גופם ממש
כגון עקיצת הרמה : שתי רוחות . של שתי ילדות
מתות : ובשמע . מה גזרו ביום פורענות לעולם
שהעולם נדון בראש השנה : הפרגוד . מחיצה
המבדלת בין מקום השכינה : ברביעה ראשונה .
יורה שלא רביעות הן בכירה שמיה ובלישה .

ראשונה

אז ארשע ווען ער לעבט נאך . איז גליך וויא ער איז געשטארבען . עס שטייט אין פסוק דורך
צווייא עדות . אדער דורך דריי עדות זאל געהרגת ווערין דער טויטער . ער לעבט דאך . דארף
דאך שטיין זאל גיהרגת ווערין דער לעבעדיגער . נאר ער הייסט אטויטער פון פריער . איידער
ער ווערט גיהרגת הייסט ער אויך א טויטער . ווארום ארשע ווען ער לעבט נאך הייסט ער
געשטארבען . דיא קינדער פון רבי חייא זענען ארויס גיגאנגען אין דיא דערפער אויס זעהן
זייערע פעלדער . האבען זייא פאר געסען זייער לערנען . האבען זייא גיהאט צער זייא זאלען
זיך דער מאנען . האט איין ברודער גזאגט צום אנדערין וויים אונזער פאטער דעם צער וואס
מיר האבען . האט דער אנדערער ברודער צוא איהם גזאגט פון וואנען וויים ער . עס שטייט
דאך אין פסוק איוב הט גזאגט . אז מען טוהט אן כבוד צו זיינע קינדער וויים גאר ניט דער
פאטער אז דיא קינדער האבען צער פאר שטייט גאר ניט דער פאטער . האט דער אנדערער
צו איהם גזאגט . עס שטייט דאך זיין פלייש טוהט איהם שמערצין אונ זיין נשמה טרויערט
אויף איהם אונ רבי יצחק האט גזאגט דער ווארעם וואס בייסט דיא פלייש פון דעם טויטען .
איז איהם אזוי שלעכט וויא שלעכט עס איז א לעבעדיגען אז מען שטעכט איהם מיט א נאדיל .
זאגט דיא גמרא איך וועל דיר זאגען זייער צער ווייסען זייא . דעם צער פון אנדערע מענטשין
ווייסען זייא ניט . פרעגט די גמרא דעם צער פון אנדערע מענטשין ווייסען זייא ניט : מיר
האבען גילערונט עס האט אמאהל גיטראפען ביי א חסיד . ער האט גיגעבען א גילדין צוא
אארעם מאן אום ערב ראש השנה . אין א הונגער יאהר . האט איהם דאס וייב דער צערונט .
איז ער גיגאנגען אונ האט גינעכטיגט אויף דעם בית הקברות . אונ ער האט גיהערט ווי צוויי
נשמות פון צווייא יונגע מיידלאך שמועסין איינע מיט דיא אנדערע . איין מיידול הט גזאגט
צו דיא אנדערע . מיין חברתה קום מיר וועלען שוועבין אין דער וועלט . אונ מיר וועלען הערין
פון אינטער דיא וואנט וואס איז נאנט פון גאט . וועלכע צרות וועלען קומען אויף די וועלט .
האט דיא אנדערע מיידול צו איר גזאגט מיין חברתה איך קען ניט ארויס גיין פון קבר . ווארום
איך בין בגראבען אין א ראגאזע וואס איז גיפלאכטען פון שטעקלאך . נאר גיי דוא אונ וואס
דוא וועסט הערין . קום זאג מיר . איז זיא אליין גיגאנגען אונ האט גישוועבט אויף די וועלט
אונ איז צוריק גיקומען . הט דיא אנדערע צו איר גזאגט מיין חברתה וואס האסטו גיהערט פון
אינטער דיא וואנט וואס איז נאנט צו גאט . האט זיא צו איהר גזאגט איך האב גיהערט ווער
ער וועט זייען ביי דעם ערשטין רעגין וואן ארץ ישראל איז דא דריי צייטען וואס גייט אין זיי
רעגין . דער ערשטער רעגין איז זיבעצין טעג אין חשון . דער אנדערער רעגין איז דרייא אונ

צוואנציג

בלשונה בר"ה מר חשון. שאיה כו"ת. שלשים כו"ח בכניו : ברד מלקה אותו. שמקדים ברד ליפול סמוך לרביעה שניה ואם שנזרע כבר נתקשה והברד עומדו וכשנזרע בשניה עדיין טוה רך ולינו נשבר בשביל הברד כענין שנאמר והפשתה והשעורה נכתה והחטה והכוסמת לא נכו : נדפון. מלקה הרך ולינו

ראשונה ברד מלקה אותו הלך הוא וזרע ברביעה שניה. של כל העולם כלו נלקה שלו לא לקה. לשנה האחרת הלך ולן בבית הקברות ושמע אותן שתי רוחות שמספרות זו עם זו. אמרה חדא לחברתה בואי ונשוט בעולם ונשמע מאחורי הפרגוד מה פורענות בא לעולם אמרה לה חברתה לא כך אמרתי לך איני יכולה שאני קבורה במחצלת של קנים. אלא לכי את ומה שאת שומעת בואי ואמרי לי. הלכה ושטה ובאה ואמר (ואמרה) לה חברתה חברתי מה שמעת מאחורי הפרגוד. אמרה לה שמעתי שכל הזורע ברביעה שניה שדפון מלקה אותו. הלך חרע ברביעה ראשונה. של כל העולם כולו נשדף ושלו, לא נשדף, אמרה לו אשתו מפני מה אשתקד של כל העולם כלו לקה ושלך לא לקה ועכשיו של כל העולם כלו נשדף ושלך לא נשדף סח לה כל הדברים הללו אמרו לא היו ימים מועטים עד שנפלה קטטה בין אשתו של אותו חסיד ובין אמה של אותה ריבה אמרה לכי ואראך בתך שהיא קבורה במחצלת של קנים. לשנה האחרת הלך ולן בבית

הקברות

צוואנציג טעג אין חשון. דער דריטער רעגן אין ראש חודש כסלו ווערט אהאגיל אויס קלאפען דיא תבואה. ווארום דער האגיל ווערט זיין נאך דעם אנדערין רעגן. אונ דיא תבואה וואס עס ווערט פאר זייט ווערין נאך דעם ערשטין רעגין וועלען שוין זיין אויף גיוואקסען ווען דער האגיל ווערט זיין. וועט ער זייא אויס קלאפען. אבער דיא תבואה וואס וועט פאר זייט ווערין נאך דעם אנדערין רעגין וועלען נים זיין אויף גיוואקסען ווען דער האגיל ווערט זיין. וועט ער זיי נים אויס קלאפען. איז גיגאנגען דער חסיד אונ האט פאר זייט נאך דעם אנדערין רעגין. די תבואה פון דער גאנצער וועלט וואס זייא האבען פאר זייט נאך דעם ערשטין רעגין. איז אויס גיקלאפט גיווארען פון דעם האגיל. אונ זיינע תבואה וואס ער האט פאר זייט נאך דעם אנדערין רעגין איז נים אויס גיקלאפט גיווארין. צום אנדערין יאהר ראש השנה בייא נאכט איז ער נאך אמאהל גיגאנגען אונ האט גינעכטיגט אויף דעם בית הקברות. אונ ער האט גיהערט וויא דיא זעלביגע צוויי מיידלאך שמועסין איינע מיט דיא אנדערע. איינע זאגט צו דיא אנדערע קום מיר וועלען שוועבין אויף דיא וועלט. אונ מיר וועלין הערין פון אינטער דיא וואנט וואס איז נאנט צו גאט. ווערכע צרות וועלען קומען אויף דיא וועלט. האט די אנדערע צו איר גיזאגט האב איך דען דיר נים גיזאגט פאר אייאהרין איך קען נים גיין ארויס פון קבר. ווארום איך בין בגראבען אין אראגאזע פון שטעקלאך. נאר גיי דוא אליין אונ וואס דוא וועסט הערין קום זאג מיר. איז דיא גיגאנגען אונ האט גישוועבט אויף דיא וועלט אונ איז צוריק גיקומען. האט די אנדערע צו איר גיזאגט מיין חברתה וואס האסטו גיהערט פון אינטער דיא וואנט וואס איז נאנט צו גאט. האט זיא צו איר גיזאגט איך האב גיהערט ווער עס וועט פאר זייען נאך דעם אנדערין רעגין. וועט אויינט אויס קלאפען דיא תבואה. דער ווינט קלאפט נאר אויס דיא יונגע תבואה אבער נים דיא אלטע. האט ער גיזייט נאך דעם ערשטין רעגין. די תבואה פון דער גאנצער וועלט וואס זייא האבען פאר זייט נאך דעם אנדערין רעגין איז אויס גיקלאפט גיווארן. אונ זיינע תבואה וואס ער האט פאר זייט נאך דעם ערשטין רעגין איז נים אויס גיקלאפט גיווארין. האט דיא ווייב פון דעם חסיד גיזאגט צוא איר מאן. פאר וואס פאר אייאהרין ווען דיא תבואה פון דער גאנצער וועלט איז אויס גיקלאפט גיווארען פון דעם האגיל. איז דיינע תבואה נים אויס גיקלאפט גיווארען. אונ איצט היינטיגען יאהר דיא תבואה פון דער גאנצער וועלט איז אויס גיקלאפט גיווארן. אונ דיינע תבואה איז נים אויס גיקלאפט גיווארין. האט ער איהם דער ציילט די אלע רייד וואס ער האט גיהערט אויף דעם בית הקברות. מען האט גיזאגט אין עטליכע צייט שפעטער איז גיווארען אקריג צווישען דיא ווייב פון דעם חסיד מיט דיא

מוטער

הקברות ושמע אותן רוחות שמספרות זו עם זו אמרה לה חברתי בואי ונשוט בעולם ונשמע מאחורי הפרגוד מה פורענות בא לעולם אמרה לה חברתי הניחני דברים שביני לבינך כבר נשמעו בין החיים אלמא ידעי דלמא איניש אחרינא שכיב ואזיל ואמר להו. תא שמע דזעירי הוה מפקיד זוזי לגבי אושפיזכתיה עד דאתא ואזיל לבי רב שכיבא אזיל בתרה לחצר מות אמרה לה זוזי היכא. אמרה ליה זיל שקלינהו מתותי צינורא דדשא בדוך פלן ואימא לה לאימא תשדר לי מסרקאי וגובתאי דכוחלא בהדי פלניתא דאתיא למחר אלמא ידעי. דלמא דומה קדים ומכריז להו. תא שמע דאבוה דשמואל הוו קא מפקדי גביה זוזי דיתמי. כי נח נפשיה לא הוה שמואל גביה חוו קא קרו ליה בר אכיל זוזי דיתמי. אזל אבתריה לחצר מות א"ל בעינא אבא

אמרו

מרדף סקתה: אלמא ידעי. דברים האמורים בין החיים: לחצר מות. לבית הקברות: כלישנא דרבנן. בחוץ מפתן הבית שבדלת סובב בו: מסרקאי. מסרק שלי: גובתא. קנה ובשביל אותה ילדה תגרה כמי לעגמת נפש: בהדי פלניתא דאתיא למחר. לקבורה: אלמא ידעי. מה שעושים שידעה זו שזו נוססת ונטתה למות: דילמא דומה. מלאך הממונה על המתים קדים ומכריז להו עכשיו יבא פלוני אבל שאר דברי החיים אינן יודעים: בעינא אבא.

מוטער פון דיא מיידול. האט דיא ווייב פון דעם חסיד גזאגט צו דיא מוטער פון דעם מיידול גיי איך וועל דיר ווייזען דיין טאכטער איז בגראבען אין ארגאנזע וואס איז גיפלאכטען פון שטעקלאך. צום אנדערין יאהר ראש השנה איז נאך אמאהל גיגאנגען דער חסיד אונ האט גינעכטיגט אויף דעם בית הקברות. אונ ער האט גיהערט ווי דיא צוועלביגע צוויא מיידלאך שמועסין איינע מיט דיא אנדערע. איינע זאגט צוא דיא אנדערע מיין חברתה קום מיר וועלען שוועבין אויף דיא וועלט אונ מיר וועלען הערין פון אינטער דיא וואנט וואס איז נאייט צוא גאט. וועלכע צרות וועלען קומען אויף דיא וועלט. האט דיא אנדערע צוא איר גזאגט מיין חברתה לאז מיך רוהען. דיא רייד וואס איז גירעט גיווארען צווישען אונז איז שוין גיהערט גיווארין צווישען די לעבעדיגע. זעהן מיר דאך אז דיא טויטע וויסען וואס עס ווערט גירעט צווישען די לעבעדיגע. ענטפערט דיא גמרא טאמער איז איינער גישטארבען וואס ער האט גיהערט אויף דיא וועלט דיא רייד וואס עס איז גיוועזען צווישען די ווייב פון דעם חסיד אונ דיא מוטער פון דיא מיידולו. האט ער דאס דער ציילט דעם מיידול נאך זיין טויט. זאגט די גמרא הער איין אנדער מעשה. וואס פון דיא מעשה זעהן מיר אז דיא מתים וויסען וואס עס איז אויף דיא וועלט. זעירי האט גיגעבין געלט צו זיין גאסט-הייזערין. זיא זאל דאס געלט בעהאלטען ביז ער וועט קומען פון לערנען ווער איז גיגאנגען לערנען אין איין אנדער שטאט). איידער ער איז גיגאנגען אין בית מדרש אונ צוריק גיקומען איז זיא גישטארבען איז ער גיגאנגען אויף דעם בית הקברות צו איר קבר. אונ האט גזאגט צו איר וואו איז מיין געלט. האט זיא צו איהם גזאגט גיי נעם זיא דיא געלט ליגט אין דיא לאך וואס אין די שוועל וואס דער אייזן פון די טיר זיצט דארט. אין יענעם ארט ליגט דיא געלט. אונ דוא זאלסט זאגען צו מיין מוטער זיא זאל מיר שיקען מיין קאם אונ מיין רעדיל פארב דורך יענע אשה וואס זיא וועט מארגין אהער קומען. וואס זיא וועט מארגין שטארבען. זעהן מיר דאך אז דיא טויטע וויסען. ווארום דיא אשה האט דאך אויך גיוואוסט איז אוף דיא ווערט אז אשה נוסס אונ זי וועט מארגין שטארבען. ענטפערט דיא גמרא. טאמער קומט מלאך דומה מיט אטאג פריער אונ רופט אוים צווישען דיא מתים מארגין וועט דער שטארבען אונ וועט קומען צו אונז. אבער אנדערע זאכען וואס עס איז צווישען דיא לעבעדיגע וויסען טאקי ניט דיא טויטע. זאגט דיא גמרא הער איין אנדער מעשה. פון ד א מעשה זעהן מיר אז דיא מתים וויסען וואס עס איז אויף די וועלט. ביי דעם פאטער פון שמואל פלעגט מען בעהאלטען געלט פון יתומים. ווען דער פאטער פון שמואל איז גישטארבען. איז שמואל ניט גיוועזען ביי איהם. האט מען ניט גיוואוסט וואו דער פאטער פון שמואל האט גילאזט דיא יתומישע געלט. אונ מען האט חושד גיוועזען אז דער פאטער פון שמואל האט אויף גינעסין דיא יתומישע געלט. האט מען איהם גירופען ער איז דער זוהן פון דעם וואס האט אויף גיגעסין דיא יתומישע געלט.

יתומישע

אמרו ליה טובא אבא איכא הכא. אמר להו בעינא אבא בר אבא. אמרו ליה טובא אבא בר אבא נמי איכא הכא אמר להו בעינא אבא בר אבא אבוה דשמואל היכא. אמרו ליה סליק למתיבתא דרקיעא, אדהכי חזייה ללוי דיתיב אבראי. אמר ליה אמאי יתיבת אבראי מאי טעמא לא סלקת אמר ליה דאמרי לי כל כי הנך שני דלא סליקת למתיבתא דרבי אפס ואחלישתא לדעתיה לא מעלינן לך למתיבתא דרקיעא אדהכי והכי אתא אבוה חזייה דהוה קא בכי ואחיך אמר ליה מאי טעמא קא בכית. אמר להו דלעגל אתית לן. מאי טעמא אחיכת דחשיבת בהאי עלמא טובא. אמר ליה אי חשיבנא נעיילוהו ללוי ועיילוהו ללוי. אמר ליה זוזי דיתמי היכא אמר ליה זיל שקלינהו באמתא דריחיא עילאי ותתאי דידן ומציעי דיתמי. אמר ליה מאי טעמא עבדת הכי אמר ליה אי גנבי גנבי מיגנבו מדידן אי אכלה ארעא אכלה מדידן

פירוש

מבקש אני את אבא קרוב מאי: אי"ל. המתים עגלו לו כאלו כה הוך מקבליהם ויושבים בעגולה: הייה. שמואל להביא דקא בכי וחייך: דלעגל אתים. במהרה תקבר: באמצא דריחייא. כל בין מושב הרחיים קרוי אמת הרחיים: אלמא ידעי. מי הבוב בין החיים: תוספות. שני אריאל מואב. על שם דוד ושלמה שבנו את הבית ובאו מכות ממואביה: בן איש חי אטו כולי עלמא. בספרים מדוייקים כתיב חי וקרינן חיל ומן הכתוב דייק הכי (שלא כתוב חיל אלא חי): תוספות. ספרא דבי רב. מסאכי דרים שהוא המיר שבספרים: כתוך הכור. שהוא באמצע הספרים ע"כ: זאת

יתומישע געלט. איז שמואל געגאנגען צום פאטער אויף דעם בית הקברות. האט שמואל גזאגט צו דיא מתים איך זוך אמענטש וואס הייסט אבא. האבען דיא מתים גזאגט צוא שמואל דא אויף דעם בית הקברות איז דא פיל מענטשין טויטע וואס הייסען אבא. האט שמואל גזאגט צו דיא מתים. איך זוך אזוי אמענטש וואס הייסט אבא. אונ איז דער זוהן פון אבא. זיין פאטער הט אויך גיהייסען אבא. האבען דיא מתים צו אי הם גזאגט. דא אויף דעם בית הקברות איז דא פיל מענטשין טויטע וואס הייסען אבא אונ זייער פאטער האט אויך גיהייסען אבא. האט שמואל גזאגט צו דיא מתים. איך זוך איינעם וואס הייסט אבא. אונ זיין פאטער האט אויך גיהייסען אבא. אונ ער איז דער פאטער פון שמואל. וואו איז ער. האבען דיא מתים גזאגט צו שמואל דיין פאטער איז ארויף גיגאנגען אויף דעם הימעל לערנען אין דער ישיבה. דער וויל האט שמואל גיזעהן וויא לוי זיין חבר זיצט אוים ווייניג ניט מיט אלע מתים צו זאמען. האט שמואל גזאגט צו לוי פאר וואס זיצט דו אוים ווייניג. פאר וואס גייסטו ניט ארויף אין הימעל אין דער ישיבה. הט לוי גזאגט צו שמואל. מען האט גיזאגט צו מיר אזוי פיל יאהר וויא דוא ביסט ניט ארייך גיגאנגען אין דער ישיבה פון רבי אפס. אונ דוא האסט שוואך גימאכט זיין דעה: דאס דוא האסט איהם פאר שעמט. אזוי פיל יאהר וועט מען דיך ניט אריין ברייננען אין דער ישיבה וואס אויף דעם הימעל. דער וויל איז גיקומען דער פאטער פון שמואל הט שמואל גיזעהן וויא דער פאטער וויינט אונ לאכט. האט שמואל גזאגט צום פאטער פאר וואס וויינסטו האט דער פאטער גזאגט צו שמואל וויל דוא וועסט באלד קומען צו אונז. דוא וועסט באלד שטארבען. פרעגט שמואל צום פאטער פאר וואס האסטו גילאכט. האט דער פאטער גיענפערט צו שמואל וויל דוא ביסט זייער גילויבט אויף דיא וועלט. הט שמואל גזאגט צום פאטער אויב איך בין גילויבט ביי אייך אויף דיא וועלט. בעט איך מען זאל אריין ברייננען לוי אין דער ישיבה. הט מען אריין גיבראכט לוי אין דער ישיבה אויף דעם הימעל. הט שמואל גזאגט צום פאטער וואו איז דיא געלט פון דיא יתומים האט דער פאטער גזאגט צו שמואל גיי נעם דיא געלט זייא ליגען צווישען דיא מיהל שטיינער. דיא אויבערשטע געלט אונ די אונטערשטע געלט איז אונזערע אונ דיא מיטעלסטע געלט גיהער צו דיא יתומים. הט שמואל גזאגט צום פאטער פאר וואס האסטו אזוי גיטאהן. הט דער פאטער גזאגט צו שמואל אויב גנבים וועלין גנבענן זאלען זיי גנבענן אונזערע געלט. אויב דיא ערד וועט קאליע מאכען דיא געלט וועט זיא קאליע מאכען אונזער געלט. זעהן מיר דאך אז דיא מתים ווייסען וואס אויף דיא וועלט איז. ווארום דער פאטער פון שמואל הט געוואוסט

מדידן אלמא ידעי . שאני שמואל כיון דחשיב מקדמי וכרזי פנו מקום . ואף רבי יונתן הדר ביה דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן מניין למתים שמספרים זה עם זה שנאמר (דברים לג) ויאמר ה' אליו זאת הארץ אשר נשבעתי לאברהם ליצחק וליעקב לאמר מאי לאמר אמר הקב"ה למשה לך אמור להם לאברהם ליצחק וליעקב שבועה שנשבעתי לכם כבר קיימתיה לבניכם . (דף יט) ואי סלקא דעתך דלא ידעי כי אמר להו מאי הוי אלא מאי דידעי למה ליה למימר להו . לאחזוקי ליה טיבותא למשה . אמר רבי יצחק כל המספר אחרי המת כאלו מספר אחרי האבן . אית דאמרי דלא ידעי . ואית דאמרי דידעי ולא איכפת להו . איני והא (אמר) רב פפא (חד) אשתעי בתריה דמר שמואל ונפל קניא מטללא ובזעא לארנקא דמוחיה . שאני צורבא מרבנן דקדוש ברוך הוא תבע ביקריה :

ד אמר רבי יהושע בן לוי כל המספר אחר מטתן של תלמידי חכמים נופל בגיהנם שנאמר (תהלים קכה) והמטים עקלקלותם יוליכם ה' את פועלי האון שלום על ישראל

בארץ . במיתת משה כתיב : ואי ס"ד לא ידעי ב... אין מבינים כלום אלא לצרא דגופייהו : המספר אחר המת . כנגמתו של מת אחר מיתתו : קניא מטללא . קנה גדול וכבד נפל מן הגג : טללא . גג : ארנקא דמוחיה . כיס שמעות מונח בו . עד כאן :

והמטים עקלקלותם . לעיל מיניה כתיב הטיבה ה' לטובים וסמיך ליה והמטים עקלקלותם והמכריעים את תוכחם יותר על זכותם לכף חובה : יוליכם ה' את פועלי האון . לגיהנם :

אז שמואל וועט באלד שטארבען . ענטפערט דיא גמרא שמואל איז אנדערש ווייל ער איז גילויבט אויף דעם הימעל רופט מען אוים פריער איידער ער שטארבט . מען זאל ליידיג מאכען אארט פאר דעם צדיק וואס וועט קומען . האט דער פאטער פון שמואל גיהערט אויף דעם הימעל וויא מען האט אוים גערופען מען זאל ליידיג מאכען אארט פר שמואל וום ער וועט באלד קומען . אבער עס קען זיין אז מתים וויסען ניט וום אויף די וועלט איז . זאגט דיא גמרא און רבי יונתן הט אויך חרטה גיהאט . און ער זאגט אז מתים וויסען וואס אויף דיא וועלט איז . ווארום רבי שמואל בר נחמני הט גזאגט פון רבי יונתנ'ס וועגין פון וואנען וויסען מיר אז מתים שמועסין איינער מיט דעם אנדערין . ווארום דער פסוק זאגט גאט הט גזאגט צוא איהם (צו משה) דס איז די לאנד וום איך האב גישווארין צו אברהם און צו יצחק און צוא יעקב . צו זאגין . וואס מיינט מען צום זאגען . גאט הט גזאגט צוא משה גיי זאג צוא אברהם און צו יצחק און צו יעקב די שבועה וום איך האב גישווארין צו אייך האב איך זיא שוין לאנג מקיים גיוועזן צו אייערע קינדער . אז דוא וועסט זאגען מתים וויסען ניט וום איז אז משה וועט צו זיי זאגען . זייא וועלען דאך ניט וויסען וואס משה רעט צו זיי . געווים מוז זיין אז זייא וויסען יא . פרעגט די גמרא נאר וויא ווילסטו זאגען זייא וויסען יא וואס דארף משה גיין זיי זאגין . זייא וויסען דאך אליין אז גאט הט גיגעבען די לאנד ארץ ישראל צו זייערע קינדער . ענטפערט די גמרא זייא זאלען אן נעמען פאר א טובה פון משה וום ער איז גיקומען זיי אן זאגען די גוטע בשורה :

אמר . רבי יצחק הט גזאגט ווער עס רעט שלעכטע רייד אויף א טויטען . איז גליך ווי ער וואלט די רייד גירעט אויף א שטיין . אנדערע זאגען דער מת וויים ניט . און אנדערע זאגען זיי וויסען נאר עס הארט זייא ניט וואס מען רעט אויף זיי . פרעגט די גמרא עס איז דאך ניט אזוי . רב פפא הט דער ציילט איינער הט גירעט שלעכטע רייד אויף מר שמואל איז אראפ גיפאלען א גרויסער שטעקין א שווערער פון דאך . און האט איהם צוא שפאלטען דעם ביימעל וואס דער מוח ליגט אין איהם . ענטפערט די גמרא א למדן איז אנדערש ווי אלע מענטשין גאט מאנט אויף זייער כבוד :

ד אמר . רבי יהושע בן לוי האט גזאגט ווער עס רעט שלעכטע רייד אויף תלמידי חכמים וואס זענען גישטארבען פאלט ער אין גיהנם . אזוי ווי דער פסוק זאגט די וואס ריידען

בכ"ד מקומות. השתא משמע מלים שמדו חז"ל בני אדם בכ"ד מקומות לכבוד הרב לפי שלא נהגו כבוד לרבנן: הוא היה אומר. עקביא כמס' עדיות: אין משקין. אם קנא לה בעלה ונסתרה: לא את הגיורת. דבר אל בני ישראל אמור בפרשה פרט לאשת הגר ועבד משוחרר: בכרכמית. קן שמה

ישראל אפילו בשעה ששלום על ישראל יוליכם ה' את פועלי האון. תנא דבי רבי ישמעאל אם ראית תלמיד חכם שעבר עבירה בלילה אל תהרהר אחריו ביום שמא עשה תשובה. שמא סלקא דעתך אלא ודאי עשה תשובה. אמר רבה לא אמרן אלא דברים שבגופו אבל בממונא עד דמהדר למריה. ואמר ריב"ל בכ"ד מקומות ב"ד מנדין על כבוד הרב וכולן שנינו במשנתנו. אמר ליה רבי אלעזר היכא אמר ליה לכי תשכח נפק דק ואשכח תלתא. המספר אחר מטתן של תלמידי חכמים והמזלזל בנטילת ידים והמגים את דעתו כלפי שמים. המספר אחר מטתו מאי היא דתנן הוא היה אומר אין משקין לא את הגיורת ולא את המשוחררת וחכמים אומרין משקין. אמרו ליה מעשה בכרכמית אתת (שהיתה) שפחה (משוחררת) בירושלים והשקוה שמעיה ואבטליון. אמר להו

קרומע רייד אויף דיא מטה וואס דיא תלמידי חכמים ליגען אויף איר נאך זייער טויט וועט זיא גאט פירען אויף דעם ארט וואס דארט זענען אלע וואס טוהען שלעכטס. דאס איז אין גיהנם. פריד אויף די יורען. אפילו אין דער צייט וואס עס איז שלום אויף דיא יורען. דאס מיינט כען צו די צייט ווס אמענטש שטארבט אונ מלאכים קומען זאגען שלום. אבער דיא מענטשין ווס האבען גירעט שלעכטע רייד אויף תלמידי חכמים. צו זיי וועלין ניט קומען מלאכים זאגען שלום. נאר גאט וועט זייא פירען אין גיהנם צוא זאמען מיט אלע מענטשין ווס האבען גיטאהן עבירות:

תנא. דיא תלמידים פון רבי ישמעאל האבען גילערונט אויב דוא האסט גיזעהן אתלמיד חכם הט גיטאהן אעבירה ביי נאכט זאלסטו ניט טראכטען אויף איהם ביי טאג. זאלסט אים ניט האלטען פאר ארשע. טאמער הט ער גיטאהן תשובה. פרעגט די גמרא טאמער הט ער גיטאן תשובה. דס הייסט עס איז אספק. טאמער הט ער גיטאהן תשובה. אונ טאמער הט ער ניט גיטאהן תשובה. וויא אזוי קען דאס זיין אז ער האט ניט גיטאהן תשובה נאר זאג ער האט געווים גיטאהן תשובה. האט רבה גזאגט ווען זאגען מיר אויף דעם תלמיד חכם אז ער האט געווים גיטאהן תשובה נאר די עבירות וואס ער האט גיטאהן מיט זיין גוף. דס הייסט וואס ער הט גיזינדיגט צו גאט. אדער צוא אמענטשין נאר ער דארף ניט צאהלען קיין געלט: אבער די עבירות וואס ער האט געזינדיגט אין געלט זאכען: וואס ער דארף צאהלען געלט. הייסט אנדערש ניט קיין תשובה סיידין מיר האבען גיזעהן וויא ער האט יענעם בצאהלט זיין געלט:

ואמר. נאך הט רבי יהושע בן לוי גזאגט מיר געפינען אין פיר אונ צוואנציג ארטער אז בית דין האבען מחרים גיוועזן אז מען הט ניט גיגעבען כבוד צו אתלמיד חכם. אונ אלע האבען מיר גילערונט אין אונזער משנה. הט רבי אלעזר גזאגט צו רבי יהושע וואו זענען די פיר אונ צוואנציג ארטער. הט רבי יהושע גזאגט צו רבי אלעזר אז דו וועסט זוכ וועסטו געפינען. איז רבי אלעזר גיגאנגען אונ האט גיקלערט אונ האט גיפונען דריי ארטער וואס בית דין האבען מחרים גיוועזן. אז ער רעט שלעכטע רייד אויף אתלמיד חכם וואס איז גישטארבען. איז בית דין איהם מחרים. אונ אז ער איז מבזה דיא מצוה צו וואשען דיא הענט צום עסין. איז בית דין איהם מחרים. אונ אז ער רעט מיט העזה געגין גאט. וואס מיינט מען ער רעט שלעכטע רייד אויף תלמידי חכמים וואס זענען גישטארבען. ווארום מיר האבען גילערונט ער האט גזאגט עקביא הט גזאגט אז אויב פון אגר אדער אוייב פון אקנעכט אמעני וואס ער איז שוין פריי גיווארין אונ זיא האט זיך פאר בארגין מיט איינעם. גיט מען איר ניט טרינקען דיא מים המאררים. אונ די חכמים זאגין מען גיט זייא יא טרינקען דיא מים המאררים. האבין דיא חכמים גזאגט צוא

עקביא

דוגמא השקוה ונדוהו ומת בנדויו ושלחו ב"ד וסקלו את ארונו. המזלזל בנט"י כאי היא דתנן אמר רבי (יוסי) [יהודא] ח"ו שעקביא בן מהללאל נתנדה שאין העזרה ננעלת על כל אדם מישראל בחכמה ובטהרה וביראת חטא כעקביא בן מהללאל אלא את מי נדו את (ורבי) אלעזר בן [חנוך] שספקפק בנטילת ידים. וכשמת שלחו בית דין והניחו אבן גדולה על ארונו ללמדך שכל מי שנתנדה ומת בנדויו בית דין סוקלין את ארונו. המגים דעתו כלפי שמים היינו כגון חוני המעגל במסכת תענית. תנו רבנן העוסקים בהספד בזמן שהמת מוטל לפניהם נשמטין אחד אחד וקורין אין המת מוטל לפניהם הן

א ע"ב מקיזס: דוגמא. דומ"ס לה סך אותם שהשקה ע"ב שהיו שמעיה ואבטליון מבני בניו של סנחריב ונחוס' הביאו ראיה לפירוש רש"י מירושל' דמיעבר קסן מהו דוגמא דכוותא וכערוך פי' דוגמא השקוה מי לבע אבל לא היו מרים ממש ולא מתקא בטורה אלא מראה אותם: רבי יוסי (יהודה) סליג אדלעיל דקתני שנדו את עקביא: ננעלת. כשמוהגים הפסחים של כל כת וכת שכפסח שהם בג' כיתות: על כל אדם מישראל. כלומר כשהיא ננעלת פליאם והיינו כשנתמלאה העזרה פה לפה לא היה אדם בישראל כלומר חשוב בחכמה ויראת חטא כעקביא: שספקק. זלזל והיינו מי כמוד כרג שעבר על פי הגוזרים על הידים: אין המת מוטל לפניהם. שכמת בבית אחר והם מספידין אותו כאן וי"מ שנשאו אבר

עקביא עם האט גיטראפען אשפחה כנענית וואס זיא איז פריי געווארען. זיא האט גיהייסען כרכמית. אונ האט געוואהנט אין ירושלים. אונ זיא האט גיהאט אמאן. אונ זיא האט זיך פר בארגען מיט איינעם. האבען שמעיה מיט אבטליון איר גיגעבען טרינקען מים המאררים. האט עקביא גיזאגט צו דיא חכמים וויל שמעיה מיט אבטליון זענען גיוועזען גריך מיט איר. זייא זענען אויך גיוועזען גרים אזוי וויא זיא. דריבער האבען זייא איר גיגעבען טרינקען דיא מים המאררים. צו ווייזען אז גרים מיט יודען זענען גליך. אדער דער פשט איז דוגמא השקוה זייא האבען גיגעבען טרינקען וואסער וואס האט אויס גיזעהן אזוי וויא מים המאררים. זיא זאל מורא האבען. טאמער וועט זיא אויס זאגין אז זיא האט מזנה גיוועזען. אבער אמתה מים המאררים גיט מען זייא ניט טרינקען. האט מען כחרים גיוועזען עקביאן אונ ער איז גישטארבען אין חרם. האט בית דין געשיקט מען זאל ארויף לייגען שטיינער אויף דיא קאסטען פון עקביא אז אין איר בגראבען גיווארין: וואס מיינט מען ער איז מבזה דיא מצוה צו וואשען די הענט צום עסין. ווארום מיר האבען גילערונט רבי יהודה האט גיזאגט מען טאר גיט זאגען אז מען האט מחרים גיוועזען עקביא דעם זוהן פון מהללאל. ווארום ערב פסח ווען מען האט גישאכטען דעם קרבן פסח. פלעגט מען צו טיילען דיא יודען אין דריי טייל: יעדער טייל ווען זיא איז אריין גינאנגען אין דיא עזרה צו שעכטין זייערע פסחים. פלעגט מען פאר שליסען דיא טירען פון דיא עזרה. ביז מען האט גישאכטען די אלע פסחים. דער נאך פלעגין אלע ארויס גיין מיט איין מאהל. אין די אנדערע טייל אריין גינאנגען שעכטין זייערע פסחים. אז די אנדערע טייל איז ארויס גיגאנגען. איז אריין גיגאנגען די דריטע טייל. זאגט דיא גמרא צווישען אלע דריי טייל יודען וואס מען האט פר זייא גישלאסען די עזרה. האט מען ניט גיפונען אמענטשין זאל זיין אזוי קלוג. אונ אזוי ריין ואפ געהיטען פון אטומאה אונ אזוי מורא האבען אעבירה צו טאן. אזוי וויא עקביא דער זוהן פון מהללאל איז גיוועזען. וויא אזוי קען מען זאגען אז אזוי אמענטשין האט מען מחרים גיוועזען. נאר וועמען האט מען מחרים גיוועזען. רבי אלעזר בן חנוך האט מען מחרים גיוועזען ער האט ניט גיהאלטען דעם דין אז מען זאל זיך וואשען צום עסין. אז רבי אלעזר בן חנוך איז גישטארבען אין חרם. האט בית דין געשיקט מען זאל ארויף לייגען אגרויסען שטיין אויף דיא קאסטען ואס רבי אלעזר איז אין איר בגראבען גיווארען. צוא לערנען אונז ווען מען איז מחרים אונ ער שטארבט אין חרם לייגט בית דין ארויף שטיינער אויף זיין קאסטען וואס ער ווערט אין איר בגראבען: אז ער רעדט מיט העזה געגין גאט דאס מיינט מען אזוי וויא חוני המעגל האט גירעדט [ווי עס שטייט אין מסכת תענית]:

תנו רבנן. דיא רבנן האבען גילערונט די וואס זענען מספיד דעם מת אז דער מת ליגט פאר זייא. אונ עס איז גיקומען דיא צייט צו לייענען קריאת שמע גייען זיי אוועק פון חבר איינציגווייז

תוס׳: והוא יושב ודומם . הגה״ג: למימר הכי. לא נפרעת ממני דמשמע כפרע ע״כ : אין חכמה .

הן יושבין וקורין והוא יושב ודומם הם עומדין ומתפללין והוא עומד ומצדיק עליו את הדין ואומר רבון כל העולמים הרבה חטאתי לפניך ולא נפרעת כמני אחד מני אלף יהי רצון מלפניך ה׳ אלהינו שתגדור פרצותינו ופרצות כל עמך בית ישראל ברחמים. אמר אביי לא מיבעי ליה לאיניש למימר הכי דאמר רשב״ל וכן תנא משמיה דרבי יוסי לעולם אל יפתח אדם פיו לשטן. ואמר רב יוסף מאי קראה שנאמר (ישעיה א) כסדום היינו מאי אהדר להו נביא שמעו דבר ה׳ קציני סדום :

(ע״ב) **ה אמר** רב יהודה אמר רב המוצא כלאים בבגדו פושטו אפילו בשוק מאי טעמא אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה׳ (משלי כא). כל מקום שיש חלול השם אין חולקין כבוד לרב . (דף כ) אמר ליה רב פפא לאביי מאי שנא

איינציגוויז אונ לייענען קריאת שמע : איינער גייט אוועק און אזייט אדער אין איין אנדער שטוב אונ לייענט קריאת שמע אונ קומט צוריק צום הספד דער נאך גייט דער אנדערער אונ לייענט קריאת שמע אונ קומט צוריק . גייט דער דריטער . אונ אזוי אלע . אבער אז דער מת ליגט ניט פאר זיי ; דער מת ליגט אין איין אנדער שטוב . אונ עס איז גיקומען דיא צייט צוא לייענען קריאת שמע . זאל מען אויפהערין מספיד צו זיין . דיא מענטשין זיצען אונ לייענען קריאת שמע אונ דער אבל זיצט אונ שווייגט . זייא שטייען אונ דאווענען שמונה עשרה . אונ דער אבל שטייט אונ מאכט גירעכט אויף זיך דעם דין פון גאט אונ ער זאגט גאט וואס דו ביסט דער האר פון אלע וועלטין . איך האב פיל גיזינדיגט פאר דיר . אונ דוא ביסט נאך ניט אפ גיצאהלט גיווארען פון מיר איינס פון טויזענד אויך ניט . עס זאל זיין דער ווילען פר דיר גאט אונזער גאט דוא זאלסט פאר צאהמען אונזער אויס ברעכונג אונ דיא אויס ברעכונג פון דיין גאנצע פאלק יודען . מיט רחמנות . עס זאל קיין בראך ניט מעהר זיין ביי אלע יודען . האט אביי גזאגט אמענטש דארף ניט אזוי זאגען צו גאט דוא ביסט נאך ניט אפ גיצאהלט גיווארען פון מיר . ווארום עס זעהט אויס ווי ער זאגט צו גאט אז מען דארף נאך אפ גיצאהלט ווערין פון איהם . וועט דער שטן זאגען דער מענטש איז דאך אליין מודה אז מען דארף פון איהם אפ גיצאהלט ווערין . ווארום רבי שמעון בן לקיש הט גזאגט אונ אזוי האט מען גילערנט אז רבי יוסי זאגט אמענטש זאל קיין מאהל ניט עפענען זיין מויל רעדען אזעלכע רייד ווס דער שטן וויל דס הערין . הט רב יוסף גזאגט פון וואנען ווייסען מיר דאס פון פסוק . ווארום עס שטייט אין פסוק עס פעלט גאר ווייניג וואלטען מיר גיוועזן וויא סדום . וויא זייא האבען זיך גאר גענליכען צוא סדום . וואס האט דער נביא זייא גיענטפערט הערט צוא דיא רייד פון גאט איר גרויסע לייט פון סדום ; האט מען זייא באלד גירופען מענטשין פון סדום :

ה אמר . רב יהודה הט גזאגט פון רבס וועגין אז איינער געפינט כלאים אין זיין קלייד ער געפינט אין אוואלענע קלייד פאדעם מוז ער באלד אויס טאהן דיא קלייד אפילו אין גאס . וואס איז דער טעם . פר וואס . ווארום שלמה המלך הט גזאגט געגין גאט איז ניטא קיין חכמה אונ קיין פערשטאנד אונ קיין עצה . וואו עס ווערט פאר שעמט דער כבוד פון גאט . ניט מען ניט קיין כבוד אפילו צו אגרויסען מענטש . אז ער הט גיפונען כלאים אין זיין קלייד אין גאס . אז ער וועט ניט אויס טאהן דיא קלייד . זעהט אויס דיא מצות פון גאט גאר גרינג . גאט הייסט ניט גיין אין שעטנז אונ ער גייט . ער שעמט זיך אויס צו טאהן דיא קלייד אין גאס . איז דאך ביי איהם זיין כבוד גרעסער וויא דער כבוד פון גאט . דריבער מוז ער אויס טאהן דיא קלייד אפילו אין גאס . צוא וויזען אז זיין כבוד איז גאר ניט געגין דעם כבוד פון גאט . מען זאל טאהן אזוי וויא גאט הייסט . רב פפא הט גזאגט צו אביי פאר וואס צו דיא ערשטע

מענטשין

שנא כמאי דמתרחיש להו ניסא ומ"ש אנן דלא מתרחיש לן ניסא אי משום תנויי בשני דרב יהודה כולי תנויי בנזיקין הוה ואנן קא מתנינן שיתא סדרי . וכי הוה מטי רב יהודה בעוקצין האשה שכובשת ירק בקדרה ואמרי לה זיתים שכבשן בטרפיהן טהורין אמר הויות דרב ושמואל קא חזינא הכא ואנן קא מתנינן בעוקצין תליסר מתיבתא ואלו רב יהודה כי שליף חד מסאנא אתא מיטרא ואנן קא מצערינן נפשין ומצווח קא צווחינן ולית דמשגח בן. אמר ליה קמאי הוו קא מסרי נפשייהו אקדושת השם אנן לא מסרינן נפשין אקדושת השם כי הא דרב אדא בר אהבה חזייה להההיא כותית דהות לבישת כרבלתא בשוקא סבר דבת ישראל היא קם קרעיה מינה אגלאי מלתא דכותית היא שיימוה בד' מאה זוזי אמר לה מה שמך (אמרה ליה) מתון אמר לה מתון מתון ד' מאה זוזי שויא :

ז רב גידל הוה רגיל דהוה אזיל ויתיב בשערי טבילה אמר להו הכי טבילו והכי טבילו.

אמרו

השיבה נגד ה': בנזיקין הוה. לא היו רגילין בכל גמרא של ד' סדרים אלא בהלכה בבי אמי : האשה שכובשת ירק כו'. במסכת עוקצין : טהורים. יש שמוסקין זיתים עם העלים כדי לאוחזן בהם והוו להו עלין יד לזיתים להביא להם טומאה ולא כבשן עם טרפיהן בחומץ בטלה תורת יד כו' : הויות דרב ושמואל וכו'. כלומר מעט משניות כאלו קשה עלי ככל קושיות שהיו ב' רבותי מקשים בהן בכל הגמרא : תליסר מתיבתא. בי"ג פנים יש בינינו משנה וברייתא של ששה סדרים ומסכת עוקצין גם היא בי"ג פנים כגון משנת רבי ור' חייא ומשנת בר קפרא ולוי והנא דבי שמואל כו'. (וכתבו בתוספות י"מ י"ג ישיבות יש בנו בבקיאין ותליסר לאו דוקא אלא לשון הרגיל בגמרא כמו תליסר זוזי פשיטי ע"כ) : כרבלתא. שם לבוש חשוב כמו (דניאל ג) פטשיהון וכרבלתהון: מתון מתון. לשון מאתן ארבע מאות ב' פעמים ר' הוו ת' כגמרא בשם גרס לי. לשון אחר מתון מתון לשון כמתנה לה כמתנתי הייתי מתהלך ס' זוזי :

מענטשין וואס זענען געוועזן פאר אונז פלעגט זיך טרעפען נסים. און פאר וואס אונז טרעפט זיך ניט קיין נסים. אויב דורך דעם לערנען. ווייל זיי האבען געלערנט מעהר וויא מיר לערנען. פאר קערט מיר לערנען מעהר. ווארום אין די יאהרען פון רב יהודה איז דאס גאנצע לערנען נאר געוועזן אין דעם סדר נזיקין. און מיר לערנען זעקס סדרים. און אז רב יהודה האט געלערנט די מסכת עוקצין די משנה אשה האט איין געלייגט ירקות וקרויט אונגעקעסט אין א טאפ. און אנדערע זאגען אז רב יהודה האט געלערנט די משנה איילבירטען אז מען האט זיי איין געלייגט אין עסיג מיט די בלעטער זענען זייא טהור. האט רב יהודה געזאגט די קשיות פון רב און שמואל זעה איך דא. דס הייסט עס איז מיר שווער צו וויסען דעם פשט פון די צוויי משנות. אזוי וויא שווער עס זענען צו פערענטפערין די קשיות פון רב און שמואל וואס זיי האבען געפרעגט אין גאנץ ש"ס, און מיר לערנען אין עוקצין דרייצעהן ישיבות. דאס הייסט אין דרייצעהן בתי מדרשים [און נאך מעהר] לערנט מען די מסכת עוקצין און זיא איז אונז גאר ניט שווער. און אז רב יהודה האט נאר אויס געטאהן איין שוך פון פוס [ער האט נאר אביסעל צער געהאט] איז שוין געגאנגען רעגין. און מיר זענען אונז שטארק מצער און מיר שרייען און בעטין און אויף אונז קוקט מען גאר ניט. האט אביי געזאגט צו רב פפא די ערשטע מענטשין וואס זענען געוועזן פאר אונז פלעגין זיך מוסר נפש זיין [זייא פלעגין זיך לאזען הרגענ] אויף דיא הייליגקייט פון גאט. מיר זענען זיך ניט מוסר נפש אויף דיא הייליגקייט פון גאט, אזוי וויא רב אדא בר אהבה האט געזעהן אגויה גייט אין ארויטע קלייד אין גאס. האט רב אדא געמיינט אז דס איז אידישע אשה. האט ער פון איר אראפ געריסען דיא קלייד. דער נאך איז דיא זאך דער וואוסט געווארען אז דאס איז אגויה. האט מען געשאצט די קלייד פאר פיר הונדערט גילדען. האט רב אדא געזאגט צוא דיא גויה ווי איז דיין נאמען. האט די גויה געזאגט צו רב אדא איך הייס מתון. האט רב אדא געזאגט צו דיא גויה צוויי מאהל מתון איז פיר הונדערט. מתון איז טייטש צווייא הונדערט. און מתון אין דער טייטש ווארטען ווען איך וואלט געווארט וואלט איך ניט געדארפט בצאהלען פיר הונדערט גילדין :

ז רב גידל איז געוועזן געוואוהנט ער פלעגט זיצען אין טויער ווא די ווייבער גייען ארייז אין מקוה זיך טובל זיין. און ער פלעגט זיי לערנען וויא אזוי זייא זאלין זיך טובל זיין.

האבען

קאקי חיוורי: אווזין לבנים: רבי יוחנן. אדם יפה היה מאד כדאמרינן בהפועלים: עולי עין. מסולקין מן העין שאינה שולטת בהם: שלא רצתה ליזון. וליהנות מאשת אדוניו:

אמרו ליה רבנן לא מסתפי מר מיצר הרע אמר להו דמיין באפי כי קאקי חיוורי. רבי יוחנן הוה רגיל דהוה אזיל ויתיב בשערי טבילה אמר כי סלקן ואתיין בנות ישראל מן נהרא ליסתכלן בי דלהוי להו זרעא שפירי כוותי אמרו ליה רבנן לא מסתפי מר מעינא בישא אמר להו אנא מזרעא דיוסף קא אתינא דלא שלטא ביה עינא בישא דכתיב (בראשית מט) בן פורת יוסף בן פורת עלי עין ואמר רבי אבהו אל תקרי עלי עין אלא עולי עין רבי (יוסי בר) חנינא אמר מהכא (שם מח) וידגו לרוב בקרב הארץ מה דגים שבים מים מכסין אותן ואין העין שולטת בהם אף זרעו של יוסף אין העין שולטת בהם ואי בעית אימא עלי עין עין שלא רצתה ליזון ממה שאינו שלו אין עין הרע שולטת בו:

(ע"ב) ז דרש רב עוירא זימנין אמר לה משמיה דרבי אמי וזימנין אמר לה משמיה דרבי אסי אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבונו של עולם כתוב בתורתך (דברים י) אשר לא ישא פנים ולא יקח שוחד. והלא אתה נושא פנים לישראל דכתיב (במדבר ו) ישא ה' פניו אליך אמר להם ולא אשא פנים לישראל שכתבתי להם (דברים ח) ואכלת

ושבעת

האבען די רבנן געזאגט צו רב גידל האסטו ניט מורא פאר דעם יצר הרע. האט רב גידל געזאגט צו די רבנן זייא זעהן אויס בייא מיר אזוי ווי ווייסע גענז. רבי יוחנן איז געווען געוואוהנט ער פלעגט זיצען אין די טויערין וואו ווייבער גייען זיך טובל זיין. ער האט געזאגט אז די יודישע טעכטער וועלען ארויס גיין פון דער טבילה זאלען זייא זיך איין קוקען אויף מיר וועלען זייא האבען אזעלכע שיינע קינדער ווי איך בין. האבען די רבנן געזאגט צו רבי יוחנן האסטו ניט מורא פאר איין עין הרע. האט רבי יוחנן געזאגט צו די רבנן איך בין געבאהרין פון די קינדער פון יוסף. אונ אויף זייא געוועלטיגט ניט איין עין הרע. ווארום עס שטייט אין פסוק בן פורת יוסף בן פורת עלי עין אזוהן פון חן איז יוסף. ער איז אזוהן פון חן. ער איז אויף דעם אויג. האט רבי אבהו געזאגט אל תקרי עלי עין זאלסט ניט לייענען אויף דעם אויג אלא עולי עין נאר זאלסט לייענען זייא זענען אפ געשטאהן פון די אויג. נישט די שלעכטע אויג (עין הרע) געוועלטיגט אויף זייא. נאר זייא געוועלטיגען אויף די אויג צו מבטל זיין איהר. רבי יוסי בר חנינא זאגט פון דאנען ווייסען מיר אז אין די קינדער פון יוסף געוועלטיגט ניט קיין עין הרע. עס שטייט אין פסוק זייא זאלען זיך ווידמען אין דעם לאנד אזוי פיל ווי פיש. אזוי ווי די פיש וואס אין ים די וואסער דעקין זיי צו אונ די אויג געוועלטיגט ניט אויף זייא. אזוי די קינדער פון יוסף געוועלטיגט ניט אין זייא די שלעכטע אויג. אונ אויב דוא ווילסט וועל איך דיר זאגין עלי עין איז טייטש וועגין די אויג. די אויג וואס האט ניט געוואלט הנאה האבען אונ געשפייזט ווערין פון וואס ניט זיין איז. ער האט ניט געוואלט קוקין אויף די ווייב פון פוטיפר. האט ער זוכה געווען אז א שלעכטע אויג זאל ניט געוועלטיגען אויף איהם:

ז דרש. רב עוירא האט גדרשת אמאהל האט ער געזאגט די זאך פון רבי אמים וועגין אונ אמאהל האט ער געזאגט די זאך פון רבי אסים וועגין. די מלאכים האבען געזאגט פאר גאט. רבונו של עולם עס שטייט אין דיין תורה אז גאט חנפת ניט קיין מענטש אונ גאט טראגט ניט זיין פנים צו איין מענטש מער ווי צו דעם אנדערין. אונ ער נעמט ניט קיין זאך ביי קיין מענטש ער זאל איהם פאר גרינגערין זיין משפט. דוא טראגסט דאך דיין פנים צו די יודען מעהר ווי צוא אלע עובדי גילולים. ווארום עס שטייט אין פסוק גאט זאל טראגען זיין פנים צו דיר. האט גאט געזאגט צו די מלאכים זאל איך דען ניט טראגען מיין פנים צו די יודען מעהר ווי צו אלע עו"ג. איך האב געשריבען אין די תורה צו די יודען אז דוא

זועסט

ושבעת וברכת והם דקדקו על עצמם עד כזית ועד כביצה :

(דף כא) **ח אמר** רב יהודה מנין לברכת המזון לאחריה מן התורה שנאמר (דברים ח) ואכלת ושבעת וברכת מנין לברכת התורה לפניה מן התורה שנאמר (שם לב) כי שם ה' אקרא הבו גדל לאלהינו :

(ע"ב) **ט אמר** רב אדא בר אהבה מנין שאין היחיד אומר קדושה שנאמר (ויקרא כב) ונקדשתי בתוך בני ישראל כל דבר שבקדושה לא יהא בפחות מעשרה מנא הני מילי דתנא רבינא (רבינאי) אחוה דרבי חייא בר אבא אתיא תוך תוך כתיב הכא ונקדשתי בתוך בני ישראל וכתיב התם (במדבר ז) הבדלו מתוך העדה מה להלן עשרה אף כאן עשרה :

(דף כב) **י תניא** רבי יהודה בן בתירא אומר אין דברי תורה מקבלין טומאה . מעשה בתלמיד אחד שהיה מגמגם וקורא למעלה מרבי יהודה בן בתירא אמר ליה בני פתח פיך ויאירו דבריך שאין דברי תורה מקבלין טומאה שנא' (ירמיה כג) הלא

עד כזית ועד כביצה . כזית לרבי מאיר וכביצה לרבי יהודה דתנן עד כמה מזמנין רבי מאיר אומר עד כזית ורבי יהודה אומר עד כביצה ע"כ : כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלהינו . כשבא משה לפתוח בדברי שירה א"ל לישראל אני אברך תחלה ואתם ענו אחרי אמן כי שם ה' אקרא בברכה אתם הבו גודל לאלהינו באמן הכי מפרשי לה בפ' יומא :

ועסט עסין אונ ועסט זאט זיין זאלסטו בענטשין . אונ זייא בשווערין נאך אויף זיך אז זייא עסין נאר אשטיקול ברויט גרויס וויא אאייל בירט . אדער גרויס וויא איין איי בענטשין זיי אונ לויבען גאט . דריבער זענען זייא בייא מיר ליבער וויא אלע עובדי גילולים :

ח אמר . רב יהודה האט געזאגט ווא שטייט אין דער תורה אז מען דארף בענטשין נאך דעם עסין . ווארום דער פסוק זאגט אז דוא וועסט עסין אונ זאט זיין זאלסטו בענטשין . ווא שטייט אין דיא תורה אז מען דארף מאכען אברכה אויף דיא תורה איידער מען הייבט אן צו לערנען . ווארום דער פסוק זאגט משה רבינו האט געזאגט צו דיא יודען איידער איך וועל אנהייבען לערנען תורה וועל איך רופען דעם נאמען פון גאט מיט אברכה אונ איהר זאלט געבין גרויסקייט צו גאט ; אונ איהר זאלט ענפערין אמן :

ט אמר . רב אדא בר אהבה האט געזאגט פון וואנען ווייסען מיר אז איין מענטש טאר ניט זאגען קדושה . ווארום דער פסוק זאגט איך וועל געהייליגט ווערין צווישען די קינדער ישראל . נאר עס שטייט בני ישראל פיל יודען . שטייט ניט בן ישראל איין יוד . אלע הייליגע זאכען זאל ניט זיין ביי ווייניגער וויא צעהן מענטשין . פון וואנען ווייסען מיר דיא רייד אז עס מוז זיין צעהן . טאמער איז גינוג ווייניגער וויא צעהן . ענטפערט דיא גמרא ווארום דער ברודער פון רבי חייא בר אבא האט גילערנט איך לערין אפ איין ווארט תוך . פון דעם אנדערין ווארט תוך . דא שטייט ונקדשתי בתוך בני ישראל . איך וועל געהייליגט ווערין בתוך צווישען דיא יודען ; אונ דארטין ביי דער מעשה פון קרח שטייט הבדלו מתוך העדה . איהר זאלט אייך אפ שיידען בתוך פון די מענטשין וואס דא שטייען . אזוי ווי דארט איז דאך ניט געווען ווייניגער ווי צעהן . ווארום עס שטייט העדה . אונ צעהן מענטשין ווערין גירופען עדה . אזוי וויא עס שטייט ביי די מרגלים לעדה הרעה אונ דיא שלעכטע מרגלים זענען געווען צעהן אויסער יהושע אונ כלב . אזוי דא צו הייליגען גאט זאל אויך ניט זיין ווייניגער וויא צעהן . נאר פון צעהן נאר פיל מעהר אונ מעהר :

י תניא . מיר האבען גילערנט . רבי יהודה בן בתירא זאגט דיא רייד פון דיא תורה ווערט ניט טמא . אז די מויל פון מענטש איז טמא אונ ער רעדט מיט דעם מויל תורה . דיא ווערטער וואס גייען ארויס פון מויל ווערין ניט טמא פון דעם מויל . עס האט גיטראפען אתלמיד איז גיזעסין פר רבי יהודה בן בתירא . אונ דער תלמיד איז גיוועזן טמא . אונ ער האט גישטאמעלט אונ גילייענט קריאת שמע ; וויל ער איז גיוועזן טמא האט ער ניט גיוואלט גוט ארויס רייד[ען]

מגמגם וקורא . בעל קרי הוה :
שמור עצמך שלא תחטא . והלשון רגליך ללכת אל בית האלהים להביא חטאת : הוי קרוב לשמוע . תשובה בשבלת קרבנך נותן אותו ככסילים שלא תשובה : שמור נקביך . שבין רגליך כמו להסך את רגליו שמור נקביך שלא תפיח ע"כ : לאסתכולי בה . אם אשת איש : תכשיטים שבפנים. כומז דפוס של בית הרחם שהיו עושין לבנותיהם ונוקבין כותלי בית הרחם כדרך שמקבין

הלא כה דברי כאש נאם ה' מה אש אינה מקבלת טומאה אף דברי תורה אין מקבלים טומאה:

(דף כג) **יא אמר** רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן מאי דכתיב (קהלת ד) שמור רגלך כאשר תלך אל בית האלהים וקרוב לשמוע מתת הכסילים זבח כי אינם יודעים לעשות רע . שמור רגלך כאשר תלך אל בית האלהים שמור עצמך שלא תחטא אם תחטא הביא קרבן לפני . וקרוב לשמוע מתת הכסילים זבח . אמר רבא הוי קרוב לשמוע דברי חכמים שאם חוטאים מביאין קרבן ועושין תשובה ואל תהי ככסילים שחוטאין ומביאים קרבן ואין עושין תשובה כי אינם יודעים לעשות רע אי הכי צדיקים נינהו . אלא אל תהי ככסילים שחוטאין ומביאין קרבן ואינם יודעים אם על טובה הם מביאים או על רעה הם מביאים . אמר הקב"ה בין טוב לרע אינן מבחינין קרבן מביאים לפני (אמר) רב אסי (אשי) ואיתימא רבי חנינא בר פפא (אמר) שמור נקביך בשעה שאתה עומד בתפלה לפני :

(דף כד) **יב אמר** רבי יצחק טפח באשה ערוה למאי אילימא לאיסתכולי בה והא אמר רב ששת למה מנה הכתוב תכשיטין שבחוץ עם תכשיטין שבפנים לומר

די װערטער פון קריאת שמע . ער זאל זײ ניט מטמא זײן . האט רבי יהודה בן בתירה געזאגט צו דעם תלמיד מײן זוהן עפין אויף דײן מויל אונ דײנע רײד זאלען לײכטען . זאלסט גוט ארױס רײדען די װערטער װארום דיא װערטער פון דיא תורה װערין ניט טמא פון דײן מויל אזוי װיא דער פסוק זאגט מײנע רײד זענען אזוי װיא פײער זאגט גאט . אזוי װיא פײער װערט ניט טמא אזוי די רײד פון דער תורה װערט אויך ניט טמא :

יא אמר . רבי שמואל בר נחמני האט געזאגט פון רבי יונתן װעגין װאס מײנט דער פסוק היט דײנע פיס אז דוא װעסט גײן אין די שטוב פון גאט . עס איז נאנט צוא הערין מער װי די נארין ברײנגען קרבנות װײל זײ װײסען ניט צו טאן שלעכטס. זאגט דיא גמרא אזוי מײנט דער פסוק היט דײנע פיס . זאלסט דיך היטען דוא זאלסט ניט זינדיגען . װארום דו װעסט דארפען גײן אין די שטוב פון גאט . אין בית המקדש. װארום אז דוא װעסט זינדיגען װעסטו דארפען ברײנגען אקרבן פאר מיר . זײ נאנט צו הערין . האט רבא געזאגט אזוי מײנט מען זײ נאנט צו הערין די רײד פון די חכמים ; אויב זײא זינדיגען ברײנגען זײא אקרבן אונ טוהען תשובה . אבער ניט װיא די נארין װאס זײ זינדיגען אונ ברײנגען אקרבן אונ טוהען ניט קײן תשובה . װארום זײ װײסען ניט צו טאהן שלעכטס . פרעגט די גמרא אויב זײא װײסען ניט צו טאהן שלעכטס זענען זײ דאך צדיקים . נאר אזוי מײנט דער פסוק זאלסט ניט זײן אזוי װי די נארין װאס זײ זינדיגען אונ ברײנגען אקרבן אונ זײ װײסען ניט אויב זײ ברײנגען דעם קרבן אויף אגוטע זאך . אזוי װי דאס װאלט געװען אקרבן שלמים . אדער זײ ברײנגען דעם קרבן אויף אשלעכטע זאך אויף די עבירות װאס זײ האבען געטאהן . אחטאת אדער אאשם. האט גאט געזאגט זײ פרשטײען ניט װאס גוט אונ שלעכטס איז . װאס אעבירה איז אונ װאס אמצוה איז . אונ זײ ברײנגען אקרבן פאר מיר . רבי אסי זאגט . אונ אנדערע זאגין רבי חנינא בר פפא זאגט : װאס עס שטײט אין פסוק שמור רגלך כאשר תלך אל בית האלהים. מײנט מען היט דײנע לעכער װאס צװישען די פיס עס זאל ניט ארױס גײן פון זײ קײן שלעכטער ריח . װען דוא דאװענסט פאר מיר :

יב אמר . רבי יצחק האט געזאגט אשטיקעל לײב פון אאשה גרױס װיא אטפח ; הײסט ערוה . פרעגט דיא גמרא צו װאס איז דאס אערוה ; זאל מען זאגין צום קוקין אויף איהר .

לומר לך כל המסתכל באצבע קטנה של אשה כאלו מסתכל במקום התורף אלא באשתו ולקריאת שמע אמר רב חסדא שוק באשה ערוה שנאמר (ישעיה מז) גלי שוק עברי נהרות וכתיב (שם) תגל ערותך גם תראה חרפתך. אמר שמואל קול באשה ערוה שנאמר (שיר ג) כי קולך ערב ומראיך נאוה. אמר רב ששת שער באשה ערוה שנאמר (שם ד) שערך כעדר העזים:

יג התולה תפיליו יתלו לו חייו. דורשי המורות אמרו (דברים כח) והיו חייך תלואים לך מנגד זה התולה תפיליו:

(ס"ג) יד רבי אבא הוה קא משתמיט מיניה דרב יהודה דהוה בעי למיסק לארץ ישראל דאמר רב יהודה כל העולה מבבל לארץ ישראל עובר בעשה שיאמר בבלה

אלא האוחז והותנין אותו כדי שלא יזדקק כו' הזכרים: עם הכלשיטין שבחוץ. אלעדה ולמי' ופס הביאו אותם על כפרה הכזור עבירה שנסתכלו בבנות מדין: לאשתו ולק"ש. אם טפח מגולה בה לא יקרא ק"ש כנגדה: שוק באשה ערוה. באשה אים להסתכל וכן באשתו לק"ש: גלי שוק. וכתיב בתריה תגל ערותך: קולך ערב. מדמשבח לה קרא בגוה שמע מינה תאוה היא:
התולה תפיליו. ביתד יתלו חייו: דורשי רשומות. קשרים ורמזים הכלולים בתורה. חורשי תמורות גרסינן והיא היא: זה התולה תפיליו. בכתובה חייו כל אדם ורמז לך הכתוב שיתלו חייו: משתמיט מיניה. לא היה נראה אליו לפי שהיה רבי אבא הכן לעלות לא"י ורב יהודה

מען טאר ניט קוקען אויף דיא לייב פון אַ אשה. רב ששת האט דאך געזאגט פאר וואס ציילט דער פסוק די אויסווייניגסטע צירונג וואס אַ אשה גייט אויף די פינגער אונ אויף די אָרעמס צו זאמען מיט די אינווייניגסטע צירונג וואס אַ אשה גייט אויף די ערוה. צו זאגען דיר דער וואס קוקט אויף דעם קליינעם פינגער פון אַ אשה. איז גלייך ווי ער וואלט געקוקט אויף דיא ערוה פון אַ אשה. איז דאך אַקשיא צוא וואס זאגט רבי יצחק אַז מען טאר ניט קוקען אויף די לייב פון אַ אשה גרויס ווי אַ טפח. אפילו אויף דעם קליינעם פינגער פון אַ אשה טאר מען דאך אויך ניט קוקען. נאר רבי יצחק מיינט אַז דאס לייב פון זיין ווייב איז אפ געדעקט אַ טפח טאר ניט דער מאן ליינען קריאת שמע קעגען איהר. האט רב חסדא געזאגט די פוס פון אַ אשה איז אַ ערוה (דאס הייסט פון די קניא ביז צום בויך) אזוי ווי דער פסוק זאגט דעק אויף די פיס דיינע אונ גיי אריבער דעם טייך. אונ עס שטייט ווייטער עס וועט אויף געדעקט ווערין דיין ערוה אונ דיין שאנד וועט געזעהן ווערין. רופט דער פסוק דעם שוק ערוה. שמואל האט געזאגט דאס געזאנג פון אַ אשה איז אַ ערוה ווארום דער פסוק זאגט דיין שטימע איז זיס אונ דיין געשטאלט איז שיין. אונ אַז דער פסוק לויבט די אשה זי האט אַ זיסע שטימע זעהט מען אַז געזאנג פון אַ אשה דער וועקט אין אַ מענטשין אַ תאוה צו זנות. האט רב ששת געזאגט די האר פון אַ אשה איז אַ ערוה. ווארום דער פסוק זאגט דיינע האר איז ווי די האר פון די ציגען וואס זענען אויף דעם בארג גלעד. די ציגען פון דארט האבען זייער שיינע האר. אונ אַז דער פסוק לויבט דיא אשה מיט שיינע האר: זעהט מען אַז שיינע האר פון אַ אשה דער וועקט אין אַ מענטשין אַ תאוה צו זנות:

התולה. דער וואס הייננט אויף דיינע תפילין וועט דיין לעבין אויך הייננען. די וואס דרשנען די כוונות פון די פסוקים האבען געזאגט. עס שטייט אין פסוק דיין לעבין וועט הייננען פון קעגין דיר. דאס הייסט פון ווייטונג. דיין לעבין וועט ניט זיין אין דיין האנט נאר ביי פרעמדע אין דיא הענט. דאס איז דער שטראף פון דעם וואס הייננט אויף זיינע תפילין. נאר אַז דיא תפילין ליגען אין אַ ביטיל מעג מען אויף הייננען די ביטיל ווען אפילו די תפילין ליגען אינווייניג (ועיין בש"ע):

יד רבי אבא האט זיך בעהאלטען פון רב יהודה. רב יהודה זאל איהם ניט זעהן ווארום רבי אבא האט געוואלט אויף גיין אין ארץ ישראל. אונ רב יהודה האט איהם ניט געלאזען. ווארום רב יהודה האט געזאגט ווער עס גייט אויף פון בבל אין ארץ ישראל איז ער עובר אויף אין מצוה. ווארום דער פסוק זאגט דיא וועלין געבראכט ווערין אין בבל אונ דארטין זאלין זיא

(ירמיה כז) בבלה יובאו ושמה יהיו עד יום פקדי אותם נאם ה'. אמר איזיל ואשמע מיניה מילתא ואתי אזל אשכחיה להנא דקתני קמיה דרב יהודה היה עומד בתפלה ונתעטש ממתין עד שיכלה הריח וחוזר ומתפלל איכא דאמרי היה עומד בתפלה ובקש להתעטש מרחיק לאחריו ארבע אמות ומתעטש וממתין עד שיכלה הריח וחוזר ומתפלל ואומר רבש"ע יצרתנו נקבים נקבים חלולים חלולים גלוי וידוע לפניך חרפתנו וכלימתנו בחיינו ובאחריתנו רמה ותולעה ומתחיל ממקום שפסק א"ל אילו לא באתי אלא לשמוע דבר זה דיי:

אסור לו לפסוק לא היה נכנס לב"ה: ואשמע מיניה מילתא. מכהן מבית המדרש: ונתעטש. מלמטה: עד שיכלה הריח. מגונה בסורף מאוהו ריח. וחוזר לתפלה למקום שפסק: ואומר. בתוך תפלה היא מוספקת ועומדת כנגד על ידי הרוח לפיכך יכול להפסיק נמי ולומר דבר זה באמצעו: בהבלי כפיה. בחבלים שאינם חזקים אלא מחים להנתק כן מושכך העון על עצמו אף זה על

תניא כוותיה דרב חסדא היה מהלך במבואות המטונפות לא יקרא ק"ש ולא עוד אלא שאם היה קורא ובא פוסק. לא פסק מאי אמר רבי מיאשה בר בריה דרבי יהושע בן לוי עליו הכתוב אומר (יחזקאל כ) וגם אני נתתי להם חקים לא טובים ומשפטים בל יחיו בהם. רבי אסי אמר (ישעיה ה) הוי מושכי העון בחבלי השוא רב אדא בר אהבה אמר מהכא (במדבר טו) כי דבר ה' בזה. ואם פסק מה שכרו א"ר אבהו

וארטען איז בבל ביז מען וועט זיי היימען גיין אין ארץ ישראל. האט רבי אבא גיזאגט איך וועל גיין צום בית המדרש פון אוים ווייניג אונ איך וועל הערין וואס רב יהודה לערונט איצט אין בית המדרש. אונ דער נאך וועל איך גיין אין ארץ ישראל. איז רבי אבא גיגאנגען צום בית המדרש האט ער גיטראפען אתנא האט גילערונט פר רב יהודה אויב ער איז גישטאנען אונ גידאווינט שמונה עשרה אונ ער האט אבראז גיבאהן אלופט פון אינטען זאל ער ווארטען ביז דער לופט וועט אוועק גיין אונ ער זאל ווייטער דאווענען. אנדערע זאגען ער איז גישטאנען אונ גידאווינט אונ ער ווייס אז ער וועט באלד אבלאז טאהן לופטען פון אינטען. זאל ער זיך דער ווייטערין פון דעם ארט וואס ער דאווינט אינטער זיך ביז פיר איילין אונ בלאזט ארוים פון זיך דיא לופטען אונ ער ווארט ביז דער שלעכטער ריח גייט אוועק אונ ער גייט צוריק אויף זיין ארט אונ דאווינט אונ ער זאגט. רבונו של עולם דו האסט אונז בשאפען מיט לעכער אונ גלידער אוים גיהוילטע עס איז בעוואוסט פאר דיר אונזער שאנד וואס מיר האבען ביי אונזער לעבין אונ אין אונזער סוף אז מיר וועלען שטארבען עסין אונז דיא ווערים. אונ ער הייבט אן צו דאווענען ווייטער וואו ער האט אוים גילאזט. האט רבי אבא גיזאגט צו דעם תנא ווען איך וואלט ניט מעהר גיקומען נאר צו הערין דיא זאך וואלט מיר גענוג גיוועין:

מן תניא. מיר האבען גילערונט אזוי וויא רב חסדא זאגט אז ער איז גיגאנגען אין דיא גאסען וואס אין זייא איז דא צואה זאל ער ניט לייענען קריאת שמע ווען ער גייט אין גאס. נאך מעהר אויב ער האט גילייענט קריאת שמע איידער ער איז אריין גיקומען אין דיא גאס. וויא ער קומט אריין אין דיא גאס מוז ער אויפהערין. וואס איז אז ער האט ניט אויף גיהערט. רבי מיאשה דער איינקיל פון רבי יהושע בן לוי האט גזאגט אויף איהם זאגט דער פסוק איך האב גיגעבען צו זייא חקים וואס זענען ניט גוט. אונ משפטים וואס דורך דיא משפטים וועלען זייא ניט לעבין. אז זייא וועלען ניט היטען דיא חקים אונ דיא משפטים אזוי וויא איך האב גיבאטען. וועלין זייא נאך גישטראפט דורך זייא. רבי אסי זאגט ישעיה הנביא האט גזאגט ווי זייא ציהען אויף זיך דיא עבירות מיט אפאלשען שטריקול. דס הייסט דורך אקליינע זאך ציהען זייא אויף זיך דיא עבירות. ווייל זייא האבען ניט געהיט דער ארט זאל ריין זיין. רב אדא בר אהבה זאגט פון דאנען ווייסען מיר דעם עונש אויף דיא עבירה ער האט פאר שעמט דיא רייד פון גאט. ער האט זייא גירעט אין אמאוסען ארט. אונ אז

ער

אבהו עליו הכתוב אומר (דברים לב) ובדבר הזה תאריכו ימים :

ידי דבור בעלמא ה״ה נעשם : ובדבר הזה . בשביל דבור .ס בנוכרתם עליו תאריכו ימים :

תפלת השחר פרק רביעי

(מ״ג) **א איתמר** רבי יוסי ברבי חנינא אמר תפלות אבות תקנום רבי יהושע בן לוי אמר תפלות כנגד תמידים תקנום תניא כוותיה דרבי יוסי ברבי חנינא ותניא כוותיה דרבי יהושע בן לוי תניא כוותיה דרבי יוסי ברבי חנינא אברהם תקן תפלת שחרית שנאמר (בראשית יט) וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם את פני ה׳ ואין עמידה אלא תפלה שנאמר (תהלים קו) ויעמוד פינחס ויפלל (ותעצר המגפה) יצחק תקן תפלת המנחה שנאמר (בראשית כד) ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב ואין שיחה אלא תפלה שנאמר (תהלים קב) תפלה לעני כי יעטוף ולפני ה׳ ישפוך שיחו יעקב תקן תפלת ערבית שנאמר (בראשית כח) ויפגע במקום וילן שם (כי בא השמש) ואין פגיעה אלא תפלה שנאמר (ירמיה ז) ואל תשא בעדם רנה ותפלה ואל תפגע בי . תניא כוותיה דרבי יהושע בן

ער האט אויף געהערט צוא לייענען קריאת שמע ווען ער איז געקומען צוא דעם מיאוסען ארט . וואס וועט זיין דער שכר זיינער . האט רבי אבהו גזאגט אויף אים זאגט דער פסוק פאר דער זאך וועט איר לאנג לעבין :

פרק רביעי

א איתמר . מיר האבען געלערנט רבי יוסי ברבי חנינא זאגט די אבות אברהם יצחק אונ יעקב האבען געמאכט אתקנה מען זאל דאווענען דריי מאהל אין טאג . רבי יהושע בן לוי זאגט דיא תפלות האט מען געהייסען דאווענען ווייל מען איז ניט מקריב דעם תמיד פון דער פריא אונ ניט דעם תמיד פון פארין נאכט . זאל זיין דיא תפלה פון דער פריא פאר דעם תמיד פון דער פריא . אונ די תפלה פארין נאכט פאר דעם תמיד פון פארין נאכט . מיר האבען געלערנט אזוי וויא רבי יוסי ברבי חנינא זאגט אונ מיר האבען געלערנט אזוי וויא רבי יהושע בן לוי זאגט . מיר האבען געלערנט אזוי וויא רבי יוסי בר חנינא זאגט . אברהם אבינו האט מתקן געוועזן מען זאל דאווענען שחרית . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אברהם איז אויף געשטאנען פריא . אונ ער איז געגאנגען צו דעם ארט וואס ער איז דארט געשטאנען פאר גאט: ער איז געשטאנען מיינט מען ער הט תפלה געטאהן . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק פינחס איז געשטאנען אונ האט תפלה געטאהן . שטייט דאך ביי תפלה דער ווארט שטיין . אזוי בייא אברהם שטייט אויך דער ווארט שטיין . מיינט מען ער איז געשטאנען אונ הט תפלה געטאן . יצחק אבינו הט מתקן געוועזן מען זאל דאווענען מנחה . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק יצחק איז געגאנגען אין פעלד פארין נאכט לשוח אונ שיחה איז טייטש תפלה . אזוי וויא עס שטייט די תפלה איז צו איין ארעם מאן אז ער איז ארום געוויקולט מיט צרות ולפני ה׳ ישפוך שיחו אונ פר גאט טוהט ער פר גיסען זיינע תפלות . אזוי וויא שיחו איז טייטש תפלה . אזוי לשוח איז אויך טייטש תפלה . הט יצחק גידאווינט מנחה פארין נאכט: יעקב הט מתקן געוועזן מען זאל דאווענען מעריב . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק ער האט דארט גינעכטיגט אונ ויפגע . פגיעה איז טייטש תפלה אזוי וויא עס שטייט אין פסוק גאט האט גזאגט צו ירמיה הנביא דוא זאלסט ניט טראגען פון זייערט וועגין קיין געזאנג אונ קיין גיבעט . ואל תפגע בי דוא זאלסט מיך ניט בעטין . האט יעקב גידאווינט מעריב אויף דעם ארט וואס ער האט גינעכטיגט . מיר האבען גילערנט אזוי וויא רבי יהושע בן לוי זאגט פאר וואס האט מען גזאגט אז שחרית מעג מען דאווענען ביז האלבען טאג ווארום דער קרבן תמיד וואס מען איז מקריב אין דער פריא הט זיך

ה״א גיצווינגען

בן לוי מפני מה אמרו תפלת השחר עד חצות שהרי תמיד של שחר קרב והולך עד חצות ורבי יהודה אומר וכו' :

(דף כז ע"ב) ב תניא רבי אליעזר אומר המתפלל אחורי רבו והנותן שלום לרבו והמחזיר שלום לרבו והחולק על ישיבתו של רבו והאומר דבר שלא שמע מפי רבו גורם לשכינה שהסתלק מישראל :

ג תנו רבנן מעשה בתלמיד אחד שבא לפני רבי יהושע אמר ליה רבי תפלת ערבית רשות או חובה אמר ליה רשות בא לפני רבן גמליאל אמר ליה תפלת ערבית רשות או חובה אמר ליה חובה אמר ליה והלא רבי יהושע אמר לי רשות. אמר ליה המתן עד שיכנסו בעלי תריסין לבית המדרש כיון שנכנסו בעלי תריסין לבית המדרש עמד השואל ושאל תפלת ערבית רשות או חובה אמר ליה ר"ג חובה. אמר להן רבן גמליאל לחכמים כלום יש אדם שחולק עלי בדבר זה. אמר ליה רבי יהושע לאו אמר ליה והלא משמך אמרו רשות א"ל יהושע עמוד על רגליך ויעידו בך עמד רבי יהושע על רגליו ואמר אלמלא

פירוש

אחורי רבו. יחרא סוף : שלום לרבו. כשאמר לו אדם ילא אמר שלום עליך רבי :
בעלי תריסין. החכמים המנלחים זה את זה בהלכה :

גיצווינגען דאס מעריב זיין ביז האלבען טאג. אונ דיא תפלה שחרית איז געגען דעם תמיד פון דער פריא. אזוי וויא דיא צייט פון תמיד איז ביז האלבען טאג אזוי דיא צייט פון שחרית דאווענען איז אויך ביז האלבען טאג :

ב תניא. מיר האבען גילערונט. רבי אליעזר זאגט דער וואס שטייט שמונה עשרה אינטער זיין רבי. אונ אז ער גיט שלום צו זיין רבי אזוי וויא ער גיט צו איין אנדער מענטש. ער זאגט ניט שלום עליך רבי פריד זאל זיין אויף דיר מיין רבי. נאר ער זאגט שלום עליך פריד זאל זיין אויף דיר : אדער ער ענפערט שלום צו זיין רבי אזוי וויא צו איין אנדער מענטש. אדער ער קריגט אויף דעם בית המדרש פון זיין רבי וואס ער זיצט דארט מיט זיינע תלמידים אונ לערונט אדער ער זאגט אזעלכע דינים וואס ער האט זיא ניט גיהערט פון זיין רבי. דורך אים ווערט די שכינה אפ גיטאהן ווערין פון יודען :

ג תנו רבנן. דיא רבנן האבען גילערונט עס האט גיטראפען א תלמיד איז גיקומען פר רבי יהושע. האט דער תלמיד גזאגט צו רבי יהושע. רבי וויא איז דער דין מען מוז דאווענען מעריב. אדער אז מען וויל דאווינט מען ניט. האט רבי יהושע גזאגט צום תלמיד וויל מען וויל אז מען וויל דאווינט מען מעריב אונ אז מען וויל ניט דאווינט מען ניט. איז דער תלמיד גיקומען פאר רבן גמליאל. האט ער גזאגט צו רבן גמליאל וויא איז דער דין מען מוז דאווענען מעריב. אדער אז מען וויל דאווינט מען ניט. האט רבן גמליאל גזאגט צום תלמיד מען מוז דאווענען מעריב. האט דער תלמיד גזאגט צו רבן גמליאל. רבי יהושע האט דאך מיר גזאגט אז מעריב דאווענען איז וויא מען וויל. אז מען וויל דאווינט מען ניט. האט רבן גמליאל גזאגט צום תלמיד ווארט ביז דיא חכמים וועלען קומען אין בית המדרש. אז דיא חכמים זענען אריין גיגאנגען אין בית המדרש האט זיך גישטעלט דער תלמיד וואס האט גיפרעגט. אונ האט נאך אמאהל גיפרעגט. וויא איז דער דין מען מוז דאווענען מעריב. אדער אז מען וויל דאווינט מען ניט. האט רבן גמליאל גזאגט צו דעם תלמיד מען מוז דאווענען מעריב. האט רבן גמליאל גזאגט צו דיא חכמים איז דא א מענטש וואס קריגט אויף מיר אין דעם דין. האט רבי יהושע גזאגט צו רבן גמליאל ניין. קיינער קריגט ניט אויף דיר אין דעם דין. האט רבן גמליאל גזאגט צוא רבי יהושע מען האט דאך מיר גזאגט פון דיינעט וועגין אז דוא זאגסט אז מעריב דאווענען איז וויא מען וויל. האט רבן גמליאל געזאגט צוא רבי יהושע. יהושע שטעל דיך אויף דיינע פיס אונ מען וועט אויף דיר עדות זאגען אז דוא האסט גזאגט מעריב דאווענען איז וויא מען וויל. האט זיך רבי יהושע גישטעלט אויף זיינע פיס אונ האט גזאגט ווען איך לעב אונ ער (דער תלמיד) זאלט גיוועזען

אלמלא אני חי והוא מת יכול החי להכחיש את המת ועכשיו שאני חי והוא חי היאך יכול החי להכחיש את החי והיה ר"ג יושב ודורש ורבי יהושע עומד על רגליו עד שרננו כל העם ואמרו לחוצפית המתורגמן עמוד ועמד אמרו עד כמה ניצעריה וניזיל בראש השנה אשתקד צעריה (אתא) בבכורות במעשה דרבי צדוק צעריה הכא נמי קא מצער ליה כולי האי ליצעריה וליזיל תא ונעבריה. מאן נוקים נוקמיה לרבי יהושע הוה ליה בעל דבר. נוקמיה לרבי עקיבא. לית ליה זכות אבות ועניש ליה. אלא נוקמיה לרבי אלעזר בן עזריה דהוא חכם והוא עשיר והוא עשירי לעזרא. הוא חכם דאי קשי ליה מפרק ליה. הוא עשיר דאי מפלח לבי קיסר האי נמי מצי מפלח כוותיה. והוא עשירי לעזרא דאית ליה זכות אבות ולא מצי עניש ליה. אתו ואמרי ליה ניחא ליה למר למיהוי ריש מתיבתא אמר להם איזיל ואמליך באנשי ביתאי. אזל ואמליך בדביתהו אמרה ליה (דף כח) דלמא מעבירין לך (אמר לה מעלין בקדש ולא מורידין דלמא עניש לך) אמר לה אמרי אינשי לשתמיש יומא חדא בכסא דמוקרא ולמחר ליתבר אמרה

היאך יכול החי להכחיש את המת. על כרחך אני צריך להודות שאמרתי לו רשות: המתורגמן. שהיה עומד לפני ר"ג ומשמיע לרבים את הדרשה מפי ר"ג: עמוד. שתוק: את קד. בכמה פעמים: בר"ה. במס' ר"ה שאמר לו גוזרני עליך שתבא אצלי במקלך ובמעותיך ביום שחל יום הכפורים להיות בחשבונך: בבכורות. במסכת בכורות (דף ל"ו) במעשה דרבי צדוק הוה ליה בוכרא ואמר לו רבן גמליאל לרבי יהושע עמוד על רגליך ויעידו בך כי הכא: תא ונעבריה. בואו ונעביר אותו מן הנשיאות: בעל דבר הוא. והויא ליה לרבן גמליאל צערא טפי: לית ליה זכות אבות. ודילמא עניש ליה ר"ג (וימות על ידו): מעבירין לך. יורידוך מן הגדולות בשביל אחר. הכי גרסינן דילמא מעבירין לך אמר לה לישתמש יומא חדא בכסא

געווען געשטארבען. וואלט אלעבעדיגער געקענט אפ לייקענען אטויטען. וואלט איך געקענט זאגען איך האב ניט אזוי געזאגט. איצט אז איך לעב אונ ער (דער תלמיד) לעבט וויא אזוי קען אלעבעדיגער אפ לייקענען אלעבעדיגען. וויא אזוי קען איך זאגען איך האב ניט געזאגט דער תלמיד וועט דאך מיר זאגען אין דיא אויגען איך האב יא געזאגט. רבן גמליאל איז געזעסען אונ גידרשעט אונ רבי יהושע איז געשטאנען אויף זיינע פיס. ביז דאס גאנצע פאלק האבען אן גיהויבען צו שרייען אונ זייא האבען געזאגט צו חוצפית וואס ער האט איבער געזאגט די דרשה פון רבן גמליאל פאר דעם גאנצען פאלק. שטיי. שווייג. האט ער געשוויגען. הט דאס פאלק געזאגט ביז וויא לאנג וועט מען מצער זיין רבי יהושע. אין דער מסכת ראש השנה שטייט פאר איאהרען יום כפור האט רבן גמליאל מצער געוועז צו רבי יהושע. אין דער מסכת בכורות שטייט ביי דער מעשה פון רבי צדוק האט רבן גמליאל מצער געוועזן צו רבי יהושע. דא זאל מען איהם אויך מצער זיין. אזוי פיל זאל מען איהם מצער זיין. קומט מיר וועלען רבן גמליאל אראפ ווארפען פון דיא נשיאות. ער זאל ניט זיין קיין נשיא. וועמען זאלען מיר אויף שטעלען ער זאל זיין אנשיא. זאלען מיר אויף שטעלען רבי יהושע ער זאל זיין אנשיא. ער איז דאך דער בעל הבית פון דיא קריג. דורך איהם איז געווארען דיא קריג. אז ער וועט ווערן אנשיא וועט רבן גמליאל האבען גרויס צער. זאל מען אויף שטעלען רבי עקיבא ער זאל ווערן אנשיא. רבי עקיבא הט ניט קיין זכות אבות וועט רבן גמליאל איהם שטראפען. נאר מיר וועלען מאכען פאר אנשיא רבי אלעזר בן עזריה ער איז קלוג ער איז רייך אונ ער איז דער צעהנטער דור פון עזרא הסופר. ער איז קלוג אז מען וועט איהם פרעגען אקשיא. וועט ער וויסען צוא ענטפערן. ער איז רייך אז מען וועט דארפען שטיין פר דעם קיסר וועט רבי אלעזר בן עזריה אויך קענען שטיין פר דעם קיסר אזוי וויא רבן גמליאל. אונ ער איז דער צעהנטער צוא עזרא האט ער זכות אבות וועט רבן גמליאל איהם ניט קענען שטראפען. איז מען געקומען צו רבי אלעזר אונ מען האט געזאגט צו איהם. דו וויקסט ווערן אראש ישיבה. אנשיא. הט רבי אלעזר געזאגט צו זייא איך וועל גיין פרעגען אעצה ביי מיינע שטוב מענטשין. איז ער געגאנגען אונ האט געפרעגט אעצה ביא זיין ווייב. האט די ווייב געזאגט צו רבי אלעזר טאמער וועט מען דיך אראפ ווארפען פון די גרויס אורה אזוי וויא מען ווארפט איצט אראפ רבן גמליאל. האט רבי אלעזר געזאגט צוא זיין ווייב מענטשין זאגען

אמרה ליה לית לך חוורתא ההוא יומא בר תמני סרי שני הוה אתרחיש ליה ניסא והדרי ליה תמני סרי דארי חוורתא. והיינו דקאמר רבי אלעזר בן עזריה הרי אני כבן שבעים שנה ולא בן שבעים שנה. תנא אותו היום סלקוהו לשומר הפתח ונתנה רשות לתלמידים ליכנס שהיה רבן גמליאל מכריז ואומר כל תלמיד חכם שאין תוכו כברו אל יכנס לבית המדרש (משום דאמרינן כל השונה לתלמיד שאינו הגון כאלו זורק אבן למרקולים ורבי אלעזר בן עזריה אומר הני מילי היכא דקים לן שאינו הגון ורבי אלעזר בן עזריה דרש לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות ואפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה). ההוא יומא איתוספו כמה ספסלי בבית המדרש. אמר רבי יוחנן פליגי בה רבי יוסי (אבא יוסף) בר דוסתאי ורבנן חד אמר איתוסף ת׳ ספסלי וחד אמר ז׳ מאה ספסלי הוה קא חלשא דעתיה דרבן גמליאל אמר דלמא ח"ו מנעתי תורה מישראל אחזו ליה בחלמא חצבי חוורי דמליין קיטמא. ולא היא אלא ליתובי דעתיה

מוקרא וליתבר ולא גרסינן מעלה בקודש ולא מורידין. כסא דמוקרא. כוס של זכוכית יקרה וקורין לו בלשון ערבי פרק"א: והיינו דאמרי אינשי. משל הדיוט יום אחד ישתה בכוס חשוב ויתכבד בו בעליו ואחר כך אם ישבר ישבר: לית לך חיוורתא. אין לך שערות לבנות (של זקנה) ונאה לרבן להיות זקן: תמני סרי דרי (חיוורתא) י"ח שורות של זקנה: היינו קא חלשא דעתיה דר"ג. כשראה שנתוספו אותו היום תלמידים רבים והיה דואג שלא יענש (במה) שמנען בימיו מלבא: אחזו ליה בחלמיה. כלומר הני תלמידים שנתוספו אינם הגונים אלא כהני חצבי חורי דמליין קיטמא כלומר אף

וואָגען מען זאָל ניצען מיט אַטייערן כּוס אַפילו נאָר איין טאָג און מאָרגען זאָל ער צוא בּראָכען ווערן. איין טאָג איך זאָל נאָר זיין אַנשׂיא. וויל איך אויך אויף מיר געמען די נשׂיאות. האָט דיא ווייב געזאָגט צו רבּי אֶלְעָזָר דוא האָסט ניט קיין ווייסע האָר. און אַנשׂיא איז שיין ער זאָל זיין אַאַלטער מאַן. דעם טאָג איז רבּי אֶלְעָזָר אַלט געווען אַכטצעהן יאָהר האָט איהם געטראָפען אַנס איז איהם געוואָרען אין באָרד אַכטצעהן שורות ווייסע האָר. דאָס איז וואָס רבּי אֶלְעָזָר בּן עֲזַרְיָה האָט געזאָגט איך זעה אויס וויא איינער פון זיבּעציג יאָהר. אָבּער איך בּין ניט אַלט זיבּעציג יאָהר:

תָּנָא. מיר האָבּען געלערנט דעם טאָג האָט מען צו גענומען דעם היטער פון די טיר פון בּית הַמִּדְרָשׁ. און מען האָט געגעבּען רשות צו אַלע תַּלְמִידִים זייא מעגען אַריין גיין אין בּית הַמִּדְרָשׁ לערנען. וואָרום רבּן גַּמְלִיאֵל האָט געהייסען אויס רופען דער תַּלְמִיד חָכָם וואָס ער איז ניט אינוויינינג אַזוי וויא אויס וויינינג. ער זעהט אויס וויא פרום און איז ניט פרום. דער זאָל ניט אַריין גיין אין בּית הַמִּדְרָשׁ. ווייל מיר זאָגען דער וואָס לערנט תּוֹרָה צו אַתַּלְמִיד וואָס איז ניט פרום איז גלייך וויא ער וואָלט געוואָרפען אַשטיין צו די עֲבוֹדָה זָרָה מַרְקוּלִים. ווָס מען ריינט איר אַזוי. מען וואַרפט צו איר אַשטיין. און רבּי אֶלְעָזָר בּן עֲזַרְיָה זאָגט ווען טאָר מען ניט לערנען צו אַתַּלְמִיד וואָס איז ניט פרום וואו מען ווייס געוויס אַז ער איז ניט פרום. אָבּער אַז מען איז איהם נאָר חוֹשֵׁד טאָמער איז ער ניט פרום. מעג מען מיט איהם לערנען תּוֹרָה. און רבּי אֶלְעָזָר בּן עֲזַרְיָה דרשת אַמענטש זאָל לערנען תּוֹרָה און טאָהן מִצְוֹת. אַפילו ער מיינט ניט לְשֵׁם שָׁמַיִם פון ניט לְשֵׁם שָׁמַיִם וועט ער קומען דער צו ער זאָל לערנען לְשֵׁם שָׁמַיִם. דעם טאָג איז געמעהרט געוואָרען זייער פיל בּיינק אין בּית הַמִּדְרָשׁ. ווייל עס זענען אָנגעקומען זייער פיל תַּלְמִידִים. האָט רבּי יוֹחָנָן געזאָגט רבּי יוֹסִי בּר דוֹסְתָּאִי מיט דיא רבּנן קריגען אין דער זאַך: איינער זאָגט עס איז צו געקומען פיר הונדערט בּיינק. און איינער זאָגט עס איז צו געקומען זיבּען הונדערט בּיינק. איז שלאַף געוואָרען די דֵּעָה פון רבּן גַּמְלִיאֵל. רבּן גַּמְלִיאֵל אַז ער האָט געזעהן אַזוי פיל תַּלְמִידִים זענען געקומען אין בּית הַמִּדְרָשׁ. האָט ער זיך מְצַעֵר געווען און האָט געזאָגט טאָמער דורך מיר איז פאַר מיטען געוואָרען תּוֹרָה פון יודען. האָט מען געוויזען צו רבּן גַּמְלִיאֵל אין חָלוֹם ווייסע קריג וואָס זענען פול מיט אַש. אַזוי דיא תַּלְמִידִים זענען נאָר שיין פון אויס וויינינג. אָבּער ניט פון אינוויינינג. זאָגט דיא גְּמָרָא עס איז ניט אַזוי געווען. די תַּלְמִידִים זענען געווען פרומע נאָר [illegible] שטילען דיא דֵּעָה פון רבּן גַּמְלִיאֵל

דעתיה הוא דאחזו ליה תאנא עדיות בו ביום נשנית וכל היכא דאמרינן בו ביום ההוא יומא הוה ולא היתה הלכה שהיתה תלויה בבית המדרש שלא פירשוה ואף רבן גמליאל לא מנע עצמו מבית המדרש דתנן בו ביום עמד יהודה גר עמוני לפניהם בבית המדרש אמר להם מה אני לבא בקהל. אמר לו רבן גמליאל אסור אתה. אמר ליה רבי יהושע מותר אתה. אמר ליה רבן גמליאל והלא כבר נאמר (דברים כג) לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה׳. אמר ליה רבי יהושע וכי עמון ומואב במקומן הם יושבין והלא כבר עלה סנחריב ובלבל את כל העובדי כוכבים ומזלות שנאמר (ישעיה י) ואסיר גבולות עמים וגו׳ וכל דפריש מרובא פריש. אמר ליה רבן גמליאל והלא כבר נאמר (ירמיה מט) ואחרי כן אשיב את שבות בני עמון וכבר שבו. אמר ליה רבי יהושע והלא כבר נאמר (עמוס ט) ושבתי את שבות עמי ישראל ועדיין לא שבו אלא דהדרי הכא

אלו איפה כאוייש: כל דפריש מרובא פריש. ומאן ליכא רובא מעלמא ולא הוה ספק שסנחריב בלבלם: איכו השתא. הואיל והכי הוא שהלכה כרבי יהושע ונכנס לערתיה איזיל אפייסיה: תנויה. ספק שלא פירשוה מתוך שרבו שתלמידים רב החדוש

ער זאל זיך ניט מצער זיין. האט מען איהם אזוי געוויזען אין חלום אז דיא תלמידים זענען ניט פרום:

תאנא: מיר האבען געלערנט די מסכת עדיות איז דעם טאג געלערנט געווארען און וואו עס שטייט אין די גמרא בו ביום אין דעם טאג איז דאס געוועזען דעם טאג וואס רבי אלעזר בן עזריה איז געווארען אנשיא. עס איז ניט געוועזען קיין דין וואס זאל זיין א ספק אין בית המדרש. מען זאל ניט מפורש זיין דעם ריכטיגען פשט. נאר אלע דינים האט מען ריכטיג געוואוסט אן א ספק. און אפילו רבן גמליאל האט זיך ניט פאר מיטען פון בית המדרש דעם גאנצען טאג. מיר האבען געלערנט אין דעם טאג האט זיך געשטעלט יהודה דער גר פון עמון פאר די חכמים אין בית המדרש. ער האט געזאגט צו זיי וויא איז דער דין צו מעג איך קומען צווישען יודען. נעמען אווייב פון יודען. האט רבן גמליאל געזאגט צוא יהודה דוא ביסט אסור צו נעמען אווייב פון יודען. האט רבי יהושע געזאגט צו יהודה דוא מעגסט נעמען אווייב פון יודען. האט רבן גמליאל געזאגט צו רבי יהושע עס שטייט דאך שוין לאנג אין דיא תורה אז עמון און מואב זאל ניט קומען אין דיא פערזאמלונג פון גאט. זייא זאלען ניט נעמען ווייבער פון יודען. האט רבי יהושע געזאגט צו רבן גמליאל זיצען דען עמון און מואב אויף זייערע ערטער פון פריערדיגע צייט ביז איצט. אז מען זאל וויסען געווים אז דעם איז עמון און מואב. עס איז דאך שוין לאנג געוועזען די זאך אז סנחריב איז אויף געגאנגען אויף אלע אומות און האט זייא צו מישט. דיא מענטשען פון דיא מדינה האט ער פאר טריבען אין אין אנדער מדינה. און דיא מענטשען פון יענע מדינה האט ער פאר טריבען אין די מדינה. און דיא מענטשען וואס זיצען היינט אין עמון און מואב קען זיין אז זייא זענען גאר ניט קיין געבארענע עמונים און ניט קיין געבארענע מואבים. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק. סנחריב האט געזאגט איך וועל אפ טאהן דיא גרעניצען פון דיא פעלקער און וועלכער גוי עס שיידט זיך אפ פון דיא גוים מגייר צו זיין. שייט ער זיך אפ פון דאס מערסטע גוים פון דיא וועלט. און דאס מערסטע גוים מעגען דאך קומען אין דיא יודישע פאר זאמלונג. האט רבן גמליאל געזאגט צו רבי יהושע עס שטייט דאך שוין לאנג דורך ירמיה הנביא גאט זאגט איך וועל דער נאך צוריק קערין דיא קינדער פון עמון אין זייער לאנד געווים האבען זייא שוין לאנג צוריק געקערט. האט רבי יהושע געזאגט צו רבן גמליאל עס שטייט דאך שוין לאנג גאט האט געזאגט איך וועל צוריק קערין מיין פאלק ישראל צו זייער לאנד און זיי האבען נאך ניט צוריק געקערט. נאר מען מיינט זייא וועלען זיך אמאהל צוריק קערין. אזוי דא אויך ביא דער אומה פון עמון מיינט מען אויך זייא וועלען זיך אמאהל צוריק קערין אבער זייא האבען

פירוש

מכותלי : אשיתא דביתיה דמשחרי . כותלי ביתו של רבי יהושע שהיו שחורות : שפחמי אתה. עושה פחם . י"א נפח וי"א עושה מחטין : נעניתי לך מחול לי . דברתי למולך יותר מן הראוי . נעניתי שורפלי"ין : דלביש מדא. הרגיל ללבוש את המעיל ילבוש (כלומר הרגיל בנשיאות יהיה נשיא): מזה בן מזה . כהן בן כהן יזה האפר מי חטאת : אפר מקלה . אפר הקלוי בתנורים ובכירות כלומר אפר פחם . והלקו בין רבן גמליאל ובין רבי אלעזר בן

הכא נמי דהדרי . מיד התירוהו לבא בקהל . אר"ג איכו השתא איזיל ואפייסיה לרבי יהושע אזל כי מטא לביתיה חזינהו לאשיתא דביתיה דמשחרן אמר ליה מכותלי ביתך ניכר שפחמי אתה אמר ליה אוי לו לדור שאתה פרנסו ואוי לה לספינה שאתה קברניתה שאין אתה יודע בצערן של תלמידי חכמים במה הן עוסקין וממה הם ניזונין אמר ליה נעניתי לך מחול לי לא אשגח ביה עשה בשביל כבוד אבא איפיים אמרו מאן ליזיל ולימא להו לרבנן אמר להו ההוא כובס אנא אזילנא שלח רבי יהושע לבית המדרש מאן דלביש מדא ילבש מדא ומאן דלא לביש מדא זימר למאן דלביש מדא שלח מדייך ואנא אלבישיה . אמר ליה רבי עקיבא לרבנן טרוקו גלי דלא ליתו עבדי דרבן גמליאל וליצערו לרבנן . אמר רבי יהושע מוטב דאקום ואיזיל אנא לגבייהו אתא רבי יהושע טרף אדשא ואמר להו מזה בן מזה יזה שאינו לא

מזה

נָאךְ נִיט צוּרִיק גֶעקֶערְט . הָט מֶען בַּאלְד מַתִּיר גִיוֶועֶן יְהוּדָהן עֶר זָאל קוּמֶען צְווִישֶׁען יוּדֶען . הָאט רַבָּן גַמְלִיאֵל גֶעזָאגְט אִיצְט אַז עֶס אִיז אַזוֹי . אַז דֶער דִין אִיז ווִיא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ ווֶעל אִיךְ גֵיין אִיבֶּער בֶּעטִין רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ . אִיז רַבָּן גַמְלִיאֵל גִיגַאנְגֶען . אַז רַבָּן גַמְלִיאֵל אִיז גֶעקוּמֶען צוּא דִי שְׁטוּבּ פוּן רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הָאט עֶר גִיזֶעהֶן דִיא ווֶענְט פוּן שְׁטוּבּ זֶענֶען שְׁוַוארְץ . הָאט רַבָּן גַמְלִיאֵל גֶעזָאגְט צוּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ פוּן דִיא ווֶענְט פוּן דַיין שְׁטוּבּ דֶער קֶענְט מֶען אַז דוּא מַאכְסְט קוֹילֶע הָאט רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ גֶעזָאגְט צוּ רַבָּן גַמְלִיאֵל ווַיי צוּם דוֹר אַז דוּא בִּיסְט זַיין שְׁפַּייזֶער אוּנ ווַייא צוּא דִיא שִׁיף אַז דוּא בִּיסְט אִיר פִירֶער דוּא ווֵייסְט נִיט דֶעם צַעַר פוּן דִיא תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מִיט ווָס זֵייעֶר גֶעשֶׁעפְט אִיז אוּנ פוּן ווָאס זֵייא ווֶערִין גִישְׁפַּייזְט . הָט רַבָּן גַמְלִיאֵל גֶעזָאגְט צוּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אִיךְ בִּין אוּנְטֶער טֶענִיג אוּנְטֶער דִיר זַייא מִיר מוֹחֵל . הָאט רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ נִיט גִיוָואלְט קוּקֶען אוֹיף רַבָּן גַמְלִיאֵל . הָאט רַבָּן גַמְלִיאֵל גֶעזָאגְט צוּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ טוּה פוּן ווֶעגִין מַיין טַאטוֹנְס כָּבוֹד אִיז רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אִיבֶּער גִיבֶּעטִין גִיוָוארִין צוּ רַבָּן גַמְלִיאֵל . הָאבֶּען רַבָּן גַמְלִיאֵל אוּנ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ גֶעזָאגְט ווֶער ווֶעט גֵיין זָאגֶען דִיא רַבָּנָן אַז מִיר זֶענֶען שׁוֹין שָׁלוֹם . הָאט אַוועֶשֶׁער גֶעזָאגְט צוּ זֵייא אִיךְ ווֶעל גֵיין . הָאט רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ גֶעשִׁיקְט אִין בֵּית הַמִּדְרָשׁ דֶער ווָאס אִיז אַלֶע מָאהל גִיגַאנְגֶען אִין דִיא קְלֵיידֶער זָאל הַיינְט אוֹיךְ גֵיין אִין דִיא קְלֵיידֶער . אוּנ דֶער ווָאס אִיז קֵיין מָאהל נִיט גִיגַאנְגֶען אִין דִיא קְלֵיידֶער זָאל עֶר זָאגֶען צוּא דֶעם ווָאס אִיז אַלֶע מָאהל גִיגַאנְגֶען אִין דִיא קְלֵיידֶער : טוּה אוֹיס דַיינֶע קְלֵיידֶער אוּנ אִיךְ ווֶעל זֵייא אוֹיף מִיר אָן קְלֵיידֶען . ווִיא קֶען דָאס זַיין . וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הָאט גִימֵיינְט רַבָּן גַמְלִיאֵל ווָאס עֶר אִיז אַלֶע מָאהל גִיוֶועֶן אַנָשִׂיא זָאל עֶר ווַייטֶער זַיין אַנָשִׂיא : אָבֶּער רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה ווָאס עֶר אִיז קֵיין מָאהל קֵיין נָשִׂיא נִיט גִיוֶועֶן . זָאל עֶר ווַייטֶער נִיט זַיין קֵיין נָשִׂיא . רַבִּי עֲקִיבָא הָאט גִיזָאגְט צוּ דִי רַבָּנָן מַאכְט צוּ דִיא טִירִין פוּן בֵּית הַמִּדְרָשׁ דִי קְנֶעכְט פוּן רַבָּן גַמְלִיאֵל זָאלֶען נִיט קֶענֶען קוּמֶען אִין בֵּית הַמִּדְרָשׁ . ווָארוּם זֵיי ווֶעלֶען מְצַעֵר זַיין דִי רַבָּנָן : הָאט רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ גִיזָאגְט עֶס אִיז בֶּעסֶער אִיךְ ווֶעל אַלֵיין גֵיין צוּ דִי רַבָּנָן אִין בֵּית הַמִּדְרָשׁ . אִיז גִיקוּמֶען רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוּנ הָאט אָן גִיקְלַאפְּט אוֹיף דִי טִיר פוּן בֵּית הַמִּדְרָשׁ אוּנ עֶר הָאט גִיזָאגְט צוּ דִיא רַבָּנָן דֶער ווָאס שְׁפְּרִיצְט אַלֶע מָאהל דִיא ווַאסֶער מִיט דִי אַשׁ פוּן דִי פָּרָה אֲדוּמָה אוֹיף דִיא טְמֵאִים אוּנ זַיין פָאטֶער הָאט אוֹיךְ גֶעשְׁפְּרִיצְט דִיא ווַאסֶער מִיט דִי אַשׁ פוּן דִי פָּרָה אֲדוּמָה אוֹיף דִי טְמֵאִים . זָאל עֶר ווַייטֶער שְׁפְּרִיצֶען אָבֶּער דֶער ווָאס נִיט עֶר אַלֵיין פְלֶעגְט שְׁפְּרִיצֶען אוּנ עֶר אִיז נִיט קֵיין זוּהן פוּן אַזֶעלְכִין ווָאס עֶר פְלֶעגְט שְׁפְּרִיצֶען זָאל עֶר זָאגִין צוּ דֶעם ווָאס שְׁפְּרִיצְט אַלֶע מָאהל אוּנ עֶר אִיז אַזוּהן פוּן אַזֶעלְכִין ווָאס שְׁפְּרִיצְט אַלֶע מָאהל דַיינֶע ווַאסֶער אִיז גִינוּמֶען גִיוָוארֶען פוּן אַגְרוּבּ נִיט פוּן אַקְוַואל אוּנ דַיינֶע אַשׁ אִיז פוּן הָאֶרֶץ נִיט פוּן דִי פָּרָה אֲדוּמָה . ווִיא קֶען דָאס זַיין . וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מֵיינְט אַזוֹי ווִי רַבִּי

אליעזר

מזה ולא בן מזה יאמר למזה בן מזה מימך מי מערה ואפ־ך אפר מקלה . אמר ליה רבי עקיבא רבי יהושע נתפייסת כלום עשינו אלא לכבודך למחר אני ואתה נשכים לפתחו . ואפילו הכי לא עברוה לרבי אליעזר בן עזריה דהוה דריש רבן גמליאל תרתי שבתא ודריש רבי אליעזר בן עזריה חדא שבתא . והיינו דאמר מר שבת של מי היתה של רבי אליעזר היתה ואותו תלמיד (ששאל ערבית רשות או חובה) רבי שמעון בן יוחאי הוה :

עזריה ונתנו שתי שבתות לרבן גמליאל ושבת אחד לרבי אלעזר בן עזריה : והיינו דאמריק שבת של מי היתה . במסכת חגיגה :
כי הלפי רבנן . התלמידים היוצאים מבית רבי נתן : מאן אמר הלכה בי מדרשא . מי מבני הישיבה אמר וכו' :
מה מקום . מה טיבה : ולא אכשל . ויצמחו חברי על כשלוני הרי פהי רעות שיבואו על ידי שאגרום להם שיענשו : מיושבי קרנות . חנונים או ע"ה שעוסקים בדברי שיחה :

ד רבי זירא כי הוה חליש מגירסיה הוה אמר איזיל ואיתיב אפתחא דבי רבי נתן אמר כי חלפי רבנן איקום כקטייהו ואקבל אגרא . נפק אתא רבי נתן בר טוביה אמר ליה מאן אמר הלכה בי מדרשא אמר ליה הכי אמר רבי יוחנן וכו' :

(פ"ג) מתני' רבי נחוניא בן הקנה היה מתפלל בכניסתו לבית המדרש וביציאתו תפלה קצרה אמרו לו מה מקום לתפלה זו אמר להם בכניסתי אני מתפלל שלא יארע תקלה על ידי וביציאתי אני נותן הודאה על חלקי :

תנו

אלעזר בן עזריה וואס ער איז א כהן אונ איז א זוהן פון א כהן . קען מען דאך ביא איהם ני אוועק נעמען די כהונה . אזוי רבן גמליאל וואס ער איז א נשיא אונ איז א זוהן פון א נשיא קען מען ניט אוועק נעמען פון איהם די נשיאות . אונ אזוי וויא מען קען ניט זאגין צו א כהן דיא וואסער איז ניט פון א קוואל אונ די אש איז ניט פון די פרה אדומה . נאר מיר מוזין איהם גלויבן : אזוי מוזין מיר גלויבען אלץ וואס דער נשיא זאגט אונ מיר טארין ניט נאך קלערין אויף איהם : האט רבי עקיבא גיזאגט צו רבי יהושע דוא ביסט שוין איבער גיבעטין גיווארען מיר האבען דאך דאס נאר גיטאהן פון דיין כבוד וועגין . אז דוא ביזט מוחל צו רבן גמליאל זענען מיר אויך מוחל צו איהם . מארגען פריא וועל איך מיט דיר גיין צו רבן גמליאל . זאגט דיא גמרא אפילו אז רבן גמליאל איז צוריק גיווארען א נשיא פון דעסטוועגין האט מען ניט אראפ גיווארפען רבי אלעזר בן עזריה פון די נשיאות . רבן גמליאל פלעגט דרשנן צוויא שבתים אונ רבי אלעזר בן עזריה פלעגט דרשנן איין שבת . איצט איז רעכט וואס דער רבי האט גיפרעגט וועמעס שבת איז דאס גיוועזן . האט מען איהם גיענטפערט דער שבת איז גיוועזן פון רבי אלעזר בן עזריה . רבי אלעזר בן עזריה האט אין איהם גידרשנט . אונ דער תלמיד וואס האט גיפרעגט אויף מעריב צו מען מוז דאווענען . אדער וויא מען וויל אזוי מעג מען טאהן . דער תלמיד איז גיוועזן רבי שמעון בן יוחאי :

ד רבי . אז רבי זירא פלעגט שוואך ווערין פון לערנען פלעגט ער זאגען איך וועל גיין אונ וועל זיצען ביא די טיר פון די ישיבה פון רבי נתן . רבי זירא האט גיזאגט אז די רבנן וועלין דורך גיין וועל איך אויף שטיין פאר זיי וועל איך גענומען שכר . איז ארויס גיקומען פון די ישיבה רבי נתן בר טוביה האט רבי זירא גיזאגט צו רבי נתן ווער האט איצט גיזאגט א דין אין בית המדרש . האט רבי נתן גיזאגט צו רבי זירא אזוי האט רבי יוחנן גיזאגט . רבי נחוניא בן הקנה ווען ער פלעגט אריין גיין אין בית המדרש אונ ווען ער פלעגט ארויס גיין פון בית המדרש פלעגט ער זאגין א קורצע תפלה . האבען די חכמים גיזאגט צו רבי נחוניא וואס איז די תפלה וואס דוא זאגסט . האט רבי נחוניא גיזאגט צו די חכמים ווען איך גיי אריין אין בית המדרש בעט איך עס זאל ניט טרעפען קיין שטרויכלונג דורך מיר . אונ ווען איך גייא ארויס פון בית המדרש לויב איך גאט אויף מיין טייל וואס איך האב זוכה גיוועזן וויא עס שטייט [ווייטער] :

מן ההגיון. שלא הרגילום במקרא יותר מדאי משום דמשכא (אתריסא). לישנא אחרינא משיחת הילדים (וצערוך פירש בערך התג מפוהרין פסוק כלומר מנעו בניכם ממנו): דעו לפני מי וכו'.

(גמרא) **ה תנו** רבנן בכניסתו מהו אומר יהי רצון מלפניך ה' אלהי שלא יארע דבר תקלה על ידי ולא אכשל בדבר הלכה וישמחו בי חברי ולא אומר על טמא טהור ולא על טהור טמא ולא יכשלו חברי בדבר הלכה ואשמח בהם. וביציאתו אומר מודה אני לפניך ה' אלהי ששמת חלקי מיושבי בית המדרש ולא שמת חלקי מיושבי קרנות שהם משכימים ואני משכים הם משכימים לדברים בטלים ואני משכים לדברי תורה אני עמל והם עמלים אני עמל ומקבל שכר והם עמלים ואינם מקבלים שכר אני רץ והם רצים אני רץ לחיי העולם הבא והם רצים לבאר שחת:

ו תנו רבנן כשחלה רבי אליעזר נכנסו תלמידיו לבקרו אמרו לו רבי למדנו ארחות חיים ונזכה בהם לחיי העולם הבא, אמר להם הזהרו בכבוד חבריכם וכשאתם מתפללים דעו לפני מי אתם מתפללין ומנעו בניכם מן ההגיון והושיבום בין ברכי תלמידי חכמים ובשביל כך תזכו לחיי העולם הבא:

ז כשחלה רבי יוחנן בן זכאי נכנסו תלמידיו לבקרו כיון שראה אותם התחיל לבכות (והיה בוכה

ה תנו רבנן. דיא רבנן האבען גילערנט אַז רבי נחוניא בן הקנה איז אַריין גיגאַנגען אין בית המדרש וואס האט ער גיזאָגט. עס זאָל זיין דער ווילען פאר דיר גאָט מיין גאָט עס זאָל ניט טרעפען קיין שטרויכלונג דורך מיר און איך זאָל ניט גישטרויכעלט ווערין אין אַ דין. וועלין זיך פרייען מיינע חברים ווייל איך וועל ניט וויסען דעם דין. וועט זייא נאָך שטראָפען דורך מיר. און איך וויל ניט אַז איין מענטש זאָל דורך מיר חלילה גישטראָפט ווערין. און איך זאָל ניט זאָגין אייף טמא עס איז טהור און אויף טהור זאָל איך ניט זאָגין עס איז טמא. און מיינע חברים זאָלין אויך ניט גישטרויכעלט ווערין אין קיין דין איך זאָל מיך דאַרפען פרייען אויף זייא. און אַז רבי נחוניא בן הקנה פלעגט אַרויס גיין פון בית המדרש פלעגט ער זאָגין איך לויב פאר דיר גאָט מיין גאָט וואס דוא האָסט גיטאָהן מיין חלק פון דיא וואס זיצען אין בית המדרש און דוא האָסט ניט גיטאָהן מיין חלק פון די וואס זיצען אין דיא גאַסען און שמועסין. זיי שטייען אויף פריה און איך שטייא אויף פרי. זיי שטייען אוף צו רייד'ן ליידיגע רייד. און איך שטייא אויף איך זאָל ריידען אין דער תורה. איך אַרבעט שווער און זייא אַרבעטין שווער. איך אַרבעט שווער און נעם גיצאָהלט פאַר מיין אַרבעט און זיי אַרבעטין שווער און נעמען ניט קיין גיצאָהלט פאַר זייער אַרבעט. איך לויף און זיי לויפען. איך לויף צו לעבין אויף די וועלט וואס וועט קומען און זיי לויפען צום גרוב:

ו תנו רבנן. די רבנן האָבען גילערנט אַז רבי אליעזר איז קראַנק גיוואָרען זענען די תלמידים אַריין גיגאַנגען פרעגין וואס מיט זיין קראַנקייט איז. צו ער ווערט גיזונד צו ניין. אַז זייא האָבען גיזעהן זיין קראַנקייט איז שטאַרק האָבען זייא גיזאָגט צוא איהם רבי לערין אונז דיא וועגין פון לעבין מיר זאָלען קענען דורך זייא זוכה זיין צו עולם הבא. האָט רבי אליעזר גיזאָגט צוא דיא תלמידים איהר זאָלט אייך היטען איהר זאָלט געבין כבוד צו אייערע חברים. און אַז איהר וועט דאַווענען ווייסט פאַר וועמען איהר דאַוונט. און איהר זאָלט ניט לאָזען אייערע קינדער זאָלען לערנען נאָר די ווערטער אפ גיטייטשט. און ניט צו פאַר שטיין מיט זייער שכל וואס זייא לערנען. נאָר איהר זאָלט זעצין אייערע קינדער צווישען דיא קניה פון תלמידי חכמים. די תלמידי חכמים וועלין געבין צו פאַר שטיין אייערע קינדער דעם פשט גוט פון דיא זאַך וואס זייא וועלין לערנען. און דורך דיא זאַכען וועט איהר זוכה זיין צוא האָבען עולם הבא:

ז כשחלה. אַז רבי יוחנן בן זכאי איז קראַנק גיוואָרען זענען די תלמידים אַריין גיגאַנגען

...

בוכה) אמרו לו רבינו נר ישראל עמוד הימיני פטיש החזק מפני מה אתה בוכה אמר להם אילו לפני מלך בשר ודם היו מוליכין אותי שהיום כאן ומחר בקבר שאם כעס עלי אין כעסו כעס עולם ואם אוסרני אין איסורו איסור עולם ואם ממיתני אין מיתתו מיתת עולם ואני יכול לפייסו בדברים ולשחדו בממון ואעפ״כ הייתי בוכה ועכשיו שמוליכין אותי לפני מלך מלכי המלכים הקב״ה שהוא חי וקים לעד ולעולמי עולמים שאם כועס עלי כעסו כעס עולם ואם יאסרני איסורו איסור עולם ואם ממיתני מיתתי מיתת עולם ואין אני יכול לפייסו בדברים ולשחדו בממון ולא עוד אלא שיש לפני שני דרכים אחד של גיהנם ואחד של גן עדן ואיני יודע באיזה מהן מוליכין אותי ולא אבכה. אמרו לו רבינו ברכנו אמר להם יהי רצון שיהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם. אמרו לו רבינו עד כאן (ותו לא) אמר להם ולואי. הדעו כשאדם עובר עבירה אומר שלא יראני אדם. בשעת פטירתו אמר להם פנו כלים מן הטומאה והכינו כסא לחזקיהו מלך יהודה שבא:

כדי שיתפללו בירא׳ וכו׳: עמוד הימיני. ב׳ עמודים העמיד שלמה באולם שם הימיני יכין ושם הב׳ בועז הימיני לעולם חשוב: פטיש. המפוצץ (סלעים) פוקו בלע״ז: אוסרני. חובש אותי: מיתת עולם. לעה״ב: הייתי בוכה. מאימת משפטו אם לדין מוליכין אותי לפניו: ע״כ. בתמיה כלומר ולא יותר ממורא ב״ו: הלואי. שיהא כמו מורא ב״ו שה״כ מתדלו מעבירות הרבה: כשאדם עובר עבירה. בסתר מתכסה מן הבריות ויודע כאן שהכל גלוי וידוע לפני הקב״ה ואינו מניח: פנו מפני הטומאה. טומאת אהל המת בכל הבית: להזקיהו שבא. אני לוהי ע״ב:

תגו

צו איהם וויסען וואס עס איז מיט זיין קראנקייט. צו ער וועט גיזונד זיין. וויא רבי יוחנן הט גיזעהן זיינע תלמידים האט ער אן גיהויבען צו וויינען. האבען די תלמידים גזאגט צו איהם אונזער רבי דוא ביסט דיא ליכט פון יודען. דוא ביסט דער רעכטער זייל וואס אלע יודען זענען אן גילעהנט אויף דיר. דוא ביסט וויא אשטארקער האמער. פר וואס וויינסטו. האט רבי יוחנן גזאגט צוא דיא תלמידים אז מען וואלט מיך געפירט פאר א מלך וואס ער איז נאר אמענטש וואס היינט איז ער דא אונ מארגען איז ער אין קבר. אז ער וואלט גיוועזען אין כעס אויף מיר איז זיין כעס ניט אויף אייביג. אונ אז ער וואלט מיך גיבונדען איז זיין בינדונג ניט אויף אייביג. אונ אויב ער וואלט מיך גיהרגת איז זיין הרגנן ניט אויף אייביג. אונ איך קען איהם איבער בעטין מיט גוטע רייד. פון דעסטוועגין וואלט איך גיוויינט. אונ איצט אז מען פירט מיך פאר גאט וואס ער לעבט אייביג אויב ער וועט זיין אין כעס אויף מיר איז זיין כעס אויף אייביג. אויב ער וועט מיך בינדען איז זיין בינדונג אויף אייביג. אונ אויב ער וועט מיך הרגנן איז זיין הרגנן אויף אייביג. אונ איך קען איהם ניט איבער בעטין מיט רייד אונ איהם איבער קויפען מיט געלט קען מען אויך ניט. אונ ניט נאר דאס אליין. נאר עס איז דא פר מיר צוויי וועגין. איין וועג צום גיהנם אונ איין וועג צום גן עדן אונ איך ווייס ניט אין וועלכע וועג וועט מען מיך פירען. זאל איך ניט וויינען. האבען דיא תלמידים גזאגט צו רבי יוחנן אונזער רבי בענטש אונז. האט רבי יוחנן גזאגט צו די תלמידים עס זאל זיין דער ווילען פון גאט אויף אייך איהר זאלט מורא האבען פאר גאט אזוי וויא איהר האט מורא פר מענטשין. האבען דיא תלמידים גזאגט צו רבי יוחנן. אונזער רבי נאר אזוי ווי די מורא פון אמענטש זאל זיין די מורא פאר גאט. אונ ניט מעהר. האט רבי יוחנן גזאגט צו דיא תלמידים הלואי זאל זיין אייער מורא פאר גאט אזוי וויא איר האט מורא פאר אמענטש. איר זאלט וויסען אז אמענטש וויל גיין טאהן אעבירה זאגט ער הלואי זאל מיך קיין מענטש ניט זעהן. אונ פר גאט האט ער קיין מורא ניט וואס גאט זעהט איהם וויא ער טוהט דיא עבירה. וויא עס איז גיקומען דיא צייט רבי יוחנן זאל שטארבען. האט רבי יוחנן גזאגט צו די תלמידים ראהמט אויס דיא כלים פון שטוב זייא זאלען ניט טמא ווערין. אונ איר זאלט אן גרייטען אשטוהל פר חזקיהו מלך יהודה ער איז גיקומען צו מיין לויה:

הפקולי. מוכר פקולי צמר (גפן) שקורין קוטו"ן: על הסדר. כמו שהן מתפללין: לשנה וכו'. לאחר זמן מרובה קבוע לזמנו של מזיקים: והשקיף. יתבונן לזכור אותה לבון סוכה וישקף להימלך מתרגמינן והסתכי: רשע מעיקרו. שכל מרשעתו פעמים שחוזר ונעשה רשע: הוא ינאי. שהמית חכמים שהרג חכמי ישראל: ינאי רשע מעיקרו. ונעשה צדיק וחזר לרשעו: דהא

תתנו רבנן שמעון הפקולי הסדיר י"ח ברכות לפני רבן גמליאל על הסדר ביבנה. אמר להם רבן גמליאל לחכמים כלום יש אדם שיודע לתקן ברכת המינין ירד שמואל הקטן ותקנה לשנה אחרת שכחה (דף כט) והשקיף בה ב' וג' שעות ולא העלוהו ואמאי לא העלוהו והא אמר רב יהודה אמר רב טעה בכל הברכות כולן אין מעלין אותו בברכת המינין מעלין אותו חיישינן שמא מין הוא. שאני שמואל הקטן דאיהו תקנה. ודילמא הדר ביה. אמר אביי גמירי טבא לא הוה בישא. ולא והכתיב (יחזקאל יח) ובשוב צדיק מצדקתו ועשה עול. ההוא רשע מעיקרו אבל צדיק מעיקרו לא. ולא והתנן אל תאמין בעצמך עד יום מותך שהרי יוחנן כהן גדול שמש בכהונה גדולה שמונים שנה ולבסוף נעשה צדוקי. אמר אביי הוא ינאי הוא יוחנן. רבא אמר ינאי לחוד יוחנן לחוד ינאי רשע מעיקרו יוחנן צדיק מעיקרו לאביי ניחא אלא לרבא קשיא. אמר לך רבא

תתנו רבנן. דיא רבנן האבען גילערנט שמעון הפקולי האט צו זאמען גישטעלט דיא אכטצעהן ברכות פון דאווענען פאר רבן גמליאל אין יבנה. אויף דעם זעלביגען סדר וויא מיר דאווענען (מען רופט שמונה עשרה וייל עס איז אכטצעהן ברכות). האט רבן גמליאל גיזאגט צו דיא חכמים: איז דא צווישען אייך א מענטש וואס וויים צו מאכען נאך א ניינצעהנטע ברכה אויף דיא אפיקורסים. איז גיגאנגען שמואל הקטן צום עמוד דאווענען און האט גיזאגט א ניינצעהנטע ברכה אויף דיא אפיקורסים. אויף דעם אנדערין יאהר האט ער פאר געסין דיא ברכה און ער האט זיך איין גיקוקט (ער האט גיטראכט) צוויי דרייא שעה ער זאל זיך דער מאנען די ברכה. און ער האט זיך ניט דער מאנט. און מען האט איהם ניט גיהייסען ער זאל אוועק גיין פון עמוד. פרעגט דיא גמרא פאר וואס האט מען איהם ניט גיהייסען אוועק גיין פון עמוד: רב יהודה האט דאך גזאגט פון רבס וועגין אין אלע ברכות פון שמונה עשרה אין וועלכע ער האט גיהאט א טעות הייסט מען איהם ניט אוועק גיין פון עמוד. אז ער האט גיהאט א טעות אין דיא ברכה פון דיא אפיקורסים (דאס איז ולמלשינים) הייסט מען איהם אוועק גיין פון עמוד וייל מיר האבען מורא טאמער איז ער א אפיקורוס. האט מען דאך גידארפט שמואל הקטן אויך הייסען אוועק גיין פון עמוד. ענטפערט דיא גמרא ביי שמואל הקטן איז אנדערש. אויף איהם האט מען ניט מורא טאמער איז ער א אפיקורוס ווארום ער אליין האט דאך גימאכט דיא ברכה. פרעגט די גמרא טאמער האט שמואל הקטן חרטה פון זיין פרומקייט און ער איז אויך גיווארען א אפיקורוס: האט אביי גזאגט מיר האבען גילערנט א גוטער ווערט ניט שלעכט. א צדיק ווערט ניט קיין רשע. פרעגט דיא גמרא: ניין. א צדיק ווערט ניט קיין רשע עס שטייט דאך אין פסוק אז דער צדיק וועט צוריק קערין פון זיין פרומקייט און וועט טאהן אומרעכט. ענטפערט דיא גמרא דער פסוק שמועסט פון אזעלכין וואס איז גיוועזען פריער א רשע. דער נאך איז ער גיווארען א צדיק. דער מענטש קען זיין ער זאל צוריק ווערין א רשע: אבער דער מענטש וואס איז א צדיק פון אנהייב אן. ער איז קיין מאהל ניט גיוועזען קיין רשע. דער וועט ניט ווערין קיין רשע. פרעגט דיא גמרא דער וואס איז א צדיק פון אנהייב אן ווערט ניט קיין רשע: מיר האבען דאך גילערנט דוא זאלסט ניט גלויבען אויף זיך אליין. ואז דוא וועסט בלייבען א צדיק. ביז דוא וועסט שטארבען ווארום יוחנן כהן גדול איז גיוועזען א כהן גדול אכציג יאהר דער נאך איז ער גיווארען א אפיקורוס. האט אביי גזאגט ינאי איז יוחנן. אמאהל רופט מען איהם ינאי און אמאהל רופט מען איהם יוחנן. אבער דאס איז איין מענטש. רבא זאגט ינאי איז אבאזונדער מענטש. יוחנן איז אבאזונדער מענטש. צוויי מענטשין איינער הט גיהייסן ינאי און איינער האט גיהייסען יוחנן. ינאי איז גיוועזען א רשע פון אנהייב דער נאך איז ער

גיווארען

רבא צדיק מעיקרו נמי דלמא הדר ביה. אי הכי אמאי לא אסקוהו שאני שמואל הקטן דהא אתחיל בה דאמר רב יהודה אמר רב ואיתימא רבי יהושע בן לוי לא שנו אלא שלא התחיל בה אבל התחיל בה גומרה:

ט הני שבעה דשבתא כנגד מי. אמר רבי חלפתא בן שאול כנגד שבעה קולות שאמר דוד על המים. הני תשע דר"ה כנגד מי. אמר רבי אבא (יצחק) דמן קרטיגנין כנגד תשעה אזכרות שאמרה חנה בתפלתה דאמר מר בר"ה נפקדה שרה רחל והנה. והני כ"ד דתעניתא כנגד מי. אמר רבי חלבו כנגד כ"ד רננות שאמר שלמה בשעה שהכנים ארון לבית קדשי הקדשים. אי הכי בכל יום נמי נימרינהו (אמר ליה) אימת אמרינהו שלמה ביומי דרחמי אף אנן נמי ביומי דרחמי אמרינן להו:

רבי

התחיל בה. התחיל לאומרה וטעה באמצעיתה: לא שנו. הא דאמר רב יהודה מעלין אותו. ע"כ. שבעה קולות. במזמור קול ה' על המים: שאמרה חנה. בפרשת עלץ לבי: כ"ד רננות. בפרשת ויעמוד שלמה להתפלל רנה תפלה ותחנה כ"ד היכא:

ביומא דרחמי. שהוצרך לבקש רחמים שדבקו שערים זה בזה ולא היו מניחים להכניס ארון בבית קדשי הקדשים כדאמרינן במועד קטן:

געווארען אצדיק. אונ איז צוריק געווארען ארשע. יוחנן איז געוועז אצדיק פון אנהייב דער נאך איז ער געווארען ארשע. נאך אביי איז רעכט. יוחנן כהן גדול איז פריער געוועז ארשע דער נאך איז ער געווארען אצדיק אונ אכהן גדול. אונ איז צוריק געווארען ארשע. אבער דער וואס איז אצדיק פון אנהייב. דער ווערט ניט קיין רשע. נאר נאך רבא וואס ער זאגט אז יוחנן כהן גדול איז געוועז אצדיק פון אנהייב אן. פון דעסטוועגין איז ער געווארען ארשע. קען דאך אצדיק אויך ווערין ארשע. פאר וואס הט מען ניט חושד געוועז שמואל הקטן טאמער איז ער געווארען ארשע. זאגט די גמרא רבא וועט דיר זאגען אתירוץ דער וואס איז אצדיק פון אנהייב אן דארף מען אויך מורא האבען טאמער וועט ער חרטה האבען. איז דאך די קשיא אויב אזוי פאר וואס האט מען ניט געהייסען שמואל הקטן ער זאל אוועק גיין פון עמוד. ענטפערט רבא ביי שמואל הקטן איז אנדערש ער הט אנגעהויבען צו זאגען די ברכה. נאר אין מיטען האט ער ניט געדיינקט. זעהט מען דאך אז ער איז ניט קיין אפיקורוס. ווארום רב יהודה האט גזאגט פון רבס וועגין אונ אנדערע זאגען רבי יהושע בן לוי האט גזאגט עס איז ניט מעהר געלערנט געווארען אז מען האט אטעות אין ולמלשינים. אונ מען וויל ניט זאגען די ברכה מוז מען אוועק גיין פון עמוד נאר אז ער האט גאר ניט אן געהויבען די ברכה ולמלשינים. אבער אז ער הט אן געהויבען די ברכה ולמלשינים אונ אין מיטען הט ער געהאט אטעות זאל ער אויס לאזען די ברכה אונ דארף ניט אוועק גיין פון עמוד:

ט תני. דיא זיבען ברכות וואס מען זאגט שבת. קעגין וועלכע זאך איז דאס. האט רבי חלפתא בן שאול גזאגט קעגין דיא זיבען קולות וואס דוד המלך הט גזאגט אויף די וואסער אין דעם מזמור כט. דיא ניין ברכות פון ראש השנה. קעגין וועלכע זאך איז דאס האט רבי אבא פון קרטיגנין גזאגט קעגין די ניין שמות וואס חנה האט גזאגט אין איר תפלה. ווארום דער רבי האט גזאגט אום ראש השנה איז מעוברת געווארען שרה אונ רחל אונ חנה הט חנה גזאגט איר תפלה מיט דיא ניין שמות אום ראש השנה. זאגען מיר אויך ניין ברכות אום ראש השנה. אונ דיא פיר אונ צוואנציג ברכות וואס מען זאגט אין אתענית אזוי וויא עס שטייט אין מסכת תעניתו קעגין וועלכע זאך איז דאס. האט רבי חלבו גזאגט קעגין דיא פיר אונ צוואנציג תפלות וואס שלמה המלך הט גזאגט ווען ער האט אריין געטראגען דעם ארון אין קדשי הקדשים. פרעגט דיא גמרא אויב אזוי זאלען מיר אלע טאג זאגען פיר אונ צוואנציג ברכות. ענטפערט דיא גמרא ווען הט שלמה גזאגט דיא פיר אונ צוואנציג תפלות אין דעם טאג וואס ער איז געוועז אין צער. אונ ער האט געדארפט גאט זאל אויף איהם רחמנות האבען. מיר זאגען אויך די פיר אונ צוואנציג ברכות אין דעם טאג וואס מיר זענען אין צער אונ מיר דארפען גאט זאל אויף אונז רחמנות האבען:

רבי

(ע"ב) י רבי אליעזר אומר העושה תפלתו קבע וכו' מאי קבע אמר רבי יעקב בר אידי אמר רבי אושעיא כל שתפלתו דומה עליו כמשאוי . ורבנן אמרי כל שאינו אומרה בלשון תחנונים . רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו כל שאינו יכול לחדש בה דבר . אמר רבי זירא אנא יכילנא לחדושי בה מילתא ומסתפינא דלמא מטרידנא אביי בר אבין ורבי (חייא) [חנינא] בר אבין דאמרי תרווייהו כל שאינו מתפלל עם דמדומי חמה (דאמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן מצוה להתפלל עם דמדומי חמה) ואמר רבי (חייא) [זירא] מאי ראה (תהלים פב) ייראוך עם שמש ולפני ירח דור דורים . לייטי עלה במערבא אמאן דמצלי עם דמדומי חמה . מאי טעמא דילמא מיטרפא ליה שעתא :

רבי

פירוש

כמשאוי . והיינו לשון קבע חוק קבוע עליו וצריך אני לצאת ידי חובתי : מי שאינו יכול . לכוין לבו לשאול צרכיו : לחדש בה דבר . בבקשתו והיינו לשון קבע . כהיום כן אתמול כן מחר : מטרידנא . שמא אטעה ולא אדע לחזור למקום שפסקתי : שאינו מתפלל עם דמדומי חמה . והיינו לשון קבע תפלתו עליו חק קבוע לצאת ידי חובתו ואינו מקפיד לחזור אחר שעת מצוה ועת רצון : עם דמדומי חמה . תפלת יוצר עם הנץ החמה ותפלת מנחה עם שקיעת החמה : ייראוך עם שמש. זו תפלת יוצר : ולפני ירח . זו מנחה : לייטי במערבא . על מי שמאחר תפלת המנחה עד דמדומי חמה שמא תטרף לו השעה על ידי אונס ויעבור הזמן :

י רבי אליעזר זאגט אז איינער זאגט דיא תפלה איז אקבע . ווערט ניט אנגינומען זיין תפלה. וואס איז דער טייטש קבע . האט רבי יעקב בר אידי גזאגט פון רבי הושעיאס וועגין אז דיא תפלה (דאס דאוונען) איז ביי איהם אמשא . אונ ער מוז דאס אפ טאהן . קבע איז טייטש אאוים גיזעצטע זאך . מען האט אויך גיזעצט אויף מיר איך מוז אלע טאג דאוונען . אונ איך מוז אפ טאהן אלע טאג דיא ארבעט , אז ער זאגט אזוי . ווערט ניט אן גענומען זיין תפלה . אונ דיא רבנן זאגען אז ער זאגט ניט דאס דאוונען מיט גיבעט . נאר ער זאגט אזוי וויא מען דער ציילט אזאך . ווערט ניט אן גינומען זיין תפלה . רבה אונ רב יוסף זאגען ביידע אז ער קען ניט בנייען קיין זאך אין דאוונען . ער בעט ניט קיין נייע זאך . נאר ער דאווינט אלע טאג די זעלביגע . דאס הייסט קבע . אאוים גיזעצטע תפלה אויף זיין גאנצען לעבין, ווערט די תפלה ניט אנגינומען. נאר יעדער מענטש זאל זעהן אלע טאג אויף אהיך וואס גאט האט איהם גיהאלפען זאל ער זאגען אנייעם לויב צו גאט . אדער ח"ו אצרה זאל ער בעטין צו גאט ער זאל פון איר גיהאלפען ווערין . רבי זירא האט גזאגט איך קען בענייען אזאך אין דאוונען נאר איך האב מורא טאמער וועל איך אטעות האבען אונ וועל ניט וויסען צוריק אן צו הייבען וואו איך האב אוים גילאזט . אביי בר אבין אונ רבי חייא בר אבין זאגען ביידע דער וואס דאווינט ניט ווען די זוהן איז רויט . איז זיין תפלה אתפלת קבע . ווארום רבי חייא בר אבא האט גזאגט פון רבי יוחנן וועגין עס איז אמצוה מען זאל דאוונען ווען דיא זוהן איז רויט . דאס הייסט אין דער פריא זאל מען דאוונען ווען דיא זוהן שפראצט ארוים ווען זיא איז נאך רויט . אונ פארען נאכט מנחה זאל מען דאוונען איידער די זוהן גייט אונטער ווען זיא ווערט רויט . אונ אז ער דאווינט אין דער פריא שפעטער . ווען ער האט צייט . אונ ער זעהט ניט צו דאוונען ווען דיא מצוה איז . זעהט מען אז דאס דאוונען איז אאיבעריגע זאך ביי איהם . דאס איז אחוב וואס ער מוז דאס בצאהלען . דריבער ווען ער האט צייט בצאהלט ער דעם חוב אונ דאווינט . נאך האט רבי חייא גזאגט פון וועלכין פסוק וויסען מיר אז מען בארף דאוונען אין דער פריא אונ פארין נאכט ווען דיא זוהן איז רויט . עס שטייט אין פסוק זייא זאלען פאר דיר מורא האבען ודאוונען שחריתו ווען די זוהן גייט ארוים לייכטען אויף דיא וועלט. אונ איידער דיא לבנה גייט ארוים לייכטען אויף דיא וועלט . דאס הייסט ווען די זוהן גייט אונטער זאל מען דאוונען מנחה . אין ארץ ישראל האט מען גישאלטען דעם וואס ווארט מיט מנחה ביז דיא זוהן וועט אונטער גיין . פאר וואס טאמער וועט ביא איהם אוועק גענומען ווערין דיא צייט . עס וועט איהם טרעפען אסבה אין דיא צייט וועט ער שוין ניט קענען דאוונען מנחה :

יא רבי יהושע אומר המהלך במקום סכנה מתפלל תפלה קצרה ואומר הושע ה' את עמך את שארית ישראל בכל פרשת העבור וכו'. מאי פרשת העבור. אמר רב חסדא אמר מר עוקבא אפילו בשעה שאתה מתמלא עליהם עברה כאשה עוברה יהיו צרכיהם לפניך (אמר רבא) [איכא דאמרי] אמר רב חסדא אמר מר עוקבא אפילו בשעה שהם עוברים עבירה יהיו כל צרכיהם לפניך:

יב אמר ליה אליהו לרב יהודה אחוה דרב סלא חסידא לא תרתח ולא תחטא לא תרוי ולא תחטא. וכשאתה יוצא לדרך המלך בקונך וצא. מאי המלך בקונך וצא אמר רבי יעקב אמר רב חסדא זו תפלת הדרך (דף ל). והיכי מצלי לה רב חסדא אמר מעומד רב ששת אמר אפילו מהלך. רב חסדא ורב ששת הוו קא אזלי באורחא קם רב חסדא וקא מצלי אמר ליה רב ששת לשמעיה מאי קעביד רב חסדא. אמר ליה קאי ומצלי. אמר ליה אוקמן נמי לדידי ואצלי מהיות טוב אל תקרי רע:

תנו

בכל פרשת העבור. כמו פירוש העבור: אפילו בשעה שאתה מתמלא עליהם עברה. והכי משמע בכל עניני פרשת העבור (כגון) עברם בעבירה: יהיו כל צרכיהם. גלויים לפניך לרחם עליהם: אפילו בשעה שהם עוברים. לשון פרשת העבור שהם פורשים לעבירה:

לא תרתח. לא תכעוס שמתוך הכעס אתה בא לידי חטא: לא תרוי. לא תשתכר ביין: המלך. טול רשות: רב ששת. מאור עינים היה: מהיות טוב. הואיל ואני יכול להתפלל מעומד מפני חבורתי עומדת: לא תקרא רע. להתפלל מהלך ואע"פ שמותר ע"כ. ובגמרא סמוך לזה מרימר ומר זוטרא מכנפי בי עשרה בשבתא דרגלא וכו' רב אשי מצלי וכו' וסוף המאמר אמר ליה לא חזינא לרבנן קשישי מינן דעבדי הכי ומלבד תועלת הדין נלמוד מכאן מדות מעולות יעויין שם:

יא רבי יהושע זאגט דער וואס גייט אין אארט וואס איז אסכנה: און דורך די שרעק וועט ער ניט קענען אין זינען האבען דאס דאווענען: זאל ער דאווענען אקורצע תפלה און ער זאל זאגען גאט דיין פאלק דאס איבער בלייבונג פון די יודען. בכל פרשת העבור. וואס איז דער טייטש פון די ווערטער פרשת העבור האט רב חסדא געזאגט פון מר עוקבאס וועגין. אפילו אין די צייט וואס דוא ווערסט פול אויף זייא מיט כעס. אזוי וויא אאשה וואס איז מעוברת איז פול מיט דעם קינד. פון דעסטוועגין זאל זייער בדערפעניש זיין פר דיר. דוא זאלסט זייא געבין וואס זייא דארפען. איז טייטש פרשת העבור ווען דוא שיידסט זיך אפ מיט כעס פון זייא. אנדערע זאגען רב חסדא האט געזאגט פון מר עוקבאס וועגין. אזוי איז דער טייטש די ווערטער פרשת העבור אפילו אין די צייט וואס יודען טוהען עבירות זאל אלע זייער בדערפעניש זיין פאר דיר: דוא זאלסט זייא געבין אלץ וואס זייא דארפען. איז טייטש פרשת העבור ווען די יודען שיידען זיך אפ צו טאהן עבירות:

יב אמר. אליהו הנביא הט געזאגט צו רב יהודה דער ברודער פון רב סלא חסידא זאלסט ניט זיין אין כעס וועסטו ניט זינדיגען. זאלסט ניט זיין שכור וועסטו ניט זינדיגען: און אז דוא וועסט דארפען גיין אין וועג זאלסטו דיך בראטען מיט גאט און דער נאך זאלסטו גיין. האט רבי יעקב געזאגט פון רב חסדאס וועגין דאס מיינט מען ער זאל זאגען די תפלה וואס מען זאגט אז מען גייט אין וועג. וואו זאל מען זאגען די תפלת הדרך. רב חסדא זאגט שטייענדיג. ער זאל זיך שטעלין אין וועג און זאגען די תפלה. רב ששת זאגט אפילו גייענדיג מעג ער אויך זאגען די תפלה. רב חסדא און רב ששת זענען גיגאנגען אין וועג הט זיך רב חסדא גישטעלט און הט געזאגט די תפלת הדרך. הט רב ששת געזאגט צו זיין בדינער וואס טוהט רב חסדא (רב ששת איז געוועזן בלינד). הט דער בדינער געזאגט צו רב ששת. רב חסדא שטייט און זאגט תפלת הדרך. האט רב ששת געזאגט צו זיין בדינער שטעל מיך אויך וועל איך אויך זאגען תפלת הדרך. אז דוא קענסט זיין גוט זאלסטו ניט זיין שלעכט: דס האט רב ששת גימיינט אויף זיך. אז איך קען שטייענדיג זאגען תפלת הדרך: צוא וואס זאל איך זאגין גייענדיג:

בית כפורת. לפי שהי כדבעי למימר תל שהכל פונים בו :
וכמה ישהה בין תפלה תפלה מי שיש עליו חוב ונתפלל לא תבוא שטעה לא מבוס מוחלפין כמה ישהה בין זו לזו : שתתחונן . שתהא דעתו מיושבת לערוך דבריו בלשון תחנה: שתתחולל. לשון תלוי והיא היא אלא בלישנא בעלמא פליגי : כנגד ביהמ״ק . הכנגד : פונין בעה . כמקום שבלו

יג תנו רבנן סומא ומי שאינו יכול לכוין הרוחות יכוין לבו כנגד אביו שבשמים שנאמר (מ״א ח) והתפלל לו אל ה׳ אלהיהם . היה עומד בחוץ לארץ יכוין לבו כנגד ארץ ישראל שנאמר וכו׳ עד נמצא כל ישראל מכוונים את לבם למקום אחד . אמר רבי אבין ואיתימא רבי אבי נא מאי קראה (ש״ה ד) כמגדל דויד צוארך בנוי לתלפיות תל שהכל פונים בו :

(ע״ב) **יד כמה** ישהה בין תפלה לתפלה . רב הונא ורב חסדא חד אמר כדי שתתחונן דעתו עליו וחד אמר כדי שתתחולל דעתו עליו מ״ד כדי שתתחונן דעתו עליו דכתיב (דברים ג) ואתחנן אל ה׳ . ומ״ד כדי שתתחולל דעתו עליו דכתיב (שמות לב) ויחל משה :

אין עומדין פרק חמישי

א אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש . חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת ומתפללין

יג תָּנוּ רַבָּנָן . דִיא רַבָּנָן הָאבֶּען גִילֶערוּנְט אַבְּלִינְדֶער . אוּנ דֶער וָואס וֵויס נִיט דִיא זַייטֶען . וֶועלְכֶע זַייט עֶס אִיז גֶעגֶין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל . זָאל עֶר אִין זִינֶען הָאבֶּען אוּנ טְרַאכְטֶען אִין הַארְצֶען צוּ גָאט וָואס אִין הִימֶעל . אַזוֹי וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק זֵייא וֶועלֶען בֶּעטִין צוּ גָאט . אוּ עֶר אִיז גִישְׁטַאנֶען אִין חוּץ לָאָרֶץ זָאל עֶר טְרַאכְטֶען אִין הַארְצֶען גֶעגִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אוּנ גֶעגִין קָדְשֵׁי קָדָשִׁים . וֶוערְט גִיפוּנֶען אַלֶע יוּדֶען טְרַאכְטֶען אִין הַארְצֶען תְּפִלָּה צוּ טָאהן צוּ אֵיין אָרְט צוּם קָדְשֵׁי קָדָשִׁים . הָאט רַבִּי אָבִין גִזָאגְט אוּנ אַנְדֶערֶע זָאגֶען רַבִּי אַבִינָא זָאגְט פוּן וֶועלְכִין פָּסוּק וֵוייסֶען מִיר אַז אַלֶע דַארְפֶען דַאווֶנֶען גֶעגִין יְרוּשָׁלַיִם . עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק דַיין הַאלְדז אִיז וִויא דֶער טוּרֶעם פוּן דָוִד . וָואס עֶר אִיז גִיבּוֹיט צוּ תַּלְפִּיּוֹת . תַּלְפִּיּוֹת אִיז טַייטְשׁ דֶער בַּארְג וָואס אַלֶע קֶערִין זִיךְ צוּ אִיהם . דָאס מֵיינְט מֶען אַלֶע שִׁיקֶען זֵייעֶרֶע תְּפִלּוֹת צוּם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וָואס עֶר שְׁטֵייט אוֹיף דֶעם בַּארְג :

יד כַּמָּה . אוֹיבּ עֶר הָט פַאר גֶעסִין צוּ דַאוֶנֶען מִנְחָה אוּנ עֶר דַאוֶונְט צוּ מַעֲרִיב צְוֵויי מָאהל שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה . וִויא לַאנְג זָאל מֶען וַוארְטֶען פוּן אֵיין שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה צוּא דִיא אַנְדֶערֶע . רַב הוּנָא אוּנ רַב חִסְדָּא קְרִיגֶען אֵיינֶער זָאגְט בִּיז זַיין דֵעָה זָאל בֶּערוּהִיגְט וֶוערִין אַז עֶר זָאל קֶענֶען דַאווֶנֶען דִי אַנְדֶערֶע שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה מִיט תַּחֲנוּנִים . אוּנ אֵיינֶער זָאגְט זַיין דֵעָה זָאל בֶּערוּהִיגְט וֶוערִין אַז עֶר זָאל קֶענֶען דַאווֶנֶען דִיא אַנְדֶערֶע שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה מִיט תַּחֲנוּנִים . תִּתְחוֹנֵן אוּנ תִּתְחוֹלֵל אִיז אֵיין מֵיינוּנְג . נָאר דֶער וָואס זָאגְט כְּדֵי שֶׁתִּתְחוֹנֵן דַעְתּוֹ עָלָיו . וָוארוּם עֶס שְׁטֵייט וָאֶתְחַנַּן . אִיךְ הָאבּ גִיבֶּעטִין . אוֹיף בֶּעטִין שְׁטֵייט דֶער וָוארְט וָאֶתְחַנַּן . לֶערוּנְט עֶר אוֹיךְ מִיט דֶעם זֶעלְבִּיגֶען לָשׁוֹן תִּתְחוֹנֵן . אוּנ דֶער וָואס זָאגְט כְּדֵי שֶׁתִּתְחוֹלֵל דַעְתּוֹ עָלָיו . וָוארוּם עֶס שְׁטֵייט וַיְחַל . עֶר הָט גִיבֶּעטִין . אוֹיף בֶּעטִין שְׁטֵייט דֶער וָוארְט וַיְחַל . לֶערוּנְט עֶר אוֹיךְ מִיט דֶעם זֶעלְבִּיגֶען לָשׁוֹן תִּתְחוֹלֵל :

פרק חמישי

א אֵין . מֶען טָאר זִיךְ נִיט שְׁטֶעלֶען דַאוֶונֶען . נָאר עֶס זָאל זַיין אַרָאפּ גִישְׁוֶוערְט וַארָאפּ גִיבּוֹיגֶען דֶער קָאפּ . דֶער מֶענְטְשׁ זָאל פְרִיעֶר בַּאטְרַאכְטֶען זַיין נִידֶערִיגְקֵייט אוּנ דִיא גְרוֹיסְקֵייט פוּן גָאט דִיא מוֹרָא וָואס עֶר דַארְף הָאבֶּען פַאר גָאט דִיא פַארְצַייטִיגֶע חֲסִידִים אַז זֵייא פְלֶעגִין קוּמֶען אִין שׁוּהל דַאוֶונֶען . פְלֶעגִין זֵייא וַוארְטֶען אַ שָׁעָה . דֶער נָאךְ פְלֶעגִין זֵייא דַאוֶונֶען זֵייא פְלֶעגֶען אַרוֹיס טְרַייבִּין פוּן הַארְץ אַלֶע אַנְדֶערֶע טְרַאכְטוּנְג . אוּנ זֵייא זָאלֶען נָאר טְרַאכְטֶען

ומתפללין כדי שיכוונו לבם לאביהם שבשמים מנא הני מילי אמר רבי אלעזר דאמר קרא (ש"א א) והיא מרת נפש ותתפלל. ודילמא שאני חנה דמרירא לבא טובא. אלא אמר רבי יוסי בר חנינא מהכא (תהלים ה) ואני ברוב חסדך אבוא ביתך וגו' ודילמא דוד שאני דהוה מצער נפשיה ברחמי טובא אלא אמר ריב"ל מהכא (שם כט) השתחוו לה' בהדרת קודש אל תקרי בהדרת קודש אלא בחרדת קודש ממאי דילמא לעולם אימא לך הדר ממש כי הא דרב יהודה מציין נפשיה והדר מצלי אלא אמר רב נחמן בר יצחק מהכא (שם ב) עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה מאי וגילו ברעדה אמר רב אדא בר (אהבה) [מתנא] אמר רב במקום גילה שם תהא רעדה. רבי ירמיה הוה יתיב קמיה דרב (דרבי זירא) חזייה דהוה בדח טובא. אמר ליה וגילו ברעדה כתיב. אמר ליה תפילין מנחנא. אביי הוה יתיב קמיה דרבה חזייה דהוה יתיב וקא בדח טובא אמר ליה לא סבר לה מר (משלי יד) בכל עצב יהיה מותר. אמר ליה תפילין מנחנא:

להתפלל: משעה לא היו קודם שיתפללו. מתוך יראה: מציין נפשיה. מקשט עצמו בבגדים: עבדו את ה' ביראה. תפלה שהיא לנו במקום עבודה עשו אותה ביראה: בדחי טובא. יותר מדאי שמחה כפורק עול: תפילין מנחנא. והם עדות שממשלת קוני ושכינתו עלי: בכל עצב יהיה מותר.

זייער פאמער וואס אין הימעל צו גאט. פרעגט דיא גמרא פון וואנען ווייסעו מיר דיא רייד אז א מענטש זאל זיין ביי זיך גאנץ נידעריג אונ צו בראכען ווען ער גייט דאווענען. האט רבי אלעזר גזאגט דער פסוק זאגט ביי חנה זיא איז גיוועזן פאר ביטערט ווען זיא האט זיך גישטעלט מתפלל זיין צו גאט. זאגט דיא גמרא טאמער ביי חנה איז וואס אנדערש איר הארץ איז גיוועזן שטארק פאר ביטערט. מיט דעם ביטערקייט האט זיא מתפלל גיוועזן אויך. נאר רבי יוסי בר חנינא זאגט פון דאנען ווייסען מיר אז א מענטש דארף זיין ביי זיך גידערעריג ווען ער גייט דאווענען. דוד המלך הט גזאגט איך קום אין דיין היכל מתפלל צו זיין. דורך דיינע פיל חסדים וואס דו האסט מיט מיר גיטאהן. אונ איך בוק מיך צו דיין היילינגען היכל מיט גרויס מורא. זאגט דיא גמרא טאמער ביי דוד איז אנדערש גיוועזן ער פלעגט זיך שטארק מצער זיין ביי זיינע תפלות. נאר זאגט רבי יהושע בן לוי פון דאנען ווייסען מיר אז מען דארף דאווענען מיט מורא. דוד המלך הט גזאגט צו אנדערע מענטשן איר זאלט אייך בוקין צו גאט מיט הדרת קודש. זאגט דיא גמרא זאלסט ניט לייענען מיט הדרת קודש. נאר זאלסט לייענען בחרדה קודש מיט היילינע ציטערניש. מיט א היילינע מורא פאר גאט זאלט איר אייך בוקין צו גאט. פרעגט די גמרא פון וואנען ווייסטו צוא לייענען בחרדת קודש טאמער מיינט מען בהדרת קודש מיט א היידיגע שיינקייט. אזוי וויא רב יהודה פלעגט טאהן ער הט זיך אנגעצירט מיט שיינע קליידער דער נאך האט ער גידאווינט. נאר זאגט רב נחמן בר יצחק פון דאנען ווייסען מיר אז מען דארף דאווענען מיט מורא. דוד המלך האט גזאגט צו אנדערע מענטשן איר זאלט דינען גאט מיט מורא איר זאלט אייך פרייען מיט ציטערניש. וואס מיינט מען דיא פרייד זאל זיין מיט ציטערניש האט רב אדא בר מתנא גזאגט רב האט גזאגט אויף דעם ארט וואס איר פרייט אייך פאר גאט מיט גיזאנג אונ לויב דארט זאלט איר זיין מיט ציטערניש. רבי ירמיה איז גיזעסען פאר רבי זירא האט רבי זירא גיזעהן וויא רבי ירמיה לאכט זייער פיל. האט רבי זירא גזאגט צו רבי ירמיה עם שטייט דאך מען זאל זיך פרייען מיט ציטערניש. הט רבי ירמיה גזאגט צו רבי זירא איך לייג דאך תפילין. איך טראג תפילין. אונ דיא תפילין דער מאנען מיך דיא מורא פון גאט אפילו ווען איך לאך. אביי איז גיזעסען פאר רבה. הט אביי גיזעהן וויא רבה זיצט אונ לאכט זייער פיל האט אביי גזאגט צו רבה האלט דען ניט דער רבי וואס שלמה המלך האט גזאגט אז א מענטש איז טרויריג גיפינט ער איבעריגקייט. אז א מענטש איז טרויריג אונ האט מורא פר דעם יום הדין. גיפינט ער איבעריגקייט. טוהט ער מעהר תשובה אונ מעשים טובים. הט רבה גיזאגט צוא אביי איך האב גילייגט תפילין. אונ אז מען טוהט א מצוה מוז מען זיין פרייליך:

(דף לא) **ב** תנו רבנן אין עומדין להתפלל לא מתוך עצבות ולא מתוך עצלות ולא מתוך שחוק ולא מתוך שיחה ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך דברים בטלים אלא מתוך שמחה של מצוה ולא יפטר אדם מחבירו לא מתוך שיחה ולא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך דברים בטלים אלא מתוך דבר הלכה שכן מצינו בנביאים הראשונים שסיימו דבריהם בדברי שבח ותנחומים. וכן תני מרי בריה דרב הונא בריה דרבי ירמיה בר אבא אל יפטר אדם מחבירו אלא מתוך דבר הלכה שמתוך כך זוכרהו כי הא דרב כהנא אלוייה לרב שימי בר אשי מפום נהרא עד בי ציניתא דבבל כי מטא להתם א"ל מר ודאי דאמרי אינשי הני ציניתא דבבל איתנהו מאדם הראשון ועד השתא אמר ליה אדכרתן מילתא דרבי יוסי בר חנינא דאמר רבי יוסי בר חנינא מאי דכתיב (ירמיה ב) בארץ לא עבר בה איש ולא ישב אדם שם. וכי מאחר שלא עבר האיך ישב אלא לומר לך כל ארץ שגזר עליה אדם הראשון לישוב נתישבה וכל ארץ שלא נזר

פירוש

כשאדם מראה עצמו עצב יהיה לו שכר: שיחה. סיפור: מתוך קלות ראש. הליך של כובד ראש (מתוך זחות לב ושחוק): אלא מתוך שמחה של מצוה. כגון דברי תנחומין של תורה כגון סמוך לגאולת מצרים או סמוך לתהלה לדוד שהוא של שבח ותנחומין כגון רצון יראיו יעשה שומר ה' את כל אוהביו וכגון מקראות הסדורות בתפלת ערבית כי לא יטוש ה' את עמו וכיוצא בהן: אלוייה. ליווהו בדרך: ציניתא. דקלים: אדכרתן מלתא וכו'. זהו שאומרים מיתות אדם הראשון הם שהוא גזר על אותו מקום לישוב דקלים:

ב תנו רבנן. דיא רבנן האבען גילערנט מען טאר זיך ניט שטעלען דאוונען ניט פון טרויעריגקייט אונ ניט פון פוילקייט אונ ניט פון גילעכטער אונ ניט פון שמועסין אונ ניט מיט אגריינגען קאפ: נאר מיט גרויסקייט אונ מיט העזה אונ ניט פון ליידיגע רייד וואס מען דארף זייא ניט ריידען נאר אז ער איז פרייליך פון א מצוה וואס ער האט גיטאהן זאל ער זיך שטעלען דאוונען צו שחרית זאל ער זיין פרייליך פון דיא גאולה וואס גאט האט אויס גילייזט די יודען פון מצרים. צוא מנחה זאל ער זיין פרייליך פון דעם פסוק רצון יראיו יעשה. גאט טוהט דעם ווילען פון דיא וואס האבען מורא פאר איהם. צו מעריב זאל ער זיין פרייליך פון דעם פסוק כי לא יטוש ה' את עמו. גאט וועט ניט פאר לאזען זיין פאלק. א מענטש זאל ניט אוועק גיין פון זיין חבר ניט פון שמועסין אונ ניט פון גילעכטער אונ ניט פון אגריינגען קאפ. מיט גרויסקייט אונ מיט העזה אונ ניט פון ליידיגע רייד וואס מען דארף זייא ניט ריידען נאר ער זאל ריידען מיט איהם אין א דין איידער ער גייט אוועק פון איהם. אזוי געפינען מיר ביי די ערשטע נביאים זייא האבען אויס גילאזען זייערע רייד מיט לויב צו גאט אונ מיט טרייסטונג צוא דיא יודען. אונ אזוי האט גילערנט מרי דער זוהן פון רב הונא. רב הונא איז גיוועזען דער זוהן פון רבי ירמיה בר אבא א מענטש זאל ניט אוועק גיין פון זיין חבר נאר ער זאל ריידען מיט איהם א דין איידער ער גייט אוועק פון איהם. דורך דעם וועט איינער גידיינקען דעם אנדערין. רב כהנא האט בגלייט צו רבי שימי בר אשי פון פום נהרא ביז דיא טייטול בוימער פון בבל. אז זייא זענען גיקומען דארטען. ביי דיא בוימער פון בבל. האט רב כהנא גיזאגט צוא רבי שימי רבי איז אמת וואס מענטשין זאגין אז דיא טייטול בוימער פון בבל זענען פון אדם הראשון ביז איצט. האט רב שימי גיזאגט צו רב כהנא דוא האסט מיך דער מאנט אזאך וואס רבי יוסי בר חנינא האט גיזאגט ווארום רבי יוסי בר חנינא האט גיזאגט וואס עס שטייט אין פסוק אין אזוי אלאנד וואס קיין מענטש איז אין איר ניט דורך גיגאנגען. אונ קיין מענטש איז אין איר ניט גיזעסען: איז דאך דיא קשיא אז קיין מענטש איז ניט דורך גיגאנגען אין דיא לאנד. וויא אזוי איז ער גיזעסען. אז דער פסוק דער ציילט קיין מענטש איז ניט דורך גיגאנגען אין דיא לאנד צו וואס דארף מען זאגען אז ער איז ניט גיזעסען. ווער זאל זיצען. נאר דער פסוק קומט זאגען דיא לאנד וואס אדם הראשון האט אויף איר גוזר גיוועזען זיא זאל בזעצט ווערין מיט מענטשין איז זיא בזעצט גיווארין מיט מענטשין אונ דיא לאנד וואס אדם הראשון האט ניט גוזר גיוועזען אויף איר זיא זאל בזעצט ווערין לא נתישבה איז זיא ניט

בזעצט

נזר עליה אדם הראשון לישוב לא נתישבה:

ג מר בריה דרבינא עבד הלולא לבריה רזנהו לרבנן דהוו קא בדחי טובא איתי כסא דמוקרא בת ה' זוזי ותבר קמייהו ואיעציבו. רב אשי עבד הלולא לבריה חזנהו לרבנן דהוו קא בדחי טובא איתי כסא דזוגיתא חיוורתא והבר קמייהו ואעציבו. אמרו ליה רבנן לרב המנונא זוטי בהלולא דמר בריה דרבינא לישרי לן מר. אמר להו ווי לן דמיתנן ווי לן דמיתנן אמרו ליה אנן מה נעני בתרך אמר להו (אי תורה ואי מצוה דבטלן מינן. אוכא דאמרי הכי קאמר להו. הי תורה והי מצוה דמגנו עלן. אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי אסור לאדם שימלא שחוק פיו בעוה"ז שנאמר (תהלים קכו) אז ימלא שחוק פינו ולשוננו רנה איממי בזמן שיאמרו בגוים הגדיל ה' לעשות עם אלה. אמרו עליו על ריש לקיש שמימיו לא ימלא שחוק פיו מכי שמעה מרבי יוחנן רביה:

ד תנו רבנן המתפלל צריך שיכוין את לבו לשמים. אבא שאול אומר סימן לדבר (תהלים י) תכין לבם תקשיב אזנך. תניא אמר רבי יהודה כך היה מנהגו של

כסא דמוקרא. כוס של זכוכית לבנה: ליכרי לן מר. שיר: הי תורה והי מצוה דמגני עלן. איזו תורה עסקנו וכיכן מצות שלא מקיימים שיגינו עלינו מדינה של גיהנם:

סכין

בזעצט גיוואַרין:

ג מר. מר דער זוהן פון רבינא האט געמאכט חתונה זיין זוהן. האט ער געזעהן די רבנן לאכען זייער פיל האט ער געבראכט אגלאז אטייערע וואס קאסט פיר הונדערט גילדן. אונ האט צו בראכען פאר זיי זענען זיי טרויריג געוואָרין:

רב אשי האט גימאכט חתונה זיין זוהן האט ער געזעהן די רבנן לאכען זייער פיל האט ער גיבראכט אכוס פון ווייסע גלאז אונ האט צוא בראכען פאר זייא. זענען זייא טרויריג גיוואָרין. זיי האבען זיך דער מאנט אז דער מענטש איז אויך אטייערע כלי אונ וועט אמאהל צוא בראכען ווערין ער וועט שטארבען. די רבנן האבען גזאגט צו רב המנונא זוטי אויף דער חתונה פון מר דער זוהן פון רבינא זאל דער רבי עפעס זינגען. דאט רב המנונא גזאגט צו דיא רבנן וויי צו אונז מיר וועלען שטארבען וויי צו אונז מיר וועלען שטארבען. האבען די רבנן גזאגט צו רב המנונא וואס זאלען מיר ענטפערין נאך דיר. האט רב המנונא גזאגט צוא דיא רבנן. איר זאלט זאגען וואו איז דיא תורה אונ מצות וואס וועלען בטל ווערין פון אונז. וואס נאך דעם שטארבען קען מען ניט לערנען תורה אונ ניט מקיים זיין קיין מצוה. אנדערע זאגען אזוי האט רב המנונא גזאגט צו די תלמידים איר זאלט זאגען וואו איז דיא תורה וואס מיר האבען גילערנט אונ דיא מצות וואס מיר האבען גיטאהן זיא זאלען בשיצען אויף אונז פון דעם טויט:

אמר. רבי יוחנן האט גזאגט פון רבי שמעון בן יוחאי וועגין אמענטש טאר ניט צו פיל לאכען אויף דיא וועלט ווארום עס שטייט דא מאלס וועט דער פילט ווערין אונזער מויל מיט גילעכטער אונ אונזער צונג מיט געזאנג. ווען. אין דיא צייט ווען עס וועט גזאגט ווערין צווישען דיא פעלקער גאט האט גיטאהן גרויסע טובות מיט דיא דאזיגע. מיט די יודען. מען האט גזאגט אויף ריש לקיש צייט ער האט גילעבט האט ער ניט גילאכט מיט דעם פולען מויל. זייא ער האט גיהערט פון זיין רבי רבי יוחנן אז מען טאר ניט לאכען מיט דעם פולען מויל. פון דער צייט אן האט ער נים גילאכט מיט דעם פולען מויל. אזוי לאנג וויא ער האט גילעבט:

ד תנו רבנן. דיא רבנן האבען גילערנט דער וואס דאווינט דארף טראכטען אין הארצען צו גאט. אבא שאול זאגט אצייכען צו דער זאך דוד המלך זאגט צו גאט דוא טוהסט אן בריישען זייער הארץ זייא זאלען מתפלל זיין צו דיר. דער נאך טוהען דיינע אויערין פאר נעמען וואס זייא בעטין צו דיר. מיר האבען גילערנט רבי יהודה האט גזאגט אזוי איז גיוועזן דער

פירונג

הגון. אם הגון לכם אז תקשיב אזני: שאינו הגון. פירשו בתוספות אע"ג דליכא איסורא דאורייתא דהא ליכא איסורא (דאורייתא) פשיטא מוכה הזכים כתיב ע"כ: שצריך להודיעו. הנחשד צריך לנקות עצמו מן החשד ולהודיע את החשדו שאין בו אותו דבר מגונה: לפני בת בליעל. אל

של רבי עקיבא כשהיה מתפלל עם הצבור היה מקצר ועולה מפני טורח צבור וכשהיה מתפלל בינו לבין עצמו אדם מניחו בזוית זו ומוצאו בזוית אחרת וכל כך למה מפני כריעות והשתחויות. אמר רב המנונא כמה הלכתא גברוותא איכא למשמע מהני קראי דחנה (ש"א א) וחנה היא מדברת על לבה מכאן למתפלל צריך שיכוין את לבו. רק שפתיה נעות מכאן למתפלל צריך שיחתוך בשפתיו. וקולה לא ישמע מכאן למתפלל שלא ישמיע קולו בתפלתו. ויחשבה עלי לשכורה מכאן שהשכור אסור להתפלל. (שם) ויאמר אליה עלי עד מתי תשתכרין (ואמר רבי אלעזר) מכאן לרואה (ע"נ) דבר שאינו הגון בחברו שחייב להוכיחו. (שם) ותען חנה ותאמר לא אדוני אמר עולא (ואיתימא רבי יוסי בר חנינא) אמרה ליה לא אדון אתה בדבר זה ולא רוח הקודש שורה עליך שאתה חושדני בדבר הזה איכא דאמרי הכי אמרה ליה לא אדון אתה בדבר זה לא איכא שכינה ורוח הקודש גבך שדנתני לכף חובה ולא דנתני לכף זכות מי לא ידעת דאשה קשת רוח אנכי. ויין ושכר לא שתיתי (אמר רבי אלעזר) מכאן לחושדין אותו בדבר ואין בו שצריך להודיעו. אל תתן את אמתך לפני בת בליעל

פירונג. פון רבי עקיבא אז ער האט גידאווינט מיט דעם מנין. מיט נאך מענטשין צו זאמען האט ער קורץ גידאווינט אונ איז אוועק גיגאנגען פון דאווענען. ווייל ער האט ניט גיוואלט מטריח זיין די מענטשין זיי זאלען ווארטען אויף איהם מיט דעם דאווענען; אז ער האט גידאווינט פאר זיך אליין. אז א מענטש האט איהם גילאזען אין דעם ווינקעל. האט ער איהם גיטראפען אין איין אנדער ווינקעל. פאר וואס איז דאס אזוי גיווען ווייל ער האט געקניט אונ האט זיך געבוקט צו גאט. האט רב המנונא גזאגט. וויא פיל שטארקע דינים קענען מיר וויסען פון די פסוקים פון חנה. עס שטייט אין פסוק חנה האט גירעדט אויף איר הארץ. פון דאנען ווייסען מיר. דער וואס דאווינט דארף אין זינען האבען אונ טראכטען אין הארץ וואס ער רעדט. נאר אירע לעפצין האבען זיך געשאקלט. פון דאנען ווייסען מיר דער וואס דאווינט דארף ארויס ריידען מיט די לעפצין יעדער ווארט. אונ איר קול איז ניט גיהערט גיווארען פון דאנען ווייסען מיר דער וואס דאווינט זאל ניט מאכען הערין זיין קול אין דאווענען. ער זאל דאווענען גאנץ שטיל עס זאל קיינער ניט הערין וואס ער דאווינט. עלי האט גירעכענט אז חנה איז שכור. פון דאנען ווייסען מיר אז א שיכור טאר ניט דאווענען. האט עלי גזאגט צו חנה ביז וואנען וועסטו זיין שכור האט רבי אלעזר גזאגט פון דאנען ווייסען מיר אז איינער זעהט זיין חבר טוהט אזאך וואס ניט רעכט איז צו טאהן דארף ער איהם שטראפען; האט חנה גיענטפערט אונ האט גזאגט ניין מיין הער. האט עולא גזאגט אונ אנדערע זאגען רבי יוסי בר חנינא האט גזאגט חנה האט גזאגט צו עלי דוא ביסט ניט קיין האר אין דיא זאך. אונ אויף דיר רוהט ניט קיין רוח הקודש אז דוא ביסט מיר חושד אויף אזאך. אנדערע זאגען אזוי האט חנה גזאגט צו עלי דוא ביסט ניט קיין האר אין דיא זאך ביי דיר איז ניטא דיא שכינה אונ ניט קיין רוח הקודש ווייל דוא האסט מיך געמשפט שולדיג צו מאכען אונ האסט מיך ניט געמשפט גירעכט צו מאכען; האסטו דען ניט געוואוסט אז איך בין א אשה מיט א שווערין מוהט אונ היין אונ אלטען וויין האב איך ניט גיטרונקען. האט רבי אלעזר גזאגט פון דאנען ווייסען מיר אז מען איז חושד א מענטשין אין אזאך אונ אין איהם איז ניטא דיא שלעכטע זאך וואס מען טראכט אויף איהם דארף ער מאכען וויסען צו דיא מענטשין וואס זענען איהם חושד אז ער איז ריין פון דיא זאך. חנה האט גזאגט צו עלי דוא זאלסט ניט רעכענען דיין דינסט פאר א בת בליעל. האט רבי אלעזר גזאגט פון דאנען ווייסען מיר אז א שכור דאווינט איז גלייך וויא ער וואלט געדינט עבודה זרה. דא שטייט לפני בת בליעל אונ דארטען שטייט יצאו אנשים בני בליעל. אזוי וויא דארט מיינט מען

דיא

בליעל אמר רבי אלעזר מכאן לשכור שמתפלל כאלו עובד עבודת כוכבים כתיב הכא לפני בת בליעל וכתיב התם (דברים יג) יצאו אנשים בני בליעל מה להלן עבודת כוכבים אף כאן עבודת כוכבים . ויען עלי ויאמר לכי לשלום . מכאן לחושד בחבירו בדבר שאין בו שצריך לפייסו (בדברים) ולא עוד אלא שצריך לברכו שנאמר (ש"א א)

ואלהי ישראל יתן את שלתך :

[ותדר נדר ותאמר ה' צבאות] :

ה אמר רבי אלעזר מיום שברא הקב"ה את עולמו לא היה אדם שקראו להקב"ה צבאות עד שבאת חנה וקראתו צבאות אמרה חנה לפני הקב"ה רבש"ע מכל צבאי צבאות שבראת בעולמך קשה בעיניך ליתן לי בן אחד (מהם) משל למלך בשר ודם שעשה סעודה גדולה וזימן כל בני עירו בא עני אחד ועמד על הפתח אמר להם תנו לי פרוסה אחת ולא השגיחו עליו אמר אדוני המלך מכל סעודה גדולה שעשית קשה בעיניך ליתן לי פת אחד ביניהם . (ש"א א) אם ראה תראה . א"ר אלעזר אמרה חנה לפני הקב"ה רבש"ע אם ראה מוטב ואם לאו תראה אלך ואסתתר בפני אלקנה בעלי ויקנא בי וישקני מי סוטה ואין אתה עושה תורתך פלסתר שנאמר (במדבר ה) ונקתה ונזרעה זרע . הניחא

לכ"ד

תתני כבת בליעל לחשבני כשכורה : ופייסו . להתחבר עם אחרים ויתחברו כאחד : פלסתר . שקר : ג' אמהות . דרים

דיא בני בליעל זענען ארויס געגאנגען דינען עבודה זרה אזוי דא מיינט מען אויך עבודה זרה. חנה זאגט צו עלי זאלסט ניט מיינען אז איך בין שכור און בין מתפלל וואס דאס איז גלייך ווי מען דינט עבודה זרה. עלי האט געענטפערט און האט געזאגט צו חנה גיי צו שלום פון דאנען ווייסען מיר אז איינער איז חושד זיין חבר. און דער חבר האט דיא זאך ניט געטאהן דארף ער איהם איבער בעטן. און ניט גענוג ער זאל איהם איבער בעטן נאר ער דארף איהם בענטשען אויך. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק. עלי האט געזאגט דער גאט פון יודען זאל דיר געבין וואס דוא האסט בייא איהם געבעטן. חנה האט געטאהן א נדר און האט געזאגט. גאט פון אלע הערשאפט. האט רבי אלעזר געזאגט פון דעם טאג וואס גאט הט באשאפען די וועלט איז ניט געוועזן איין מענטש וואס זאל רופען גאט אז ער איז איבער אלע הערשאפט: ביז חנה איז געקומען און האט גערופען גאט אז ער איז איבער אלע הערשאפט. חנה האט געזאגט פאר גאט. רבונו של עולם פון אזוי פיל הערשאפט וואס דוא האסט באשאפען אין דיין וועלט איז שווער אין דיינע אויגען דו זאלסט מיר געבין איין זוהן. דאס איז גלייך ווי א מלך הט געמאכט א גרויסע סעודה און האט פאר בעטין צו דיא סעודה אלע מענטשין פון שטאט. איז געקומען איין ארעמער מאן און האט זיך געשטעלט בייא די טיר און הט געזאגט צו דיא מענטשין גיט מיר א שטיקול פון דיא סעודה. האבען זיי ניט געוואלט קוקען אויף איהם. הט דער ארעמער מאן געזאגט צום מלך מיין האר און קעניג פון דיא גאנצע סעודה דיא גרויסע וואס דוא האסט געמאכט איז שווער אין דיינע אויגען דוא זאלסט מיר אויך געבין א שטיקול ברויט צווישען זייא. חנה האט געזאגט אויב זעהן וועסטו זעהן האט רבי אלעזר געזאגט חנה האט געזאגט פר גאט: רבונו של עולם אויב דוא האסט שוין געזעהן אז איך זאל האבען קינדער. איז גוט. און אויב דוא האסט נאך ניט געזעהן אז איך זאל האבען קינדער. וועסטו זעהן. ווי אזוי: איך וועל גיין און וועל מיך פאר בארגין (מיט א פרעמדין מאן) פאר מיין מאן אלקנה וועט ער מיר אן זאגען אז איך זאל מיך ניט פאר בארגען מיט דעם מאן וועט מען מיר געבין טרינקען דיא וואסער וואס א סוטה טרינקט (וויא עס שטייט אין סדרה נשא) און דוא וועסט דאך ניט מאכען דיין תורה פאר א ליגנער און אין דיין תורה שטייט אז זיא וועט זיין ריין. זי הט ניט מזנה געוועזן וועט זיא האבען קינדער. זאגט דיא גמרא דאס איז רעכט נאך דעם וואס זאגט ונזרעה זרע מיינט מען אויב זיא איז געוועזן א עקרה וועט זיא געבענטשט צו קינדער האבען

אין

לא לשון תימה: בדקי מיתה: שלשה נבדקת בהם בשעת סכנה שאם יעלה בה אחד מהן תמות: נדה חלה והדלקת נר. של שבח על ג' עבירות כלנו דברים מסור ושמא יליף במסכת שבת: שמובלע בין אנשים. רב דימי מפרש לה לא ארוך ולא גוץ וכו': אלם. פירוש עב: נחור. רום גלע"ז: גיחור.

למ"ד אם היתה עקרה נפקדת שפיר אלא למ"ד [אם היתה] יולדת בצער יולדת בנחת נקבות יולדת זכרים קצרים יולדת ארוכים שחורים יולדת לבנים מאי אם ראה תראה. דברה תורה כלשון בני אדם. בעני אמתך וזכרתני ולא תשכח את אמתך ונתתה לאמתך. אמר ר' אליעזר (א"ר יוסי בר חנינא) שלש אמתות הללו למה אמרה חנה לפני הקדוש ב"ה רבש"ע שלש בדקי מיתה בראת באשה ואמרי לה ג' דבקי מיתה בראת באשה אלו הן נדה חלה והדלקת הנר כלום עברתי על אחד מהן. ונתתה לאמתך זרע אנשים מאי זרע אנשים אמר רב גברא בגברין ושמואל אמר זרע שימשח שני אנשים ומאן נינהו שאול ודוד ורבי יוחנן אמר זרע ששקול כשני אנשים ומאן נינהו משה ואהרן שנאמר (תהלים צט) משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו ורבנן אמרי זרע שמובלע בין אנשים כי אתא רב דימי אמר לא ארוך ולא גוץ (ולא קטן ולא אלם) לא צחור ולא גיחור ולא

איז גוט דער מיינונג פון דיא צוויי ווערטער ראה תראה. אזוי וויא מען האט גזאגט. נאר נאך דעם וואס זאגט אויב דיא סוטה איז גיוועזן אַעקרה האט די תורה גאר ניט צו גזאגט אז זיא וועט האבען קינדער. נאר ונזרעה זרע מיינט מען אויב זיא פלעגט שווער האבען קינדער. וועט זיא האבען גרינג. אויב זיא פלעגט האבען נקבות וועט זיא האבען זכרים. אויב זיא פלעגט האבען נידריגע קינדער וועט זיא האבען הויכע קינדער. אויב זיא פלעגט האבען שווארצע קינדער וועט זיא האבען ווייסע קינדער. וואס שטייט צוויי מאהל. אויב זעהן וועסט זעהן. ענטפערט די גמרא די תורה רעט אזוי וויא מענטשען רעדין. אונ אמענטש רעט אמאהל איין זאך צוויי מאהל. חנה האט גזאגט דוא זאלסט זעהן דעם פיין פון דיין דינסט: אונ זאלסט מיך גידיינקען אונ זאלסט ניט פר געסין דיין דינסט. אונ דוא זאלסט געבין צו דיין דינסט: האט רבי אליעזר גזאגט צו וואס האט חנה גזאגט דריי מאהל דעם ווארט דינסט. חנה האט גזאגט פאר גאט. רבונו של עולם דו האסט בשאפען ביי אַאשה דריי מצות. ווען אַאשה איז אין אַסכנה זוכט מען נאך אויב זיא האט ניט געהיט דיא דריי מצות שטארבט זיא. אונ אנדערע זאגען אזוי האט חנה גזאגט דו האסט בשאפען ביי אַאשה דריי מצות. אויב די אשה היט זיי ניט בהעפטין זייא דעם טויט צו איר. דם הייסט זיא שטארבט יונג: דאס זענען דיא דריי מצות זיא זאל זיין אפ גיזונדערט פון מאן ווען זיא איז אנדה: אז זיא קנעט אטייג צום באקין זאל זיא נעמען פון דיא טייג חלה. אונ זיא זאל צינדען ליכט פרייטאג פארין נאכט אויף שבת. האב איך דען עובר גיוועזן אויף איינע פון די מצות האב איך דען ניט געהיט אלע דריי מצות. ודאס האט חנה גימיינט ווס זי האט גזאגט דריי מאהל איך בין דיין דינסט. איך בין דיין דינסט צו פאלגין דיך חלה צו נעמען. איך בין דיין דינסט צו היטען נדה. איך בין דיין דינסט צו צינדען ליכט אויף שבת) . דוא זאלסט געבין צו דיין דינסט קינדער מענטשען. וואס מיינט מען קינדער מענטשען. האט רב גזאגט ער זאל זיין אמענטש צווישען מענטשען. אונ שמואל זאגט אזוי אַקינד וואס ער זאל זאלבען צווייא מענטשין. אונ ווער זענען דיא צווייא מענטשין. שאול אונ דוד. אונ רבי יוחנן זאגט וואס ער זאל זיין גלייך וויא צוויי מענטשן. אונ ווער זענען דיא צוויי מענטשין. משה אונ אהרן. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק משה אונ אהרן אין זייער בדינונג אונ שמואל איז גיוועזן צווישען די וואס רופען זיין נאמען (דעם נאמען פון גאט). אונ דיא רבנן זאגען אזוי אַקינד וואס זאל זיין אויס געמישט צווישען מענטשין. אז רב דימי איז גיקומען האט ער גזאגט. אזוי מיינט מען ער זאל ניט זיין לענגער ווי אלע מענטשין ער זאל ניט זיין קירצער ווי אלע מענטשין. אונ ניט דינער ווי אלע מענטשין. אונ ניט דעבער ווי אלע מענטשין. ניט רויטער ויא אלע מענטשין. אונ ניט ווייסער וויא אלע מענטשין ניט

ולא חכם ולא טפש. אני האשה הנצבת עמכה בזה. אמר רבי יהושע בן לוי מכאן שאסור לישב בתוך ארבע אמות של תפלה. אל הנער הזה התפללתי אמר רבי אלעזר שמואל מורה הלכה בפני רבו היה שנאמר וישחטו את הפר ויביאו את הנער אל עלי משום דוישחטו את הפר הביאו את הנער אל עלי אלא אמר להם עלי קראו כהן ליתי ולישחוט חזנהו שמואל דהוו מהדרי בתר כהן למשחט אמר להו למה לכו לאהדורי בתר כהן למשחט שחיטה בזר כשרה איתוהו לקמיה דעלי אמר ליה מנא לך הא אמר ליה מי כתיב ושחט הכהן (את בן הבקר אלא ושחט את בן הבקר והדר) והקריבו הכהנים כתיב מקבלה ואילך מצות כהונה מכאן לשחיטה שכשרה בזר. אמר ליה מימר שפיר קא אמרת מיהו מורה הלכה בפני רבך את. וכל המורה הלכה בפני רבו חייב מיתה. אתיא חנה וקא צווחא קמיה אני האשה הנצבת עמכה בזה וגו' אמר לה שבקי לי דאענישיה ובעינא רחמי ויהיב לך רבה מיניה אמרה ליה (לא) אל הנער הזה התפללתי. וחנה היא מדברת על לבה אמר ר"א משום רבי יוסי בן זמרא על עסקי לבה אמרה לפניו רבש"ע כל מה שבראת באשה לא בראת דבר אחד לבטלה עינים לראות ואזנים לשמוע חוטם להריח פה לדבר ידים לעשות בהם מלאכה רגלים להלך בהם דדים להניק

סגולה נגן יוהר מדאי: ולא הכבי. יותר מדאי שלא יכיר הימנה בעיני הבריות ומתוך שמדברים בו ישלוט בו עין הרע (ואולי יאמר בהפסר בלרוב הכמהו יבטע בתמיכה כאליסע אחר): כנלבת עמכה. מפמע אף הואת ע.ה בעמידה: אל הנער הזה. על זה ולא על אחר מכאן שהעלה לעני ורלה נהפניהו ולהתפלל שינתן לה בן אחר: והקריבו הכהנים. אמרינן בפ"ק דחגיגה והקריבו זו קבלה

קריגער ווי אלע מענטשין. און ניט נארישער ווי אלע מענטשין. איך בין די אשה וואס איז געשטאנען מיט דיר אויף דעם ארט. אז זיא זאגט צו עלי איך בין געשטאנען מיט דיר. זעהט אויס פון איהרע רייד. אז עלי איז אויך געשטאנען. האט רבי יהושע בן לוי געזאגט פון דאנען ווייסען מיר אז מען טאר ניט זיצען אין די פיר איילען פון דעם וואס דאווינט. אויף דעם קינד האב איך געבעטין. האט רבי אלעזר געזאגט שמואל האט גיפסקנט אדין פר זיין רבי עלי. אזוי ווי עס שטייט אין פסוק מען האט געשאכטען דעם אקס אונ מען האט געבראכט דעם קינד ושמואל צו עלי. פרעגט די גמרא ווייל מען האט געשאכטען דעם אקס דריבער האט מען געבראכט דעם קינד צו עלי. וואס געהער דאס איינס צום אנדערין. נאר אזוי איז געווען עלי האט געזאגט צוא דיא מענטשין רופט אכהן ער זאל קומען שעכטין דעם אקס. האט שמואל געזעהן אז די מענטשין זוכען אכהן ער זאל שעכטין דעם קרבן. האט שמואל געזאגט צו דיא מענטשין צו וואס דארפט איר זוכען אכהן ער זאל שעכטין. א ישראל אדער אלוי מעג אויך שעכטין א קרבן. האט מען געבראכט שמואל פאר עלי. זאגט עלי צו שמואל פון וואנען ווייסטו דעם דין. האט שמואל געזאגט צו עלי שטייט דען אין פסוק דער כהן זאל שעכטין דעם אקס. עס שטייט נאך ער זאל שעכטין דעם אקס; ווער עס וועט שעכטין אפילו א ישראל. דער נאך שטייט דיא כהנים זאלען מקריב זיין דעם קרבן. פון צו נעמען דיא בלוט אונ ווייטער געהער צו דיא כהנים. פון דאנען ווייסען מיר אז א זר וא ישראל אדער א לוי מעג שעכטין דעם קרבן. האט עלי געזאגט צו שמואל זאגען זאגסטו גוט דוא האסט אבער גיפסקנט אדין פר דיין רבי אונ ווער עס פסקנט א דין פר זיין רבי קומט איהם מיתה. איז געקומען חנה אונ האט געשריגען פאר עלי איך בין די אשה וואס איז געשטאנען מיט דיר אויף דעם ארט פון וועגן דעם קינד. האט עלי געזאגט צו חנה לאז מיך איך וועל איהם שטראפען אונ איך וועל בעטין ביי גאט וועט ער דיר געבין אבעסערין זוהן פאר דעם. האט חנה געזאגט צו עלי אויף דעם קינד האב איך געבעטען. ניט אויף קיין אנדערין. חנה האט גירעט אויף איר הארץ האט רבי אלעזר געזאגט פון רבי יוסי בן זמרא פון וועגין. פון וועגין די זאכען וואס אויף איר הארץ איז. האט זיא גירעט צו גאט. זיא האט געזאגט פר גאט. רבונו של עולם אלץ וואס דוא האסט בשאפען ביי א אשה האסטו איין זאך ניט בשאפען אומזיסט. איגין. צום זעהן. אוערין. צום הערין;

להניק בהם. דדים הללו שנתת על לבי לשה לא להניק בהם. תן לי בן ואניק בהן:

ו אמר רבי אלעזר משום רבי יוסי בן זמרא כל היושב בתענית בשבת קורעין לו גזר דינו של שבעים שנה ואעפ"כ חוזרין ונפרעין ממנו דין עונג שבת מאי תקנתיה אמר רב נחמן בר יצחק ליתיב תעניתא לתעניתא:

בהם. ע"כ: של שבעים שנה. כלומר אפילו גזר עליו מפתוריו לפי בתענית קשה כבכת לפי שכל מתענגים בו והוא מתענה: תעניתא להעניתא. יתענה למחר:
ממר והודה לאליהו. נדברין הודה לאמר זמן הנביאים נביאים אחרים: ואשר הרעותי. דיבה דקרא הוספה המלעה וסכתה אקבלה ואשר הרעותי אני גרמתי להם שברצתי יצה"ר: אלמלא ג' מקראות הללו. כמעידים היה כיר הקב"ה לתקן יצרנו ולסביר יצר הרע ממנו: נתמוטטו. רגלינו

ז אמר ר' אליעזר חנה הטיחה דברים כלפי מעלה שנאמר (ש"א א) ותתפלל על ה' מלמד שהטיחה דברים כלפי מעלה ואמר ר"א אליהו הטיח דברים כלפי מעלה שנאמר (מ"א יח) ואתה הסיבות את לבם אחורנית. אמר רבי ישמעאל בר רב יצחק מנין שחזר הקב"ה והודה לו לאליהו (דף לב) דכתיב (מיכה ד) ואשר הרעותי. ואמר רבי חמא ברבי חנינא אלמלא שלשה מקראות הללו נתמוטטו רגליהם. חד דכתיב ואשר הרעותי וחד דכתיב

אנאז. צום שמעקין. אמויל. צום ריידען. הענט. צום ארבעטין מיט זיי. פיס, צום גיין מיט זיי. בריסט. צום זייגען מיט זיי אקינד. דיא בריסט וואס דוא האסט גיגעבען אויף מיין הארץ צו וואס האסטו זייא מיר גיגעבען. נישט צום זייגען מיט זייא. געווים אויך צום זייגען מיט זיי אזוי וויא אלע ווייבער. גיב מיר אזוהן וועל איך איהם זייגען מיט דיא בריסט:

ו אמר. רבי אלעזר הט גזאגט פון רבי יוסי בן זמרא וועגין דער וואס פאסט שבת וייל ער טוהט תשובה אויף זיינע עבירות. אפילו מען הט אויף איהם גוזר גיווען אשלעכטע גזרה פון דער צייט וואס ער איז גיבאהרין גיווארין אויף זיינע גאנצע זיבעציג יאהר. צוא רייסט מען דיא גזרה. פון דעסטוועגין ווערט מען פון איהם אפ גיצאהלט ומען שטראפט איהם ווייל ער האט ניט גיהאט קיין תענוג דעם שבת פון עסין אונ פון טרינקען. מיט וואס זאל ער פאר ריכטען דיא עבירה. הט רב נחמן בר יצחק גזאגט ער זאל פאסטען פאר וואס ער הט גיפאסט שבת:

ז אמר. רבי אלעזר הט גזאגט חנה הט גירעט שטארקע רייד געגין גאט. ווארום עס שטייט אין פסוק זי הט גיבעטין אויף גאט. עס שטייט ניט צו גאט. נאר אויף גאט. לערנט דער פסוק אונז אז זיא האט גירעט שטארקע רייד געגין גאט:

ח אמר. נאך האט רבי אלעזר גזאגט אליהו הנביא האט אויך גירעט שטארקע רייד געגין גאט. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק. אליהו הנביא האט גזאגט צו גאט דו האסט אפ גיקערט דיא הארץ פון די יודען פון אינטער דיר. ווייל דו האסט בשאפען דעם יצר הרע. האט רבי ישמעאל דער זוהן פון רב יצחק גזאגט פון וואנען ווייסען מיר אז גאט הט מודה גיווען צו דיא רייד פון אליהו הנביא. ווארום עס שטייט אין פסוק. גאט זאגט צו דיא נביאים איך האב שלעכט גיטאהן וום איך האב בשאפען דעם יצר הרע:

ט ואמר. נאך הט גזאגט רבי חמא ברבי חנינא ווען ניט די דריי פסוקים וום זאגען אונז אז גאט קען אפ טאהן פון אונז דער יצר הרע וואלט איינגיבויגין גיווארין אונזערע פיס או מיר וואלטען ניט גיקענט שטיין צום משפט פאר גאט. דורך אונזערע עבירות. נאר מיר האבען אטענה צו וואס האט גאט גיגעבען אין אונז דעם יצר הרע. אונ אז גאט וועט וועלין קען ער צו נעמען פון אונז דעם יצר הרע אונ קען מאכען מיר זאלען פרום ווערין. אזוי זיא דיא דריי פסוקים זאגען. איין פסוק איז עס שטייט גאט זאגט איך האב שלעכט גיטאהן צו דיא יודען וואס איך האב זייא גיגעבען דעם יצר הרע. אונ איין פסוק איז עס שטייט אזוי וויא דיא ליים איז ביי דעם טעפער אין האנט צו מאכען פון איר וועלכע כלי ער וויל אזוי איר יודין זאגט גאט זענט ביי מיר אין האנט צו מאכען מיט אייך וויא איך וויל. אונ נאך אפסוק איז

עס

דכתיב (ירמיה יח) הנה כחומר ביד היוצר כן אתם בידי בית ישראל. וחד דכתיב (יחזקאל לו) והסירותי את לב האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר רב פפא אמר מהכא (שם) ואת רוחי אתן בקרבכם ועשיתי את אשר בחקי תלכו. ואמר רבי אלעזר משה הטיח דברים כלפי מעלה שנאמר (במדבר יא) ויתפלל משה אל ה׳ אל תקרי אל ה׳ אלא על ה׳ שכן דבי רבי אליעזר בן יעקב קורין לאלפין עיינין ולעיינין אלפין. דבי רבי ינאי אמרי מהכא (דברים א) ודי זהב מאי ודי זהב אמרי דבי רבי ינאי כך אמר משה לפני הקדוש ב״ה רבש״ע בשביל כסף וזהב שהשפעת להם לישראל עד שאמרו די הוא גרם שעשו את העגל. אמרי דבי רבי ינאי אין ארי נוהם מתוך קופה של תבן אלא מתוך קופה של בשר אמר רבי אושעיא משל לאדם שהיתה לו פרה כחושה ובעלת אברים האכילה כרשינין והיתה מבעטת בו ואמר לה מי גרם ליך שתהא מבעטת בי אלא כרשינין שהאכלתיך. אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן משל לאדם אחד שהיה לו בן הרחיצו וסכו והאכילו והשקהו ותלה לו כיס על צוארו והושיבו

כמשפט אבל עכשיו יש (לנו) פתחון פה שהוא גרם שהוא ברא יצר הרע: הטיח. זרק לשון כמטחוי קשת: אין ארי נוהם (מתוך קופה של תבן) שמח ומתגע ומזיק: מלי כריסיה זני בישי. מלוי הכרס

עס שטייט גאט זאגט איך וועל אפ טאהן דאס שטיינערנע הארץ פון אייער לייב: און איך וועל אייך געבין אהארץ פון פלייש: דס מיינט מען איך וועל געבין צו אייך אווייכע הארץ איר זאלט מורא האבען פר מיר. רב פפא זאגט פון דעם פסוק ווייסען מיר אויך אז גאט וויל קענגען מיר פרום זיין: און אונזער הארץ איז ביי איהם אין האנט. עס שטייט. גאט זאגט מיין רוח הקודש וועל איך געבין אין אייך און איך וועל מאכען אז איר זאלט גיין אין מיינע גיזעץ איר זאלט היטען מיין תורה:

ואמר. נאך הט רבי אלעזר גזאגט משה רבינו הט גירעט שטארקע רייד געגין גאט אזוי ווי עס שטייט ויתפלל משה אל ה׳. משה האט גיבעטען צו גאט זאלסט ניט לייענען אל ה׳ צו גאט נאר זאלסט לייענען על ה׳ אויף גאט. ווארום די שטוב מענטשין ואדער די תלמידים פון רבי אליעזר בן יעקב לייענען אויף אאל״ף עי״ן. און אויף אעי״ן אל״ף. דבי רבי ינאי זאגין פון דעם פסוק ווייסען מיר אז משה הט גירעט שטארקע רייד געגין גאט. משה רבינו הט גזאגט און געגוג גאלד. וואס מיינט ער געגוג גאלד האבען דיא תלמידים פון רבי ינאי גזאגט אזוי האט משה רבינו גזאגט פאר גאט. רבונו של עולם וויל דו האסט גיגעבען צו דיא יודען אזוי פיל גאלד און זילבער ביז זיי האבען אליין גזאגט עס איז גינוג דאס הט זיי גיבראכט דער צו זייא זאלען מאכען דעם עגל. דיא תלמידים פון רבי ינאי האבען גזאגט אלייב ברוטט ניט (ער איז ניט פרייליך) אז ער האט צו עסין אבונד שטרוי נאר אז ער האט פיל פלייש צו עסין ברומט ער און איז פרייליך און ווערט ווילד און הרגת מענטשין. אזוי ביא יודען אז זייא וואלטען פריי גיווארין און וואלטין נאר גיהאט צו עסין. וואלטען זייא ניט גיוועזן אזוי פרייליך און וואלטען ניט ווילד גיווארין. אז מען האט זייא גיגעבען אזוי פיל גאלד און זילבער. דער פון זענען זייא ווילד גיווארין און האבען גימאכט דעם עגל. האט רבי אושעיא גזאגט דאס איז גלייך וויא איינער האט אמאהל גיהאט אגרויסע קוה אמאגערע האט ער איר גיגעבין עסין כרשינין ביז זיא איז פעט גיווארין. האט זיא גיטרעטין אויף דעם בעל הבית. אז דער בעל הבית ווס הט איר אזוי עסין גיגעבין איז צו איר צו גיגאנגן הט זי אים גישלאגן מיט די פיס. האט דער בעל הבית גזאגט צו דיא קוה ווער האט דיך גיבראכט דער צו אז דוא זאלסט טרעטין אויף מיר. נאר די כרשינין וואס איך האב דיר גיגעבען צוא עסין ביז דוא ביסט פעט גיווארען. רבי חייא בר אבא זאגט רבי יוחנן האט גזאגט דאס איז גלייך צו אמענטש וואס האט גיהאט אזוהן. ער האט איהם ארום גיוואשען און האט איהם אוים געשמירט און האט איהם גיגעבין עסין און האט איהם גיגעבין טרינקען און אויף דעם האלדז האט ער איהם אויף גיהאנגען אביימיל מיט געלט

פ"ה ממיני התפלים כרעים . זגי מ"נ . למינו מתרגמינן לזנוי ע"כ:
כרף ממני וכו' . הכלהו שים בו כח למהות בידו על ידי הפלה : הניחה לי . מכמע מכים

והושיבו על פתח של זונות מה יעשה אותו הבן שלא יחטא . אמר רב אחא בריה דרב הונא אמר רב ששת היינו דאמרי אינשי מלי כריסיה זני בישי שנאמר (הושע יג) כמרעיתם וישבעו שבעו וירם לבם על כן שכחוני רב נחמ' בר יצחק אמר מהכא (דברים ח) ורם לבבך ושכחת את ה' אלהיך ורבנן אמרי מהכא (שם לב) וישמן ישרון ויבעט אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן מנין שחזר הקב"ה והודה לו למשה שנאמר (הושע ב) וכסף הרביתי להם וזהב עשו לבעל :

ח וידבר ה' אל משה לך רד (שמות לב) . (מאי לך רד א"ר אלעזר) אמר ליה הקב"ה למשה לך רד מגדולתך כלום נתתי לך גדולה אלא בשביל ישראל עכשיו שישראל חטאו למה לך גדולה תשש כחו של משה ולא היה בו כח לדבר כיון שאמר ליה (דברים ט) הרף ממני ואשמידם אמר משה דבר זה תלוי בי . מיד נתחזק בתפלה ובקש רחמים עליהם . משל למלך בשר ודם שהכה את בנו והיה אוהבו יושב לפניו והיה מתירא להצילו . כיון שאמר אלמלא פלוני אוהבי היושב לפני הרגתיך . אמר דבר זה תלוי בי מיד עמד והצילו (שמות לב) ועתה הניחה לי (אמר רבי אליעזר) אמר רבי אבהו

געלט אונ האט איהם געזעצט ביי אטיר פון אשטוב וואס איינוויניג זענען דא זונות . וואס זאל דער ווהן טאהן . זאל ער ניט זינדיגען . ביי יודען איז אויך אזוי געווען . מען האט זייא געגעבן אזוי פיל גאלד אונ זילבער . עסין אונ טרינקען . זייא זענען געזעסען צווישען ערב רב . זאלען זיי ניט דינען עבודה זרה . רב אחא דער זוהן פון רב הונא האט געזאגט . רב ששת האט געזאגט דאס איז וואס מענטשין זאגען . אפולער בויך . אז אמענטש איז פול און גיגעסען אונ איז זאט . דאס איז אשלעכטער מין . דאס איז אשלעכטע זאך . דאס ברענגט דעם מענטשין צו עבירות . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אז דיא יודען האבען זיך געזאטעט אונ זענען זאט געווארין . וויא זייא זענען נאר זאט געווארין איז דער הויבין געווארין זייער הארץ דריבער האבען זייא מיך פארגעסין . רב נחמן בר יצחק זאגט פון דעם פסוק אז דיין הארץ וועט דער הויבען ווערין העסטו פארגעסין דיין גאט . דיא רבנן זאגען פון דעם פסוק דיא יודען זענען פעט געווארען האבען זייא געטרעטען אויף די געבאט פון גאט . רבי שמואל בר נחמני זאגט . רבי יונתן האט געזאגט פון וואנען ווייסען מיר אז גאט האט מודה געווען צו משה רבינו אז ער איז גערעכט . ווארום אין פסוק שטייט . גאט אליין זאגט דורך דעם נביא הושע איך האב געמערט צו זיי זילבער אונ גאלד . דריבער האבען זיי געמאכט פון גאלד אעגל :

ח וידבר . גאט האט גערעדט צו משה רבינו גיי נידער אראפ : וואס מיינט מען אראפ נידערין . האט רבי אלעזר געזאגט גאט האט געזאגט צו משה רבינו גיי נידער אראפ פון דיין גרויסקייט . איך האב דאך דיר נאר געגעבען גרויסקייט פון יודענס וועגין . איצט אז יודען האבען געזינדיגט צו וואס דארפסטו גרויס זיין . איז שוואך געווארין דער כח פון משה אונ ער האט ניט געהאט קיין כח צו רעדין . וויא גאט האט געזאגט צו משה לאז אפ פון מיר וועל איך זייא פארטיליגען . האט משה געזאגט איך זעה אז די זאך איינגט אן מיר . אז איך וועל ניט אפ לאזען וועט מען זיי ניט פארטיליגען : האט זיך משה באלד געשטארקט תפלה צו טאהן אונ געבעטין גאט זאל אויף זייא רחמנות האבען . דאס איז גלייך געווען . צוא דער זאך וואס האט ניטראפען . אמלך האט געשלאגען זיין זוהן . אונ דינער אגוטער פריינד איז געזעסין פאר איהם . אונ האט מורא געהאט מציל צו זיין דעם קינד : וויא דער מלך האט געזאגט ווען דער גוטער פריינד מיינער וואלט דא ניט געזעסין וואלט איך דיך געהרגת . האט דער גוטער פריינד געזאגט דיא זאך איינגט אן מיר . האט זיך דער גוטער פריינד באלד אויף געשטעלט אונ האט מציל געווען דאס קינד . גאט האט געזאגט צו משה לאז מיך . האט רבי אבהו געזאגט ווען דער פסוק וואלט ניט געווען געשריבען אין די תורה . וואלט מען דאס גאר ניט געקענט זאגען דעם

פסוק

תוס' כו: של ג' רגלים. א' תהם י"א י"ה וישתכ: שהחלהו. הפליג כו: מדו. דנודו של יר א' "עס: כהיר עצמו למיתה. ויחל לשון חלל: עד שהחל

אבהו אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאמרו מלמד שתפסו משה להקב"ה כביכול כאדם שתופס לחבירו בבגדו ואמר ליה איני מניחך עד שתמחול ותסלח לעונותיהן של ישראל. (סכ) ואעשה אותך לגוי גדול. אמר רבי אלעזר אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע ומה כסא של שלש רגלים אינו יכול לעמוד בפני כעסך כסא של רגל אחד היאך יכול לעמוד בפני כעסך ולא עוד אלא שיש לי בושת פנים מאבותי שלא יאמרו ראו מה פרנס העמיד להם בקש גדולה לעצמו ולא בקש רחמים עליהם. (סס) ויחל משה אמר רבי אלעזר מלמד שהתפלל משה עד שהוחלהו להקב"ה רבא אמר עד שהתיר לו נדרו כתיב הכא ויחל משה וכתיב התם (במדבר ל) לא יחל דברו ואמר מר הוא אינו מוחל אבל אחרים מוחלין לו ושמואל אמר עד שמסר עצמו למיתה עליהם שנאמר (שמות לב) ואם אין מחני נא (אמר רבא אמר) רבי יצחק (אמר) עד שהוחל עליהם

מדת

פָּסוּק לֶערוּנְט אוּנְז אַז מֹשֶׁה הָט אָן גֶינוּמֶען גָאט אוּנ הָאט אִיהם גֶיהַאלְטֶען כַּבְיָכוֹל אַזוֹי וִויא אַמֶענְטְשׁ נֶעמְט אָן זַיין חָבֵר בַּיי זַיין קְלֵייד אוּנ הַאלְט אִיהם צוּ. אוּנ מֹשֶׁה הָט גֶזָאגְט צוּ גָאט אִיךְ וֶועל דִיךְ נִיט אָפּ לָאזְין בִּיז דוּא וֶועסְט מוֹחֵל זַיין צוּ דִיא יוּדֶען זֵייעֶרֶע עֲבֵירוֹת. גָאט הָאט גֶזָאגְט צוּ מֹשֶׁה אִיךְ וֶועל דִיךְ מַאכֶען צוּ אַגְרוֹיס פָאלְק. הָאט רַבִּי אֶלְעָזָר גֶזָאגְט מֹשֶׁה הָט גֶזָאגְט פַאר גָאט. רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם: אוֹיבּ אַשְׁטוּהל וָואס הָאט דְרַייא פִּיס קֶען נִיט שְׁטֵיין וֶוען דוּא בִּיסְט אִין כַּעַס. אוֹיבּ אַלֶע יוּדֶען וָואס הָאבֶען אַזְכוּת פוּן דְרַייא אָבוֹת וְאַבְרָהָם יִצְחָק יַעֲקֹב ווילסטו זֵייא הַרְגֶענֶען וֶוען דוּא בִּיסְט אוֹיף זֵייא אִין כַּעַס. אַשְׁטוּהל וָואס הָט נָאר אֵיין פוּס וִויא אַזוֹי וֶועט עֶר קֶענֶען בְּלֵייבֶּען שְׁטֵיין וֶוען דוּא בִּיסְט אִין כַּעַס. מֵיינֶע קִינְדֶער וָואס וֶועלִין נָאר הָאבֶּען אֵיין זְכוּת פוּן מִיר אַלֵיין וִויא אַזוֹי וֶועלִין זֵייא קֶענֶען בְּלֵייבֶּען שְׁטֵיין אוֹיבּ דוּא וֶועסְט אוֹיף זֵייא אַמָאהל וֶוערִין אִין כַּעַס. וְדֶער מהרש"א פְרֶעגְט דִיא קִינְדֶער פוּן מֹשֶׁה וֶועלִין דָאךְ גְלַייךְ זַיין צוּ אַשְׁטוּהל מִיט פִיר פִיס: זֵיי קוּמֶען דָאךְ אוֹיךְ אַרוֹיס פוּן אַבְרָהָם יִצְחָק יַעֲקֹב. אוּנ מֹשֶׁה אוֹיךְ. עֶנְטְפֶערְט דֶער מהרש"א אַזוֹי הָאט מֹשֶׁה גֶימֵיינְט. אַשְׁטוּהל וָוס הָט דְרַייא פִיס. קֶען עֶר גוּט שְׁטֵיין. פוּן דֶעסְטְוֶועגִין פַר דַיין כַּעַס קֶען עֶר נִיט בְּלַייבֶּען שְׁטֵיין. וָואס וֶועט הֶעלְפִין אַז עֶר וֶועט הָאבֶּען אַפֶערְטִין פוּס. אַזְכוּת פוּן אַזֶעלְכֶע דְרַייא אָבוֹת. אַבְרָהָם יִצְחָק יַעֲקֹב. אִיז גַאנְץ גֶינוּג אִיךְ זֵייא זָאל שְׁטֵיין דִי פָאלְק יוּדֶען. פוּן דֶעסְטְוֶועגִין וֶוען דוּא בִּיסְט אִין כַּעַס קֶען דָאס נִיט הֶעלְפִין. וָואס וֶועט הֶעלְפִין אַז עֶס וֶועט זַיין מַיין זְכוּת אוֹיךְ). אוּנ נִיט גֶענוּג וָואס דָס וֶועט נִיט הֶעלְפִין. אִיךְ וֶועל מִיךְ נָאךְ דַארְפֶען שֶׁעמֶען פַאר מַיינֶע עֶלְטֶערִין. זֵייא וֶועלִין נִיט זָאגִין זֶעהט וָוס פַר אַפִּירֶער מֶען הָאט אוֹיף דִיא יוּדֶען גֶישְׁטֶעלְט. עֶר הָאט גֶיבֶּעטֶען גְרוֹיסְקֵייט פַר זִיךְ אוּנ עֶר הָט נִיט גִיבֶּעטִין גָאט זָאל רַחֲמָנוּת הָאבֶּען אוֹיף זֵיי. וַיְחַל מֹשֶׁה וִויא אִיז דֶער טֵייטְשׁ וַיְחַל הָט רַבִּי אֶלְעָזָר גֶזָאגְט דֶער פָּסוּק לֶערוּנְט אוּנְז אַז מֹשֶׁה הָאט אַזוֹי שְׁטַארְק גֶיבֶּעטִין בִּיז עֶר אִיז קְרַאנְק גֶיוָוארִין פוּן צַעַר. אַבַּיי זָאגְט מֹשֶׁה הָאט אַזוֹי שְׁטַארְק גִיבֶּעטִין בִּיז גָאט הָאט שׁוֹין נִיט גֶיקֶענְט פַאר טְרָאגִין דֶעם צַעַר פוּן מֹשֶׁה: רָבָא זָאגְט בִּיז מֹשֶׁה הָאט מַתִּיר גֶיוֶועזְן דֶעם נֶדֶר פוּן גָאט וָואס עֶר הָאט גֶזָאגְט וַאֲכַלֵּם. אִיךְ וֶועל זֵייא פַאר לֶענְדִין. דָא שְׁטֵייט וַיְחַל מֹשֶׁה אוּנ דָארְט שְׁטֵייט לֹא יַחֵל דְבָרוֹ. אַזוֹי וִויא דֶער וָוארְט יַחֵל שְׁטֶעהְט בַּיי אַנֶדֶר. אוּנ דֶער תַּנָא הָט גֶזָאגְט דֶער מֶענְטְשׁ וָואס הָאט גֶיטָאהן דֶעם נֶדֶר קֶען נִיט שְׁטֶערִין זַיין נֶדֶר אָבֶּער אַנְדֶערֶע מֶענְטְשִׁין קֶענֶען שְׁטֶערִין זַיין נֶדֶר. אַזוֹי דָא אַז עֶס שְׁטֵייט וַיְחַל. מֵיינְט מֶען אוֹיךְ מֹשֶׁה הָט מַתִּיר גֶיוֶועזְן דֶעם נֶדֶר פוּן גָאט. אוּנ שְׁמוּאֵל זָאגְט מֹשֶׁה רַבֵּינוּ הָאט אַזוֹי שְׁטַארְק גִיבֶּעטִין פַר דִיא יוּדֶען בִּיז עֶר הָאט זִיךְ אִיבֶּער גֶיגֶעבֶּען צוּ שְׁטַארְבֶּען פוּן זֵייעֶרְט וֶועגִין. וַיְחַל אִיז טֵייטְשׁ לָשׁוֹן חָלָל. טוֹיט וֶוערִין. אַזוֹי וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק אוֹיבּ דוּא וֶועסְט זֵייא נִיט מוֹחֵל זַיין מֶעק מִיךְ אָפּ פוּן זֵייעֶרְט וֶועגִין. רָבָא הָאט גֶזָאגְט פוּן רַבִּי יִצְחָק וֶועגִין מֹשֶׁה רַבֵּינוּ הָט אַזוֹי לַאנְג גִיבֶּעטֶען

מדת רחמים רבנן אמרי חולין הוא לך לעשות כדבר הזה . תניא רבי אליעזר הגדול אומר מלמד שהתפלל משה עד שאחזתו אחילו . מאי אחילו אמר רבי אלעזר אש של עצמות מאי אש של עצמות אשתא דגרמי.(שם) זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך אשר נשבעת להם בך מאי בך אמר רבי (אליעזר) אלעזר אמר לפניו רבש"ע אלמלא בשמים ובארץ נשבעת להם הייתי אומר מה שמים וארץ בטלים אף שבועתך בטלה עכשיו שבשמך הגדול נשבעת מה שכך הגדול חי וקים לעולם ולעולמי עולמים כך שבועתך קיימת לעולם ולעולמי עולמים . וכל הארץ הזאת אשר אמרתי אשר אמרת מיבעיא ליה אמר רבי אלעזר ע"כ דברי תלמיד מכאן ואילך דברי הרב רבי שמואל בר נחמני אמר אלו ואלו דברי תלמיד הן והכי קאמר דברים שאמרת לי לך אמור להם לישראל בשמי הלכתי ואמרתי להם לישראל משמך עכשיו מה אומר להם :

(במדבר יד) מבלתי יכולת ה' יכול ה' מיבעיא ליה אמר רבי אליעזר אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע עכשיו יאמרו אומות העולם תשש כחו כנקבה ואינו יכול להצילן אמר לו הקב"ה בן עמרם והלא ראו כבר נסים שעשיתי להם על הים אמר לפניו רבש"ע

עליהם מדת רחמים . כמו יחולו על ראש יואב לשון חילה. באחזו אחילו גרסינן : נשבעת להם בך . כדאמר בעקידת יצחק ויאמר בי נשבעתי : ע"כ . עד ככוכבי השמים: מכאן ואילך דברי הרב. אלא תעשה כדבריך : דברים שאמרת לי . נשנה אמרת אעלה אתכם מעני מצרים אל ארץ טובה וגו' ע"כ :

בִּיז דִיא רַחֲמָנוּת פוּן גָאט הָאט גִירוּהט אוֹיף דִיא יוּדֶען : וַיְחַל מֹשֶׁה. אִיז טַייטְשׁ מֹשֶׁה הָט גִמַאכְט רוּהֶען אוֹיף דִיא יוּדֶען דִיא רַחֲמָנוּת פוּן גָאט . דִיא רַבָּנָן זָאגִין מֹשֶׁה רַבֵּינוּ הָט גִזָאגְט צוּ גָאט עֶס אִיז וָואכֶעדִיג פַר דִיר . צוּ טָאהְן אַזוֹי אַזַאךְ . וַיְחַל אִיז טַייטְשׁ וָואכֶעדִיג . מִיר הָאבֶּען גִילֶערוּנְט רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל זָאגְט דֶער פָּסוּק לֶערוּנְט אוּנְז וַוייל עֶס שְׁטֵייט דֶער וָוארְט וַיְחַל אַז מֹשֶׁה הָט אַזוֹי שְׁטַארְק גִיבֶּעטְין בִּיז עֶס הָט אִיהם אָן גִינוּמֶען אַחִילוּ וָואס אִיז אַחִילוּ הָאט רַבִּי אֱלִיעֶזֶר גִזָאגְט אֵשׁ שֶׁל עֲצָמוֹת וָואס אִיז אֵשׁ שֶׁל עֲצָמוֹת אַהַיץ אִין דִיא בֵּיינֶער תַּרְגוּם לָשׁוֹן הָאבֶּען זֵיי בֶּעסֶער פַאר שְׁטַאנֶען וִויא לְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ. מֹשֶׁה רַבֵּינוּ הָאט גִזָאגְט צוּ גָאט גִידֵיינְק צוּ אַבְרָהָם יִצְחָק אוּנ יַעֲקֹב דַיינֶע קְנֶעכְט וָואס דוּא הָאסְט צוּ זֵיי גִישְׁוָוארִין בַּיי דִיר. וָואס מֵיינְט מֶען בַּיי דִיר הָט רַבִּי אֶלְעָזָר גִזָאגְט מֹשֶׁה רַבֵּינוּ הָט גִזָאגְט פַאר גָאט רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם וֶוען דוּא וָואלְסְט גִישְׁוָוארִין צוּ זֵיי בַּיי דִיא הִימֶעל אוּנ עֶרְד וָואלְט אִיךְ זָאגִין אַזוֹי וִויא דִיא הִימֶעל אוּנ עֶרְד וֶועט בָּטֵל וֶוערִין אַזוֹי דַיין שְׁבוּעָה וֶועט אוֹיךְ בָּטֵל וֶוערִין אִיצְט אַז דוּא הָאסְט גִישְׁוָוארִין בַּיי דַיין גְרוֹיסֶען נָאמֶען אַזוֹי וִויא דַיין גְרוֹיסֶער נָאמֶען לֶעבְּט אֵייבִּיג . אַזוֹי דַיין שְׁבוּעָה וֶועט אוֹיךְ זַיין אוֹיף אֵייבִּיג . אוּנ דִי גַאנְצֶע לַאנְד וָואס אִיךְ הָאבּ גִזָאגְט. פְרֶעגְט דִיא גְמָרָא וָואס דוּ הָאסְט גִזָאגְט הָט דָאךְ גִידַארְפְט שְׁטֵיין . וָוארוּם מֹשֶׁה זָאגְט דָאךְ דָאס צוּ גָאט . הָט רַבִּי אֶלְעָזָר גִזָאגְט בִּיז כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם הָט גִזָאגְט דֶער תַּלְמִיד מֹשֶׁה רַבֵּינוּ . פוּן כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם אוּנ וַוייטֶער אִיז דִיא רֵייד פוּן גָאט . רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי זָאגְט אִין גַאנְצִין אִיז דִי רֵייד פוּן תַּלְמִיד. פוּן מֹשֶׁה רַבֵּינוּ. אוּנ אַזוֹי הָאט גִזָאגְט מֹשֶׁה פַאר גָאט דִי רֵייד וָואס דוּא הָאסְט צוּ מִיר גִזָאגְט. גֵיי זָאג צוּא דִיא יוּדֶען אִין מַיין נָאמֶען . אִיךְ וֶועל אַייךְ אוֹיף בְּרֵיינְגֶען פוּן מִצְרַיִם אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּין אִיךְ גִיגַאנְגֶען אוּנ הָאבּ גִזָאגְט צוּ דִיא יוּדֶען אִין דַיין נָאמֶען . אִיצְט אַז דוּא ווִילְסְט זֵיי הַרְגֶענֶען . וָואס זָאל אִיךְ צוּ זֵיי זָאגִין . וואוּ זֶענֶען דַיינֶע עֶרְשְׁטֶע רֵייד . וַוייל זִיא קֶען נִיט . לָשׁוֹן נְקֵבָה . פְרֶעגְט דִיא גְמָרָא עֶס בַּארְף דָאךְ שְׁטֵיין ווייל עֶר קֶען נִיט . לָשׁוֹן זָכָר . הָאט רַבִּי אֶלְעָזָר גִזָאגְט מֹשֶׁה הָאט גִזָאגְט פַאר גָאט . רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אִיצְט וֶועלֶען דִיא אוּמוֹת זָאגִין דֶער כֹּחַ פוּן גָאט אִיז שְׁוַואךְ גִיוָוארִין אַזוֹי וִוי אַנְקֵבָה אוּנ עֶר קֶען נִיט מַצִיל זַיין דִי יוּדִין . הָט גָאט גִזָאגְט צוּא מֹשֶׁה בֶּן עַמְרָם. דִי אוּמוֹת הָאבֶּען דָאךְ שׁוֹין לַאנְג גִזֶעהֶן דִיא נִסִים וָואס אִיךְ הָאבּ גִיטָאהְן פַאר דִי יוּדִין בַּיי דֶעם יַם . הָט מֹשֶׁה גִזָאגְט פַר גָאט . רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אִיצְט וֶועלֶען דִי אוּמוֹת זָאגִין פַר אֵיין מֶלֶךְ הָט גָאט גִיקֶענְט בַּשְׁטֵיין פַר אֵיין אוּנ דְרֵייסִיג מְלָכִים וָוס זֶענֶען אִין כְּנַעַן קֶען

ער

רבש"ע עכשיו יאמרו לפני מלך אחד יכול לעמוד לפני שלשים ואחד מלכים אינו יכול לעמוד. אמר רבי יוחנן מנין שחזר הקב"ה והודה לו שנאמר ויאמר ה' סלחתי כדברך תנא דבי רבי ישמעאל כדברך עתידין עובדי כוכבים שיאמרו. אשרי תלמיד שרבו מודה לו. ואולם חי אני אמר רבא אמר רב יצחק מלמד שאמר ליה הקדוש ברוך הוא למשה משה החייתני בדבריך :

החייתני . בפני העובדי כוכבים : עלה ראש הפסגה . בדבר הזה זו נתגליתי לכהאוקן אותה : ובפג שככ. אי נחו דגדולה

ט דרש רבי שמלאי לעולם יסדר אדם שבחו של הקב"ה ואח"כ יתפלל . מנא לן ממשה דכתיב (דברים ג) ואתחנן אל ה' בעת ההיא וכתיב ה' אלהים אתה החלות וגומר וכתיב בתריה אעברה נא ואראה את הארץ הטובה וגומר . (ע"ג) אמר רבי אלעזר גדולה תפלה יותר ממעשים טובים שאין לך גדול במעשים טובים יותר ממשה רבינו אעפ"כ לא נענה אלא בתפלה שנאמר אל תוסף דבר אלי וסמיך ליה עלה ראש הפסגה ואמר רבי אלעזר גדולה תפלה יותר מן הקרבנות שנאמר (ישעיה א) למה לי רוב זבחיכם וכתיב ובפרשכם כפיכם . ואמר רבי אלעזר מיום שחרב בית המקדש ננעלו שערי תפלה שנאמר (איכה ג) גם כי אזעק ואשוע סתם [שתם] תפלתי ואף על פי ששערי תפלה ננעלו

ער ניט בשטיין. הט רבי יוחנן גזאגט פון וואנען ווייסען מיר אז גאט האט מודה געוועזן צו משה אז די אומות וועלטין טאקי אזוי זאגין : ווארום עס שטייט גאט הט געזאגט איך האב פר געבין זייערע עבירות. אזוי ווי דיינע רייד. די תלמידים פון רבי ישמעאל האבען געלערנט וואס האט גאט געמיינט מיט דעם ווארט כדבריך. די אומות זענען געוועזען אנגיברייט זיי זאלין אזוי זאגין. אזוי וויא משה הט געזאגט אויף זיי. וואוהל דעם תלמיד אז דער רבי איז מודה צוא זיינע רייד. גאט הט געזאגט פר וואר אזוי וויא איך לעב האט רבא געזאגט רב יצחק זאגט דער פסוק לערנט אונז אז גאט האט געזאגט צוא משה. משה דוא האסט מיך לעבעדיג גימאכט פר דיא גאנצע וועלט מיט דיינע רייד. דיא גאנצע וועלט וועט איצט זעהן אז איך לעב אייביג. אלץ האב איך בשאפען. און גענין מיין ווילען קען זיך קיינער נים שטעלין :

ט דרש. רבי שמלאי האט גידרשת פריער זאל א מענטש זאגין אלויב צו גאט. דער נאך זאל ער בעטין וואס ער וויל. פון וואנען ווייסען מיר. פון משה רבינו. ווארום עס שטייט איך האב גיבעטין צו גאט אין די צייט און עס שטייט גאט דו האסט אנגיהויבין צו ווייזין דיין גרויסקייט און אזוי וויא ווייטער שטייט אין פסוק. הט ער פריער גילויבט גאט און געזאגט די גרויסקייט פון גאט דער נאך שטייט אין פסוק די בקשה וואס משה האט גיבעטין איך וויל אריבער גיין דעם ירדן און זעהן די גוטע לאנד :

אמר. הט רבי אלעזר געזאגט תפלה העלפט מער וויא גוטע מעשים. עס איז דאך ניטא קיין מענטש זאל האבען אזוי פיל מעשים טובים וויא משה רבינו הט גיהאט פון דעסטוועגין איז ער אנדערש נים גיענפערט געווארין. נאר אז ער הט מתפלל געווען צו גאט אזוי וויא עס שטייט אין פסוק גאט האט געזאגט צו משה זאלסט נים מער רעדין צו מיר פון דיא זאך נאר גיי ארויף אויף די הייך וועסטו פון דארט זעהן דיא לאנד. דאס הט גאט גימאכט דורך דיין תפלה. נאך הט רבי אלעזר געזאגט תפלה איז גרעסער וויא קרבנות ווארום עס שטייט גאט זאגט צו וואס דארף איך אייערע קרבנות. און אפילו אז איר פאר שפרייט אייערע הענט צוא מיר מיט תפלה. וויל איך דאס נים זעהן. אז דער פסוק זאגט פריער קרבנות. דער נאך תפלה: אפילו תפלה וויל איך אויך ניט. זעהט מען דאך אז תפלה איז גרעסער וויא קרבנות : נאך הט רבי אלעזר געזאגט פון דעם טאג ווס דער בית המקדש איז חרוב געווארין זענען פאר שלאסין געווארין דיא טויערין פון תפלה. אזוי וויא דער פסוק זאגט. אפילו איך טוה שרייען אין

פר

נגעלו שערי דמעה לא ננעלו שנאמר (תהלים לט) שמעה תפלתי ה' ושועתי האזינה אל דמעתי אל תחרש ואמר רבי אלעזר מיום שחרב ביהמ"ק נפסקה חומת ברזל בין ישראל לאביהם שבשמים שנאמר (יחזקאל ד) ואתה בן אדם קח לך מחבת ברזל ונתת אותה קיר ברזל בינך ובין העיר . אמר רבי חנין אמר רבי חנינא כל המאריך בתפלתו אין תפלתו חוזרת ריקם מנא לן ממשה רבינו שנאמר (דברים ט) ואתפלל אל ה' וכתיב בתריה וישמע ה' אלי גם בפעם ההיא . איני והא אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן כל המאריך בתפלתו ומעיין בה סוף בא לידי כאב לב שנא' (משלי יג) תוחלת ממושכה מחלת לב מאי תקנתיה יעסוק בתורה שנאמר (שם) ועץ חיים תאוה באה ואין עץ חיים אלא תורה שנאמר (שם ג) עץ חיים היא למחזיקים בה לא קשיא הא דמאריך ומעיין (בה) הא דמאריך ולא מעיין (בה) . אמר רבי חמא בר חנינא אם ראה אדם שהתפלל ולא נענה יחזור ויתפלל

שנאמר

הפנה כיון דאמר למה לי רוב זבחיכם למה לי תו למימר ובפרשכם כפיכם הא אפילו זבחיכם לא ניחא ליה : אל תחרש . מדלא כתיב את דמעתי תראה ש"מ נראית היא לפניו ואין צריך להתפלל אלא שתתקבל לפניו : קיר ברזל . סימן למחיצה ברזל שמפסקת בינו לבינם : ומעיין בה . מצפה שתעשה בקשתו ע"י האריכתו וסוף שאינה נעשית ונמצאת תוחלת ממושכה הגס והיא כאב לב שאדם מצפה ואין תאותו באה : תוחלת . לשון חילוי והמתנה : ועץ חיים תאוה . כופו של מקרא מוה :

פר מאכט דיא טויערן צו הערן מיין תפלה . אפילו די טויערן פון תפלה זענען פר שלאסן . אבער דיא טויערן פון טרערן זענען ניט פאר שלאסן . אז א מענטש בעט צו גאט מיט געוויין ענטפערט מען איהם אזוי וויא עס שטייט אין פסוק גאט הער צוא מיין תפלה . מיין געשרייא זאלסטו פר נעמען . צו מיינע טרערן זאלסטו ניט שווייגן . ווייל דוד המלך האט ניט געבעטן מען זאל זעהן זיינע טרערן . ווייסען מיר געוויס אז אלע מענטשענס טרערן ווערט געזעהן פאר גאט . דריבער האט ער נאר געבעטן גאט זאל ניט שווייגען צו זיינע טרערן ער זאל טאהן זיין בגער וואס ער פערלאנגט . נאך האט רבי אלעזר געזאגט פון דעם טאג ווען דער בית המקדש איז חרוב געווארין איז פאר שטערט אאייזערנע מאהער צווישען די יודין אונ צווישען גאט אזוי וויא עס שטייט אין פסוק גאט האט געזאגט צו יחזקאל הנביא נעם אאייזערנע פאטעלנע וסקאווראדע אונ דוא זאלסט דם שטעלען פר אוואנט צווישען דיר אונ צווישען די שטאט . פר אסימן אז גאט וויל ניט בשיצען אויף דיא שטאט גלייך וויא אאייזערנע וואנט וואלט געווען צווישען זיי : רבי חנין האט געזאגט פון רבי חנינאס וועגין דער ווס דאווינט לאנג וועט זיין תפלה ניט אוועק גיין ליידיג . פון וואנען ווייסען מיר דס פון משה רבינו ווארום עס שטייט אין פסוק משה רבינו זאגט איך האב געבעטן צו גאט פערציג טאג דער נאך שטייט גאט האט מיך צו געהערט דעם מאהל אויך . ווייל איך האב לאנג מתפלל געווען פערציג טעג . פרעגט דיא גמרא עס איז דאך ניט אזוי . רבי חייא בר אבא האט געזאגט פון רבי יוחנן'ס וועגין דער וואס דאווינט לאנג אונ ער טראכט זיין תפלה וועט געוויס אן גינומען ווערין . דער נאך אז דיא תפלה ווערט ניט אנגינומען איז דער סוף דער פון דאס הארץ טוהט איהם וויי אפענדיג : אזוי וויא דער פסוק זאגט אז די זאך וואס ער האט געבעטן ציהט זיך לאנגע צייטען . אונ עס קומט ניט צו אים . איז אקראנקייט אין הארץ . ווס זאל ער טאהן ער זאל לערנען תורה : וועט גאט טאהן אלץ ווס ער פר לאנגט . ווארום עס שטייט אין פסוק : אז דער מענטש האלט דעם עץ חיים . קומט צוא איהם אלץ וואס ער פאר לאנגט . עץ חיים מיינט מען דיא תורה . אזוי וויא עס שטייט דיא תורה איז אבוים פון לעבין צו דיא וואס האלטען זיא . זעהן מיר דאך אבער אז דאווענען לאנג העלפט ניט אז מען זאל אים געבין וואס ער האט געבעטן . ענטפערט דיא גמרא עס איז ניט קיין קשיא אז ער דאווינט לאנג אונ פאר לאזט זיך דארויף אז מען וועט טאהן וואס ער פערלאנגט . טוהט מען ניט . אז ער דאווינט לאנג ווייל ער איז פרום . אונ קלערט גאר ניט אז ער זאל ווערט זיין מען זאל איהם געבין וואס ער פערלאנגט . גיט מען איהם וואס ער פערלאנגט . רבי חמא בר חנינא האט געזאגט אז אמענטש זעהט ער האט געבעטן אונ איז ניט געענטפערט געווארין זאל ער

ווייטער

שנאמר (תהלים כז) קוה אל ה׳ חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה׳ :

קוה . והתחזק ואל תמשוך ידיך אלא חזור וקוה : צריכין חזוק . ביתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו: דרך ארץ . אם אומן הוא לאומנתו אם סוחר הוא לסחורתו אם איש מלחמה למלחמתו . ע״כ :

תנו רבנן ארבעה צריכין חזוק אלו הן תורה ומעשים טובים תפלה ודרך ארץ . תורה ומעשים טובים מנין שנאמר (יהושע א) רק חזק ואמץ מאד לשמור ולעשות ככל התורה חזק בתורה ואמץ במעשים טובים . תפלה מנין שנאמר קוה אל ה׳ חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה׳ . דרך ארץ מנין שנאמר (ש״ב י) חזק ונתחזק בעד עמנו וגו׳ :

(ע״ב) י. **אמר** רבי אליעזר גדולה תענית יותר מן הצדקה מה טעם זה בגופו וזה בממונו רבא לא גזר תעניתא ביומא דעיבא משום שנאמר (איכה ג) סכותה בענן לך מעבור תפלה :

(ישעיה מט) **יא ותאמר** ציון עזבני ה׳ וה׳ שכחני היינו עזובה היינו שכוחה אמר ריש לקיש אמרה כנסת ישראל לפני הקב״ה רבונו של עולם אדם נושא אשה על אשתו ראשונה וזוכר מעשה הראשונה אתה עזבתני ושכחתני (התשכח אשה עולה) אמר לה הקב״ה

ווייטער בעטן . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק צו גאט שטארק און פעסטיג דיין הארץ און האף צוא גאט :

• תנו רבנן . דיא רבנן האבין גילערנט פיר זאכין זענען דא וואס מען דארף אמענטשין שטארקין דער צו . דאס זענען זיי מען זאל לערנען תורה . מען זאל טאהן מצות גמילות חסדים צדקה . מען זאל מתפלל זיין צו גאט . און אין ווערטליכע זאכען . דעם בעל מלאכה דארף מען שטארקין צו זיין ארבעט . דעם סוחר צוא זיין האנדיל . פון וואנען ווייסען מיר אז מען דארף זיך שטארקין צוא תורה און מצות ווארום עס שטייט אין פסוק דוא זאלסט דיך שטארקין און פעסטיגען דוא זאלסט היטען צו טאהן אזוי וויא אין די גאנצע תורה שטייט . דו זאלסט דיך שטארקין צו לערנען תורה און זאלסט דיך פעסטיגען צו טאהן גוטע מעשים . גמילות חסדים צדקה . פון וואנען ווייסען מיר אז מען דארף זיך שטארקין צום דאווענען ווארום עס שטייט אין פסוק זאלסט האפען צו גאט מיט תפלה . און זאלסט שטארקין דיין הארץ אז זיא זאל האפען צו גאט מיט תפלה . פון וואנען ווייסען מיר אז מען דארף זיך שטארקין צוא ווערטליכע זאכען ווארום עס שטייט אין פסוק מיר זאלען גישטארקט ווערין מלחמה צו האלטען פאר אונזער פאלק :

• אמר . האט רבי אליעזר גזאגט פאסטען אטאג איז מער אנגינומען ביי גאט ווי צדקה צו געבין . פאר וואס אז ער פאסט דינט ער צו גאט מיט זיין גוף . און צדקה גיט ער נאר זיין געלט . רבא האט ניט גוזר געווען קיין תענית אין דעם טאג ווען דער הימעל איז געווען פארוואלקינט ווייל עס שטייט ירמיה הנביא האט גזאגט צו גאט דוא האסט דיר פאר שטעלט מיט וואלקין די תפלה זאל ניט דורך גיין צו דיר :

יא ותאמר . ציון זאגט גאט דער מיך פר לאזט און האט מיך פר געסין . פרעגט די גמרא פר לאזט און פר געסין איז דאך איין זאך . מען איז פר געסין פון גאט : ווייל מען איז פאר לאזט פון אים . האט ריש לקיש גזאגט די ידן האבן גזאגט פר גאט . רבש״ע אז אמענטש נעמט אווייב און ער נעמט איין אנדער ווייב גידיינקט ער אמאהל די ערשטע ווייב . מיט וואס זיא איז געווען בעסער ווי די אנדערע ווייב . אבער אז ער נעמט ניט קיין אנדער ווייב . פר געסט ער אן דיא ערשטע ווייב אין גאנצען : ביי די יודען איז אויך אזוי ווען גאט וואלט גענומען פר זיך איין אנדער פאלק וואלט ער גידיינקט אמאהל אן די יודען מיט וואס זיי זענען געווען בעסער וויא דיא אנדער פאלק . אבער אז גאט האט קיין אנדער פאלק ניט גענומען . דריבער האסטו מיך פאר לאזען און האסט פר געסין אן מיר . זאגט גאט צו די יודען מיין טאכטער . דו ביסט ניט בייא מיר

שלשים חיל. רלש׳ גייסות והבורות תלוקות: לגיון וקרטון וגסתרא. שמות של שררה. כגון דוכסין וכגמון ודוכוס ופחה: עולה. כמו עולת הרבנות: גם אלה. מעשה העגל שנאמר בו אלה אלהיך ישראל: ואנכי זה מעשה סיני. שנאמר בו אנכי ה׳ אלהיך:

הקב"ה בתי שתים עשרה מזלות בראתי ברקיע ועל כל מזל ומזל בראתי לו שלשים חיל ועל כל חיל וחיל בראתי (לו) שלשים לגיון ועל כל לגיון ולגיון בראתי (לו) שלשים רהטון. ועל כל רהטון ורהטון בראתי לו שלשים קרטון. ועל כל קרטון וקרטון בראתי לו שלשים גסטרא. ועל כל גסטרא וגסטרא תליתי בה (בו) שלש מאות וששים וחמשה אלפי רבוא כוכבים כנגד ימות החמה וכולן לא בראתי אלא בשבילך ואת אמרת עזבתני ושכחתני (ישעיה מט) התשכח אשה עולה. אמר הקב"ה כלום אשכח עולות אילים ופטרי רחמים שהקרבת לפני במדבר. אמרה לפניו רבש"ע הואיל ואין שכחה לפני כסא כבודך שמא לא תשכח לי מעשה העגל אמר לה גם אלה תשכחנה. אמרה לפניו רבש"ע הואיל ויש שכחה לפני כסא כבודך שמא תשכח לי מעשה סיני אמר לה ואנכי לא אשכחך והיינו דאמר רבי אלעזר אמר רבי אושעיא מאי דכתיב גם אלה תשכחנה זה מעשה העגל. ואנכי לא אשכחך זה מעשה סיני:

יב חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת וכו׳. מנא הני מילי אמר רבי יהושע בן לוי דאמר קרא (תהלים פד) אשרי יושבי ביתך (עוד יהללוך סלה). ואמר רבי יהושע בן לוי המתפלל צריך שישהה שעה אחת לאחר תפלתו שנא׳ (שם קמ) אך צדיקים יודו

וויא אזוייב וואס מען קען אן איר פר געסען. דו ביסט ביי מיר ווי אקינד. אונ אן אקינד קען מען גיט פר געסען. צוועלף מזלות האב איך בשאפען אין הימעל. אזוי וויא די צוועלף שבטים. אונ אויף יעדער מזל האב איך בשאפען דרייסיג חיל אונ אויף יעדער חיל האב איך בשאפען דרייסיג לגיון אונ אויף יעדער לגיון האב איך בשאפען דרייסיג רהטין. אונ אויף יעדער רהטין האב איך בשאפען דרייסיג קרטון אונ אויף יעדער קרטון האב איך בשאפען דרייסיג גסטרא אונ אויף יעדער גסטרא האב איך אויף גיהאנגען דריי הונדערט פינף אונ זעכציג טויזענד רבואס שטערין ווי פיל טעג די זוהן האט אין איאהר. אזוי פיל טויזענדער רבואס שטערין איז דא אויף יעדער גסטרא (ארבוא איז צעהן טויזענד) אונ דיא אלע זאכען האב איך גאר בשאפען פון דיינעט וועגין אונ דו זאגסט אז גאט האט דיך פאר לאזט אונ האט דיך פאר געסין. קען אאשה פר געסין איר קינד. האט גאט גזאגט אזוי ווי אאשה קען ניט פאר געסין איר קינד אזוי וועל איך ניט פר געסין די עולות אונ דיא בכורים וואס איר האט מקריב גיוועזן פאר מיר אין דער מדבר. האבען דיא יודען גזאגט פר גאט רבונו של עולם ווייל דוא פר געסט ניט וואס איך האב גיטאהן אין דער מדבר טאמער וועסטו ניט פר געסין דעם עגל וואס איך האב גימאכט אין דער מדבר. האט גאט גזאגט צו דיא יודען דעם אלה אלהיך ישראל וואס דוא האסט גזאגט צום עגל וועל איך פר געסען. האבען יודען גזאגט פר גאט רבונו של עולם ווייל דוא פאר געסט יא טאמער וועסט דו פר געסין וואס איך האב גיטאהן ביי דעם בארג סיני. וואס איך האב די תורה גענומען. האט גאט גזאגט דעם אנכי ה׳ אלהיך וואס איך האב גזאגט אויף דעם בארג סיני אונ דו האסט גיגלויבט וועל איך ניט פאר געסען. איצט איז רעכט וואס רבי אלעזר האט גיזאגט פון רבי הושעיאס וועגין וואס עס שטייט דער ווארט אלה וועט פאר געסין ווערין. דאס מיינט מען דעם עגל וואס דיא יודען האבען גימאכט אונ האבען גזאגט אלה אלהיך ישראל. וועט גאט פאר געסין. אונ דעם ווארט אנכי וועל איך ניט פאר געסין דאס מיינט מען וואס גאט האט גזאגט אויף דעם בארג סיני אנכי ה׳ אלהיך אונ דיא יודען האבען גיגלויבט. דאס וועט זיי גאט ניט פאר געסין:

יב חסידים. דיא ערשטע חסידים פלעגיןווארטען אין שוהל אשעה פאר דעם דאווענען וויא עס שטייט אין אנהייב פרק. פון וואנען ווייסען מיר אז מען דארף אזוי טאהן. האט רבי

יודו לשמך ישבו ישרים את פניך תניא נמי הכי המתפלל צריך שישהה שעה אחת קודם תפלתו ושעה אחת אחר תפלתו . שעה אחת קודם תפלתו מנין שנאמר אשרי יושבי ביתך לאחר תפלתו מנין דכתיב אך צדיקים יודו לשמך ישבו ישרים וגו׳ . תנו רבנן חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת ומתפללין שעה אחת וחוזרין ושוהין שעה אחת וכי מאחר ששוהין תשעה שעות ביום לתפלה תורתן היאך משתמרת ומלאכתן אימתי נעשית . אלא מתוך שחסידים הן תורתן משתמרת ומלאכתן מתברכת :

יושבי ביתך . והדר יהללוך (סלה) : יודו לשמך . ולה״כ ישבו ישרים את פניך : כ׳ שעות : ג׳ תפלות : תורתן משתמרת . כתוך לגס בחן למודס משתכחת . עד כאן :

יג תנו רבנן מעשה בחסיד אחד שהיה מתפלל בדרך ובא הגמון אחד ונתן לו שלום ולא החזיר לו שלום המתין לו עד שסיים תפלתו . לאחר שסיים תפלתו אמר לו ריקא והלא כתיב בתורתכם (דברים ד) רק השמר לך ושמור נפשך מאד . וכתיב (שם) ונשמרתם מאד לנפשותיכם כשנתתי לך שלום למה לא החזרת לי שלום אם חתכתי את ראשך בסייף מי הובע דמך מידי . אמר לו המתן לי עד שאפייסך בדברים א״ל אלו לפני מלך בשר ודם היית עומד ובא אחד ונתן לך שלום (דף לג) מחזיר לו שלום אמר לו לאו . ואם

היית

רבי יהושע בן לוי זאגט דער פסוק זאגט וואזהל צו די מענטשין וואס זיצען פריער אין דיין שטוב [אין שוהל] . דער נאך לויבען זיי דיך . נאך האט רבי יהושע בן לוי זאגט דער וואס דאווינט דארף זיין אין שוהל איין שעה נאך דעם דאווענען. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק די צדיקים לויבען דיין נאמען. אונ די פרומע זיצען פאר דיר נאך זייער לויבונג : מיר האבען אויך אזוי גילערונט דער וואס דאווינט דארף זיין אין שוהל איין שעה פאר דעם דאווענען , אונ איין שעה נאך דעם דאווענען. פון וואנען ווייס מען אז מען דארף זיין אין שוהל איין שעה פאר דעם דאווענען . ווארום עס שטייט אשרי יושבי ביתך . [אזוי ווי פריער] . פון וואנען ווייס מען אז מען דארף זיין אין שוהל איין שעה נאך דעם דאווענען ווארום עס שטייט אך צדיקים יודו לשמך ישבו ישרים את פניך [אזוי ווי פריער]:

תנו רבנן . די רבנן האבען גילערונט די ערשטע חסידים פלעגין קומען אין שוהל איין שעה פאר דעם דאווענען : אונ פלעגין דאווענען איין שעה . אונ זיין אין שוהל איין שעה נאך דעם דאווענען . אזוי פלעגין זיי טוהען צו אלע דריי תפלות . פרעגט די גמרא אז זיי פאר זאמען ניין שעה אין טאג צום דאווענען . צו יעדער תפלה דריי שעה . וויא אזוי ווערט געהיט ביי זייא דיא תורה : ווען לערנען זייא . אונ ווען טוהען זייא זייער ארבעט. זייא זאגען האבען פון וואנען צו לעבין . נאר ווייל זייא זענען חסידים ווערט דיא תורה גיהיט ביי זיי אין הארצען זיי זאלין ניט פאר געסין . איין מאהל זיי לערנען איז ביי זייא גענוג אויף אייביג . אונ זייער ארבעט ווערט גיבענשט:

יג תנו רבנן : די רבנן האבען גילערונט אמאהל האט אחסיד גידאווינט אויף מיטען וועג איז ניקומען אשר צו דעם חסיד אונ האט איהם גיגעבען שלום . אונ דער חסיד האט איהם ניט צוריק גיגעבען שלום. האט דער שר גיווארט ביז דער חסיד האט אפ גידאווינט . דר נאך וויא ער האט אפ גידאווינט : זאגט דער שר צום חסיד דוא ליידיגער מענטש . אן שכל . עס שטייט דאך אין אייער תורה דוא זאלסט דיך היטען אונ זאלסט היטען דיין לעבין . אונ נאך אפסוק שטייט איר זאלט שטארק היטען אייער לעבין . אז איך האב דיר גיגעבין שלום פר וואס האסטו מיר ניט צוריק גיגעבען שלום . אז איך וואלט אפ געשניטען דיין קאפ מיט אשווערד : ווער וואלט גימאנט דיין בלוט פון מיר . האט דער חסיד גזאגט צום שר ווארט מיר נאר ביז איך וועל דיך איבער בעטין מיט גוטע רייד . האט דער חסיד גזאגט צום שר אז דוא וואלסט גישטאנען פר אמלך וואס ער איז בלוט אונ פלייש [אזוי וויא דוא] . אונ איינער

וואלט

היית מחזיר לו מה היו עושים לך א"ל היו חותכין את ראשי בסייף א"ל והלא דברים קל וחומר כה אתה שהיית עומד לפני מלך בשר ודם שהיום כאן ומחר בקבר היו חותכין את ראשך בסייף אני שהייתי עומד לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה שהוא חי וקים לעד ולעולמי עולמים על אחת כמה וכמה. מיד נתפייס אותו הגמון ונפטר אותו חסיד לביתו לשלום:

יד **תנו** רבנן מעשה במקום אחד שהיה בו ערוד. והיה מזיק את הבריות באו והודיעו לרבי חנינא בן דוסא. אמר להם הראוני את חורו הלכו והראוהו חורו והניח עקבו על פתחו יצא ונשכו ומת אותו ערוד נטלו על כתיפו והוליכו לבית המדרש אמר להם בני ראו שאין ערוד ממית אלא חטא ממית באותה שעה אמרו אוי לו לאדם שפגע בו ערוד ואוי לו לערוד שפגע בו רבי חנינא בן דוסא:

טו **אמר** רבי (אלעזר) [אמי] גדולה דעה שנאמרה בתחלת ברכות של חול. ואמר רבי אלעזר [אמי] גדולה דעה שנתנה בין שתי אותיות שנאמר (ש"א ב) כי אל דעות ה' וכל מי שאין בו דעה אסור לרחם עליו שנאמר (ישעיה כז) כי לא עם בינות הוא על כן

ערוד. מן הנחש והצב הוא בא כשהן מזקינין זה עם זה ויוצא מביניהם ערוד (והוא מין נחש): את חורו. שהיה יוצא משם: ומת הערוד. מצאתי בהלכות גדולות אמרי במערבא כשהערוד נושך את האדם אם הערוד קודם את האדם למים מת האדם ואם האדם קודם את הערוד למים מת הערוד ונעשה נס לרבי חנינא ונקבע לו מעין מתחת עקיביו:

וואלט געקומען צו דיר און וואלט דיר געגעבן שלום. וואלסטו איהם צוריק געגעבן שלום. זאגט דער שר צום חסיד. ניין. און אז דוא וואלסט איהם צוריק געגעבן שלום. וואס וואלט מען דיר געטאהן. זאגט דער שר צום חסיד מען וואלט אפ געשניטען מיין קאפ מיט א שווערד. זאגט דער חסיד צום שר איז דאך א קל וחומר. מאראך דו וואס דוא וואלסט געשטאנען פאר א מלך וואס ער איז פלייש און בלוט. היינט איז ער דא און מארגען איז ער אין קבר. פון דעסטוועגען וואלט מען אפ געשניטען דיין קאפ מיט א שווערד. איך וואס איך בין געשטאנען פאר גאט וואס ער איז א מלך איבער אלע מלכים. און ער לעבט אייביג: איז געווים אז איך האב ניט געדארפט ענטפערן קיין שלום. דער שר איז באלד איבער געבעטין געווארין. און דער חסיד איז אוועק געגאנגען בשלום אהיים:

יד **תנו רבנן**. דיא רבנן האבען געלערנט אויף איין ארט איז געוועזען א שלאנג און ער פלעגט הרגנן מענטשין. איז מען געקומען צו רבי חנינא בן דוסא און מען האט דאס איהם דער צייליט. האט רבי חנינא בן דוסא צו זייא גזאגט ווייזט מיר זיין לאך. איז מען געגאנגען און מען האט איהם געוויזען דיא לאך וואו דער שלאנג זיצט. האט רבי חנינא געשטעלט זיין פוס אויף דיא לאך: איז דער שלאנג ארויס געגאנגען און האט אביס געטאהן צו רבי חנינא. איז דער שלאנג געפייגערט. האט רבי חנינא גענומען דעם שלאנג אויף זיין האקסיל און האט איהם געפירט אין בית המדרש. האט רבי חנינא גזאגט צוא די מענטשין פון בית המדרש. מיינע קינדער. זעהט אז ניט דער שלאנג הרגת דעם מענטש נאר דיא עבירות פון מענטש הרגנן דעם מענטש. אין דער צייט האט מען גזאגט וויי צו דעם מענטש אז א שלאנג בגעגינט איהם. און וויי צו דעם שלאנג וואס רבי חנינא בן דוסא בגעגינט אים:

טו **אמר**. האט רבי אמי גזאגט דעה (ווי סענשאפט) איז א גרויסע זאך ווייל דיא ערשטע ברכה פון דיא וואכע דיגע ברכות פון שמונה עשרה. הייבט זיך אן מיט דעה. אתה חונן לאדם דעת. נאך האט רבי אמי גזאגט דעה איז א גרויסע זאך ווייל זיא איז געגעבן געווארין דיא שטייט צווישען צוויי שמות. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק כי אל דעות ה' שטייט דער ווארט דעות צווישען צוויי שם ות. אל און ה. און ווער עס האט ניט קיין שכל טאר מען ניט רחמנות האבען אויף איהם. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק ווייל ער איז א פאלק וואס פאר שטייט ניט. דריבער וועט גאט אויף איהם קיין רחמנות ניט האבען. נאך האט רבי אלעזר

נזאגט

בן לא (וירחמהו) [וירחמנו] עושהו . ואמר רבי אלעזר גדול מקדש שניתן בין שתי אותיות שנאמר (שמות טו) פעלת ה׳ מקדש ה׳ (כוננו ידיך) . ואמר רבי אלעזר כל אדם שיש בו דעה כאלו נבנה בית המקדש בימיו . דעה ניתנה בין שתי אותיות . בית המקדש ניתן בין שתי אותיות . מתקיף לה רב אחא קרחינאה אלא מעתה גדולה נקמה שנתנה בין שתי אותיות דכתיב (תהלים צד) אל נקמות ה׳ אמר ליה אין במילתיה מיהא גדולה היא כדעולא דאמר עולא שתי נקמות הללו למה אחד לטובה ואחד לפורענות לטובה כדכתיב (דברים לג) הופיע מהר פארן . לפורענות דכתיב אל נקמות ה׳ אל נקמות הופיע :

(משנה) **מז האומר** על קן צפור יגיעו רחמיך ועל טוב יזכר שמך מודים מודים משתקין אותו :

בין שתי אותיות . בין שתי הזכרות : במילתיה מיהא גדולה היא . במקום שצריכה נקמה דבר גדול הוא : שאומר וכו׳ . מפני שמראין עצמן כמתכוונים להפסיק בלשון תחנונים ואומרים רחום וחנון אתה ועל קן צפור יגיעו רחמיך שאמרת לשלח האם

בשלמא

זאגט דער בית המקדש איז אזוי גרויסע זאך . ווייל ער איז געגעבן געווארן . ער שטייט צווישען צוויי שמות . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק פעלת ה׳ מקדש ה׳ שטייט דער ווארט מקדש צווישען צוויי שמות . נאך האט רבי אלעזר געזאגט דער מענטש וואס האט דעה וויסענשאפט חכמה און שכל איז גלייך וויא דער בית המקדש וואלט געבויט געווארן אין זיין צייט . ער פאר שטייט מיט זיין שכל אין דיא גאטליכע זאכען דאס זעלביגע וואס מען האט פערשטאנען פון בית המקדש ווען ער איז געווען געבויט . דער ווארט דעה שטייט צווישען צוויי שמות . און דער ווארט בית המקדש שטייט אויך צווישען צוויי שמות . יעגען זיי ביידע גלייך . האט רב אחא קרחינאה אקשיא געפרעגט נאר איצט וויא דוא זאגסט . דארף דאך זיין נקמה אויך א גרויסע זאך . ווארום דער ווארט נקמה שטייט דאך אויך צווישען צוויי שמות . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אל נקמות ה׳ שטייט דאך דער ווארט נקמה צווישען צוויי שמות . אל און ה׳ ואל איז דין און ה׳ איז רחמים . וויא אזוי קען זיין נקמה דין און רחמים . נקמה איז דאך נאר דין ניט רחמים! האט רבי אלעזר געזאגט צו רב אחא צו דער צייט ווען מען דארף טאהן א נקמה . איז טאקי נקמה א גרויסע זאך . זיא קען זיין רחמים אויך . אזוי וויא עולא זאגט ווארום עולא האט געזאגט צו וואס שטייט צוויי מאהל דער ווארט נקמה אל נקמות ה׳ אל נקמות הופיע . אמאהל איז דיא נקמה צו גוטען און אמאהל איז דיא נקמה צום שלעכטען . דריבער שטייט ביי איין מאהל נקמה . פריער דער שם אל . מדת הדין . דער נאך שטייט ה׳ מדת הרחמים . און ביי איין מאהל נקמה שטייט נאר דער שם אל . מדת הדין . און מדת הרחמים שטייט ניט . אזוי וויא עס שטייט גאט האט געשיינט מיט דיא תורה פון בארג פארן : ער איז געגאנגען צו ישמעאל ער זאל נעמען די תורה . האט ער ניט געוואלט . דאס ברייננט א נקמה אויף ישמעאל . און א טובה אויף יודען . אפ געצאהלט צוא ווערין פון ישמעאל אזוי וויא עס שטייט גאט ווערט פריער אין כעס אויף יודען . ער זאל אן זייא טאהן א נקמה מיט דעם מדת הדין . דאס הייסט אל נקמות א נקמה מיט דעם מדת הדין . דער נאך ווערט גאט מיט רחמים אויף יודען ה׳ איז רחמים . אל נקמות הופיע . ווייל גאט דער מאנט זיין נקמה מיט מדת הדין אויף ישמעאל ווייל ער האט ניט געוואלט אן נעמען די תורה ווען גאט האט געטאהן שיינען מיט די תורה אין פארן :

מז משנה . אז איינער זאגט פאר גאט אזוי וויא דיינע רחמנות איז אויף א נעסט מיט פייגעלאך . אזוי זאל זיין דיינע רחמנות אויף מיר . אדער ער זאגט אויף דיין גוטס וואס דו טוהסט ווערט דער מאנט דיין נאמען . אדער ער זאגט צוויי מאל מודים מאכט מען אים שטיל . ער זאל ניט אזוי זאגן :

אז

לו באומר ועל טוב שאתה עושה לנו יאמר כמו לו שאומר מודים מודים משתקין לא הו : שמטיל קנאה. לימר על אלה הם ועל כלל בריותיו לא הם : מדותיו . מלותיו עושה רחמים ואינו אלא גזרות עשה אלא להטיל על ישראל חקי גזירותיו להודיע שהם עבדיו ושומרי מלותיו וגזרות חקותיו אף בדברים שיש לשטן ולעובדי כוכבים להשיב עליהם ולומר מה צורך במצוה זו : ורבה נמי לחדודי לאביי הוא דבעי . רבה שקלסו נתכוין לחדודי לאביי שישיב לו מה שישיב ע"כ :

גמ' . בשלמא מודים מודים משתקין אותו משום דמיחזי כשתי רשויות ועל טוב יזכר שמך נמי משמע על הטובה ; לא על הרעה ותנן חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה אלא על קן צפור יגיעו רחמיך מאי טעמא לא . (אמר עולא) פליגי בה תרי אמוראי במערבא רבי יוסי בר אבין ורבי יוסי בר זבידא חד אמר מפני שמטיל קנאה במעשה בראשית וחד אמר מפני שעושה מדותיו של הקב"ה רחמים ואינן אלא גזרות . ההוא דנחית קמיה דרבה אמר אתה חסת על קן צפור הוס ורחם עלינו אמר רבה כמה ידע האי צורבא מרבנן לרצויי למריה . א"ל אביי והא משתקין אותו תנן . ורבה נמי לחדודי לאביי הוא דבעי :

ת"ר ההוא דנחית קמיה דרבי חנינא אמר האל הגדול הגבור והנורא והאדיר והאמיץ והעזוז האמתי והיראוי החזק והנכבד המתין לו עד דסיים . כי סיים אמר ליה סיימתינהו לשבחיה

גמרא . אַז עֶר זָאגְט צְווֵיי מָאהל מוֹדִים אִיז רֶעכְט וָואס מֶען זָאגְט אִיהם עֶר זָאל שְׁווַייגֶן . ווַייל עֶס זֶעהט אוֹיס וִויא עֶר דִינְט צוּ צְווֵיי גֶעטֶער . זָאגְט עֶר פְרִיעֶר מוֹדִים צוּ אֵיין גָאט . דֶער נָאךְ זָאגְט עֶר מוֹדִים צוּם אַנְדֶערִין גָאט . אַז עֶר זָאגְט צוּ גָאט אוֹיף דַיין גוּטְס וָואס דוּא טוּהְסְט וֶוערְט דֶער טָאג נָאמֶען דַיין נָאמֶען אִיז אוֹיךְ רֶעכְט וָואס מֶען הֵייסְט אִיהם שְׁווַייגֶען . וָועהט אוֹיס אַז גָאט טוּהט נוּטְס דַארְף מֶען אִיהם לוֹיבֶּען . אָבֶּער אוֹיף שְׁלֶעכְטְס דַארְף מֶען אִיהם נִיט לוֹיבֶּען . אוּנ מִיר הָאבֶּען גִילֶערְנְט אַז אַמֶענְטְשׁ דַארְף לוֹיבֶּען גָאט אוֹיף דִיא שְׁלֶעכְטֶע אַזוֹי וִויא עֶר לוֹיבְּט אוֹיף דִי גוּטֶע . נָאר פַאר וָואס זָאל מֶען נִיט טָארִין זָאגֶען אַזוֹי וִויא דַיין רַחֲמָנוּת אִיז אוֹיף אַנֶעסְט מִיט פֵייגֶעלַאךְ אַזוֹי זָאלְסְטוּ רַחֲמָנוּת הָאבֶּען אוֹיף אוּנְז אוֹיךְ . עֶנְטְפֶערְט דִיא גְמָרָא אִין דֶער זַאךְ קְרִיגֶען צְווֵיי אֲמוֹרָאִים אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל ; רַבִּי יוֹסִי בַּר אָבִין אוּנ רַבִּי יוֹסִי בַּר זְבִידָא . אֵיינֶער זָאגְט דֶרִיבֶּער טָאר מֶען נִיט זָאגֶען עַל קַן צִפּוֹר יַגִיעוּ רַחֲמֶיךָ . ווַייל עֶס זֶעהט אוֹיס אַז נָאר אוֹיף אַקַן צִפּוֹר הָאט גָאט רַחֲמָנוּת . אָבֶּער אוֹיף אַלֶע זַאכֶען וָואס אִיז בַּשַׁאפֶען גִיוָוארִין אִין דִיא עֶרְשְׁטֶע זֶעקְס טֶעג הָאט גָאט נִיט רַחֲמָנוּת . וֶועט דָאךְ זַיין אַקִנְאָה פַר וָוס אוֹיף זֵיי הָאט גָאט נִיט רַחֲמָנוּת . אוּנ אֵיינֶער זָאגְט אַז דִיא מִצְוֹת פוּן גָאט זֶענֶען רַחֲמָנוּת . ווַייל עֶר נָאט הָט רַחֲמָנוּת אוֹיף דֶעם קַן צִפּוֹר . דְרִיבֶּער הָאט עֶר גִיהֵייסֶען מֶען זָאל אַוֶועק שִׁיקֶען דִיא מוּטֶער . אוּנ אַז מִיר וֶועלֶען טָאהן דִי מִצְוָה וֶועלִין מִיר אוֹיךְ טָאהן מֵחֲמַת רַחֲמָנוּת . בֶּאֱמֶת אִיז דָאס אַגְזֵירָה פוּן גָאט אַז מֶען טָאר נִיט נֶעמֶען דִי מוּטֶער מִיט דִי קִינְדֶער . נָאר דִיא מוּטֶער מוּז מֶען אַוֶועק שִׁיקֶען . אוּנ אַז מִיר וֶועלֶען טָאהן דִי מִצְוָה אַוֶועק צוּ שִׁיקֶען דִי מוּטֶער . זָאלֶען מִיר נִיט מֵאהן ווַייל מִיר הָאבֶּען רַחֲמָנוּת . נָאר ווַייל גָאט הֵייסְט אַזוֹי . אֵיינֶער אִיז גִינַאנְגֶען צוּם עָמוּד דַאווֶענֶען פַאר רַבָּה הָאט עֶר גֶזָאגְט פַר גָאט דוּ הָאסְט רַחֲמָנוּת אוֹיף אַנֶעסְט מִיט פֵייגֶעלַאךְ הָאב רַחֲמָנוּת אוֹיף אוּנְז אוֹיךְ . הָאט רַבָּה גֶזָאגְט וִויא גוּט ווֵייס דֶער לַמְדָן אִיבֶּער צוּ בֶּעטִין גָאט . הָט אַבַּיֵי גִיזָאגְט צוּ רַבָּה מִיר הָאבֶּען דָאךְ גִילֶערְנְט אַז אֵיינֶער זָאגְט אַזוֹי הֵייסְט מֶען אִיהם שְׁווַייגֶען . עֶנְטְפֶערְט דִי גְמָרָא רַבָּה הָט אוֹיךְ נִיט גִימֵיינְט אַז דֶער לַמְדָן הָט גוּט גִיטָאהן . נָאר עֶר הָט גִיוָואלְט פְּרוּבִין אַבַּיֵי . הֶערִין צוּ עֶר ווֵייס דִי מִשְׁנָה מְשַׁתְּקִין אוֹתוֹ :

ת"ר ההוא . אֵיינֶער אִיז גִינַאנְגֶען צוּם עָמוּד דַאווֶענֶען פַאר רַבִּי חֲנִינָא הָאט עֶר גֶזָאגְט גָאט אִיז אַגְרוֹיסֶער אוּנ אַשְׁטַארְקֶער אוּנ אַפָארְכְטִיגֶער אַאֱמֶתֶער אוּנ אַגֶערֶעכְטֶער וָואס צוּ אִים אִיז דָאס גַאנְצֶע כָּבוֹד . הָאט רַבִּי חֲנִינָא גִיוַוארְט בִּיז עֶר הָט אוֹיס גִילָאזְט אַז עֶר הָאט שׁוֹין אוֹיס גִילָאזְט הָאט רַבִּי חֲנִינָא צוּ אִיהם . גֶזָאגְט הָאסְט שׁוֹין אוֹיס גִילָאזְט אַלֶע לוֹיבּ פוּן גָאט צוּא וָואס בַּארְפְסְטוּ אַזוֹי פִיל רֵיידֶען אֲפִילוּ דִיא דְרַיי הַגָדוֹל הַגִבּוֹר וְהַנוֹרָא . וֶוען משֶׁה רַבֵּינוּ וָואלְט דָאס

נִיט

לשבחיה דמרך למה לך כולי האי השתא ומה הני תלת (הגדול הגבור והנורא) אי לאו דאמרינהו משה רבינו באורייתא ואתו אנשי כנסת הגדולה והקנינהו בתפלה אנן לא הוה אמרינן ואת שבחתיה כולי האי משל (מגילה כד) למלך שהיו משבחין אותו באלף אלפין דינרי כסף והיו לו אלף אלפין דינרי זהב והלא גנאי הוא לו:

יח אמר רבי חנינא הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים שנאמר (דברים י) ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה וגו' אטו יראה מלתא זוטרתי היא והאמר רבי חנינא משום רבי שמעון בן יוחאי אין להקב"ה בבית גנזיו אלא אוצר של יראת שמים שנאמר (ישעיה לג) יראת ה' היא אוצרו אין לגבי משה מילתא זוטרתי היא (דאמר רבי חנינא) משל לאדם שמבקשים ממנו כלי גדול ויש לו דומה עליו ככלי קטן קטן ואין לו דומה עליו ככלי גדול:

יט מיתיבי הקורא שמע וכופלה הרי זה מגונה וכו'. א"ל רב פפא לאביי ודלמא מעיקרא

לא

אי לאו דאמרינהו משה. האל הגדול הגבור והנורא אשר לא ישא פנים וגו': והקינום בתפלה. כשהתפלל עזרא על מעל הגולה בספר עזרא ופתח אלהינו האל הגדול הגבור והנורא עכ"ל רבי"ט: מאמר זה כשנה במגילה ושם כתב הריטב"א וז"ל אלפי דינרי זהב כו'. זה ראיה שאין גנותו של ש"ש זה לפי שלא סיים כל שבחיו של בורא בא"י כיון לו לומר למלך שהיו לו אלף אלפים דינרי זהב והיו משבחים אותו בת"ק אלא הגנות שאין שבחות אלו של בשר ודם שהם ענינים גופניים ממין שבחו של הקב"ה כמלך שיש לו דינרי זהב ומקלסין אותו בשל כסף וכמו שפירש הרמב"ם ע"כ:

הכל כו'. כל הבא על האדם בידי שמים הוא כגון ארוך וקצר עני עשיר חכם שוטה לבן שחור הכל בידי שמים אבל צדיק ורשע אינו בא על ידי שמים את זו מסר הקב"ה בידו של אדם ונתן לו ב' דרכים והוא יבחר לו ביראת שמים ובמסכת מגילה פרק אחרון הביאו מאמר זה ושם כתב רש"י לשון זה חוץ מיראת שמים אותה נמסר ביד האדם שיהא מכוין את לבו לכך ואע"פ שיכולת בידו להכין לבבו אליו שנאמר הנה כחומר ביד היוצר כן אתם בידי בית ישראל ואומר והסירותי את לב האבן מבשרכם ע"כ:

נִיט גְזָאגְט אִין דִי תּוֹרָה אוּנ דִי אַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה הָאבֶּען דָאס גִישְׁטֶעלְט אִין דַאוועֶנֶען. וֶוען נִישְׁט זֵיי. וָואלְטֶען מִיר דִיא דְרַייא וֶוערְטֶער אוֹיךְ נִיט גְזָאגְט. אוּנ דוּא הָאסְט גִילוֹיבְּט גָאט אַזוֹי פִיל. דָאס אִיז גְלַייךְ וִויא מֶען לוֹיבְּט אַמֶלֶךְ אַז עֶר הָאט טוֹיזֶענְד מָאהל טוֹיזֶענְד זִילְבֶּערְנֶע גִילְדֶן: אוּנ אִין אֶמֶת הָאט עֶר טוֹיזֶענְד מָאהל טוֹיזֶענְד גָאלְדֶענֶע גִילְדִין. אִיז דָאךְ דָאס נִיט קֵיין לוֹיבּ נָאר אַחַרְפָּה פַאר דֶעם מֶלֶךְ. אַזוֹי אַז דוּא לוֹיבְּסְט גָאט מִיט דִיא זַאכֶען. זֶעהט אוֹיס אַז מֶעהר אִיז שׁוֹין נִיטָא קֵיין מִדּוֹת מִיט וָואס צוּ לוֹיבֶּען גָאט. אִיז דָאךְ דָאס אַחַרְפָּה פַאר גָאט: וָוארוּם בֶּאֱמֶת קֶען גָאר קֵיין מֶענְטְשׁ נִיט אוֹיס רֵייְדֶען דִי לוֹיבּ פוּן גָאט:

יח אָמַר. הָאט רַבִּי חֲנִינָא גְזָאגְט אַלֶע זַאכֶען וָואס עֶס טְרֶעפְט אוֹיף דִיא מֶענְטְשִׁין וָואס זֶענֶען אוֹיף דִי וֶועלְט אִיז בַּיי גָאט אִין דִי הֶענְט. דָאס קוּמְט פוּן גָאט. נָאר מוֹרָא הָאבֶּען פַאר גָאט. דָס הֵייסְט צוּ זַיין אַרָשָׁע אָדֶער אַצַדִּיק דָס אִיז בַּיי דֶעם מֶענְטְשׁ אִין הַאנְט. וִויא עֶר וִויל. אַזוֹי וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק אוּנ אִיצְט אִיר יוּדֶען וָואס פֶערְלַאנְגְט גָאט פוּן דִיר נָאר דוּ זָאלְסְט מוֹרָא הָאבֶּען פַר אִיהם. אִיז דָאךְ דִי מוֹרָא פַר גָאט בַּיי דִיא יוּדֶען אִין דִיא הֶענְט. וִויא זֵייא ווִילֶען. אוּנ גָאט גֵייט נִיט קֵיין מֶענְטְשִׁין עֶר זָאל מוֹרָא הָאבֶּען פַאר אִיהם. פְרֶעגְט דִיא גְמָרָא אִיז דֶען מוֹרָא הָאבֶּען פַר גָאט אַקְלֵיינֶע זַאךְ. וָוס מֹשֶׁה רַבֵּינוּ זָאגְט וָואס פֶערְלַאנְגְט גָאט נָאר מוֹרָא צוּ הָאבֶּען פַר אִיהם. רַבִּי חֲנִינָא הָט דָאךְ גְזָאגְט פוּן רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאִים וֶועגִין גָאט הָאט נִיט מֶעהר אִין זַיינֶע אוֹצְרוֹת. נָאר מֶען זָאל מוֹרָא הָאבֶּען פַאר אִים. אַזוֹי וִוי עֶס שְׁטֵייט דִי מוֹרָא פַר גָאט דָאס אִיז דֶער אוֹצָר פוּן גָאט. עֶנְפֶערְט דִיא גְמָרָא יָא בַּיי מֹשֶׁה רַבֵּינוּ אִיז מוֹרָא הָאבֶּען פַר גָאט אַקְלֵיינֶע זַאךְ וָוארוּם רַבִּי חֲנִינָא הָט גְזָאגְט דָס אִיז גְלַייךְ אַזוֹי וִויא מֶען בֶּעט פוּן אַמֶענְטְשׁ אַגְרוֹיסֶע כֵּלִי. אַז עֶר הָאט דִיא כֵּלִי. אִיז בַּייא אִיהם גְלַייךְ וִויא מֶען וָואלְט פוּן אִיהם גִיבֶּעטִין אַקְלֵיינֶע כֵּלִי. אַז מֶען בֶּעט פוּן אִיהם אַקְלֵיינֶע כֵּלִי אוּנ עֶר הָאט נִיט. אִיז בַּייא אִיהם גְלַייךְ וִויא מֶען וָואלְט פוּן אִיהם גִיבֶּעטֶען אַגְרוֹיסֶע כֵּלִי. אַזוֹי בַּייא מֹשֶׁה רַבֵּינוּ אִיז מוֹרָא הָאבֶּען פַאר גָאט גִיוֶוען אַקְלֵיינֶע זַאךְ. אוּנ בַּייא דִיא יוּדֶען אִיז מוֹרָא הָאבֶּען פַאר גָאט אַגְרוֹיסֶע זַאךְ:

יט מֵיתִיבֵי. אִיךְ וֶועל דִיךְ אַקַשְׁיָא פְרֶעגִין אַז עֶר רֵייעֶנְט קְרִיאַת שְׁמַע אוּנ עֶר טָאפִּילְט

דעם

לא כוון דעתיה אמר ליה חברותא כלפי שמיא מי איכא אי לא כוון דעתיה מעיקרא מחינן ליה במרזפתא דנפחא עד דמכוין דעתיה :

(דף לד) **כ תנו** רבנן שלשה רובן קשה ומיעוטן יפה ואלו הן שאור מלח וסרבנות .

תנו רבנן מעשה בתלמיד אחד שירד לפני התיבה לפני רבי אליעזר והיה מאריך יותר מדאי אמרו ליה תלמידיו רבינו כמה ארכן הוא זה אמר להם כלום מאריך יותר ממשה רבינו דכתיב ביה (דברים ט) את ארבעים היום ואת ארבעים הלילה וגו'. שוב מעשה בתלמיד אחד שירד לפני התיבה לפני רבי אליעזר והיה מקצר יותר מדאי אמרו ליה תלמידיו כמה קצרן הוא זה אמר להם כלום מקצר יותר ממשה רבינו דכתיב ביה (במדבר יב) אל נא רפא נא לה :

כא תנו רבנן אלו ברכות שאדם שוחה בהם באבות תחלה וסוף בהודאה תחלה וסוף ואם בא לשוח בסוף כל ברכה וברכה ובתחלת כל ברכה וברכה מלמדין אותו שלא ישחה . אמר רבי שמעון (בן פזי) אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא הדיוט כמו שאמרנו

פירוש

חברותא כלפי שמיא . מנהג שנוהג אדם בחבירו ינהג אצל המקום ולא יזהר בתפלתו : מחינן ליה . כלומר מלמדין אותו שיכוין ומכין אותו אם יתיל בכך : מרזפתא . קורנס וקטם אה המקבת מתרגמינן מרזפתא : תחלה וסוף . במודים ולך נאה להודות : כה"ג בסוף כל ברכה . כל מה שהוא גדול ביותר צריך

דעם פסוק . ער זאגט איין מאהל דעם פסוק שמע ישראל און ער זאגט באלד נאך אמאהל דעם פסוק שמע ישראל . דאס איז מיאוס . האט רב פפא געזאגט צוא אביי טאמער בייא דעם ערשטין מאהל וויא ער האט געזאגט דעם פסוק שמע ישראל . האט ער ניט אין זינען געהאט וואס ער רעט . זאגט ער נאך אמאהל ער זאל שוין אין זינען האבען . האט אביי געזאגט צו רב פפא זאל מען רעדין צו גאט אזוי ווי מען רעט צו א חבר . צווייא מאהל איין זאך . אויב ער האט געוועהן פריער ער קען ניט אין זינען האבען וואס ער רעט זאל מען אים שלאגען מיט א האמער פון א שמיד אין קאפ ביז ער וועט אין זינען האבען צו רעדין פאר גאט ווי מען דארף :

כ תנו רבנן . דיא רבנן האבען געלערנט דרייא זאכען זענען דא . אז מען נעמט פון דייא פיל איז ניט גוט . און א ביסעל איז גוט . און דס זענען די דריי זאכען זויערע טייג . צוא פיל וואסער איז ניט גוט . זאלץ . צו פיל געזאלצען איז ניט גוט . און זיך לאזין בעטין . צו פיל זיך לאזין בעטין איז ניט גוט :

תנו רבנן . די רבנן האבען געלערנט עס האט געטראפען א תלמיד האט געדאווינט פאר דעם עמוד פאר רבי אליעזר האט ער זייער לאנג געדאווינט האבען דיא תלמידים געזאגט צוא רבי אליעזר אונזער רבי וויא לאנג ער דאווינט האט רבי אליעזר געזאגט צו דיא תלמידים דאווינט ער דען לייגער ווי משה רבינו וואס עס שטייט בייא משה רבינו ער האט געבעטין פאר גאט פערציג טעג און פערציג נעכט :

שוב . נאך האט געטראפען א תלמיד האט געדאווינט פר דעם עמוד פאר רבי אליעזר האט ער זייער קורץ געדאווינט . האבען די תלמידים געזאגט צו רבי אליעזר ווי קורץ ער דאווינט : האט רבי אליעזר געזאגט צוא דיא תלמידים דאווינט ער דען קירצער וויא משה רבינו . וואס עס שטייט בייא משה רבינו ער האט געזאגט פאר גאט : גאט איך בעט דיך הייל איר :

כא תנו רבנן : די רבנן האבען געלערנט א מענטש דארף זיך איינבייגין בייא דעם אנהייב ערשטע ברכה פון שמונה עשרה . און בייא דעם סוף ערשטע ברכה . בייא מגן אברהם און ביי דעם אנהייב מודים . מודים אנחנו לך . און ביי דעם סוף מודים . הטוב שמך ולך נאה להודות . און אויב ער וויל זיך איינבייגין צוא יעדער ברכה וועהן ער לאזט דיא אוים און ווען ער הייבט זי אן . לערנט מען איהם ער זאל זיך ניט איינבייגין :

אמר . רבי שמעון בן פזי זאגט רבי יהושע בן לוי האט געזאגט פון בר קפראס וועגין א פראסטער מענטש בייגט זיך איין ביי שמונה עשרה אזוי וויא מיר האבען געזאגט . א כהן

גרול

שאמרנו כהן גדול בסוף כל ברכה והמלך תהלת כל ברכה וסוף כל ברכה אמר רבי יצחק בר נחמני לדידי מפרשא לי מיניה דרבי יהושע בן לוי הדיוט כמו שאמרנו כהן גדול בתחלת כל ברכה המלך כיון שכרע שוב אינו זוקף שנא' (מלכים א ח) ויהי ככלות שלמה להתפלל קם מלפני מזבח ה' מכרוע על ברכיו (וכפיו פרושות):
(ע"ב) **כב תנו** רבנן קידה על אפים שנאמר (מ"א א) ותקוד בת שבע אפים (ארצה) [ארץ] כריעה על ברכיו השתחואה זו פשוט ידים ורגלים שנאמר (בראשית לז) הבוא נבוא אני ואמך ואחיך להשתחוות לך ארצה:
(משנה) **כג אמרו** עליו על רבי חנינא בן דוסא שהיה מתפלל על החולים ואומר זה חי וזה מת אמרו ליה מנין אתה יודע אמר להם אם שגורה תפלתי בפי יודע אני שהוא מקובל ואם לאו יודע אני שהוא מטורף:
גמרא מנא הני מילי אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן (אמר ריב"ל) אמר קרא בורא

להכניע ולהשפיל עצמו: אינו זוקף עד שיגמור: קם מלפני מזבח ה' מכרוע. רישיה דקרא ויהי ככלות שלמה להתפלל סדר קם מכרוע: תרגה. לשון משמעת מכמע: אם שגורה. אם סדורה תפלתי בפי במרוצה ואיני נכשל ותהכתי נובעה מלבי אל פי כל מה שאני הפץ להאריך בתחנונים: שהוא מטורף. החולה לשון אחר לשון טורפין לו תפלתו בפניו כלומר התפלה שהתפללנו עליו מטורפת ונדחית.

גדול דארף זיך איינבייגן צום סוף פון יעדער ברכה. פון דיא ברכות פון שמונה עשרה. און א מלך דארף זיך איינבייגן צום אנהייב פון יעדער ברכה און צום סוף פון יעדער ברכה. רבי יצחק בר נחמני זאגט צו מיר האט מען גזאגט. אזוי האט רבי יהושע בן לוי גזאגט א פראסטער מענטש בייגט זיך איין ביי שמונה עשרה. אזוי וויא מיר האבען גזאגט. א כהן גדול דארף זיך איינבייגן צום אנהייב פון יעדער ברכה. א מלך אזוי וויא ער בייגט זיך איין צום אנהייב שמונה עשרה. הייבט ער זיך ניט אויף ביז צום סוף שמונה עשרה. אזוי ווי עס שטייט אין פסוק אז שלמה האט אויס גילאזט זיין תפלה איז ער אויף גישטאנען פון פאר דעם מזבח פון צו קניען אויף זיינע קניא. אבער די גאנצע צייט וואס ער האט מתפלל גיוועזן איז ער גיוועזן איינגיבויגין אויף זיינע קניא:

כב תנו רבנן. דיא רבנן האבען גילערנט אז עס שטייט דער ווארט קידה. מיינט מען איינגיבויגין מיט דעם פנים אויף דיא ערד אזוי וויא עס שטייט אין פסוק בת שבע האט גיקנייט מיט דעם פנים צו די ערד. אז עס שטייט דער ווארט כריעה. מיינט מען שטיין אויף די קניא. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק פון צו קניען אויף די קניא. בוקין זיך מיינט מען אויס ציהען דיא הענט און דיא פיס אויף דיא ערד. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק וועלין מיר דען קומען איך און דיין מוטער און דיינע ברידער זיך בוקין צוא דיר אויף דיא ערד:

כג משנה אמרו. מען האט גזאגט אויף רבי חנינא בן דוסא ער פלעגט בעטין פאר קראנקע און ער פלעגט באלד זאגין וועלכער וועט לעבין און וועלכער וועט שטארבען. האט מען גזאגט צו איהם פון וואנען ווייסטו ווער עס וועט לעבין און ווער ניט. האט רבי חנינא צו זייא גזאגט אויב די תפלה גייט ארויס פון מיין מויל לויפענדיג. וואס איך טראכט אין הארץ צו בעטין. רעט מיין מויל. און איך בין מיך ניט טועה. ווייס איך אז דער קראנקער איז אן גינומען ביי גאט ער זאל בלי יבען לעבין. און אויב מיין תפלה גייט ניט ארויס ריין פון מויל. נאר איך בין מיך טועה. און מיין מויל רעט ניט וואס מיין הארץ טראכט. ווייס איך אז דער קראנקער איז אוועק גינומען פון די וועלט. און ער וועט ניט לעבין:

גמרא. פון וואנען ווייסען מיר אז דאס ריידען פון מענטשין איז א סימן אויף גוט אדער אויף שלעכט. האט רבי חייא בר אבא גזאגט פון רבי יוחנן וועגין: רבי יהושע בן לוי זאגט דער פסוק זאגט אז דיא רייד פון דיא לעפצין גייט ארויס גיזונד און מיט פרידען מען האט ניט קיין טעות. איז א סימן אז עס וועט זיין שלום:

(ישעיה נז) בורא ניב שפתים שלום שלום . ת"ר מעשה והלה בנו של רבן גמליאל ושגר שני תלמידי חכמים אצל רבי חנינא בן דוסא לבקש רחמים עליו כיון שראה אותם עלה לעליה וביקש רחמים עליו בירידתו אמר להם לכו שכבר חלצתו חמה . אמרו ליה וכי נביא אתה אמר להם לא נביא אני ולא בן נביא אני אלא כך מקובלני (מבית אבי אבא) אם שגורה תפלתי בפי יודע אני שהוא מקובל ואם לאו יודע אני שהוא מטורף . כתבו וכוונו אותה שעה וכשבאו אצל רבן גמליאל אמר להם העבודה לא חסרתם ולא הותרתם באותה שעה חלצתו חמה ושאל לנו מים לשתות. ושוב מעשה ברבי חנינא בן דוסא שהלך ללמוד תורה אצל רבן יוחנן בן זכאי וחלה בנו של רבי יוחנן בן זכאי אמר ליה חנינא בני בקש עליו רחמים ויחיה הניח ראשו בין ברכיו ובקש עליו רחמים וחיה. אמר ריב"ז אלמלי הניח בן זכאי את ראשו בין ברכיו כל היום לא השגיחו עליו אמרה ליה אשתו וכי הוא גדול ממך א"ל לאו אלא הוא דומה כעבד לפני המלך ואני
דומה

ממנו ולאיה מקובלת : גורא ניב שפתים . כשמגיע בריאה על כאדם אז מובטח לו על השלום : חלצתו חמה . שלפתו וניטלה מגיפו : חמה . כ"א חמולי סקודחו : חלצתו . לשון הלך מהם : לא הסירתם . שמה : כעבד . בן ביה נכנס ויוצא בלא רשות :

תנו רבנן . דיא רבנן האבען געלערנט עס האט געטראפען דער זוהן פון רבן גמליאל איז קראנק געווארין האט רבן גמליאל געשיקט צוויי תלמידי חכמים צו רבי חנינא בן דוסא ער זאל מתפלל זיין פאר איהם . וויא רבי חנינא האט געזעהן זייא געהן צו איהם איז ער ארויף געגאנגען אויף דעם בוידים תפלה צו טאהן פאר דעם קראנקען . אז רבי חנינא איז אראפ געגאנגען פון בוידים . האט ער געזאגט צו דיא תלמידי חכמים גייט אהיים דיא היץ איז שוין אפ געטאהן געווארין פון דעם קראנקען . האבען דיא תלמידי חכמים געזאגט צו רבי חנינא ביסטו דען א נביא האט רבי חנינא צו זיי געזאגט איך בין ניט קיין נביא אונ ניט קיין זוהן פון א נביא נאר אזוי איז ביי מיר אן גענומען . אויב דיא תפלה גייט ארויס פון מיין מויל לויפענדיג . וואס איך טראכט אין הארץ צו בעטין . רעט מיין מויל . אונ איך בין מיך ניט טועה . ווייס איך אז דער קראנקער איז אן גענומען ביי גאט ער זאל בלייבען לעבין . אונ אויב מיין תפלה גייט ניט ארויס ריין פון מויל . נאר איך בין מיך טועה . אונ מיין מויל רעט ניט וואס מיין הארץ טראכט . ווייס איך אז דער קראנקער איז אוועק גינומען פון די וועלט . אונ ער וועט ניט לעבין . האבען זייא ריכטיג אויף געשריבען די צייט ווען רבי חנינא האט זייא געזאגט אז דיא היץ איז אפ געטאהן געווארען פון דעם קראנקען . אז זייא זענען געקומען צוא רבן גמליאל אונ האבען איהם דער ציילט אז רבי חנינא האט געזאגט די צייט איז אפ געטאהן געווארין די היץ פון דעם קראנקען . צוא עס איז אמת אזוי . האט רבן גמליאל געזאגט צו דיא תלמידי חכמים איך שווער איר האט ניט געזאגט ווייניגער אונ ניט מעהר . דיא שעה וואס רבי חנינא האט אייך געזאגט איז אפ געטאהן געווארין דיא היץ פון קראנקען . אונ ער האט געבעטין וואסער צום טרינקען . נאך האט געטראפען ביי רבי חנינא בן דוסא ער איז גיגאנגען לערנען תורה ביי רבן יוחנן בן זכאי אונ דער זוהן פון רבן יוחנן בן זכאי איז קראנק געווארין . האט רבן יוחנן געזאגט צו רבי חנינא מיין זוהן בעט ביי גאט אז מיין זוהן זאל לעבין . האט רבי חנינא אראפ געבויגען זיין קאפ ביז צווישען די קניא אונ האט געבעטין ביי גאט . אונ דער זוהן פון רבן יוחנן איז געבליבען לעבין . האט רבן יוחנן בן זכאי געזאגט ווען בן זכאי ואויף זיך האט ער געמיינט) וואלט געהאלטען איינגעבויגען דעם קאפ ביז צווישען די קניא אפילו א גאנצען טאג . וואלט מען אויך ניט געקוקט אויף איהם . מען זאל אן נעמען זיין תפלה . האט דם ווייב פון רבן יוחנן געזאגט צו רבן יוחנן איז רבי חנינא א גרעסערער צדיק ווי דוא האט רבי יוחנן צו איר געזאגט . ניין . ער איז קלענער פאר מיר . נאר רבי חנינא איז גלייך וויא א קנעכט ביי א מלך . וואס ער גייט אריין צום מלך ווען ער וויל . אונ ער דארף ניט פרעגען ווען די צייט איז אריין צו גיין . אזוי איז פאר רבי חנינא האפען דיא טויערין פון הימעל תפלה צוא טאהן ווען ער וויל . אונ איך בין אזוי וויא א שר ביי א מלך . ער איז גרעסער פון דעם קנעכט
פיל

דומה כשר לפני המלך:

כשר לפני המלך. שהיה רגיל לבא לפניו ע"כ: לא נתנבאו. הטובות והנחמות: עין לא ראתה. לא נראית ולא נגלית לשום נביא: רחוק.

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן כל הנביאים כלם לא נתנבאו אלא לבעלי תשובה אבל צדיקים גמורים (ישעיה סד) עין לא ראתה אלהים זולתך ופליגא דר' אבהו דא"ר אבהו במקום שבע"ת עומדין אין צדיקים גמורין עומדין שנאמר (שם כו) שלום שלום לרחוק ולקרוב לרחוק ברישא והדר לקרוב. ואידך מאי רחוק רחוק מעבירה מעיקרא קרוב קרוב לעבירה מעיקרא ונתרחק מכנה השתא. וא"ר חייא בר אבא אמר רבי יוחנן כל הנביאים לא נתנבאו אלא לימות המשיח אבל לעולם הבא עין לא ראתה אלהים זולתך ופליגא דשמואל דאמר שמואל אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד גליות בלבד שנאמר (דברים טו) כי לא יחדל אביון מקרב הארץ. ואמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן כל הנביאים לא נתנבאו אלא למשיא בתו לתלמיד חכם ולעושה פרקמטיא לתלמיד חכם ולמהנה לתלמיד חכם מנכסיו אבל תלמידי חכמים עצמן עין לא ראתה אלהים זולתך מאי עין לא ראתה

אבר

פיל מאהל. פון דעסטוועגן האט ער אויס געזעצטע צייטען צו רעדין פאר דעם מלך. אזוי איז פר מיר אויך דא אויס געזעצטע צייטען ווען מיין תפלה זאל אריין גיין פר גאט:

אמר. רבי חייא בר אבא האט גזאגט רבי יוחנן האט גזאגט אלע טובות אונ ישועות וואס די נביאים האבען גזאגט. האבען זיי דס נאר גזאגט פר בעלי תשובה. אבער אמתה צדיקים וואס האבען קיין מאהל ניט גזינדיגט זייערע טובות וואס גאט וועט מיט זיי טאהן האט די אויג פון קיין נביא ניט גיזעהן, נאר גאט אליין ווייס דעם שכר וואס ער וועט זיי געבין: אונ רבי יוחנן קריגט אויף רבי אבהו ווארום רבי אבהו האט גזאגט וואו בעלי תשובה שטייען קענען קיין אמתה צדיקים ניט שטיין ווארום עס שטייט אין פסוק עס וועט זיין שלום צו דעם וואס איז גיוועזן ווייט פון גאט אונ האט תשובה גיטאהן ער זאל נאנט ווערין. אונ עס וועט זיין שלום צוא דעם וואס ער איז פון אייביג גיוועזן נאנט צו גאט. פריער וועט זיין שלום צו דעם וואס איז גיוועזן ווייט אונ איז גיווארין נאנט דער נאך וועט זיין שלום צו דעם וואס איז נאנט פון אייביג צו גאט. זעהן מיר פון דעם פסוק אז אבעל תשובה איז גרעסער ווי אצדיק. פרעגט די גמרא אונ דער אנדערער. רבי יוחנן וואס ער זאגט אז אצדיק איז גרעסער ווי אבעל תשובה. וואס זאגט ער צו דעם פסוק. ענטפערט די גמרא וואס מיינט מען ווייט ער איז ווייט פון עבירות פון אנהייב. ער האט קיין מאהל ניט גיטאן קיין עבירה. נאנט מיינט מען ער איז גיוועזן נאנט צו עבירות פון אנהייב איצט איז ער דער ווייטערט גיווארין פון די עבירות ער האט תשובה גיטאהן. זעהן מיר פון דעם פסוק אז אצדיק איז גרעסער ווי אבעל תשובה. נאך האט גזאגט רבי חייא בר אבא פון רבי יוחנן וועגן אלע נביאים האבען נאר גזאגט טובות אונ נחמות וואס עס וועט זיין ווען משיח וועט קומען. אבער וואס עס וועט זיין אויף עולם הבא דאס האט די אויג פון קיין נביא ניט גיזעהן. נאר גאט אליין ווייס וואס עס וועט זיין. אונ רבי יוחנן קריגט אויף שמואל ווארום שמואל האט גזאגט פון די איצטיגע צייט ביז דיא צייט וואס משיח וועט קומען איז נאר אאונטער שייד ואתילוקו. היינט זענען מיר אין גלות. אונ אז משיח וועט קומען וועלין מיר ניט זיין אין גלות. אונ אין אלע אנדערע זאכען וועט זיין דיא צייט וואס משיח וועט קומען גלייך מיט דיא איצטיגע צייט. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק עס וועט ניט פעלין קיין ארעם מאן אויף דיא וועלט. אונ דיא אלע טובות וואס דיא נביאים האבען גיזעהן אויף יורען. דאס איז נאר אויף עולם הבא:

ואמר. נאך האט רבי חייא בר אבא גזאגט פון רבי יוחנן וועגין דיא טובות אונ נחמות וס די נביאים האבען גזאגט. דאס איז נאר פר די מענטשין וואס גיבען זייערע טעכטער פאר ווייבער צו תלמידי חכמים. אונ פר די מענטשין וואס מאכען אהאנדיל פר אתלמיד חכם. אונ

פאר

(תענית כט) אמר רבי יהושע בן לוי זה יין המשומר בענביו מששת ימי בראשית. (ר"ל) [רבי שמואל בר נחמני] אמר זו עדן שלא ראתה עין מעולם. וא"ת אדם היכן היה דר. בגן ושמא תאמר גן זה עדן תלמוד לומר (בראשית ב) ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן גן לחוד ועדן לחוד:

פ״יכ כהוק כל ימיו מן המגירה דהיינו לדיק שעיקלא ע״כ: חלונות. שמכוונין לו פיכוין לבו שאם מסתכל כנגד השמים ולבו נכנע: דמצלי בבקעא. בבקעה שבכאה במקום לניעות חלה עליו אימת המלך ולבו נשבר עד כאן:
קדש הלולים. בנטע רבעי כתיב ומשמע ב' הלולים טעון באכילתו כשמאכלו בכם כרמים בהוא מותר באכילה:

כד אמר רבי (הנינא) [חייא בר אבא אמר רבי יוחנן] אל יתפלל אדם אלא בבית שיש בה חלונות שנאמר (דניאל ו) וכוין פתיחן ליה בעליתיה נגד ירושלם אמר רבי יעקב (בר אידי) אמר רבי (יוחנן) [חסדא] כל המבקש רחמים על חברו אין צריך להזכיר שמו שנא לן ממשה רבינו שנאמר (במדבר יב) אל נא רפא נא לה ולא קא מדכר שמה דמרים אמר רב כהנא חציף עלי מאן דמצלי בבקתא ואמר רב כהנא חציף עלי מאן דמפרש חטאיה שנאמר (תהלים לב) אשרי נשוי פשע כסוי חטאה:

ביצד מברכין פרק ששי

(דף לה) א ביצד מברכין על הפירות וכו'. מנא הני מילי דתנו רבנן (ויקרא יט) קדש הלולים

פאר דיא מענטשין וואס גיבען פון זייער פאר מעגין צוא א תלמיד חכם ער זאל דער פון הנאה האבען. אבער דעם שכר וואס די תלמידי חכמים אליין וועלין האבען. דאס האט דיא אויג פון קיין נביא ניט גיזעהן. נאר גאט אליין ווייס וואס ער וועט זייא געבין. וואס האט קיין אויג נית גיזעהן. האט רבי יהושע בן לוי גזאגט דאס מיינט מען דיא וויין וואס זענען נאך אין דיא ווייטרויבין פון דער צייט וואס די וועלט איז בשאפען גיווארין. רבי שמואל בר נחמני זאגט דאס מיינט מען דעם עדן די אויג פון קיין מענטש אין דיא וועלט האט נאך נית גיזעהן דעם עדן. ועסטו וועלין פרעגין וואו האט אדם הראשון גיוואוהנט. אין גארטען. טאמער וועסטו זאגען גן איז דאס זעלביגע וואס עדן. זאגט דער פסוק אטייך: גייט ארויס פון עדן און צו טרינקען דעם גארטען. דער גן איז אבאזונדער ארט און דער עדן איז אבאזונדער ארט.

רבי חייא בר אבא זאגט פון רבי יוחנן ווען אמענטש זאל אנדערש גיט דאווענען נאר אין אשטוב מיט פענסטער. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דניאל האט גידאווינט אין אאויבערשטע שטוב. און די פענסטער זענען גיווען האפען געגין ירושלים:

רבי יעקב האט גזאגט פון רבי יוחנן ווען אז איינער בעט ביי גאט פאר זיין חבר דארף ער נית דער מאנען זיין חברים נאמען. פון וואנען ווייסען מיר דאס: פון משה רבינו: ווארום עס שטייט אין פסוק גאט איך בעט דיך דו זאלסט איר היילען. און ער האט נית דער מאנט דעם נאמען פון מרים. האט רב כהנא גזאגט דער וואס דאווינט אויף דעם מיטען פעלד הייסט ער ביי מיר אחצוף אעזות פנים. נאך האט רב כהנא גזאגט דער וואס רעט ארויס זיינע חטאים. ווען ער זאגט ווידוי. הייסט ער ביי מיר אחצוף אעזות פנים. ווארום עס שטייט אין פסוק וואויל צו דעם וואס מען איז אים מוחל זיינע עבירות. און די עבירות זענען צו גידעקט קיינער ווייס נית פון זיי. ער רעט זייא נית ארויס:

פרק ששי

א ביצד מברכין. ווי מאכט מען א ברכה אויף פירות. פרעגט די גמרא פון וואנען ווייסען מיר אז מען דארף מאכען א ברכה אויף פירות (און אויף אלע אנדערע עסין און טרינקען) ווארום דיא רבנן האבען גילערנט. עס שטייט אין פסוק די פירות וואס וואקסט אויף א בוים דעם פערטין יאהר וויא מען האט איהם גיפלאנצט. דארף מען זיי ברענגען אין ירושלים. און

אין

הלולים לה׳ מלמד שטעונין ברכה לפניהם ולאחריהם מכאן אמר רבי עקיבא אסור לאדם שיטעום כלום קודם שיברך :

(שאין אומרים הלוים . שיר של קרבן במקדש: אלא על היין . כשמנסכין נסכי מזבח) : מעל . כמו שנהנה מן ההקדש דכתיב לה׳ הארץ

ב אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן מנין שאין אומרים שירה אלא על היין שנאמר (שופטים ט) החדלתי את תירושי המשמח אלהים ואנשים אם אנשים משמח אלהים במה משמח מכאן שאין אומרים שירה אלא על היין :

ג תנו רבנן אסור לאדם שיהנה מן העולם הזה בלא ברכה וכל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה מעל מאי תקנתיה ילך אצל תלמיד חכם תלמיד חכם מאי עביד ליה הא עבד לאיסוריה אלא אמר רבא ילך אצל חכם מעיקרא וילמדנו ברכות כדי שלא יבא לידי מעילה . אמר רב יהודה אמר שמואל כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה כאלו נהנה מקדשי שמים שנאמר (תהלים כד) לה׳ הארץ ומלואה . רבי לוי רמי כתיב לה׳ הארץ ומלואה וכתיב (שם קטו) השמים שמים לה׳ והארץ נתן לבני אדם ל״ק כאן קודם ברכה כאן לאחר ברכה

אין ירושלים זענען זייא הייליג אונ מען לויבט צו גאט צוויי מאהל אויף די פירות . לערונט אונז דער פסוק אז מען דארף מאכען אברכה איידער מען עסט די פירות . אונ מען דארף מאכען דער נאך ווייא מען האט שוין די פירות אויף געגעסען . פון דאנען האט רבי עקיבא גזאגט אמענטש טאר ניט נעמען אין מויל קיין עסין אונ קיין טרינקען ביז ער זאל פריער מאכען אברכה :

ב רבי שמואל בר נחמני הט גזאגט פון רבי יונתנס וועגין פון וואנען ווייסען מיר אז די לוים אין בית המקדש האבען ניט גזאגט קיין שירה אויף דעם קרבן נאר ווען מען הט גיגאסען דיא ווין אויף דעם מזבח . ווארום עם שטייט אין פסוק . דער ווינשטאק זאגט האב איך דען פאר מיטען והאב איך דען אויף גיהערט צוא געבין מיין ווין וואס ער דער פרייט גאט אונ מענטשין . אויב מענטשין דער פרייט דער ווין . איז ריכטיג . ער טרינקט אונ ווערט פרייליך . אבער מיט וואס דער פרייט דער ווין צו גאט : פון דאנען ווייסען מיר אז דיא לוים אין בית המקדש האבען ניט גזאגט קיין שירה אויף דעם קרבן נאר ווען מען הט גיגאסען די ווין אויף דעם מזבח :

ג תנו רבנן . די רבנן האבען גילערנט אמענטש טאר ניט הנאה האבען פון די וועלט אן אברכה : אונ דער וואס הט הנאה פון די וועלט אן אברכה . איז גליך ווייא ער וואלט הנאה גיהאט פון דיא הייליגע זאכען וואס אין בית המקדש : וואס מען דארף ברייגען דארויף אקרבן מעילה . וואס זאל דער מענטש טאהן . ער זאל גיין צוא אחכם . וואס וועט איהם דער חכם טאהן . ער האט דאך שוין גיטאהן די עבירה . ער הט דאך שוין גיגעסין אן אברכה . נאר זאגט רבא אזוי מיינט מען פריער איידער ער עסט זאל ער גיין צו אחכם וועט ער איהם לערנען די ברכות ער זאל ניט קומען הנאה האבען אן אברכה . ער זאל ניט פעלשין אן גאט . רב יהודה הט גזאגט פון שמואלס וועגין ווער עס הט הנאה פון די וועלט אן אברכה איז גליך וויא ער וואלט הנאה גיהאט פון די זאכען וואס זענען ניהייליגט גיווארין צו גאט . ווארום עס שטייט אין פסוק די ערד אונ אלץ וואס אויף איר איז דא גיהער צו גאט . רבי לוי הט גיפרעגט אין איין פסוק שטייט די ערד אונ אלץ וואס אויף איהר איז דא גיהער צו גאט . אונ אין איין פסוק שטייט דיא הימלען גיהערין צו גאט . אונ דיא ערד הט ער גיגעבין צו דיא מענטשין . ענטפערט דיא גמרא עס איז ניט קיין קשיא . דער פסוק וואס אין איהם שטייט אז דיא ערד אונ אלץ וואס אויף איר איז דא גיהער צו גאט . שמועסט איידער מען מאכט אברכה . גיהער אלץ צו גאט . אונ דער פסוק וואס אין איהם שטייט אז גאט הט גיגעבען די ערד צו מענטשין . שמועסט דער נאך ווייא מען הט שוין גימאכט אברכה . מעג דער מענטש פון אלץ הנאה האבען . רבי חנינא בר

פפא

ומלוה כדאמרינן לקמן : לאחר ברכה . שהיא לבני אדם : גוזל להקב"ה . את ברכתו : וכנסת ישראל . שבחטאו הפירות לוקין : ואומר אין פשע . ולפי שהוא מיקל בעון האחרים ולומדין ממנו לעשות כן ליהנות מן העוה"ז בלא ברכה לכך קרא זה המיקל חבר הוא לאיש משחית : לירבעם בן נבט . שחטא והחטיא את ישראל כך הוא חוטא ומחטיא ע"כ לשון רש"י :

בזמן שעושין רצונו של מקום . דגן שלהם וכשאין עושין רצונו נוטלו ומראה להם שהוא שלו : דברים ככתבן . שלא יעסוק בדרך ארץ : מנהג בהם . עם דברי תורה דרך ארץ שאם תבא לידי צורך

ברכה . (ע"ב) אמר רבי חנינא בר פפא כל הנהנה מ, העולם הזה בלא ברכה כאלו גוזל להקדוש ברוך הוא וכנסת ישראל שנאמר (משלי כ) גוזל אביו ואמו ואומר אין פשע חבר הוא לאיש משחית . אביו זה הקדוש ברוך הוא שנאמר (דברים לב) הלא הוא אביך קנך ואין אמו אלא כנסת ישראל שנאמר (משלי א) ואל תטוש תורת אמך . מאי חבר הוא לאיש משחית אמר רבי חנינא בר פפא חבר הוא לירבעם בן נבט שהשחית את ישראל לאביהם שבשמים :

(ע"ב) ד רבי חנינא בר פפא רמי כתיב (הושע ב) (לכן אשוב) ולקחתי דגני בעתו וכתיב (דברים יא) ואספת דגנך (ותירושך ויצהרך) לא קשיא כאן בזמן שישראל עושין רצונו של מקום כאן בזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום . תנו רבנן ואספת דגנך וגו' מה תלמוד לומר לפי שנאמר (יהושע א) לא ימוש ספר התורה הזה מפיך יכול דברים ככתבן ת"ל ואספת דגנך נהוג בהם מנהג דרך ארץ דברי רבי ישמעאל רבי שמעון בן יוחאי אומר אפשר אדם חורש בשעת חרישה וזורע בשעת זריעה וקוצר בשעת קצירה

ודש

פַּפָּא הָט גְזָאגְט דֶער וָואס הָט הֲנָאָה פוּן דִי וֶועלְט אָן אַבְּרָכָה אִיז גְלַייךְ וִויא עֶר וָואלְט גִיגַנְבֶת בַּיי גָאט דִי בְּרָכָה. אוּנ בַּיי דִיא יוּדֶען גַזְלֶת עֶר. גָאט וֶועט נִיט גֶעבִּין זַיין בְּרָכָה אוֹיף דִיא פֶּערְדֶער: וָוארוּם עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק אַז עֶר גַזְלֶת בַּיי זַיין פָאטֶער אוּנ מוּטֶער אוּנ עֶר זָאגְט דָס אִיז נִיט קַיין עֲבֵירָה אִיז עֶר אַחָבֵר צוּ דֶעם וָוס הָט פַר דָארְבֶּען אַלֶע יוּדֶען. זַיין פָאטֶער מֵיינְט מֶען גָאט אַזוֹי וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק עֶר אִיז דַיין פָאטֶער וָואס הָאט דִיךְ גִיקוֹיפְט. מֵיינְט מֶען עֶר הָאט גִיגַזְלֶת בַּיי גָאט דִי בְּרָכָה. דִי מוּטֶער מֵיינְט מֶען אַלֶע יוּדֶען אַזוֹי וִויא עֶס שְׁטֵייט דוּא זָאלְסְט נִיט פַר לָאזִין דִיא לֶערְנוּנְג פוּן דַיין מוּטֶער. דָאס מֵיינְט מֶען דִיא תּוֹרָה וָואס דִיא יוּדֶען הָאבֶּען גִילֶערוּנְט פוּן גָאט דוּרְךְ מֹשֶׁה רַבֵּינוּ זָאלֶען זֵייא נִיט פַאר לָאזֶען. אוּנ עֶר גַזְלֶת אַלֶע יוּדֶען גָאט וֶועט נִיט גֶעבִּין דִיא בְּרָכָה אוֹיף דִיא פֶּערְדֶער. וָואס מֵיינְט מֶען עֶר אִיז אַחָבֵר צוּ דֶעם מֶענְטְשׁ וָוס הָט פַר דָארְבֶּען אַלֶע יוּדֶען הָט רַבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפָּא גְזָאגְט עֶר אִיז אַחָבֵר צוּ יָרָבְעָם בֶּן נְבָט וָואס עֶר הָאט פַאר דָארְבֶּען דִי יוּדֶען צוּ גָאט. עֶר פַאר דַארְבְּט אוֹיךְ אַלֶע יוּדֶען. מֶענְטְשִׁין וֶועלֶען זֶעהְן עֶר מַאכְט נִיט קַיין בְּרָכָה. וֶועלִין זֵיי אוֹיךְ נִיט מַאכֶען קַיין בְּרָכָה. רַבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפָּא הָט גִיפְרֶעגְט אִין אֵיין פָּסוּק שְׁטֵייט גָאט זָאגְט אִיךְ וֶועל צוּ נֶעמֶען מַיינֶע קָארִין אִין דֶער צַייט וֶוען זֵייא וֶועלִין פֶערְטִיג וֶוערִין. אוּנ אִין אֵיין פָּסוּק שְׁטֵייט גָאט זָאגְט צוּא דִיא יוּדֶען דוּא וֶועסְט אַיין זַאמְלֶען דַיינֶע קָארִין. עֶנְטְפֶערְט דִי גְמָרָא עֶס אִיז נִיט קַיין קַשְׁיָא וֶוען דִיא יוּדֶען טוּהֶען דֶעם ווִילֶען פוּן גָאט. זָאגְט גָאט דוּא וֶועסְט אַיין זַאמְלֶען דַיינֶע קָארִין. אוּנ וֶוען דִיא יוּדֶען טוּהֶען נִיט דֶעם ווִילֶען פוּן גָאט. זָאגְט גָאט אִיךְ וֶועל צוּ נֶעמֶען מַיינֶע קָארִין. דִי רַבָּנָן הָאבֶּען גִילֶערוּנְט עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק דוּ וֶועסְט אַיינְזַאמְלֶען דַיינֶע קָארִין וָואס לֶערוּנְט אוּנְז דֶער פָּסוּק. וַוייל עֶס שְׁטֵייט דִיא תּוֹרָה זָאל נִיט אָפּ גִיטָאהְן וֶוערִין פוּן דַיין מוֹיל וָואלְט אִיךְ גֶעקֶען מֵיינֶען דִיא רֵייד זָאלֶען זַיין אַזוֹי וִויא זֵייא זֶענֶען גֶעשְׁרִיבֶּען. מֶען טָאר נִיט טָאהְן קַיין זַאךְ נָאר לֶערְנֶען. לֶערוּנְט אוּנְז דֶער פָּסוּק. דוּא זָאלְסְט אַיינְזַאמְלֶען דַיינֶע קָארִין. מִיט דֶעם לֶערְנֶען זָאלְסְטוּ הַאנְדְלֶען אָדֶער טָאהְן אַמְלָאכָה אוֹיךְ אַזוֹי זָאגְט רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאִי זָאגְט קֶען דֶען זַיין וִויא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל זָאגְט וֶוען דִי צַייט וֶועט זַיין צוּ הַאקֶערִין וֶועט דֶער מֶענְטְשׁ הַאקֶערִין אוּנ וֶוען דִי צַייט וֶועט זַיין צוּא זֵייעֶן וֶועט עֶר זֵייעֶן אוּנ וֶוען דִי צַייט וֶועט זַיין צוּ שְׁנַיידֶען דִי תְּבוּאָה וֶועט עֶר שְׁנַיידֶען אוּנ וֶוען דִי צַייט וֶועט זַיין צוּ דְרֶעשִׁין דִי תְּבוּאָה וֶועט עֶר דְרֶעשִׁין אוּנ וֶוען עֶס וֶועט זַיין אַווִינְט וֶועט עֶר שׁוּפְלֶעוֶוען דִי תְּבוּאָה וָואס

וועט

דיש בשעת דישה וזורה בשעת הרוח תורה מה תהא עליה אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית על ידי אחרים שנאמר (ישעיה סא) ועמדו זרים ורעו צאנכם ובזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית על ידי עצמן שנאמר ואספת דגנך ולא עוד אלא שמלאכת אחרים נעשית על ידם שנאמר (דברים כג) ועבדת את אויביך . אמר אביי הרבה עשו כרבי ישמעאל ועלתה בידם והרבה עשו כר"ש בן יוחאי ולא עלתה בידם אמר להו רבא לרבנן במטותא (בעינא) מינייכו דלא תיתו קמאי לא ביומי דניסן ולא ביומי דתשרי (ואף לבי רב לא תיתו) כי היכי דלא תטרדו במזונייכו כולה שתא . אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן משום ר"י בר אלעאי בא וראה מה בין דורות ראשונים לדורות אחרונים דורות ראשונים שעשו תורתן קבע ומלאכתן עראי זה וזה נתקיים בידם . דורות האחרונים שעשו מלאכתן קבע ותורתן עראי זה וזה לא נתקיים בידם . ואמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן משום רבי יהודה בר אלעאי בא וראה מה בין דורות האחרונים לדורות הראשונים דורות הראשונים היו מכניסין פירותיהן דרך טרקסמון כדי לחייבן במעשר דורות אחרונים מכניסין פירותיהן דרך

כריות כוסך ליבטל מדברי תורה: תפסד. [illegible] תפסד כדכתיב: ביומי ניסן. ימי קציר: ביומי תשרי. דריכת הגתות והבדים: דרך טרקסמון.

וועט זיין מיט דיא תורה: ווען וועט ער לערנען. נאר ווען די יודען טוהען דעם ווילען פון גאט ווערט זייער ארבעט גיטאהן דורך אנדערע מענטשין אזוי וויא עס שטייט אין פסוק עס וועלין אויף שטיין פרעמדע אונ וועלען פיטערין אייערע שעפסין. אונ ווען דיא יודען טוהען ניט דעם ווילען פון גאט ווערט זייער ארבעט גיטאהן דורך זיי אליין. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דו אליין וועסט איינזאמלען דיינע קארין. אונ נאך ניט דאס אליין וועט זיין די שטראף ווייל זייא לערנען ניט. נאר פרעמדע ארבעט וועט גיטאהן ווערין דורך זיי. די יודען וועלין נאך כוזען טאהן פרעמדע ארבעט אויך. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דוא וועסט דינען דיינע פיינט. האט אביי גזאגט פיל מענטשין האבען גיטאהן וויא רבי ישמעאל אונ האבען גוט אויס געפירט אונ פיל מענטשין האבען גיטאהן וויא רבי שמעון בן יוחאי אונ האבען ניט גיקענט אויס פירען. רבא האט גזאגט צו די רבנן צו זיינע תלמידים איך בעט פון אייך איר זאלט ניט קומען פר מיר צום לערנען ניט אין חודש ניסן. ווייל מען שניידט דיא תבואה: אונ ניט אין חודש תשרי. ווייל מען טרעט די ווינטרויבען אונ די איילבירטען. איר זאלט אייך אין דיא שפייזונג דעם גאנצען יאהר. איר זאלט קענען זיין רוהיג אגאנץ יאהר צום לערנען. רבה בר חנה האט גזאגט. רבי יוחנן האט גזאגט פון רבי יהודה בר אלעאים וועגין קום זעה דעם חילוק (דעם אונטערשייד) פון די ערשטע דורות צו די שפעטעריגע דורות. די ערשטע דורות וואס דאס לערנען איז ביי זיי גיוועזען דער עיקר. דיא מערסטע צייט פון טאג האבען זייא גילערנט אונ זייער ארבעט איז נאר גיוועזען טרעפענדיג. אבי־סול האבען זיי גיארבעט אמלאכה אדער די ארבעט אדער דער האנדעל איז ביי זיי דער עיקר. די מערסטע צייט פון טאג ארבעטין זיי אונ זייער לערנען איז נאר טרעפענדיג. אביסל לערנען זיי אויך האבען זיי גיהאט ביידע זאכען. תורה אונ פרנסה. די שפעטעריגע דורות וואס האבען זיי ביידע זאכען ניט. ניט קיין תורה אונ ניט קיין פרנסה. נאך האט רבה בר בר חנה גזאגט רבי יוחנן זאגט פון רבי יהודה בר אלעאים וועגין. קום זעה דעם חילוק (דעם אונטערשייד) וואס עס איז צווישען די שפעטעריגע דורות צוא די ערשטע דורות. די ערשטע דורות פלעגין אריין ברייגגען זייערע פירות פון פעלד דורך דעם טויער פון הויף אדער דורך דיא טיר פון שטוב מען זאל ניט טארין עסין דיא פירות ביז מען וועט געבין פון זיי מעשר. אבער דיא שפעטעריגע דורות ברייגגען אריין זייערע פירות אין שטוב דורך דעם דאך: זייא

מאכען

פירוש

(לשון מרזיק גלי סלק סבל וסמוך בית כלומר מקנה סימן) דרך בשביל החצר וכבית: שני הבית. פתח כמלה: ויולכו: אין הטבל מתחייב. במעשר מן התורה אבל אכילה קבע הכור לאכול מדרבנן ע"כ: כופגות. המרים והן דבר סלמוד בשבע המינין שהדבר זכ מן סתמרים: (קפן וכלך למתניכן):

דרך גנות דרך חצרות דרך קרפיפות כדי לפטרן מן המעשר (לפיכך לא נתברכו פירותיהן). דאמר רבי ינאי אין הטבל חייב במעשר עד שיראה פני הבית שנאמר (דברים כו) בערתי הקדש מן הבית (וגם נתתיו ללוי) ורבי יוחנן אמר אפילו חצר קובעת שנאמר (שם) ואכלו בשעריך ושבעו:

(דף לט ע"ב) **ה היה** ר"מ אומר משום שנאמר (ויקרא יט) וערלתם ערלתו את פריו איני יודע שעץ מאכל הוא אלא מה ת"ל עץ מאכל להביא עץ שטעם עצו ופריו שוה ואיזה זה הפלפלין ללמדך שהפלפלין חייבין בערלה ולמדך שאין א"י חסרה כלום שנאמר (דברים ח) ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם לא תחסר כל בה:

(דף לז) **ו מעשה** בר"ג והזקנים שהיו מסובין בעלייה ביריחו והביאו לפניהם כותבות ואכלו ונתן ר"ג רשות לר"ע לברך קפץ ובירך ר"ע ברכה אחת מעין ג' א"ל ר"ג עד מתי אתה מכניס ראשך בין המחלוקת אמר ליה רבינו אף על פי שאתה אומר כן

מאכען אלאך אין דאך. אונ דורך די לאך ווארפען זיי אריין די פירות אין שטוב. אדער זיי ווארפען אריין זייערע פירות אין הויף. דורך דיא וואנט פון הויף; אדער זייא ווארפען אריין זייערע פירות אין אקרפף (אגרויסער פלאץ ארום גיצאהמט מיט פיר וועגט) דורך דיא וואנט פון קרפף. מען זאל מעגין עסין דיא פירות אומגעמעשרת. ווארום פירות ווערט אנדערש ניט חייב מען זאל געבין פון זייא מעשר. סיידין זיי קומען אריין אין אשטוב אדער אין אהויף אדער אין אקרפף. זייא מוזען אבער אריין קומען דורך אטיר אדער דורך אטויער; אונ אז זייא ווערן אריין גיקומען אין אשטוב אדער אין אהויף אדער אין אקרפף ניט דורך אטיר אונ ניט דורך אטויער זענען זיי פטור פון מעשר ווארום רבי ינאי האט גזאגט אום גימעשרהע תבואה אדער פירות ווערין אנדערש ניט חייב מען זאל געבין פון זייא מעשר סיידין זייא זאלין זעהן דעם אריין קומען פון שטוב. דם הייסט זייא זאלען אריין קומען אין שטוב דורך וואנען אדער קומען אריין אין שטוב. דם איז דורך דיא טיר; ווארום עס שטייט אין פסוק איך האב אויס גיראהמט די הייליגקייט פון שטוב. אונ האב גיגעבין די מעשר צום לוי. צו וואס דער צײלט ער פון וואנען ער האט אויס גיראהמט. פון שטוב צו פון פעלד; נאר ווייל מען דארף אנדערש ניט געבין קיין מעשר סיידין די תבואה קומט אין שטוב אריין. דריבער דער צײלט ער איך האב אויס גיראהמט די תבואה פון שטוב אונ האב גיגעבין מעשר צום לוי:

ה היה. רבי מאיר פלעגט זאגען ווייל אין פסוק שטייט דיא פירות. פון דעם בוים דיא ערשטע דריי יאהר זאל זיין ערלה מען זאל זיי ניט עסין. אז מען זאגט די פירות פון דעם בוים מיים איך דען ניט אז פון דעם בוים קען מען עסין נאר ווס דען לערנט אונז דער פסוק ווס ער זאגט אז פון דעם בוים קען מען עסין. דער פסוק מיינט אונז צו לערנען אז דיא פירות פון אזוי אבוים וואס דער האלץ הט דעם זעלביגען טעם וויא דיא פרי. טאר מען זיי אויך ניט עסין די ערשטע דריי יאהר. וועלכער בוים הט דעם זעלביגען טעם ווי דיא פרי דאס איז פעפער לערנט אונז דיא תורה די פעפער ווס וואקסט אויף דעם בוים דיא ערשטע דרייא יאהר איז ערלה אונ נאך זאגט אונז דער פסוק אז אין ארץ ישראל פעלט גאר ניט. אפילו פעפער איז אויך דא אין ארץ ישראל. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דם איז אזוי אלאנד וואס דוא וועסט ניט שווער ארבעטין אין איר דו זאלסט פון איר ברויט עסין אלץ פעלט ניט אין איר. וואס מען וויל איז דא אין ארץ ישראל:

ו מעשה. עס האט אמאהל גיטראפען או רבן גמליאל מיט נאך אלטע מענטשין זענען גיזעסין אין אאויבערשטע שטוב אין דיא שטאט יריחו אונ מען הט גיבראכט פאר זייא טייטלען

אונ

בן וחבירך אומרים כן למדתנו רבינו יחיד ורבים הלכה כרבים:

(דף לח) ז ת"ר מהו אומר המוציא לחם מן הארץ רבי נחמיה אומר מוציא אמר רבא במוציא ב"ע לא פליגי דאפיק משמע דכתיב (במדבר כג) אל מוציאם ממצרים כי פליגי בהמוציא רבנן סברי המוציא דאפיק משמע דכתיב (דברים ח) המוציא לך מים מצור החלמיש ורבי נחמיה סבר המוציא דמפיק משמע שנאמר (שמות ו) המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים ורבנן ההוא הכי קאמר להו קב"ה [לישראל] כד מפיקנא לכו עבידנא לכו מלתא כי היכי דידעיתו דאנא הוא דאפיקית יתכון ממצרים דכתיב וידעתם כי אני ה' אלהיכם המוציא אתכם וגו':

(דף לט) ח הנהו תרי תלמידי דהוו יתבי קמיה דבר קפרא הביאו לפניו כרוב ודורמסקין ופרגיות נתן בר קפרא רשות לאחד מהם לברך קפץ ובירך על הפרגיות לגלג עליו חבירו כעס בר קפרא ואמר לא על המברך אני כועס אלא על המלגלג אני כועס

דאפיק משמע. שהוציא כבר וכאן ודאי צריכים להודות דלשעבר בעינן שכבר הוציא הלחם הזה מן הארץ שהוא בא ליהנות ממנו: דכתיב אל מוציאם ממצרים. ובשעה שנאמרה בפרשת בלעם כבר יצאו: המוציא לך מים. וכבר הוציא. ורבי נחמיה סבר דמפיק משמע שעתיד להוציא דכתיב המוציא אתכם ובשעה שנאמר פסוק זה למשה עדיין לא יצאו והמוציא לך מים עדיין היה מוציא כל ימי היותם במדבר: דאפיקת יתכון. שאני הוא שהוצאתי אתכם:

און זיי האבען געגעסען האט רבן גמליאל געזאגט צו רבי עקיבא ער זאל מאכען א ברכה נאך די טייטלען. האט רבי עקיבא געשווינד געמאכט א ברכה על העץ ועל פרי העץ. דאס איז אם געקירצט פון די דריי ברכות פון בענטשין. האט רבן גמליאל געזאגט צוא רבי עקיבא ביז וען וועסטו אריין ברייגגען דיין קאפ צווישען דיא מענטשין וואס קריגען. מען קריגט דאך אויף דיא ברכה. און איך האלט מען זאל מאכען א ברכה בורא נפשות. פר וואס קריגסטו אויף מיר. האט רבי עקיבא געזאגט צו רבן גמליאל אונזער רבי אפילו דוא זאגסט אזוי. מען זאל מאכען א ברכה בורא נפשות. און דיינע חברים זאגין אזוי. מען זאל מאכען א ברכה על העץ. אונזער רבי (רבן גמליאל) הט דאך אונז געלערנט אז איינער (איין תנא) קריגט מיט פיל תנאים. איז דער דין וויא די פיל תנאים זאגין. אז מען זאל מאכען א ברכה על העץ:

ז תנו רבנן. די רבנן האבען געלערנט וואס זאל ער זאגין. וויא זאל מען מאכען א ברכה אויף ברויט. זאגט די גמרא המוציא לחם מן הארץ. רבי נחמיה זאגט ער זאל זאגין מוציא לחם מן הארץ. הט רבא געזאגט אויף דעם ווארט מוציא קריגט קיינער נישט. אלע האלטען אז מוציא איז טייטש ער הט אויס געצויגען. און אזוי דארף מען זאגען. געלויבט איז גאט אויף דיא ברויט וואס ער הט אויס געצויגען פון די ערד. ווארום עס שטייט אל מוציאם גאט הט זיי אויס געצויגען פון מצרים. ווען קריגט מען אין דעם ווארט המוציא. דיא רבנן האלטען המוציא איז טייטש ער האט אויס געצויגען אזוי וויא עס שטייט המוציא לך ער הט אויס געצויגען וואסער פון שטיין און רבי נחמיה האלט המוציא איז טייטש ער וועט אויס ציהען אזוי ווי עס שטייט המוציא אתכם ער וועט אייך אויס ציהען פון די ארבעט פון מצרים. פרעגט די גמרא דיא רבנן וואס זאגין המוציא איז טייטש ער האט אויס געצויגען. עס שטייט דאך המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים. איז דאך דער טייטש המוציא ער וועט אויס ציהען. ענטפערט די גמרא אזוי האט גאט געזאגט צוא דיא יודען אז איך וועל אייך אויס ציהען פון מצרים וועל איך אייך טאהן, אזוי אז איר זאלט וויסען אז איך האב אייך ארויס גענומען פון מצרים אזוי וויא עס שטייט אין פסוק איר זאלט וויסען אז איך בין אייער גאט וואס האב איך ארויס גענומען פון מצרים. איז דער המוציא אויך דער טייטש ער הט אויס געצויגן:

ח הנהו. צוויי תלמידים זענען געזעסען פר בר קפרא האט מען געבראכט פאר בר קפרא כרוב און דורמסקין און פרגיות (כרוב און דורמסקין איז אזעלכע קרויט און פרגיות איז פלייש פון עופות) האט בר קפרא געזאגט צו איין תלמיד ער זאל מאכען א ברכה הט ער געשווינד גיכובען

כועס אם חברך דומה כמי שלא טעם טעם בשר סעולם אתה על מה לגלגת עליו חזר ואמר לא על הסלגלג אני כועס אלא על המברך אני כועס ואמר אם חכמה אין כאן זקנה אין כאן תנא ושניהם לא הוציאו שנתם :

(ע"ב) מ תני תנא קמיה דר"נ בר יצחק כניח הפרוסה בתוך השלמה [ובוצע] ומברך אמר ליה מה שמך אמר ליה שלמן א"ל שלום אתה ושלמה משנתך ששמת שלום בין התלמידים :

רב אמי ורב אסי כי הוה מתרמי להו היפתא דערובא מברכין עליה המוציא להם מן הארץ אמרי הואיל ואתעביד בה מצוה חדא נעביד ביה מצוה אחריתי :

(דף מ) י אמר רב יהודה אמר רב אסור לאדם שיאכל קודם שיתן מאכל לבהמתו שנאמר (דברים יא) ונתתי עשב בשדך לבהמתך והדר ואכלת ושבעת :

אמר (רבה) [רבא] בר שמואל משמיה דרבי חייא אחר כל אכילתך אכול מלח ואחר כל שתייתך

פירוש

פונפסקין. מיני עבדים שמברכים עליהם בפה"א וכן הכרוב כין בלוקות. והיכה מ"ד בגמרא שיפני שבן בלוקות אין מברכין עליהם אלא שהכל כיון בנשתנו : פרגיות. בשר עוף אקרין: פ"ד"ן מברכין עליו שהכל : שלא טעם טעם בשר. ונבשה סבשר חביב עליו : זקנה אין כאן. בהמים שלא זקן אני וה"ל לשאול ממני על איזה מהן יברך לפם ד אה שאר המינין. דברים הללו לא כתו ננפס אלא שלא מחמה כפידה כאין (והמריך לקמן דטעונין ברכה לפניהם) ואין הפת טעלתי דגמרא מתריס לפרס כמהי קא מיפנגי הנהו תרי תלמידי ע"כ : מניח פרוסה וכו'. ונמצאו בתוכן בידיו ובולע [אין] מתחילין לו מן השלמה : היפתא דערובא. שעשו בו אתמול עירובי תחומין:

גינוסען די פרגיות און הט געמאכט א ברכה שהכל האט דער חבר (דער אנדערער תלמיד) גילאכט. איז בר קפרא אין כעס געווארין און ער הט גזאגט איך בין ניט אין כעס אויף דעם וואס הט געמאכט די ברכה איך בין נאר אין כעס אויף דעם וואס לאכט אויב דיין חבר איז גלייך וויא ער וואלט קיין מאהל ניט פר זוכט קיין פלייש. דריבער האט ער געשווינד געמאכט א ברכה אויף די פלייש. אבער פאר וואס האסטו גילאכט אויף איהם. דער נאך הט בר קפרא גזאגט איך בין ניט אין כעס אויף דעם וואס הט גילאכט איך בין אין כעס אויף דעם וואס האט געמאכט דיא ברכה און בר קפרא האט גזאגט אויב איר האלט מיך ניט פאר א חכם איז דא קיין עלטער אויך ניטא. איך בין דאך עלטער פאר אייך הט איהר גידארפט פרעגין אויף וועלכעס מען זאל פריער מאכען א ברכה. מיר האבען גילערנט ביידע תלמידים האבען ניט אויס גילעבט דעם יאהר :

ט תני. א תנא הט גילערנט פאר רב נחמן בר יצחק ער לייגט דיא צו בראכענע ברויט צווישען די גאנצע ברויטען און ער מאכט א מוציא און ער ברעכט אפ אדער פון דיא גאנצע איין אדער פון ביידע צו זאמען (פון דיא צו בראכענע מיט די גאנצע). הט רב נחמן גזאגט צום תנא וויא איז דיין נאמען הט דער תנא גזאגט צו רב נחמן מיין נאמען איז שלמון. הט רב נחמן גזאגט צום תנא דו ביסט שלום און דיין לערנען איז גאנץ. דער ווארט שלמן איז צוויי טייטשין. גאנץ. און פרידען. דוא האסט געמאכט שלום צווישען דיא תלמידים וואס האבען געקריגט אין דעם דין :

רב אמי און רב אסי אז עס פלעגט טרעפין דיא ברויט פון עירובי חצירות זאל ליגען ביי דיא פלעגין זייא מאכען אויף דעם ברויט המוציא לחם מן הארץ זייא האבען גזאגט ווייל מיט דעם ברויט איז גיטאהן געווארין איין מצוה. וועלין מיר טאהן מיט דעם ברויט נאך איין מצוה. און מאכען אויף איהם א ברכה און עסין איהם :

י אמר. רב יהודה הט גזאגט פון רבס וועגין א מענטש מאר ניט עסין איידער ער גיט עסין צו זיין בהמה. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק גאט זאגט פריער וועט איך געבין גראז אין פעלד די בהמה זאל האבען צו עסין. דער נאך וועט איך געבין פאר דיר ופר דעם מענטשן דו זאלסט האבען צו עסין :

אמר. רבא בר שמואל הט גזאגט פון רבי חייאס וועגין נאך דייגע אלע עסין זאלסטו

עסין

שתייתך שתה מים ואי אר"ה ניזוק.הנ"ה אדר כל אכילתך אכול מלח ואחר כל שתייתך שתה מים ואי אתה ניזוק. תניא אידך אכל כל מאכל ולא אכל מלח שתה כל משקין ולא שתה מים ביום ידאג כריח הפה ובלילה מפני אסכרה. ת"ר המקפה אכילתו במים אינו בא לידי חולי מעיים וכמה אמר רב חסדא קיתון לפת. אמר רב מרי אמר רבי יוחנן הרגיל בעדשים אחד לשלשים יום מונע אסכרה מביתו אבל כל יומא לא מ"ט משום דקשה לריח הפה. ואמר רב מרי אמר רבי יוחנן הרגיל בחרדל אחד לל' יום מונע חלאים מביתו אבל כל יומא לא מ"ט משום דקשה לחולשא דליבא. אמר רבי חייא בר אשי אמר רב הרגיל בדגים קטנים אינו בא לידי חולי מעיים ולא עוד אלא שדגים קטנים מפרין ומרבין ומברין גופו של אדם. אמר רבי חמא בר חנינא הרגיל בקצח אינו בא לידי כאב לב מיתבי רשב"ג אומר קצח אחד מס' סמני מות והישן במזרח גרנו

ומקפה אכילתו במים. שותה מים כ"כ אחר אכילתו עד שלפה במים ויפה במרק מהרגמתיק וקפה פרולה: מונע אסכרה. שמחולי בא מתוך עיצור בני מעים והעדפים מתקלקלים: קלה. רבותינו מפרשים נילה בלע"ז אבל אני שמעתי מין זרעים בזורעים בארץ ישמעאל: למזרח גרנו. בל קלה שרות מעבני רוח למזרח

עסין זאלץ און נאך דיינע אלע טרינקען זאלסטו טרינקען וואסער וועט דיר דאס עסן און דאס טרינקען ניט שאדין. מיר האבען אויך אזוי געלערנט נאך דיינע אלע עסן זאלסטו עסין זאלץ און נאך דיינע אלע טרינקען זאלסטו טרינקען וואסער וועט דיר דאס עסין און דאס טרינקען ניט שאדין מאהל. מיר האבען דאך געלערנט נאך אין א ברייתא אז ער האט געגעסין אלע ערליי עסין. נאר זאלץ האט ער ניט געגעסין. אז ער האט געטרונקען אלע ערליי משקה. נאר וואסער האט ער ניט געטרונקען. אז ער האט געגעסין און געטרונקען בייא טאג אן זאלץ און אן וואסער זאל ער זארגען פאר דעם שלעכטין ריח וואס עס וועט זיין פון דיין מויל. און אז ער האט געגעסין און געטרונקען ביי נאכט אן זאלץ און אן וואסער זאל ער זארגען עס זאל איהם ניט טרעפין די קראנקייט וואס הייסט אסכרה:

תנו רבנן. די רבנן האבען געלערנט אז ער טרינקט אזוי פיל וואסער אז דם עסין אין בויך שווימט אין די וואסער וועט ניט קומען קיין קראנקייט אין זיינע געדערים. ווי פיל וואסער זאל ער טרינקען. האט רב חסדא געזאגט א קריגול וואסער צו א ברויט. רב מרי האט געזאגט פון רבי יוחנן וועגין דער וואס איז געוואוהנט צוא עסין לינדזען איין מאהל אין דרייסיג טעג פאר בייטעט ער די קראנקייט אסכרה פון זיך און פון זיינע שטוב מענטשין. אבער אלע טאג זאל ער ניט עסין קיין לינדזען. פר וואס זאל ער ניט עסין. ווייל דאס מאכט עס זאל זיין א שלעכטער ריח פון מויל:

ואמר. נאך האט געזאגט רב מרי פון רבי יוחנן וועגין אז ער איז געוואוהנט צוא עסין זענעפט איין מאהל אין דרייסיג טעג. פר מיידעט ער פיל קראנקייטין פון זיך און פון זיינע שטוב מענטשין. אבער אלע טאג זאל ער ניט עסין קיין זענעפט. פאר וואס זאל ער ניט עסין קיין זענעפט. ווייל דס מאכט שוואך דס הארץ:

אמר. רבי חייא בר אשי האט געזאגט פון רבס וועגין דער ווס איז געוואוהנט צוא עסין קליינע פישלאך וועט ניט קומען קיין קראנקייט אין זיינע געדערים. און ניט נאר צו געדערים איז דס געזונט נאר די קליינע פישלאך מאכען געזונד דעם גאנצען גוף פון דעם מענטש. און זיי געבין אין איהם כח צו פריה ורביה:

רבי חמא בר חנינא האט געזאגט דער ווס איז געוואוהנט צו עסין משערנושקע וועט אים קיין מאהל ניט וויי טאהן דס הארץ. זאגט די גמרא איך וועל דיך פרעגין רבן שמעון בן גמליאל זאגט משערנושקע איז איינע פון דיא זעכציג זאכען וואס זענען וואס סם המות. און דער וואס שלאפט אין מזרח זייט פון דעם שייער ווס דארט ליגט די משערנושקע. וועט ער שטארבן. ווייל דער ווינט ווס בלאזט פון מערב צו מזרח איז א פייכטער ווינט. און ער ברענגט ארין

דעם

גרנו דמו בראשו . לא קשיא הא בריתו הא בטעמו :
[משנה בירך על פירות הארץ בורא פרי העץ לא יצא :

מתקנתה היא ומכניס בריאות בתוך הגוף: הא בריתו הא בטעמו . בבריות קשה והטעם טוב :
שמביא יללה . זהו הביא מיתה : שאין התינוק יודע לקרות אבא ואמא . וזה נקרא עץ הדעת :

גמרא] פשיטא אמר רב נחמן בר יצחק לא נצרכה אלא לרבי יהודה דאמר חטה מין אילן דוא דתניא אילן שאכל ממנו אדם הראשון ר"מ אומר גפן היה שאין לך דבר שמביא יללה על אדם אלא יין שנאמר (בראשית ח) וישת מן היין וישכר . רבי נחמיה אומר תאנה היתה שבדבר שנתקלקלו בה נתקנו שנא' (שם ג) ויתפרו עלי תאנה. רבי יהודה אומר חטה היתה שאין התינוק יודע לקרות אבא ואמא עד שיטעום טעם דגן . [סד"א הואיל ואמר רבי יהודה חטה מין אילן הוא ליבריך עליה בורא פרי העץ קמ"ל וכו'] :

(ע"ב) **יא אמר** רב כל ברכה שאין בה הזכרת השם אינה ברכה ורבי יוחנן אמר כל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה . אמר אביי כוותיה דרב מסתברא

דעם ריח פון די טשערנושקע אין דעם מענטש קען דער מענטש שארבן . אונ אז ער וועט שמארבן איז זיין בלוט אויף זיין קאפ . ער האט אליין געבראכט אויף זיך דעם טויט . ווערט ער נאך געשטראפט אויף עולם הבא . זעהן מיר דאך אז טשערנושקע איז סם . וויא אזוי זאגט רבי חמא אז טשערנושקע איז געזונד צום הארץ . ענטפערט די גמרא עס איז ניט קיין קשיא דער ריח פון טשערנושקע איז סם . אונ אז מען עסט טשערנושקע איז געזונד .

משנה . אז ער האט געמאכט א ברכה בורא פרי העץ . אויף אזעלכע פירות וואס וואקסען ניט אויף א בוים נאר אויף די ערד . מוז ער מאכען נאך אמאהל א ברכה בורא פרי האדמה . פרעגט די גמרא געוויס אז די ברכה בורא פרי העץ געהער ניט צו פירות וואס וואקסען אויף די ערד . האט רב נחמן בר יצחק געזאגט די משנה דארף נאר זאגען אפילו נאך רבי יהודה וואס ער זאגט אז ווייץ איז א מין בוים ווארום מיר האבען געלערנט דער בוים וואס אדם הראשון האט פון איהם געגעסען . רבי מאיר זאגט דאס איז געווען א ווייגשטאק עס איז ניטא אזאך וואס זאל ברענגען טרויערקייט אויף א מענטשין . נאר וויין . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק ער האט געטרונקען פון דעם וויין אונ איז געווארען שיכור . אונ וויא פיל שלעכטע זאכען טוהט א מענטש ווען ער איז שיכור . וואס דאס ברענגט אויף איהם טרויערקייט . אונ אדם הראשון האט דאך אויך געבראכט א טרויערקייט אויף די וועלט פון דעם עץ הדעת וואס ער האט געגעסען . אלע זאלען שטארבען . דער פון ווייסען מיר אז דער עץ הדעת איז אויך געווען א ווייגשטאק . רבי נחמיה זאגט דער עץ הדעת איז געווען א פייגען בוים מיט די זאך וואס זייא האבען געזינדיגט מיט די זאך זענען זייא פאריכט געווארען . זיי האבען געזינדיגט מיט דעם פייגען בוים אונ דורך דעם איז זיי דער קענט געווארען אז זייא גייען נאקעט . האבען זייא זיך פאריכט אויך מיט דעם פייגען בוים אזוי וויא עס שטייט אין פסוק זייא האבען צוא זאמען גינייט בלעטער פון א פייגען בוים . אונ האבען זיך איינגעוויקעלט אין זיי . זיי זאלען ניט גיין נאקעט : רבי יהודה זאגט דער עץ הדעת איז געווען ווייץ . דא שטייט אז פון דעם בוים האט מען שכל אונ א קינד ווייס ניט צו רופען טאטע אונ מאמע ביז ער פאר זוכט דעם טעם פון קארין אדער ווייצן : זעהן מיר אז ווייץ גיט חכמה אין דעם מענטשין . איז געוויס דער עץ הדעת אויך געווען ווייץ . וואלט אויף גיגאנגען אויף דיין שכל צו זאגען . ווייל רבי יהודה זאגט אז ווייץ איז אויך א מין בוים זאל מען אויף ווייץ מאכען א ברכה בורא פרי העץ . לאזט אונז די משנה הערין . אז מען מוז מאכן אויף ווייץ בורא פרי האדמה :

יא אמר . רב האט געזאגט דיא ברכה וואס מען דער מאנט ניט אין איר דעם נאמען פון גאט איז ניט קיין ברכה אונ רבי יוחנן זאגט די ברכה וואס מען דער מאנט ניט אין איר מלך העולם (אז גאט איז א מלך אויף די גאנצע וועלט) איז זיא ניט קיין ברכה . האט אביי געזאגט

דער

מסתברא דתניא (דברים כו) לא עברתי ממצותיך ולא שכחתי . לא עברתי מלברכך ולא שכחתי מלהזכיר שמך עליו . ואלו שמך ומלכותך עליו לא קתני :

(תלברכך . ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו להפריש תרומה ומעשר) :

(ע"א) יב א"ר זירא ואי תימא רבי חנינא [חיננא] בר פפא בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם מדת בשר ודם כלי ריקן מחזיק מלא אינו מחזיק ומדת הקב"ה מלא מחזיק ריקן אינו מחזיק שנאמר (שמות טו) אם שמוע תשמע לקול ה' אלהיך . אם שמוע תשמע ואם לאו לא תשמע . דבר אחר אם שמוע בישן תשמע בחדש ואם יפנה לבבך שוב לא תשמע :

מלא (מחזיק) אדם תכס : אם שמוע . פעם אחת סופך שתשמע אוזן פעם אחרת : אם תשמע בישן . שנית ושלשת (מ:) שתשמעת הפקקד ע"כ : בורא מיני דשאים . לפי שבכלל בורא פרי הטן

יג ועל הירקות הוא אומר בפה"א . רבי יהודה אומר בורא מיני דשאים . א"ר זירא ואיתימא

רבי

דער שכל ווייזט אויס אזוי וויא רב זאגט . אז אין א ברכה מוז מען דער מאנען דעם נאמען פון גאט . אונ אפילו מען זאגט ניט מלך העולם איז אויך א גוטע ברכה . ווארום מיר האבען געלערנט עס שטייט אין פסוק איך בין ניט אוועק געגאנגען פון דיין געבאט . אונ איך האב ניט פארגעסין . איך בין ניט אוועק געגאנגען איך זאל דיך ניט בענטשין . אונ איך האב ניט פארגעסין צו דער מאנען דיין נאמען אויף די תרומה אונ מעשר וואס איך האב גינעמין דאס הייסט איך האב גימאכט א ברכה ווען איך האב אפ גישייט די תרומה אונ מעשר . אונ אין די ברכה האב איך דער מאנט דיין נאמען : איך האב גיזאגט ברוך אתה ה' : אונ דער תנא לערנט ניט אז ער דארף זאגען . איך האב ניט פארגעסין צו זאגען אין דיא ברכה דיין נאמען אונ דיין מלוכה . איז געווים אז מען דארף נאר זאגען ה' אין די ברכה . אונ מלך העולם אפילו מען זאגט ניט איז דס אויך א ברכה :

יב אמר . רבי זירא האט גיזאגט אונ אנדערע זאגין רבי חנינא בר פפא האט גיזאגט קום זעה אז דיא מדות פון גאט זענען ניט וויא די מדות פון א מענטשין . דיא מדה פון א מענטשין אז ער האט א ליידיגע כלי פר נעמט די כלי וואס מען לייגט אריין אין איר . אז ער האט א פולע כלי אונ מען זאל וועלין נאך אריין לייגין אין דיא כלי . וועט דיא כלי ניט פר נעמען . אונ די מדות פון גאט איז ניט אזוי אז דער מענטש וואס ער איז דיא כלי פון גאט איז פול מיט תורה אונ מצות . נעמט ער צו נאך תורה אונ מצות : אז ער איז ליידיג פון תורה אונ מצות קען ער ניט פר נעמען די תורה אונ מצות . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אם שמע תשמע לקול ה' אלהיך . אויב הערין וועסטו הערין דעם קול פון דיין גאט . אויב דוא וועסט איין מאהל הערין דעם קול פון גאט צו מאהן מצות אונ לערנען תורה וועסטו אלע מאהל וועלין הערין דעם קול פון גאט צו טאהן מצוה אונ לערנען תורה . אונ אויב דוא ווילסט ניט אנהייבען צו הערין דעם קול פון גאט צו טאהן מצות אונ לערנען תורה . זאלסטו ניט מיינען היינט ווילסטו ניט דו וועסט אבער א מאהל יא וועלין . זאגט די תורה דו וועסט קיין מאהל ניט וועלין הערין די רייד פון גאט . ווארום אזוי וויא דער מענטש דער ווייטערט זיך פון דיא תורה . דער ווייטערט זיך די תורה פון דעם מענטש נאך מעהר . אזוי וויא עס שטייט ואם תעזבני יום יומים אעזבך דיא תורה זאגט אויב דוא וועסט מיך פאר לאזין איין טאג וועל איך דיך פאר לאזין צווייא טעג . נאך אזאך מיינט דער פסוק מיט דיא ווערטער אם שמוע תשמע אויב דוא וועסט צוא הערין די אלטע . דס מיינט מען אויב דוא וועסט אלע מאהל חזר'ין [איבער לערנען] וואס דוא האסט שוין לאנג גילערנט . וועסטו קענען צו הערין אונ פאר שטיין די נייע תורה וואס דו וועסט איצט לערנען . אונ אויב דו וועסט אפ קערין דיין הארץ פון די תורה וואס דו האסט גילערנט . וועסטו ניט פר שטיין צו לערנען נייע תורה :

יג ועל : אונ אויף ירקות דאס איז ארבעס קרויט אונע רקעס מעהרין . אונ גראזין

אזעלכע

רבי חנינא בר פפא מאי קראה (תהלים סח) ברוך ה' יום יום וכי ביום מברכין אותו ובלילה אין מברכין אותו אלא לומר לך בכל יום ויום תן לו מעין ברכותיו הכא נמ כל מין ומין תן לו מעין ברכותיו. (דף מג ע"ב) אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב מנין שמברכין על (כל ריח טוב) [הריח] שנאמר (תהלים קנ) כל הנשמה תהלל יה הללויה אי זהו דבר שהנשמה נהנית ממנו ואין הגוף נהנה ממנו הוי אומר זה הריח:

יש דשאים וזרעים כגון קטניות וז"ו בעי שיכל ברכה לכל מין ומין : בכל יום ויום . שבת מעין שבת ויום טוב מעין יום טוב :
זה שני לארץ . ארץ זית שמן ודבש דכתיב בסיפיה דקרא הפסיק ארץ את הסדר והוז' לעשות זיתים והתמרים חשובים מרמונים שהרמון חמישי לארץ שהוזכר בראש המקרא ודבש שני לארץ שהוזכר בסופו: מאן יהיב לן נגרי דפרזלא (רגלים של ברזל): ונשמעינך . ונשמך ונלך אחריך תמיד :

(דף מא ע"ב) **רב** חסדא ורב המנונא הוו יתבי בסעודתא אייתי לקמייהו תמרי ורמוני שקל רב המנונא בריך אתמרי ברישא אמר ליה (רב חסדא) לא סבר ליה מר להא דאמר רב יוסף ואיתימא רבי יצחק כל המוקדם בפסוק זה קודם לברכה אמר ליה זה שני לארץ וזה חמישי לארץ אמר ליה מאן יהיב לן נגרי דפרזלא ונשמעינך:

אמר

אזעלכע וואס אמענטש עסט זיי שאלאטין. מאכט מען אברכה בורא פרי האדמה. רבי יהודה זאגט אויף גראז: אזוי וויא שאלאטין. זאל מען מאכען אברכה בורא מיני דשאים. נאט האט בשאפען מינים גראז. רבי זירא האט גזאגט און אנדערע זאגען רבי חייא בר פפא האט גזאגט פון וועלכען פסוק ווייסען מיר אז מען דארף מאכען אויף יעדער מין עסין אבזונדער ברכה. ענטפערט די גמרא עס שטייט אין פסוק גילויבט איז גאט יעדער טאג. נאר בייא טאג לויבט מען גאט און ביי נאכט לויבט מען ניט צו גאט. נאר דער פסוק מיינט דיר צו זאגן יעדער טאג זאלסטו לויבען צו גאט מיט די ברכות וואס גיהער צו דעם טאג. שבת זאלסטו לויבען מיט דיא ברכות וואס גיהער צו שבת. יעדער יום טוב זאלסטו לויבען מיט דיא ברכות וואס גיהער צו דעם יום טוב. דא אויך אזוי אויף יעדער מין באזונדער זאלסטו לויבען גאט מיט די ברכה וואס גיהער צו דעם מין: רב זוטרא בר טוביה האט גזאגט פון רבס וועגין פון וואנען ווייסען מיר אז מען דארף מאכען אברכה אז מען שמעקט אגוטען ריח. עס שטייט אין פסוק אלע נשמות זאלין לויבען גאט. איז דאך די קשיא דער גוף מיט די נשמה ביידע צוא זאמען לויבען דאך גאט. נאר מען מיינט אויף די זאכען וואס די נשמה אליין האט הנאה. און ניט דער גוף: דארף מען אויך לויבען גאט. וועלכע זאך איז דאס וואס די נשמה האט הנאה פון די זאך. און דער גוף האט ניט קיין הנאה פון דיא זאך. דאס מיינט מען אגוטען ריח. דארף מען אויף אגוטען ריח מאכען אברכה:

יד רב חסדא און רב המנונא האבען זיך גיזעצט עסין האט מען גיבראכט פאר זיי טייטלען און מילגרוימען האט רב המנונא גינומען אטייטול פריער און האט גימאכט אויף איהם אברכה. האט רב חסדא גזאגט צו רב המנונא האלט דען ניט דער רבי וואס רב יוסף האט גזאגט און אנדערע זאגען רבי יצחק האט דאס גזאגט דיא זאך וואס שטייט פריער אין דעם פסוק. אויף די זאך דארף מען פריער מאכען אברכה. און אין פסוק שטייט (ארץ חטה ושעורה גפן תאנה ורמון ארץ זית שמן ודבש). און דבש (האניק) מיינט מען תמרים (טייטלען) פאר צייטען פלעגט זיין האניק פון טייטלען. שטייט דאך אין פסוק פריער רמון (מילגרוים) דער נאך תמרים (טייטלען) דארף מען דאך מאכען אברכה אויף מילגרוימען פריער. פר וואס האסטו גימאכט אברכה אויף טייטלען פריער. האט רב המנונא גזאגט צו רב חסדא תמרים איז דאס אנדערע מין פון דעם אנדערין ווארט ארץ. און רמונים איז דאס פינפטע מין פון ערשטין ווארט ארץ. שטייט דאך תמרים נענטער צום ווארט ארץ וויא רמונים. האט רב חסדא גזאגט צו רב המנונא ווער וואלט אונז געבין אייזערנע פיס. ודאס הייסט הלואי וואלטין מיר גיהאט אייזערנע פיס. מיר זאלין קענען גיין וואו נאר דו גייסט און הערין פון דיר תורה לערנען:

אמר

(דף מב) **טו** **אמר** רבי חייא בר אשי אמר רב שלש תכיפות הן תיכף לסמיכה שחיטה תיכף לגאולה תפלה תיכף לנטילת ידים ברכה]: **אמר** אביי אף (אנן נמי תנינא) [אנו נאמר] תיכף לתלמידי חכמים ברכה (במעשה ידיהם) שנאמר (בראשית ל) ויברכני ה' בגללך ואי בעית אימא מהכא (שם לג) ויברך ה' את בית המצרי בגלל יוסף:

(ע"ב) **טז** **כי** נח נפשיה דרב אזלי תלמידיו בתריה כי הדרי אמרי ניזול וניכול לחמא אנהר דנק בתר דכריכו יתבי וקא מבעיא להו הסבו דוקא תנן אבל ישבו לא או דלמא כיון דאמרי ניזול וניכול ריפתא בדוכתא פלניתא כי הסבו דמי לא הוו בידייהו קם רב אדא בר אהבה אהדר קרעיה לאחוריה וקרע קריעה אחרינא אמר נח נפשיה דרב וברכת מזונא לא גמרינן עד דאתא ההוא סבא רמי להו כתניתא אברייתא ושני להו כיון דאמרי ניזיל וניכול להמא בדוכתא פלן כהסבו דמי:

נטילת ידים. דמים אחרונים ברכת המזון ולא יאכל כלום עד שיברך על מזונו: תיכף לת"ח. המקבלו אל"ו ומארחו בביתו: ברכה. בביתו: אזלי תלמידיו בתריה דקברוהו בעיר אחרת: נהר דנק. כך שמו: הסבו דוקא דקתני היו יושבין ילא הזמנת מקום הוא דלא הוי קביעות אבל אגו שהזמנינהו לכך הוי קביעות ואחד מברך לכלן: אהדר קרעיה לאחוריה. קרע שקרע בהספד לפי שחזיר החלוק לאחוריו ומה שלאחור לפניו כדי לקרוע קרע אחר לראות אבל עכשיו ליום המיתה על שהיו צריכין יהורלה ואין יודעין להורות. רמי נהו וכו'. כדרמינן לעיל וע"כ מבעיא ליה להוקמי

טו אמר · רבי חייא בר אשי האט געזאגט פון רבס וועגן דריי זאכען זענען דא וואס זייא מוזין גיטאהן ווערין באלד נאך דיא פריערדיגע זאך · וויא דער בעל הבית לייגט ארויף דיא הענט אויף דעם קרבן . מוז מען איהם באלד שעכטין · וויא מען זאגט נאר דיא ברכה גאל ישראל מוז מען באלד זאגין שמונה עשרה · וויא מען וואשט נאר די הענט מים אחרונים . מוז מען באלד בענטשין · האט אביי געזאגט מיר וועלין אויך זאגין נאך אזאך וואס ווערט גיטאהן באלד איין זאך נאך די אנדערע · וויא איינער נעמט נאר אריין א תלמיד חכם צו זיך אין שטוב . ווערט ער באלד גיבענשט . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק לבן האט געזאגט צו יעקב אבינו גאט האט מיך גיבענשט פון דיינעט וועגין · אונ אויב דוא ווילסט וועל איך דיר זאגין פון דעם פסוק גאט האט גיבענטשט דיא הויז פון דעם מצרי ווייל יוסף איז גיוועזן בייא איהם אין שטוב :

טז כי · אז רב איז גישטארבען זענען זיינע תלמידים גיגאנגען נאך דער מטה . ומען האט איהם בגראבען אין איין אנדער שטאט) אז זייא זענען גיגאנגען צוריק פון דער לויה האבען זייא געזאגט מיר וועלין גיין ביז צום טייך דנק אונ דארטין וועלען מיר עסין ברויט . דער נאך ווי זייא האבען אפ גיגעסין זענען זייא גיזעסען אונ האבען גיפרעגט איינער בייא דעם אנדערין : צוא האבען מיר גילערנט נאר אז אלע זיצען ביי דעם עסין אנגילעהנט (אזוי וויא מיר זיצען פסח ביי דעם סדר) דא זאל איינער בענטשין אונ דיא איבעריגע אלע זאלען הערין אונ ענפערין אמן · אבער אז זייא זיצען נים אן גילעהנט . זאל נים איינער בענטשין פאר אלע . נאר יעדער בזונדער בענטשט . אדער טאמער איז נים אזוי ווייל זייא האבען געזאגט מיר וועלען גיין עסין ברויט אויף יענעם ארט . אונ האבען זיך אן גיברייט זייא זאלען עסין אלע צו זאמען . איז גלייך וויא זייא וואלטין גיוועזן אנגילעהנט . דארף בענטשין איינער פאר זייא אלע . האבען זייא נים געוואוסט דעם דין . איז רב אדא בר אהבה אויף גישטאנען פון זיין ארט . אונ די קאפאטע זיינע וואס ער האט איינגעריסען ווען רב איז גישטארבען האט ער אומגיקערט דעם פארונט אויף הינטען אונ דעם הינטען אויף פארינט . אונ האט נאך איין מאהל איין געריסען די קאפאטע . אונ רב אדא האט געזאגט רב איז גישטארבען אונ מיר האבען נים גילערנט די דינים פון בענטשין · ביז איין אלטער מאן איז גיקומען צו זייא אונ האט זייא גיפרעגט אקשיא פון איין ברייתא אויף די אנדערע . אונ ער האט זייא פר ענפערט . האבען זייא גילערנט דעם דין ווייל זייא האבען געזאגט מיר וועלין גיין ביז צו דעם ארט אונ מיר וועלין דארט עסין ברויט . איז גלייך ווי אלע וואלטין גיזעסין אן גילעהנט . אונ איינער בענטשט פר אלע עיין בגמרא :

אמר

(דף מג) **יז (אמר** רב חייא בר אשי אמר רב) הנוטל ידיו תחלה באחרונה הוא מזומן לברכה רב ורבי חייא הוו יתבי קמיה דרבי בסעודתא אמר ליה רבי לרב קום משי ידך חזייה דהוה מרתת א"ל רב חנינא (בגמ' רבי חייא) בר פחתי עיין בברכת מזונא קאמר לך:

(ע"ב) **יח ואמר** רב (חסדא) [זוטרא] בר טוביה אמר רב עתידין כל בחורי ישראל שלא טעמו טעם חטא שיתנו ריח כלבנון שנאמר (הושע יד) ילכו יונקותיו ויהי כזית הודו וריח לו כלבנון. אמר רב הסדא (זוטרא בר טוביה) אמר רב מאי דכתיב (קהלת ג) את הכל עשה יפה בעתו מלמד שכל אחד ואחד יפה לו הקב"ה אומנותו בפניו. אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי תלי (ליה) קורא לדבר אחר ואיהו דידיה עביד. ואמר רב זוטרא (בר טוביה אמר רב ואמרי לה אמר רב חנן בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידא ואמרי לה אמר רבי יוחנן) משום רבי שמעון בן יוחאי נוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חבירו ברבים כנא לן מתמר

בריתא בהכי וקתני אחד מברך שאלא דקביעות הוא: הנוטל ידיו תחלה. במים אחרונים הוא מזומן לברכת המזון: חזייה. רבי חייא לרב דהוה מרתת כמא כלא ידיו מלוכלכות לו במה שהאריך באכילה יותר מדאי: עיין בברכת מזוני קאמר לך. כלן נתן לך רשות לברך ברכת המזון שהנוטל ידיו תחלה הוא מברך:

כלבנון. שמריחין עליו ופרחיו: יפה לו אומנותו בפניו. ואפילו בורסקי נאה בעיניו ועשה הקב"ה כן כדי שלא יחסר אומנות מן העולם: קורא. רך הגדל בדקל: תלי ליה וכו'. אף הולין בקורא להזיר באוכלו כדי שאכלו נקי הוא יגלגלנו באספס כמו כן יפה לו אומנותו: דבר אחר. חזיר

יז אָמַר. רַב חִיָּא בַּר אַשִׁי האט גֶזָאגְט פון רַבְּס וועגן ווער עֶס וואשט פְרִיעֶר מַיִם אַחֲרוֹנִים דער איז אָן גִיבְּרֵייט צו בֶּענְטְשִׁין. רַב אונ רַבִּי חִיָּא זֶענֶען גִיזֶעסֶן פַר רַבִּי אונ האבֶּן גִיגֶעסֶן. האט רַבִּי גֶזָאגְט צו רַב שְׁטֵיי אויף אונ וואש די הֶענְט. האט רַבִּי חִיָּא גִיזֶעהֶן וויא רַב הָט מוֹרָא אונ ציטערט. רַב הָט גִימֵיינְט טָאמֶער הָט רַבִּי גִיזֶעהֶן זיינֶע הֶענְט זֶענֶען איינגֶעשְׁמוּצְט. אָדֶער עֶר הָאט צו פִיל גִיגֶעסֶן בַּיי די סְעוּדָה. הָט רַבִּי חִיָּא גֶזָאגְט צו רַב דוּא יַתְּמִין וָואס דוּא בִּיסְט גִיבָּארִין פון גרויסֶע לַייט זָאגְסְטוּ נִיט וויסְען וָואס רַבִּי מֵיינְט. רַבִּי הָט גִימֵיינְט דוּא זָאלְסְט אִיבֶּער זֶעהֶן דָם בֶּענְטְשִׁין. ווייל דוּא וועסְט בֶּענְטְשִׁין דְרִיבֶּער דַארְפְסְטוּ וואשֶׁען דיא הֶענְט פְרִיעֶר ווי אַלֶע:

יח וְאָמַר. נָאךְ הָט גֶזָאגְט רַב זוּטְרָא בַּר טוֹבְיָה פון רַבְּס וועגן אַלֶע יודִישֶׁע יוּנְגֶע מֶענְטְשִׁין וָוס הָאבֶּען נִיט פַר זוּכְט דֶעם טַעַם פון אַ עֲבֵירָה. וֶועלֶען אָן גִיבְּרֵייט זַיי זָאלִין גֶעבִּין אַגוּטֶען רֵיחַ אַזוי וויא אַוַואלְד. וָואס דיא בְּלוּמֶען שְׁמֶעקֶען. אַזוי וויא עֶס שְׁטֵייט אין פָּסוּק דיא יוּנְגֶע מֶענְטְשִׁין וֶועלִין גֵיין אונ זֵייעֶר שֵׁיינְקֵייט וֶועט זַיין אַזוי וויא אַ אֵייל בֵּירְט בוים. אונ דִיא וֶועלִין שְׁמֶעקִין אַזוי ווי אַ וַואלְד. רַב זוּטְרָא בַּר טוֹבְיָה הָט גֶזָאגְט פון רַבְּס וֶועגִין וָוס הָט גִימֵיינְט שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ וָואס עֶר הָט גֶזָאגְט אין סֵפֶר קֹהֶלֶת אַלְץ הָאט גָאט גִימַאכְט שֵׁיין אין זַיין צַייט. עֶר לֶערְנְט אוּנְז צו יֶעדֶער בַּעַל מְלָאכָה הָט גָאט שֵׁיין גִימַאכְט זַיין מְלָאכָה. די מְלָאכָה זָאל אִיהם גִיפֶעלִין אונ עֶר זָאל זִיא נִיט אַוֶועק וַוארְפֶען. הָט רַב פָּפָּא גְזָאגְט דָאס איז וָוס מֶענְטְשִׁין זָאגִין אַז מֶען זָאל אויף אֵיינֶעם חַזִיר אויף זַיין הַאלְדז די ווייכֶע קָארֶע וָואס וואַקְסְט אויף אַבּוים. עֶר זָאל דָאס עֶסִין רֵיין. אונ דֶער חַזִיר טוּהט זַיין זַאךְ. פְרִיעֶר וַוארְפְט עֶר אַרַיין דִיא קָארֶע אין מִיסְט דֶער נָאךְ עֶסְט עֶר זִיא. אַזוי שֵׁיין איז בַּייא אִיהם זַיין אַרְבֶּעט אונ זַיין עֶסִין:

וְאָמַר. נָאךְ הָט גֶזָאגְט רַב זוּטְרָא בַּר טוֹבְיָה פון רַבְּס וֶועגִין אונ אַנְדֶערֶע זָאגִין רַב חָנָן בַּר בִּיזְנָא הָט גֶזָאגְט פון רַבִּי שִׁמְעוֹן חֲסִידָאס וֶועגִין אונ אַנְדֶערֶע זָאגִין רַבִּי יוֹחָנָן הָט גֶזָאגְט פון רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי וֶועגִין עֶס דַארְף זַיין בֶּעסֶער בַּיי אַמֶענְטְשִׁין עֶר זָאל זִיךְ אַרַיין וַוארְפֶען אין אַבְּרֶענֶענְדִיגֶען קַאלְךְ אויבִין אונ זָאל נִיט פַר שֶׁעמֶען דֶעם פְּנִים פון זַיין חָבֵר פַאר פִיל מֶענְטְשִׁין. פון וַואנֶען וֵוייסֶען מִיר דָאס פון דיא מַעֲשֶׂה וָוס שְׁטֵייט אין דיא תּוֹרָה פון תָּמָר מִיט יְהוּדָה. עֶס שְׁטֵייט אין פָּסוּק מֶען הָט אַרוֹיס גֶעפִירְט תָּמָר צוּם פַר בְּרֶענֶען. פון דֶעסְטְוֶועגִין

הָט

מהמר שנאמר (בראשית לח) היא מוצאת וגו' :

יט תנו רבנן ששה דברים גנאי לו לתלמיד חכם אל יצא כשהוא מבושם לשוק . ואל יצא במנעלים המטולאים . ואל יצא יחידי בלילה . ואל יספר עם אשה בשוק . ואל יכנס באחרונה לבית המדרש . ואל ישב בבסיבה של עמי הארץ . ויש אומרים אף אל יפסיע פסיעה גסה . ואל יהלך בקומה זקופה . אל יצא כשהוא מבושם לשוק אמר רבי (אבא בריה דרבי) חייא בר אבא אמר רבי יוחנן במקום שחשודין על משכב זכור אמר רב ששת לא אמרן אלא בבגדו אבל בגופו זיעה מעברא ליה אמר רב פפא ושערו נמי כבגדו דמי ואמרי לה כגופו דמי . אל יצא במנעלים המטולאים איני והא רבי חייא בר אבא נפיק אמר מר זוטרא בריה דרב נחמן בטלאי על גבי טלאי . ולא אמרן אלא בפנתא אבל בגילדא לית לן בה. ובפנתא לא אמרן אלא באורחא אבל בביתא לית לן בה . ולא אמרן אלא ביכות החמה

אבל

שאינו טהור : היא מוצאת והיא שלחה וגו' . והיא בודאי לא אמרה אלו הסימנים של יהודה הם ולא אמרה הכר אלא לאיש אשר אלה לו אנכי הרה אם יודה יודה ואם לאו אשרף ולא אלבין פניו :
שחשודים על משכב זכור . שמבשמין עצמן כדי שיתאוו להם : שערו כבגדו דמי . דלא שכיחא בה זיעה : בפנתא . אנפוני"א בלעז מנ"ג כרגל : גילדא . עקב שקורין שול"א : ביומות

האט זיא ניט געזאגט אז זיא איז מעוברת פון יהודה . אונ דיא זאכען האט מיר יהודה געגעבען · נאר זיא האט געזאגט צו וועמען די זאכען געהערין פון דעם בין איך מעוברת · וועט יהודה מודה זיין אז דיא זאכען זענען זיינע אונ תמר איז פון איהם מעוברת ; איז גוט ; אונ אויב ער וועט זיך שעמען אונ וועט ניט מודה זיין . וויל זי פר ברענט ווערין אונ איהם ניט פר שעמען אונ זאגין אין די אויגין אז זי איז פון איהם מעוברת :

יט תנו רבנן . די רבנן האבען גילערנט זעקס זאכען זענען מיאוס א תלמיד חכם זאל אזוי טאהן . ער זאל ניט ארויס גיין אין גאס געצירט מיט בשמים עס זאל שמעקין פון איהם . ער זאל ניט ארויס גיין אין גאס מיט שיך וואס אויף זיי איז דא לאטעס . ער זאל ניט גיין אליין ביי נאכט אין גאס . ער זאל ניט שמועסין מיט א אשה אין גאס . ער זאל ניט אריין גיין דער לעצטער אין בית המדרש . ער זאל ניט זיצען צווישען א פארזאמלונג פון עמי הארצים . אונ אנדערע זאגין ער זאל ניט טרעטין קיין גרויסע טריט . ער זאל ניט גיין געשווינד . ער זאל ניט גיין אויף גישטעלט . מיט דעם קאפ ארויף . זאגט דיא גמרא פריער שטייט ער זאל ניט ארויס גיין אין גאס געצירט מיט בשמים עס זאל שמעקין פון איהם . האט רבי חייא בר אבא גזאגט פון רבי יוחנן וועגן דאס איז נאר אויף דעם ארט וואו זכרים זענען מזנה מיט זכרים . וועט מען איהם חושד זיין אז ער הט זיך אויך געצירט מיט בשמים מען זאל מיט איהם מזנה זיין . הט רב ששת גזאגט עס איז נאר אסור צו גיין מיט בשמים אויף די קליידער . אבער אז דיא בשמים זענען אויף זיין גוף וועט מען זאגין ער גייט מיט בשמים דער שלעכטער ריח פון דיא שוויים וואס אויף זיין לייב זאל פון איהם אוועק גיין . אונ מען וועט איהם ניט חושד זיין אויף משכב זכור . דריבער מעג מען . הט רב פפא גזאגט אז די האר זיינע זענען מיט בשמים . איז גלייך וויא דיא קליידער זענען מיט בשמים . טאר מען ניט . אונ אנדערע זאגען דיא בשמים וואס אויף דיא האר איז גלייך וויא די בשמים וואס אויף זיין גוף ; מעג מען . אונ אויף דעם ארט וואו זכרים זענען ניט מזנה מיט זכרים מעג מען ארויס גיין מיט בשמים אפילו , אויף די קליידער . ער זאל ניט ארויס גיין מיט לאטעס אויף דיא שיך . פרעגט די גמרא עס איז דאך ניט אזוי . רבי חייא בר אבא איז דאך ארויס גיגאנגען אין גאס מיט לאטעס אויף די שיך . האט מר זוטרא דער זוהן פון רב נחמן גזאגט אז דיא שיך זענען אלאטע אויף אלאטע טאר ניט א תלמיד חכם ארויס גיין מיט זיי אין גאס ; אונ דאס איז נאר אז דיא לאטעס זענען פון הויבין טאר ניט א תלמיד חכם מיט דיא שיך גיין אין גאס . אבער אז די לאטעס זענען אויף דיא פאדעשוועס . הארט אונז ניט . מעג ער גיין מיט דיא שיך אין גאס . אונ אז דיא לאטעס זענען פון הויבין וועט מען ניט נאר אין וועג . אין גאס . אבער אין שטוב הארט

אונז

אבל ביטות הגשמים ליה לן בה. ואל יצא יחידי בלילה משום חשדא. ולא אמרן אלא דלא קביע ליה עידנא אבל קביע ליה עידנא אמרי לעידניה קאזיל. ואל יספר עם אשה בשוק אמר רב חסדא אפילו היא אשתו ואפילו היא בתו ואפילו היא אחותו לפי שאין הכל בקיאין בקרובותיו. ואל יכנס באחרונה לבית המדרש דקרו ליה פושע. ואל יסב במסיבה של עמי הארץ דאתי לאמשוכי בתרייהו. ואל יפסיע פסיעה גסה דאמר מר פסיעה גסה נוטלת אחד מחמש מאות ממאור עיניו של אדם. ומאי תקנתיה להדר ליה בקידושא דבי שמשא. ואל יהלך בקומה זקופה (דלאו אורח ארעא) דאמר מר כל ההולך בקומה זקופה אפילו ד׳ אמות כאלו דוחק רגלי השכינה דכתיב (ישעיה ו) מלא כל הארץ כבודו:

(דף מד) כי אתא רב דימי אמר עיר אחת היה לו לינאי המלך בהר המלך שהיו מוציאין

סמנה

פירוש

בגשמים. הטיט מכסהו: משום חשדא. של זנות: ד״א קביע ליה עדנא. שלא קבע לו רגע עת ללמוד בלילה. אפילו היא אחותו. שאין הכל מכירין בה יחשדין אותו: דקרי ליה פושע. מתעצל: במסבה של דבי שמשא. שעושה כוס של קדוש בשבת בלילה:

אונז ניט. אין שטוב מעג ער גיין אין שיך אלאטע אויף אלאטע. אונ דאס איז נאר זומער טאר מען ניט גיין אין שיך אלאטע אויף אלאטע אין גאס. אבער ווינטער הארט אונז ניט. ווינטער מעג ער גיין אין גאס אין שיך אלאטע אויף אלאטע. ווייל די שיך זענען בשמירט מיט בלאטע. דער קענט מען ניט די לאטעס. אונ ער זאל ניט גיין אליין אין גאס ביי נאכט. מען זאל איהם ניט חושד זיין ער גייט מזנה זיין. אונ דס איז נאר גזאגט געווארין אז ער טאר ניט גיין קיין אויס געזעצטע צייט צו גיין לערנען אלע נאכט. ער וויל נאר גיין ביי נאכט אמאהל: טאר ער ניט. מען זאל איהם ניט חושד זיין אויף זנות. אבער אז ער האט אאויס געזעצטע צייט צו גיין לערנען אלע נאכט. וועט מען איהם ניט חושד זיין אויף זנות. ווארום אלע נאכט גייט מען דאך ניט מזנה זיין. וועט מען זאגין ער גייט צו זיין צייט לערנען. אונ ער זאל ניט שמועסין מיט אאשה אין גאס. האט רב חסדא גזאגט אפילו זיא איז זיין ווייב אונ אפילו זיא איז זיין טאכטער אונ אפילו זיא איז זיין שוועסטער ווייל ניט אלע מענטשין קענען זיינע קרובים. מען וועט ניט וויסען אז די אשה איז זיין ווייב אדער זיין שוועסטער אדער זיין טאכטער: וועט מען איהם חושד זיין אויף זנות. אונ ער זאל ניט אריין גיין דער לעצטער אין בית המדרש. ווארום מען וועט זאגין ער האט ניט קיין חשק (קיין לוסט) צו לערנען תורה. ער זאל ניט זיצען צווישען אפאר זאמלונג פון עמי הארצים. ער וועט וועלין הערין זיי שמועסין. וועט ער דער ווייל ניט לערנען. ער זאל ניט טרעטין קיין גרויסע טריט. ער זאל ניט גיין געשווינד. ווארום דער תנא האט גזאגט אגרויסער טרעט נעמט צוא פון דיא ליכטיגקייט פון זיינע אויגין אפינף הונדערט חלק. מיט וואס קען ער דאס פאריכטען. ער קען דאס צוריק קערין מיט דעם כוס פון קידוש שבת ביי נאכט. ווען ער מאכט קידוש שבת ביי נאכט אויף וויין זאל ער מיט די אויגען קוקען אין דעם כוס אונ אויף דיא ליכט. וועלען איהם דיא אויגען צוריק ליכטיג ווערין. ער זאל ניט גיין אויף געשטעלט מיט דעם קאפ ארויף ווארום דער תנא האט גזאגט ווער עס גייט אויף געשטעלט מיט דעם קאפ ארויף אפילו נאר פיר איילין איז גלייך ווייא ער וואלט אוועק געשטויסען די פיס פון גאט. ווארום עס שטייט אין פסוק די גאנצע וועלט איז פול מיט דעם כבוד פון גאט. איז דאך אויף די וועלט נאר דא דער כבוד אונ דיא גרויסקייט פון גאט. אז דער מענטש הייבט אויף זיין קאפ ארויף אין דיא הייך. אונ ווערט ביי זיך גרויס. שטויסט ער דאך אוועק די גרויסקייט פון גאט פון דיא וועלט:

כי. אז רב דימי איז גיקומען האט ער גזאגט ינאי המלך האט גיהאט אויף דעם קעניגליכען בארג איין שטאט וואס יעדער וואך פון פרייטאג צוא פרייטאג פלעגט מען ארויס נעמען פון איר זעקס מאהל הונדערט טויזענד שיסלען פול מיט שטיקער פיש צוא געבין עסין

דיא

ממנה ששים רבוא ספלי טרית לקוצצי תאנים מע"ש לערב שבת. כי אתא רבין אמר אילן אחד היה לו לינאי המלך בהר המלך שהיו מורידין ממנו ארבעים סאה גוזלות מג' בריכות בחדש. כי אתא רבי יצחק אמר עיר אחת היתה בא"י ישראל וגופנית שמה שהיו בה שמונים זוגות אחים כהנים נשואין לשמונים זוגות אחיות כהנות ובדקו רבנן מסורא ועד נהרדעא ולא אשכחו בר מבנתיה דרב חסדא דהוו נסיבין לרמי בר חמא ולמר עוקבא בר חמא ואף על גב דאינהי הוו כהנתא אינהו לא הוו כהני:

(ע"ג) **כא אמר** רבי ינאי (אמר רב) כל שהוא כביצה ביצה טובה ממנו. כי אתא רבין אמר טבא ביעתא מגולגלתא משיתא קייסי סולתא. כי אתא רב דימי אמר טבא ביעתא מגולגלתא משיתא מטויתא מד' מבושלתא כל שהוא כביצה ביצה טובה הימנו לבר מבשרא:

כב תנו רבנן טחול יפה לשינים וקשה לבני מעים כל ירק חי מוריק וכל קטן מקטין וכל נפש משיב

כפלי טרית. ספלים מלאים חזיכות דג היתך שקורין טוני"א: לקוצצי התאנים. למאכל פועלים שקוצצים תאנים והיו צריכין עד שכל אלה צריכין להם למאכל: בריכות. קובייא"ש בלע"ז: מג' בריכות בחדש. ג' פעמים בחדש מורידין ממנו כך: פ' זוגות אחים. כמים שנים אחים היו כולן וכן נשותיהם:
כל שהוא כביצה ביצה טובה הימנו. אין לך מין מאכל שיעור כביצה שלא תהא ביצה טובה לגוף ממנו. מגולגלתא. צלויה קצת ורכה שסופין אותה: קייסי. מדות מחזיקות לוג: מגולגלתא מבושלת. טובה משתא קייסי. מטויתא. צלויה קצת טובה מד' קייסי: מבושלתא. במים עלה אמר רבי ינאי כל שהוא כביצה ביצה טובה הימנו:
כריבין. כרתי: כל ירק חי מוריק. נוטל מראה הפנים: וכל קטן. שלא גדל כל צרכו ולקמן מפרש כמה כל צרכו: וכל נפש. דבר חי המאכל שלם כגון דגים קטנים שגדלו כל צרכן:

די מענטשין וואס האבען געשניטען די פייגען. אזוי פיל מענטשין האבען געארבעט ביי די פייגען. אז רבין איז געקומען האט ער געזאגט ינאי המלך האט געהאט אויף דעם קעניגליכען בארג איין בוים וואס מען פלעגט אראפ נעמען פון איהם יונגע טויבין דריי מאהל אין חודש. יעדער מאהל האט מען אראפ גענומען פערציג סאה. איז הונדערט און צוואנציג סאה טויבין האט מען אראפ גענומען אחודש פון דעם בוים, וואס די טויבען פלעגען זיך אדעוועו אויף דעם בוים. אז רבי יצחק איז געקומען האט ער געזאגט אין ארץ ישראל איז געווען איין שטאט איר נאמען איז געווען גופנית און אין איר איז געווען אכציג פאר ברידער כהנים וואס זיי האבען חתונה געהאט מיט אכציג פאר שוועסטער וואס זייא זענען אלע געווען טעכטער פון כהנים. און די רבנן האבען געזוכט פון סורא ביז נהרדעא און האבען נישט געפונען נאך אזוי אשטאט. אז די רבנן זאלען זיין ברידער און כהנים און די ווייבער זאלען זיין שוועסטער. און טעכטער פון כהנים אויסער די טעכטער פון רב חסדא זיי זענען געווען גענומען פאר ווייבער צו רמי בר חמא און צו מר עוקבא בר חמא. האבען אויך געהאלטען צוויי ברידער צוויי שוועסטער: אפילו די ווייבער זענען דאך געווען טעכטער פון כהנים. אבער זייא די מאנען זענען נישט געווען קיין כהנים:

כא אמר. רבי ינאי האט געזאגט יעדער עסין וואס עס איז גרויס וויא אאיי. איז אאיי בעסער פון איהם. אז רבין איז געקומען האט ער געזאגט אגיבראטענע איי אשיטערע אויס צוא זופין שטארקט דעם גוף מער וויא ער וואלט געגעסין זעקס מאס מעהל. אז רב דימי איז געקומען האט ער געזאגט אגיבראטענע איי אשיטערע אויס צו זופען שטארקט דעם גוף מער וויא ער וואלט געגעסין זעקס מאס מעהל. אגיבראטענע איי אהארטע (אגעדיכטע) צו עסין שטארקט דעם גוף מער ווי ער וואלט געגעסין פיר מאס מעהל. אגעקאכטע איי אין וואסער. יעדער עסין וואס עס איז גרויס ווי אאיי. איז אאיי בעסער פון איהם. אויסער פלייש. אש-קול פלייש גרויס וויא אאיי. איז די פלייש בעסער וויא די איי נבעסער מיינט מען געזינטער צום גוף:

כב תנו רבנן. די רבנן האבען געלערנט אז מען עסט מילץ איז געזונט צו די ציין. און ד-יז שלעכט צו די געדערים. אז מען עסט כרישין איז שלעכט צו די ציין און געזונט צו

די

משיב נפש וכל קרוב לנפש משיב הנפש כרוב למזון ותרדים לרפואה אוי לו לב"ת שהלפת עוברת בתוכו :

בקרוב לנפש . האוכל מן הבהמה במקום חיות שלה: לבית . לכרס האוכל לפת :

תנא הני מילי . דג' צריכין לברכה צריך : גדלו לה' אתי . הרי ג' וכן אקרא הבו גודל סיחיד אומר לג' :

שלשה שאכלו פרק שביעי

(דף מה) א שלשה שאכלו כאחד חייבין וכו' מנה"מ אמר רב אסי דאמר קרא (תהלים לד) גדלו לה' אתי ונרוממה שמו יחדו רבי אבהו אמר מהכא (דברים לב) כי שם ה' אקרא הבו גדל לאלהינו . אמר רבי חנין בר אבא (רבא) מנין לעונה אמן שלא יגביה קולו יותר מן המברך שנאמר (תהלים לד) גדלו לה' אתי ונרוממה שמו יחדו אמר רבי שמעון בן (לקיש) [פזי] מנין שאין המתרגם רשאי להגביה קולו יותר מן הקורא שנאמר משה

די גידערים . אלע ירקות אויב מען עסט זיי רוהע . מאכען זיי געל דעם פנים . אונ אלע ירקות אונ פירות וואס זענען נאך קליין . זייא זענען נאך ניט צייטיג . מאכען זייא קליין דעם גוף וואס עסט זייא . דער גוף ווערט ניט געשטארקט פון דעם עסין: אונ אז מען עסט אזוי אזאך וואס האט גילעבט . קערט דם צוריק דם לעבין פון מענטש : דער מענטש ווערט געזונד אונ געשטארקט . אונ לעבט לאנג . אונ די שטיק פלייש פון א בהמה וואס איז נאנט צו דעם ארט וואס דארט איז דער עיקר לעבין פון די בהמה . קערט צוריק דם לעבין פון מענטש . אז מען עסט די שטיק פלייש ווערט מען געזונד אונ געשטארקט . אונ מען לעבט לאנג . כרוב [קרויט] שפייזט דעם גוף : אונ תרדים איז געזונד צום גוף . ווייא צום שטוב [צום בויך] וואס לפת גייט אין איהם אריין :

פרק שביעי

א שלשה . אויב דריי מענטשין האבען גיגעסען צו זאמען מוזין זיי בענטשין צו זאמען : פון וואנען ווייסען מיר די רייד . אז זיי מוזען בענטשין צו זאמען : האט רב אסי גזאגט דער פסוק זאגט דוד המלך האט גזאגט צו די מענטשין ויינע איר זאלט זאגען מיט מיר צו זאמען דיא גרויסקייט פון גאט . אונ ניט יעדער בזונדער זאל לויבען גאט . אונ איך מיט אייך צו זאמען וועלין מיר זאגען ווי דער הויבען איז זיין נאמן . אונ ווייל עס שטייט דוד האט גזאגט צו דיא מענטשין . אונ עס שטייט ניט צו וויא פיל מענטשין איז דאס ווינציגסטע צוויי . ווען מיר וואו עס איז דא דריי מענטשין מוזין אלע דריי צו זאמען לויבען גאט ניט יעדער בזונדר . רבי אבהו זאגט פון דאנען ווייסען מיר אז דריי מענטשין מוזען בענטשין צו זאמען [אויב זייא האבען גיגעסען צו זאמען] . עס שטייט אין פסוק משה רבינו האט גזאגט אז איך וועל רופען דעם נאמען פון גאט גיט גרויסקייט צו אונזער גאט . מיר זאלען איהם לויבען אלע דריי צו זא מען [ווארום וואו עס שטייט אצאהל פון פיל . אונ עס שטייט ניט וויא פיל . איז דס ווינציגסטע צוויי] . ווען מיר וואו עס איז דא דריי מענטשין מוזין אלע צו זאמען לויבען גאט . ניט יעדער בזונדר . רבי חנין בר אבא האט גזאגט) פון וואנען ווייסען מיר אז דער וואס ענטפערט אמן זאל ניט זאגען דעם ווארט אמן העכער וויא דער וואס זאגט די ברכה . ווארום עס שטייט אין פסוק איר זאלט זאגען מיט מיר צו זאמען די גרויסקייט פון גאט . אונ מיר זאלען זאגען צו זאמען ווי דער הויבען זיין נאמען איז . ווייל ער זאגט דעם ווארט יחדו צו זאמען . מיינט מען אלע גלייך מיט איין קול . די וואס ווערלין ענטפערין זאלען ניט זאגען העכער פון איהם . רבי שמעון בן פזי האט גזאגט פון וואנען ווייסען מיר אז דער וואס זאגט דעם פסוק אויף תרגום . טאר ניט זאגין דעם תרגום העכער ווי דער וואס לייענט זאגט דעם פסוק לשון קודש . [פאר צייטען האבען דיא פראסטע מענטשין ניט פר שטאנען לשון קודש . נאר אלע האבען גירעט תרגום לשון . ווען מען פרעגט לייענען אין די ספר תורה . האט מען גזאגט אפסוק לשון קודש ; אונ איינער האט איבער גיזעצט

(כמות ים) משה ידבר והאלהים יעננו בקול כה תלמוד לומר בקול בקולו של משה. הניא נמי הכי אין המתרגם רשאי להגביה קולו יותר כן הקורא ואם א"א למתרגם להגביה קולו עם הקורא ימעך הקורא קולו ויקרא :

(דף מו) **ב** רבי זירא חלש על לגביה רבי אבהו קבל עליה אי מיהפח קטינא חריך שקי עבידנא יומא טבא לרבנן איתפח עביד סעודתא לכולהו רבנן כי מטא למשרי אמר ליה לרבי זירא לישרי לן מר אמר ליה לא סבירא ליה מר להא דאמר רבי יוחנן בעל הבית בוצע. ש"א להו. כי מטא לברוכי אמ' ליה נבריך לן מר אמר ליה לא סבירא ליה מר להא דרב הונא דמן בבל בוצע מברך. ואיהו כמאן סבירא ליה כי הא דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי בעה"ב בוצע ואורח מברך בעל הבית בוצע כדי שיבצע בעין יפה ואורח מברך כדי שיברך לבעל הבית מאי מברך יהי רצון שלא יבוש בעל הבית בעולם הזה ולא יכלם לעולם הבא ורבי מוסיף בה דברים ויצלח מאד בכל נכסיו ויהיו נכסיו ונכסינו (מוצלחים ו) קרובים (ומוצלחים) לעיר ואל ישלוט

קטינא חריך שקא. כך היו קורין לרבי זירא: כי מטא למיכלי. ליטול דשילתא כי ומר פ"ום ברכת המוציא ולאכול: רב הונא דמבבל. היינו ר"ס סתמא ולפי שבעבמיו סיה רבי זירא בא"י כמקום רבי אבהו והוא עלה מבבל קאמר הכי: קרובים לעיר. שיכול ללוותן בעה"ב תמיד ולדעת מס

די לשון קודש אויף תרגום לשון. ווארום עס שטייט אין פסוק משה רבינו פרעגט ביידין און גאט פרעגט איהם ענטפערין מיט דעם קול. מיט וועלכין קול. מיט דעם קול פון משה רבינו. גאט האט ניט גירעט העכער וויא משה רבינו. מיר האבען אויך אזוי גילערנט דער וואס זאגט דעם פסוק אויף תרגום זאל ער ניט זאגין דעם תרגום העכער ווי דער וואס לייענט זאגט דעם פסוק לשון קודש. אויב דער וואס זאגט דעם פסוק תרגום קען ניט שרייען אזוי הויך וויא דער וואס זאגט דעם פסוק לשון קודש. זאל דער וואס זאגט דעם פסוק לשון קודש נידעריג מאכען זיין קול. און זאל זאגין די לשון קודש אזוי נידעריג ווי דער וואס זאגט דעם תרגום :

ב רבי זירא איז קראנק גיווארין איז רבי אבהו אריין גיגאנגען צו רבי זירא מבקר חולה זיין. האט רבי אבהו גינומען אויף זיך אויב רבי זירא וועט גיזונד ווערין ורבי זיראן האט מען גירופען קטינא חריך שקי דער קליינער וואס האט פר ברענטע קניא. אזוי ווי עס שטייט אין בבא מציעא. וועל איך מאכען איום טוב פאר די רבנן. און רבי זירא איז גיזונד גיווארין. האט רבי אבהו גימאכט אסעודה פר אלע רבנן. אז מען האט גידארפט מאכען המוציא. האט רבי אבהו גזאגט צו רבי זירא זאל דער רבי פר אונז מאכען המוציא. האט רבי זירא גזאגט צו רבי אבהו האלט דען ניט דער רבי וואס רבי יוחנן האט גזאגט דער בעל הבית דארף מאכען המוציא. האט רבי אבהו גימאכט המוציא. אז עס איז גיקומען צום בענטשין. האט רבי אבהו גזאגט צו רבי זירא זאל דער רבי פר אונז בענטשין. האט רבי זירא גזאגט צו רבי אבהו האלט דען ניט דער רבי וואס רב הונא פון בבל האט גזאגט דער וואס האט גימאכט המוציא דער זאל בענטשין. דארף רבי אבהו בענטשין ווייל ער האט גימאכט המוציא : וויא ווער האלט רבי אבהו וואס ער זאגט רבי זירא זאל בענטשין. אזוי וויא רבי יוחנן וואס ער זאגט פון רבי שמעון בן יוחים וועגין דער בעל הבית זאל מאכען המוציא. און דער פרעמדער וואס עסט ביי דעם טיש פון בעל הבית זאל בענטשין. דער בעל הבית מאכט המוציא. ער זאל אפ שניידען פון דעם ברויט און געבין פר יעדין מענטש וואס זיצט ביי דעם טיש. מיט אגוטע אויג. ער זאל פר גינען. און דער גאסט זאל בענטשין. ער זאל בענטשין צום בעל הבית. ווי זאל ער איהם בענטשין. ער זאל זאגין עס זאל זיין דער ווילען פון גאט דער בעל הבית זאל זיך ניט שעמען אויף די וועלט. און ער זאל ניט ווערין פר שעמט אויף עולם הבא. און רבי האט נימעהרט נאך זאכען צוא בעטין פאר דעם בעל הבית. ער זאל זייער שטארק בגליקען אין זיין פאר מעגין. זיין פר מעגין און אונזער פר מעגין זאלען זיין גליקלאך. און אונזערע גישעפטין זאלין זיין נאנט צום שטאט. עס זאל ניט באהערשין קיין שטן נקיין שטערונג אין אלץ וואס ער וועט מאהן. און אין אלץ וואס מיר וועלין

ישלוט שטן במעשה ידיו ובמעשה ידינו ואל יזדקר לפניו ולא לפנינו שום דבר הרהור וחטא ועבירה מעתה ועד עולם:

(ע"ב) ג תנו רבנן אין מכבדין לא בדרכים ולא בגשרים ולא בידים מזוהמות. רבין ואביי הוו קאזלי באורחא קדמיה חמריה דרבין לדאביי ולא אמר ליה ניזיל מר אמר מדסליק האי מרבנן ממערבא גס ליה דעתיה כי מטא לפתחא דבי כנישתא אמר ליה ניעול מר אמר ליה ועד השתא לאו מר אנא אמר ליה הכי אמר רבי יוחנן אין מכבדין אלא בפתח שיש בה מזוזה דאית בה מזוזה אין דלית בה מזוזה לא אלא מעתה בית הכנסת ובית המדרש דלית בהו מזוזה אין הכי נמי דאין מכבדין אלא אימא בפתח הראוי למזוזה:

(דף מז) ד תנו רבנן אין עונין לא אמן חטופה ולא אמן קטופה ולא אמן יתומה ולא יזרוק

כס גרי"ן: נכסיו. קרקעות:
אין מכבדין. לומר סיס אתה קודם: לא בדרכים. פילכי דרכים לומר לגדול סימנו לך לפני: ולא בידים מזוהמות. במים אחרונים: ממערבא. לפי שהיה רבין רגיל לעלות מבבל לא"י ולומר הוא דבריו משמו של ר' יוחנן: בפתח הראוי למזוזה. כלומר בכניסת כל פתחים למעוטי דרכים ופרצות: חטופה. שקורין את האל"ף בחטף ולא בפת"ח ואומר המן והוא צריך לומר אמן: קטופה. שמחסר קריאת הנו"ן שאין מוציאה בפה שתהא נכרת: יתומה. שלא שמע הברכה אלא שמע בעונין אמן: ולא יזרוק ברכה מפיו. נמסירות שדומה עליו כמשוי אלא שתוק קבוע הוא לו:

מאכן. און עס זאל ניט אריין שפרינגען ניט פאר איהם און ניט פאר אונז קיין טראכטונג פון עבירות. פון איצט ביז אייביג:

ג תנו רבנן. די רבנן האבען גילערנט מען דארף ניט געבין כבוד צו אנדערע'ן ניט אין וועג און ניט אויף אבריק, אין וועג אדער אויף אבריק דארף מען ניט זאגין צו אנדערע'ן ער זאל גיין פריער. און ווען מען האט שמוציגע הענט פון עסין און מען דארף וואשען מים אחרונים. דארף מען ניט געבין כבוד צו אנדערע'ן ער זאל פריער וואשען. נאר ווער עס וויל וואשט פריער. רבין און אביי זענען גיגאנגען אין וועג. און האבען גערימען אויף אייזלען. איז דער אייזיל פון רבין גיגאנגען גישווינדער און ער איז גיגאנגען פריער פאר דעם אייזיל פון אביי. און רבין האט ניט גזאגט צו אביי זאל דער רבי גיין פריער. האט אביי גזאגט וויא דער למדן איז גיקומען פון ארץ ישראל איז ער גרויס גיווארין. אז זייא זענען גיקומען צוא דיא טיר פון שוהל. האט רבין גזאגט צו אביי זאל דער רבי פריער אריין גיין; האט אביי גזאגט צו רבין און ביז איצט בין איך ניט גיוועזען קיין רבי. פאר וואס האסטו מיר ביז איצט ניט גיהייסען גיין פריער. האט רבין גזאגט צו אביי אזוי האט רבי יוחנן גזאגט מען דארף ניט געבין כבוד צו אנדערע'ן ער זאל גיין פריער. נאר אז מען גייט אריין אין א טיר וואס דארטען איז דא א מזוזה. דארף מען געבין כבוד דעם גרעסערין ער זאל גיין פריער. פרעגט די גמרא אויב אין די טיר איז דא א מזוזה דארף מען געבין כבוד דעם גרעסערין ער זאל גיין פריער. אויב אין די טיר איז ניטא קיין מזוזה דארף מען ניט געבין כבוד צו אנדערע'ן ער זאל גיין פריער. וועלין מיר פרעגין א שוהל און א בית המדרש וואס אין זייערע טירען איז ניטא קיין מזוזה דארף מען אויך ניט געבין כבוד צו אנדערע'ן ער זאל אריין גיין פריער אין שוהל אדער אין בית המדרש. איז דאך אויף דיר א קשיא פאר וואס הייסטו מיר איך זאל פריער אריין גיין אין שוהל. נאר אזוי זאג. אזוי א טיר וואס מען דארף אין איר מאכען א מזוזה. דארף מען געבין כבוד צו אנדערע'ן ער זאל פריער אריין גיין. אבער אין וועג אדער אויף אבריק אדער דורך אאויס גיבראכענע וואנט דארף מען ניט געבין כבוד צוא אנדערע'ן ער זאל פריער אריין גיין:

ד תנו רבנן: די רבנן האבען גילערנט מען טאר ניט חאפין דעם ווארט אמן. נאר מען זאל גוט ארויס ריידען דעם אל"ף פון אמן מיט א קמ"ץ: און ניט קיין אפ גיהאקטין אמן. נאר מען זאל גוט ארויס ריידין דעם נו"ן פון אמן. און ניט א אמן וואס ער איז א יתום. ער האט ניט גיהערט די ברכה. נאר ער הערט אלע ענטפערין אמן ענטפערט ער אויך וביא איהם איז דער אמן א יתום ער האט ניט קיין ברכה) דס טאר מען ניט. און ער זאל ניט ארויס ווארפען קיין ברכה

יזרוק ברכה כפיו . בן עזאי אומר כל העונה אמן יתומה יהיו בניו יתומים חטופה יתחטפו ימיו קטופה יתקטפו ימיו ושנותיו וכל המאריך באמן מאריכין לו ימיו ושנותיו :

(ע"ב) **ה תניא** איזהו עם הארץ כל שאינו אוכל חוליו בטהרה דברי ר"מ וחכמים אומרים כל שאינו מעשר פירותיו כראוי והני כותאי עשורי מעשרי כדחזי דבמאי דכתיב באורייתא מזהר זהירי דאמר מר כל מצוה שהחזיקו בה כותיים הרבה מדקדקים בה יותר מישראל :

ו תנו רבנן איזהו עם הארץ כל שאינו קורא קריאת שמע שחרית וערבית דברי רבי אליעזר . רבי יהושע אומר כל שאין מניח תפילין . בן עזאי אומר כל שאין לו ציצית בבגדו . רבי נתן אומר כל שאין לו מזוזה על פתחו . רבי יונתן בן יוסף אומר כל מי שיש לו בנים ואינו מגדלן לת"ת . אחרים אומרים אפילו קרא ושנה ולא שמש תלמידי חכמים הרי זה עם הארץ . רב מנשיא בר תחליפא תנא הלכתא ספרא וספרי ולא אזמין עליה רמי בר חמא שכיב רמי בר חמא . אמר רבא האי דאיענש רמי בר חמא דלא אזמין

איזהו . ע"כ שדברו בו חכמים בכל מקום : איזהו עם הא"ץ . שדברו חכמים בכל מקום : שלא שמש ת"ח . ולא הגמרת התלמוד בסברא שהיו מתרצין לדברי משנה טעם והיו מתלמדים יחד ועוסקים בכך והוא דוגמת הגמרת שסדרו האמוראים : כפרא . ת"כ : הלכתא . משניות : לא אזמין עליה . לא רצה לצרפו לג' לזימון :

פון זיין מויל . מען טאר ניט זאגן אברכה געשווינד . נאר מען מוז זאגן אין ווארט נאך דעם אנדערין . אונ מען זאל אין זינען האבען וואס מען רעדט . אונ מען זאל לויבען גאט . בן עזאי זאגט ווער עס זאגט אאמן יתומה . וועלין זיינע קינדער ווערין יתומים . ווער עס חאפט . נער זאגט געשווינדו דעם ווארט אמן . אונ רעדט ניט גוט ארויס דעם אל"ף פון אמן . וועלין אוועק גיחאפט ווערין זיינע טעג . ווער עס האקט אפ דעם ווארט אמן . ער רעדט ניט גוט ארויס דעם נו"ן פון אמן . וועלין אפ גיהאקט ווערין זיינע טעג אונ זיינע יאהרין . ווער עס זאגט לאנג דעם ווארט אמן . ער רעדט איהם שארף ארויס . אונ הט אין זינען דיא כונה פון אמן . וועט מען איהם דער לייגגערין זיינע יאהרין אונ טעג :

ה תניא . מיר האבען גילערונט ווער הייסט אעם הארץ דער וואס עסט ניט זיינע עסן ביי זאלין זיין טהור . אפילו חולין ניט תרומה אונ ניט קיין קודש נארו געוויינליכע עסן דארף מען אנדערש ניט עסן נאר אז זייא זענען טהור . אונ דער מענטש וואס עסט וואס זענען טמא . אפילו זייא זענען חולין . הייסט ער אעם הארץ . אזוי זאגט רבי מאיר . אונ דיא חכמים זאגין דער וואס גיט ניט קיין מעשר פון זיינע פירות אזוי וויא מען דארף געבין . דער איז אעם הארץ . אונ די כותים גיבען מעשר אזוי וויא מען דארף געבין . ווארום די מצות וואס שטייט אין די תורה היטען דיא כותים . וואורום דער תנא האט גזאגט די מצות וואס דיא כותים האבען אן גינומען צו היטען זייא . זענען זיי מדקדק פיל בעסער ווי אידן . זיי היטען אפ די מצוה צו טאהן ווי דער דין איז . בעסער ווי דער יוד טוהט איר :

ו תנו רבנן . די רבנן האבען גילערנט ווער הייסט אעם הארץ דער וואס לייענט ניט קריאת שמע אין דער פריא אונ אין דער נאכט . אזוי זאגט רבי אליעזר . רבי יהושע זאגט דער וואס לייגט ניט תפילין . בן עזאי זאגט דער וואס הט ניט קיין ציצית אויף זיין קלייד . רבי נתן זאגט דער וואס הט ניט קיין מזוזה אויף זיין טיר . רבי יונתן בן יוסף זאגט דער וואס הט זיהן אונ ער גיט זייא ניט אין בית המדרש זיי זאלען לערנען . אנדערע זאגין אפילו ער הט גילערנט תורה נביאים אונ כתובים . אונ משניות . אויב ער האט ניט בדינט תלמידי חכמים (דס מיינט מען אויב ער האט ניט גילערנט קיין גמרא) איז ער אעם הארץ . רב מנשיא בר תחליפא הט גילערנט משניות אונ תורת כהנים . אונ ספרי ; אונ אז רמי בר חמא הט גיגעסן מיט נאך איינעם אונ מיט רב מנשיא . הט רמי בר חמא ניט גיוואלט בענטשן מיט מזומן . ער

דמשמע . משמש : דלא דק . לא בדק לשאול מדת רב מנשיא : מאס דרבים שאני . לכולא רבים י"ח לקדושה :

אזמין עליה דרב מנשיא בר ת חליפא . והתניא אחרים אומרים אפילו קרא ושנה ולא שמש ת"ח זהו ע"ה הארץ שאני רב מנשיא דמשמע להו לרבנן ורמי בר חמא הוא דלא דק אבתריה . ל"א כיון דשמע שמעתתא מפומייהו דרבנן וגריס לדו כצורבא מרבנן דמי :

ז אמר רבי יהושע בן לוי תשעה ועבד מצטרפין . מיתיבי מעשה ברבי אליעזר שנכנס לבית הכנסת ולא מצא עשרה ושחרר עבדו והשלימו לעשרה שחרר אין לא שחרר לא . תרי איצטריכו שחרר חד ונפיק בחד והיכי עביד הכי והאמר רב יהודה כל המשחרר עבדו עובר בעשה שנאמר (ויקרא כה) לעולם בהם תעבודו . לדבר מצוה שאני מצוה הבאה בעבירה היא מצוה דרבים שאני :

ח ואמר רבי יהושע בן לוי לעולם ישכים אדם לב"ה כדי שיזכה וימנה עם עשרה הראשונים שאפי'

הט ניט גיוואלט צו רעכענען רב מנשיא צום מזומן . איז רמי בר חמא גישטארבין . הט רבא גזאגט דס ווס רמי בר חמא איז גישטראפט גיווארין איז ווייל ער הט ניט גיוואלט צו רעכענען רב מנשיא בר התליפא צום מזומן . פרעגט די גמרא מיר האבין דאך גילערנט אנדערע זאגין אפילו ער הט גילערנט תורה נביאים אונ כתובים אונ משניות . אויב ער האט ניט בדינט תלמידי חכמים (אויב ער הט ניט גילערנט קיין גמרא) איז ער אעם הארץ . הט דאך רמי בר חמא רעכט גיהאט ווס ער הט ניט גיוואלט צו רעכענען רב מנשיא צום מזומן . פאר וואס איז ער גישטראפט גיווארין . ענטפערט די גמרא רב מנשיא איז אנדערש ער האט יא בדינט תלמידי חכמים . ער הט גילערנט גמרא נאר רמי בר חמא הט ניט נאך גיפרעגט אויף רב מנשיא ווס ער איז . ער הט גימיינט רב מנשיא איז אעם הארץ . דריבער איז רמי בר חמא גישטראפט גיווארין . איין אנדער לשון זאגט (אנדערע זאגין) אזוי הט די גמרא גיענטפערט ווייל רב מנשיא פלעגט הערין דינים פון די רבנן ווייא זיי לערנען . אונ ער פלעגט זייא עטליכע מאהל חזרין אוים ווייניג ער זאל זייא גידיינקען . איז ער גלייך ווי אלע יונגע רבנן . רבי יהושע בן לוי הט גזאגט ניין יודין אונ אעבד כנעני רעכונט מען צעהן . מען זאל זאגין קדושה אונ קדיש אונ ברכו . זאגט די גמרא איך וועל דיך אקשיא פרעגין רבי אליעזר איז אמאהל גיקומען אין שוהל אונ ער הט ניט גיטראפען קיין צעהן מענטשין . הט ער פריי גימאכט זיין עבד כנעני . אונ ער הט איהם צו גירעכונט עם זאל ווערין צעהן יודין . אז דער קנעכט איז פריי גיווארין רעכונט מען איהם יא צו צעהן . אבער אז ער איז ניט פריי גיווארין רעכונט מען איהם ניט צו צעהן . מען זאל מעגין זאגין קדיש אונ קדושה . ווי אזוי זאגט רבי יהושע בן לוי אפילו דער עבד כנעני איז ניט פריי . רעכונט מען איהם אויך צו צעהן . ענטפערט דיא גמרא צווייא מענטשין האבין גיפעלט צום מנין איין קנעכט הט ער פריי גימאכט . אונ מיט איין קנעכט האט ער יוצא גיוועזן אזוי וויא ער איז . ניט בעפרייט . אזוי וויא רבי יהושע בן לוי זאגט . פרעגט דיא גמרא ווי אזוי הט רבי אליעזר אזוי גיטאהן אונ הט פריי גימאכט זיין קנעכט . רב יהודה הט דאך גזאגט ווער עס מאכט פריי זיין עבד כנעני איז ער עובר אויף אמצות עשה . ווארום אין פסוק שטייט איר זאלט דינען אייביג מיט די כנעניש קנעכט . ענטפערט דיא גמרא אז מען דארף צוא אמצוה איז אנדערש . מעג מען דעם קנעכט פריי מאכען . פרעגט די גמרא דם איז דאך אמצוה וואס קומט דורך אעבירה . ווייל מען הט גיטאהן אעבירה אונ מען האט פריי גימאכט דעם קנעכט . איז גיווארין דיא מצוה מען זאל זאגין קדיש אונ קדושה . ענטפערט דיא גמרא אמצוה פון פיל מענטשין איז אנדערש . אפילו זיא קומט פון אעבירה איז זיא אויך אמצוה . אונ דא האבען דאך פיל מענטשין גיטאהן אמצוה . זיי האבען גזאגט קדושה . ברכו . קדיש :

ח ואמר . נאך הט רבי יהושע בן לוי גזאגט אמענטש זאל אייביג גיין גאנץ פריא אין שוהל

שאפי' מאה באים אחריו קבל (עליו) שכר כולם שכר כולם ע"ד אלא אימא נותנים לו שכר כנגד כולם:
(דף מט) **ת אמר** רב נחמן קטן היודע למי מברכין מזמנין עליו אביי ורבא הוו יתבי קמיה דרבה א"ל רבה למי מברכין אמרו ליה לרחמנא ורחמנא היכא יתיב רבא אחוי לשמי טללא אביי נפק לברא אחוי בלפי שמיא אמר להו רבה תרוייכו רבנן הויתו היינו דאמרי אינשי בוצין בוצין מקטפיה ידיע:

ט **ינאי** מלכא ומלכתא כריכי ריפתא בהדי הדדי ומדקטל להו לרבנן לא הוה ליה איניש לברוכי להו אמר לה לדביתהו מאן יהב לן גברא דמברך לן אמרה ליה דביתהו אישתבע לי דאי מייתינא לך גברא דלא מצערת ליה אשתבע לה. אייתיתיה לרבי שמעון בן שטח אחוה אותביה בין דידיה לדידה אמר ליה חזי כמה יקרא עבידנא לך אמר ליה לאו את מוקרית לי אלא אורייתא היא דמוקרית לי דכתיב (משלי ד) סלסלה ותרוממך (ובין נדיבים תושיבך) אמר לה קא חזית דלא מקבל

סללה. גג: מק נה. מקן שלו מקטמותו: בוצין. דלעת ויש דגרסי מקטפיה וקטף הוא שרף האילן כלומר מטעם שהוא הוגן ויוצא מפיק השרף של ניכר אם יהיה טוב: בוצין. ק"א קטנה: מקטים ידיע. כלומר כשהיא קטנה נכרת אם נגדלת לגבת: מק ניס. תמו קן לפור. עד כאן:
ינאי מלכא ממלכי בית חשמונאי היה והרג חכמי ישראל שבאו לפסלו מן הכהונה במס' קדושין: סלסלה ותרוממך. סיפיה דקרא תכבדך כי תחבקנה: אמר לה. למלכתא חזי דלא מקבל

שוהל דאווגען ער זאל זוכה זיין צו גיצייל'ט ווערין מיט די ערשטע צעהן. אפילו נאך די צעהן קומען נאך הונדערט געמען די ערשטע צעהן דעם שכר פון די הונדערט: פרעגט די גמרא וויא אזוי קען דס זיין אז די ערשטע צעהן נעמען צוא דעם שכר פון די איבעריגע מענטשין וואס קומען נאך זיי. נאר אזוי זאג די ערשטע צעהן נעמען אזוי פיל שכר וויא פיל עס נעמען די אלע איבריגע וואס קומען אין שול נאך זיי:

ח אמר. רב נחמן האט גזאגט אקינד וואס ווייס צו וועמען מען בענשט: אויב עס זענען דא נאך צוויי גרויסע מענטשין צו איהם. בענטשט מען מיט מזומן. אביי און רבא זענען גיזעסין פר רבה ווען זיי זענען גיוועזין קליינע קינדער. האט רבה צו זיי גזאגט צוא וועמען בענטשט מען, האבין זייא גזאגט צו גאט בענטשט מען. האט רבה זיי גיפרעגט וואו זיצט גאט. רבא האט געוויזין אויף דעם דאך זיצט גאט. אביי איז ארויס גיגאנגען אויף די גאס און האט געוויזין צום הימעל. אויף דעם הימעל זיצט גאט. האט רבה צו זיי גזאגט איר וועט ביידע זיין רבנן. דאס איז וואס מענטשין זאגין פלוצערין דער קענט מען פון זייער בליהונג. ווען זייא בליהען ווייס מען שוין צו דיא פלוצערין וועלין גוט זיין. די קינדער אביי און רבא. האט מען באלד דער קענט אז זיי וועלין זיין תלמידי חכמים:

ט ינאי המלך און דיא מלכה האבין גיגעסין צו זאמען ברויט נאזוי אסעודה וואס מען דארף דער נאך בענטשין. וויא ינאי המלך האט גיהרגעט די אלע רבנן האט ער ניט גיהאט קיין מענטש ווער עס זאל בענטשין פאר זיי. האט ינאי המלך גזאגט צוא זיין ווייב ווער וועט אונז געבין אמענטש וואס ער זאל בענטשין פר אונז. האט דאס ווייב גזאגט צו ינאי המלך שווער מיר אויב איך וועל דיר ברייננגען אמענטש וואס ווייס צו בענטשין. וועסטו איהם ניט מצער זיין. האט ינאי גישוואורין צו איר. האט זי גיבראכט איר ברודער רבי שמעון בן שטח. האט ינאי המלך גיזעצט רבי שמעון בן שטח צווישען איהם און די מלכה. האט ינאי המלך גזאגט צו רבי שמעון זעה וויא פיל כבוד איך האב דיר גיטאהן. האט רבי שמעון בן שטח גזאגט צו ינאי המלך ניט דו האסט מיר גיגעבין דעם כבוד. נאר די תורה האט מיר גיגעבין דעם כבוד. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אז דוא וועסט בשיינען דיא תורה. וועט דיא תורה דיך גרויס מאכען. דער נאך שטייט ווייטער אין פסוק הכבדך כי תחבקנה אז דוא וועסט ארום נעמען דיא תורה. וועט דיא תורה דיר געבין כבוד. האט ינאי המלך גזאגט צו זיין ווייב דוא זעהסט אז ער נעמט ניט איין זיך די ערשאפט פון מיין מלוכה. האט מען גיגעבין צוא רבי שמעון בן שטח אכוס ער זאל בענטשין. האט רבי שמעון בן שטח גזאגט וויא אזוי זאל איך בענטשין. איך זאל זאגין. גיזויבט

איז

מקבל מרות יהבו ליה כסא לברוכי אמר היכי אבריך ברוך שאכל ינאי וחבריו משלו. שתייה להההוא כסא יהבו ליה כסא אחריתי ובריך אמר רבי אבא בריה דרבי חייא בר אבא אמר רבי יותנן שמעון בן שטח דעבד לגרמיה הוא דעבד דהכי אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן לעולם אינו מוציא את הרבים ידי הובתן עד שיאכל כזית דגן:

מזונא שאין מכירין לבגן שום טובה, שאדם עושה לעם: היכי אבריך. הואיל ולא נגניתי אומר שברך שאכל ינאי וחבריו משלו בהתמיה: שמעון בן שטח דעבד. שברך להוציאם ידי חובתן בשביל כוס אחד בשתה: לגרמיה הוא דעבד. מן אדם מודה לו. (נ"ל לדעתו עשה):

(ע"ג) **יא אמר** ר"נ משה תקן להם לישראל ברכת הזן בשעה שירד להם המן יהושע תקן להם ברכת הארץ כיון שנכנסו לארץ דוד ושלמה תקנו בונה ירושלים דוד תקן על ישראל עמך ועל ירושלים עירך ושלמה תקן על הבית הגדול והקדוש. הטוב והמטיב ביבנה תקנוה כנגד הרוגי ביתר דאמר רב מתנא אותו היום שניתנו הרוגי ביתר לקבורה תיקנו ביבנה הטוב והמטיב הטוב שלא הסריחו והמטיב שניתנו לקבורה:

יב ת"ר מנין לברכת המזון מן התורה שנאמר (דברים ח) ואכלת ושבעת וגו'. ולפניו מנין ת"ל

איז גאט וואס ינאי אונ זיינע חברים האבין גיגעסין פון זיינע. וואס ער האט בשאפין פאר זיי) . ווי קען מען אזוי בענטשין. זיי האבין גיגעסין אונ איך וועל בענטשין. האט רבי שמעון בן שטח אויך גיטרונקען דעם כוס: האט מען איהם גיגעבין נאך אכוס אונ ער האט גיבענשט: והאט רבי אבא דער זוהן פון רבי חייא בר אבא גזאגט פון רבי יוחנן וועגין וואס רבי שמעון בן שטח האט גיטאהן . אז דורך איין כוס וואס ער האט גיטרונקין. האט ער גיבענשט פון זייערט וועגין . דאס האט ער אליין גיטאהן . אונ קיינער איז ניט מודה צו איהם: ווארום רבי חייא בר אבא האט אזוי גזאגט פון רבי יוחנן וועגין אמענטש טאר אנדערש ניט בענטשין פר פיל מענטשין . זייא זאלין יוצא זיין מיט זיין בענטשין וואס ער בענטשט פון זייערט וועגין סידין ער זאל עסין אשטיקול ברויט פון קארין אדער פון ווייץ גרויס וויא אאייל בירט. וואס ער דארף בענטשין פר זיך. קען ער אין זינען האבען צו בענטשין פון זייערט וועגין אויך. אבער אז ער האט ניט גיגעסין קיין ברויט וואס ער דארף ניט בענטשין פאר זיך. פון זייערט וועגין אליין טאר ער ניט בענטשין. אונ זייא זענען ניט יוצא מיט זיין בענטשין:

יא אמר. רב נחמן האט גזאגט ווען דער מן איז גיגאנגען פר דיא יודין אין דער מדבר. האט משה רבינו גזאגט צו די יודין זייא זאלין לויבין גאט. אונ זאלין זאגין די ברכה הזן את העולם כולו אונ ווייטער ביז הזן את הכל. ווען דיא יודין זענען אריין גיגאנגען אין ארץ ישראל. האט יהושע גזאגט צו די יודין זיי זאלין לויבין צו גאט. אונ זאלין זאגין די ברכה נודה לך אונ ווייטער ביז על הארץ ועל המזון. דוד המלך אונ שלמה המלך האבין גיהייסין זאגין דיא ברכה בונה ירושלים. דוד האט גיהייסין מען זאל בעטין בייא גאט ער זאל רחמנות האבין אויף דיא יודין אונ אויף ירושלים. דאס איז די ברכה רחם ה' אלהינו אונ ווייטער) . אונ שלמה האט גיהייסין מען זאל בעטין אויף דעם בית המקדש. מען זאל זאגין על הבית הגדול והקדוש ביז בונה ירושלים. דיא ברכה הטוב והמטיב האט מען גימאכט אין יבנה פאר דיא מענטשין וואס זענען גיהרגת גיווארין אין דיא שטאט ביתר: ווארום רב מתנה האט גזאגט דעם טאג וואס מען האט בגראבין די מענטשין וואס זענען גיהרגת גיווארין אין די שטאט ביתר. האט מען אין יבנה גיהייסין זאגין דיא ברכה הטוב והמטיב. גאט איז אגוטער וואס ער האט גיענדערט די נאטור אז דיא מתים זאלין ניט פאר שטונקין ווערין. אונ ער האט ניטאהן גוטעס מיט די מתים וואס זיי זענען בגראבין גיווארין:

יב תנו רבנן. דיא רבנן האבען גילערונט וואו שטייט אין דיא תורה אז מען דארף בענטשין נאך דעם עסין. עס שטייט אין דיא תורה אז דוא וועסט עסין אונ זאט זיין זאלסטו בענטשין. פון וואנען ווייס מען אז מען דארף מאכין אברכה פר דעם עסין: שטייט אין פסוק וואס

ת"ל אשר נתן לך משנתן לך] רבי נתן אומר אינו צריך הרי הוא אומר (ש"א ט) כבאכם העיר כן תמצאו אותו בטרם יעלה הבמתה כי לא יאכל העם עד בואו כי הוא יברך הזבח אחרי כן יאכלו הקרואים וכל כך למה לפי שהנשים דברניות הן ושמואל אמר כדי להסתכל ביפיו של שאול דכתיב (שם) משכמו ומעלה גבוה מכל העם. ורבי יוחנן אמר לפי שאין מלכות נוגעת בחברתה אפילו כמלא נימא. ואין לי אלא ברכת המזון ברכת התורה מנין אמר רבי ישמעאל קל וחומר על חיי שעה מברך על חיי עולם הבא לא כל שכן:

כי הוא יברך הזבח אחרי כן יאכלו הקרואים. למדנו שטעון לברך לפני אכילה על הזבח שהוא אומר בא"י אקב"ו לאכול הזבח היכן טנו והבשר תאכל: וכ"כ למה. היו מאריכות בדבריהם: שאין מלכות נוגעת. לפי שבמואל היה מנהיג את ישראל ובאול היה נוטל את השררה מהדבר שמואל אליו ואורך דברים עכב לפי שעה:

יג ר"מ אומר מנין שכשם שמברך על הטובה כך מברך על הרעה ת"ל (דברים ח) אשר נתן [לך] ה' אלהיך דיינך בכל דין שדנך בין מדה טובה ובין מדת פורעניות:

(דף מט ע"ב) יד כיצד מזמנין בג' אומר נברך בג' והוא אומר ברכו וכו'. אמר שמואל לעולם

ער האט דיר געגעבין. וויא נאר גאט האט דיר געגעבין. אפילו דוא האסט נאך ניט געגעסין זאלסטו שוין מאכען אברכה. רבי נתן זאגט מען דארף ניט אפ לערנען פון דעם פסוק. דער פסוק זאגט. די ווייבער האבין געזאגט צו שאול המלך אזוי וויא איר וועט נאר אריין קומען אין שטאט וועט איר איהם [שמואל הנביא] באלד טרעפין. איידער ער [שמואל הנביא] וועט אויף גיין אויף דיא במה [אבמה איז דער ארט וואו מען איז מקריב דיא קרבנות]. ווארום דאס פאלק וועט ניט עסין ביז ער [שמואל הנביא] וועט קומען. כי הוא יברך הזבח. ווארום ער [שמואל הנביא] וועט מאכין דיא ברכה אויף דעם קרבן. דער נאך וועלין עסין דיא אלע גירופענע געסט. זעהט מיר אז פאר דעם עסין דארף מען מאכין אברכה. פרעגט די גמרא וואס האבען דיא ווייבער אזוי פיל גירעט מיט שאול. ענפערט דיא גמרא ווייל ווייבער ריידין פיל. אונ שמואל זאגט ווייל זיי האבין געוואלט קוקין אויף דיא שיינקייט פון שאול. האבין זיי איהם אויף געהאלטין מיט זייערע רייד. ווארום עס שטייט ביא שאול פון זיין אקסיל אונ העכער איז ער גיוועזין העכער פון דעם גאנצין פאלק. אונ רבי יוחנן זאגט ווייל איין מלוכה רירט ניט אן די אנדערע מלוכה. אפילו איין האר אויך ניט. אונ די מלוכה פון שמואל האט נאך גידארפט זיין עטליכע מינוט. האט גאט אנגיבראכט די ווייבער. זייא זאלין איהם אביסול אויף האלטין מיט זייערע רייד. ער זאל אביסול שפעטער קומען צו שמואל איבער נעמען פון איהם דיא מלוכה. פון דאגען ווייסען מיר נאר אז אויף עסין דארף מען מאכין אברכה. פאר דעם עסין אונ נאך דעם עסין. פון וואנען ווייסין מיר אז מען דארף מאכין אברכה אויף דיא תורה. האט רבי ישמעאל געזאגט עס איז אקל וחומר. אויף עסין וואס דאס איז נאר דיא לעבונג פון די וועלט וואס דער מענטש לעבט נאר אקליינע ווייליע אויף דיא וועלט. פון דעסטוועגין דארף מען מאכין אברכה אויף דעם עסין; אויף די תורה וואס דאס איז דיא לעבונג פון יענע וועלט. וואס דער מענטש לעבט אויף יענע וועלט אייביג. איז דען ניט געווים אז דער מענטש דארף מאכין אברכה אויף די תורה:

יג רבי מאיר זאגט פון וואנען ווייסין מיר אזוי וויא א מענטש דארף לויבין גאט אז ער פאר נעמט דאס גוטע פון גאט. אזוי דארף ער לויבין גאט אז ער פאר נעמט דאס שלעכטע שטייט אין פסוק וואס דיר האט דיין גאט געגעבין. דיין דיין ואלהים איז טייטש אדיין מיט וועלכין דין ער האט דיך געמשפט סיי אגוטען משפט אונ סיי אשלעכטין משפט זאלסטו איהם אלץ לויבין:

יד כיצד. וויא בענטשט מען מיט מזומן אז דריי מענטשין בענטשין צו זאמען זאל איינער פון זייא זאגין נברך שאכלנו משלו. אויב עס איז דא דריי מענטשין אויסער דעם

וואס

לעולם אל יוציא אדם את עצמו מן הכלל:

(דף י) מברכותיו של אדם ניכר אם תלמיד חכם הוא אם לאו כיצד רבי אומר ובטובו הרי זה תלמיד חכם ומטובו הרי זה בור. אמר ליה אביי לרב דימי והא כתיב (ש"ב ז) ומברכתך יברך (את) בית עבדך לעולם בשאלה שאני בשאלה נמי הכתיב (תהלים פ) הרחב פיך ואמלאהו ההוא בדברי תורה כתיב:

אל יוציא עצמו. אע"פ שכבר בירך רשאי לומר לו ברכו שוב לו שיאמר נברך ואל יוציא עצמו מכלל המברכים:
ומטובו הרי זה בור. נראה כממעט בהגמוליו של מקום דמשמע דבר מועט כדי חיים:
בשאלה שאני. שהשואל שואל כעני על הפתח שאינו מרים כחו לשאול שאלה גדולה: הרחב פיך. לשאול כל תאותך:
אין מעבירין כוס מלא על הפת. שלא ישפוך על הפת והוא כפת בזויה: פתק. זרק:
דיסתנא

(ע"ב) **תנו** רבנן ארבעה דברים נאמרו בפת אין מניחין בשר חי על הפת ואין מעבירין כוס מלא על הפת ואין זורקין את הפת ואין סומכין את הקערה בפת אמימר ומר זוטרא ורב אשי כריכו ריפתא בהדי הדדי איתו לקמייהו תמרי ורמוני שקל מר זוטרא פתק לקמיה דרב אשי דסתנא אמר ליה לא סבר ליה מר להא דתניא אין זורקין את האוכלים ההוא בפת תניא. והתניא כשם שאין מזרקין את הפת.
כך

וואס בענטשט. זאל ער זאגן ברכו שאכלתם משלו. האט שמואל גזאגט אמענטש זאל זיך קיין מאהל ניט ארויס נעמען פון אלע יודין: אונ אז ער זאגט ברכו איר זאלט לויבן גאט. זעהט אויס אבער ער ניט: דריבער זאל ער אזוי ניט זאגן. נאר ער זאל אייביג זאגן נברך מיר וועלין לויבן גאט. זאגט דיא גמרא פון דיא ברכות פון מענטשין דער קענט מען אויב ער איז אלמדן אדער ניין. וויא אזוי. רבי זאגט אז ער זאגט ובטובו חיינו איז ער אלמדן. אז ער זאגט ומטובו חיינו איז ער אפראסטער מענטש אליידיגער אן תורה ווארום ובטובו חיינו איז טייטש מיט דיא גוטץ פון גאט לעבין מיר. ער לויבט צו גאט ווייל ער האט איהם גיגעבין דאס גאנצע גוטץ וויא פיל ער דארף האבין צו זיין לעבין. אבער אז ער זאגט מטובו חיינו. איז טייטש פון זיין גוטץ לעבין מיר. ער לויבט צו גאט ער האט איהם גיגעבין אביסעל פון זיין גוטץ ער זאל נאר האבין קוים צום לעבין: האט אביי גזאגט צו רב דימי עס שטייט דאך אין פסוק דוד המלך האט גיבעטין פר גאט אונ האט גזאגט. פון דיין ברכה זאל גיבענטשט ווערין דיא הויז פון דיין קנעכט אויף אייביג. האט ער דאך אויך גזאגט דעם ווארט פון דיין ברכה. ענטפערט די גמרא בעטין איז אנדערש. ווען מען בעט פערלאנגט מען נאר אביסעל. פרעגט די גמרא בעטין דארף מען אויך פיל ווארום עס שטייט אין פסוק דער ברייטער דיין מויל צו בעטין פיל אונ איך וועל דער פילען דיין גיבעט. איך וועל דיר געבין ווי א פיל דוא וועסט פערלאנגען. ענטפערט די גמרא דער פסוק שמועסט פון דיא תורה: דוא זאלסט דער ברייטערין דיין מויל צוא פערלאנגען פון גאט פיל חכמה אונ שכל צו פאר שטיין דיא תורה:

תנו רבנן. די רבנן האבין גילערנט פיר זאכין זענען גזאגט גיווארין ביי ברויט מען טאר ניט לייגין רויע פלייש אויף ברויט. ווייל דיא ברויט ווערט מיאוס. מען טאר ניט טראגין אפולען כוס משקה אדער וואסער איבער ברויט. טאמער וועט פאר גאסין ווערין אויף דעם ברויט. וועט דיא ברויט מיאוס ווערין. מען טאר ניט ווארפין ברויט. מען טאר ניט אן לערנען אשיסול אויף ברויט. אשיסול פול מיט שמעדע עסין אונ זיא איז איינגיבויגין אויף איין זייט. טאר מען ניט לייגין אשטיקל ברויט אונטער דיא שיסול אום צוא גלייכין זיא. אמימר אונ מר זוטרא אונ רב אשי האבין גיגעסין ברויט צו זאמען האט מען גיבראכט פאר דיא טייטלען אונ מילגרוימען האט מר זוטרא גינומען אשטיקל פלייש גיקאכטע אונ האט גיווארפין פאר רב אשי. האט רב אשי גזאגט צוא מר זוטרא האלט דען ניט דער רבי וואס מיר האבין גילערנט מען טאר ניט ווארפין קיין עסינווארג. האט מר זוטרא גיענטפערט. דאס האבין מיר נאר גילערנט ביי ברויט. ברויט טאר מען ניט ווארפין: האט רב אשי גיפרעגט. מיר
האבין

כך אין מזרקין את האוכלים א"ל והתניא אע"פ שאין מזרקין את הפת מזרקין את האוכלים לא קשיא הא במידי דממאים הא במידי דלא ממאים. ת"ר ממשיכין יין בצנורות לפני חתן וכלה וזורקין לפניהם קליות ואגוזים בימות החמה אבל לא בימות הגשמים אבל לא גלוסקאות לא בימות החמה ולא בימות הגשמים:

(דף נ"א) **טז ת"ר** איספרגוס יפה ללב וטוב לעינים וכל שכן לבני מעים והרגיל בו יפה לכל גופו והמשתכר הימנו קשה לכל גופו:

דיסקוס. מנה של בשר מבושל: מידי דממאיס. שמאמעך בזריקתו כגון תאנים שבשלו כל צרכן: דלא ממאיס. רמון ואגוז וכל דבר קשה: ממשיכין יין בצנורות. משום סימן טוב ואין כאן משום בזיון והפסד לפי שמקבלין בכוס פי הצנור בכלי: בימות החמה. שאין טיט בדרכים. אבל לא גלוסקאות. שהרי אף בימות החמה הן נמאסין בזריקתן:

איספרגוס. כוס שהיו שותין בכל בקר אליבא ריקנא לרפואה:

יז אמר רבי יוחנן כל המברך על כוס מלא נותנין לו נחלה בלא מצרים שנאמר (דברים לג) ומלא ברכת ה' ים ודרום ירשה רבי יוסי בר חנינא אומר זוכה ונוחל שני עולמים העוה"ז והעוה"ב:

(ע"ב) **יח תניא** רבי נתן אומר מנין שאין פרי בטנה של אשה מתברך אלא מפרי בטנו של איש שנאמר (דברים ז) וברך פרי בטנך פרי בטנה לא נאמר אלא

פרי

האבין דאך גילערנט אזוי וויא מען טאר ניט ווארפין ברויט אזוי טאר מען ניט ווארפין אנדערע עסין ווארג. האט מר זוטרא גזאגט צו רב אשי. מיר האבין דאך גילערנט אפילו מען טאר ניט ווארפין ברויט אבער אנדערע עסין מעג מען ווארפין. ענטפערט דיא גמרא עס איז ניט קיין קשיא אזוי אעסין וואס ווערט מיאוס טאר מען ניט ווארפין. אונ אזוי אעסין וואס ווערט ניט מיאוס מעג מען ווארפין. האסטו דאך ניט גיטארט ווארפין די שטיקול פליש:

תנו רבנן. דיא רבנן האבין גילערנט מען מעג ציהען וויין מיט אליווער פון אפאס פר אחתן אונ אכלה. פאר צייטין פלעגט מען אזוי טאהן. דאס זאל זיין אגוטער סימן פון זייערט וועגין. אזמער מעג מען ווארפין פאר זייא ניס אונ געטרי קוגטע זאנגען: אבער ווינטער טאר מען ניט. וויל זייא ווערין פאר מיאוסט אין דיא בלאטע. אבער קיכלאך טאר מען ניט ווארפין ניט זומער אונ ניט ווינטער:

יז תנו רבנן. דיא רבנן האבען גילערנט איספרגוס (איז אזוי אגיטראנק גיוועז אין דיא צייט פון די גמרא) דאס איז גוט צום הארץ אונ עס איז גוט צו די אויגין. אונ צו די גידערים צום בויך) איז דאס געווים גוט. אונ דער וואס איז גיוואוהנט דאס צו טרינקען. איז גוט צום גאנצין גוף. אונ דער וואס האט גיטרונקען דעם איספרגוס צו פיל ביז ער איז גיווארין שכור פון איהם. איז שלעכט צוא זיין גאנצין גוף:

יח אמר. רבי יוחנן הט גזאגט דער וואס בענטשט אויף אפולען כוס גיט מען איהם (פון הימעל) אזוי פיל גוטץ גאר אן אגרענעץ. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אז ער וועט בענטשין צו גאט אויף אפולען כוס וועט ער האבען בירושה (דאס הייסט אויף אייבינג). דעם ים אונ דרום זייט פון דיא וועלט. ים מיינט מען עולם הזה. וויא דער בחינת עולם זאגט העולם ים זעף. די וועלט איז וויא אשטורעמדיגער ים. אונ דרום מיינט מען עולם הבא. ווי דיא גמרא זאגט הרוצה להחכים ידרים. ווער עס וויל קלוג זיין אין דיא תורה זאל ער זיך קערין צוא דרום זייט (עיין רש"י בבא בתרא) אונ דורך תורה האט מען עולם הבא. דאס מיינט מען ער וועט האבען אנחלה אן אגרענעץ. ער וועט האבען עולם הזה אונ עולם הבא:

יט תניא. מיר האבען גילערנט רבי נתן זאגט פון וואנען ווייסין מיר אז די קינדער וואס זייא וועגען דיא פרוכט פון דעם בויך פון דיא אשה ווערין גאר גיבענשט דורך דעם זכות פון איר מאן. אונ דריבער ווערין די קינדער גירופען די פרוכט פון דעם בויך פון מאן. וואדום עס שטייט אין פסוק גאט וועט בענטשין די פרוכט (די קינדער) פון דיין בויך. דיא

קינדער

פרי בטנך. עולא איקלע לבי רב נחמן כריך ריפתא ובריך ברכת מזונא יהיב ליה כסא דברכתא אמר ליה ר"נ לשדר לן מר כסא דברכתא לילתא א"ל הכי אמר רבי יוחנן אין פרי בטנה של אשה וכו' ולא שדר לילתא דביתהו דר"נ מטעם ברייתא זאת אדהכי שמעת ילתא קמה בזיהרא ועלתה לבי חמרא ותברה ד' מאה דני דחמרא א"ל ר"נ נשדר לה מר כסא אחרינא שלח לה כל כי האי נבגא דברכתא היא שלחה ליה ממהדורי מילי ומסמרטוטי כלמי:

בטעם ילתא. שלא יחגר לה כוס של ברכה: קמה בזיהרא. עמדה בכעס: כל כי האי נבגא דברכתא היא. כל יין שבחבית ככוס ברכה היא שזה טעמו: נבגא. כוס: ממהדורי מילי. ממחזירין בעיירות ירבה תמיד דברים: מסמרטוטי. מסחבי בגדים בלויים וממורטים ירבו כינים: כינים. מתרגמינן כלמתא (כוונתה לרמוז כמשל זה כי כל דבריו לא יועילו ולא יגילו דמילי ממהדורי הם דומין לכלמי מסמרטוטי ע"כ):

סוריאל. מלאך החשוב לבא לפני המלך: אל תטול חלוקך וכו'. אלא אתה בעצמך טלהו

(דף נ) ימא היה רבי מאיר אומר מנין שאפילו עוברין שבמעי אמן אמרו שירה על הים (תהלים סח) במקהלות ברכו אלהים ה' ממקור ישראל (תניא) א"ר ישמעאל בן אלישע ג' דברים סח לי סוריאל שר הפנים אל תטול חלוקך שחרית מיד השמש ותלבש ואל תטול ידך ממי שלא נטל ידיו. ואל תחזיר כוס אסקופתו אלא למי שנתנו לך מפני שהכספית

קינדער זענען דאך דיא פרוכט פון דעם בויך פון דיא אשה. האט דאך גידארפט שטיין אין פסוק. נאט וועט בענטשין די פרוכט פון איר בויך. אונ עס שטייט ניט אין פסוק נאט וועט בענטשין די פרוכט פון איר בויך. נאר עס שטייט דיא פרוכט פון דיין בויך וועט גאט בענטשין. זעהן מיר אז דיא פרוכט (דיא קינדער) פון דיא אשה ווערין נאר גיבענשט דורך דעם מאן. עולא איז אמאהל גיקומען צו רב נחמן אונ ער האט גיגעסין ברויט ואסעודה בייא רב נחמן. אונ עולא האט גיבענשט אויף א כוס וויין. האט עולא גיגעבין דעם כוס פון בענטשין צו רב נחמן ער זאל טרינקען פון איהם. האט רב נחמן גזאגט צו עולא זאל דער רבי שיקען דעם כוס פון בענטשין צו מיין ווייב ילתא. הט עולא גזאגט צוא רב נחמן. אזוי האט רבי יוחנן גזאגט דיא קינדער פון דיא אשה ווערט נאר גיבענטשט דורך איר מאן (אזוי וויא פריער שטייט) דריבער אז דוא טרינקסט פון דעם כוס פון בענטשין דארף שוין דיין ווייב ניט טרינקען פון איהם. האט עולא ניט געשיקט דעם כוס פון בענטשין צו ילתא דיא ווייב פון רב נחמן דורך דיא ברייתא פון רבי נתן. דער וויל הט ילתא גיהערט אז מען וועט איר ניט שיקען דעם כוס פון בענטשין איז זיא אויף גישטאנען מיט כעס אונ איז אריין גיגאנגען אין שפייכלער צו דיא וויין אונ האט צו בראכען פיר הונדערט פעסער וויין. האט רב נחמן גזאגט צוא עולא זאל דער רבי צו איר שיקען איין אנדער כוס. הט עולא געשיקט זאגין צו ילתא דיא גאנצע פאס וויין איז אזוי וויא דער כוס פון בענטשין. וויל פון די פאס האט מען אן גיצאפט דעם כוס פון בענטשין. דריבער טרינק פון דעם כוס וואס איך שיק דיר איצט. הט ילתא געשיקט זאגין צו עולא דיא מענטשין וואס גייען ארום אין פיל שטעט. ריידען פיל. ווייל זייא האבען צוא דער ציילען פיל נייס. אונ פון אלטע קליידער צוריסענע איז דא פיל לייז (דיא רייד פון דיא מענטשין וואס גייען ארום אין פיל שטעט זענען ביי מיר אזוי פיל ווערט. ווי די לייז וואס גייען ארום פון די אלטע קליידער):

כ היה. רבי מאיר פרעגט זאגין פון וואנען ווייסען מיר אז אפילו די קינדער וואס זענען גיוועזען ביי זייער מוטער אין בויך האבען אויך גזאגט שירה ביי דעם ים. ווארום עס שטייט אין פסוק מיט פאר זאמלונג האבען דיא יודען גילויבט גאט. אונ דיא קינדער וואס זענען נאך גיוועזען אין קוואל (ביי זייער מוטער אין בויך) האבען זייא אויך גילויבט גאט. רבי ישמעאל בן אלישע האט גזאגט דער מלאך סוריאל וואס ער איז זייער גרוים ביי גאט: הט ער מיר דער ציילט דריי זאכען. אין דער פריא ווען דער מענטש שטייט אויף זאל ער ניט נעמען דיא העמד פון זיין בדינסטען ער זאל זיא אנטאהן אויף זיך. נאר ער זאל אליין נעמען די העמד

פון

שהכספית ואמרי לה איסתלגנית של מלאכי חבלה יושבין ומצפין לו לאדם ואומרים אימתי יבא אדם לידי אחד מהדברים הללו וילכד . אמר רבי יהושע בן לוי ג' דברים סח לי מלאך המות אל תטול חלוקך שחרית מיד השמש ותלבש ואל תטול ידך ממי שלא נטל ידיו ואל תעמוד לפני הנשים בשעה שחוזרות מן המת מפני שאני מרקד ובא לפניהם וחרבי בידי ויש לי רשות לחבל . ואי פגע מאי תקנתיה לינשוף מדוכתיה ארבע אמות . אי איכא נהרא ליעבריה ואי איכא דרכא אחרינא ליזיל בה ואי איכא גודא ליקום אחורה ואי לא ליהדר אפיה ולימא (זכריה ג) ויאמר ה' אל השטן יגער ה' בך השטן וגו' עד דחלפי מיניה . כתוב למעלה בפרק כיצד מברכין ענין שדים וז"ל . אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב אבוקה כב' וירח כג' . איבעיא להו אבוקה כב' בהדי דידיה או דלמא אבוקה לבר מדידיה . ת"ש וירח כג' אי אמרת בשלמא בהדי דידיה שפיר אלא

ממקום שהולך שם ומלבשו : תכספית · שם תכורת שדים : איסתלגנית . שם תכורת מלאכי ח"ל : אימתי יבא אדם לידי אחד מן הדברים הללו וילכד . ורבי ישמעאל עלה לרקיע ע"י שם בברייתא דמעשה מרכבה : גודא . כותל : אבוקה . כשני בני אדם לענין סיוע בלילה דאמר מר אל יצא אדם יחידי בלילה : וירח כב' : ויש חילוק בין ב' לג' כדלקמי :

פון דעם ארט וואו זיא ליגט דארטין אונ זאל זיא אנטאהן . אונ דוא זאלסט ניט וואשען דיינע הענט פון אזעלכין וואס ער הט זיך ניט געוואשען : אז איינער האט דיר געגעבין אבום מיט אספרגוס (דאס איז אזוי אמשקה) אונ האט געטרונקען פון איהם (אין באנצען צוא נישט אין באנצען) זאלסטו נישט אוועק געבין דעם כום צו קיינעם נאר צו דעם וואס ער האט דיר אים געגעבין . ווייל דיא קאמפאניע שדים וואס הייסען תכספית אונ אנדערע זאגין אקאמפאניע מלאכי חבלה זיצען אונ ווארטען אויף דעם מענטשין אונ זאגין ווען וועט שוין קומען דער מענטש וואס זאל טאהן איינע פון דיא דרייא זאכען אונ ער זאל בצוואונגען ווערין אין אונזערע הענט . דריבער זאלסטו מורא האבען צו טאהן דיא דריי זאכען . זייא זאגען דיר ניט טאהן קיין שאדין . רבי יהושע בן לוי האט געזאגט דריי זאכען האט מיר געזאגט דער מלאך המות . אין דער פריא ווען דער מענטש שטייט אויף זאל ער ניט נעמען דיא העמד פון זיין בדינטען ער זאל זיא אן טאהן אויף זיך . נאר ער זאל אליין נעמען דיא העמד פון דעם ארט וואס זיא ליגט דארטען אונ זאל זיא אנטאהן . אונ דוא זאלסט ניט וואשען דיינע הענט פון אזעלכין וואס ער האט זיך נאך ניט געוואשען . דוא זאלסט ניט שטיין פאר דיא ווייבער ווען זייא גייען צוריק פון אמת אדער פון אלויה : ווייל איך גיי פאר אוים פאר זייא אונ איך האלט מיין שווערד אין האנט אונ איך מעג הרגנן ועמען איך וויל . אויב ער האט בגעגינט ווייבער וואס גייען צוריק פון אמת וואס זאל ער טאהן . זאל ער אפ שפרינגען פון דעם ארט פיר איילין : אויב אויף דעם ארט איז דא א טייך זאל ער אריבער גיין דעם טייך . אויב עס איז דא איין אנדער וועג זאל ער גיין אין דיא אנדערע וועג . אויב אויף דעם ארט איז דא א וואנט זאל ער שטיין אינטער דיא וואנט ביז דיא ווייבער וועלין אוועק גיין : דער נאך וועט ער גיין זיין וועג . אויב דיא אלע זאכען זענען ניטא אויף דעם ארט זאל ער אומקערין דעם פנים צו איין אנדער זייט אונ זאל זאגין דעם פסוק ויאמר ה' אל השטן יגער ה' בך השטן ביז די ווייבער וועלין אוועק גיין פון אים :

ורב זוטרא בר טוביה האט געזאגט פון רבס וועגין אליכט וואס לייכט שטארק איז גלייך וויא צווייא מענטשין . אונ ווען דיא לבנה לייכט איז גלייך וויא דריי מענטשין . האט מען געפרעגט וויא מיינט רב . אליכט איז וויא צווייא מענטשין מיט איהם . דיא ליכט ווערט גערעכנט וויא איין מענטש . אונ דער מענטש וואס האלט דיא ליכט . צו זאמען זענען זייא צווייא מענטשין . אדער טאמער ווערט דיא ליכט אליין אן דעם מענטשין גערעכנט וויא צוויי . אונ מיט דעם מענטשין הייסען זייא דריי . ענטפערט דיא גמרא רב הט געזאגט דיא לבנה איז ווי דריי מענטשין . אויב דוא וועסט זאגין דיא לבנה מיט דעם מענטש צו זאמען זענען דריי . אונ דיא לבנה

אלא אי אמרת לבר מדידיה ד׳ למה לי והאמר מר לאחד נראה ומזיק לב׳ נראה ואין מזיק לג׳ אין נראה כל עיקר אלא לאו שמע מינה אבוקה כב׳ בהדי דידיה שמע מינה :

ב אמר רב אסי אין מסיחין על כוס של ברכה. ואמר רב אסי אין מברכין על כוס של פורענות . מאי כוס של פורענות . אמר רב נב״י כוס שני . תני תנא (תניא נמי הכי) השותה כפלים לא יברך משום שנאמר (עמוס ד) הכון לקראת אלהיך ישראל והאי לא מתוקן :

לאחד נראה סשד ומזיקו : אין מסיחין . משאחזו עד שיברך : כוס שני . שהוא של זוגות ושפומד על שולחנו ושותה זוגות ניזוק מן השדים : כפלים. זוגות: הכון לקראת . בדברים נאים ולא בדברי פורענות : דבלא משמע . לבעבר ויפה לאומרו שעל בריית כלם בברא בששת ימי בראשית משבחין אותו לפי שבמולאי שבת נברא כדאמרינן בפסחים : בולא . דבר שהוא בורא תמיד וכלא לא שייכא הכא

אלו דברים פרק שמיני

(דף נב ע״ב) [משנה] א בית שמאי אומרים שברא מאור האש ובית הלל אומרים בורא מאורי האש : גמ׳] אמר רבא בברא כולי עלמא לא פליגי דברא

לבנה אליין איז נאר ווייא צוויי איז רעכט . נאר אויב דוא ועסט זאגין דיא לבנה איז וויא דריי אויסער דעם מענטש . אונ מיט דעם מענטש איז פיר . צוא וואס דארף מען פיר מענטשין . דער תנא האט דאך גזאגט אז איין מענטש גייט אליין ביי נאכט ווערט גיזעהן דער שד אונ שד מאכט שאדין דעם מענטש . אויב צוויי מענטשין גייען ביי נאכט ווערט דער שד גיזעהן אונ ער טוהט ניט קיין שאדין . אויב דריי מענטשין גייען בייא נאכט ווערט קיין שד ניט גיזעהן . איז דאך גינוג דריי מענטשין . אז רב זאגט די לבנה איז וויא דריי . מיינט ער גיוויס דיא לבנה אליין איז וויא צוויי . אונ דער מענטש איז דער דריטער . ווייסען מיר פון די רייד אז רב זאגט אליכט איז וויא צוויי . מיינט ער מיט דעם מענטש איז צוויי . דער מענטש איז איינער אונ די ליכט דער אנדערער . ווייסען מיר שוין וואס רב מיינט :

ב אמר . האט רב אסי גזאגט אז מען נעמט אין האנט דעם כוס פון בענטשין טאר מען שוין ניט אוים רייען ביז נאך דעם בענטשין . נאך אדין האט רב אסי גזאגט מען טאר ניט בענטשין אויף אכוס פון פורענות . פרעגט דיא גמרא וואס מיינט מען אכוס פון פורענות . האט רב נחמן בר יצחק גזאגט אויב ער האט גיטרונקן איין כוס אונ צום בענטשין נעמט ער דעם אנדערין כוס . טאר מען ניט . ווארום דער כוס וועט זיין זוגות . אפאר . מיט דעם פריערדיגען כוס . אונ אז מען טרינקט זוגות . צוויי גלעזער ווייןאדער אנדערע משקה . קענען דיא שדים שאדין טאהן דעם מענטשין . איז דאך דער כוס פון פורענות . טאר מען ניט בענטשין אויף איהם . דער תנא האט גילערונט אז ער האט גיטרונקען טאפיל . צוויי גלעזער משקה . זאל ער ניט בענטשין . ווייל עס שטייט אין פסוק דו זאלסט דיך פאר בריייטן פר גאט מיט שיינע רייד : אונ ער איז ניט אן גיברייט מיט שיינע רייד נאר מיט פורענות . דריבער זאל אמענטש ניט אויף הערין צוא טרינקען בייא זוגות . וועט איהם ניט טרעפן קיין שלעכץ :

פרק שמיני

א משנה. בית שמאי . זאגין ווען מען מאכט הבדלה מוצאי שבת זאל מען זאגין שברא מאור האש : גאט האט בשאפען דאס בעלייכטונג פון פייער . אונ בית הלל זאגין מען זאל זאגן גאט הט בשאפען דיא בעלייכטונגן פון פייער :

גמרא . האט רבא גזאגט אין דעם ווארט ברא קריגט קיינער נישט . ברא איז געוויס דער פייטש ער האט בעשאפען : איז ברא געוויס גוט צו זאגין . ווייל די ברכה לויבט מען צו גאט

דברא משמע כי פליגי בבורא בית שמאי אומרים בורא דעתיד למיברא ובית הלל סברי בורא נמי דברא משמע . מתיב רב יוסף (ישעיה מה) יוצר אור ובורא חשך (עמוס ד) יוצר הרים ובורא רוח (ישעיה מב) בורא השמים ונוטיהם . אלא אמר רב יוסף בברא ובורא כ"ע לא פליגי דברא משמע כי פליגי במאור ומאורי בית שמאי סברי חד נהורא איכא בנורא ובית הלל סברי טובא נהורי איכא בנורא . תניא נמי הכי אמרי ליה בית הלל לבית שמאי הרבה מאורות יש באור :

(דף נג) ב תנו רבנן היו יושבין בבית המדרש יהביאו אור לפניהם בית שמאי אומרים כל אחד מברך לעצמו ובית הלל אומרים אחד מברך לכולם משום שנאמר (משלי יד) ברב עם הדרת מלך בשלמא בית הלל מפרשי טעמא אלא בית שמאי מאי טעמא סברי מפני ביטול בית המדרש תניא נמי הכי של בית רבן גמליאל לא היו אומרים מרפא

סברי כבר נברא : הרבה מאורות . שלש מיני אורות לבנה וירקרקת :
מפני ביטול ב"ה בזמן שאחד מברך לכלם הם צריכין לשתוק מגרסתם כדי שיתכוונו וישמעו אליו ויענו אמן : מרפא . לאדם כשמתעטש רגילין לומר אסותא :

וואס ער האט בעשאפען די ליכטיגקייט פון פייער אין די ערשטע וועקס טאג וואס ער האט בעשאפן די וועלט. ווען קריגט מען ווי איז דער טייטש דער ווארט בורא . בית שמאי זאגין בורא איז דער טייטש וואס נאך וועט בעשאפען . קען מען דאך ניט זאגין בורא נאך וועט בעשאפן ער האט דאך שוין לאנג בעשאפען די ליכטיגקייט פון פייער . און בית הלל האלטען בורא איז אויך דער טייטש ער האט בעשאפען : האט רב יוסף אקשיא געפרעגט . עס שטייט דאך אין פסוק יוצר אור ובורא חושך . ער האט בעשאפען די ליכטיגקייט און ער האט בעשאפען די פינסטערניס . נאך א פסוק שטייט יוצר הרים ובורא רוח . ער האט בעשאפען די בערג און ער האט בעשאפען דעם ווינט . און נאך א פסוק שטייט בורא השמים ונוטיהם . ער האט בעשאפין די הימלען און ער האט זייא גינייגט . פון די פסוקים זעהן מיר אז בורא איז דער טייטש ער האט בעשאפען . איז דאך אקשיא אויף בית שמאי ; נאר רב יוסף האט אזוי גזאגט אין דעם ווארט ברא און בורא קריגט קיינער נישט . אלע האלטען אז ברא איז דער טייטש ער האט בעשאפען . און בורא איז דער טייטש ער האט בעשאפען . דריבער האלטען בית שמאי און בית הלל וויא מען זאגט איז גוט . אז מען וויל זאגט מען ברא און אז מען וויל זאגט מען בורא . ווען קריגט בית שמאי מיט בית הלל צוא מען זאל זאגין מאור האש ; אדער מאורי האש . בית שמאי האלטען איין ליכטיגקייט איז דא אין פייער . דריבער דארף מען זאגין מאור האש די בעלייכטונג פון פייער . און בית הלל האלטען פיל ערליי ליכטיגקייט איז דא אין פייער ; (דער פייער האט פיל קאלארין . רויט ווייס גרין . אדער בלאה) דריבער זאל מען זאגין מאורי האש די בעלייכטונגען פון פייער . מיר האבען אויך אזוי גילערונט . בית הלל האבען גזאגט צו בית שמאי פיל קאלארין ליכטיגקייט איז דא אין פייער :

ב תנו ; די רבנן האבען גילערונט מענטשין וואס זענען גיזעסין אין בית המדרש און האבען גילערונט מוצאי שבת און מען האט פאר זייא גיבראכט פייער . בית שמאי זאגין יעדער בזונדער מאכט א ברכה מאור האש . און בית הלל זאגין . איינער זאגט די ברכה מאורי האש און אלע הערין און ענפערין אמן . דארפין זייא שוין ניט מאכען קיין ברכה . ווייל עס שטייט אין פסוק מיט פיל פאלק איז שיין פאר דעם מלך . אז איינער זאגט די ברכה און אלע מיט איין מאהל ענפערין אמן . איז שענער פאר גאט . זאגט די גמרא בית הלל וואס זייא זאגען איינער זאל מאכען די ברכה . זאגין זיי פר וואס . ווייל ברב עם הדרת מלך . נאר פאר וואס זאגט בית שמאי יעדער בזונדער זאל מאכען די ברכה . זייא האלטען מען זאל ניט שטערין פון לערנען . אז איינער מאכט א ברכה און אלע דארפען שווייגען און הערין זיי זאלין ענפערין אמן . דער ווייל שטערט מען זיך פון לערנען ; מיר האבען אויך אזוי גילערונט די שטוב

מענטשין

עבד בשוגג. כב"ש אע"פ ששגג ונעקר מן המקום ע"י שכחה החמיר על עצמו כב"ש והזר למקום שאכל ובריך: חד עביד במזיד. נעקר ממקום שאכל במזיד כדי לברך במקום אחר שהולך לילך: אנשאי יונה דדהבא. שכחתי יונה של זהב: אלא בכנפיה. או ברחה או נלחמת בראש גפיה:

מרפא בבית המדרש מפני בטול בית המדרש:

(ע"ב) [משנה] ג מי שאכל ושכח ולא בירך בית שמאי אומרים יהזור למקומו ויברך. ובית הלל אומרים יברך במקום שנזכר: [גמ'] הנהו תרי תלמידי חד עבד בשוגג כבית שמאי ואשכח ארנקא דדהבא וחד עבד במזיד כבית הלל ואכליה אריא. רבה בר בר חנה הוה אזל (באורחא) בשיירא אכל ואשתלי ולא בריך אמר היכי אעביד אי אמינא להו דאנשאי לברוכי אמרי לי בריך הכא דכל היכא דמברכת לרחמנא קא מברכת מוטב דאמינא להו אנשאי יונה דדהבא. אמר להו אנטרו לי דאנשאי יונה דדהבא הדר ואזל ובריך ואשכח יונה דדהבא. ומאי שנא יונה (דנקט) משום דאמתלא כנסת ישראל כיונה שנאמר (תהלים סח) כנפי יונה נחפה בכסף. מה יונה אינה נצולת אלא בכנפיה אף ישראל אינן נצולין אלא במצות.

לישנא

מענטשן פון רבן גמליאל אַז זייא האָבען געהערט איינער האָט געגאָסען אין בית המדרש האָבען זייא ניט געזאָגט אסותא צו רפואה. מען זאָל ניט מבטל זיין פון לערנען:

ג משנה. מי. איינער האָט געגעסען אונד האָט פאַר געסען צוא בענטשן. אונד ער איז אַוועק געגאַנגען פון אָרט אומגעבענשט. בית שמאי זאָגען ער זאָל גיין צוריק צוא זיין אָרט אונד זאָל בענטשן וואו ער הָט געגעסען. אונד בית הלל זאָגען ער זאָל בענטשן אויף דעם אָרט וואו ער הָט זיך דער מאָנט אַז ער הָט ניט געבענטשט:

גמרא. עס זענען געוועזען צוויי תלמידים איין תלמיד האָט פאַר געסען צוא בענטשן אונד איז אַוועק געגאַנגען פון אָרט. דער נאָך אַז ער האָט זיך דער מאָנט. האָט ער געטאָהן ווי בית שמאי אונד איז געגאַנגען צוריק צו זיין אָרט בענטשן האָט ער געפונען אַ בייטיל גאָלד. אונד איינער האָט ניט פאַר געסען אַז ער דאַרף בענטשן. נאָר ער האָט געדאַרפט ערגעץ גיין; איז ער געגאַנגען פאַר דעם בענטשן. אונד ער האָט געטראַכט ער וועט טאָהן ווי בית הלל אונד וועט דאָרטען בענטשן האָט איהם אַלייב אויף געגעסין. רבה בר בר חנה איז געגאַנגען מיט אַ קאָמפּאַניע מענטשן אין וועג אונד ער האָט געגעסין אונד האָט פאַר געסין צו בענטשן; האָט רבה בר בר חנה געטראַכט וויא זאָל איך טאָהן אויב איך וועל זאָגען צו מיין קאָמפּאַניע איך האָב פאַר געסין צו בענטשן. אונד וועל זייא בעטין זייא זאָלין וואַרטען אויף מיר ביז איך וועל גיין בענטשן אויף דעם אָרט וואס איך האָב געגעסין; אונד וועל צוריק קומען. וועלין זייא זאָגען צו מיר בענטש דאָ וואו דוא וועסט בענטשן בענטשט דו אַלץ צו גאָט. גאָט איז אין די גאַנצע וועלט. איז בעסער איך זאָל זייא זאָגין איך האָב פאַר געסין אַ גאָלדענע טויב. וועלין זייא וואַרטען ביז איך וועל גיין זוכען אונד צוריק קומען. דער ווייל וועל איך גיין צו דעם אָרט וואו איך האָב געגעסין אונד וועל דאָרט בענטשן. האָט רבה געזאָגט צו זיין קאָמפּאַניע איך בעט אייך איר זאָלט וואַרטען אויף מיר וואָרום איך האָב פאַר געסין אַ גאָלדענע טויב. האָט ער זיך אומגעקערט צוריק אונד איז געגאַנגען אויף דעם אָרט וואו ער האָט געגעסין אונד הָט דאָרט געבענטשט אונד ער הָט מאַקי געפונען אַ גאָלדענע טויב. פרעגט די גמרא פאַר וואָס האָט ער געזאָגט ער הָט פאַר געסין אַ גאָלדענע טויב. פאַר וואָס האָט ער ניט געזאָגט איין אַנדער זאַך; ווס דער שטייגער איז אַ מענטש זאָל האָבען אַזוי אַזאַך. ווער האָט דאָס אַ גאָלדענע טויב: ענטפערט די גמרא ווייל די יודען זענען געגליכען צו אַ טויב; וואָרום עס שטייט אין פסוק די פליגעל פון די טויב איז בדעקט געוואָרין מיט זילבער דאָס מיינט מען די יודען ווען זייא זענען אַרויס געגאַנגען פון מצרים זענען זייא בדעקט געוואָרין מיט זילבער וואָס די מצריים האָבען זיי געגעבין. אַזוי ווי אַ טויב קען זיך ניט רעטין מיט קיין אַנדער זאַך נאָר מיט איהרע פליגעל. אַזוי יודען קענען אויך ניט רעטין מיט קיין אַנדער זאַך נאָר מיט מצות. אונד זייא טוהען מצות איז זייא גאָט מציל פון שלעכטס.

אנדערע

(לישנא אחרינא מה יונה זו כנפיה מגינות עליה . אף ישראל מצות מגינות עליהם) :

הרואה פרק תשיעי

(דף נד) (מתני') **א הרואה** מקום שנעשה בו נסים לישראל אומר ברוך שעשה נסים לאבותינו וכו' : **גמ'** מנא הני מילי אמר רבי יוחנן דאמר קרא (שמות יח) ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל אתכם וגו' . אניסא דרבים מברכינן אניסא דיחיד לא מברכינן והא ההוא גברא דהוה קאזיל בעבר ימינא נפל עליה אריה איתעביד ליה ניסא ואיתצל מיניה אתא לקמיה דרבא וא"ל כל אימת דמטית להתם בריך ברוך המקום שעשה לי נס במקום הזה ומר בריה דרבינא הוה קאזיל בפקתא דערבות וצחא למיא איתעביד ליה ניסא איברי ליה עינא דמיא ואישתי ותו זמנא חדא הוה קאזיל ברסתקא דמחוזא ונפל עליה גמלא פריצא איתפרקא ליה אשיתא על לגבה כי מטא לערבות בריך ברוך שעשה לי

פ"ג מנ"ל דמברכין אניסא א"ר יוחנן אמר קרא ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל אתכם וגו' : בעבר ימינא . שם מדינה בדרומו של פרת : בפקתא . בקעה : [ערבות . שם מקום] : וצחא למיא . צמא למים : (ברסתקא . בשוק) : גמלא פריצא ; גמל משוגע [מטעקיו רעים] : איתפרקא ליה אשיתא . נפלה חומה בית מביה כמוך ע

אנדערע זאגין אזוי . אזוי ווי א טויב בשיצען אויף איר איהרע פליגעל . אזוי די מצוות בשיצען אויף דיא יודען :

פרק תשיעי

א מתניתין . הרואה . אז מען זעהט דעם ארט וואס דארט איז גיטאהן גיווארין נסים צוא דיא יודען זאל מען זאגין גילויבט איז גאט וואס ער האט גיטאהן נסים צוא אונזערע עלטערין אויף דעם ארט :

גמרא : פון וואנען ווייסין מיר אז מען מאכט א ברכה אויף א נס . האט רבי יוחנן גזאגט דער פסוק זאגט יתרו האט גזאגט גילויבט איז גאט וואס ער האט אייך מציל גיווען פון מצרים . פרעגט דיא גמרא אויב דער נס האט גיטראפין צוא פיל מענטשין מאכט מען א ברכה . אונ אויב דער נס האט גיטראפין צו איין מענטשין מאכט מען ניט קיין ברכה . א מענטש איז גיגאנגען אין דיא מדינה וואס הייסט עבר ימינא . איז אויף איהם ארויף גיפאלען א לייב . איז איהם גיטאהן גיווארין א נס אונ ער איז גירעטעט גיווארין פון דעם לייב . איז דער מענטש גיקומען פאר רבא האט רבא צו איהם גזאגט ווען דוא וועסט קומען אויף דעם ארט זאלסטו זאגין די ברכה . גילויבט איז גאט וואס ער הט צו מיר גיטאהן א נס אויף דעם ארט . מר דער זוהן פון רבינא איז אמאהל גיגאנגען אין דעם טאהל פון דעם ארט ערבות אונ ער איז דארשטיג גיווארין צו וואסער . ער האט גיוואלט טרינקען . איז צו איהם גיטאהן גיווארין א נס אונ עס איז פון זיינעט וועגין באשאפין גיווארין א קוואל וואסער אונ ער האט גיטרונקען . אונ נאך אמאהל האט איהם גיטראפען א נס ער איז גיגאנגען אין גאס אין דיא שטאט מחוזא . איז אויף איהם ארויף גיפאלען א משוגענער קעמיל . איז איין גיפאלען א וואנט פון א שטוב איז ער אריין גילאפען אין די שטוב . אז מר איז גיקומען צו דעם ארט ערבות פלעגט ער זאגין די ברכה גילויבט איז גאט וואס ער הט גיטאהן א נס צו מיר מיט דעם וואסער . אונ מיט דעם קעמיל . אז מר איז גיקומען אין די גאס פון מחוזא פלעגט ער זאגין דיא ברכה . גילויבט איז גאט וואס ער הט גיטאהן צו מיר א נס מיט דעם קעמיל אונ אין דעם ארט ערבות . זעהן מיר דאך אז עס טרעפט א נס צו איין מענטש דארף מען אויך מאכען א ברכה . ענטפערט די גמרא איך וועל דיר זאגין אויב אויף דעם ארט איז גיטאהן גיווארין א נס צו פיל מענטשין (צו אלע יודין) דארפען מאכען א ברכה די גאנצע וועלט מענטשין אלע ווער עס קומט צו דעם ארט . אפילו ער איז ניט גיווען ביי דעם נס . אויב דער נס האט גיטראפען צו איין מענטש . דער מענטש וואס הט גיהאט דעם נס . ווען ער קומט צוא דעם

לי נס בערבות ובגמל כי מטא לריסתקא דמחוזא בריך שעשה לי נס בגמל ובערבות אמרי אניסא דרבים כ"ע מברכי אניסא דיחיד איהו חייב לברוכי :

ב תנו רבנן הרואה מעברות הים ומעברות הירדן מעברות נחלי ארנון אבני אלגביש במורד בית חורון ואבן שבקש לזרוק עוג מלך הבשן על ישראל ואבן שישב עליה משה בשעה שעשה יהושע מלחמה בעמלק ואשתו של לוט וחומת יריחו שנבלעה במקומה כל הרואה אותם צריך שיתן שבח והודאה לפני המקום בשלמא מעברות הים דכתיב (שמות יד) ויבואו בני ישראל בתוך הים ביבשה . מעברות הירדן דכתיב (יהושע ג) ויעמדו הכהנים וגו' וכל ישראל עוברים בחרבה אלא מעברות נחלי ארנון מנא ליה דכתיב (במדבר כא) על כן יאמר בספר מלחמות ה' את והב בסופה וגו' תנא את והב בסופה שני מצורעין היו והיו מהלכין בסוף מחנה ישראל וכי הוו חלפי ישראל אתו אמוראי (טשו להו בנחלי ארנון) עבדי להו נקירתא ויתבי בהון אמרי כי חלפי ישראל (חלפינן עלייהו) וקטלינן להו ולא הוו ידעי דארון קא מסגי קמייהו

דישראל

פירוש

ונכנס לתוך הבית מפני הגמל : מעברות הים . מקום שעברו ישראל בים סוף : ומעברות הירדן . בימי יהושע : ומעברות נחלי ארנון . לקמן מפרש מאי היא : במורד בית חורון . בימי יהושע היה בספר יהושע : ואבן שבקש עוג . לקמן מפרש : עבדו להו נקירתא . מערות : מעברות נחלי ארנון . עמק עמוק בין שני הרים גדולים והיו ישראל צריכין לעבור בתוכו עמק ועשו האמוריים מערות בצדי ההרים ונחבאו בהם : טשו . נחבאו : מסגי . עובר : מתוך טורא, נכפיל ההרים ומתפשטים זה לצד זה עד שהעמק שוה :

דעם ארט דארף ער מאכען אברכה. אבער אנדערע מענטשין וואס קומען צו דעם ארט דארפען ניט מאכען קיין ברכה :

ב תנו רבנן. דיא רבנן האבען געלערנט אז מען זעהט דעם ארט וואו דיא יודען זענען אריבער געגאנגען דעם ים. אונ אז מען זעהט דעם ארט וואו דיא יודען זענען אריבער געגאנגען דעם ירדן. אונ אז מען זעהט דעם ארט וואו דיא יודען זענען אריבער געגאנגען דיא טייכען פון ארנון. אז מען זעהט די שטיינער וואס זענען אראפ געפאלען פון הימעל אין דעם ארט מורד בית חורון אין די צייט פון יהושע. אונ אז מען זעהט דעם שטיין וואס עוג מלך הבשן האט געוואלט ווארפען אויף דיא יודען. אונ אז מען זעהט דעם שטיין וואס משה רבינו איז אויף איהם געזעסין ווען יהושע האט געהאלטען מלחמה מיט עמלק. אונ אז מען זעהט דיא ווייב פון לוט וואס זיא איז געווארין אשטיק זאלץ. אונ אז מען זעהט די מויער פון יריחו וואס זיא איז איינגעזונקען געווארין אין דיא ערד. ווער עס זעהט די אלע זאכען דארף ער לויבען גאט. פרעגט די גמרא דער ארט וואו די יודען זענען אריבער געגאנגען דעם ים. איז רעכט. איז געווען אנס. אזוי ווי עס שטייט דיא יודען זענען געקומען אין ים אונ דער ים איז טרוקין געווארין. דער ארט וואו די יודין זענען אריבער געגאנגען דעם ירדן איז אויך געווען אנס אזוי וויא עס שטייט די כהנים האבען זיך געשטעלט אין ברעג וואסער אונ אלע יודען זענען אריבער געגאנגען דעם ירדן אין די טריקעניש. נאר אז דיא יודען זענען אריבער געגאנגען דיא טייכען פון ארנון. פון וואנען ווייסען מיר אז דארטין איז געווען אנס. ענטפערט די גמרא ווארום עס שטייט אין פסוק דריבער ווערט געזאגט אין ספר דיא מלחמות פון גאט וואס את אונ והב האבען געטהון אין סוף פון דיא מחנה. תנא מיר האבען געלערנט עס זענען געווען צוויא קרעציגע איינער האט געהייסען את אונ איינער האט געהייסען והב אונ זיי זענען געגאנגען דיא לעצטע פון דיא מחנה (ובסופה איז טייטש אין סוף). אז דיא יודען זענען דורך געגאנגען זענען געקומען דיא אמורים אונ האבין געמאכט קעלערס אין די בערג אונ זענען געזעסין אין די קעלערס ועם איז געווען צווי גרויסע בערג אונ צווישען די בערג איז געווען אטאהל אונ די יודען האבין געדארפט גיין דורך דעם טאהל. האבין די אמורים געמאכט קעלערס אונ גריבער אין דיא בערג. אונ האבען זיך בעהאלטין אין די גריבער) זיי האבען געזאגט אז די יודין וועלין גיין צווישען די בערג וועלין מיר ארויף גיין אויף זיי. אונ מיר וועלין זיי הרגנען. אונ די אמוריים האבין ניט געוואוסט אז דער ארון גייט פר די יודען אונ ער מאכט נידעריג אלע בערג פאר די יודען. וויא דער

ארון

דישראל והוה קא מאכי טורי מקמיהו . כיון דאתא א״ץ ארביקו טורי בהדי הדדי וקטלינון ונחת דמיהו לנחלי ארנון . כי אתו את והב חזו דמא דקא נפיק מביני טורי אתו אמרו להו לישראל ואמרו שירה והיינו דכתיב (במדבר כה) ואשד הנחלים וגו׳ . אבני אלגביש (מאי אבני אלגביש) תנא אבנים שעמדו על גב איש וירדו על גב איש עמדו על גב איש [זה משה] דכתיב (שם יב) והאיש משה וכתיב (שמות ט) ויחדלו הקולות והברד ומטר לא נתך ארצה . ירדו על גב איש זה יהושע דכתיב (במדבר כז) איש אשר רוח בו (בית חורון דכתיב) [וכתיב] (יהושע י) ויהי בנוסם מפני ישראל הם במורד בית חורון וה׳ השליך עליהם אבנים גדולות . אבן שבקש עוג מלך הבשן לזרוק על ישראל גמרא גמירי לה . אמר מחנה ישראל כמה הוי תלתא פרסי אמר איזיל ואיעקר טורא בר תלתא פרסי ואשדי עלייהו [ואיקטלינהו] אזל עקר טורא ג׳ פרסי ואותביה ארישיה אייתי הקב״ה עליה קומצי ונקבוה ונחית ליה אצואריה בעא למשלפיה משכי שיניה להאי גיסא ולהאי גיסא ולא מצי למשלפיה והיינו דכתיב (תהלים ג) שני רשעים שברת ואר״ל אל תקרי שברת אלא שרבבת משה

חזו דמא. כשהזרו ההרים למקומם : ואשד. מתרגמינן ושפך . אשר נטה לשבת ער ההר שבעבר העמק נטה ונדבק לצד חבירו ההר אשר לצד עבר מואב ושם ארץ מואב ער : שעמדו. באויר : לא נתך. לא הגיע לארץ אלא עמדו באויר : אמר. עוג בלבו : מחנה ישראל כמה הוי תלתא פרסי. דכתיב ויחנו מבית הישימות עד אבל השטים ואמר רבה בר בר חנה לדידי חזי לי ההוא דוכתא והוה תלתא פרסא אורכא ותלתא פרסא פותיא : קמצי. נמלים : שרבבת. לשון אישתרבובי יכתו

ארוז איז גיקומען צו די בערג האבין זיך די בערג בהעפט אייגער צום אנדערין . אונ די אמורים וואס זענען גיזעסין אין די בערג זענען גיהרגת גיווארין אונ די בלוט פייערע איז ארין גיגאסען גיווארין אין די טייכען פון ארנון . אז את אונ והב זענען גיקומען האבין זיי גיזעהן וויא עס גייט בלוט פון די בערג זענען זיי גיקומען זאגין צו די יודין האבען דיא יודין גיזאגט שירה צו גאט אויף דעם נס . דס איז וואס דער פסוק זאגט די אוים גיסונג פון די טייכין , אונ אזוי וויא ווייטער שטייט אין פסוק : די שטיינער פון אלגביש וואס מיינט מען אבני אלגביש מאי האבין גילערונט שטיינער וואס זענען געבליבען איינגען אין דער לופט דורך א מענטש . אונ זייא האבין אראפ גענידערט דורך א מענטש . זיי זענען געבליבען איינגען דורך א מענטש דער מענטש מיינט מען משה רבינו אזוי ווי א עס שטייט אונ דער מענטש משה אונ עס שטייט עס זענען פר כיטען גיווארין די דונערין אונ דער האגיל אונ דער רעגין זיי זענען ניט אראפ גיקומען אויף די ערד , דורך די תפלה פון משה רבינו איז דער האגיל געבליבען איינגען אין דיא לופט . זיי האבין אראפ גענידערט דורך א מענטש . דער מענטש מיינט מען יהושע אזוי ווי עס שטייט יהושע איז א מענטש וואס דער רוח הקודש איז אין איהם אונ עס שטייט ווען דיא פעלקער פון ארץ ישראל זענען אנטלאפין פר די יודין אונ זיי זענען גיוועזן אין מורד בית חורון האט גאט אויף זיי גיווארפען גרויסע שטיינער . די שטיינער וואס זענען גיהאנגען אין דער לופט זענען אראפ גיפאלין אויף די פעלקער דורך דעם זכות פון יהושע . דער שטיין וואס עוג מלך הבשן האט גיוואלט ווארפין אויף די יודין דס האבין מיר גילערונט אז עוג האט גיוואלט ווארפין א שטיין אויף די יודין עוג האט גזאגט ווי פיל איז די מחנה פון די יודין . דריי מייל האט ער גזאגט איך וועל גיין אונ וועל אויס רייסין א בארג וואס ער איז גרויס דריי מייל אונ וועל איהם ארויף ווארפען אויף די יודין וועל איך זיי הרגען . איז ער גיגאנגען אונ האט אויס גערישען א בארג וואס ער איז גיוועזן גרויס דריי מייל אונ האט איהם גילייגט אויף זיין קאפ האט גאט גיבראכט אויף דעם בארג ווערעם אונ זייא האבין גילעכערט דעם בארג האט דער בארג אראפ גענידערט אויף זיין האלדז האט ער גיוואלט אראפ נעמען דעם בארג זענען ארויס גיוואקסין די ציין זיינע אין דעם זייט בארג אונ אין דעם זייט בארג . האט ער ניט גיקענט אראפ נעמען דעם בארג פון האלדז . דס איז וואס עס שטייט אין פסוק די ציין פון דיא רשעים האסטו צו בראכין האט ריש לקיש גזאגט זאלסט ניט לייענען שברת צו בראכין נאר זאלסט לייענען שרבבת דוא האסט

משה כמה הואי עשר אמין שקל נרגא בת עשר אמין ושוור עשר אמין ומחייה בקרסוליה וקטליה . ואבן שישב עליה משה דכתיב (שמות יז) וידי משה כבדים ויקחו אבן וישימו תחתיו וישב עליה . ואשתו של לוט דכתיב (בראשית יט) ותבט אשתו מאחריו ותהי נציב מלח . חומת יריחו שנבלעה במקומה דכתיב (יהושע ו) ותפול החומה תחתיה . בשלמא כולהו ניסא אלא אשתו של לוט פורענותא היא . דאמר ברוך דיין האמת . והא הודאה ושבח קתני . תני על לוט ועל אשתו מברכין שתים . על אשתו אומר ברוך דיין האמת ועל לוט אומר ברוך זוכר הצדיקים דכתיב (בראשית יט) ויהי בשחת אלהים את ערי הככר ויזכור אלהים את אברהם וגו'. וחומת יריחו שנבלעה והא נפלה דכתיב ותפול החומה תחתיה . כיון דפותיה ורומה כי הדדי נינהו משו"ה אבלעה בלועי :

(ע"ב) ג אמר רב יהודה אמר רב ארבעה צריכין להודות ואלו הן . יורדי הים והולכי מדברות ומי שהיה חולה ונתרפא ומי שהיה חבוש בבית האסורים ויצא

יגדלו למעלה : משה כמה הוה עשרה אמין . שהרי הוא הקים המשכן שנאמר ויקם משה את המשכן ודרשינן הקים את עצמו לקומת המשכן וכתיב בית י' אמות אורך הקרש : שוור . קפץ למעלה : ומחייה בקרסוליה . קרסו"לא בלע"ז : וידי משה כבדים . ואינו יכול לפושטן כל היום אח"כ תומכין באצבעותיו ויקחו אבן וישימו תחתיו וגו' : תחתיה . משמע במקומה ואי אפשר זה אלא ע"י בליעה : דאמר ברוך דיין אמת . הודאה הוא : הצדיקים . זוכר את אברהם : כיון דפותיה ורומיה כי הדדי נינהו . ואין נפילה נכרת כי אם לא נבלע מבוש הכי אבלעה והוא דרך נפילה להומה כזו :

זייא גרוים גימאכט . ווי הויך איז משה גיוועזן צעהן איילן אונ ער האט גינומען אהאק וואס זיא איז גרויס גיוועזן צעהן איילן אונ ער האט אשפרונג גיטאהן אויף צעהן איילן דיא הייך אונ ער האט איהם אקלאפ גיטאהן אין זיינע קנעכיל אונ האט איהם גיהרגת . ואבן שישב עליה משה אונ דער שטיין וואס משה רבינו איז אויף איהם גיזעסין אזוי וויא עס שטייט אונ די הענט פון משה זענען גיוועזן שווער האבין זיי אהרן אונ חור גינומען אשטיין אונ האבין גילייגט אונטער משה. האט זיך משה גיזעצט אויף איהם . אונ די ווייב פון לוט אזוי וויא עס שטייט די ווייב פון לוט האט זיך איין גיקוקט פון אינטער לוט ואויף סדום איז זיא גיווארין אשטיק זאלץ. די מאהער פון יריחו וואס זיא איז איינגיזונקען גיווארין אין די ערד אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דער מאהער איז איינגיפאלען אונטער זיך . אויף איר ארט . פרעגט די גמרא אויף די אלע זאכין איז רעכט וואס מען דארף לויבען גאט . ווייל זיי זענען נסים נאר אויף דיא ווייב פון לוט וואס זיא איז גיווארין אשטיק זאלץ . דאס איז דאך אצער . ענטפערט די גמרא ער זאל זאגין ברוך דיין האמת . פרעגט דיא גמרא מיר זאגין דאך ער זאל לויבין אונ דאנקען גאט . ענטפערט דיא גמרא דו זאלסט לערנען אזוי אויף לוט מיט זיין ווייב זאל מען זאגין צוויי ברכות אויף די ווייב זאל ער זאגין . ברוך דיין האמת . אונ אויף לוט זאל מען זאגין ברוך זוכר הצדיקים . ווייל גאט האט גידיינקט אין דעם צדיק אברהם אונ האט מציל גיוועזן לוט . האט רבי יוחנן גיזאגט . אפילו ווען גאט איז אין כעס פון דעסטוועגין גידיינקט ער אן די צדיקים . אזוי ווי עס שטייט אין פסוק : אונ עס איז גיוועזן ווען גאט האט פארדארבין די שטעט פון דעם פלאץ האט גאט גידיינקט אן אברהם . פרעגט דיא גמרא די מאהער פון יריחו איז איינגיזונקען גיווארין זיא איז דאך איין גיפאלען . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק די מאהער איז גיפאלען אונטער זיך . אויף איר ארט ועיין מהרש"א . ענטפערט די גמרא ווייל די גרעב מיט די הייך פון וואנט זענען גיוועזן ביידע גלייך דריבער איז די וואנט איינגיזונקען גיווארין . אונ דם רופט דער פסוק גיפאלען :

ג אמר . רב יהודה האט גזאגט פון רבס וועגין פיר ערליי מענטשין דארפין לויבין גאט אונ דאס זענען זיי די וואס פארען אויף דעם ים . אונ די וואס גייען אין דער מדבר . אונ ווער עס איז גיוועזן קראנק . אונ איז גיזונד גיווארין . אונ ווער עס איז גיוועזן גיבונדען אין תפיסה . אונ איז ארויס גיקומען פריי . פרעגט די גמרא פון וואנען ווייסין מיר אז דיא וואס

פארען

ויצא. יורדי הים מנלן דכתיב (תהלים קז) יורדי הים באניות וגו' המה ראו מעשי ה' וגו' ויאמר ויעמד רוח סערה וגו' יעלו שמים ירדו תהומות וגו' יחוגו וינועו וגו' ויצעקו אל ה' בצר להם וממצוקותיהם יוציאם. וישמחו כי ישתוקו וגו' יודו לה' חסדו וגו'. כי שהיה חולה ונתרפא מנלן דכתיב אוילים מדרך פשעם וגו' כל אכל תתעב נפשם וגו' ויצעקו אל ה' וגו' ישלח דברו וירפאם וגו' יודו לה' חסדו וגו'. ומי שהיה חבוש בבית האסורים ויצא מנלן דכתיב יושבי חשך וצלמות וגו' כי המרו אמרי אל וגו' ויכנע בעמל לבם וגו ויצעקו אל ה' וגו' יוציאם מחשך וצלמות וגו' יודו לה' חסדו וגו'. מאי מברך אמר רב יהודה ברוך גומל לחייבים טובות שגמלני כל טוב ואמר אביי צריך לאודויי קמי עשרה דכתיב (שם) וירוממוהו בקהל עם וגו' מר זוטרא אמר ותרין מינייהו רבנן דכתיב ובמושב זקנים יהללוהו. מתקיף לה רב אשי ואימא כלהו רבנן מי כתיב בקהל זקנים בקהל עם כתיב ואימא בעשרה שאר עמא ובתרין רבנן קשיא. רב יהודה חלש ואתפח על

צריכין להודות. כשיולאין מן הסכנה: וירוממוהו בקהל עם. בסוף פרשת המזמור כתיב: ואיתסח. נתרפא: נגדתאה. שם עירו כגדד וכיו

פארען אויף דעם ים דארפין לויבין גאט. ווארום עס שטייט די וואס פארן אויף דעם ים מיט שיפען זיי האבען געזעהן דיא ווערק פון גאט אז גאט האט געזאגט האט זיך אויף געשטעלט א שטורעם ווינט די שיפען זענען ארויף געגאנגען ביז צום הימעל אונ האבען אראפ גענידערט ביז צום אבגרונד די מענטשין וואס אין די שיפען האבען זיך געווארפען אונ געשאקילט אונ ווען זיי איז שלעכט געווארין האבין זייא געשריגען צו גאט אונ פון זייער איינגשאפט האט זיי גאט אויס געצויגען. אונ זייא האבען זיך געפרייט אז דער ים איז שטיל געווארין. זיי דארפין לויבין צו גאט פר זיין חסד וואס ער האט מיט זיי געטאהן. פון וואנען ווייסין מיר אז דיא וואס גייען אין דער מדבר דארפין לויבען גאט: ווארום עס שטייט אין פסוק זייא זענען געווען פאר בלאנדזעט אין דער מדבר. זיי זענען געווען הונגעריג אונ דארשטיג. אונ זיי האבין געשריגען צו גאט האט ער זיי געמאכט טרעטין אין אגלייכע וועג. זיי דארפין לויבין צו גאט פאר זיין חסד וואס ער האט מיט זיי געטאהן: פון וואנען ווייסין מיר אז א קראנקער איז געזונד געווארין דארף ער לויבין גאט. ווארום עס שטייט דיא נארין פון דעם וועג פון זייערע עבירות זענען זיי קראנק געווארין אז זיי האבען פאר מיאוסט אלע עסינווארג. זיי האבען געשריגען צוא גאט האט גאט געשיקט זיין ווארט זיי זאלין געזונד ווערין. זענען זיי געזונד געווארין. זיי דארפין לויבען צו גאט פר זיין חסד וואס ער האט מיט זיי געטאהן. פון וואנען ווייסען מיר אז איינער איז געווען געבונדין אין תפיסה אונ ער איז פריי געווארין. אז ער דארף לויבין גאט. ווארום עס שטייט די וואס זיצען אין די פינסטערניש וואס זענען געבונדען אין פיין אונ אין אייזין ווייל זייא האבין ווידער געשפעניגט (ניט געפאלגט) וואס גאט האט געזאגט. אונ זייער הארץ איז אונטער מעניג געווארין דורך זייערע צרות אונ זיי האבען געשריגען צו גאט אונ גאט האט זייא אויס געצויגין פון דער פינסטערניש. זיי דארפין לויבין צו גאט פר זיין חסד וואס ער האט מיט זייא געטאהן. ווי זאל ער לויבין האט רב יהודה געזאגט. ער זאל זאגין ברוך גומל לחייבים טובות שגמלני כל טוב. אונ אביי האט געזאגט ער דארף זאגין די ברכה פר צעהן מענטשין. אזוי ווי עס שטייט אין פסוק מען זאל איהם (גאט) דער הויבין אין אפאר זאמלונג פון פאלק. מר זוטרא זאגט אונ צוויי פון דיא צעהן זאלין זיין רבנן (לומדים) אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אונ אין דעם זיצונג פון זקנים (תלמידי חכמים) זאל מען לויבין גאט. האט רב אשי געפרעגט טאמער דארפין זיין אלע לומדים. ענטפערט די גמרא שטייט דען אין אפזאמלונג פון זקנים. עס שטייט נאר אפזאמלונג פון פאלק. פרעגט די גמרא טאמער מיינט מען פראסטע מענטשן צעהן. אונ אויסער די צעהן זאלין זיין נאך צוויי מענטשין תלמידי חכמים. צו זאמען וועט זיין צוועלף מענטשין. בלייבט א קשיא אויף מר זוטרא: רב יהודה איז קראנק געווען אונ איז געזונט געווארין איז ארייין געגאנגען

על לגביה רב חנא בגרדתאה ורבנן אמרי ליה בריך רחמנא דיהבך לן ולא יהבך לעפרא . אמר להו פטרתון יתי מאודויי והא בעי אודויי באפי עשרה (דהוו ביה עשרה והא איהו לא קא מודה לא צריך) דעני בתרייהו אמן . אמר רב יהודה שלשה צריכין שמור אלו הן חולה חתן וכלה במתניתא תנא חולה חיה חתן וכלה ויש אומרים אף אבל וי"א אף תלמיד חכם בלילה :

ד ואמר רב יהודה שלשה דברים מאריכין ימיו (ושנותיו) של אדם ואלו הן המאריך בתפלתו והמאריך בשלחנו והמאריך בבית הכסא המאריך בתפלתו מעליותא היא והא אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן (דף נה:) כל המאריך בתפלתו ומעיין בה סוף בא לידי כאב לב שנאמר (משלי יג) תוחלת ממושכה מחלה לב ואמר רבי יצחק ג' דברים מזכירין עונותיו של אדם אלו הן קיר נטוי ועיון תפלה ומוסר דין על חברו לשמים הא לא קשיא התם דמאריך

בעיר התפונה שבבבל מתארכה בבל : שמור . מן המזיקים . חולה : שכורע מזלו (לפיכך) השד מתגרה בו וכן חיה אשה שילדה וכן אבל : וחתן וכלה ות"ח . מקנאין מתגרה בהם :
והמאריך על בשלחן . שמתוך כך עניים באים ומתפרנסין : המאריך בבית הככה .
תפלה היא לו : ומעיין בה . אומר בלבו שיעשה בקשתו לפי שהתפלל בכוונה . כאב לב. שאין נעשית בקשתו : תוחלת . לשון תפלה כמו ויחל משה :
מזכירין עונותיו של אדם . שעל ידו מפשפשין למעלה במעשיו לומר בוטח זה בזכיותיו נראה מה הן : קיר נטוי . מקום סכנה : מוסר דין . בוטח

צו איהם רב חנא פון בגדד און די רבנן האבין זיי גזאגט צו רב יהודה גילויבט איז גאט וואס ער האט דיך גיגעבין צו אונז און ער האט דיך נים גיגעבין צו די ערד . האט רב יהודה גזאגט צו זיי איר האט מיך פטור גימאכט פון צו לויבען גאט . איר האט שוין גילויבט גאט פון מיינעט וועגין . פרעגט די גמרא מען דארף דאך לויבין גאט פאר צעהן מענטשין . ענטפערט דיא גמרא דארט זענען געווען צעהן מענטשין . פרעגט די גמרא רב יהודה אליין האט דאך אבער נים גילויבט גאט . ענטפערט די גמרא ער דארף נים לויבין גאט אליין בזונדער ווארום רב יהודה האט גיענטפערט אמן נאך זייער ברכה . רב יהודה האט גזאגט דריי ערליי מענטשין דארף מען היטען פון מזיקין דאס זענען זיי אקראנקין און אחתן און אכלה . אין אברייתא האבען מיר גילערנט פיר מענטשין . אקראנקין אגעווינערין אחתן און אכלה . און אנדערע זאגין אאבל דארף מען אויך היטען . און אנדערע זאגין אתלמיד חכם ביי נאכט דארף מען אים היטען פון מזיקין :

ד ואמר . נאך האט רב יהודה גזאגט דריי זאכען דער לייגערין די טעג און דיא יאהרין פון מענטשין און דס זענען זיי . דער ווס דאווינט לאנג . און דער וואס זיצט לאנג ביי דעם טיש ווען ער עסט . און דער וואס זיצט לאנג אין בית הכסא . פרעגט דיא גמרא דער וואס דאווינט לאנג איז גוט . והא אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן . רבי חייא בר אבא האט דאך גזאגט פון רבי יוחנן'ס וועגין דער וואס דאווינט לאנג און ער טראכט ווייל איך האב אזוי לאנג גידאווינט געוויס וועט מען מיר געבין אלץ וואס איך האב פערלאנגט . דער נאך אז מען וועט איהם נים געבין וואס ער האט גיבעטין וועט אים וויי טאהן די הארץ זיינע . ווייל ער האט אזוי לאנג גיהאפט און עס איז נים גיקומען. אזוי ווי עס שטייט אין פסוק אתפלה ווס זיא ווערט אפ גיצויגען . עס קומט נים וואס מען האט גיבעטין . איז אקראנקייט אין הארץ . און רבי יצחק האט גזאגט דריי זאכען דער מאנען די עבירות פון מענטשין דס זענען זייא אז איינער גייט ביי אאיינגיבויגינע וואנט . דער מאנט מען זיינע עבירות אויב ער איז ווערט די וואנט זאל נים איינפאלען אויף איהם . אז איינער טראכט מען וועט אים געוויס געבין ווס ער פערלאנגט אין זיין תפלה . דער מאנט מען זיינע עבירות אויב ער איז ווערט זיין תפלה זאל אנגינומען ווערין . און אז ער זאגט גאט זאל שטראפין יענעם פון מיינעט וועגין . זעהט מען זיינע עבירות צו ער איז ווערט איינער זאל גישטראפט ווערין פון זיינעטוועגין . זעהן מיר פון דאנען אז לאנג דאווענען איז נים אזוי גוט . ענטפערט דיא גמרא דס איז נים קיין קשיא דארטין שמועסט אז איינער דאווינט לאנג און טראכט דורך דעם וועט זיין תפלה אן גינומען

דמאריך ומעיין הבא דמאריך ולא מעיין . והיכי עביד מפיש ברחמי . ומאריך על שלחנו דילמא אתי עניא ויהיב ליה מידי דכתיב (יחזקאל מא) המזבח עץ שלש אמות גבוה וכתיב (שם) וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה׳ פתח במזבח ומסיים בשלחן . רבי יוחנן ורבי אליעזר דאמרי תרוייהו בזמן שבית המקדש קיים מזבח מכפר על ישראל ועכשיו שלחנו של אדם מכפר עליו . ואמר רב יהודה שלשה דברים מקצרין ימיו ושנותיו של אדם מי שנותנין לו ספר תורה לקרות ואינו קורא וכוס של ברכה לברך ואינו מברך והמנהיג עצמו ברבנות . מי שנותנין לו ספר תורה לקרות ואינו קורא דכתיב (דברים ל) כי היא חייך ואורך ימיך . וכוס של ברכה לברך ואינו מברך . דכתיב (בראשית יב) ואברכה מברכיך (ומקללך אאור) . והמנהיג עצמו ברבנות . דאמר רב חמא בר חנינא מפני מה מת יוסף קודם לאחיו מפני שהנהיג עצמו ברבנות :

ה ואמר רב יהודה (אמר רב) שלשה צריכין רחמים ואלו הן . חלום טוב ושנה טובה ומלך טוב

כול בתיונתיו שהברו יהיה נענה על ידו . כ״ש הא דמעיין בה הא דלא מעיין בה : ואברכה מברכיך. והמברך ברכת המזון מברך לבעל הבית : יוסף מת קודם לאחיו . דכתיב וימת יוסף וכל אחיו : צריכין רחמים . צריכין לבקש רחמים שיבואו לפי שהן בידיו של הקב״ה ואין להם רשות לבא

גינומען ווערין . זעהט מען דיא עבירות זיינע אויב ער איז ווערט דיא תפלה זיינע זאל אן גינומען ווערין . אונ דא שמועסט אז ער דאווינט לאנג אונ טראכט נאר ניט צו די תפלה קעט אנגינומען ווערין . אזוי אדאוונען איז גוט . פרעגט דיא גמרא וויא רעדן זאל ער טאן . אז ער פערלאנגט אזאך פון גאט . ענטפערט דיא גמרא ער זאל פיל בעטין . ווערט מען אים געבין וואס ער פערלאנגט . אז ער זיצט לאנג ביי דעם טיש ווען ער עסט טאמער וועט קומען אארעם מאן וועט ער איהם עפעס געבין . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דער מזבח איז גיוועזן פון האלץ דריי איילין דיא הויך אונ עס שטייט ער הט גירעט צו מיר דס איז דער טיש וואס פר גאט , פרעגט די גמרא ער הייבט אן מיט דעם מזבח אונ לאזט אויס מיט דעם טיש . רבי יוחנן אונ רבי אליעזר זאגין ביידע ווען דער בית המקדש איז גיוועזן הט דער מזבח מכפר גיוועזן די עבירות פון דיא יודין איצט אז דער מזבח איז ניטא דער טיש פון מענטשין איז מכפר זיינע עבירות . ואז דער מענטש גיט עסין ארעמע לייט ביי זיין טיש . די צדקה איז מכפר די עבירות . נאך הט רב יהודה גזאגט דריי זאכען פר קירצען די טעג אונ דיא יאהרין פון מענטש אז מען גיט אים אספר תורה ער זאל לייענען אין איר . אונ ער וויל ניט לייענען . אונ אז מען גיט איהם אכוס ער זאל בענטשין . אונ ער וויל ניט בענטשין . אונ דער וואס זיין פירונג איז מיט גרויסקייט . אז מען גיט איהם אספר תורה ער זאל לייענען אין איר . אונ ער וויל ניט לייענען . ווערט איהם אפ געקירצט זיינע יאהרין אונ טעג . ווארום עס שטייט די תורה איז דיין לעבין אונ דיא דער ליינגערונג פון דיינע טעג : אונ אז ער וויל ניט לייענען די תורה וויל ער דאך ניט לעבין . דריבער ווערט אפ געקירצט זיין לעבין . אז מען גיט אים אכוס ער זאל בענטשין . אונ ער וויל ניט בענטשין . ווערט איהם אפ געקירצט זיינע יאהרין אונ טעג ווארום עס שטייט גאט הט גזאגט צו אברהם אבינו איך וועל בענטשין די וואס וועלין דיך בענטשין נאם הייסט ווער עס בענשט אידין ווערט ער גיבענטשט פון גאט . אז ער וואלט גינומען דעם כוס אונ וואלט גיבענטשט די יודין . וואלט ער גיבענטשט גיווארין פון גאט . אונ אז ער וויל ניט בענטשין די יודין . נעמט גאט צו פון איהם זיין ברכה . אונ אז דער מענטש הט ניט קיין ברכה פון גאט האט ער ניט קיין לעבין . אונ אז זיין פירונג איז מיט גרויסקייט ווערט איהם אפ געקירצט זיינע יאהרין אונ טעג . ווארום רב חמא בר חנינא הט גזאגט פר וואס איז יוסף גישטארבין פריער פון זיינע ברידער . ווייל זיין פירונג איז גיוועזן מיט גרויסקייט :

ה ואמר . נאך הט רב יהודה גזאגט אויף דריי זאכין דארף מען בעטין ביי גאט ער זאל

תנא ברביתו : ראה קראתי בשם בצלאל . ראה משמע כמו את לבבך ותן עיניך בדברי : לך אמור לו לבצלאל עשה משכן ארון וכלים . שכן כס סדורין בכי משה ראה קראתי בשם וגו' ואתו אהליאב בן אחיסמך וגו' את אהל מועד ואת

טוב . חלום טוב דכתיב (ישעיה לח) ותחלימני (ותחייני) [והחייני]. שנה טובה דכתיב (דברים יא) תמיד עיני ה' אלהיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה. מלך טוב דכתיב (משלי כא) פלגי מים לב מלך ביד ה'. אר"י (ג' דברים) הקב"ה מכריז עליהם בעצמו ואלו הן רעב ושבע ופרנס טוב. רעב דכתיב (מ"ב ח) כי קרא ה' לרעב. שבע דכתיב (יחזקאל לו) וקראתי אל הדגן והרביתי אותו. פרנס טוב. דכתיב (שמות לא) ראה קראתי בשם בצלאל. אר"י (יצחק) אין מעמידין פרנס על הצבור אלא אם כן נמלכין בצבור שנאמר (שם לה) ויאמר משה אל בני ישראל ראו קרא ה' בשם בצלאל. אמר ליה הקב"ה למשה משה הגון עליך בצלאל אמר ליה רבונו של עולם אם לפניך הגון לפני לא כ"ש אמר לו אף על פי כן לך אמור להם לישראל הלך ואמר להם לישראל הגון עליכם בצלאל אמרו לו משה רבינו אם לפני הקדוש ברוך הוא ולפניך הגון לפנינו לא כל שכן. אמר רבי שמואל בר נחמני א"ר יונתן בצלאל על שם חכמתו נקרא בשעה שאמר לו הקדוש ב"ה למשה לך אמור לבצלאל עשה לי משכן ארון וכלים הלך משה ואמר להפך עשה כלים ארון ומשכן אמר לו משה רבינו מנהגו של עולם אדם בונה בית ואחר כך מכניס להוכו כלים

ואתה

זאל דם געבן. ווייל דם איז גאר ביי גאט אין האנט. דם זענען די דריי זאכן. אגוטער חלום. אונ אגוט יאהר. אונ אגוטער מלך. אגוטער חלום. ווארום עס שטייט חזקיהו המלך האט מתפלל גיווען צו גאט דוא זאלסט מיר געבן אגוטען חלום אז דו וועסט מיך לאזין לעבין. אגוטען יאהר. ווארום עס שטייט די אויגין פון גאט קוקין שטענדיג אויף די לאנד פון אנהייב יאהר ביז צום סוף יאהר. אגוטער מלך. ווארום עס שטייט אין פסוק אזוי ווי אקוואל וואסער איז ביי דעם מענטש אין האנט ער ציהט די וואסער צו וועלכין ארט ער וויל. אזוי איז דיא הארץ פון מלך ביי גאט אין האנט. גאט נייגט דיא הארץ פון מלך וויא ער וויל. רבי יוחנן האט גזאגט דריי זאכין רופט גאט אליין אוים. הונגער. אונ זאהט: אונ אגוטען פירער אויף דיא יודין. הונגער ווארום עס שטייט גאט האט גירופען צום הונגער ער זאל קומען אויף דיא וועלט. זאהט. ווארום עס שטייט איך וועל רופין צו די קארין אונ איך וועל איהם מעהרין. אגוטין פירער ווארום עס שטייט זעה איך האב גירופען מיט דעם נאמען בצלאל. רבי יוחנן האט גזאגט מען טאר נים מאכין אפירער אויף אשטאט סיידין מען זאל פרעגין דיא מענטשין פון שטאט אויב זיי ווילען דער מענטש זאל זיין זייער פירער. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק משה האט גזאגט צו די יודין זעהט גאט האט גירופען דעם נאמען בצלאל. גאט האט גזאגט צו משה. משה בצלאל גיפעלט דיר. האט משה גזאגט צו גאט. רבונו של עולם אויב ער גיפעלט דיר גיפעלט ער דאך מיר געוויס. האט גאט גזאגט צוא משה פון דעסטוועגין אפילו אונז בידין גיפעלט בצלאל גיי זאג פרעגן צו די יודין אויב זייא גיפעלט אויך בצלאל: איז משה גיגאנגען אונ האט גזאגט צו די יודין אייך גיפעלט בצלאל. האבין די יודין גזאגט צו משה משה רבינו. אויב פר גאט אונ פר דיר גיפעלט בצלאל. זאל ער אונז נים גיפעלין. ער גיפעלט אונז געווים. בצלאל. רבי שמואל בר נחמני האט גזאגט פון רבי יונתן וועגין נים ווען ער איז גיבאהרין גיווארין האט מען איהם גירופען בצלאל. נאר דורך זיין חכמה האט מען אים גירופען בצלאל. בשעה שאמר לו הקדוש ברוך הוא למשה. ווען גאט האט גזאגט צו משה גיי זאג צו בצלאל ער זאל מאכען אמשכן אונ אארון אונ דיא איבעריגע כלים. איז משה גיגאנגען צו בצלאל אונ האט גזאגט פארקערט מאך די כלים אונ דעם ארון אונ דעם משכן. האט בצלאל גזאגט צו משה. משה רבינו דער פירונג פון די וועלט איז אמענטש באהט פריער אשטוב דער נאך מאכט ער כלים אונ שטעלט זייא אריין אין שטוב: אונ דוא זאגסט צו מיר איך זאל מאכען פריער כלים דער נאך אארון דער נאך אמשכן. די כלים וואס איך

וועל

ואתה אומר לי עשה כלים ארון ומשכן כלים שני עושה להיכן אכניסם שמא כך אמר לך הקב"ה עשה משכן ארון וכלים. אמר ליה בצלאל היית וידעת. אמר רב יהודה אמר רב יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהם שמים וארץ כתיב הכא (שמות לה) וימלא אותו רוח אלהים וגו' וכתיב התם (משלי ג) ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה וכתיב (שם ד) בדעתו התהומות נבקעו. אמר רבי יוחנן אין הקב"ה נותן חכמה אלא למי שיש בו חכמה שנאמר (דניאל ב) יהב חכמתא לחכימין וגו'. שמע רב תחליפא בר מערבא אזל אמרה קמיה דרבי אבהו אמר ליה אתון מהתם מתניתו להו אנן מהכא מתנינן לה (דכתיב) (שמות לה) ובלב כל חכם לב נתתי חכמה:

שם א"ר חסדא כל חלום ולא טוות. וא"ר ח חלמא בישא עציבותיה מסתייה חלמא טבא הדויה מסתייה א"ר יוסף חלמא טבא אפי' לדידי בדיחותיה מפכחא ליה. וא"ר ח חלמא בישא עדיף מטבא. וא"ר ח לא חלמא טבא מתקיים כוליה ולא חלמא בישא מתקיים כוליה. וא"ר ח חלמא דלא

כ"רון לעדות וגומר וכל הפרשה ומשה א"ל עשה ארון כלים כגון בלהן ומזרה ואח"כ משכן דמגילת גו' (יונה) [יומא] בגבדר שהם סדורין כיקמו לי מרומה כאמרו לו : אותיות שנבראו בהן שמים וארץ . ע"י לירופן וכספר יצירה תני להו :
כל חלום ולא טווה . כל החלומות יראה אדם ולא יראה מאיסם שהוא מרוי בתענית שאינו מות . טויה לבון העניה כמו וגם טוות כלמור בדריש : עליבותיה מכתייה . די לו עלבונו מה שאדם מתעצב עליו מבטל את החלום : אפילו לדידי . שאני מאיר עיניים: בדיחותיה מפכחא ליה. (עכובים) מבטלתו (דלא מתקיים עליו כלל) : עדיף מהלמא טבא . שמביא את האדם לידי תשובה : דלא מפשר . בלא פתרונו : כאגרתא דלא מיקריא . לא טוב

מאכען וואו וועל איך זייא אריין שטעלין . טאמער האט גאט אזוי גזאגט צו דיר מאך פריער אמשכן דער נאך אארון דער נאך די איבעריגע כלים . האט משה גזאגט צו בצלאל דוא ביסט געוועזן אין שאטין פון גאט ווייסטו אז גאט האט טאקי גזאגט צו מיר פריער זאל מען מאכען דעם משכן דער נאך דעם ארון דער נאך די איבעריגע כלים . רב יהודה האט גזאגט פון רבס וועגין בצלאל האט געוואוסט צו זאמען שטעלין די אותיות וואס מיט זייא איז בשאפין געווארין דיא הימעל מיט די ערד (אזוי וויא עס שטייט אין ספר יצירה) . דא ביי בצלאל שטייט גאט האט איהם פול געמאכט מיט געטליכע גידאנקין מיט קלוגשאפט אונ מיט וויסענשאפט אונ מיט פערשטאנד . אונ דארט ביי די בעשאפונג פון די הימעל מיט די ערד שטייט . גאט האט געגרינדעט די ערד מיט חכמה די הימעל האט גאט אנגיבריייט מיט פערשטאנד אונ עס שטייט מיט זיין וויסענשאפט זענען די אבגרונטין צו שפאלטען געווארין . רבי יוחנן האט גזאגט גאט גיט ניט חכמה נאר צו אזעלכין וואס ער איז אחכם אזוי וויא עס שטייט אין פסוק גאט גיט חכמה צו דיא חכמים . רב תחליפא פון ארץ ישראל האט גיהערט וואס רבי יוחנן האט גזאגט איז ער גיגאנגען אונ האט דאס גזאגט פאר רבי אבהו האט רבי אבהו גזאגט צו רב תחליפא איר לערנט דס פון דעם פסוק וואס דניאל האט גזאגט יהב חכמתא לחכימי ער גיט חכמה צו דיא קלוגע . מיר לערנען דס פון דאנען . עס שטייט אין דיא תורה אין די הארץ פון די קלוגע הערצער האב איך גיגעבין חכמה:

ן אמר . רב חסדא האט גזאגט אלע חלומות וואס א מענש זעהט זאל ער ניט האבין קיין נאר אז ער זעהט אין חלום אז ער פאסט . דארויף זאל ער האבין צער . נאך האט רב חסדא גזאגט אז איינער זעהט אשלעכטין חלום . די טרויעריקייט וואס ער האט פון דעם חלום . איז גינוג דער שלעכטער חלום זאל בטל ווערין . אז איינער זעהט אגוטען חלום . די שמחה וואס ער האט פון דעם חלום איז גינוג דער גוטער חלום זאל בטל ווערין . רב יוסף האט גזאגט אגוטער חלום אפילו איך וואס איך בין בלינד מיין שמחה פון דעם חלום איז אויך מבטל דעם חלום . נאך האט רב חסדא גזאגט אשלעכטער חלום איז בעסער וויא אגוטער חלום . ווייל דער מענטש האט מורא פר דעם חלום טוהט ער תשובה . נאך האט רב חסדא גזאגט ניט אגוטער חלום ווערט מקוים אין גאנצען אונ ניט אשלעכטער חלום ווערט מקוים אין גאנצין . נאך האט רב חסדא גזאגט אחלום וואס מען האט איהם ניט פותר גיוועזן . מען האט נאך ניט גזאגט דעם מיינונג פון דעם חלום . איז ער ווי אבריף וואס מען האט איהם נאך ניט גילייענט . ווייס מען ניט צו ער

אלא רע. סוף שכל החלומות הולכין אחר הפתרון : מעגלא. ממלקות לפי שדואג ממנו : זה חלום רע. מיראתו ישוב ויכנע : והכיא שעתא. דחלם אמיה לאחות : יצפה. שיתקיים : מיוסף. שלא נתקיימו ההשתחואות (כללו) עד כ"ב שנה כשירד יעקב למצרים שכבר היה רעב שתי שנים דכתיב כי זה שנתים הרעב בקרב הארץ : לאדם טוב מראין לו חלום רע. כדי שידאג ולא יחטא ויתכפר לו עונו : לאדם רע מראין לו חלום טוב. כדי לשמחו שיאכל עולמו. ודוד לא ראה חלום טוב

מפשר כאגרתא דלא מיקריא. וא"ר יהודה (חסדא) [חלמא בישא קשה מנגדא שנאמר (קהלת ג) והאלהים עשה שיראו מלפניו ואמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן זה חלום רע. (ירמיה כג) הנביא אשר אתו חלום יספר חלום וגו' וכי מה ענין בר ותבן אצל חלום אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי כשם שאי אפשר לבר בלא תבן כך אי אפשר לחלום בלא דברים בטלים אמר רבי ברכיה חלום אף על פי שרובו מתקיים כולו אין מתקיים מנ"ל מיוסף דכתיב (בראשית לז) [והנה השמש והירח וגו'] הבוא נבוא אני ואמך ואחיך להשתחוות לך ארצה ואלו (מ"ב) [וההיא שעתא] אמיה לא הויא אמר רבי לוי לעולם יצפה אדם לחלום טוב עד כ"ב שנה מנ"ל מיוסף שנאמר (שם) יוסף בן שבע עשרה שנה (שם מא) ויוסף בן שלשים שנה בעמדו לפני פרעה משבעה עשר ועד שלשים כמה הוי תליסר ז' דשבעא ותרתין דכפנא הוי עשרין ותרין. אמר רב הונא (בר לואי) לאדם טוב מראין לו חלום רע ולאדם רע מראין לו חלום טוב תניא נמי הכי כל שנותיו של דוד לא ראה חלום טוב וכל שנותיו של אחיתופל לא ראה חלום רע

איז אגוטער בריף צו אשרעכטער. אזוי ווייס מען ניט דעם חלום צו ער איז גוט צו שלעכט. נאך האט רב חסדא געזאגט אשלעכטער חלום איז ערגער וויא מלקות. אזוי וויא דער פסוק זאגט גאט האט געמאכט מען זאל פר איהם מורא האבין האט רבה בר בר חנה געזאגט פון רבי יוחנן וועגין דם מיינט מען אשלעכטין חלום. גאט האט געמאכט דעם שלעכטין חלום מען זאל פר איהם מורא האבין: ירמיה הנביא האט געזאגט דער נביא וואס איהם האט געחאלימט אחלום. זאל ער דער ציילען דעם חלום. ווייטער שטייט וויא קען זיך פר גלייכין די שטרוי צו די קארין. פרעגט די גמרא וויא קומט שטרוי מיט קארין צו אחלום. האט רבי יוחנן געזאגט פון רבי שמעון בן יוחאי וועגין אזוי ווי עס קען ניט זיין קארין אן שטרוי אזוי קען ניט זיין אחלום אן נארישקייט. רבי ברכיה האט געזאגט אפילו דאס מערסטע פון דעם חלום ווערט מקוים. אבער דער גאנצער חלום ווערט ניט מקוים. פון וואנען ווייסין מיר דס. ענפערט די גמרא פון דעם חלום פון יוסף ווארום עס שטייט אין פסוק יוסף האט דער ציילט ער האט געזעהן אין חלום אז דיא זונה מיט דיא לבנה אונ די עלף שטערין בוקין זיך צו איהם. האט יעקב איהם געענפערט וועלין מיר דען קומען איך אונ דיין מוטער אונ דיינע ברידער מיר זאל אונז בוקין צו דיר צו דיא ערד. אונ די צייט ווען יוסף האט געזעהן דעם חלום איז ראחל שוין זיין מוטער ניט געוועזן. דיא האט שוין ניט געלעבט. זעהן מיר דס מערסטע פון חלום איז מקוים געווארין. יעקב מיט די עלף זיהן האבען זיך געבוקט צו יוסף. אונ דער גאנצער חלום איז ניט מקוים געווארין. די לבנה דאס איז דיא מוטער האט זיך ניט געבוקט צו יוסף. רבי לוי האט געזאגט אז עס האט געחלומט איינעם אגוטער חלום זאל ער ווארטען ביז צוויי אונ צוואנציג יאהר דער חלום זאל מקוים ווערין. פון וואנען ווייסין מיר פון דעם חלום פון יוסף. ווארום עס שטייט אין פסוק יוסף איז אלט געוועזן זיבעצין יאהר ווען דיא ברידער האבין איהם פר קויפט אונ יוסף איז אלט געוועזן דרייסיג יאהר ווען ער איז געשטאנען פאר פרעה פון זיבעצין ביז דרייסיג וויא פיל איז דרייצעהן יאהר. זיבען יאהר פון זאט אונ צוויי יאהר פון הונגער ביז יעקב מיט דיא זיהן זענען געקומען צו יוסף איז צוויי אונ צוואנציג יאהר. רב הונא האט געזאגט צו אגוטען מענטשין וצו אצדיק ווייזט מען אשלעכטין חלום. ער זאל מורא האבין וועט ער ניט זינדיגען. אונ אויב ער האט אביסעל עבירות פון פריער. וועט דער צער כפרה זיין אויף זיינע עבירות. אונ צו אשלעכטין מענטשין וצו ארשע ווייזט מען אגוטען חלום. מיט דיא שמחה פון דעם חלום בצאהלט מען איהם פאר זיינע ביסעל מצוות וואס ער האט געטאהן. מיר האבין אויך אזוי געלערנט אלע יאהרין וואס דוד

האט

רע איני והכתיב (תהלים צא) לא תאונה אליך רעה ואמר רב חסדא אמר רב ירמיה בר אבא שלא יבהלוך חלומות רעים והרהורים רעים ונגע לא יקרב באהלך שלא תמצא אשתך ספק נדה בשעה שאתה בא מן הדרך איהו לא חזי אבל אחריני חזו ליה. וכי לא חזא איהו מעליותא הוא והא אמר רבי ינאי אמר רבי זירא (זעירא) כל הלן שבעה ימים בלא חלום נקרא רע שנאמר (משלי יט) ושבע ילין בל יפקד רע אל תקרי שבע אלא שבע. כי קאמרינן כגון דחזא ולא ידע מאי קא חזא. אמר רב חנן (הונא) בר אמי אמר רבי פדת אמר רבי יוחנן הרואה חלום ונפשו עגומה עליו ילך ויפתרנו בפני שלשה. יפתרנו והא אמר רב חסדא חלמא דלא מפשר כאגרתא דלא מקריא אלא אימא יטיבנו בפני שלשה ליתי תלתא ולימא להו הלמא טבא חזאי וכו':

אמימר

והכתיב לא תאונה אליך רעה וגו' ל"ג הכי דהא גרס והכתיב לא תאונה אליך רעה וגו' קשיא לרב חסדא דאמר לאדם טוב מראין לו חלום רע ומשני איהו לא חזי אחריני חזו ליה חלום רע: וכי לא חזא איהו מעליותא הוא. כיון דלא חזי חלום רע כדקאמר שלא יבהילוהו וחלום טוב כל שכן דלא חזי דהא קתני כל ימיו של דוד לא ראה חלום טוב א"כ לא הזו ניה חלום כלל: והאר"י כו' אלא שבע. שבע לילות ילין שלא יפקד בשום חלום כרי הוא רע ושונאין לו ואין מראין לו כלום. ומשני: דחזי ולא ידע מאי חזי. אדם טוב רואה חלום טוב ועד שלא יקין משתכח ממנו כדי שלא ישמח:

האט געלעבט האט ער ניט געזעהן קיין גוטען חלום. אונ אלע יאהרין וואס אחיתופל האט געלעבט האט ער ניט געזעהן קיין שלעכטען חלום. פרעגט דיא גמרא עס איז דאך ניט אזוי עס שטייט דאך אין פסוק עס וועט ניט טרעפין צו דיר (צום צדיק) קיין שלעכטס. האט רב חסדא געזאגט פון רב ירמיה בר אבאס וועגין. דס מיינט מען עס וועלין דיך ניט דער שרעקין שלעכטע חלומות אונ ניט שלעכטע גידאנקין. אונ עס וועט ניט גינעגען קיין פלאג אין דיין גיצעלט. דס מיינט מען ווען דו וועסט קומען צו פארין פון וועג וועסטו ניט טרעפין דיין ווייב זאל זיין אין ספק צו זי איז א נדה צו ניין. אבער מיר זעהן אז דער פסוק זאגט אז א צדיק וועט ניט האבען קיין שלעכטין חלום. ענטפערט די גמרא ער אליין זעהט ניט אויף זיך קיין שלעכטין חלום. אבער אנדערע מענטשין זעהן אויף איהם שלעכטע חלומות. אונ זייא זאגין איהם האט ער צער. אונ דער צער איז מכפר אויף זיינע ביטול עבירות. פרעגט די גמרא אז ער זעהט גאר ניט קיין חלום (אגוטען חלום ניט אונ אשלעכטין אויך ניט) דאס איז גוט רבי ינאי האט דאך געזאגט פון רבי זעיראס וועגין ווער עס שלאפט זיבען נעכט אן אחלום ווערט ער גירופען אשלעכטער. ווארום עס שטייט אין פסוק אז ער נעכטיגט זאט מיט תורה וועט ער ניט דער מאנט ווערין צו שלעכטס. זאגט די גמרא זאלסט ניט לייענען ושבע. זאט. נאר זאלסט לייענען שבע. זיבען. ושבע ילין בל יפקד) אז ער נעכטיגט זיבען נעכט אונ ער ווערט ניט דער מאנט מיט אחלום. עס חלימת איהם גאר ניט. (רע) הייסט ער אשלעכטער. ארשע. ענטפערט די גמרא ווען זאגין מיר אז דער צדיק זעהט יא אגוטען חלום: דס מיינט מען ער זעהט בייא נאכט אגוטען חלום אונ אין דער פריא ווייס ער שוין ניט וואס ער האט גיזעהן: ער זאל ניט האבען קיין שמחה אויף דעם חלום. (רב חנן בר אמי האט געזאגט. רבי פדת האט געזאגט פון רבי יוחנן וועגין) אז איינער האט גיזעהן אחלום אונ ער איז טרויעריג דורך דעם חלום זאל ער גיין צו דרייא מענטשין זייא זאלין איהם זאגין דעם מיינונג פון דעם חלום: פרעגט די גמרא זייא זאלין איהם בשיידין דעם חלום רב חסדא האט דאך געזאגט אחלום וואס מען האט איהם נאך ניט בשייד. מען האט נאך ניט געזאגט דעם מיינונג פון איהם. איז ער אזוי ווייא אבריף וואס מען האט איהם נאך ניט גילייענט. וויים מען ניט צו דס איז אגוטער בריף צו אשלעכטער בריף. אזוי אחלום אז מען האט נאך ניט געזאגט דעם מיינונג צו שלעכטין קען ער נאך זיין אגוטער חלום. צו וואס זאל ער גיין מען זאל אויף איהם זאגין אמיינונג טאמער זאגט מען שלעכט. נאר זאג אזוי ער זאל דער ציילען דעם חלום פאר דרייא מענטשין ער זאל ברייגגען דרייא מענטשין וואס האבען איהם ליב אונ ער זאל זאגין צו זיי איך האב גיזעהן אגוטען חלום. אונ זייא זאלין אויך זאגין דוא האסט גיזעהן אגוטען חלום ואונ ווייטער אזוי ווייא עס שטייט

אין

וקפא. גודל: אטרפא דנהיריה דשמאלא. דופן השמאלי כל חוטמו: עולי עין. שולטין על העין ולא העין עולה עליהם: כמי מאן דתלים.

(ע"ב) ז **אמימר** ומר זוטרא ורב אשי הוו יתבי בהדי הדדי אמר כל חד וחד מינן לימא מילתא דלא שמיע ליה לחבריה. פתח חד מנייהו ואמר האי מאן דחזי חלמא ולא ידע מאי חזא ליקום קמי כהני בעדנא דפרסי ידייהו ולימא הכי רבונו של עולם אני שלך וחלומותי שלך חלום חלמתי ואיני יודע מה הוא בין שחלמתי אני לעצמי וגו' עד לשמחה ולשלום ומסיים בהדי כהנא דעני צבורא אמן ואי לא לימא הכי אדיר במרום שוכן בגבורה וגו'. פתח אידך ואמר האי מאן דסליק למתא ודחיל מעינא בישא לינקוט זקפא דידא דימיניה בידא דשמאליה וזקפא דידא דשמאליה בידא דימיניה ולימא הכי אנא פלוני בר פלניתא מזרעא דיוסף קא אתינא דלא שלטא ביה עינא בישא דכתיב (בראשית מט) בן פורת יוסף בן פורת עלי עין. ואמר רב אל תקרי עלי עין אלא עולי עין. ורבי יוסי בר חנינא אמר מהכא (שם מח) וידגו לרוב בקרב הארץ. מה דגים שבים מים מכסין אותם ואין העין שולטת בהם אף זרעו של יוסף אין עין רעה שולטת בהם. ואי דחיל מעינא בישא דיליה ליחזיה אטרפיה דנהירי דשמאלא. פתח אידך ואמר האי מאן דחליש יומא קמא לא לימא מידי כי היכי דלא ליתרע מזליה מכאן ואילך ליגלי כי הא

דרבא

אין סדורו] וועלין זייא בשיידין דעם חלום צו גוטען. וועט ער זיין גוט: אמימר אונ מר זוטרא אונ רב אשי זענען גיזעסין צו זאמען האט איינער פון זיי גיזאגט יעדער פון אונז זאל זאגין אזוי אזאך וואס זיין חבר וייס ניט. האט איינער פון זיי אנגיהויבען אונ האט גיזאגט ווער עס האט גיזעהן אחלום אונ ער וייס ניט וואס ער האט גיזעהן זאל ער זיך שטעלין פאר דיא כהנים ווען זיי פאר שפרייטען דיא הענט צום דוכנען אונ ער זאל אזוי זאגין. רבונו של עולם איך בין דיין אונ מיינע חלומות זענען אויך דיין עס האט מיך גיחלומט אחלום אונ איך וויס ניט וואס דער חלום איז ביי עס האט מיך גיחלומט אויף מיך אליין [אונ אזוי וויא עס שטייט ווייטער אין סדורו ביז דיא ווערטער לשמחה ולשלום אונ ער זאל אויס לאזין גלייך מיט דיא כהנים אלע מענטשין וואס אין שוהל זאלין ענטפערין אמן. וועט זיין דער אמן אויף זיין תפלה אויך. אונ אויב ער האט ניט גיזאגט דעם רבונו של עולם זאל ער אזוי זאגין אדיר במרום שוכן בגבורה. אתה שלום ושמך שלום. [אונ אזוי וויא ווייטער שטייט אין סדורו]. פתח. האט דער אנדערער אן גיהויבען אונ האט גיזאגט ווער עס גייט אין שטאט אריין אונ ער האט מורא פר אשלעכטע אויג. פאר עין הרע. זאל ער האלטען אין דיא לינקע האנט דעם גראבין פינגער פון דיא רעכטע האנט. אונ דעם גראבען פינגער פון דיא לינקע האנט זאל ער האלטען אין דיא רעכטע האנט אונ ער זאל אזוי זאגין איך דער זוהן פון די אשה איך בין גיבאהרין פון די קינדער פון יוסף וואס אויף איהם גיוועלטיגט ניט אשלעכטע אויג. ווארום עס שטייט אין פסוק יוסף איז אזון פון חן ער איז אזון פון חן עלי עין אויף די אויג האט רב גיזאגט דוא זאלסט ניט ליינען עלי עין אויף די אויג נאר זאלסט ליינען עולי עין זייא גייען ארויף אויף דיא אויג. ניט די אויג גיוועלטיגט אויף זיי. נאר זייא גיוועלטיגען אויף די אויג: רבי יוסי בר חנינא זאגט פון דאנען ווייסען מיר אז אשלעכטע אויג גיוועלטיגט ניט אויף די קינדער פון יוסף. עס שטייט אין פסוק זייא זאלין זיין אויף דיא ערד אזוי פיל וויא פיש. אזוי וויא די פיש וואס אין ים. דיא וואסער פאר דעקט אויף זייא. אז דיא אויגען פון מענטשין קענען ניט גיוועלטיגען אויף זייא צוא וויסען וויא פיל זייא זענען. קען מען זייא ניט געבין קיין עין הרע. אזוי גיוועלטיגט ניט קיין שלעכטע אויג אויף דיא קינדער פון יוסף. אויב ער האט מורא פר זיין שלעכטע אויג. ער זאל זיך אליין ניט געבין קיין עין הרע. זאל ער זיך איינקוקין אויף דיא לינקע וואנט פון דיא נאז. האט דער דריטער אן גיהויבען אונ האט גיזאגט ווער עס ווערט קראנק דעם ערשטין טאג זאל ער ניט זאגין פאר קיינעם אז ער איז קראנק עס זאל ניט שלעכט ווערין זיין מזל. טאמער

דארף

רבא כי הוה חליש יומא קמא א"ל לשמעיה ט-וקי
גלי ולא תגלו לכהר א"ל פוכו ואבריזו עלי בשוקא
רבא חליש רבא חליש מאן דרחים לי ליבעי עלי רחמי ומאן דסני לי לחדי לי וכתיב (משלי יד)
בנפול אויבך אל תשמח ובכשלו אל יגל לבך פן יראה ה' ורע בעיניו והשיב מעליו אפו .
שמואל כי הוה חזא חלמא בישא אמר (זכריה י) החלומות השוא ידברו . כי הוה חזא חלמא
טבא הוה מתמה ואמר וכי חלומות שוא ידברו והא כתיב (במדבר יב) בחלום אדבר בו .
רבא רמי כתיב בחלום אדבר בו וכתיב החלומות השוא ידברו . לא קשיא כאן על ידי
מלאך וכאן על ידי שד . א"ר ביזנא בר זבדא אמר רבי עקיבא אמר רבי פנדא א"ר נחום
(נחום) אמר רבי בירים משום זקן אחד ומנו רבי בנאה עשרים וארבעה פותרי חלומות היו
בירושלים פעם אחת חלמתי חלום והלכתי אצל כולם מה שפתר לי זה לא פתר לי זה
וכלם נתקיימו בי לקיים מה שנאמר כל החלומות הולכין אחר הפה אטו כל החלומות הולכין
אחר

מ שתנה לא לינלי יומא קמא כמא יתרע מזליה : דסני לי לחדי לי . מתוך כך יהוב תרין קף פ'

דארף ער גאר ניט קראנק זיין . אונ ווייל מען וועט זאגין אויף איהם ער איז קראנק . וועט ער
דורך דעם ליידין קראנק ווערין : וויא מען וואלט איהם געוואונשען ער זאל קראנק ווערין . אז ער
איז קראנק דעם אנדערין טאג אויך זאל ער שוין זאגין ער איז קראנק . מען זאל זוכען פון זיינעם
וועגין ארפואה . אז רבא פלעגט קראנק ווערין דעם ערשטין טאג פלעגט ער זאגין צו זיין דינער
מאך צו דיא טירען קיינער זאל ניט אריין קומען צוא מיר . אונ זאלסט ניט זאגין אז איך בין
קראנק ; אויף מארגין אז ער איז דעם אנדערין טאג אויך קראנק געוועזען האט ער גזאגט צוא
זיינע שמוב מענטשין גייט ארויס אין גאס אונ רופט אויס רבא איז קראנק . ווער עס האט מיך ליב
וועט בעטין פון מיינעט וועגין איך זאל געזונד ווערין . אונ ווער עס האט מיך פיינט וועט זיך
פרייען אויף מיר : אונ עס שטייט אז דיין פיינט וועט פאלען זאלסטו דיך ניט פרייען . אונ אז ער
וועט גישטרויכילט ווערין זאל זיך דיין הארץ נים פרייען . טאמער אז גאט וועט זעהן דו פרייסט
דיך אויף דיין שונא . וועט דס ביי גאט שלעכט זיין . עס וועט איהם נים גיפעלין . וועט גאט
אראפ נעמען זיין כעס פון דעם שונא . אזוי האט רבא אויך גזאגט אויב מיינע שונאים וועלין
זיך פרייען אויף דעם וואס איך בין קראנק . וועט גאט אפ טאהן פון מיר דיא קראנקייט . אז
שמואל פלעגט זעהן אשלעכטין חלום פלעגט ער זאגען דיא חלומות ריידען פאלשע זאכען . דיא
שלעכטס וועט נים מקוים ווערין . אז ער הט גיזעהן אגוטען חלום פלעגט ער זיך וואונדערין אונ
פלעגט זאגין ריידען דען דיא חלומות פאלשע זאכען עס שטייט דאך אין פסוק אז גאט רעט
צו דיא נביאים אויך דורך חלומות . וועט דער חלום אויך געווים מקוים ווערין . רבא האט
גיפרעגט אין איין פסוק שטייט גאט רעט צו דיא נביאים דורך אחלום אונ אין איין פסוק
שטייט די חלומות ריידען פאלשע זאכען . ענטפערט דיא גמרא עס איז ניט קיין קשיא אגוטער
חלום איז דורך אמלאך אונ אפאלשער חלום איז דורך אשד . רב ביזנא בר זבדא הט גזאגט .
אז רבי עקיבא האט גזאגט . אונ רב פנדא האט גזאגט אז רבי תנחום האט גזאגט . אונ רבי
בירים האט גזאגט אז איין אלטער מאן דאס איז רבי בנאה האט גזאגט אין ירושלים זענען
גיוועזן פיר אונ צוואנציג מענטשין וואס זייא פלעגין בשיידען חלומות . אז מען פלעגט פאר זייא
דער ציילען אחלום . האבען זייא גזאגט דעם מיינונג פון דעם חלום . אויף וואס דער חלום ווייזט .
אמאהל האט זיך גיחלומת אחלום בין איך גיגאנגען צו אלע פיר אונ צוואנציג זייא זאלען מיר
בשיידין דעם חלום . וואס דער האט גזאגט אויף דעם חלום האט דער אנדערער נים גזאגט .
יעדער בזונדער האט גזאגט איין אנדער זאך אויף דעם חלום אונ דיא אלע פיר אונ צוואנציג
זאכען וואס מען הט גזאגט אויף דעם חלום . זענען אלע מקוים גיווארין . עס זאל מקוים ווערין
וואס עס שטייט אין פסוק אלע חלומות גייען נאך דיא מויל . אזוי וויא מען טייטש אוים דעם
חלום . אזוי ווערט מקוים . פרעגט דיא גמרא וואס מיר זאגין אלע חלומות גייען נאך די מויל
דאס

פסל: הרהורי לבו. מה שהוא מהרהר ביום: רעיוך. מחשבותיך וכן כל לשון רעיון שבמקרא אינו לשון רצון אלא לשון מחשבה וזה יוכיח ורעיוני יבהלונני וכי רצון כל אדם מבהילו אלא מחשבותיו מבהילין אותו: לא דקלא דדהבא. דבר שלא הרגיל לראות ולא הרהר בו מעולם: בקופא דמחטא. נקב

אחר הפה קרא הוא אין כדרבי אלעזר דאמר רבי אלעזר מנין שכל החלומות הולכין אחר הפה שנאמר (בראשית מא) ויהי כאשר פתר לנו כן היה ואמר רבא והוא דמפשר ליה מעין חלמיה שנאמר (שם) איש כחלומו פתר (שם) וירא שר האופים כי טוב פתר מנא ידע אמר רבי אלעזר מלמד שכל אחד ואחד הראוהו חלומו ופתרון חלומו של חברו. אמר רבי יוחנן השכים ונפל לו פסוק לתוך פיו הרי זה נבואה קטנה. ואמר רבי יוחנן שלשה חלומות מתקיימין ואלו הם חלום של שחרית וחלום שחלם לו חברו וחלום שנפתר בתוך חלומו ויש אומרים אף חלום שנשנה שנאמר (שם) ועל השנות החלום. אמר רבא (אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן) מנין שאין מראין לו לאדם אלא מהרהורי לבו שנאמר (דניאל ב) אנת מלכא רעיונך על משכבך סליקו ואי בעית אימא מהכא (שם) ורעיוני לבבך תנדע. (דף נו) אמר רב (יוסף) [רבא] תדע דלא חזי איניש בחלמיה לא דקלא דדהבא ולא פילא דעייל בקופא דמחטא

דאָס שטייט אין אַפּסוק וואָס דיא גמרא זאָגט לקיים מה שנאמר צו מקיים זיין וואָס עס שטייט אין פּסוק. ענטפֿערט דיא גמרא יאָ. דאָס שטייט אין אַפּסוק אַזוי וויא רבי אלעזר האָט גזאָגט. וואָרום רבי אלעזר האָט גזאָגט פֿון וואַנען ווייסען מיר אַז אַלע חלומות גייען נאָך די מויל. וואָרום עס שטייט אין פּסוק דער שר המשקים האָט גזאָגט צו פּרעה אַזוי וויא יוסף האָט בשיידט דעם חלום אַזוי איז גיוועזן. האָט רבא גזאָגט נאָר מען זאָל בשיידין אַזוי אַזאַך וואָס עס פּאַסט צום חלום. אַזוי וויא עס שטייט אין פּסוק ער האָט בשיידט צו יעדער מענטש אַזוי ווי זיין חלום איז גיוועזן. אין פּסוק שטייט דער שר פֿון דיא בעקערס האָט גיזעהן אַז יוסף האָט גוט בשיידט דעם חלום פֿון שר המשקים. פֿרעגט דיא גמרא פֿון וואַנען האָט געוואוסט דער שר האופים אַז יוסף האָט גוט בשיידט דעם חלום. האָט רבי אלעזר גזאָגט דער פּסוק לערנט אונז אַז צו יעדען בזונדער (צום שר המשקים אונ צום שר האופים) האָט גיחלומט זיין חלום אונ וואָס מען וועט דעם אַנדערין בשיידין אויף זיין חלום. דער שר המשקים האָט גיזעהן זיין חלום אונ ער האָט גיזעהן אין חלום אַז דעם שר האופים וועט מען אויף הייננען. אונ דער שר האופים האָט גיזעהן זיין חלום אונ ער האָט גיזעהן אין חלום אַז דעם שר המשקים וועט פּרעה צוריק שטעלין אַזוי וויא ער איז גיוועזן. אונ אַז דער שר האופים האָט גיהערט יוסף זאָגט צום שר המשקים אַז פּרעה וועט איהם צוריק שטעלין אַזוי וויא ער איז גיוועזן. האָט דער שר האופים געוואוסט אַז יוסף בשיידט גוט אַחלום. רבי יוחנן האָט גזאָגט אַז אַמענטש וואַכט זיך אויף פֿון שלאָף אונ עס קומט איהם אין זינען אַפּסוק איז דאָס אַקליינע נבואה. נאָך האָט רבי יוחנן גזאָגט דריי חלומות ווערין מקוים אונ דאָס זענען זייא. דער חלום וואָס עס חלומט אין די לעצטע דריטול פֿון דיא נאַכט. אונ דער חלום וואָס עס האָט גיחלומט זיין חבר אויף איהם. אונ דער חלום וואָס ער איז בשייד גיוואָרין אין חלום. אונ אַנדערע זאָגין אַז עס האָט איהם גיחלומט דער זעלביגער חלום צוויי מאָהל אין איין נאַכט. וועט דער חלום מקוים. אַזוי וויא עס שטייט אין פּסוק ווייל דער חלום איז גיקומען צוויי מאָהל אין די נאַכט. וועט ער מקוים ווערין. רבא האָט גזאָגט פֿון וואַנען ווייסין מיר אַז מען ווייזט ניט דעם מענטשין אין חלום נאָר דיא זאַכען וואָס ער האָט גיטראַכט ביי טאָג. וואָרום עס שטייט אין פּסוק דניאל האָט גזאָגט צו נבוכדנצר דוא קעניג דיינע גידאַנקין וואָס דו האָסט גיטראַכט ביי טאָג זענען גיגאַנגען אין דיין קאָפּ אויף דיין גילעגער ביי נאַכט. אונ דאָס האָט דיך גיחלומט. אונ אַז דוא ווילסט וועל איך דיר זאָגין פֿון דעם פּסוק. דניאל האָט גזאָגט צוא נבוכדנצר אונ דיא גידאַנקין פֿון דיין האַרץ ביי טאָג וועסטו ווייסין ביי נאַכט. האָט רבא גזאָגט דוא קענסט ווייסען אַז עס חלומט ביי נאַכט וואָס דער מענטש טראַכט ביי טאָג. אַמענטש

ועהט

המזט: קיסר. מלך רומי והיה לו חגר עם הפרסיים: מאי חזינא. מה אראה הלילה בחלום: משחרי לך. פרסיים עושין בך עבודת המלך כמו את המלך דהד מהון שחרים ולמון חכמים הדבק לבחור וישתחוו לך: ושבו לך. ישללו נכסי: וטחני בך קשייתא. יכופו אותך לטחון גרעיני התמרים: שבור מלכא. מלך פרס: פסיד עסקך. תתקלקל פרקמטיא שלך: ולא אהני לך למיכל. מתוך צער

דמחטא. אמר ליה קיסר לרבי יהושע בן חנניא אמריתו חכמיתו טובא אימא לי מאי חזינא בחלמאי אמר ליה חזית דאתו פרסאי דמשחרי לך ורעו בך שקצי בחוטרא דדהבא הרהר כוליה יומא ולאורתא חזא. א"ל שבור מלכא לשמואל אמריתו חכמיתו טובא אימא לי מאי חזינא בחלמאי א"ל חזית דאתו רומאי ושבו לך וטחנו בך קשייתא ברחיא דדהבא הרהר וחזא (כוליה יומא ולאורתא חזא). בר הדיא מפשר חלמין הוה מאן דהוה יהיב ליה אגרא מפשר ליה למעליותא ומאן דלא הוה יהיב ליה אגרא מפשר ליה לגריעותא אביי ורבא הוו חזו חלמא אביי יהיב ליה אגרא רבא לא הוה יהיב ליה אגרא א"ל אקרינן בחלמין (דברים כח) שורך טבוח לעיניך לרבא א"ל פסיד עסקך ולא אהני לך למיכל מעוצבא דלבך לאביי א"ל נפיש עסקך וטבחת ולא אכלת ושתית מחדותא דלבך. אמרי ליה אקרינן בנים ובנות תוליד לרבא א"ל כבישותיה לאביי אמר ליה בנך ובנתך נפישין ומנסבן בנתך לעלמא ודמיין באפך כדקא אזלן בשביה. אקרינן בניך ובנותיך נתונים לעם אחר. לאביי א"ל בנך ובנתך נפישין ואת אמרת

זעהט קיין מאהל ניט אין חלום ניט אנאלדענעם בוים. אונ ניט אעלעפאנד זאל ארין גיין אין דיא לעכיל פון אנאדיל. ווייל פון אזעלכע זאכען טראכט ניט דער מענטש ביי טאג. דער קיסר האט גזאגט צו רבי יהושע בן חנניא איר זאגט איר זענט קליגער ווי אלע אומות. זאג מיר וואס וועל איך זעהן אין חלום דיא נאכט. האט רבי יהושע גזאגט צום קיסר דוא וועסט זעהן אז דיא פרסים וועלין קומען אונ וועלין ארבעטין מיט דיר. אונ זייא וועלין דיך נייטין דוא זאלסט פיטערין חזירים מיט אגאלדענעם שטעקין. אגאנצע טאג האט דער קיסר גיטראכט וואס רבי יהושע האט איהם גזאגט. ביי נאכט האט דער קיסר אזוי גיזעהן אין חלום. דער קעניג פון פרס האט גזאגט צו שמואל. איר זאגט איר זענט קליגער וויא אלע אומות. זאג מיר וואס וועל איך זעהן אין חלום דיא נאכט. האט שמואל גזאגט צום מלך דוא וועסט זעהן אז דיא רויבער וועלין צו דיר קומען אונ וועלין דיך פאנגען אונ זייא וועלין דיך נייטין דוא זאלסט מאלין קערנער פון טייטלען אין אגאלדענעם מיהל שטיין. אגאנצע טאג האט דער מלך גיטראכט וואס שמואל האט איהם גזאגט ביי נאכט האט דער מלך אזוי גיזעהן אין חלום. בר הדיא פלעגט בשיידין חלומות ווער עס האט איהם גיגעבין געלט פלעגט ער איהם בשיידין צו גוטען אונ ווער עס האט איהם ניט גיגעבין קיין געלט האט ער איהם בשייד צום שלעכטין. אביי אונ רבא האבען גיזעהן אחלום אביי האט גיגעבין געלט צו בר הדיא רבא האט איהם ניט גיגעבין קיין געלט. אביי אונ רבא האבען גזאגט צו בר הדיא אין חלום האבען מיר גילייענט דעם פסוק דיין אקס וועט זיין גישאכטען פר דיינע אויגען. אונ דוא וועסט ניט עסין פון איהם. צו רבא האט בר הדיא בשיידט דוא וועסט האבען שאדין אין דיין האנדיל אונ דורך דיינע טריערקייט וועסט ניט הנאה האבען פון עסין. צו אביי האט בר הדיא גזאגט דיינע גישעפטין וועלין זיין אזוי פיל אונ זייער גוט אז מען וועט שעכטין פון דיינעט וועגין אקסין צום עסין. אונ דוא וועסט זיין זאט פון שמחה אז דוא וועסט ניט וועלין עסין אונ ניט טרינקען. אביי אונ רבא האבען גזאגט צו בר הדיא מיר האבען גילייענט אין חלום דעם פסוק זיהן אונ טעכטער וועלין צו דיר גיבאהרין ווערין: אונ זייא וועלין גיפאנגען ווערין. צו רבא האט ער גזאגט שלעכט ער וועט האבין זיהן אונ טעכטער אונ זיי וועלין גיפאנגען ווערין. צו אביי האט ער גזאגט דוא וועסט האבען פיל זיהן אונ פיל טעכטער אונ דיינע טעכטער וועלין גינומען ווערין צו מאנען אין ווייטע שטעט וועט דאס ביי דיר גלייך זיין וויא זייא וואלטען גיפאנגען גיווארין. נאך האט אביי אונ רבא גזאגט צו בר הדיא. מיר האבען גילייענט אין חלום דעם פסוק דיינע זיהן אונ דיינע טעכטער וועלין גיגעבין ווערין צו איין אנדער פאלק.

תל יסעם לך שום מלכה : מרווח עסקך . וונתך במתקך לא תהוה לאכילה כי תבבע בשמחתך : וביה . אסתך : לפכותי פחדך . לכפיג דיגתך : מרישיה דקרא . זרע רב גו' : בי זינא דמלכא . הולך שהכביטי כמלך בה יתבר ע"י גנבים ויעלילו לך לאמר שאתה גנבתם : ק"ו מינך . אם רבא

לקריבי יהיבנא להון והיא אמרה לקריבה ואכפה לך וידהבת להון לקריבה והוו לך כעם אחר . לרבא אמר ליה דביתהו שכיבא ואתו בניה ובנתיה לידי איתתא אחריתי דאמר [רבא אמר: רב ירמיה בר אבא אמר רב כאי דכתיב (שם) בניך ובנותיך נ הונים לעם אחר ועיניך דואות זו אשת האב . אקרינן (קהלת ט) לך אכול בשמחה לחמך ושתה בלב טוב יינך . לאביי אמר ליה מרווח עסקך וטבחת ואכלת ושתית וקרית פסוקא מחדוא דלבך לרבא אמר פסיד עסקך טבחת ולא אכלת ושתית וקרית פסוקא לפכוהי פחדך . אקרינן (דברים כח) זרע רב תוציא השדה לאביי אמר ליה מרישיה . לרבא אמר ליה מסופיה . אקרינן (שם) זיתים יהיו לך בכל גבולך לאביי אמר ליה מרישיה לרבא אמר ליה מסופיה . אקרינן (דברים כח) וראו כל עמי האר"ץ כי שם ה' נקרא עליך לאביי א"ל נפיק לך שמא דריש מתיבתא הוית ודחיל כולי עלמא מינך . לרבא א"ל מיתפסת בגנבי בי זינא דמלכא ודאין כולי עלמא קל והומר מינך . למחר איתבר בי זינא דמלכא ותפשוה לרבא דחיל

צו אביי האט בר הדיא גזאגט דוא וועסט האבען פיל זיהן און פיל טעכטער דו וועסט זאגין איך וועל זייא געבין פאר שניר און פאר איידימס צו מיינע קרובים און זיא [דיין ווייב] וועט זאגין מען זאל זייא געבין פאר שניר און פאר איידימס צו איהרע קרובים און דיין ווייב וועט דיך גייטין און דוא וועסט זייא געבין פאר שניר און פאר איידימס צו איהרע קרובים וועט דם ביי דיר גלייך זיין וויא דוא וואלסט זייא אוועק גיגעבין צו איין אנדער פאלק : צו רבא האט בר הדיא גזאגט זיין ווייב וועט שטארבען וועלין זיינע זין און זיינע טעכטער אן קומען צוא איין אנדער ווייב . צו אשטיפמוטער . ווארום רב ירמיה בר אבא האט גזאגט פון רבם וועגין וואס מיינט דער פסוק דיינע זיהן און דיינע טעכטער וועלין גיגעבין ווערין צו איין אנדער פאלק און דיינע אויגען וועלין זעהן דאס מיינט מען זייא וועלין גיגעבין ווערין צוא זייער פאטערס ווייב . צו אשטיף מוטער . נאך האט אביי און רבא גזאגט צו בר הדיא מיר האבען גילייענט אין חלום דעם פסוק גייא עם מיט שמחה דיין ברויט און טרינק דיין ווין מיט אגוט הארץ . צוא אביי האט בר הדיא גזאגט דוא וועסט פאר דינען פון דיינע גישעפטין . דוא וועסט שעכטין בהמות און וועסט עסין פון זייא און וועסט טרינקען און דו וועסט לייענען דעם פסוק מיט אפריילאך הארץ און צו רבא האט ער גזאגט דיינע גישעפטין וועלין שלעכט זיין דו וועסט שעכטין אקסין און וועסט ניט קענען עסין פון זייא . און וועסט ניט קענען טרינקען . פון פיל צרות און זארג . דוא וועסט לייענען דעם פסוק וואס דיך האט גיחלומ"ט אום צוא ציהען דיינע זארג . טאמער וועט דער פסוק מקוים ווערין . נאך האט אביי און רבא גזאגט צו בר הדיא מיר האבען גילייענט אין חלום דעם פסוק פיל תבואה וועט דיא פעלד אוים ציהען צו אביי האט בר הדיא גזאגט דעם אנהייב פסוק . אז זיין פעלד וועט וואקסען פיל תבואה . צו רבא האט בר הדיא גזאגט דעם סוף פסוק . און אביסול תבואה וועט ער איין נאמען פון פעלד ווארום דער הישעריק וועט דאס אויף עסין . נאך האט אביי און רבא גזאגט צו בר הדיא מיר האבען גילייענט אין חלום דעם פסוק דוא וועסט האבען איילבירטען אין דיינע אלע גרענעצין . אין דיינע אלע פעלדער . צוא אביי האט בר הדיא גזאגט דעם אנהייב פסוק . אין זיינע אלע פעלדע וועט וואקסען איילבירטען . צוא רבא האט בר הדיא גזאגט דעם סוף פסוק . אבער דוא וועסט זיך ניט שמירען מיט דיא איילבירטען זיי וועלין אראם פאלען פון בוים איידער זייא וועלין צייטיג ווערין . נאך האט אביי און רבא גזאגט צו בר הדיא מיר האבען גילייענט אין חלום דעם פסוק אלע פעלקער פון דיא וועלט וועלין זעהן אז דער נאמען פון גאט ווערט אויף דיר גירופען . צו אביי האט בר הדיא גזאגט עם וועט ארויס גיין אויף דיר אנאמען אז דוא ביסט גיווארין אראש ישיבה וועלין אלע מורא האבען פאר דיר . צוא רבא האט בר הדיא גזאגט מען וועט דיך כאפען אז דוא האסט גיגנבע'ט דעם אוצר פון קעניג וועלין זיך אלע אפ לערנען

כולי עלמא ואמרי רבא אתפס אנן לא כ"ש. אמרי ליה חזן הסא על פום דני לאביי אמר עיף עסקך כחסא לרבא אמר מריר עסקך כחסא ועוד רבות כאלה. אמרי ליה חזינן בר חמרא דקאי אאיסדן ונוער לאביי אמר ליה מלכא הוית וקאי אמורא עלך. לרבא אמר ליה פטר חמור גהיט בתפילך אמר ליה לדידי חזאי לי ואיתיה. אמר ליה וא"ו דפטר חמור ודאי גהיט בתפילך (עיין רבא ואשכח וא"ו דפטר חמור גהיט בתפיליו) לסוף אזל רבא להודיה לגביה אמר ליה חזאי דשא ברייתא דנפל אמר ליה אתתך שכבא. אמר ליה חזאי ככי ושיני דנתור. אמר ליה בנך ובנתך שכבן. אמר ליה חזאי תרתי יוני דפרחן אמר ליה תרתי נשי מגרשת. אמר ליה חזאי תרתי גרגלידי דלפתא אמר ליה

תרין

מחמר כ"ש אנו שיתהדוני וזהו וירא ממך : הסא. חזרת : עיף עסקך. כפול בריוח כחסא שהיא כפולה וכפולה : מגיר עסקך. מצוי לכל ומוזל מסיה הסחורה שלך : דקאי אאיסדן. מראשותיו מתגלגלין ליסודותי : מלכא הוית. ראש ישיבה הדורש דרשות והמתורגמן עומד עליו באמורא להשמיע בקול רם לרבים כקול חמור הנוער : וא"ו דפטר חמור גהיט מתפילך. בפרשה והיה כי יביאך כתיב וכל פטר חמור כו' והוא חסר וא"ו ובתפילין של רבא כתבו הכותב מלא ואחר כך מחקו והיינו גהיט מתפילך מחוק : דשא ברייתא. דלת החיצון בבנים : אתתך מתה. השומרת את הבית : ככי. ניבים השיניים : תרתי נשי מגרשת. שלפתו של אדם קרויים יונה דכתיב יונתי תמתי : תרי

לערנען פון דיר. זייא וועלין זאגין אז מען איז חושד רבא אז ער האט גינגבת; וועט מען דאך אונז געווים חושד זיין. דאס מיינט מען ויראו ממך. דורך דיר וועלין אלע מורא האבן. אויף מארגין איז צו בראכין געווארין דיא טיר פון דעם אוצר פון מלך אונ מען האט גינומען רבא אין תפיסה. מען האט איהם חושד גיוועזן אז ער הט גינגבת. האבען אלע מורא גיהאט אונ זייא האבען גזאגט רבא איז גינומען געווארין פאר אגנב וועלין מיר געווים אן גינומען ווערין פאר גנבים. אביי אונ רבא האבען גזאגט צו בר הדיא מיר האבען גיזעהן אין חלום אויף דיא פעסער איז גילעגין חסא. וואס איז אזעלכע גראז צום עסין. צוא אביי האט בר הדיא גזאגט. אזו וויא חסא זענען די בלעטער ברייט אונ טאפיל. אזוי וועסטו פאר דינען פון דיינע גישעפטין טאפיל געלט וויא דוא פלעגסט אלע מאהל פאר דינען. צו רבא הט בר הדיא גזאגט דיינע גישעפטין וועלין זיין ביטער אזוי וויא חסא. אביי אונ רבא האבען גזאגט צוא בר הדיא מיר האבען גיזעהן אין חלום איונגער איזיל שטייט ביי אונז צו קאפינס אונ שרייט. צו אביי הט בר הדיא גזאגט דוא וועסט זיין אראש ישיבה אונ וועסט זאגין אדרשה וועט ביי דיר שטיין אמענטש וואס ער וועט אויס שרייען דיא דרשה פאר אלע מענטשין וואס וועלין זיין אין שוהל ופאר ציטען פלעגט דער דרשן זאגין דיא דרשה אויף לשון קודש. אונ נעבין איהם איז גישטאנען איינער וואס האט איבער גזאגט דיא דרשה בישלאכווייז צוא דיא אלע מענטשין אויף דעם לשון וואס זיי האבן פר שטאנען. צו רבא הט בר הדיא גזאגט דר ווארט פטר חמור איז אפ גימעקט אין דיינע תפילין. האט רבא גזאגט צו בר הדיא איך האב גיזעהן מיינע תפילין אונ עס שטייט דיא ווערטער פטר חמור. הט בר הדיא גזאגט צוא רבא דער וא"ו פון דעם ווארט חמור איז געווים אפ גימעקט פון דיינע תפילין ווארום דער ווארט חמור דארף זיין אן אוא"ו. אונ דער כופר הט פאר געסין אונ האט געשריבען מיט אוא"ו. דער נאך האט ער דעם וא"ו אפ גימעקט) האט רבא גוט גיזוכט אונ האט גיפונען אז דער וא"ו פון ווארט חמור איז גיוועזן אפ גימעקט אין דיא תפילין. דער נאך איז רבא אליין גיגאנגען צו בר הדיא אן אביי האט רבא גזאגט צו בר הדיא איך האב גיזעהן אין חלום אז דיא אויס ווייניגסטע טיר פון שטוב איז איינגיפאלן. האט בר הדיא גזאגט צו רבא דיין ווייב וועט שטארבען. האט רבא גזאגט צו בר הדיא איך האב גיזעהן אין חלום אז מיינע אינווייניגסטע ציין אונ פאדערשטע ציין זענען ארויס גיפאלען. האט בר הדיא גזאגט צוא רבא דיינע זיהן אונ דיינע טעכטער וועלין שטארבען. האט רבא גזאגט צו בר הדיא איך האב גיזעהן אין חלום צוויי טויבען זענען אוועק גיפלויגען. הט בר הדיא גזאגט צו רבא צוויי ווייבער וועסטו גטין. האט רבא גזאגט צוא בר הדיא איך האב גיזעהן אין חלום צוויי שטיקער רעפת ופאסטערנאקו. האט בר הדיא גזאגט צו

רבא

קולפי בלעת. מכות מקל על גלגלתי בפרהסיא: נכסים בלא מצרים. כלומר קרקעות שהכיס ולכיס: וכסיין אבקיה. כסוי עפר כפורת שמפילין בהומה: ונתר מוקרי. נתר מוחי: אודרא מבי סדיא. כמוכין יוצאין מן הכר שבמראשותיו: הללא מצרא. כלל שאנו קורין בפסח לפני ברכת אשר גאלנו כלל הגדול קורין לזה הלל המצרי: ניסי מתרחשי לך. שעל ידי נסים נקרא ניכן ועל כל נס הבא לישראל אומרים אותו על גאולתן: הוה קא אזיל. בר הדיא: בספינה. דרבא: בהרבא. בספינה: ואמר בהדי (גברא) דמפרקים ניס ניסא למה לי. שמא כאן יארע לו נס שהיא בספינה והוא יצא: בדידך קיימא.

תרין קולפי בלעת. אזל רבא ההוא יומא ויתיב בי מדרשא כולי יומא אשכח הנהו תרי סגי נהורי דהוו קא מנצו בהדי הדדי אזל רבא לפרוקינהו ומחוהו לרבא תרי דלו למחויה אחריתי אמר מסתייה תרין חזאי. לסוף אתא רבא ויהיב ליה אגרא אמר ליה חזאי אשיתא דנפל אמר ליה נכסים בלא מצרים קנית. אמר ליה חזאי אפדנא דאביי דנפל וכסיין אבקיה. אמר ליה אביי שכיב ומתיבתיה אתיא לגבך. אמר ליה חזאי אפדנא דידי דנפל ואתו כולי עלמא ושקיל לבינתא לבינתא אמר ליה שמעתתך מבדרן בעלמא. אמר ליה חזאי דאבקע רישי ונתר מוקרי אמר ליה אודרא מבי סדיא נפק. אמר ליה אקריון הללא מצראה בחלמא אמר ליה ניסי מתרחשי לך. הוה קא אזיל בהדיה בארבא אמר בהדי גברא דמתרחיש ליה ניסא למה לי בהדי דקא סליק נפל ספרא מיניה אשכחיה רבא וחזא דהוה כתיב ביה כל החלומות הולכין אחר הפה אמר רשע בדידך קיימא וצערת כולי האי כולהו מחילנא לך בר מברתיה דרב

רבא מען וועט דיך שלאגין צוויי קלעפ מיט אשטעקין. איז גיגאנגען רבא אין בית המדרש אונ איז דארט גיזעסין אגאנצען טאג האט ער גיטראפען צוויי בלינדע קריגען איינער מיט דעם אנדערין איז רבא גיגאנגען אפ שיידין איינעם פון אנדערין הט איינער גישלאגען רבא צוויא מאהל מיט דעם שטעקין האט ער אויף גיהויבען דעם שטעקין ער זאל איהם געבין נאך אדריטען קלאפ האט רבא גזאגט גינוג. איך האב נאר גיזעהן אין חלום אז מען וועט מיר געבין צווייא קלעפ. ניט מעהר. דער נאך איז רבא גיקומען צו בר הדיא אונ האט איהם גיגעבין געלט האט רבא גזאגט צו בר הדיא איך האב גיזעהן אין חלום דיא וואנט פון מיין שטוב איז איין גיפאלען. האט בר הדיא גזאגט צו רבא דו וועסט קויפען פעלדער גרויסע אונ ברייטע גאר אן אגרעניץ. הט רבא גזאגט צו בר הדיא איך האב גיזעהן אין חלום דיא שטוב פון אביי איז איין גיפאלען אונ דיא שטויב וואס עס איז גיווארין פון דעם איינפאלען האט מיך בדעקט. האט בר הדיא גזאגט צו רבא אביי וועט שטארבען אונ זיין ישיבה זיינע תלמידים וועלין קומען צוא דיר. הט רבא גזאגט צו בר הדיא. איך האב גיזעהן אין חלום מיין שטוב איז איין גיפאלען אונ פיל מענשין זענען גיקומען אונ האבען גינומען דיא ציגעל. האט בר הדיא גזאגט צו רבא דיינע תורה וואס דוא וועסט לערנען וועט ווערין צוא שפרייט אין די וועלט. הט רבא גזאגט צו בר הדיא איך האב גיזעהן אין חלום מיין קאפ איז צו שפאלטען גיווארין אונ מיין מוח איז ארויס גיפאלען. האט בר הדיא גזאגט צו רבא דיא קישען וואס דיין קאפ ליגט אויף איר וועט אויף גישפאלטען ווערין אונ דיא פעדערין וועלין ארויס פאלען. הט רבא גזאגט צו בר הדיא איך האב אין חלום גזאגט דעם הלל וואס מען זאגט פסח ביי נאכט צום סדר. הט בר הדיא גזאגט צו רבא עס וועט גישעהן ווערין צוא דיר נסים. בר הדיא איז גיגאנגען אין אשיף מיט רבא צו זאמען. האט בר הדיא גזאגט מיט אזוי אמענטש וואס איהם דארף טרעפין נסים. וויל איך ניט גיין אין איין שיף: טאמער וועט איהם איצט טרעפין דער נס. דיא שיף וועט צו בראכען ווערין. ער וועט ארויס קומען דורך אנס. אונ איך וועל דער טרונקין ווערין. ווייא בר הדיא איז ארויס גיגאנגען פון די שיף איז ארויס גיפאלען אבוך פון איהם. אונ רבא הט גיפונען דעם בוך. הט רבא גיזעהן אין דעם בוך איז געשריבען אלע חלומות גייען נאך דיא מויל. אזוי ווי מען בשיידט דעם חלום. אזוי ווערט מקוים. הט רבא גזאגט צו בר הדיא דוא רשע אויף דיר איז גישטאנען מיינע חלומות. אז דוא וואלסט וועלין גוט בשיידין וואלטין מיינע חלומות גיווען גוטע אונ דורך דיר האב איך גיהאט אזוי פיל צער. אלץ בין איך דיר מוחל גאר וואס דורך

דריב חסדא יהא רעוא דלימסר ההוא גברא לידי דמלכותא דלא מרחמו עליה אמר מאי אעביד גמירי דקללת חנם אפילו בחנם היא באה וכל שכן רבא דבדינא קא לייט אמר איקום ואיגלי דאמר מר גלות מכפרת עון קם גלי לבי רומאי אזיל יתיב אפתחא דריש טורזינא דמלכא ריש טורזינא חזא חלמא אמר ליה חזאי חלמא דעייל מחטא באצבעותי. אמר ליה הב לי זוזי ולא יהב ליה לא אמר ליה ולא מידי. אמר ליה חזאי דנפל תכלא בתרתין אצבעותי אמר ליה. הב לי זוזי ולא יהב ליה ולא אמר ליה ולא מידי. חזאי דנפל תיכלא בכולא ידא. (אמר ליה עילוי מאי אפקדוך אמר ליה עילוי שיראי דמלכא) אמר ליה נפל תיכלא בכולהו שיראי שמע בית מלכא ואתיוהו לריש טורזינא קא קטלו ליה אמר ליה אנא אמאי אתיוהו להאי דהוה ידע ולא אמר אתיוהו לבר הדיא אמר ליה אמטו זוזא דידך חרבו שיראי דמלכא כפיתו תרי ארזי בחבלא אסרו חד כרעיה לחד ארזא וחד כרעיה לחד ארזא ושרו לחבלא עד דאסתליק. אמר רבא לא מחילנא ליה עד דאסתליק רישיה. אזל כל חד וחד וקם אדוכתיה ואסתליק רישיה

גך כיס תלוי כספרון אם לטובה אם לרעה והפסק לי לרעה. אמתו כל רבא בר רב חסדא סיום: טורזינא דמלכא. שופר אוצר המלך: נפל תכלא. תינע: שיראי דמלכא. מעילים של מלך: דאסתליק. נתלך לגמרי:

דיר איז געשטארבען (מיין ווייב) דיא טאכטער פון רב חסדא. דאס בין איך דיר ניט מוחל. עס זאל זיין דער ווילען פון גאט אז דער מענטש (בר הדיא) זאל געגעבין ווערין אין דיא הענט פון מלך אונ מען זאל אויף איהם קיין רחמנות ניט האבען. האט בר הדיא געזאגט וואס זאל איך מאכן עס איז געווים אז א חכם פלוכט איינעם אפילו אומזיסט ווערט אויך מקוים דיא קללה. אונ אז רבא פלוכט מיך וואס עס קומט מיר ער זאל מיך פלוכין וועט דאך דיא קללה געוויס מקוים ווערין. וועל איך דאך געוויס געגעבין ווערין אין דיא הענט פון מלך. אונ ווער ווייס וויא מיין סוף וועט זיין. האט בר הדיא געזאגט איך וועל אויף שטיין אונ וועל אנטלויפין. ווארום דער רבי האט געזאגט ווס א מענטש ווערט פאר טריבען פון זיין היים. איז מכפר זיינע עבירות. איז בר הדיא אנטלאפין אין רוים אונ איז געגאנגען האט זיך געזעצט ביי די טיר פון דעם שומר ווס היט דעם אוצר פון מלך: דער שומר האט געזעהן א חלום האט דער שומר געזאגט צו בר הדיא איך האב געזעהן אין חלום אז א נאדיל איז אריין געשטאכין געווארין אין מיינע פינגער. האט בר הדיא געזאגט צום שומר גיב מיר געלט. האט דער שומר ניט געוואלט געבין. האט בר הדיא גאר ניט געזאגט צום שומר. האט דער שומר געזאגט צו בר הדיא איך האב געזעהן אין חלום אז א ווארעם איז אריין געגאנגען אין מיינע צוויי פינגער. האט בר הדיא געזאגט צום שומר גיב מיר געלט האט דער שומר ניט געוואלט געבין האט בר הדיא גאר ניט געזאגט צום שומר. דער נאך האט דער שומר געזאגט צו בר הדיא איך האב געזעהן אין חלום אז א ווארעם איז אריין געגאנגען אין מיין גאנצע האנט. האט בר הדיא געזאגט צום שומר אויף וועלכע זאכען האט מען דיך אויף גענומען צו היטען. האט דער שומר געזאגט צו בר הדיא מען האט מיך אויף גענומען איך זאל היטען די זיידענע קליידער פון מלך. האט בר הדיא געזאגט צום שומר עס איז אריין געפאלען ווערים אין אלע זיידענע קליידער פון מלך. האט דער מלך געהערט אז די ווערים האבען געלעכערט די זיידענע קליידער זיינע האט מען געבראכט דעם שומר פאר דעם מלך אונ מען האט איהם געוואלט הרגנן. האט דער שומר געזאגט צום מלך פאר וואס זאל מען מיך הרגנן זאל מען ברייננגען דעם מענטש וואס האט געוואוסט פריער אז דיא ווערים וועלין אריין פאלין אין די קליידער. אונ ער האט ניט געזאגט; אז ער וואלט מיר געזאגט וואלט איך געהיט די קליידער. האט מען געבראכט בר הדיא פר דעם מלך. האט דער מלך געזאגט צו בר הדיא דורך דיין געלדין ווס מען האט דיר ניט געגעבין זענען צו ריסען געווארין די קליידער פון מלך. האט מען צו זאמען געבונדען צוויי טענען בוימער מיט א שטריק אונ מען האט צו געבונדען איין פוס צו איין בוים אונ איין פוס צום אנדערין בוים אונ מען האט אויף געבונדען דעם שטריק

כפניות . פין התמרים רעים : כמט . המה זורתה: קול של מיני זמר או קול ערב של חבים : לכ

רישיה ונפל בתרין :

(דף כז ע"ב) ה שלשה נכנסין לגוף ואין הגוף נהנה כהן גדגדניות וכפניות ופגי

המרה . שלשה אין נכנסין לגוף והגוף נהנה כהם סיכה רחיצה תשמיש . שלשה מעין העולם הבא אלו הן שבת שמש ותשמיש . תשמיש דמאי אילימא תשמיש המטה והלא מכחיש כחיש . אלא תשמיש נקבים . שלשה משיבין דעתו של אדם קול ומראה וריח . שלשה מרחיבין דעתו של אדם דירה נאה ואשה נאה וכלים נאים . חמשה אחד מששים ואלו הן אש דבש שבת ושינה וחלום . אש אחד מששים לגיהנם . דבש אחד מששים למן . שבת אחד מששים לעולם הבא . שינה אחד מששים למיתה . חלום אחד מששים לנבואה :

ט תנו רבנן הרואה מרקולים אומר ברוך שנתן ארך אפים לעוברי רצונו . מקום שנעקרה ממנו עו"ג אומר ברוך שנעקר עו"ג מן המקום הזה וכשם שעקר ממקום הזה כך יעקור מכל מקומות ישראל והשב לב עובדיהן לעבדך . ובחוצה לארץ אין צריך לומר כן רבי

שטריק פון די בוימער . האבען זיך דיא בוימער צוריק גיצויגען זייא זאלין שטיין גלייך . דער בוים האט גיצויגען איין פוס און דער אנדערער בוים האט גיצויגען דיא אנדערע פוס ביז בר הדיא איז צוריסען גיווארין אויף צוויי שטיק . האט רבא גזאגט איך בין נאך ניט מוחל צוא בר הדיא ביז זיין קאפ וועט אויך צוריסען ווערין אויף צוויי טייל . איז יעדער בוים גיגאנגען צוריק ביז ער האט זיך גישטעלט גלייך אויף זיין ארט איז דער קאפ צו שפאלטין גיווארין און עס איז אראפ גיפאלען צוויי שטיקער :

ח שלשה . דריי זאכען גייען אריין אין גוף דער מענטש עסט זיי און דער גוף האט ניט קיין הנאה פון זיי . דס זענען די דריי זאכן . גדגדניות דס איז אזוי אפרי שלעכטע טייטלען און אומצייטיגע טייטלען . און דריי זאכן גייען ניט אריין אין גוף . פון דעסטוועגין האט דער גוף הנאה פון זיי . דס זענען די דריי זאכן : שמירען דעם גוף מיט בוימאייל . וואשען דעם גוף . ווען דער מענטש בהעפט זיך מיט זיין ווייב . דריי זאכין איז דא וואס דער מענטש האט פון זייא הנאה . און די הנאה קען מען אביסעל פאר גלייכען צו דיא הנאה פון עולם הבא . דאס זענען די דריי זאכין . דיא הנאה וואס דער מענטש האט פון שבת . און דיא הנאה וואס דער מענטש האט פון די זוהן ווען זיא שיינט . און די הנאה וואס דער מענטש האט פון תשמיש . פרעגט די גמרא וואס מיינט מען תשמיש זאלין מיר זאגין אז מען מיינט דיא הנאה וואס דער מענטש האט ווען ער בהעפט זיך מיט זיין ווייב . דס מאכט דאך מאגער דעם גוף . נאר מען מיינט די הנאה וואס דער מענטש האט ווען ער רייניגט דעם גוף פון השתנה און פון צואה . דריי זאכען זענען דא וואס נעמען צו דיא זארג פון מענטשין . און דס זענען זיי אז דער מענטש הערט אשיינע מוזיק אדער אשיינעם גיזאנג פון אאשה . אדער ער זעהט אשיינע זאך . אדער ער שמעקט אגוטין ריח . שלשה מרחיבין דעתו של אדם . דריי זאכין דער ברייטערין און דערפרייען דעם מענטשין . אשיינע וואוהנונג . און אשיינע ווייב . און שיינע קליידער מיט שיינע פערטשאפט אין שטוב . פינף זאכין זענען דא וואס זיי זענען אזעכציגסטע טייל . און דס זענען דיא פינף זאכן . פייאר . האניק . שבת . שלאפין . אחלום . פייאר איז אזעכציגסטע טייל פון גיהנם . האניק איז אזעכציגסטע טייל פון מן . שבת איז אזעכציגסטע טייל פון עולם הבא . שלאפין איז אזעכציגסטע טייל פון שטארבין . אחלום איז אזעכציגסטע טייל פון נבואה :

ט תנו רבנן . די רבנן האבין גילערנט דר וואס זעהט די עבודה זרה מרקולים זאל ער זאגין גילויבט איז גאט וואס ער האלט אויף זיין כעס און שטראפט ניט באלד צו די וואס טוהען ניט זיין ווילען (טאמער וועלין זיי תשובה טאהן) . אז ער זעהט דעם ארט וואס דארט איז גישטאנע

אשטוב

פונדיקס. על פושעי ישראל מתפלל: נתקללו שכניה. אוי לרשע ואוי לשכנו שאין בה אלא חיות רעות ועופות רעים ומזיקין ואין בהם הנאה לשכנים:
נתקללה שומרון נתברכו שכניה. אבל עי השדה ומטעי כרם אע"פ שנתקללו בהם ערי ישראל הנאה הוא לשכנים:

רבי שמעון בן אלעזר אומר אף בחוצה לארץ צריך לומר כן מפני שעתידין להתגייר שנאמר (צפניה ג) כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כלם בשם ה'. (דף נח) אמר רבי ירמיה נתקללה בבל נתקללו שכניה דכתיב (ישעיה יד) ושמתיה למורש קפוד ואגמי מים נתקללה שומרון נתברכו שכניה דכתיב (מיכה א) ושמתי שומרון לעי השדה ולמטעי כרם:

(ע"ב) י **עולא** ורב חסדא הוו קאזלי באורחא כי מטו אפתחא דבי רב חנא בר חנילאי נגד רב חסדא ואתנח אמר ליה עולא אמאי קא מתאנחת והאמר רב אנחה שוברת חצי גופו של אדם שנאמר (יחזקאל כא) ואתה בן אדם האנח בשברון מתנים וגו' ורבי יוחנן אמר כל גופו של אדם שנאמר (שם) והיה כי יאמרו אליך על מה אתה נאנח וכהתה כל רוח וגו' אמר ליה היכי לא אתנח ביתא דהוו בה שיתין אפייתא ביממא ושיתין אפייתא בליליא ואפיין לכל מאן דצריך ולא שקיל ידא מן כיסא דסבר דילמא אתא עניא בר טובים

אשטייב וואס מען האט אין איר געדינט צו די שטערין און דיא שטוב איז אויס געריסען געווארין איינגיפאלין. זאל ער זאגין געלויבט איז גאט וואס דיא דינסט צו די שטערין איז אויס געריסין געווארין פון דעם ארט. און אזוי וויא גאט האט אויס געריסין די דינסט פון די שטערין פון דעם ארט אזוי זאל גאט אויס רייסין די דינסט פון דיא שטערין פון אלע ערטער וואו דיא יודין וואוהנען. און גאט זאל קערין דיא הערצער פון דיא מענטשין וואס דינען צוא דיא שטערין. אז זייא זאלין דינען גאט און ניט צו דיא שטערין. אזוי זאל ער זאגין אין ארץ ישראל. און אין אנדערע לענדער אויסער ארץ ישראל דארף ער ניט אזוי זאגין. רבי שמעון בן אלעזר זאגט אין חוץ לארץ מוז מען אויך זאגין דיא ברכה. ווייל די אומות וואס וואוהנען אין חוץ לארץ וועלין זיך מגייר זיין אז משיח וועט קומען. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דארום דאמאלס ווען משיח וועט קומען וועל איך פאר קערין און איך וועל געבין צו אלע פעלקער אקלארע שפראכע זיי זאלין אלע רופין דעם נאמען פון גאט. רבי ירמיה האט גזאגט אז בבל איז גיכלוכט געווארין. זענען אלע שכנים גיפלוכט געווארין מיט איר צו זאמען אזוי וויא עס שטייט אין פסוק גאט זאגט איך וועל מאכין אין בבל זאל וואוהנען שלעכטע חיות און שלעכטע עופות. און דיא ערד זאל ווערין זומפיג מען זאל ניט קענען זייען אין איר. און פון דיא שלעכטע חיות און עופות וועלין אלע שכנים לידין. און אז שומרון איז גיפלוכט געווארין פון איר קללה זענען גיבענטשט געווארין אירע שכנים אזוי ווי עס שטייט אין פסוק גאט זאגט איך וועל מאכין פון שומרון פעלדער און ווייגערטנער. און דאס איז גוט צו אלע שכנים פון שומרון:

• עולא און רב חסדא זענען גיגאנגען אין וועג אז זייא זענען גיקומען צו דיא טיר פון רב חנא בר חנילאי האט רב חסדא אזויפיל גיטאהן האט עולא גזאגט צו רב חסדא פר וואס זיפצטו רב האט דאך גזאגט אז אזיפץ צו ברעכט אהאלבין גוף פון מענטשין אזוי וויא עס שטייט אין פסוק גאט האט גזאגט צו יחזקאל הנביא און דוא מענטשין זוהן דוא זאלסט זיפצען מיט צו בראכענע לענדין ולענדין הייסט דער אונטערשטער האלבער גוף ביז צום בויך. און רבי יוחנן זאגט אזיפץ צו ברעכט דעם גאנצין גוף פון מענטשין אזוי וויא עס שטייט אין פסיק גאט האט גזאגט צו יחזקאל הנביא עס וועט זיין אז דיא יודין וועלין זאגין צוא דיר פאר וואס זיפצטו. זיפצין צו ברעכט דאך דעם גאנצין לעבין פון מענטש. (אזוי האט עולא גיפרעגט צו רב חסדא). האט רב חסדא גזאגט צו עולא וויא אזוי זאל איך ניט זיפצען. אשטוב וואס אין איר איז גיוועזן זעכציג בעקערס ביי טאג און זעכציג בעקערס ביי נאכט און זייא האבין גיבאקין פאר אלע ארעמע מענטשין וואס האבין גידארפט ברויט. און רב חנא האט ניט ארויס גינומען דיא האנט

נפלה . פושטה של זיו לפני כו' . מסרי כ"ס פרב שכוה כיסו של הקב"ה :

טובים ואדמטו ליה לכיסא קא מבסיף . ותו הוו פתיחין ליה ארבע בבי לארבע רוחתא דעלמא וכל דהוה עייל כפין נפיק כי שבע והוה שדי ליה חטי ושערי בשני בצורת אבראי דכל מאן דכסיפא לית מילתא למשקל בימטא אתי ושקיל בליליא השתא נפל בתלא ולא אהנח אמר ליה הכי אמר רבי יוחנן מיום שחרב בית המקדש נגזרה גזירה על בתיהן של צדיקים שיחרבו שנאמר (ישעיה ה) אם לא בתים רבים לשמה יהיו גדולים וטובים מאין יושב . ואמר רבי יוחנן עתיד הקדוש ב"ה להחזירן לישובן שנאמר (תהלים קכה) הבוטחים בה' כהר ציון וגו' מה הר ציון עתיד הקדוש ברוך הוא להחזירו לישובו אף בתיהם של צדיקים עתיד הקב"ה להחזירן לישובן חזייה דלא מיתבא דעתיה אמר ליה דיו לעבד שיהא כרבו :

יא אמר רבי יהושע בן לוי הרואה את חבירו לאחר שלשים יום אומר ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה . לאחר שנים עשר חודש אומר ברוך מחיה המתים

פון קעשענע ער האט גיטראכט מאמער וועט קומען אארעמאן וואס ער איז גיפארין פון נוטע עלטערין . וואס ער איז גיט גיוואוהנט צו נעמען צדקה אוג ביז איך וועל אריין שטעקין דיא האנט אין קעשענע ארויס צוא נעמען געלט פון זיינעם וועגין . וועט ער פאר שעמט ווערין . דריבער האט ער אייביג גיהאלטין די האנט אין קעשענע . אונ נאך האט ער גימאכט ביי איהם אין שטוב איז גיוועזין האפין פיר טירען אין אלע פיר זייטין פון דיא וועלט . אין מזרח זייט אונ אין מערב זייט אונ אין צפון זייט אונ אין דרום זייט . פון וועלכער זייט אארעם מאן וועט קומען זאל ער האבין אטיר אריין צו גיין אין שטוב . אונ ווער עס איז אריין גיגאנגען אין שטוב הונגעריג איז ארויס גיגאנגען זאט . אונ אין די יאהרין ווען עס איז גיוועזין הונגער פלעגט מען ליינין ווייץ אונ גערשטין אויף דיא גאס ווער עס האט זיך גישעמט צו נעמען ביי טאג איז ער גיקומען ביי נאכט אונ האט גינומען . איצט איז די שטוב איינגיפאלין אונ עס איז גיווארין פון איר אבארג זאל איך ניט נישבעצן . האט עולא גזאגט צו רב חסדא אזוי האט רבי יוחנן גזאגט אין דעם טאג ווען דער בית המקדש איז חרוב גיווארין האט גאט גוזר גיוועזין אויף דיא הייזער פון די צדיקים זיי זאל חרוב ווערין . אזוי ווי עס שטייט אין פסוק פיל הייזער וועלין זיין וויסט גרויסע הייזער אונ גוטע וועט ניט זיין ווער עס זאל זיצען אין זייא . נאך האט רבי יוחנן גזאגט גאט איז אנגיברייט ער זאל אומקערין די הייזער צו זייער בזיצונג . מען זאל נאך וואהנען אין די הייזער : אזוי ווי עס שטייט אין פסוק דיא וואס פאר זיכערין זיך מיט גאט וועלין זיין אזוי וויא דער בארג ציון . אזוי וויא גאט איז אנגיברייט אומצוקערין דעם בארג ציון צו זיין בזיצונג . אזוי איז גאט אנגיברייט אומצוקערין די הייזער פון די צדיקים צוא זייער בזיצונג . האט עולא גיזעהן אז די דעה פון רב חסדא איז נאך ניט געשטילט האט שלא גזאגט צו רב חסדא גינוג פאר דעם קנעכט ער זאל זיין וויא דער בעל הבית . אז דער בית המקדש וואס דאס איז די שטוב פון גאט איז חרוב . מעג די שטובין פון די צדיקים אויך זיין חרוב :

יא אמר . רבי יהושע בן לוי האט גזאגט אז איינער וועהט זיין חבר נאך דרייסיג טעג : עס איז שוין אוועק גיגאנגען דרייסיג טעג פון דער צייט ווס ער האט איהם גיזעהן זאל ער זאגין ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה . אז ער וועהט זיין חבר נאך צוועלף חדשים . עס איז שוין אוועק גיגאנגען צוועלף חדשים פון דער צייט ווס ער האט איהם גיזעהן זאל ער זאגין גילויבט איז גאט וואס ער מאכט לעבעדיג דיא טויטע וויל אלע יאהר ראש השנה אונ יום כפור ווערט דער מענטש געמשפט ער זאל לעבין אדער ער זאל שטארבען . אונ אז ער האט ניט גיזעהן זיין חבר איאהר : איז דאך שוין אריבער גיגאנגען א ראש השנה אונ א יום כפור . דארף ער לויבין גאט וואס ער האט איהם ניט גמשפט

צום

המתים . אמר רב אין המת משתכח מן הלב אלא לאחר י"ב חדש שנאמר (תהלים לא) נשכחתי כמת מלב הייתי ככלי אובד . רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע הוו קא אזלי באורחא פגעו ביה בר' חנינא בריה דרב איקא אמרו ליה בהדי דחזינך ברכינך עליך תרתי ברוך שחלק מחכמתו ליראיו ושהחיינו א"ל אנא נמי כיון דחזיתינכו חשבתון עילואי כששים רבוון ישראל ובריכנא עלייכו שלשה הנך שנים וברוך חכם הרזים . א"ל חכימת כולי האי יהבו ביה עינייהו ושכיב :

ככלי אובד . וסתם כלי לאחר י"ב חדש משתכח מן הלב דיאוש בעלים לאחר י"ב חדש כדאמרינן בפרק אלו מציאות : אשר חלק ושהחיינו. דאחר שלשים יום הוה : מחכמתו ליראיו . שהב חכמה דחכים טפי :

כוכבא דשביט . כוכב היורה כמין ברקים ממקום למקום ארוך כשבט שהוא יורה ונראה כמו בפותת רקיע : ונמירי דלא עבר כסלא . שאינו מעביר מזל כסיל כשהוא שביט : כסלא . כסיל :

(משנה) יב על הזיקים ועל הזועות ועל הרעמים ועל הרוחות ועל הברקים אומר ברוך שכחו מלא עולם : גמ' מאי זיקים אמר שמואל כוכבא דשביט ואמר שמואל נהירין לי שבילי דרקיע כשבילי דנהרדעא לבר מכוכבא דשביט דלא ידענא מאי ניהו וגמירי דלא עבר כסלא ואי עבר כסלא חרב עלמא . והא קא חזינן דעבר . זהירא הוא דעבר ומתחזי כדעבר

איהו

צום שטארבן נאר צום לעבן · מהרש"א] . רב האט געזאגט אמת ווערט ניט פאר געסן פון הארצן ביז נאך צוועלף חדשים . אזוי ווי עס שטייט אין פסוק איך בין פר געסן געווארן אזוי ווי א מת ווערט פאר געסן פון הארצן איך בין געווארן אזוי ווי אפארלארענע כלי · אונ אז מען פרלירט א כלי ווערט זי ניט פר געסן פון הארצן ביז נאך צוועלף חדשים ; רב פפא אונ רב הונא בריה דרב יהושע זענען גיגאנגען אין וועג האבן זיי בגעגינט רבי חנינא בריה דרב איקא האט רב פפא אונ רב הונא געזאגט צו רבי חנינא וויא מיר האבן דיך גיזעהן האבען מיר גימאכט אויף דיר צוויי ברכות גילויבט איז גאט וואס ער האט אפ גיטיילט פון זיין חכמה צוא די וואס האבען מורא פאר איהם . אונ די ברכה שהחיינו . האט רבי חנינא געזאגט צוא רב פפא אונ רב הונא ווי איך האב אייך דער זעהן זענט איר ביי מיר גירעכנט אזוי וויא זעכציג רבוא [זעקס מאהל הונדערט טויזענד] יודין אונ איך האב אויף אייך גימאכט דריי ברכות דיא צוויי ברכות וואס איר האט אויף מיר גימאכט . ברוך שחלק מחכמתו ליראיו . אונ שהחיינו · אונ נאך אדריטע ברכה גילויבט איז גאט וואס ער האט גיגעבין חכמה צו די מענטשין זייא זאלין פר שטיין די סודות פון דיא תורה: האט רב פפא אונ רב הונא געזאגט צו רבי חנינא דוא ביסט אזוי קלוג האבין זיי [רב פפא אונ רב הונא] גיגעבין זייערע אויגין אויף רבי חנינא [ווי האבין אים איין עין הרע גיגעבין]. איז רבי חנינא גישטארבין :

יב משנה· על . אויף זיקים אונ אויף זועות אונ אויף רעמים אונ אויף רוחות אונ אויף ברקים זאל ער זאגין גילויבט איז גאט וואס זיין כח איז פול אין די גאנצע וועלט :

גמרא . וואס איז זיקים האט שמואל געזאגט אז מען זעהט דעם שטערין וואס ער איז לאנג ווי ארוט . אונ ער לויפט אין הימעל פון איין ארט צום אנדערין ארט אזוי וויא אפייל . אונ עס זעהט אויס אזוי וויא ער וואלט גיעפינט דעם הימעל . דארף מען מאכען אברכה שכחו מלא עולם . נאך האט שמואל גזאגט מיר זענען אזוי ליכטיג [איך בין אזוי קלאהר] אין דיא וועגין פון הימעל , [וויא די שטערין גייען אין הימעל] . אזוי וויא איך בין קלאהר די וועגין פון די גאסען] פון דיא שטאט נהרדעא . [אין נהרדעא האט שמואל גיוואוהנט] . נאר דעם שטערין שביט ווייס איך ניט וואס דס איז . אונ מיר האבען גילערנט אז דער שטערין שביט גייט ניט אריבער איבער דעם מזל כסיל . וואורום אז דער שטערין שביט וואלט גיגאנגען איבער דעם מזל כסיל . וואלט ער גימאכט וויסט די וועלט . פרעגט די גמרא מיר זעהן דאך אז דער שטערין שביט גייט איבער דעם מזל כסיל . אונ די וועלט ווערט ניט חרוב . ענטפערט די גמרא דיא ליכטיגקייט פון שטערין שביט גייט אויף דעם מזל כסיל . זעהט אויס וויא דער שטערין שביט אליין גייט

אויף

איהו. רב הונא בריה דרב יהושע אמר וילון הוא דמקרע ומתחזי נהורא דרקיע. רב אשי אמר כוכבא (דשביט) הוא דעקר מהאי גיסא דכסלא וחזי ליה חבריה מהך גיסא ומבעית ומחזי כמאן דעבר. שמואל רמי כתיב (איוב ט) עושה עש כסיל וכימה וכתיב (עמוס ה) עושה כימה וכסיל הא כיצד אלמלא חמתה של כסיל לא מתקיים עלמא מפני צינה של כימה ואלמלא צינה של כימה לא מתקיים עלמא מפני חמתה של כסיל וגמירי אי לאו עוקצא דעקרבא דמנח בנהר דינור כל מאן דהוה טרקא ליה עקרבא לא הוה חיי והיינו דקא אמר ליה רחמנא לאיוב (איוב כח) התקשר מעדנות כימה. מאי כימה אמר שמואל כמאה כוכבי אמרי לה דמיכנפן ואמרי לה דמבדרן. מאי עש אמר רב יהודה יותא מאי יותא אמרי לה זנב טלה ואמרי לה רישא דעגלא ומסתברא כמאן דאמר זנב טלה דכתיב (שם) ועיש על בניה תנחם אלמא

רב הונא אמר. מאי זיקין: וילון הוא דמקרע. ומתחזי רקיע דרך הקריעה כרוחות: כתיב עושה עש כסיל וכימה. דקדמא ליה כסיל לכימה: הא כיצד. מלמד שצריכין שניהן: אלמלא חמה של כסיל וכו'. כסיל שולט צינות הכימה להכי אקדמיה קרא. כימה שולט צינות הגשמים ולהכי אקדמה קרא: מעדנות כימה. קשרים של כימה: עקרב. היינו כימה וממזל טלה הוא: נהר דינור. מתחת כתה של עקרב: עוקצא דעקרבא. זנב העקרב: כמאה ככבי. יש בין הכוכבים של כימה שהן כמאה של כימה: א"נ דמכנפי. לשון שהן כתה של כימה א"נ דמיבדרן: יותא מאי יותא א"ל דקיימא בזנב טלה וא"ל דקיימא לה בריש עגלא. רישא דעגלא ראשו של עגל והיינו מזל שור והוא סמוך אחר מזל טלה ראש השור סמוך לזנב טלה שכן הסדר טלה שור תאומים: ומסתברא כמ"ד זנב. הייט כוכבים העשויים כזנב מדכתיב ועיש על בניה

אויף דעם מזל כסיל. רב הונא בריה דרב יהושע זאגט דער ערשטער הימעל וואס ער הייסט וילון שפאלט ער זיך אויף ווערט געזעהן אליכטיגקייט פון דעם אנדערן הימעל וואס הייסט רקיע אזוי ווי אשפיז. דס הייסט זיקין. אז מען זעהט דאס דארף מען מאכען א ברכה שכחו מלא עולם: רב אשי זאגט דער שטערין שביט ווערט אויס געריסען פון זיין ארט פון דער זייט מזל כסיל און דער אנדערער זעהט דעם שביט פון דער אנדערער זייט כסיל ווערט ער דער שראקען און עם זעהט אויס וויא דער שביט וואלט אריבער געגאנגען איבער דעם מזל כסיל. עס שטייט אין פסוק גאט האט בשאפען די מזלות עש און כסיל און כימה. פריער כסיל דער נאך כימה און עס שטייט אין פסוק גאט האט בשאפען די מזלות כימה און כסיל. פריער כימה דער נאך כסיל. וויא אזוי איז דס גיוועזן נאר בשאפין זענען זיי גיווארין ביידע גלייך. זומער גיוועלטיגט דער מזל כסיל און כימה אויך צו איהם. דריבער שטייט כסיל פריער. און ווינטער גיוועלטיגט דער מזל כימה און כסיל אויך צו איהם. דריבער שטייט כימה פריער. ווען ניט דיא היץ פון מזל כסיל וואלט דיא וועלט ניט גיקענט אויס האלטען פון די קעלט פון מזל כימה. און ווען ניט דיא קעלט פון מזל כימה וואלט די וועלט ניט גיקענט אויס האלטין פון דיא היץ פון מזל כסיל. מיר האבין גילערנט ווען דער ווידול פון מזל עקרב וואלט ניט גילעגין אין דעם טייך פון פייער ווענען עקרב וואלט אביס גיגעבין וואלט ער ניט גילעבט נעקרב איז כימה. די גמרא מיינט צו ווענען דיא קעלט פון עקרב קומט צו וואלט ער ניט גיקענט לעבין. נאר ווייל דער ווידול פון עקרב ליגט אין פייער איז די קעלט פון עקרב ניט אזוי שטארק דאס איז וס גאט האט גזאגט צו איוב אויב דוא קענסט צו זאמען בינדען דעם מזל כימה. וויא איז דער טייטש פון דעם ווארט כימה האט שמואל גזאגט אזוי וויא הונדערט שטערין. אנדערע זאגין אז דיא הונדערט שטערין זענען אלע צו זאמען אויף איין ארט. און דס האט גאט גיפרעגט צו איוב אויב ער וואלט אויך גיקענט צו זאמען בינדען די הונדערט שטערין פון כימה זיי זאלין זיין אלע צו זאמען אויף איין ארט. אזוי ווי גאט האט זייא צו זאמען גיבונדין. און אנדערע זאגין דיא הונדערט שטערין זענען פר שפרייט אין פיל ערטער אויף דעם הימעל און אזוי האט גאט גזאגט צו איוב. איך האב די שטערין פון כימה פר שפרייט. קאמיר זעהן אויב דוא וועסט קענען זייא צו זאמען בינדען זיי זאלין זיין אלע אויף איין ארט. אנדערש ווי איך האב גימאכט. וואס איז עש האט רב יהודה גזאגט עש יותא. וס איז יותא אנדערע זאגין דער ווידיל פון מזל טלה הייסט יותא און אנדערע זאגין דער קאפ מזל שור הייסט יותא און עס זעהט אויס ווי דער

אלמא חסרא ומתחזי (דף נט) כמטרף טריף (כטרפא דטריף) והא דקא אזלא אבתרה דאמרה לה הב לי בני שבשעה שבקש הקב"ה להביא מבול לעולם נטל שני כוכבים מכימה והביא מבול לעולם וכשביקש לסותמה נטל שני כוכבים מן עש וסתמה ולהדרינהו לה מדליה אין הבור מתמלא מחוליתו אי נמי אין קטיגור נעשה סניגור. וליברי ליה תרי כוכבי אחריני אין כל חדש תחת השמש. אמר רב נחמן בר יצחק עתיד הקדוש ברוך הוא להחזירן לה דכתיב ועיש על בניה תנחם:

הכימה: ועיש יגוהא. ואלו עד יתנהי. כטרפא דטריף: כטרפא דטריף. דבר שהיה חסר וסתמוהו מגופו שעשאוהו כגוש ומתחזי כמכה בקורנס על הברזל להרחיב ולהשוות. טירפא דטריף מכה בכפות כמו בילה ערופה. ל"א דמתחזי כסירפא מטרף נדבק יחד ועשאו סיפון כמין תבור: ואלא דאזלא. עיש אחרי כימה: דאמרה לה הב לי בני. בני כוכבים שלי: וליהדר. לכימה אותן כוכבים עצמן שנטל ממנה:
גוהא. בלשונם קורין רעידת הארץ גוהא: אובא טמיא. בעל אוב של עצמות בעושה כשוף בעצמות המת. טמיא עצמות: גנח גוהא. ותגעש ותרעש כלומר נזדעזעה הארץ מאד מאד: גנח

יג ועל הזועות מאי זועות אמר רב קטינא גוהא. רב קטינא הוה קא אזיל באורחא כי מטא אפתחא דבי אובא טמיא גנח גוהא אמר מי ידע אובא טמיא האי גוהא דגנח מהו רמא ליה קלא קטינא קטינא אמאי לא ידענא בשעה שהקב"ה זוכר את בניו ששרויים בצער בין עו"ג כביכול מוריד שתי דמעות לים הגדול וקולם נשמע מסוף העולם ועד סופו

וואס זאגט אז דער וויידיל פון מזל טלה הייסט יותא. ווארום עס שטייט אין פסוק דער עיש [דאס איז עש] טרייסט זיך אויף איהרע קינדער [איהרע שטערין] וואס איז ביי איר אוועק גינומען גיווארין. זעהן מיר דאך אז דעם עש פעלט שטערין. אונ דע' וויידיל פון מזל טלה זעהט אויך אוים וויא מען וואלט ביי איהם אוועק גינומען שטערין. אונ פר וואס גייט עיש נאך כימה עיש זאגט צו כימה זיא זאל איר צוריק געבין איהרע קינדער [איהרע שטערין]. ווען גאט האט גיוואלט ברייננגען א מבול אויף דיא וועלט האט ער גינומען צוויי שטערין פון מזל כימה [איז גיווארין אין מזל כימה צוויי לעכער] אונ ער האט גיבראכט א מבול אויף די וועלט. אונ אז גאט האט גיוואלט פר מאכען די צוויי לעכער האט ער גינומען צוויי שטערין פון דעם מזל עש אונ האט זיי אריין גיזעצט אין מזל כימה. אונ האט פר מאכט די צוויי לעכער פון מזל כימה. פרעגט די גמרא זאל מען אריין זעצין אין מזל כימה דיא זעלביגע צוויי שטערין וואס מען האט פון איר ארוים גינומען. ענטפערט די גמרא אז מען גראבט א גרוב אונ מען שיט אריין צוריק אין גרוב די אויס גיגראבענע ערד. ווערט ניט פול די גרוב. אזוי דא וועלין דיא לעכער פון מזל כימה ניט פאר מאכט ווערין אז מען וועט אין זייא אריין זעצין צוריק די זעלביגע שטערין וואס מען האט פון זיי ארוים גינומען. אדער דער תירוץ איז דער וואס רעט שלעכטס אויף א מענטשין קען ניט ווערין קיין גוטער פריינד ער זאל דער נאך רעדין גוטס אויף דעם זעלביגען מענטשין. אזוי דא אויך וויל די צוויי שטערין האבין גיבראכט דעם מבול קענען זייא ניט פר מאכען דיא לעכער דער מבול זאל דורך זיי אויפהערין. פרעגט די גמרא זאל גאט בשאפען אנדערע צוויי שטערין צו פר מאכען די לעכער פון מזל כימה. ענטפערט דיא גמרא עס איז ניטא קיין זאך מער. רב נחמן בר יצחק זאגט גאט וועט צוריק אוועק געבין די שטערין צום מזל עש. אזוי וויא עס שטייט עיש וועט זיך טרייסטען מיט איהרע קינדער:

יג ועל. אויף זועות מאכט מען א ברכה שכחו מלא עולם. פרעגט די גמרא וואס איז זועות. האט רב קטינא גזאגט זועות מיינט מען ערד ציטערנעש. רב קטינא איז גיגאנגען אין וועג אז ער איז גיקומען צו די טיר פון דעם מכשף וואס ער מאכט כישוף מיט דיא ביינער פון מתים; האט דיא ערד א ציטער גיטאהן. האט רב קטינא גזאגט ווייס דען דער כישוף מאכער פאר וואס די ערד האט א ציטער גיטאהן; האט דער מכשף א גישריי גיטאהן. קטינא קטינא פאר וואס זאל איך ניט וויסען ווען גאט דער מאנט זיך אז זיינע קינדער האבען אזוי פיל צער פאר די שטערין דינער מאכט גאט נידערין צוויי טרערין אין ים הגדול אונ דער קול ווערט גיהערט

פירוש

גוהא. חדא מלתא היא וכן סלמון : גוהא גוהא מבעיא ליה. שתי פעמים היה לו להודעות כנגד שתי דמעות : סופק כפיו. ומתוכו קול מזדעזע הארץ שמצינו שכפיו סיפק שנאמר וגם אני אכה כפי אל כפי : מתאנח. ומתוכה אנחה מרעיד הרקיע ומצינו שמתאנח : שנאמר והניחותי חמתי בם. כביכול כאדם ש״ש לו חמה ומתאנח ומתנחם דעתו ועושה לו נחת רוח : והנחמתי. אנחה על צרעה אשר עשיתי להם : הידד כדורכים יענה. מדרך ובועט ברקיע : והארץ הדום רגלי. כיון שדוחק רגליו תחת כסא הכבוד ימגיע ניעוטו עד לארץ שהוא הדום רגליו :

ענני בגלגלא. עננים מתחופפים ומתהלכים ונשמע

סופו והיינו גוהא אמר רב קטינא אובא טמיא כדיב הוא ומיליה כדיבין אי הכי גוהא גוהא מבעיא ליה ולא היא גוהא עביד והאי דלא אודי ליה כי היכי דלא לטעו כולי עלמא אבתריה. רב קטינא דידיה אמר כפיו סופק זעג"ז שנאמר (יחזקאל כא) וגם אני אכה כפי אל כפי והניחותי חמתי רבי (יונתן) [נתן] אומר אנחה מתאנח שנא' (שם ה) והניחותי חמתי בם והנחמתי רבנן אמרי בועט ברקיע שנאמר (ירמיה כה) הידד כדורכים יענה אל כל יושבי הארץ רב אחא בר יעקב אמר דוחק את רגליו תחת כסא הכבוד שנאמר (ישעיה סו) כה אמר ה' השמים כסאי והארץ הדום רגלי. (וי"א שואג בקולו ומרעיש עולמות שנאמר (ירמיה כה) ה' מרום ישאג וגו') :

יד ועל הרעמים כאי רעמים אמר שבואל ענני (דאתיא) בגלגלא שנאמר (תהלים עז) קול רעמך בגלגל האירו ברקים תבל רגזה ותרעש הארץ ורבנן אמרי ענני דשפכי

גיהערט פון איין עק וועלט ביז צום אנדערין עק וועלט אונ דאס איז דער ציטער וואס דיא ערד טוהט. האט רב קטינא גזאגט דער מכשף זיינע כישוף איז ליגען אונ זיינע רייד איז ליגען. ווארום אויב אזוי וויא ער זאגט האט דאך די ערד בדארפט אציטער טאהן צוויי מאהל. ווייל עס איז ארוים גיגאנגען צוויי טרערן. זאגט די גמרא עס איז ניט וויא רב קטינא זאגט די ערד האט טאקי אציטער גיטאהן צוויי מאהל. אונ וואס רב קטינא האט ניט מודה גיוועזן צום מכשף דיא וועלט זאל ניט גינארט ווערין אין דעם מכשף. ווארום מען וואלט זאגן אז רב קטינא זאגט זיינע רייד איז אמת אין דער זאך פון גוהא. איז געווים זיינע אלע כישוף אויך אמת. דריבער האט רב קטינא גזאגט דאס איז ליגען. וועט מען ניט גלויבען אין איהם. רב קטינא פר זיך זאגט וואס איז גוהא נאט קלאפט מיט איין האנט אויף די אנדערע. אונ פון דעם קול ציטערט די ערד. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק גאט זאגט אונ איך וועל שלאגן מיט איין האנט אויף די אנדערע האנט אונ וועל דער מיט שטילן מיין כעס. רבי נתן זאגט גאט טוהט אזיפץ. אונ פון דעם זיפץ ציטערט דער הימעל. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דורך דעם זיפץ וועט גישטילט ווערין מיין כעס וואס איך האב אויף זיי. אונ איך וועל חרטה האבען אויף דיא שלעכץ וואס איך האב גיטראבט צו ברייגען אויף זיי. די רבנן זאגן נאט טוהט אטרעט אויף דעם הימעל. טוהט דער הימעל אציטער אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אזוי וויא דיא וואס טרעטין ווייטרויבען שרייען הידד. אזוי ווען גאט וועט טרעטין אויף דעם הימעל וועט גיהערט ווערין אגישריי צו אלע מענטשין וואס וואוהנען אויף די וועלט. רב אחא בר יעקב זאגט גאט שטעלט זיינע פים אונטער דעם כסא הכבוד. אונ דער טרעט קומט ביז צו די ערד. טוהט די ערד אציטער. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אזוי האט גאט גזאגט דער הימעל איז מיין שטוהל. אונ די ערד איז דאס בייגקעלע וואס איך האלט מיינע פים אויף איהם. דריבער אז גאט שטעלט זיינע פים אונטער די שטוהל קומט דער טרעט ביז צו די ערד. אונ אנדערע זאגין גאט טוהט אגישריי מיט זיין שטימע ווערין פר ציטערט אלע וועלטין. אזוי ווי עס שטייט אין פסוק גאט טוהט שרייען אין הימעל:

יד ועל. אויף רעמים מאכט מען אברכה שכחו מלא עולם. וואס איז רעמים האט שמואל גזאגט דיא וואלקינס רייבען זיך איינער אן דעם אנדערין. ווערט גיהערט אקול. אונ דאס איז דער דונער. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק ווען דער קול פון דיינע דונערין זענען אין דיא רעדער פון די וואלקינס ווען זיי רייבען זיך איינער אן דעם אנדערין אונ דיא בליצן

בעלייכטען

דשפכי מיא להדדי שנאמר (ירמיה י) לקול תתו המון מים בשמים. רב אחא בר יעקב אמר ברקא תקיפא דבריק ענניא בענני) ומתבר גזיזי דברזא רב אסי (אשי) אמר ענני חלחולי מחלחלי ואתי זיקא ומנשב אפומייהו ודמי כזיקא ע"פ דני ומסתברא כרב אחא בר יעקב דבריק ברקא ומנהמי ענני ואתי מטרא:

הקול: ברקא. בורקים של אש: ומתבר גזיזי דברזא. ואותו הקול היינו רעמים גזיזי הסיכות של ברד: חלחולי מחלחלי. עננים ומנשב זיקא עלייהו והיינו רעמים: ומנהמי ענני. הומות העננים:

זעפא. פוסטורביי"ל בלע"ז:

ברקא יחידאה. שלא הבריק אלא פעם אחת: כולהו קשיין. שאינה של ברכה: דסלקן אחת לגבי חברתה. שב' עננים פוגעים זו את זו:

טו ועל הרוחות מאי רוחות אמר אביי זעפא ואמר אביי גמירי דזעפא בליליא לא הוי והא קחזינן דהוי ההוא דאתחולי בימטא ואמר אביי גמירי דזעפא ב' שעי לא קאי לקיים מה שנאמר (נחום א) לא תקום פעמים צרה והא קא חזינן דקאי דמפסיק ביני ביני:

טז ועל הברקים אומר ברוך שכחו וגבורתו מלא עולם מאי ברקים אמר רבא ברקא ואמר רבא ברקא יחידאה וברקא חוורא וברקא ירוקתא וענני דסלקן בקרן מערבית ואתיין מקרן דרומית וב' ענני דסלקן חדא לאפי חברתה כולהו קשיין למאי נפקא מינה למיבעי רחמי

בעלייכטען די וועלט. טוהט דיא ערד ציטערין אונ שטורעמען. אונ דיא רבנן זאגען ווען דיא וואלקינס גיסען וואסער איינער אין דעם אנדערין. ווערט גיהערט אקול. אונ דאס איז דער דונער אזוי וויא עס שטייט אין פסוק צו דעם קול וואס ער ווערט גיהערט ווען עס ווערט גיגעבין דער ברומונג פון דיא וואסער אין הימעל. רב אחא בר יעקב זאגט פריער קומט אשטארקער בליץ אין די וואלקינס אונ דער בליץ צו ברעכט דיא שטיקער האגיל. אונ ווען דיא שטיקער האגיל ווערין צו בראכען ווערט אקול. דם איז דער דונער. דער נאך גייט רעגין: רב אשי זאגט די וואלקינס זעגען אינוויינינג ליידיג אונ עס קומט אווינט אונ בלאזט אויף די מויל פון די וואלקינס אונ עס איז גלייך אזוי וויא אווינט וואס בלאזט אויף די מויל פון אפאס: אונ דם רוישט שטארק. דם איז דער דונער. זאגט די גמרא אונ עס זעהט אויס אזוי ווי רב אחא בר יעקב זאגט פריער בליצט דער נאך ברומען דיא וואלקינס ועס דונערט) דער נאך קומט רעגין:

טו ועל: אונ אויף ווינטען מאכט מען אברכה שכחו מלא עולם. אויף וועלכע ווינטען מאכט מען אברכה האט אביי גזאגט אויף אגרויסען שטורעם ווינט וואס ער קימט מיט כעס. נאך האט אביי גזאגט מיר האבען גלערנט אז אשטורעם ווינט מיט כעס קומט ניט ביי נאכט. פרעגט די גמרא מיר זעהן דאך אז עס איז דא אשטורעם ווינט מיט כעס ביי נאכט אויך. ענטפערט די גמרא דער ווינט האט אנגיהויבען ביי טאג. נאך האט אביי גזאגט מיר האבען גילערנט אז אשטורעם ווינט דויערט ניט קיין צוויי שעה צו מקיים זיין וואס עס שטייט אין פסוק אצרה האלט ניט צוויי מאהל. דם הייסט צוויי שעה. יעדער שעה הייסט אמאהל. ווייל יעדער שעה האט אבזונדער מזל. פרעגט די גמרא מיר זעהן דאך אז אשטורעם ווינט האלט עטליכע שעה: ענטפערט די גמרא צווישען איין שעה אונ די אנדערע שעה הערט אויף אביסול. ווערט דער ווינט אביסול שטילער. דער נאך הייבט צוריק אן דער ווינט צו בלאזן מיט זיין שטארקייט אזוי וויא פריער:

טז ועל. אויף בליצען זאל מען זאגען ברוך שכחו וגבורתו מלא עולם. וואס מיינט מען בליצען האט רבא גזאגט אויף איין בליץ מאכט מען אויך אברכה. נאך האט רבא גזאגט אז עס האט גאר איין מאהל גיטאהן אבליץ אונ אווייסער בליץ אונ אגריגער בליץ. אונ אז דיא וואלקינס גייען אויף אין ווינקעל פון מערב זייט אונ זיי קומען פון ווינקעל פון דרום זייט אונ צוויי וואלקינס גייען איינער קעגין דעם אנדערין. די אלע זאכען זעגען ניט גוט. פרעגט דיא גמרא צו וואס דארפען מיר וויסען אז זייא זעגען ניט גוט. ענטפערט די גמרא מען זאל תפלה מאהן

רחמי והני מילי בליליא אבל בצפרא לית בהו מששא אמר רבי שמואל בר יצחק הני ענני דצפרא לית בהו מששא דכתיב (הושע ו) וחסדכם כענן בקר וגו׳ אמר ליה רב פפא לאביי הא אמרי אינשי כדמפתח בבי מטרא בר חמרא מוך שקך וגני. לא קשיא הא דקטר בעיבא הא דקטר בעננא:

יז **אמר** רבי אלכסנדרי אמר רבי יהושע בן לוי לא נבראו רעמים אלא כדי לפשוט עקמומיות שבלב שנאמר (קהלת ג) והאלהים עשה שייראו מלפניו ואמר רבי אלכסנדרי אמר רבי יהושע בן לוי הרואה קשת בענן צריך שיפול על פניו שנאמר (יחזקאל א) כמראה הקשת אשר יהיה בענן (וגו׳) ואראה ואפול על פני לייטי עלה במערבא משום דמיחזי כמאן דקא סגיד לקשתא אבל ברוכי ודאי מברך מאי מברך אומר ברוך זוכר הברית במתניתא תני רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא אומר נאמן בבריתו וקיים במאמרו ואמר רב פפא
הילכך

כדמפתח בבי מטרא בר חמרא מוך שקך וגני. אם כשפתחת דלתיך בבקר ירד לך מטר לך אתה אומר חמר הכולך ממקום למקום להביא תבואה: מוך שקך וגני כפול שקך תחתיך והישן עליו וגם תלך אתה ואתה לביא תבואה לפי שיהיו כהעין בזול מפני הגשם . כ״ע הא דקטר בעיבא נתקשרו השמים בעב עבה אז טוב כי ירד גשם רב : הא דקטר בעננא. ענן קלים כזה ענן כוכר באין בו ממש : צריך שיפול על פניו . לפי שכוא מראה כבוד ה׳ :

טאהן זיי זאלען ניט שאדין מאכען . ווען זענען די וואכען ניט גוט . אז זיי קומען ביי נאכט אבער אז זיי קומען אין דער פריא איז אין זייא ניטא קיין ממש . ווערט פון זייא גאר ניט . אונ זיי קענען ניט שאדין טאהן . רבי שמואל בר יצחק הט גזאגט דיא וואלקינס וואס זענען באלד אין דער פריא איז ניטא אין זיי קיין ממש . פון זיי וועט קיין רעגין ניט זיין : אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דער נביא זאגט צו די יודען אייערע חסדים (אייערע טיבות) וואס איר טוהט זענען אזוי וויא די וואלקינס וואס קומען באלד אין דער פריא . די וואלקינס ברייגען ניט קיין טובה צו די וועלט . אונ אייערע חסדים ברייגען אויך ניט קיין טובה צו די וועלט . רב פפא הט גזאגט צו אביי מענטשין זאגען אז מען עפינט די טיר אין דער פריא : ווען מען שטייט אויף פון שלאף . אונ עס רעגינט : דער אייזיל טרייבער וואס קויפט צו זאמען תבואה צו פר קויפען . מעג אונטער לייגען דיא זאק אונ שלאפען אויף זייא . ווייל עס וועט זיין דעם יאהר וואלוויל תבואה וועט ער ניט האנדלען דעם יאהר מיט קיין תבואה . זעהן מיר דאך אז דיא וואלקינס פון דער פריא ברייגען פיל רעגין . ענטפערט די גמרא עס איז ניט קיין קשיא אויב דער הימעל איז פאר בונדין מיט גראבע וואלקינס . וועט פיל רעגינען . אבער אז דער הימעל איז פאר בונדען מיט דינע וואלקינס . וועלען דיא וואלקינס אוועק גיין . אונ עס וועט ניט רעגענען :

יז רבי אלכסנדראי הט גזאגט פון רבי יהושע בן לוים וועגין) דיא דונערין זענען ניט מער באשאפען געווארען נאר אויס צו ציהען די קרומע זאכען וואס ביי דעם מענטשין אין הארץ איז . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק גאט הט געמאכט די אלע זאכען מען זאל מורא האבען פר איהם וועט מען איהם דינען :

נאך הט גזאגט רבי אלכסנדרי פון רבי יהושע בן לוים וועגין) אז ער זעהט אבויגען אין וואלקין דארף ער פאלען אויף זיין פנים . ווייל אזוי זעהט אויס דער כבוד פון גאט : אזוי ווי עס שטייט אין פסוק אזוי וויא עס זעהט אויס דער בויגען אין וואלקין . אזוי זעהט אויס דער כבוד פון גאט . זאגט דער נביא איך האב אמאהל געזעהן דעם בויגען אין וואלקין בין איך גיפאלען אויף מיין פנים . אין ארץ ישראל הט מען געשאלטען ווער עס פאלט אויף זיין פנים אז ער זעהט דעם רעגינבויגען ווייל עס זעהט אויס אז ער בוקט זיך ואונ דינט) צום רעגינבויגען אבער אברכה אויף דעם רעגינבויגען מוז מען געווים מאכען . וויא זאל ער זאגען . ענטפערט די גמרא ער זאל זאגען ברוך זוכר הברית . אין אברייתא האבען מיר גילערנט . רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא זאגט . מען זאל זאגען נאמן בבריתו וקיים במאמרו . האט רב
פפא

לכך גימרינהו (לחו) לתרוייהו ברוך זוכר הברית נאמן בבריתו וקיים במאמרו :

יח אמר רבי יהושע בן לוי הרואה רקיע בטהרתה אומר ברוך עושה בראשית אימתי אמר אביי כי אתא מיטרא כולי ליליא ובצפרא אתי אסתנא ומגליא להו לשמיא ופליגא דרפרם בר פפא (אמר רב חסדא) דאמר רפרם בר פפא אמר רב חסדא מיום שחרב בית המקדש לא נראית רקיע בטהרתה שנאמר (ישעיה נ) אלביש שמים קדרות ושק אשים כסותם :

(ע"ב) **יט תנו** רבנן הרואה חמה בתקופתה לבנה בגבורתה וכוכבים במסלותם ומזלות כסדרן אומר ברוך עושה בראשית ואימת הוי אמר אביי כל כ"ח שנין והדר מחזור ונפלה תקופת ניסן בשבתאי

באורתא

אומר ברוך עושה בראשית. שכך כיפה ברייתו ומתחיל כך כמוהו עבגים : אסתנא. רוח צפונית : בתקופתה. מקום שהיא חוזרת שם לתחלת היקפה היא שעה תליית המאורות ומתחילה להקיף ולשמש : ואימת הוי. אמתי בתקופתה קרי כל כ"ח שנין. (של) תקופת ניסן (שבכוף) [שבתהלת] כ"ח מחזור מחזור גדול של חמה להיות תקופה נופלת כשעת תליית המאורות בשבתאי היא (שעה) תחלת ליל ד' (באורתא דתלת נגהי ד'. שהעריב שמשו של ג' בשבת ויתחיל ליל ד') : נגהי. ליל כדאמר בפסחים במעתא קמייתא דאיכא דוכתא דקרו לילי נגהי : שבתאי. שם שעה לאשונה של ליל ד' שבאותה שעה נתלו המאורות וז' שעות כן והוזרות תלילה של"ם חנכ"ל ומנא בהיקף סדרן בלעולם סימני שעות המנת הלילות כנג"ב תל"ס מואזי שבת כוכב תהלה ליל ב' צדק תחלה ליל ג' נגה תחלת ליל ד' שבתאי תחלת ליל ה' חמה תחלת ליל ו' לבנה תהלה ליל ז' מאדים וסדר תחלת הימים כתלות השתר תל"ט כנג"ב ותקופה מובכת מתכרסם ז' שעות ומחלה (כל זמר מתאחרת אחר היום והשעה

פפא גזאגט דריבער זאלען מיר ביידע זאגין . ברוך זוכר הברית נאמן בבריתו וקיים במאמרו :

יח אמר. רבי יהושע בן לוי האט גזאגט אז ער זעהט דעם הימעל ווען ער איז ריין אן וואלקינס זאל ער זאגען ברוך עושה בראשית. ווען זאל ער זאגען דיא ברכה האט אביי גזאגט אז אגאנצע נאכט איז גיגאנגען רעגין אונ אין דער פריא איז גיקומען אווינט פון צפון ווינט אונ האט פאר טריבען די וואלקינס אונ האט אויף גידעקט דעם הימעל. ווער עס זעהט ביי דער צייט דעם הימעל דארף מאכען אברכה עושה בראשית. אונ רבי יהושע בן לוי קריגט אויף רפרם בר פפא ווארום רפרם בר פפא האט גזאגט פון רב חסדאס וועגין פון דעם טאג ווס דער בית המקדש איז חרוב גיווארין איז נאך דער הימעל ניט גיזעהן גיווארין ריין אן וואלקינס: ווארום עס שטייט אין פסוק איך וועל אן קליידען די הימעל מיט שווארצקייט אונ אזאק וועל איך טאהן זייער קלייד :

יט תנו רבנן. דיא רבנן האבען גילערינט אז ער זעהט דיא זוהן ווען זיא קומט צוריק צו דעם ארט וואס זיא איז גיוועזן ווען דיא וועלט איז בשאפען גיווארין. אדער ער זעהט דיא לבנה מיט איר שטארקייט. אדער ער זעהט וויא דיא שטערין גייען זייער וועג. אדער ער זעהט וויא דיא מזלות גייען מיט זייער ארדענונג זאל ער זאגען ברוך עושה בראשית. ווען איז דיא זוהן צוריק אויף איר ארט. האט אביי גזאגט אלע אכט אונ צוואנציג יאהר קומט צוריק דיא זוהן אויף איר ארט. אז נ דיא תקופה פון ניסן פאלט אין מזל שבתאי ווען עס גייט אונטער די זוהן פון דינסטאג אונ עס הייבט אן דיא נאכט פון מיטוואך :

כ משנה. רבי יהודה זאגט אז מען זעהט דעם ים הגדול זאל מען זאגען גילויבט איז גאט וואס ער האט בשאפען דעם ים הגדול. אז ער זעהט איהם אמאהל :

גמרא. ביז וויא לאנג זאל ער איהם ניט זעהן. וואס ראס הייסט אמאהל : האט רמי בר אבא גזאגט רבי יצחק זאגט ביז דרייסיג טעג. אז ער זעהט דעם ים איין מאהל אין דרייסיג טעג. דארף מען מאכען אברכה. נאך האט רמי בר אבא גזאגט רבי יצחק זאגט אז איינער זעהט דעם טייך פרת ביי דיא בריק פון בבל זאל ער זאגען ברוך עושה בראשית. אונ איצט אז די פרסיים האבען ג ענדערט דעם גאנג פון די וואסער פון דעם טייך פרת. ביי דיא בריק פון בבל זאל מען ניט מאכען קיין ברכה. פון דעם ארט שבור אונ העכער זאל מען מאכען אברכה. ווארום דארט איז דיא וואסער ניט גיענדערט גיווארין. רב יוסף זאגט פון דעם ארט איהי דקירא. אונ העכער זאל מען מאכען אברכה. ווארום דארט איז דיא וואסער ניט גיענדערט

גיווארען

באורתא דתלת נגהי ד׳ :

מתני׳ **רבי** יהודה אומר הרואה את הים הגדול אומר ברוך שעשה את הים הגדול בזמן שרואהו לפרקים : גמ׳ לפרקים עד כמה אמר רמי בר אבא אמר רבי יצחק עד שלשים יום ואמר רמי בר אבא אמר רבי יצחק הרואה פרת אגשרא דבבל אומר ברוך עושה בראשית . והאידנא דשניוה פרסאי מבי שבור ולעיל (רב יוסף אמר מאיהי דקירא ולעיל) ואמר רמי בר אבא הרואה דגלת אגשרא דשביסתנא אומר ברוך עושה בראשית :

מאי חדקל אמר רב אשי שמימיו חדין וקלין . מאי פרת שמימיו פרין ורבין . ואמר רבא האי דחריפי בני מחוזא משום דשתו מיא דדגלת :

(דף ס) **מברך** על הרעה מעין על הטובה היכי דמי כגון דשקיל בידקא בארעיה אף על גב דטבא הוא לדידיה דמסקא ארעא שירטון ושבחא השתא מיהא רעה היא . ועל הטובה מעין על הרעה היכי דמי כגון דאשכח מציאה אף על גב דרעה היא לדידיה דאי שמע בה מלכא שקיל לה מיניה השתא מיהא טובה היא :

משנה הצועק על מה שעבר הרי זו תפלת שוא כיצד היתה אשתו מעוברת ואומר

פירוש

שתחלת בה (וכל זה ז׳ שעות ומחצה) הרי ג׳ שעות לד׳ תקופות הרי יום ורביע לשנה . לד׳ שנים ה׳ ימים למדת שאין התקופה נופלת בתחלת הלילה אלא נוסיף ד׳ שנים שהוא מחזור קטן וז׳ מחזורים קטנים למחזור גדול וסימנך דכ״ו הגה״ו הרי שאינה באה לתחלת ליל ד׳ אלא מכ״ח שנים לכ״ח שנים בראש כל מחזור קטן באה לתחלת הלילה ובראש כל מחזור גדול באה לתקופה בראשונה שהיא תחלת ליל ד׳ : (אגשרא דבבל אומר ברוך עושה בראשית. קס להו שלא נשתנה פרת מהלוכו ע״י אדם משם ולמעלה אבל משם ולמטה הסיבוהו בני אדם דרך אחרת : והאידנא דשניוה פרסאי . מלמעלה לגשר אין מברך עליו עושה בראשית אלא מאיהי דקירא ולעיל . איהי דקירא שם מהוז שהוא על הפרת) :

חדין . חריפין מיא וקלין לשקול במאזנים ועושים לשתות שאין מכבידין את הגוף :

דמסקא ארעא שירטון . טימ״ן מחמת המים ונו״ל לזבל : השתא מיהא רעה היא . במתכלת תבואה של שנה זו ומברך ברוך דיין האמת . ועל הטובה שהוא מעין הרעה יברך הטוב והמטיב מאי הוא כגון דאשכח מציאה :

גיוואָרין . נאָך האָט רמי בר אבא געזאָגט אז מען זעהט דעם טייך דגלת ביי די בריק פון דעם אָרט שביסתנא זאָגט מען ברוך עושה בראשית :

מאי. פאר וואָס רופט מען דעם טייך חדקל האָט רב אשי געזאָגט ווייל די וואַסער איז שאַרף (שטראָהמיג) אונ גרינג. פאר וואָס רופט מען דעם טייך פרת. ווייל די וואַסער פרוכטבאַרין אונ מאַכען געזונט דעם מענטש וואָס טרינקט זייא . אונ רבא האָט געזאָגט וואָס די מענטשין פון מחוזא האָבען אַשאַרפען שכל ווייל זייא טרינקען די וואַסער פון טייך דגלת :

מברך. מען זאָל מאַכען אַברכה אויף אַרעה (דיין האמת) אפילו פון דיא רעה וועט אַרויס קומען אַטובה. פרעגט די גמרא וויא אַזוי. ענטפערט די גמרא אויב אַוואַסער האָט פאַר פלייצט די פעלד אפילו דאָס וועט גוט זיין פאַר איהם . וואָרום אַז די וואַסער וועט אַוועק גיין אָדער זיא וועט אויס געטריקנט ווערין וועט ווערין אויף דיא פעלד אַגרינער שלאַם , אונ דאָס מאַכט פעט די ערד וועט דיא פעלד פאַר בעסערט ווערין. איצט אַז די וואַסער איז דאָ איז דאָך אָבער שלעכט. מאַכט מען אַברכה דיין האמת. מען זאָל מאַכען אַברכה אויף אַטובה (הטוב והמטיב) אפילו פון דיא טובה וועט אַרויס קומען אַרעה . ווי אַזוי אויב ער האָט גיפונען אַמציאה. אפילו עס קען איהם שלעכט ווערין פון דיא מציאה אויב דער מלך וועט הערין אַז ער האָט עפעס גיפונען וועט מען ביי איהם אַוועק נעמען . אונ ער וועט האָבען אַשטראָף פאַר וואָס ער האָט ניט אַליין אַוועק גיגעבין : וואָרום אַז מען געפינט אַזאַך אונ מען ווייס ניט צו וועמען דיא זאַך גיהער . דאַרף מען דאָס ברייינגען צום מלך . ווייל דער מלך איז דער בעל הבית פון דיא מדינה: איצט אַז קיינער ווייס ניט אַז ער האָט גיפונען , אונ ער האַלט דיא זאַך פאַר זיך. איז דאָך דאָס בייא איהם אַטובה. דאַרף ער מאַכען אַברכה הטוב והמטיב :

משנה. הצועק. אַז ער שרייט (ער איז מתפלל) אויף אַזאַך וואָס עס איז שוין גיוועזען איז דאָס אַאומזיסטע תפלה. וויא אַזוי. אויב זיין ווייב איז גיוועזען מעוברת אונ ער זאָגט עס זאל

ואומר יהי רצון שתלד אשתי זכר הרי זו תפלת שוא היה בא בדרך ושמע קול צוחה בעיר ואומר יהי רצון שלא יהא בתוך ביתי הרי זו תפלת שוא:

גמ' ולא מהני רחמי והא מתיב (רבי אבא) [רב יוסף] אמאי דכתיב (בראשית ל) ואחר ילדה בת מאי ואחר אמר רב לאחר שדנה לאה דין בעצמה אמרה לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם שנים עשר שבטים עתידין לצאת מיעקב שיתא דידי וד' דבני שפחות הא עשרה אם זה זכר לא תהא רחל אחותי כאחת מן השפחות מיד נהפכה והיתה לבת שנאמר ותקרא שמה דינה שדנה דינה לעצמה. אין מזכירין מעשה נסים. ואי בעית אימא (התם) [מעשה דלאה] בתוך ארבעים (יום) הוה כדתניא שלשה ימים הראשונים יבקש אדם רחמים שלא יסריח משלשה ועד ארבעים שיהא זכר מארבעים ועד שלשה חדשים שלא יהא סנדל משלשה ועד ששה שלא יהא נפל מששה ועד תשעה שיצא בשלום. ומי מהני רחמי והאמר רבי
יצחק

שלא יסריח. שלא יקלוט ויהא ולד ולאחר שלשה ימים אם לא קלט כבר הסריח ואין תפלתו מועלת: שלא יהא סנדל. שלא תתעבר אשתו ולד אחר ויהא פוחס צורתו של ראשון ודומה לדג של ים (שדומה לסנדל) ששמו סנדל והכי איתא במסכת נדה סנדל בדומה לסנדל של ים ומתחלתו ולד היה אלא שנרצף מפל לאדם ששטר את הכרו והחזיר את צורתו לאחוריו: ומי מהניא תפלתו. לזכר אפילו בתוך מ' יום והלא כדבר תלוי בהזרעה תחלה.

זאל זיין דער ווילען פון גאט אז מיין ווייב זאל געבאהרין א זכר איז דאס אאומזיסטע תפלה, ווארום מיט וואס זיא איז מעוברת. דס ווערט זיא געבארין. ער קומט פון וועג אונ ער הערט מען שרייט אין שטאט אונ ער זאגט עס זאל זיין דער ווילען פון גאט דאס זאל ניט זיין אין מיין שטוב איז דאס אאומזיסטע תפלה. ווארום אויב דאס געשריי איז שוין ביי איהם אין שטוב, איז דאך שוין פאר פאלען:

גמרא. פרעגט דיא גמרא תפלה העלפט ניט אויף אגעוויזענע זאך רב יוסף האט דאך געפרעגט אויף דעם פסוק וואס עס שטייט דער נאך האט זיא [לאה] געהאט א טאכטער. וואס מיינט מען דער נאך האט רב געזאגט דער נאך וויא לאה האט אויף זיך אליין געמשפט א דין: לאה האט געזאגט פאר גאט. רבונו של עולם צוועלף שבטים זענען אן געבריים געבאהרין צו ווערין פון יעקב זעקס זיהן מיינע אונ פיר זיהן פון דיא דינסטען. בלהה אונ זלפה איז צעהן. אויב דם קינד וואס איך בין מיט איהם מעוברת וועט אויך זיין א זכר. וועט שוין זיין עלף זיהן. בלייבט פאר מיין שוועסטער רחל נאר איין זוהן צו האבען וועט דאך מיין שוועסטער רחל ניט גלייך זיין אפילו צו א דינסט. איז באלד געווארין פון דעם זכר א נקבה. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק לאה האט גירופען דעם נאמען פון דיא טאכטער דינה. פאר וואס האט זי איר גירופען דינה ווייל לאה האט געמשפט איר דין פאר זיך אליין. זעהן מיר דאך אז תפלה העלפט אויף א זאך וואס עס איז שוין געוועזין. עס זאל אנדערש ווערין. ענפערט דיא גמרא מען דער מאנט ניט קיין נסים. פון נסים שמועסין מיר ניט. אויב דוא ווילסט וועל איך דיר זאגען דיא מעשה פון לאה איז געוועזין אין די פערציג טעג וואס זיא איז מעוברת געווארין. אזוי וויא מיר האבען גילערנט דיא ערשטע דריי טעג וויא ער האט משמש המטה געוועזן זאל מען מתפלל זיין אז דיא זרע זאל ניט פר שטונקען ווערין. נאר עס זאל ווערין פון דיא זרע א קינד. פון דיא דרייא טעג ביז פערציג טעג זאל מען מתפלל זיין אז דאס קינד זאל זיין א זכר. פון די פערציג טעג ביז דריי חדשים זאל מען מתפלל זיין אז דיא ווייב זיינע זאל ניט מעוברת ווערין מיט נאך א קינד דס אנדערע קינד זאל ניט קאליע מאכן די צורה פון דעם קינד וואס זי איז שוין מעוברת מיט איהם (א קינד אן א צורה הייסט סנדל). פון דריי חדשים ביז זעקס חדשים זאל מען מתפלל זיין אז די אשה זאל ניט מפיל זיין דאס קינד. פון זעקס חדשים ביז ניין חדשים זאל מען מתפלל זיין אז דם קינד זאל געבאהרין ווערין בשלום. עס זאל ניט טרעפין קיין אומגליק צום קינד אונ ניט צו דיא אשה. פרעגט דיא גמרא צו העלפט דען תפלה דאס קינד זאל זיין א זכר אפילו אין די פערציג טעג. רבי יצחק דער זוהן פון רבי אמי האט דאך געזאגט אויב דיא זרע פון די אשה קומט
פריער

פירוש

ה"ג משכחת לה דמהני כגון שהזריעו שניהם בבת אחת:

מרישיה לסיפיה. כל היכא דדרשת ליה להאי קרא מדריש לחדא משמעותא: מסיפיה לרישיה מדריש. מי שנכון לבו בטוח בה' משמועה רעה לא יירא: בדברי תורה כתיב. אשרי אדם מפחד תמיד שאם השכחת ממש שמתוך כך הוא מחזיר לגרוס תמיד:

יצחק בריה דרבי אמי אשה מזרעת תחלה יולדת זכר איש מזריע תחלה יולדת נקבה. שנאמר (ויקרא יב) אשה כי תזריע וילדה זכר הכא במאי עסקינן שהזריעו שניהם בבת אחת:

כד תנו רבנן מעשה בהלל הזקן שהיה בא בדרך ושמע קול צוחה [בעיר] ואמר מובטח אני שאין זה בתוך ביתי עליו הכתוב אומר (תהלים קיב) משמועה רעה לא יירא נכון לבו בטוח בה'. אמר רבא כל היכי דדרשת להאי קרא מרישיה לסיפיה מדריש ומסיפיה לרישיה מדריש. מרישיה לסיפיה מדריש משמועה רעה לא יירא מאי טעמא משום דנכון לבו בטוח בה' מסיפיה לרישיה מדריש נכון לבו בטוח בה' משמועה רעה לא יירא. ההוא תלמידא דהוה שקיל ואזיל אבתריה דרבי ישמעאל ברבי יוסי (בשוקא דציון) חזייה דקא מפחיד א"ל חטאה את דכתיב (ישעיה לג) פחדו בציון חטאים (א"ל) והא כתיב (משלי כח) אשרי אדם מפחד תמיד (א"ל) ההוא בדברי תורה כתיב. יהודה בר נתן הוה שקיל ואזיל בתריה דרב המנונא חזייה דקא מיתנח א"ל יסורי קא בעי ההוא גברא לאתויי אנפשיה דכתיב (איוב ג) כי פחד פחדתי ויאתיני א"ל והא כתיב אשרי אדם מפחד תמיד ההוא בדברי תורה כתיב:

פריער. װערט געבארען א זכר. אוב דיא זרע פון מאן קומט פריער. װערט געבארען א נקבה אזוי װיא עס שטייט אין פסוק אז די זרע פון די אשה װעט ארויס גיין פריער װעט געבארען װערען א זכר. ענטפערט די גמרא דא שמועסט אז די זרע פון ביידע (פון מאן אונ װייב) איז געקומען מיט איין מאהל. דא קען העלפען דיא תפלה פון א מענטשין אין פערציג טעג אז דם קינד זאל זיין א זכר:

כד תנו רבנן. דיא רבנן האבען געלערנט עס האט געטראפען הלל הזקן איז געקומען פון װעג צו זיין שטאט אונ ער האט געהערט א געשריי אין שטאט האט הלל געזאגט איך בין זיכער אז דם געשריי איז ניט ביי מיר אין שטוב. אויף איהם זאגט דער פסוק פון א שלעכטע הערונג װעט ער ניט מורא האבען װייל זיין הארץ איז אן געטרייט אונ פאר זיכערט צו גאט. האט רבא געזאגט װיא דוא װעסט דרשנן דעם פסוק פון אנהייב צום סוף װערט ער גידרשת. אונ פון סוף צום אנהייב װערט ער אויך גידרשת. פון אנהייב צום סוף װערט ער גידרשת פון א שלעכטע הערונג װעט ער ניט מורא האבען פאר װאס װייל זיין הארץ איז אנגעטרייט אונ פאר זיכערט צו גאט. פון סוף צום אנהייב װערט ער גידרשת. װייל זיין הארץ איז אן געטרייט אונ פאר זיכערט צו גאט. דריבער פון א שלעכטע הערונג װעט ער ניט מורא האבען. א תלמיד איז א מאהל געגאנגען אינטער רבי ישמעאל ברבי יוסי אין דיא גאס פון ציון האט רבי ישמעאל געזעהן אז דער תלמיד האט מורא האט רבי ישמעאל געזאגט צו דעם תלמיד דוא ביסט א זינדיגער. װארום עס שטייט אין פסוק אין ציון האבען מורא דיא זינדיגע האט דער תלמיד געזאגט צו רבי ישמעאל עס שטייט דאך אין פסוק װואוהל דעם מענטש װאס ער האט אייביג מורא האט רבי ישמעאל געזאגט צום תלמיד דאס שמועסט פון די תורה. א מענטש זאל מורא האבען טאמער פר געסט ער װאס ער האט געלערנט אונ זאל אלע טאג חזרין:

יהודה בר נתן פון נתן איז געגאנגען אינטער רב המנונא. האט רב המנונא געזעהן אז יהודה זיפצט האט רב המנונא געזאגט צוא יהודה דער מענטש (יהודה) װיל אויף זיך ברענגען יסורים װארום עס שטייט. װייל איך האב מורא געהאט. דריבער איז אויף מיר געקומען דיא יסורים האט יהודה געזאגט צו רב המנונא עס שטייט דאך אין פסוק װואוהל דעם מענטש װאס ער האט אייביג מורא. האט רב המנונא געענטפערט דאס שמועסט פון די תורה. א מענטש זאל מורא האבען טאמער װעט ער פאר געסן װאס ער האט געלערנט אונ זאל אלע טאג חזרין:

כה תנו רבנן הנכנס לבית המרחץ אומר יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתצילנו מזה וכיוצא ואל יארע בי דבר קלקלה (ועון) ואם יארע בי דבר קלקלה ועון תהא מיתתי כפרה על עונותי אמר אביי לא לימא איניש הכי דלא ליפתח פומיה לשטן דאמר ריש לקיש וכן תנא משמיה דרבי יוסי לעולם אל יפתח אדם פיו לשטן אמר רבי יוסי (יוסף) מאי קראה דכתיב (ישעיה א) כסדום היינו לעמורה דמינו מאי אהדר להו נביא (שם) שמעו דבר ה' קציני סדום וגו'. כי נפיק מאי אומר אמר רבי אחא מודה אני לפניך ה' אלהי שהצלתני מן האור . רבי אבהו על לבי בני אפחית בי בני מתותיה איתרחיש ליה ניסא קם על עמודא שזיב מאה וחד גברי בחד אבריה אמר היינו [דרבי אחא] (אמר רב אחא אמר רב) הנכנס להקיז דם אומר יהי רצון מלפניך ה' אלהי שיהא עסק זה לי לרפואה ותרפאני כי אל רופא נאמן אתה ורפואתך אמת לפי שאין דרכן של בני אדם לרפאות אלא שנהגו . אמר אביי לא לימא איניש הכי דתני דבי רבי ישמעאל (שמות כא)

ורפא

בי בני . בית המרחץ : מתותיה . חפירה שהמים נופלים לתוכה ובני אדם רוחצים ע"ג הקורה שעל גבה : בחד איבריה . בזרועו שהחזיק אחד זו בזה וזה בזה החזיקו עד מאה ואחד : היינו דרבי אחא. דבעי אודויי שהוצאתנו לשלום : שאין דרכן של בני אדם כו'. כלומר לא (לי) (להם) לעסוק ברפואות אלא לבקש רחמים :

כה תנו רבנן. די רבנן האבען גילערנט אז איינער גייט אריין אין א באד זאל ער זאגן עס זאל זיין דער ווילען פון פאר דיר גאט דוא אונזער גאט זאלסט מיך רעטין פון דעם אומגליק וואס עס קען טרעפין אין באד. אונ פון אנדערע אומגליקען. אונ עס זאל מיך ניט טרעפין אין באד קיין אומגליק. אונ מיינע עבירות זאלען ניט דארפען דער מאנט ווערין צוא דעם אומגליק. אונ אויב עס וועט מיך יא טרעפין אאומגליק אונ מיינע עבירות וועלען דער מאנט ווערין צו דעם אומגליק זאל מיין טויט מכפר זיין אויף מיינע עבירות. אביי הט גזאגט אמענטש זאל ניט אזוי זאגען ער זאל ניט עפענען דיא מויל צום שטן. דער שטן זאל ניט זאגען דער מענטש אליין האט זיך אזוי גיוואונשען. ווארום ריש לקיש האט גזאגט אונ אזוי האט מען גילערנט פון רבי יוסים וועגין אמענטש זאל זיך אייביג היטען ער זאל ניט עפענען דיא מויל צום שטן. האט רב יוסף גזאגט פון וועלכין פסוק ווייסען מיר דאס ווארום עס שטייט אין פסוק מיר וואלטען גיוועזן אזוי וויא סדום אונ מיר וואלטען גלייך גיוועזן צו עמורה. וואס האט דער נביא זייא גיענטפערט איר הערין פון סדום הערט צו דיא רייד פון גאט. הט דער נביא זייא באהר גירופען דיא הערין פון סדום אונ דיא פאלק עמורה. אז ער גייט ארויס פון באד וואס זאל ער זאגין. האט רבי אחא גזאגט ער זאל זאגען איך דאנק דיר גאט מיין גאט וואס דוא האסט מיך גירעטעט (מציל גיוועזן) פון דעם פייער. רבי אבהו איז אריין גיגאנגען אין א באד איז צו בראכען גיווארין דיא ברעט וואס ליגט איבער דיא גרוב וואסער. אונ רבי אבהו איז גישטאנען אויף דיא ברעט. האט ער גיקענט דער טרונקען ווערין אין דיא וואסער. הט איהם גיטראפען א נס ער איז געבליבען שטיין אויף א זייל: אונ מיט איין האנט האט ער מציל גיוועזן הונדערט מיט איין מענטש. רבי אבהו הט צו גיהאלטען מיט זיין האנט איינעם אדער צווייא מענטשין אונ ווייטער האט גיהאלטען איינער דעם אנדערין ביז הונדערט אונ איין מענטש. הט רבי אבהו גזאגט דאס איז וואס רבי אחא זאגט אז מען גייט ארויס בשלום פון באד דארף מען דאנקען גאט. אז איינער גייט צו א דאקטאר (אדער בייא זיך אין שטוב) מען זאל איהם עפענען אאדער עס זאל ארויס גיין בלוט זאל ער זאגען עס זאל זיין דער ווילען פון פאר דיר גאט מיין גאט די זאך זאל מיר זיין צו א היילונג אונ דוא זאלסט מיך היילין ווייל דוא ביסט א גאט אונ אאמתר דאקטאר אונ דיינע היילונג איז אמת ווייל מענטשין דארפען ניט גיהיילט ווערין דורך מענטשין. נאר זיא דארפען בעטין צו גאט ער זאל זיי היילען נאר דער פירונג פון מענטשין אז מען זאל גיין צו א דאקטאר. הט אביי גזאגט א מענטש זאל ניט זאגען אזוי. ווארום דיא תלמידים פון רבי ישמעאל האבען גזאגט עס שטייט אין פסוק ורפא ירפא ער זאל היילין

פון

ורפא ירפא מכאן שנתנה רשות לרופא לרפאות כי קאי
מאי אומ׳ אמר רב אחא ברוך רופא חנם :

(ע״ב) **כן משנה** חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה שנאמר (דברים ו) ואהבת את ה׳ אלהיך בכל לבבך גו׳ בכל לבבך בב׳ יצריך . ביצר טוב וביצר רע . בכל נפשך אפילו הוא נוטל את נפשך . ובכל מאדך בכל ממונך . דבר אחר בכל מאדך בכל מדה ומדה שהוא מודד לך הוי מודה לו מאד מאד :

(גמ׳ חייב אדם לברך וכו׳) . מאי חייב אילימא דמברך על הרעה הטוב והמטיב ועל הטובה הטוב והמטיב והתנן (על הגשמים) ועל בשורות טובות אומר ברוך הטוב והמטיב ועל שמועות רעות אומר ברוך דיין האמת אמר רבא לא נצרכה אלא לקבלינהו בשמחה מנא הני מילי אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן (רבי שמואל בר נחמני אמר) דאמר קרא (תהלים נו) בה׳ אהלל דבר באלהים אהלל דבר בה׳ אהלל דבר זו מדה טובה באלהים אהלל דבר זו מדת פורענות רבי אבהו (רב אחא משום רבי לוי) אמר מהכא (תהלים קא) חסד ומשפט אשירה לך ה׳ אזמרה אם לחסד אשירה ואם למשפט אשירה רבי תנחום אמר מהכא

פירוש: דבר אחר בכל מאדך . לשון מדות המדודות לך בין מדה טובה בין מדה פורענות: ה״ג. אילימא כשם שמברך על הטובה הטוב והמטיב כך מברך על הרעה הטוב והמטיב והתנן על בשורות טובות אומר הטוב והמטיב ועל שמועות רעות אומר ברוך דיין האמת: לקבלינהו בשמחה . ומברך על מדת פורענות בלב שלם : אנסים . לשון דיין (שנאמר) [כמו] עד

פון דאנען ווייסען מיר אז גאט האט געגעבען רשות צום דאקטאר ער זאל היילען . אז ער שטייט אויף . ער ווערט געזונד וואס זאל ער זאגען . האט רב אחא געזאגט ער זאל זאגען געלויבט איז גאט וואס ער היילט אומזיסט :

כן משנה : אמענטש מוז מאכען אברכה אויף אשלעכטע זאך אזוי וויא ער מאכט אברכה אויף אגוטע זאך . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דוא זאלסט ליב האבען גאט מיט דיין גאנץ הארץ . מיט דיין גאנץ הארץ מיינט מען מיט ביידע יצרים מיט דעם יצר טוב אונ מיט דעם יצר רע . מיט דיין גאנץ לעבין . אפילו מען וויל צו נעמען דיין לעבין ומען וויל דיך הרגענ׳ן אויב דוא ווערסט דינען גאט . זאלסטו לאזין מען זאל דיך הרגענ׳ן נאר דו זאלסט ניט אוועק גיין פון גאט . ובכל מאודך איז טייטש מיט דיין גאנץ געלט . אפילו מען וויל ביי דיר צו נעמען דיין גאנץ געלט אויב דוא וועסט דינען גאט . זאלסטו אוועק געבין דיין גאנץ געלט אונ דוא זאלסט דינען גאט . נאך אזאך קען מען זאגין אויף דיא ווערטער בכל מאדך . מאדך איז דער טייטש מאוד זייער . מיט וועלכע מאס גאט מעסט דיך . מיט אגוטע אדער מיט אשלעכטע זאלסטו לויבען גאט זייער אונ זייער :

גמרא . אמענטש מוז מאכען אברכה אויף אשלעכטע זאך אזוי וויא אויף אגוטע . פרעגט דיא גמרא זאלען מיר זאגען אויף אשלעכטע זאך זאל מען מאכען אברכה הטוב והמטיב . אונ אויף אגוטע זאך זאל מען אויך מאכען אברכה הטוב והמטיב : מיר האבען דאך גילערנט אז מען זאגט איהם אגוטע זאך זאל ער זאגען ברוך הטוב והמטיב . אונ אז מען זאגט איהם אשלעכטע זאך זאל ער זאגען ברוך דיין האמת . האט רבא געזאגט די גמרא מיינט מען זאל דיא שלעכטע זאכען צו נעמען מיט שמחה . אזוי וויא מען נעמט צו מיט שמחה דיא גוטע זאכען . פרעגט די גמרא פון וואנען ווייסען מיר אז עס דארף אזוי זיין . ענטפערט דיא גמרא רבה בר בר חנא האט געזאגט פון רבי יוחנן׳ס וועגין רבי שמואל בר נחמני האט געזאגט דער פסוק זאגט מיט ה׳ לויב איך גאט אונ מיט אלהים לויב איך גאט . ה׳ איז מדה פון רחמנות די גוטע מדה . אז גאט טוהט מיר גוטס לויב איך אים פאר די גוטע זאך . אלהים איז דיא מדה פון דין . וואס גאט שטראפט איינעם . אז גאט שטראפט מיך פון דעסטוועגין לויב איך איהם פאר דיא שלעכטע זאך אויך . רבי אבהו זאגט פון דעם פסוק ווייסען מיר דוד המלך האט געזאגט חסד אונ משפט וועל איך זינגען צו דיר גאט וועל איך לויבען אויב דוא וועסט טאהן מיט מיר חסד וועל איך זינגען אונ אויב דוא טוהסט מיט מיר משפט זינג איך אויך . רבי תנחום זאגט פון דעם פסוק דוד האט געזאגט אז איך האלט אכוס פון ישועות . וואס גאט האט מיר געהאלפען . רוף איך דעם נאמען פון גאט . אז שוף טרעפט אצרה אונ אטרויעריקייט

דוד

מהבא (תס קיז) כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא צרה ויגון אמצא ובשם ה' אקרא. רבנן אמרי אמר קרא (איוב א) ה' נתן וה' לקח יהי שם ה' מבורך. אמר רב הונא אמר רבי (רב) משום רבי מאיר וכן תנא משמיה דר"ע לעולם יהא אדם רגיל לומר כל דעבדין מן שמיא לטב. כי הא דרבי עקיבא הוה אזיל באורחא והוה בהדיה חמרא ותרנגולא ושרגא כמא האי דוכתא בעא אושפיזא ולא יהבו ליה. אמר כל דעבדין מן שמיא לטב. אזל בת בדברא אתא אריא אכליה לחמריה אתא שונרא אכלה לתרנגולא אתא זיקא כביה לשרגא אמר כל דעבדין מן שמיא לטב בלילה אתא גייסא שביה למתא אמר להו היינו דאמרי כל דעבדין מן שמיא לטב (דף סא) ואמר רב הונא אמר רב משום רבי מאיר לעולם יהיו דבריו של אדם מועטים לפני הקב"ה שנאמר (קהלת ה) אל תבהל על פיך וגו' עד יהיו דבריך מעטים:

האלהים יצא דבר שני ס: ובת בדברא. לן בשדה: כוז בידיה תרנגולא. נהקילו מ.נתו: ככל לטובה. אלו היה נר דולק היה הגיים רואם אותי ואלו היה החמור נוער או התרנגול קורא היה הגיים באו ובוזזו אותי: דמזקא. מזיקה: אוי לי מיוצרי. אם

כז (פיסקא בכל לבבך בשני יצריך) דרש רב נחמן בר (רב) חסדא מאי דכתיב (בראשית ב) וייצר ה' בשני יודין (ב' יצירות הללו למה אחד לטובה ואחד לפורענות [שני יצרים ברא הקב"ה אחד יצר טוב ואחד יצר רע) מתקיף לה רב נחמן (בר יצחק) אלא מעתה גבי בהמה דלא כתיב בה וייצר הכי נמי דלא שליט בה יצר הרע והא קא חזינן דמזקא ונשכא ובעטא. אלא כדרבי שמעון בן פזי דאמר אוי לי מיוצרי אוי לי

רופ איך אויף דעם נאמען פון גאט. דיא רבנן זאגען דער פסוק זאגט סיי גאט גיט און סיי גאט נעמט זאל אלץ זיין דער נאמען פון גאט געלויבט. רב הונא זאגט רב האט גזאגט פון רבי מאירס וועגין און אזוי האבען איך געהערט פון רבי עקיבאס וועגין אמענטש זאל זיין געוואוהנט ער זאל אייביג זאגען אלץ וואס מען טוהט פון הימל איז צו גוטען. אזוי וויא עס האט אמאהל געטראפען רבי עקיבא איז געגאנגען אין וועג און ער האט געהאט מיט זיך אאייזיל. און אהאן. און אליכט. ער איז געקומען צו אארט און האט געבעטין מען זאל איהם געבין אשטוב צוא נעכטיגען האט מען איהם נאט געוואלט געבין. האט רבי עקיבא גזאגט אלץ וואס מען טוהט פון הימעל איז צו גוטען. איז ער געגאנגען און האט גענעכטיגט אין פעלד. איז געקומען אלייב און האט אויף געגעסען דעם אייזיל. איז געקומען אקאץ און האט אויף געגעסין דעם האן. איז געקומען אווינט און האט פאר לאשען דיא ליכט. האט רבי עקיבא גזאגט אלץ וואס מען טוהט פון הימעל איז צו גוטען. ביי נאכט איז געקומען גזלנים און האבען גירויבט און געפאנגען אלע מענטשין פון שטאט. האט רבי עקיבא צו זיי גזאגט דאס איז וואס איך האב גזאגט אלץ וואס מען טוהט פון הימעל איז צו גוטען. ווען איך וואלט גענעכטיגט אין שטאט וואלטין דיא גזלנים מיך אויך געפאנגען. ווען דער אייזיל און דער האן וואלטין געלעבט וואלטין זיי אגישריי געמאהן. וואלט דער גזלן זייא געגאנגען זוכען וואלט ער מיך געפונען. און ווען דיא ליכט וואלט געברענט וואלט דער גזלן מיך געזעהן. נאך האט רב הונא גזאגט רב האט גזאגט פון רבי מאירס וועגין דיא רייד פון מענטשין וואס ער רעט פאר גאט זאלען אייביג זיין ווייניג; אזוי וויא דער פסוק זאגט דוא זאלסט ניט איילין אויף דיין מויל (ביז צום סוף פסוק). דיינע רייד זאלען זיין ווייניג:

כז (פיסקא בכל לבבך בשני יצריך). רב נחמן בר רב חסדא האט גידרשת פאר וואס שטייט דער וייצר ה' (גאט האט באשאפען) מיט צוויי יודען ווייל צוויי גידאנקין האט גאט באשאפען אין דעם מענטש. איין גידאנקין אגוטען און איין גידאנקין אשלעכטין. האט רב נחמן בר יצחק אקשיא גיפרעגט ביי אבהמה וואס ביי איר שטייט ניט וייצר מיט צוויי יודען. נאר אין פסוק שטייט ויצר מיט איין יו"ד האט זיא ניט קיין גידאנקען צוא שלעכטען, נאר איין גידאנקין צו גוטען וועסט איך זאגען אז אין איר געוועלטיגט ניט קיין שלעכטער גידאנקין. מיר זעהן דאך אז דיא בהמה מאכט אשאדין און בייסט און צו טרעט מיט די פיס אשאדין צו מאהן; האט זיא דאך אשלעכטין גידאנקין אויך. נאר דריבער שטייט ביי דיא באשאפונג פון

אלך אחר יצרי. ואם לא אלך אחריו: אוי לי מיוצרי : כמיגעני בהרהורים : דו פרצופין . שני פרצופין בג׳או תחלה אחד מלפניו ואחד מלאחריו וחלקו לשנים ועשה מן האחד את חוה : אחור וקדם

מיצרי . (אי נמי כדרבי ירמיה בן אלעזר דאמר רבי ירמיה בן אלעזר דו פרצופין ברא הקדוש ברוך הוא באדם הראשון שנאמר אחור וקדם צרתני. (שם) ויבן ה׳ אלהים את הצלע רב ושמואל חד אמר פרצוף וחד אמר זנב . בשלמא למ״ד פרצוף היינו דכתיב (תהלים קלט) אחור וקדם צרתני אלא למ״ד זנב מאי אחור וקדם צרתני כדרבי אמי דאמר רבי אמי אחור למעשה בראשית וקדם לפורענות בשלמא אחור למעשה בראשית היינו דלא איברא עד מעלי שבתא אלא וקדם לפורענות פורענות דמאי אילימא פורענות (דקללה) [דנחש] והתניא רבי (מאיר) אומר בגדולה מתחילין מן הגדול ובקללה מן הקטן בגדולה מתחילין מן הגדול דכתיב (ויקרא י) ויאמר משה אל אהרן ולאלעזר ולאיתמר בניו הנותרים גו׳ ובקללה מתחילין מן הקטן שהרי בתחלה נתקלל נחש ולבסוף נתקללה חוה ולבסוף נתקלל אדם . אלא פורענות דמבול דכתיב (בראשית ז) וימח את כל

מענטש ווייצר מיט צוויי יודען. אזוי וויא רבי שמעון בן פזי האט געזאגט. ווארום רבי שמעון בן פזי האט געזאגט ווי מיר פון מיין בשעפער (פון גאט וויא איך וועל געשטראפט ווערין). אויב איך וועל טאהן וויא דער יצר הרע הייסט. און ווי מיר פון דעם יצר הרע וואס ער מאטערט מיך מיט שלעכטע געדאנקען) אויב איך וועל טאהן וואס גאט הייסט. אדער דריבער שטייט וייצר מיט צוויי יודען, אזוי וויא רבי ירמיה בן אלעזר האט געזאגט ווארום רבי ירמיה בן אלעזר האט געזאגט גאט האט בשאפען אדם הראשון מיט צוויי פנימער. איין פנים פאראונט און איין פנים איינטען. דער נאך האט יאט צוא טיילט די צוויי פנימער אויף צוויי טייל. און פון איין פנים האט גאט געמאכט חוה. ווארום עס שטייט אין פסוק אדם הראשון האט געזאגט צו גאט דוא האסט מיך בשאפען איינטען און פאראינט. אין פסוק שטייט גאט האט געבויט די זייט און האט פון איר געמאכט אאשה. רב און שמואל קריגען איינער זאגט אדם הראשון האט געהאט נאך אפנים. פון דעם פנים האט זאט בשאפען חוה. דיא זייט מיינט מען דעם פנים. און איינער זאגט אוויידיל האט אדם הראשון געהאט. און פון דעם וויידיל האט מען געמאכט חוה. דיא זייט מיינט מען דעם וויידיל. זאגט די גמרא דער וואס זאגט אז אדם הראשון האט געהאט נאך אפנים. איז רעכט וואס עס שטייט אין פסוק אדם הראשון זאגט צו גאט צוויי צורות האסטו מיר געגעבען איינע פאראונט און איינע איינטען. נאר נאך דעם וואס זאגט אז אדם האט געהאט אוויידיל. ניט צוויי פנימער. וואס האט ער געזאגט דו האסט מיר געגעבען צוויי צורות פאראונט און איינטען. ענטפערט די גמרא אזוי ווי רבי אמי האט געזאגט ווארום רבי אמי האט געזאגט אדם איז געוועזן דער אינטערשטער (דער לעצטער) צו מעשה בראשית און דער פריערדיגער (דער ערשטער) צו צרות. פרעגט די גמרא ווס מיר זאגען אדם איז געוועזן דער לעצטער צוא מעשה בראשית איז רעכט. אדם איז ניט בשאפען געווארען ביז פרייטאג. נאר וואס מיר זאגען אדם איז געוועזן דער ערשטער צו צרות. וועלכע צרות. זאלען מיר זאגען די צרות וואס ער האט געהאט דורך דעם שלאנג. מיר האבען דאך געלערנט. רבי זאגט ביי גרויסקייט הייבט מען אן פון גרעסטין און ביי פלוכונג הייבט מען אן פון קלענסטין. ביי גרויסקייט הייבט מען אן פון גרעסטין. ווארום עס שטייט אין פסוק משה האט געזאגט צו אהרן און צו אלעזר און איתמר ויינע זיהן ווס זענען איבער געבליבען. פריער האט משה געזאגט צו אהרן דער נאך צו דיא זיהן פון אהרן. און ביי פלוכונג הייבט מען אן פון קלענסטין. פריער האט גאט געפלוכט דעם שלאנג. דער נאך האט גאט געפלוכט די אשה דער נאך האט גאט געפלוכט אדם. ווען מיר דאך אז דער מענטש איז ניט דער ערשטער צו צרות. נאר זאגט די גמרא ביי די צרות פון מבול איז געוועזן דער מענטש דער ערשטער אזוי וויא עס שטייט אין פסוק גאט האט אפ געמעקט דם גאנצע בשטאנד ווס אויף די ערד פון מענטשין ביז בהמות. פריער האט מען

אפ

כל היקום אשר על פני האדמה מאדם ועד בהמה ברישא אדם והדר בהמה בשלמא למ"ד פרצוף היינו דכתיב וייצר בשני יודין אלא למאן דאמר זנב מאי וייצר כדרבי שמעון בן פזי דאמר רבי שמעון בן פזי אוי לי מיוצרי אוי לי מיצרי. בשלמא למאן דאמר פרצוף היינו דכתיב (שם ה) זכר ונקבה בראם אלא למאן דאמר זנב מאי זכר ונקבה בראם כדרבי אבהו דרבי אבהו רמי כתיב הכא זכר ונקבה בראם וכתיב (שם ט) כי בצלם אלהים עשה את האדם הא כיצד בתחלה עלה במחשבה לבראות שנים ולבסוף נברא יחידי. בשלמא למאן דאמר פרצוף היינו דכתיב (שם ב) ויסגור בשר תחתנה אלא למאן דאמר זנב מאי ויסגור בשר תחתנה. אמר (רבי ירמיה ואיתימא רב זביד ואיתימא רב נחמן בר יצחק לא נצרכה אלא למקום חתך בשלמא למאן דאמר זנב היינו דכתיב ויבן אלא למאן דאמר פרצוף מאי ויבן. מבעיא ליה לכדרבי שמעון בן מנסיא דאמר רבי שמעון בן

צלמו . לבון פ"רס דהיינו כני פ' לוכ"ש : זכר ונקבה בראם . משמע תחלת בריאתם ב' היו : כיון דכתיב ויבן . שהיה צריך בנין : מ"ש ויבן .

אפ געמעקט די מענטשין דער נאך די בהמות: פרעגט די גמרא נאך דעם וואס זאגט אז אדם האט געהאט צוויי פנימער. איז רעכט וואס עס שטייט דער ווארט וייצר מיט צוויי יודען. צוויי צורות איינע פארנט אונ איינע אינמען. נאר נאך דעם וואס זאגט אז אדם האט געהאט אוויידול. ניט צוויי פנימער. פאר וואס שטייט וייצר מיט צוויי יודען. אזוי וויא רבי שמעון בן פזי האט געזאגט ווארום רבי שמעון בן פזי האט געזאגט ווי מיר פון מיין בשעפער [פון גאט. וויא וועל איך געשטראפט ווערין] אויב איך וועל טאהן וויא דער יצר הרע הייסט: אונ וויא מיר פון דעם יצר הרע וואס ער מאטערט מיך מיט שלעכטע געדאנקען] אויב איך וועל טאהן וואס גאט הייסט. פרעגט די גמרא נאך דעם וואס זאגט אז אדם האט געהאט צוויי פנימער איז רעכט וואס עס שטייט אין פסוק גאט האט בשאפען אזכר מיט אנקבה ביידע צו זאמען מיט איין מאהל. איין פנים פון אדם אונ איין פנים פון חוה. נאר נאך דעם וואס זאגט אז אדם האט געהאט אוויידול: ניט צוויי פנימער וואס מיינט דער פסוק וואס ער זאגט גאט האט בשאפען אזכר אונ אנקבה ביידע צו זאמען מיט איין מאהל. עס איז דאך ניט אזוי געווען. פריער האט דאך גאט בשאפען אדם אליין. דער נאך איז בשאפען געווארען חוה. ענטפערט די גמרא אזוי וויא רבי אבהו האט געזאגט ווארום רבי אבהו האט געפרעגט דא שטייט גאט האט בשאפען אזכר מיט אנקבה ביידע צו זאמען מיט איין מאהל. אונ עס שטייט אין פסוק גאט האט בשאפען אדם מיט אפארעם. איז דאך אדם נאר אליין בשאפען געווארין: ניט צו זאמען מיט חוה. וויא איז דאס געווען. ענטפערט די גמרא פריער האט גאט געטראכט צו בשאפען אדם מיט חוה ביידע צו זאמען מיט איין מאהל. דער נאך איז בשאפען געווארין אדם אליין. פרעגט די גמרא נאך דעם וואס זאגט אז אדם האט געהאט צוויי פנימער. איז רעכט וואס עס שטייט אין פסוק גאט האט פאר שלאסען [פארדעקט] מיט פלייש אויף דעם ארט. וואס ער האט אפ געשניטען איין פנים פון דעם אנדערין. נאר נאך דעם וואס זאגט אז אדם האט געהאט אוויידול. וואס מיינט מען גאט האט פאר שלאסען [פארדעקט] מיט פלייש אויף דעם ארט. אויף וועלכין ארט. האט רבי ירמיה געזאגט אונ אנדערע זאגען רב זביד האט געזאגט אונ אנדערע זאגען רב נחמן בר יצחק האט געזאגט מען האט ניט מער גידארפט פארדעקן מיט פלייש. נאר דעם ארט וואו דער וויידיל איז אפ געשניטען געווארען. פרעגט די גמרא נאך דעם וואס זאגט אז אדם האט געהאט אוויידיל. אונ פון דעם וויידיל האט מען געמאכט חוה. איז רעכט וואס עס שטייט ער האט געבויט: פון דעם וויידול האט מען געבויט אמענטש. נאר נאך דעם וואס זאגט אז אדם האט געהאט צוויי פנימער. איין פנים איז געווען אדם אונ איין פנים איז געווען חוה. וואס האט מען געבויט. חוה איז דאך געווען אפארטיגער מענטש. ענטפערט די גמרא דעם ויבן דארף מען. אזוי וויא רבי שמעון בן מנסיא ווס געזאגט ווארום רבי שמעון בן מנסיא האט געזאגט וואס מיינט דער פסוק וואס עס שטייט

בן מנסיא מאי דכתיב ויבן ה' אלהים את הצלע מלמד שקלעה הקב"ה לחוה והביאה אל האדם שכן בכרכי הים קורין לקלעיתא בניתא . דבר אחר ויבן אמר רב חסדא ואמרי לה במתניתא תנא מלמד (שברא) [שבנאה] הקדוש ברוך הוא לחוה כבנין אוצר מה אוצר זה רחב מלמטה וקצר מלמעלה כדי לקבל את הפירות אף אשה רחבה מלמטה וקצרה מלמעלה כדי לקבל את הולד . (סס) ויביאה אל האדם (אמר רבי ירמיה בן אלעזר) מלמד שעשה הקדוש ב"ה לאדם הראשון שושבינות מכאן למדה תורה דרך ארץ שיחזור גדול עם קטן בשושבינות ואל ירע לו . למאן דאמר פרצוף הי מינייהו סגי ברישא אמר רב נחמן בר יצחק מסתברא דזכר סגי ברישא דתניא לא יהלך אדם אחורי אשה בדרך ואפילו היא אשתו נזדמנה לו על הגשר יסלקנה לצדדין וכל העובר אחורי אשה בנהר אין לו חלק לעולם הבא :

וכלה כבר נבנה : כדי לקבל פירות . שאם יהיה קצר מלמטה ורחב מלמעלה היתה כתבואה דוחקת את הכלים מלמטה לכאן ולכאן שהמשא מכביד עליהן: שושבין . משתדל בחופתו ובזיווגו : למ"ד פרצוף . ומתחלתו היה מצד אחד זכר ונקבה מצד אחר : הי מינייהו סגי ברישא . איזה פרצוף היה מהלך לפנים : אפילו היא אשתו. גנאי הוא הדבר : נזדמנה לו על הגשר . אשת איש והיא לפניו : יסלקנה לצדדין. עד שיעבור לפניה : אחורי אשה בנהר . אחורי אשת איש היא מגבהת את בגדיה מפני המים וזה מסתכל בה :

תנו

גאָט האָט גיבויט די זייט . וואָס מיינט מען גיבויט . דער פסוק לערונט אונז אַז גאָט האָט גיפלאָכטען די האָר פון חוה (וויא זאָל שיין אויס זעהן) אונ ער האָט איר גיבראַכט צוא אָדם הראשון . וואָרום אין דיא שטעט וואָס זענען ביי דעם ים רופט מען אויף פלעכטען בויען . נאָך איין אַנדערע זאַך מיינט מען מיט דעם וואָרט בויען . רב חסדא האָט גזאָגט אונ אַנדערע זאָגין אין אַברייתא האָט מען דאָס גילערונט . דער פסוק לערונט אונז אַז גאָט האָט גיבויט חוה אַזוי וויא מען בויט אַקאַסטין אַריין צו לייגען אין איר תבואה אָדער פירות . אַזוי וויא דער קאַסטען איז אונטען ברייט אונ הויבין שמאָהל ער זאָל קענען האַלטען אין זיך דיא פירות ; אונ זאָל ניט אומפאַלען . אַזוי האָט גאָט גיבויט די אשה אונטען ברייט אונ הויבען שמעלער עס זאָל איר זיין גרינג צו דער האַלטען דעם קינד וואָס אין בויך . גאָט האָט גיבראַכט חוה צו אָדם . רבי ירמיה בן אלעזר זאָגט . דער פסוק לערונט אונז אַז גאָט האָט גימאַכט פאַר אָדם הראשון אַחתונה . אַחופה אונ אַנדערע זאַכען וואָס מען דאַרף צוא אַחתונה פריילאַך צו מאַכען חתן כלה . פון דאַנען האָט די תורה אונז גילערונט וויא דיא וועלט זאָל זיך פירען אַז אַגרויסער מענטש (אַגרויסער עושר אָדער אַגרויסער למדן) זאָל זיך אויך בשעפטיגען מיט אַחתונה פון אַקלענערין מענטשין (פון אַעם אָדער פון אַעם הארץ) . דער עושר אונ דער למדן זאָלען העלפען צו דיא חתונה אונ זאָלען פריילאַך מאַכען חתן כלה . אונ בשיינען דיא כלה פאַר דעם חתן . אונ עס זאָל איהם ניט שלעכט זיין ; דָס מיינט מען ער זאָל דאָס ניט טאָן ווייל ער מוז אונ אין האַרצן פאַר דריסט איהם . נאָר ער זאָל דאָס טאָהן מיט אמת אונ מיט אפריילאַך האַרץ . פרעגט די גמרא דער וואָס זאָגט אָדם האָט גיהאַט צוויי פנימער . איין זייט איז גיוועזן אַזכר אונ איין זייט איז גיוועזן אַנקבה וועלכע זייט איז גיגאַנגען פריער . האָט רב נחמן בר יצחק גזאָגט געווים איז דער זכר גיגאַנגען פריער . וואָרום מיר האָבען גילערונט אַמענטש זאָל ניט גיין אין וועג אינטער אַאשה . אפילו די אשה איז זיין ווייב . זאָל ער אויך ניט גיין אינטער איר . נאָר ער זאָל גיין פריער אונ אינטער איהם זאָל גיין דיא ווייב . אויב עס האָט גיטראָפען אויף אַבריק . אַאשה איז גיגאַנגען פריער . אונ ער דאַרף גיין אינטער איר . אונ דער אָרט איז שמאָהל אוים צו מיידען די אשה . זאָל ער זאָגען די אשה זאָל שטיין ביי דער זייט ביז ער וועט אַריבער גיין . וועט ער גיין פריער אונ זי אינטער איהם . אויב איינער גייט אינטער אַאשה אונ זייא גייען איבער אַוואַסער וואָס זיא דאַרף אויף הייבען אירע קליידער זייא זאָלען ניט נאַס ווערין . אונ ער קוקט אויף דיא אשה . האָט ער ניט קיין חלק עולם הבא :

כה תנו רבנן דמרצה מעות לאשה מידו לידה (או מידה לידו) כדי לדסתכל בה אפילו קבל תורה מסיני כמרע"ה דכתיב ביה (דברים לג) מימינו אש דת למו לא ינצל מדינה של גיה נם שנאמר (משלי יא) יד ליד לא ינקה רע מאי לא ינקה רע מדינה של גיהנם שנקרא רע. אמר רב נחמן מנוח עם הארץ היה שנא' (שופטים יג) וילך מנוח אחרי אשתו מתקיף לה רב נחמן בר יצחק אלא מעתה גבי אלישע דכתיב (מ"ב ד) ויקם וילך אחריה הכי נמי אחריה ממש אלא אחר דבריה ואחר עצתה הכא נמי אחר דבריה ואחר עצתה אמר רב אשי למאי דקאמר רב נחמן מנוח עם הארץ היה אפילו בי רב נמי לא קרא דכתיב (בראשית כד) ותקם רבקה ונערותיה ותרכבנה על הגמלים ותלכנה אחרי האיש ולא לפני האיש. אמר רבי יוחנן אחורי ארי ולא אחורי אשה אחורי אשה ולא אחורי עבודת כוכבים ומזלות אחורי עבודת כוכבים ומזלות ולא אחורי בית הכנסת בשעה שהצבור מתפללין ולא אמרן אלא דליכא

פתחא

יד ליד. אפילו כמרע"ה שקבל את התורה מידי מיד הקב"ה לא ינקה רע יקרא גיהנם משפטי: עם הארץ היה. דלא שמש ת"ח שלא למד מה שכתוב בשמעתין לא יהלך אדם אחורי אשה ואפילו כי' אשתו · ולמאי דקאמר רב נחמן. שהלך מנוח אחורי אשתו אחריה ממש לא דייק דלא גמיר הלכה אלא. אפילו בי רב. עם תינוקות של בית רבן לא קרא דכתיב והלכנה אחרי האיש: בשעה שהצבור מתפללין. דכיון דאינו יכנס נראה כפורק עול מלכות ומבזה בית הכנסת: ולא דרי מידי. אין כתף גבלי דמוכחא מילתא דהאי דלא נכנס לבית הכנסת מפני המשא: דרי מונא. זכו מתאוי: ולא איכא

כח תָּנוּ רַבָּנָן: דִיא רַבָּנָן הָאבֶּען גִילֶערְנְט אַז עֶר צֵיילְט גֶעלְט צוּא אַ אִשָּׁה פוּן זַיין
דַאנְט אִין אִיר הַאנְט עֶר זָאל כּוּקֶען אוֹיף דִי אִשָּׁה. אֲפִילוּ עֶר אִיז אַזוֹי אַצַדִיק אַז עֶר וָואלְט
אוֹיךְ גִיקֶענְט נֶעמֶען דִי תּוֹרָה פוּן בַּארְג סִינַי אַזוֹי וִויא מֹשֶׁה רַבֵּינוּ; וָוָארֶעם שְׁטֵייט בַּיי מֹשֶׁה
רַבֵּינוּ נָאט הָאט גִיגֶעבֶּען פוּן זַיין רֶעכְטֶע הַאנְט אַפֵייעֶרְדִיגֶע תּוֹרָה צוּ מֹשֶׁה רַבֵּינוּ; וְאַפִילוּ עֶר
אִיז אַזוֹי אַצַדִיק. אִיבּ עֶר קוּקְט אוֹיף אַ אִשָּׁה) וֶועט עֶר נִיט גִירֶעטֶעט וֶוערִין פוּן דֶעם שְׁטְרָאף
וָואס עֶר וֶועט הָאבֶּען אִין גֵיהִנָּם פַאר דִי עֲבֵירָה. וָוארוּם עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק יָד לְיָד אַז עֶר
צֵיילְט גֶעלְט פוּן זַיין הַאנְט אִין דִי הַאנְט פוּן דִי אִשָּׁה. עֶר זָאל קוּקֶען אוֹיף אִיר. אֲפִילוּ עֶר
אִיז אַזוֹי אַצַדִיק וִוי מֹשֶׁה רַבֵּינוּ וָואס עֶר הָאט גִינוּמֶען דִי תּוֹרָה מִיט זַיין הַאנְט פוּן דִי הַאנְט פוּן
גָאט. פוּן דֶעסטְוֶועגֶין וֶועט עֶר נִיט רֵיין וֶוערִין פוּן שְׁרֶעכְץ. פוּן וֶועלְכֶע שְׁרֶעכְץ וֶועט עֶר
נִיט רֵיין וֶוערִין. פוּן דֶעם שְׁטְרָאף וָואס עֶר וֶועט הָאבֶּען אִין גֵיהִנָּם. דֶער גֵיהִנָּם וֶוערְט גִירוּפֶען
שְׁלֶעכְט. רַב נַחְמָן הָאט גִיזָאגְט מָנוֹחַ אִיז גִיוֶוען אַעַם הָאָרֶץ. עֶר הָאט נִיט גִילֶערְנְט דֶעם דִין אַז
מֶען טָאר נִיט גֵיין אִינְטֶער אַ אִשָּׁה. וָוארוּם עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק מָנוֹחַ אִיז גִיגַאנְגֶען אִינְטֶער
זַיין וַוייבּ. הָאט רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אַקֻשְׁיָא גִיפְרֶעגְט נָאר וִויא דוּא זָאגְסְט אִיצְט אַז אַחֲרֵי
אִשְׁתּוֹ מֵיינְט מֶען אִינְטֶער זַיין וַוייבּ בַּיי אֱלִישָׁע הַנָּבִיא וָואס עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק עֶר אִיז
אוֹיף גִישְׁטַאנֶען אוּן אִיז גִיגַאנְגֶען נָאךְ אִיר וֶועלְכֶעס אוֹיךְ אַזוֹי זָאגֶען אַז אֱלִישָׁע אִיז גִיגַאנְגֶען
נָאךְ דִי אִשָּׁה. אֱלִישָׁע הָאט דָאךְ גֶעוִויס גִיוואוּסְט דֶעם דִין אַז מֶען טָאר נִיט גֵיין אִינְטֶער אַ אִשָּׁה.
נָאר מֶען מֵיינְט אֱלִישָׁע אִיז גִיגַאנְגֶען נָאךְ אִירֶע רֵייד אוּן נָאךְ אִיר עֵצָה. דָא אוֹיךְ בַּיי מָנוֹחַ.
אִיז נִיט מָנוֹחַ גִיגַאנְגֶען נָאךְ זַיין וַוייבּ. נָאר עֶר אִיז גִיגַאנְגֶען נָאךְ אִירֶע רֵייד אוּן נָאךְ אִיר
עֵצָה. הָאט רַב אַשִׁי גִיזָאגְט וִויא רַב נַחְמָן זָאגְט אַז מָנוֹחַ אִיז גִיוֶוען אַעַם הָאָרֶץ אֲפִילוּ מִיט
קִינְדֶער אִין חֶדֶר הָאט עֶר אוֹיךְ נִיט גִילֶערְנְט. וָוארוּם עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק רִבְקָה מִיט אִירֶע
בֶּעדִינְטֶע זֶענֶען אוֹיף גִישְׁטַאנֶען אוּן הָאבֶּען גִירִיטֶען אוֹיף דִיא קֶעמְלֶען אוּן זֶענֶען גִיגַאנְגֶען
אִינְטֶער דֶעם מֶענְטְשׁ. אִינְטֶער דֶעם מֶענְטְשׁ זֶענֶען זֵיי גִיגַאנְגֶען אָבֶּער נִיט פַאר דֶעם מֶענְטְשׁ.
וַוייל אַזָכָר טָאר נִיט גֵיין אִינְטֶער אַנְקֵבָה. רַבִּי יוֹחָנָן הָאט גִיזָאגְט אִינְטֶער אַ אַרְיֵה זָאל מֶען גֵיין
נָאר נִיט אִינְטֶער אַ אִשָּׁה. אִינְטֶער אַ אִשָּׁה זָאל מֶען גֵיין נָאר נִיט אִינְטֶער אַעֲבוֹדָה זָרָה.
אִינְטֶער אַעֲבוֹדָה זָרָה זָאל מֶען גֵיין נָאר נִיט אִינְטֶער אַשׁוּהל וֶוען מֶען דַאוֶוינְט דָארְט צֶעהִן
מֶענְטְשֶׁן [אָדֶער מֶעהר] בַּיי זַאמֶען. עֶס אִיז נִיט מֶעהר גִיזָאגְט גִיוָוארִין אַז מֶען טָאר נִיט גֵיין
אִינְטֶער אַשׁוּהל וֶוען מֶען דַאוֶוינְט אִין אִיר נָאר אַז אִין דִי שׁוּהל אִיז נִיטָא קַיין אַנְדֶער טִיר

נאר

פתחא אחרינא אבל איכא פתחא אחרינא לא. ולא אמרן אלא דלא רכיב אחמרא ולא דארי טונא ודלא מנח תפילין אבל איכא חד מהני לא:

כט אמר רב יצר הרע דומה לזבוב ויושב על שני מפתחי הלב שנאמר (קהלת י) זבובי מות יבאיש יביע שמן רוקח ושמואל אמר דומה להטה שנא' (בראשית ד) לפתח חטאת רובץ. תנו רבנן שתי כליות יש בו באדם יועצות אחת לטוב ואחת לרעה ומסתברא דטובה מימין ורעה משמאל שנאמר (קהלת י) לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו. ת"ר לב מבין כליות יועצות קנה מוציא קול ושט מכניס כל מיני מאכל (שם ע"ג) ריאה שואבת כל מיני משקין לשון מחתך פה גומר. כבר

פתחא אחרינא. אין כאן בזוי דמאן דחזי סבר בפתחא אחרינא ליעול. כל הנך לבית הכנסת קרי להו אחורי ע"כ. והמתפללים כולם מיינך ה' את כולם עד פה הזרו ונתנו בפרק עושין פסין בעירובין זהם הוסיפו כתוב' על פסוק יד ליד וז"ל יד ליד לא ינקה רע לאו היינו קרא דדריש בכוונה לענין נשום הרוה דהתם דריש מקרא דתועבת ה' כל גבה לב יד ליד לא ינקה. וקרא דהכא דהיינו יד ליד לא ינקה רע וזרע צדיקים נמלט:
זבובי מות. היינו יצר הרע יבאיש יביע כשהשמן מבאיש מסריח ומוציא קול כאילו מביע כמו יביע אומר כך שמעתי. פירוש אחר יביע לשון אבעבועות כל משקה סרוח מעלה רתיחה ואבעבועות. הכא לשון הטה דריש ליה: כליות יועצות. את הלב עשה כן והלב מבין מה שיש לו לעשות אם ישמע עצת הכליות אם לאו. ומנין שהלב מבין שנאמר ולבבו יבין. לשון מחתך את הדבור לסוליאו מפיו. וכפה עם השפתים גומר הדבור ומוציאו: שואבת כל מיני משקין. אף על פי שהם

נאר די וואס ער גייט פאר ביי איר. און ער גייט ניט אריין אין שוהל. זעהט איהם ווייא ער איז מבזה דעם דאוונען. אבער אז אין דיא שוהל איז דא נאך א טיר. איז ניט אסור צו גיין אינטער די שוהל פאר ביי די טיר. ווארום מען וועט זאגען ער וועט אריין גיין אין שוהל דורך די אנדערע טיר. און עס איז ניט מער גזאגט געווארין אז מען טאר ניט גיין אינטער אשוהל ווען מען דאווינט אין איר פאר ביי די טיר אויב עס איז נאר דא איין טיר: נאר אז ער רייט ניט אויף אאייזיל. ער גייט מיט די פיס. און ער טראגט ניט קיין משא. און ער טראגט ניט תפילין אויף די האנט און אויף דעם קאפ. אבער אז עס איז דא איינע פון די זאכען. ער טראגט תפילין. אדער א משא. אדער ער רייט אויף א בהמה. איז ניט אסור צו גיין פאר ביי די טיר פון שוהל. ווארום אלע זעהן אז ער קען ניט אריין גיין אין שוהל. וואו וועט ער לאזין די בהמה אדער דיא משא. און אז ער גייט מיט תפילין זעהט מען דאך אז ער איז ניט מבזה דעם דאוונען

כט אמר. רב האט געזאגט דער יצר הרע איז גלייך צו א פליג און ער זיצט אויף ביידע עפענונג פון הארץ. פון די לינקע זייט און פון די רעכטע זייט. אזוי ווי עס שטייט אין פסוק געפייגערטע פליגען פאר שטינקען און בלעזלען אויף די בעסטע אייל. אזוי דער יצר הרע וואס ער איז ווי א פליג מאכט ער קאליע דעם בעסטין מענטש. און שמואל זאגט דער יצר הרע איז גלייך צו א ווייץ אזוי וויא עס שטייט אין פסוק ביי דיא טיר ווי דער מענטש גייט ארוים פון זיין מוטערס לייב) ליגט דער יצר הרע יאס ער איז גרוים נאר ווי א ווייץ. (שמואל טייטשט דעם ווארט חטאת גלייך וויא עס וואלט גישטאנען חטה. א ווייץ) . די רבנן האבען גילערנט צוויי ניערען זענען דא אין א מענטשין וואס זיי גיבען איהם אעצה איינס גיט איהם אעצה צום גוטען. און איינס גיט איהם אעצה צום שלעכטין. און מען פאר שטייט אז די גוטע עצה קומט ביי א דעם מענטש פון דיא רעכטע זייט און דיא שלעכטע עצה קומט ביי דעם מענטש פון די לינקע זייט. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק די הארץ פון חכם איז אין די רעכטע זייט און די הארץ פון נאר איז אין די לינקע זייט. די רבנן האבען גילערנט די הארץ פאר שטייט און די ניערען גיבען אעצה. די ניערען גיבען אעצה צו די הארץ וואס זיא זאל טאהן. און די הארץ פאר שטייט אויב זי זאל אזוי טאהן ווי די ניערען גיבען איר אעצה. אדער ניין) . פון די רער יואס אין האלדז גייט ארוים דער קול. דער וושט די אנדערע רער וואס אין האלדז ברייננט אריין אין בויך אלע עסינווארג. די לונג ציהט אריין אין זיך אלע משקה וואס אין בויך. דער צונג צו שנייידט דם עסין אין מויל. און דיא מויל פירט אראפ דם עסין אין בויך דורך דעם האלדז

כבד כועס . מרה זורקת בו טפה ומניחתו . טחול שוחק . קורקבן טוחן. קיבה ישנה. אף ניעור . ננער הישן וישן הנעור ניטוק והולך לו . תנא אם שניהם ישנים או שניהם נעורים מיד מת :

(נ"ג) ל תניא רבי יוסי הגלילי אומר צדיקים יצר הטוב שופטן שנאמר (תהלים קט) לבי חלל בקרבי . רשעים יצר הרע שופטן שנאמר (שם לו) נאם פשע לרשע בקרב לבי . ובינונים זה וזה שופטן . שנאמר (שם קט) כי יעמוד לימין אביון להושיע משופטי נפשו . אמר רבה כגון אנו בינונים אמר ליה אביי לא שבק מר חיי לכל בריה . אמר רבא (רבה) ידע איניש בנפשיה אי צדיק הוא או רשע הוא אמר רבה (רבא) לא איברי עלמא אלא לצדיקים גמורים ולרשעים גמורים ואמר

נכנסין בכלם דרך הושט הריאה שואבתן ושולחתן מבעד לדופני הגוף : זורקת בו טפה . מרה : ומניחתו . מן הכעס : שוחק . שחוק : קורקבן . בעוף הוא בבהמה הוסס טוחן המאכל : אף . החוטם : נעור . מקיצו משנתו : נעור הישן וישן הנעור . שנתחלפו וכאלו נשנה מן האף והקיבה נעורים : נימוק והולך לו . שמתמוגג ונמסך למיתה לשון אחר ניעור הישן הקיבה ונמצאו קיבה ואף נעורים שאינו ישן כלל או ישן האף הנעור ונמצאו שניהם ישנים ואינו נוער כי אם בקושי :
לבי חלל בקרבי . יצר הרע הרי הוא כמת בקרבי שיש בידי לכופו ואין שולט בי אלא יצר טוב והוא שופטו : חלל . כמו ימצא חלל : נאם פשע וגו' . אומר דוד בקרב לבי יש ואומר אני שהפשע נאם לרשע כלומר שהיצר הרע אומר לרשע אל תהי פחד אלהים לנגד עיניך אלמא יצר הרע שופטו עד שמרחיקו שאין מתפחד מיוצרו : כי יעמוד לימין אביון להושיע משופטי נפשו . ש"מ יש לך אדם שיש לו ב' שופטים : לא שבק מר חיי לכל בריה (אי אתן מבינונים מהיכן לכולי עלמא רשעים) אם אתה מן הבינונים אין לך צדיק גמור בעולם : ידע איניש בנפשיה אי צדיק גמור הוא . כלומר אם רואה שיצר הרע אינו שולט בו כלל צדיק שיהא מקרבו כדי שיעסוק בספרים ורבים בלבבו הכת במהנג דוחה וימין מקרבת כך שמעתי נ"א . ידע איניש בנפשיה וכו' . דאם שולט בו יצר הרע ובתשובתו לבה"מ מהפוכן או כימות הוי צדיק גמור ואם לאו דאינו מתפוכן ומימות הוי רשע גמור : לרשעים גמורים . העולם הזה שאין להם אלא לעולם הבא ואריכין ליטול שכן כאן כגון אחאב שהיה עשיר מאד דקאמר ליה בן הדד כספך וזהבך לי הוא : לצדיקים

האלדז . די לעבער דער וועקט דעם מענטשין צו כעס . נאר די גאל ווארפט ארויף אטראפין אויף די לעבער . ווערט געשטילט דער כעס . דער מילץ דער וועקט דעם מענטשין צום לאכען . דער פופעק צו מאהלט דס עסין אין בויך . דער מאגין ברייננגט דעם מענטשין צום שלאפען . דער נאז וועקט אויף דעם מענטשין פון שלאף . אויב עס איז געווארין פאר קערט דער מאגין וואס שלאפט . איז וואכעדיג . אונ דער נאז וואס איז וואכעדיג . שלאפט . וועט דער מענטש צו גיין אונ וועט שטארבען . מיר האבען געלערנט אויב ביידע דער מאגין מיט דיא נאז שלאפען . אדער ביידע דער מאגין מיט דיא נאז זענען וואכעדיג . שטארבט דער מענטש באלד :

ל תניא . מיר האבען געלערנט רבי יוסי הגלילי זאגט די צדיקים פירט דער יצר טוב אזוי ווי עס שטייט אין פסוק דוד המלך האט געזאגט מיין הארץ מיינע תאוות זענען געשטארבן אין מיר . איך האב שוין ניט קיין יצר הרע וואס ער זאל מיך פירען צו עבירות . נאר דער יצר טוב פירט מיך . די רשעים פירט דער יצר הרע : אזוי ווי עס שטייט אין פסוק דוד המלך זאגט אין מיין הארץ ווייס איך אז דער פשע . דער יצר הרע . רעט צום רשע אונ זאגט צוא איהם ער זאל ניט מורא האבען פר גאט . זעהן מיר דאך אז דער יצר הרע פירט דעם מענטש ביז ער דער ווייטערט איהם פון גאט . אונ מיטעלע מענטשין וואס זענען ניט רשעים אונ ניט צדיקים . זיי פירען דעם יצר הרע מיט דעם יצר טוב . אמאהל טוהט ער ווי דער יצר הרע זאגט איהם . אונ אמאהל טוהט ער ווי דער יצר טוב זאגט איהם . אזוי ווי עס שטייט אין פסוק דוד המלך זאגט גאט וועט שטיין ביי די רעכטע זייט פון ארעמאן ער זאל איהם העלפין פון זיינע שופטים . זעהן מיר אז עס איז דא א מענטש וואס האט צוויי שופטים . צווייא פירערס דער יצר הרע אונ דער יצר טוב . רבה האט געזאגט מיר זענען מיטעלע מענטשין . האט אביי געזאגט צו רבה . דער רבי האט דאך ניט געלאזט לעבין צו קיין מענטשין . אויב דער רבי הייסט א מיטעלער מענטש זענען דאך אלע רשעים . רבא האט געזאגט א מענטש קען וויסען ביי זיך וואס ער איז א צדיק אדער א רשע . אויב דער יצר הרע רעט איהם אן צו א עבירה . אונ ער גייט אריין אין בית המדרש לערנען אונ דער יצר הרע גייט אוועק פון איהם . איז ער א צדיק . אונ אויב דער יצר הרע גייט ניט אוועק פון איהם ביז ער טוהט די עבירה איז ער א רשע .

במוריס . כעוה"ב בלין לכם חלק בעוה"ז כגון רבי חנינא בן דוסא שדי לו בקב חרובין מערב שבת לערב שבת :
לכך נאמר בכל מאדך . ממון חביב עליך : ופיס

ואמר רבא לא נברא העולם אלא בשביל אחאב בן עמרי ורבי חנינא בן דוסא לאחאב העולם הזה ולרבי חנינא בן דוסא העולם הבא :

ואהבת את ה' אלהיך וגו' :

לא תניא רבי אליעזר הגדול אומר אם נאמר בכל נפשך למה נאמר בכל מאודך ואם נאמר בכל מאודך למה נאמר בכל נפשך לומר לך אם יש לך אדם שגופו חביב עליו מממונו לכך נאמר בכל נפשך ואם יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו לכך נאמר בכל מאודך (רבי עקיבא אומר בכל נפשך אפילו הוא נוטל נפשך תנו רבנן) מעשה שגזרה מלכות גזירה על ישראל שלא יעסקו בתורה מה עשה רבי עקיבא הלך והקהיל קהלות ברבים וישב ודרש ומצאו פפוס בן יהודה אמר ליה אי אתה מתיירא מפני אומה זו אמר ליה אתה פפוס שאומרים עליך חכם אתה אי אתה אלא טפש . אמשול לך משל למה הדבר דומה לשועל שהיה מהלך על שפת הנהר ראה דגים שהיו רצים לכאן ולכאן אמר להם מפני מה אתם רצים אמרו לו מפני הרשתות והמכמורות הבאות עלינו אמר להם רצונכם שתעלו ליבשה

רָבָא הָט גֶזָאגְט דִי וֶועלְט אִיז נִיט מֶער בַּשַׁאפֶען גֶעוָוארִין גָאר פַר אֶמְתָה צַדִּיקִים אוּנ פַאר אֶמְתָה רְשָׁעִים. עוֹלָם הַבָּא אִיז פַר אֶמְתָה צַדִּיקִים . אוּנ עוֹלָם הַזֶה אִיז פַר אֶמְתָה רְשָׁעִים . נָאךְ הָט רָבָא גֶזָאגְט דִיא וֶועלְט אִיז נִיט מֶער בַּשַׁאפֶען גֶעוָוארִין נָאר פַר אַחְאָב בֶּן עָמְרִי אוּנ פַאר רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דוֹסָא . פַר אַחְאָב אִיז בַּשַׁאפֶען גֶעוָוארִין דִי וֶועלְט . פַר רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דוֹסָא אִיז בַּשַׁאפֶען גֶעוָוארִין יֶענֶע וֶועלְט :

לא וְאָהַבְתָּ . דוּ זָאלְסְט לִיבּ הָאבֶּען גָאט מִיט דַיין גַאנְץ הַארְץ . אוּנ מִיט דַיין גַאנְצֶע נְשָׁמָה . אוּנ מִיט דַיין גַאנְצֶען פַר מֶעגִין . מִיר הָאבֶּען גִילֶערִינְט רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל זָאגְט אוֹיבּ עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק דוּ זָאלְסְט לִיבּ הָאבֶּען גָאט מִיט דַיין גַאנְצֶע נְשָׁמָה . צוּ וָוס שְׁטֵייט מִיט דַיין גַאנְצֶען פַר מֶעגִין . אוּנ אוֹיבּ עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק דוּא זָאלְסְט לִיבּ הָאבֶּען גָאט מִיט דַיין גַאנְצֶע פַר מֶעגִין צוּ וָוס שְׁטֵייט מִיט דַיין גַאנְצֶע נְשָׁמָה . עֶנְפֶערְט דִי גְמָרָא צוּ זָאגֶען דִיר אוֹיבּ עֶס אִיז דָא אַמֶענְטְשׁ וָוס זַיין לֶעבִּין אִיז בַּיי אִיהם טַייעֶרֶער וִוי זַיין גֶעלְט . דֶרִיבֶּער שְׁטֵייט אִין פָּסוּק דוּ זָאלְסְט לִיבּ הָאבֶּען גָאט מִיט דַיין גַאנְצֶען לֶעבִּין . אוּנ אוֹיבּ עֶס אִיז דָא אַמֶענְטְשׁ וָוס זַיין גֶעלְט אִיז בַּיי אִיהם טַייעֶרֶער וִוי זַיין לֶעבִּין דֶרִיבֶּער שְׁטֵייט אִין פָּסוּק דוּ זָאלְסְט לִיבּ הָאבֶּען גָאט מִיט דַיין גַאנְצֶען פַר מֶעגִין . רַבִּי עֲקִיבָא זָאגְט מִיט דַיין גַאנְצֶען לֶעבִּין אֲפִילוּ מֶען וִויל בַּיי דִיר צוּ נֶעמֶען דַיין לֶעבִּין אוֹיבּ דוּא וֶועסְט נִיט לַייקֶענֶען אִין גָאט . זָאלְסְטוּ דַיין לֶעבִּין אַוֶועק גֶעבִּין אוּנ זָאלְסְט נִיט לַייקֶענֶען אִין גָאט . דִי רַבָּנָן הָאבֶּען גִילֶערְנְט עֶס הָט גִיטְרָאפִין אַמָּלְךְ הָט גוֹזֵר גֶיוֶוען אוֹיף יוּדֶען זֵייא זָאלֶען נִיט לֶערְנֶען תּוֹרָה וָוס הָט רַבִּי עֲקִיבָא גִיטָאהן עֶר אִיז גִיגַאנְגֶען אוּנ הָט צוּ זַאמֶען גִינוּמֶען פִיל מֶענְטְשִׁין אוֹיף אֵיין אָרְט אוּנ אִיז גִיזֶעסְן אוּנ הָאט גִילֶערְנְט מִיט זֵיי תּוֹרָה . הָט פַּפּוּס בֶּן יְהוּדָה גִיטְרָאפֶען רַבִּי עֲקִיבָא אוּנ עֶר הָט גֶזָאגְט צוּא אִיהם דוּ הָאסְט נִיט מוֹרָא פַר דִי אוּמָה וָוס זֵייא הָאבֶּען גוֹזֵר גִיוֶוען מֶען זָאל נִיט לֶערְנֶען תּוֹרָה . הָט רַבִּי עֲקִיבָא גֶזָאגְט צוּ פַּפּוּס דוּ בִּיסְט דֶער פַּפּוּס וָוס מֶען זָאגְט אוֹיף דִיר דוּ בִּיסְט אַחָכָם דוּא בִּיסְט נִיט אַחָכָם נָאר אַנַאר . אִיךְ וֶועל דִיר זָאגִין אמָשָׁל צוּ דֶער זַאךְ צוּ וָוס אִיז דִי זַאךְ גְלַייךְ אַפוּקְס אִיז גִיגַאנְגֶען בַּיי דֶעם בְּרֶעג טַייךְ הָט עֶר גִיזֶעהְן פִישׁ לוֹיפֶען אִין טַייךְ אַהִין אוּנ צוּרִיק . הָט דֶער פוּקְס גֶזָאגְט צוּ דִי פִישׁ פַר וָוס לוֹיפְט אִיר . הָאבֶּען דִיא פִישׁ גֶזָאגְט צוּם פוּקְס מִיר אַנְטְלוֹיפִין פַר דִי נֶעצִין וָוס מֶען שְׁפַּרֵייט אוֹיף אוּנְז צוּ פַאנְגֶען אוּנְז . הָאט דֶער פוּקְס גֶזָאגְט צוּ דִי פִישׁ אוֹיבּ אִיר ווִילְט גֵייט אַרוֹיף אוֹיף דִי טְרִיקֶענֶעשׁ וֶועלִין מִיר ווֹאוֹהנֶען אִיךְ אוּנ אִיר אַזוֹי וִוי מַיינֶע עֶלְטֶערִין מִיט אַייעֶרֶע עֶלְטֶערִין הָאבֶּען גִיווֹאוֹהנְט אוֹיף דִי טְרִיקֶענֶעשׁ . הָאבֶּען דִי פִישׁ גֶזָאגְט צוּם פוּקְס דוּ בִּיסְט דָס דֶער וָוס מֶען זָאגְט אוֹיף דִיר דוּא בִּיסְט דֶער קְלִיגְסְטֶער

ליבשה ונדור אני ואתם כדרך שדרו אבותי ואבותיכם. אמרו לו אתה הוא שאומרים עליך פקח שבחיות אי אתה אלא טפש ומה בבקום חיותנו אנו מתייראים במקום מיתתנו לא כל שכן ואף אנו כך בזמן שאנו עוסקים בתורה דכתיב בה (דברים ל) כי היא חייך ואורך ימיך אנו מתיראים כשאנו פוסקים מדברי תורה עאכ"ו לא היו ימים מועטים עד שתפסוהו לרבי עקיבא וחבשוהו בבית האסורים ותפסו לפפוס בן יהודה וחבשוהו אצלו אמר לו מי הביאך כאן אמר לו אשריך רבי עקיבא שנתפסת על דברי תורה אוי לי שנתפסתי על דברים בטלים. אמרו כשהוציאו לרבי עקיבא להריגה זמן ק"ש היה והיו סורקין את בשרו במסרקאות של ברזל והיה מתכוין לקבל עליו עול מלכות שמים באהבה. א"ל תלמידיו רבינו עד כאן. אמר להם כל ימי הייתי מצטער על הפסוק הזה בכל נפשך ואפילו הוא נוטל את נפשך אמרתי מתי יבא לידי ואקיימנו ועכשיו שבא לידי לא אקיימנו היה מאריך באחד עד שיצתה נשמתו באחד. יצתה בת קול ואמרה אשריך ר"ע שיצתה נשמתך באחד אמרו כה"ש לפני הקב"ה רבש"ע זו תורה וזו שכרה. אמרו (תהלים י) ממתים ידך ה'
ממתים

מקבל עליו עול מלכות שמים. קורא ק"ש: ונ"ל. כלומר עדיין אין אתה מבין כונתך: ממתים ידך ה'. אותם העוסקים בתורה מימין ידך פרנ"ו

פון אלע חיות דו ביסט ניט אחכם נאר א נאר. אויב מיר האבען מורא צו זיין אין וואסער וואס דארט איז דער ארט פון אונזער לעבין. אויף דער טריקענעש וואס דארט שטארבען מיר דארפין מיר דאך געווים מורא האבען צו זיין. זאגט רבי עקיבא מיר זענען אויך אזוי ווען מיר לערנען תורה וואס אין די תורה שטייט זי איז דיין לעבין אונ זי דער לייגגערט דיינע טעג פון דעסטוועגין האבען מיר מורא. אז מיר וועלין אויף הערין צו לערנען איז געווים אז מען דארף מורא האבין. זאגט די גמרא עס איז ווייניג טעג אויך ניט אוועק געגאנגען נאך באלדו ביז מען האט געכאפט רבי עקיבא אונ מען האט איהם געזעצט אין תפיסה אונ מען האט געכאפט פפוס בן יהודה אונ מען האט איהם אויך געזעצט אין תפיסה נעבין רבי עקיבא. האט רבי עקיבא גזאגט צו פפוס ווער האט דיך אהער געבראכט האט פפוס גזאגט צו רבי עקיבא וואוהל צו דיר רבי עקיבא דו ביסט געכאפט געווארין ווייל דו האסט געלערנט וויי צו מיר איך בין געכאפט געווארין אויף ליידיגע רייד וואס איך האב גירעט. מען האט גזאגט ווען מען האט געפירט רבי עקיבא צום הרגען איהם. איז געווען די צייט פון קריאת שמע ליינען. אונ מען האט איהם געריסען זיין לייב מיט אייזערנע קאמען. אונ רבי עקיבא האט געטראכט אונ האט גינומען אויף זיך די יסורים וואס דיא מלוכה פון גאט האט אויף איהם גוזר געווען מיט ליבשאפט. האבען די תלמידים גזאגט צו רבי עקיבא רבי ביז אזעלכע יסורים לאזט דוא ניט אוועק דיין ליבשאפט צו גאט. האט רבי עקיבא צו זיי גזאגט אלע מיינע טעג וואס איך האב געלעבט אז איך פלעג קומען צו דעם פסוק בכל נפשך דו זאלסט ליב האבען גאט מיט דיין נשמה. דאס מיינט מען אפילו מען וויל צו נעמען ביי דיר דיין נשמה. זאלסטו דיין נשמה אוועק געבין פאר די ליבשאפט פון גאט. האב איך צער געהאט. איך האב גזאגט ווען וועט קומען דער פסוק צו מיר איך זאל איהם מקיים זיין. ווען וועל איך קענען ווייזען פאר גאט אז איך האב איהם אזוי ליב. אז איך גיב אויך אוועק מיין נשמה פאר זיין ליבשאפט. אונ איצט אז דער פסוק איז געקומען צו מיר זאל איך איהם ניט מקיים זיין. האט רבי עקיבא לאנג געצויגען דעם ווארט אחד. ואונ האט געטראכט אין די איינציגקייט פון גאט) ביז זיין נשמה איז ארויס געגאנגען פון איהם מיט דעם ווארט אחד. (טראכטענדיג אין די איינציגקייט פון גאט). איז ארויס געגאנגען אקול פון הימעל אונ האט גזאגט וואוהל צו דיר רבי עקיבא וואס דיין נשמה איז ארויס געגאנגען מיט דעם ווארט אחד. האבען די מלאכים גזאגט פאר גאט. רבונו של עולם דאס איז די תורה וואס רבי עקיבא האט געלערנט. אונ דאס איז איר שכר. זיי האבען גזאגט ער האט באדארפט זיין פון די וואס שטארבען פון דיין האנט. גאט אזוי ווי אלע מענטשין וואס שטארבען פון דער וועלט. ניט ער זאל
גיהרגט

מטתים מתלד. אמר להם הלקם בחיים. יצתה בת קול ואמרה לו אשריך רבי עקיבא שיצתה נשמתך באחד ואתה מזומן לחיי העוה"ב:

לב תניא (דף סב) אמר רבי עקיבא פעם אחת נכנסתי אחר רבי יהושע לבית הכסא ולמדתי ממנו ג' דברים למדתי שאין נפנין מזרח ומערב אלא צפון ודרום ולמדתי שאין נפרעין מעומד אלא מיושב ולמדתי שאין מקנחין בימין אלא בשמאל אמר לו בן עזאי כל כך העזת פניך ברבך א"ל תורה היא וללמוד אני צריך:

פירוש: בה נותנים כמו אומתין: אמר להם. הקב"ה (הלקם בחיים): גבין אחר. ממתים ידך ה'. מידך היה ראוי למות וגם מיד בשר ודם: אחר רבי יהושע. וביהודה הוה: כל כך. כלו' כל זה העזות פניך בפני רבך שנסתכלת בכל אלו: שקושר בה תפילין. בזרוע שמאלו: טעמי תורה. נגינות טעמי מקרא של תורה נכתבים ונקודים בין בניקוד בין בהגבהת קול וב לגלול נעימות הנגינה על פשטא ודרגא ושופר מהפך מולי, ידו לפי טעם הנגינה ראיתי בקוראים הבאים מא"י:

לג מפני מה אין מקנחין בימין אלא בשמאל אמר רבא מפני שהתורה נתנה בימין שנאמר (דברים לג) מימינו אש דת למו רבה בר בר חנה אמר מפני שהיא קרובה לפה ורשב"ל אמר מפני שקושר בה תפילין ר"נ בר יצחק אמר מפני שמראה בה טעמי תורה כתנאי ר"א אומר מפני שאוכל בה רבי יהושע אומ' מפני שכותב בה (ר"ע אומר מפני שמראה בה טעמי תורה):

אמר

גיהרגת ווערין דורך מענטשין. האט גאט געזאגט צו די מלאכים. רבי עקיבא וועט נעמען אויף עולם הבא זייער חלק אויך. דעם חלק עולם הבא וואס האבען געהאט די מענטשין וואס האבען געהרגת רבי עקיבא. וועט רבי עקיבא דאס צו נעמען (מהרש"א). איז ארויס געגאנגען א קול פון הימעל אונ האט געזאגט צוא רבי עקיבא וואוהל צוא דיר רבי עקיבא וואס דיין נשמה איז ארויס געגאנגען מיט דעם ווארט אחד אונ דוא ביסט אן געגרייט צו לעבין אויף עולם הבא:

לב תניא: מיר האבען געלערנט רבי עקיבא האט געזאגט אמאהל בין איך אריין געגאנגען נאך רבי יהושע אין בית הכסא: אונ איך האב אפ געלערנט פון איהם דריי זאכען. איך האב אפ געלערנט מען זאל זיך ניט זעצין ארויס צו גיין צווישען מזרח אונ מערב. דעם פנים צו מערב אונ דעם אינטען צו מזרח. אדער פאר קערט דעם פנים צו מזרח אונ דעם אינטען צוא מערב. נאר ער זאל זיך זעצין צווישען צפון אונ דרום. דעם פנים צו דרום אונ דעם אינטען צוא צפון. אדער פר קערט דעם פנים צו צפון אונ דעם אינטען צו דרום וועין ש"ע אית סי' ג' בכל המפרשים). אונ איך האב אפ געלערנט מען זאל ניט אויף רעקין די קליידער שטייענדיג. נאר זיצענדיג. אונ איך האב אפ געלערנט מען זאל ניט אפ ווישען מיט די רעכטע האנט נאר מיט די לינקע האנט. האט בן עזאי געזאגט צו רבי עקיבא אויף די אלע זאכען האסטו געהאט העזות צו זעהן ביי דיין רבי. האט רבי עקיבא געזאגט צו בן עזאי דס איז אויך תורה אונ דס האב איך אויך גידארפט לערנען:

לג מפני. פר וואס טאר מען ניט אפ ווישען מיט די רעכטע האנט נאר מיט די לינקע האנט. האט רבא געזאגט ווייל די תורה איז געגעבען געווארין מיט די רעכטע האנט. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק גאט האט געגעבין מיט זיין רעכטע האנט א תורה פון פייאר צו זיא יודען. רבה בר בר חנה זאגט ווייל די רעכטע האנט איז נאענט צום מויל. אונ רבי שמעון בן לקיש זאגט ווייל מיט די רעכטע האנט בינט מען צו די תפילין. רב נחמן בר יצחק זאגט ווייל מיט דיא רעכטע האנט ווייזט מען די נגינות אונ די נקודות פון די תורה. אזוי וויא די תנאים קריגען. רבי אליעזר זאגט ווייל מען עסט מיט די רעכטע האנט. רבי יהושע זאגט ווייל מען שרייבט מיט די רעכטע האנט. רבי עקיבא זאגט ווייל מיט די רעכטע האנט ווייזט מען די נגינות אונ די נקודות פון די תורה:

אמר

לד אמר רבי תנחום בר חנילאי כל הצנוע בבית הכסא נצול משלשה דברים מן הנחשים ומן העקרבים ומן המזיקים ויש אומרים אף חלומותיו מיושבין עליו ההוא בית הכסא דהוה בטבריא כי הוו עיילי בי תרי אפילו ביממא הוו מיתזקי רבי אמי ורבי אסי הוו עיילי ביה חד וחד לחודיה ולא מיתזקי אמרו להו רבנן לא מיסתפיתו אמרי להו אנן קבלה גמירנא קבלה דבית הכסא צניעותא ושתיקותא קבלה דיסורי שתיקותא ומבעי רחמי אביי מרביא ליה אימיה אימרא למיעל בהדיה לבית הכסא ולרביא ליה גדיא שעיר בשעיר מיחלף רבא מקמיה דהוה רישא מקרקשא ליה בת רב חסדא אמגוזא בלקנא בתר דמלך עבדא ליה כוותא ומנחא ליה ידא ארישיה:

לה ההוא ספדנא דנחית קמיה דרב נחמן אמר האי צנוע באורחותיו הוה אמר ליה רב נחמן את עיילת בהדיה לבית הכסא וידעת אי צנוע אי לא דתניא אין קורין צנוע

מן הנחשים ומן העקרבים ומן המזיקים. דמתוך צניעותו מתנהג בנחת ובשתיקה ואין הנחשים מרגישים להזדווג בו [ואף המזיקין הסו עליו]: חלומותיו. מיושבין עליו שאין] המזיקין מבהילין בו: קבלה. מסורת ומנהג שקבלנו מאבותינו: קבלה. דיסורי שתיקותא שלא יבעט ביסורים הבאים עליו: מרביא ליה אימרא. מגדלת לו שה ותלמידו שהולך עמו תמיד: (שעיר. שד של בית הכסא דומה לשעיר ועליהם נאמר ושעירים ירקדו שם): אמגוזא בלקנא. נותנת אגוז בכסא של נחשת ומקרקשת בו מבית והוא נכנס כנגדה מבחוץ: בתר. דמלך ונעשה ראש ישיבה צריך שימור טפי מפני המזיקין שמתקנאים בשבים ות"ח יותר משאר בני אדם: כוותא. חלון כנגד מקום שהוא נפנה שם אחורי הבית:

לד אמר. רבי תנחום בר חנילאי זאגט דער וואס זיצט בעהאלטען און שטיל אין בית הכסא ווערט ער גערעטעט פון דריי זאכען. פון שלאנגען. און פון סקארפיאָנען. און פון שדים. און אנדערע זאגען זיינע חלומות זענען רוהיג. די שדים דער שרעקן איהם נים מיט שלעכטע חלומות. אין די שטאָט טבריא איז געוועזן א בית הכסא אז צוויי מענטשן פלעגן אריין גיין צו זאמען אין די בית הכסא אפילו ביי טאג. פלעגן די שדים זיי שאדין טאהן. רבי אמי און רבי אסי פלעגן אריין גיין אין די בית הכסא יעדער בזונדער. און מען האט זיי ניט געטאהן קיין שאדין. האבען די רבנן גזאגט צו רבי אמי און צו רבי אסי איר האט ניט מורא אריין צוא גיין אין די בית הכסא. האבען רבי אמי און רבי אסי גזאגט צו די רבנן מיר האבען גילערענט און מיר האבען גיהערט פון אונזערע עלטערין אז מען איז אין א בית הכסא בעהאלטען און שטיל. קומען ניט די שדים שאדין צוא טאהן דעם מענטשין אזוי ווייסען מיר פון אונזערע עלטערין. אז גאט שיקט יסורים אויף א מענטשין זאל ער שווייגען און זאל גאר ניט רעדען געגין גאט. נאר ער זאל בעטין ביי גאט ער זאל אפ טאהן פון איהם די יסורים. ווייסען מיר פון אונזערע עלטערין אז גאט וועט איהם העלפען. די מוטער פון אביי האט אויף גיצויגען א שעפס און האט איהם אויס גילערנט ער זאל אריין גיין מיט אביי אין בית הכסא. פרעגט די גמרא זאל זיא איהם אויף הָאָדעווען א ציג. פאר וואס נאר א שעפס. ענטפערט דיא גמרא א ציג אויף א ציג קען פאר טאהשט ווערין. ווייל דער שד פון בית הכסא זעהט אויך אויס וויא א ציג. קען אביי אמאהל מיינען אויף זיין ציג דס איז דער שד וועט ער דער שראקען ווערין. רבא איידער ער איז גיווארען א ראש ישיבה ווען ער פרעגט אריין גיין אין בית הכסא איז זיין ווייב די טאכטער פון רב חסדא גישטאנען געבין די בית הכסא און האט גיקלאפט מיט ניס אין א קופערנע כלי ער זאל וויסען אז זיא שטייט און היט איהם. דער נאך וויא ער איז גיווארען א ראש ישיבה. האט זיא איהם מעהר גערהיט האט זיא גימאכט א פענסטער אין דיא טיר פון בית הכסא. און האט אריין גישטעקט דיא האנט אין בית הכסא. און האט ארויף גילייגט דיא האנט אויף זיין קאפ:

לה ההוא. איינער האט מספיד גיוועזן א מת. און רב נחמן איז גיוועזן ביי דעם הספד. האט דער ספדן גילויבט דעם מאן און האט גזאגט אויף איהם דער מענטש ווען ער האט גילעבט איז ער גיוועזן א בעהאלטענער מענטש מיט זיינע פרומקייט. האט רב נחמן גזאגט צום ספדן ביסטו דען אריין גיגאנגען מיט דעם מענטש צו זאמען אין איין בית הכסא און דו ווייסט צי

ער

צנוע אלא למי שצנוע בבית הכסא ור"נ מאי נפקא ליה מיניה משום דתניא כשם שנפרעים מן המתים כך נפרעים מן הספדנים ומן העונים אחריהן:

(ע"ב) **לן תניא** בן עזאי אומר על כל משכב שכב חוץ מן הקרקע על כל מושב שב חוץ מן הקורה אמר שמואל שינה בעמוד השחר כאכסמא לפרזלא. יציאה בעמוד השחר כאכסמא לפרזלא. בר קפרא הוה מזבן מילי בדינרי עד דכפנת אכול עד דצחית שתי עד דרתחא קדרך שפוך קרנא קריא ברומי בר מזבין תאני דאבוך זבין:

(ש"א כד) **לן ואמר** להרגך ותחס עליך ואמר ואמרתי מבעי' ליה ותחם וחסתי מיבעיא ליה אמר רבי אלעזר אמר ליה דוד לשאול מן התורה היה מותר להרגך מאי טעמא שהרי רודף אתה והתורה אמרה בא להרגך השכם להרגו אלא צניעות שהיתה בך היא

על כל מושב שב חוץ מן הקורה. במה הטיל: כאכסמא לפרזלא. אניי"ר בלע"ז במוציא לברזל מן מוציא לנגיף: יציאה. להפנות: עד דכפנת אכול. כשאתה רעב תאכל ממך האוכל ומאכל ואין במאכל מועיל: עד דרתחא קדרך שפוך. קודם שתלעט מאכל הואיל וזה כשאתה צריך לנקביך שפוך ואל תשהה אותו: קרנא קריא ברומי. אם תשמע קול קרן ברומי היא סימן למוכרי תאנים לקנות ולהוליך ממקום למקום: בר מזבין תאני דאבוך זבין. אם אין אביך בבית הזהר בנו למכור תאניו בעוד שיש תובעים:

ואמר להרגך. דוד אמר לשאול כן כשאתו מן המערה שנכנס בה לפנות וכרת את כנף המעיל ואמר להרגך הקב"ה הסיר לי להרגך: ססורה אמרה. אם כמתרת וגו' פירשתיה אותו לשעבר במעשה דרכי סינה: לצניעותא. שהאיתי בך

ער איז פרום צו זיין. ווארום מיר האבען געלערנט מען רופט ניט אבעהאלטענער מענטש אין פרומקייט. נאר דעם וואס איז בעהאלטען אונ פרום אין בית הכסא: פרעגט דיא גמרא וואס האט דאס רב נחמן צו דער ספדן האט גזאגט אמת צו זיין. ענטפערט די גמרא ווייל מיר האבען געלערנט אזוי וויא מען שטראפט די מתים פאר וואס זיי האבען געלאזען אפאלשען נאמען אויף די וועלט. מען איז זיי מספיד. מען מיינט זיי זענען פרום געוועזען: אונ עס איז ליגען. אזוי שטראפט מען דעם ספדן אונ אלע וואס הערין דעם הספד אונ ענטפערין מיט געוויין אויף די רייד פון ספדן. פאר וואס זענען זיי געוועזען גינארט אין דעם מענטשין. דריבער האט רב נחמן גיפרעגט דעם ספדן אויב ער ווייס געווים די פרומקייט פון דעם מענטשין:

לן תניא. מיר האבען געלערנט בן עזאי זאגט אויף יעדער גילעגער מענסטו ליגען נאר ניט אויף די ערד. אויף יעדער ארט מענסטו זיצען נאר אויף אבעלעק זאלסטו ניט זיצען. טאמער וועסטו אראפ פאלען: שמואל האט גזאגט דער שלאף וואס אין דער פריה ווען דער מארגינשטערין גייט אויף. שטארקט דעם גוף אזוי וויא קאלטע וואסער שטארקט הייסע אייזין. אויס רייניגען דעם גוף ווען דער מארגינשטערין גייט אויף. שטארקט דעם גוף אזוי וויא קאלטע וואסער שטארקט הייסע אייזין. בר קפרא פלעגט פאר קויפען רייד פאר געלט. ער פלעגט געבין גוטע עצות אונ מען פלעגט איהם בצאלען. ער פלעגט זאגען ווען דוא ביסט הונגעריג זאלסטו עסין. אונ זאלסט ניט ווארטען ביז דער אפעטיט פון עסין וועט אוועק גיין. ווען דו ביסט דארשטיג זאלסטו טרינקען. אז דיין טאפ איז הייס גיס אוים. ווען דוא דארפסט דיין מאכען בויך אויס צו גיסען די צואה. זאלסטו דיך ניט אויף האלטען. נאר זאלסט באלד ארוים גיין אוים גיסען. אז דו וועסט הערין מען טרומייטערט אין רוים. אויב דוא ביסט אזוהן פון אזעלכין וואס האנדילט מיט פייגען. אונ דיין פאטער איז ניטא אין דער היים. זאלסטו פאר קויפען דיין פאטערס פייגען. ווייל דאמאלס איז די צייט צו פאר קויפען פייגען. דער נאך וועט מען ניט קענען פאר קויפען:

לן ואמר. דוד המלך האט גזאגט צו שאול ער האט גזאגט מען זאל דיך הרגנן. אונ זיא האט רחמנות גיהאט אויף דיר. פרעגט די גמרא ער האט גזאגט. עס דארף שטיין איך האב גיזאגט. זיא האט רחמנות גיהאט. עס דארף שטיין איך האב רחמנות גיהאט. אמר רבי אלעזר האט רבי אלעזר גזאגט דוד האט גזאגט צו שאול דיא תורה האט גיזאגט אז מען מעג דיך הרגנן. פאר וואס. ווארום דוא יאגסט מיך צו הרגנן. אונ די תורה האט גזאגט דער וואס קומט דיך צו הרגנן. זאלסטו איהם פריער הרגנן. דאס מיינט מען ואמר נאט האט

חכה עליך ומאי צניעותא היתה בו בשאול דכתיב (שם) ויבא אל גדרות הצאן על הדרך ושם מערה ויבא שאול להסך את רגליו תנא גדר לפנים מגדר ומערה לפנים ממערה. להסך א"ר אלעזר מלמד שסיכך עצמו כסוכה.

שנכנסת למערה בשביל הצניעות ואף שם נהג צניעות כדמפרש והו"ל: להסך רגליו. בבגדיו ועשה עצמו כסוכה:
שיש לי ליפרע כמה חובות. יש במיתתו כדי לכפר

(שם) ויקם דוד ויכרות את כנף המעיל אשר לשאול בלט א"ר יוסי בר חנינא כל המבזה את הבגדים לסוף אינו נהנה מהם שנאמר (מ"א א) והמלך דוד זקן וגו' ויכסוהו בבגדים ולא יחם לו:

(ש"א כו) לה אם ה' הסיתך בי א"ר אלעזר אמר ליה הקב"ה לדוד מסית קרית לי חייך שאני מכשילך בדבר שאפילו תינוקות של בית רבן מכירין בו שנאמר (שמות ל) כי תשא את ראש בני ישראל לפקדיהם ונתנו איש כפר נפשו מיד (דה"א כא) ויעמוד שטן על ישראל וכתיב (ש"ב כד) ויסת את דוד בהם לאמר לך מנה את ישראל וכיון דמנינהו לא שקל מינייהו כופר וכתיב (שם) ויתן ה' דבר בישראל מהבקר עד עת מועד. מאי עד עת מועד א"ר שמואל סבא חתניה דרבי חנינא (משמיה דרבי חנינא) משעת שחיטת התמיד ועד זריקתו ורבי יוחנן אמר עד חצות ממש (שם) ויאמר למלאך המשחית בעם רב מאי רב (אמר רבי אלעזר) א"ל הקב"ה למלאך טול הרב שבהן שיש לי ליפרע מהן

כמה

גזאגט אין דיא תורה לְהַרְגְךָ אז איך מעג דיך הרגען. נאר די פרומקייט וואס אין דיר האט בהמנות גיהאט אויף דיר. וועלכע פרומקייט האט דוד גיזעהן ביי שאול. ווארום עס שטייט אין פסוק שאול איז גיקומען צו די שטאלען מיט שעפסין אויף דעם וועג און דארט איז גיוועזן א קעלער. איז שאול גיקומען צו בדעקין די פים זיינע ארויס צו גיין. מיר האבען גילערנט עס איז גיוועזן איין וואנט נאך די אנדערע וואנט און איין קעלער אין דעם אנדערין קעלער. ווי איז דער טייטש לְהָסֵךְ האט רבי אלעזר גזאגט דער פסוק לערנט אונז אז שאול האט זיך בדעקט ארום דעם גאנצען גוף אזוי ווי א סוכה. דס איז די פרומקייט פון שאול. דוד אין אויף גישטאנען און האט אפ געשניטען אין דער שטיל אשטיקעל קלייד פון שאול האט רבי יוסי בר חנינא גזאגט דער וואס פאר שעמט קליידער וועט ער דער נאך ניט הנאה האבען פון קליידר. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דער מלך דוד איז אלט גיווארין און מען האט אים צו גידעקט מיט קליידער און עס איז איהם ניט ווארעם גיוועזן. ווייל ער האט פאר שעמט די קליידער פון שאול המלך:

לה אם. דוד האט גזאגט צו שאול אויב גאט האט דיך אנגירעט אויף מיר. האט רבי אלעזר גזאגט גאט האט גזאגט צו דוד דו האסט מיך גירופען איך בין אנרייצער. איך שווער ביי דיין לעבין אז איך וועל דיך שטרויכלען אין אזוי אזאך וואס קינדער פון חדר ווייסען דס אז מען טאר ניט טאהן. און דו וועסט יא טאהן. עס שטייט אין פסוק גאט האט גזאגט צו משה רבינו אז דו וועסט ציילען די יודען. זאלסטו ניט ציילען דיא מענטשין. נאר יעדער זאל געבין אאוים ליזונג פאר זיך. א האלבען טאלער. און דוא זאלסט ציילען די האלבע טאלרס. האט זיך באלד גישטעלט דער שטן אויף די יודען און עס שטייט אין פסוק און ער האט אן גירעט דוד אויף די יודען. און ער האט גזאגט צו איהם גיי צייל די יודען. און אז דוד האט זיי גיציילט האט ער ניט גינומען פון זיי קיין אויס ליזונג. נאר ער האט גיציילט דיא מענטשין און עס שטייט אין פסוק און גאט האט גיגעבען א מגפה אין די יודען פון פריה ביז צום עת מועד. וואס מיינט מען ביז צום עת מועד. האט דער אלטער רבי שמואל דער איידים פון רבי חנינא גזאגט די מגפה האט גידוערט פון די צייט וואס מען האט גישאכטען דעם קרבן תמיד. ביז דיא צייט וואס מען האט געשפריינגט די בלוט פון תמיד. און רבי יוחנן זאגט דיא מגפה האט גידוערט ביז האלבען טאג. גאט האט גזאגט צו דעם מלאך וואס האט גיהרגת דאס פאלק רב. וואס

מיינט

כמה חובות באותה שעה מת אבישי בן צרויה ששקול כרובה של סנהדרין (דה"א כא) ובהשחית ראה ה' וינחם על הרעה . מאי ראה אמר רב יעקב אבינו ראה שנאמר (בראשית לו) ויאמר יעקב כאשר ראם ושמואל אמר אפרו של יצחק ראה שנאמר (שם כב) אלהים יראה לו השה רבי יצחק (נפחא) אמר כסף כפורים ראה שנאמר (שמות ל) ולקחת את כסף הכפורים ורבי יוחנן אמר בית המקדש ראה דכתיב (בראשית כה) בהר ה' יראה פליגי בה רבי יעקב (בר אידי) ורבי שמואל (בר נחמני) חד אמר כסף כפורים ראה וחד אמר בית המקדש ראה ומסתברא כמ"ד בית המקדש ראה שנאמר (שם) אשר יאמר היום בהר ה' יראה :

לט ורקיקה סקל והומר ממנעל ומה מנעל שאין בו דרך בזיון אמרה תורה (שמות ג) של נעליך

על כמה עומד : ובהשחית ראה ה' וינחם . שקרא הוא באותה פרשה בדברי הימים : כסף כפורים ראה . שניתן במנין לאמון של ישראל למשכן והוא כפר על מנין זה שהרי לזכרון ניתן דכתיב והיה לבני ישראל לזכרון לכפר ועכשיו הוצרכו כפרתו (ראה הקב"ה שמנין דוד לישראל ולא לקח מהם כופר והיה לו ליקח מהם כסף כפורים ומתוך כך חזר לנסוף כסף כפורים שנתנו קודם לכן וניצולו באותו זכות) :

מיינט מען רב . הט רבי אלעזר גזאגט גאט הט גזאגט צום מלאך נעם דעם גרעסטן פון זיי פוי איהם וועל איך קענען אפ נעמען פיל חובות . זיין טויט וועט מכפר זיין אויף פיל עבירות . אז באלד געשטארבען אבישי בן צרויה וואס ער איז געוועזן גלייך וויא דאס מערסטע טייל פון דיא סנהדרין . זיינע צדקות זענען געוועזן אזוי פיל וויא דיא צדקות פון זעקס און דרייסיג דיינים פון די סנהדרין . ווען דער מלאך הט גיהרגת הט גאט געזעהן און הט חרטה גיהאט אויף דיא שלעכטס . וואס הט גאט געזעהן הט רב גזאגט גאט הט געזעהן יעקב אבינו . ווארום עס שטייט אין פסוק ווען יעקב הט געזעהן די מחנות האט ער גזאגט מחנה אלהים זה . די מחנות מלאכים הט גאט געשיקט פון מיינעטוועגין מיך צו היטען . הט זיך גאט דער מאנט אמאהל האט ער געשיקט מלאכים מציל צו זיין יעקב מען זאל איהם ניט הרגנן . וויא אזוי זאל מען איצט הרגנן זיינע קינדער . און שמואל זאגט גאט האט געזעהן דיא אש פון יצחק אבינו ווארום עס שטייט אין פסוק אברהם אבינו הט געבעטען גאט זאל זעהן די אש פון שעפס גלייך וויא דאס וואלט געוועזן די אש פון יצחק . און דעם שעפס הט מען דאך מקריב געוועזן אויף דעם ארט וואו דער מלאך הט גיהרגת די יודען . הט זיך גאט דער מאנט דיא תפלה פון אברהם אבינו . האט ער געהייסען דיא מגפה זאל אויף הערין . רבי יצחק נפחא זאגט גאט הט געזעהן דעם מחצית השקל וואס די יודען האבען געגעבען אין דער מדבר ווען מען הט זיי געצייהלט : און פון דיא האלבע טאלערס הט מען געמאכט שוועלין צום משכן . און ביי דעם משכן שטייט לבני ישראל לזכרון דס זאל זיין איין אנדיינקונג צו די יודען . אז מען וועט זיי אמאהל צייהלען אן א מחצית השקל . זאל דער משכן אויף זייא מכפר זיין . און אין דעם זכות הט זייא גאט מציל געוועזן . רבי יוחנן זאגט גאט הט געזעהן דעם בית המקדש . ווארום עס שטייט אין פסוק אויף דעם בארג וואו דער בית המקדש שטייט וועט גאט געזעהן ווערין מציל צו זיין דיא יודין . אין דער זאך קריגען רבי יעקב בר אידי און רבי שמואל בר נחמני . אייגער זאגט גאט הט געזעהן דעם בית המקדש . און דער שכל ווייזט אויס אזוי וויא דער וואס זאגט אז גאט האט געזעהן דעם בית המקדש דיבער הט ער מציל געוועזן דיא יודען . ווארום עס שטייט אין פסוק אברהם אבינו הט גזאגט היינט ווערט גזאגט (איך בין היינט מתפלל אז ווען דיא יודען וועלען דארפין געהאלפען ווערין) . זאל גאט זעהן דעם בית המקדש און אין דעם זכות פון בית המקדש זאל זייא גאט העלפין . און דער מלאך המשחית איז דאך געשטאנען ביי דעם בארג וואס דער בית המקדש איז אויף איהם געבאהט געווארין הט זיך גאט באלד דער מאנט אן דעם בית המקדש און הט מציל געוועזן די יודען :

לט ורקיקה . אז מען טאר ניט שפייען אין בית המקדש דאס קערען מיר אפ מיט אקל וחומר פון שיך . מאראך שיך וואס דאס איז ניט מיאום . פון דעסטוועגין הט די תורה געזאגט .

צעליך מעל רגליך רקיקה שהיא דרך בזיון לא כל שכן רבי יוסי בר יהודה אומר אינו צריך הרי הוא אומר (אסתר ד) כי אין לבוא אל שער המלך בלבוש שק והלא דברים ק"ו ומה שק שאינו מאוס לפני בשר ודם כך רקיקה שהיא מאוסה לפני מלך מלכי המלכים לא כל שכן :

(דף סג:) מ משנה כל חותמי ברכות שבמקדש היו אומרים עד העולם משקלקלו המינין ואמרו אין עולם אלא אחד התקינו שיהו אומרים מן העולם ועד העולם. והתקינו שיהא אדם שואל את שלום חבירו בשם. שנאמר (רות ב) והנה בעז בא מבית לחם ויאמר לקוצרים ה' עמכם ויאמרו לו יברכך ה'. ואומר (שופטים ו) ה' עמך גבור החיל ואומר (משלי כג) אל תבוז כי זקנה אמך, ואומר (תהלים קיט) עת לעשות לה' הפרו תורתך. רבי נתן אומר הפרו תורתך משום עת

כל חותמי ברכות שבמקדש היו אומרים עד העולם. כמס' תענית אמריק אין עונין במקדש אמן שמברך אומר בסוף כל ברכה בה"י אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ברוך חונן הדעת וכן בכולם והעונים במקום אמן אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד וילפינן לה מקראי דתפלת עזרא וסייעתו והשמועין הכא דבמקדש ראשון לא היו אומרים אלא ברוך אלהי ישראל (עד) ומן העולם משקלקלו המינים ואמרו אין עולם אלא זה התקינו עזרא וסייעתו שיהו אומרים מן העולם ועד העולם לומר ששני עולמות יש להוציא מלב הכופרים בתחיית המתים: שיהא אדם שואל בשלום חברו בשם. בשמו של הקב"ה ולא אמרינן מזלזל הוא בכבודו של מקום בשביל כבוד הבריות להוציא שם שמים עליו ולמדו מבועז שאמר ה' עמכם ומן המלאך שאמר לגדעון ה' עמך גבור החיל: ואומר אל תבוז כי זקנה אמך. למוד מדברי זקני אומתך לעשות מה שראית שעשו הם ובגמ' מפרש מאי ואומר: ואומר עת לעשות לה' הפרו תורתך. פעמים שמבטלים ד"ת כדי לעשות לה' אף זה המתכוין לשאול לשלום חברו זהו רצונו של מקום שנאמר בקש שלום ורדפהו מותר להפר תורה ולעשות דבר

אז גאט האט געזאגט צו משה רבינו טוה אויס דיא שיך פון דיינע פים. ווייל דער ארט איז הייליג. שפייען וואס דאס איז מיאוס. איז געוויס אז מען טאר ניט שפייען אויף א הייליג ארט: רבי יוסי בר יהודה זאגט מען דארף ניט אפ לערנען פון משה רבינו עס שטייט אין פסוק. מרדכי האט געזאגט מען טאר ניט קומען צום טוהער פון מלך אן גיט זהן אין זאק איז דאך א קל וחומר. מאדאך זאק וואס דאס איז ניט מיאוס אונ פר א מלך וואס ער איז נאר א מענטש איז אזוי. אז מען זאל ניט גיין אין זאק פאר דעם מלך. שפייען וואס דאס איז מיאוס אונ פר גאט וואס ער מאכט קעניגען אלע מלכים. איז דען ניט געוויס אז מען טאר ניט שפייען אין א הייליגען ארט:

מ משנה. אין בית המקדש אז מען האט אויס גילאזט א ברכה (דהיינו חונן הדעת) האט מען געזאגט ברוך אתה ה' אלהי ישראל מן העולם חונן הדעת. אז די אפיקורסים האבען גילייקנט אונ האבען געזאגט עס איז ניט מער דא נאר איין וועלט. עולם הזה. האט מען גימאכט א תקנה מען זאל זאגען ברוך אתה ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם (פון איין וועלט ביז די אנדערע וועלט) חונן הדעת. אונ מען האט גימאכט א תקנה אז א מענטש זאל פרעגין דעם שלום פון זיין חבר מיט דעם נאמען פון גאט. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק בועז איז גיקומען פון בית לחם הט ער געזאגט צו דיא מענטשין וואס האבען געשניטען דיא תבואה אין פעלד. גאט זאל זיין מיט אייך. האבען דיא שניטער געזאגט צו בועז גאט זאל דיך בענטשין. נאך זאגט דער פסוק. דער מלאך האט געזאגט צוא גדעון גאט איז מיט דיר דוא שטארקער העלד: נאך זאגט דער פסוק זאלסט ניט פאר שעמען דיא רייד פון דיא חכמים. ווארום זייא זענען גיווען דיא זקנים פון פאלק. אז זייא האבען גיבענטשט איינער דעם אנדערין מיט דעם נאמען פון גאט. דארפען מיר אויך אזוי טאהן. נאך זאגט דער פסוק עס איז א צייט צו טאהן פון גאטס וועגין אונ מען מעג פר שטערין דיא רייד פון דיא תורה. דיא תורה הט געזאגט מען זאל ניט דער מאנען דעם נאמען פון גאט נאר סיידין ווען מען דאווינט אדער ווען מען מאכט א ברכה. עס איז דא א צייט וואס מען מעג דער מאנען דעם נאמען פון גאט אן א ברכה אונ אן דאווענען. נאר צו בענטשין דעם חבר מיט דעם נאמען פון גאט. ווייל דאס איז אויך א כבוד פאר גאט. צו ווייזען אז קיינער קען ניט בענטשין נאר גאט. רבי נתן זאגט פר קערט זאל מען לייענען דעם פסוק מען מעג פר שטערין די תורה אויב עס איז א צייט צו טאהן פר גאטס וועגין:

עד לעשות לה': גמ' וכל כך למה לפי שאין עונין אמן במקדש שנאמר (נחמיה ח) קומו ברכו את ה' אלהיכם מן העולם ועד העולם ואומר (שם) ויברכו את שם כבודך ומרומם על כל ברכה ותהלה. יכול כל הברכות כלן תהא להן תהלה אחת ת"ל ומרומם על כל ברכה ותהלה על כל ברכה וברכה תן לו תהלה. והתקינו שיהא אדם שואל בשלום חבירו וכו'. מאי ואומר וכי תימא בועז מדעתיה דנפשיה קאמר ת"ש ה' עמך גבור החיל וכי תימא מלאך הוא דקאמר ליה לגדעון ת"ש אל תבוז כי זקנה אמך ואומר עת לעשות לה' הפרו תורתך. אמר רבא האי קרא מרישיה לסיפיה מדריש מסיפיה לרישיה מדריש. מרישיה לסיפיה מדריש

עת

הברכה אחרונה: ויברכו שם כבודך. ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד עונין והמברך אומר ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם מפרש בתוספתא שהתקינו מן העולם ועד העולם להודיע שאין העולם הזה לפני העולם הבא כלום אלא כפרוזדור לפני טרקלין כלומר הנהיגו ברכותיו בעה"ז כדי להיות רגילין לעה"ב שכלו ארוך: תהלה אחת. שיענו פעם אחד ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד על כל הברכות בסוף ברכה אחרונה: וכי תימא בועז מדעתיה עבד. ולא גמרינן מיניה: ת"ש. דגמרינן ממלאך שאמר לגדעון: וכי תימא מלאך הוא דקאמר ליה לגדעון. כלומר לא שאל בשלומו ולא ברכו אלא בשליחות קאמר מאת המקום לבשרו שהשכינה עמו ולא גמרינן מיניה: ת"ש אל תבוז כי זקנה אמך. אל תבוז את בועז לאמר מדעתו עשה אלא למוד מזקני ישראל כי יש לו על מי להסמך שנאמר עת לעשות לה': מסיפיה לרישיה וכו'. אם באת לדרשו למקרא זה יש לך לדרשו יפה בין בתחילתו בין בסופו: מרישיה לסיפיה. עת לעשות לה' משום

גמרא. פר וואס האט מען אזוי געזאגט (אז נאך יעדער ברכה זאל מען זאגען ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד). ענטפערט די גמרא ווייל אין בית המקדש ענטפערט מען ניט אמן נאך א ברכה. פון וואנען ווייסען מיר אז מען ענטפערט ניט אמן אין בית המקדש נאר נאך די ברכה ענטפערט מען ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. ווארום עס שטייט אין פסוק איר זאלט אויף שטיין לויבען גאט פון איין וועלט ביז דיא אנדערע וועלט. (דאס איז דיא ברכה. וויא פריער שטייט). נאך זאגט דער פסוק זייא זאלען לויבען דעם נאמען פון דיין כבוד אונ זיי זאלען דיך דער הויבען אויף יעדער ברכה אונ לויב. דאס מיינט מען נאך דיא ברכה זאלען זייא ענטפערין ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. איך וואלט וועלין מיינען אז אויף אלע ברכות זאל זיין איין לויב. דער חזן זאל אפ זאגען אלע ברכות. אונ נאך דיא לעצטע ברכה זאל מען זאגין איין מאהל ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. לערונט אונז דער פסוק צו זאגין גאט זאל זיין דער הויבען אויף יעדער ברכה מיט א לויב. אויף יעדער ברכה זאלסטו געבין א לויב צו גאט. אויף יעדער ברכה זאלסטו ענטפערין ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. אונ מען האט געמאכט א תקנה אז א מענטש זאל פרעגין דעם שלום פון זיין חבר מיט דעם נאמען פון גאט. אזוי וויא עס שטייט אין דיא משנה. ווארום בועז האט געפרעגט צוא זיינע מענטשין אויך מיט דעם נאמען פון גאט. פרעגט די גמרא צו וואס ברייננט דיא משנה נאך פסוקים. ענטפערט די גמרא דוא וועסט אפשר זאגען אז בועז האט דאס געזאגט מיט זיין ווילען. וואס ער האט דער מאנט דעם נאמען פון גאט. אבער מען דארף ניט אזוי זאגין. וועל איך דיר ווייזען אז א מלאך האט אויך אזוי געבענשט צו גדעון גאט זאל זיין מיט דיר דוא שטארקער העלד. וועסטו וועלין זאגין פון דעם מלאך קענען מיר אויך ניט אפ לערנען ווארום עס קען זיין ניט דער מלאך האט געבענטשט גדעון פון זיך אליין. נאר גאט האט געשיקט דעם מלאך ער זאל זאגען צוא גדעון אז גאט איז מיט איהם. דריבער זאגט דיא משנה דעם פסוק אל תבוז זאלכט ניט פאר שעמען בועז צו זאגין אז ער האט ניט רעכט געטאהן ווארום בועז איז געוועזען פון דיא זקנים פון דיא יודען. אונ ער האט דאס אפ געלערנט פון א פסוק. ווארום דער פסוק זאגט עת לעשות לה' הפרו תורתך. עס איז א צייט צו טאהן פון גאטס וועגין. אפילו מען פאר שטערט דיא בייר פון דיא תורה (וויא פריער שטייט). האט רבא געזאגט דער פסוק עת לעשות לה' הפרו תורתך אז מען וויל איהם דרשנן כסדר פון אנהייב פסוק צום סוף פסוק. קען מען איהם דרשנן. אונ אז מען וויל איהם דרשנן צוריק פון סוף פסוק צום אנהייב פסוק. קען מען איהם דרשנן. מען קען איהם דרשנן פון אנהייב פסוק צום סוף פסוק עת לעשות לה' עס איז דא א צייט צו גאט וואס ער שטראפט דיא רשעים הפרו תורתך ווייל זייא האבען געשטערט

די

עת לעשות לה' מה טעם משום הפרו תורתך מסיפיה לרישיה מדריש הפרו תורתך מה טעם משום עת לעשות לה':

מא תניא הלל הזקן אומר בשעת המכנסין פזר בשעת המפזרים כנס אם ראית דור שהתורה חביבה עליו פזר שנאמר (משלי יא) יש מפזר ונוסף עוד ואם ראית דור שאין התורה חביבה עליו כנס שנאמר עת לעשות לה' הפרו תורתך. דרש בר קפרא זלת קפוץ קנה מינה באתר דלית גבר תמן הוי גבר אמר אביי שמע מינה באתרא דאית גבר תמן לא תהוי גבר. פשיטא לא נצרכה אלא כששניהם שוים. דרש בר קפרא איזו היא פרשה קטנה שכל גופי תורה תלויין בה (שם ג) בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך אמר רב פפי (רבא) אפילו לדבר עבירה. אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי

ספרו תורתך מהיש כס לה' לעשות מפסס פורעניות בעוברי רצונו מפוס דספרו תורתך: מסיפיה לרישיה. ספרו תורתו עושי רצונו כגון אליהו בהר הכרמל שהקריב בבמה בשעת איסור הבמות מפוס דעת לעשות סייג וגדר בישראל לשמוע בל הקב"ה: בשעת המכניסין. שאין חכמי הדור מגבילים תורה לתלמידים: פזר. אתה לבנית לתלמידים: בשעת המפזרים. שהגדולים שבדור מגבילים תורה: כנס. אתה ולא תטול שררה עליהם דאף זו לכבוד שמים הוא לאחוז במדת ענוה וכתיב עת לעשות לה' הפרו תורתך: ואם ראית דור שאין התורה חביבה עליו כנס. ולא תטיל דברי תורה לבזיון: הפרו תורתך. מלמודה בשעה שהכמים לשם שמים: ה"ג זלת קפוץ קנה מינה. אם ראית פרקמטיא בזול קפוץ וקנה מינה ולאסוף שכופה לבסיקר: פשיטא. הא דאביי למה לי פשיטא שלא יורה הלכה בפני רבו למה ליה לאביי לאשמעו מכללא: כששניהם שוין. אם בא במקום ת"ח ואינו גדול ממנו אל תטול שררה לדרוש במקומו: בכל דרכיך. אפילו לעבור עבירה: דעהו. תן לב אם צורך מצוה הוא כגון אליהו בהר הכרמל עבור עליה:

די תורה. אונ דער פסוק קען גידרשת ווערין פון סוף צום אנהייב. די צדיקים האבען אמאהל נישטערט דיא תורה עת לעשות לה ווייל עס איז גיוועזען אצייט צו טאהן פון גאטס וועגין [ועיין במפרשים]:

מא תניא. מיר האבען גילערנט הלל הזקן זאגט אין דער צייט ווען די רבנים זאמלען איין דיא תורה. אונ ווילען ניט לערנען מיט תלמידים. זאלסטו פאר שפרייטען דיא תורה. וועער עס קען לערנען מיט תלמידים זאל מיט זייא לערנען. אונ אין די צייט ווען דיא גרויסע רבנים פר שפרייטען זייער תורה אונ לערנען מיט תלמידים. זאלין דיא קלענערע לומדים איין זאמלען זייער תורה. אונ ניט נעמען פאר זיך דיא גרויסקייט צו לערנען מיט תלמידים. אויב דוא זעהסט אדור וואס דיא תורה איז ליב אויף איהם. זייא ווילען לערנען תורה. זאלסטו דיין תורה פר שפרייטען. זאלסטו לערנען מיט זייא. אזוי ווי עס שטייט אין פסוק איינער פר שפרייט דיא תורה אונ דיא תורה ווערט נימערט. אונ אויב דוא זעהסט אדור ווס די תורה איז ניט ליב אויף איהם. זייא ווילען ניט לערנען תורה. זאלסטו דיין תורה איין זאמלען. זאלסטו ניט לערנען מיט זייא. אזוי ווי עס שטייט אין פסוק עס איז אצייט צו טאהן פון גאטס וועגין אונ פר שטערין די תורה. ניט לערנען מיט קיינעם. ווייל די תורה וועט פאר שעמט ווערין דורך זיי. בר קפרא האט גידרשת אז דוא זעהסט סחורה איז וואלוויל. זאלסטו שפרינגען וזאלסט זיך איילין אונ קויפען דיא סחורה. אויף דעם ארט וואו עס איז ניטא קיין גרעסערער מענטש פון דיר. דארט זאלסטו זיין אמענטש. האט אביי גזאגט פון דאנען ווייסען מיר אבער אויף דעם ארט וואו עס איז דא אמענטש איין אנדערער. דארט זאלסטו ניט זיין קיין מענטש. פרעגט דיא גמרא געוויס אז עס איז דא איין אנדערער מענטש אגרעסערער פון איהם. דארף ער ניט זיין קיין מענטש. ענטפערט דיא גמרא בר קפרא מיינט צו דער ציילען. אויב אלמדן קומט אין אשטאט אונ ער זעהט אז דער רב וואס אין שטאט איז אויך אזוי אלמדן ווי ער איז. אונ דער פרעמדער איז ניט קיין גרעסערער למדן פון דעם רב וואס אין שטאט. טאר ניט דער פרעמדער דרשנן אין דיא שטאט אן דעם רשות פון דעם רב פון שטאט. בר קפרא האט גידרשת וועלכע איז די קליינע פרשה וואס זיא איז דער עיקר פון די תורה. זאגט די גמרא דאס איז דער פסוק אין ריינע אלע וועגין וו׳ אהין דוא גייסט זאלסטו וויסען גאט. וועט ער שוין גלייך מאכען ריינע וועגין. האט רבא גזאגט אפילו דו גייסט טאהן אעבירה. זאלסטו וויסען גאט. זאלסטו זעהן עס זאל קומען צו אמצוה. האט רב פפא גזאגט דס איז וואס מענטשין זאגין

אפילו

מחטא דתלמיותא. כרוסדי"ל שלגוביי"ש שכהפירות עשויים שורות שורות כתלמי מענה (כ"ל מחריצה) : אוכלוסא. - חיל גדול של בנים רבות : חכם הרזים. שיודע מה שבלב כל אלו : לשמשני. שהם חורשים וזורעים ואני מוצא מוקן : כל אומניות שוקדות ובאות לפתחי. עשיר היה

אינשי גנבא אפום מחתרתא רחמנא קרי. דרש בר קפרא לעולם ילמד אדם את בנו אומנות נקיה וקלה. מאי היא אמר רב יהודה מחטא דתלמיותא:

(דף נד) **מב** **תנו** רבנן הרואה אוכלוסי ישראל אומר ברוך חכם הרזים. לפי שאין דעתם דומות זו לזו ואין פרצופיהם דומות זו לזו. בן זומא ראה אוכלוסא על גב מעלה בהר הבית אמר ברוך חכם הרזים וברוך שברא כל אלה לשמשני. הוא היה אומר כמה יגיעות יגע אדם הראשון עד שמצא פת לאכול חרש וזרע וקצר ועמר ודש וזרה וביר וטחן והרקיד ולש ואפה ואחר כך אכל ואני משכים ומוצא כל אלו כשהוא מתוקן לפני. וכמה יגיעות יגע אדם הראשון עד שמצא בגד ללבוש גזז ולבן ונפץ וטוה וארג וצבע ותפר ואחר כך לבש ואני משכים ומוצא כל אלו כשהוא מתוקן לפני. (כל אומניות שוקדות ובאות לפתח ביתי ואני משכים ומוצא כל אלו לפני) הוא היה אומר אורח טוב מה הוא אומר כמה טרחות טרח בעל הבית לפני כמה יין וכמה בשר הביא לפני וכמה גלוסקאות הביא לפני כל הטורח שטרח לא טרח אלא בשבילי אבל אורח רע מה הוא אומר מה טרחות טרח בעל הבית זה מה יין הביא מה בשר הביא מה גלוסקאות הביא כל מה שטרח לא טרח אלא בשביל

אַפִּילוּ אַגַנָב וֶוען עֶר גְרָאבְּט אוּנְטֶער אַשְׁטוּב צוּם גַנְבְנֶן. רוּפְט עֶר אוֹיךְ צוּ גָאט עֶר זָאל אִיהם הֶעלְפֶן. בַּר קַפְּרָא הָאט גִידַרְשְׁנְט אַמֶענְטְשׁ זָאל לֶערְנֶען זַיין זוּהן אַגְרִינְגֶע אַרְבֶּעט אוּנ אַרֵיינֶע. זִיא זָאל זַיין רֵיין פוּן גְנֵבָה אוּנ פוּן גְזֵלָה; וָואס זָאל זַיין דִיא אַרְבֶּעט. הָט רַב יְהוּדָה גִזָאגְט עֶר זָאל נֵייעֶן אַלְטֶע קְלֵיידֶער:

מב תָּנוּ רַבָּנָן. דִי רַבָּנָן הָאבֶּען גִילֶערְנְט אַז עֶר זֶעהט אִידִישֶׁע חַיִל; זֶעקְס מָאהל הוּנְדֶערְט טוֹיזֶענְד מֶענְטְשִׁין מִיט אַיין מָאהל זָאל עֶר זָאגִין גִילוֹיבְּט אִיז גָאט וָואס עֶר אִיז קְלוּג צוּא וִויסֶען וָואס יֶעדֶער פוּן זֵייא טְרַאכְט אִין הַארְץ. וַוייל זֵייעֶרֶע דֵעוֹת זֶענֶען נִיט גְלַייךְ אֵיינֶער צוּם אַנְדֶערִין; אוּנ זֵייעֶרֶע פְּנִימֶער זֶענֶען נִיט גְלַייךְ אֵיינֶער צוּם אַנְדֶערִין. בֶּן זוֹמָא אִיז גִישְׁטַאנֶען אוֹיף דִיא שְׁטִיגֶען (טְרֶעפּ) וִויא מֶען גֵייט אַרוֹיף אוֹיף דֶעם בַּארְג וָואס דָארְט שְׁטֵייט דֶער בֵּית הַמִקְדָשׁ. אוּנ עֶר הָט גִיזֶעהן פִיל מֶענְטְשִׁין; (זֶעקְס מָאהל הוּנְדֶערְט טוֹיזֶענְד מֶענְטְשִׁין מִיט אַיין מָאהל) הָאט עֶר גִזָאגְט גִילוֹיבְּט אִיז גָאט וָואס עֶר אִיז קְלוּג צוּ וִויסֶען וָואס יֶעדֶער פוּן זֵייא טְרַאכְט אִין זַיין הַארְץ אוּנ גִילוֹיבְּט אִיז גָאט וָואס עֶר הָאט בַּשַׁאפֶען דִיא אַלֶע מֶענְטְשִׁין זֵייא זָאלֶען מִיךְ בַּדִינֶען. זֵייא זָאלִין הַאקֶערִין אוּנ זֵייעֶן אוּנ אַלֶע אַנְדֶערֶע אַרְבֶּעט טָאהן. אוּנ אִיךְ זָאל הָאבֶּען אַלְץ פַארְטִיגֶע. בֶּן זוֹמָא פְלֶעגְט זָאגִין וִויא פִיל אַרְבֶּעט הָאט אָדָם הָרִאשׁוֹן גִיאַרְבֶּעט בִּיז עֶר הָט גִיפוּנֶען אַשְׁטִיקֶיל בְּרוֹיט צוּם עֶסִין. עֶר הָאט גִיהַאקֶערְט עֶר הָאט גִיזֵייט עֶר הָאט גִעשְׁנִיטֶען דִיא תְּבוּאָה עֶר הָאט גִימַאכְט בִּינְטְלַאךְ עֶר הָט גִידְרָאשִׁין עֶר הָאט גִישׁוּפְלֶעוֶועט עֶר הָט גְקְלִיבֶּען עֶר הָט גִימָאלֶען עֶר הָאט גְעזִיפְּט עֶר הָאט גִיקְנֶעטִין עֶר הָאט גִיבַּאקִין דֶער נָאךְ הָאט עֶר גִיגֶעסִין אוּנ אִיךְ שְׁטֵיי אוֹיף גַאנְץ פְרִיא אוּנ גֶעפִין דִיא אַלֶע זַאכֶען אָן גִיבְּרֵייט פַר מִיר. אוּנ ווִי פִיל אַרְבֶּעט הָט אָדָם הָרִאשׁוֹן גִיאַרְבֶּעט בִּיז עֶר הָט גִיפוּנֶען אַקְלֵייד אָן צוּ קְלֵיידִין עֶר הָט גִישׁאוִרין דִי וָואל פוּן דִי שֶׁעפְּסִין אוּנ הָט גִיוַואשִׁין דִיא וָואל עֶר הָאט זֵייא גִיבַּארְשְׁטִין אוּנ גִישְׁפּוּנֶען אוּנ גִיוֶועבְּט אוּנ גִיפַארְבְּט אוּנ גִינֵייט; דֶער נָאךְ הָאט עֶר גִיהַאט אַקְלֵייד אָן צוּא קְלֵיידִין אוּנ אִיךְ שְׁטֵייא אוֹיף גַאנְץ פְרִיא אוּנ גֶעפִין דִיא אַלֶע זַאכֶען אָן גִיבְּרֵייט פַר מִיר. אַלֶע בַּעֲלֵי מְלָאכוֹת אֵיילִין אוּנ קוּמֶען צוּ מִיר אִין שְׁטוּב אוּנ אִיךְ שְׁטֵיי אוֹיף גַאנְץ פְרִיא אוּנ גֶעפִין דִיא אַלֶע זַאכֶען פַאר מִיר. בֶּן זוֹמָא פְלֶעגְט זָאגֶען אַגוּטֶער גַאכְט וָואס זָאגְט ווִיא פִיל אַרְבֶּעט הָאט דֶער בַּעַל הַבַּיִת גִיאַרְבֶּעט פַאר מִיר וִויא פִיל וַויין אוּנ וִויא פִיל פְלֵייש הָאט עֶר גִיבְּרַאכְט פַאר מִיר אוּנ וִויא פִיל קִיכְלַאךְ הָאט עֶר גִיבְּרַאכְט פַאר מִיר דִיא גַאנְצֶע אַרְבֶּעט וָואס עֶר הָט גִיאַרְבֶּעט הָט עֶר נִיט מֶער גִיאַרְבֶּעט נָאר פוּן

מיינעט

וזבל באיש אלא לבחורה : (אין אוכלוסא בבבל . לא היתה זוכה להיות בה אוכלוסא) : שאם יזכה . לעולם הבא ויראה בכבוד מלך המשיח יבחין כמה יותר כבוד בעלי שכר מצות יותר ממה שהיה כבוד העובדי כוכבים בעולם הזה : הלבי לנהרא . הכדים שלמים הולכים לנהר לשאוב מים: כגני לייא . כדים השבורים להיכן למה הם הולכים ואחר שבומא

אשתו ובניו על אורח טוב מה הוא אומר (איוב לו) זכור כי תשגיא פעלו וגו׳ . על אורח רע כתיב (שם לז) לכן יראוהו אנשים. (ש"א יז) והאיש בימי שאול זקן בא באנשים וגו׳ א"ר (רבא) ואיתימא רבי אבהו (זביד ואיתימא רב אושעיא) זה ישי אבי דוד שיצא באוכלוסא ונכנס באוכלוסא ודרש באוכלוסא אמר עולא (נקטינן) אין אוכלוסא בבבל תנא אין אוכלוסא פחותה מששים רבוא . ת"ר הרואה מלכי ישראל אומר ברוך שחלק מכבודו ליראיו מלכי עובדי כוכבים ומזלות אומר ברוך שנתן מכבודו לבשר ודם . חכמי ישראל אומר ברוך שחלק מחכמתו ליראיו . הכמי עובדי כוכבים ומזלות אומר ברוך שנתן מחכמתו לבשר ודם . אמר רבי יוחנן לעולם ישתדל אדם לצאת לקראת מלכי ישראל ולא לקראת מלכי ישראל בלבד אמרו אלא אפילו לקראת מלכי עובדי כוכבים ומזלות שאם יזכה יבחין בין מלכי ישראל למלכי עובדי כוכבים ומזלות . רב ששת סגי נהור הוה הוו קאזלי כולי עלמא לקבולי אפי מלכא וקם אזל בהדייהו רב ששת. אשכחיה ההוא מינאה אמר ליה חצבי לנהרא כגני לייא . אמר ליה תא חזי דידענא טפי מינך חלף גונדא

מײנעט װעגין; אָבער אַשְׁלעכטער גאַסט װאָס זאָגט װאָס פאַר אַגרױסע אַרבּעט האָט דען דער בַּעַל הַבַּיִת גיאַרבּעט פון מײנעט װעגין װאָס פאַר אַװײן האָט ער געבּראַכט װאָס פאַר אַפלײש האָט ער גיבּראַכט װאָס פאַר אַקיכלאַך האָט ער גיבּראַכט דיא גאַנצע אַרבּעט האָט ער ניט מער גיאַרבּעט נאָר פאַר זײן װײבּ אונ קינדער. אױף אַגוטען גאַסט װאָס זאָגט דער פָּסוּק גידײנק װי ער האָט גיגרײסט זײן אַרבּעט. פון מײנעט װעגין. אױף אַשלעכטין גאַסט שטײט אין פָּסוּק דריבּער זאָלין דיא מענטשין מוֹרָא האָבּען אַבײן צו נעמען אַשלעכטין גאַסט אין שטוּבּ. אונ דער מענטש איז גיװען אַלט אין דיא טעג פון שָׁאוּל ער איז גיקומען צװישען מענטשין האָט רָבָא גיזאָגט אונ אַנדערע זאָגין רַבִּי אַבָּהוּ האָט גיזאָגט אונ אַנדערע זאָגין רַב אוֹשַׁעְיָא האָט גיזאָגט דאָס מײנט מען יִשַׁי דער פאָטער פון דָּוִד הַמֶּלֶךְ װאָס ער איז אַרױס גיגאַנגען מיט דעם חַיִל אין דער מִלְחָמָה אונ ער פּרעגט גילעקען אין דער מִלְחָמָה אונ פּרעגט צוריק קומען מיט דעם חַיִל אַהײם. אונ האָט גילערנט תּוֹרָה מיט דעם חַיִל. עוּלָא האָט גיזאָגט מיר האָבּען גילערנט בָּבֶל האָט ניט זוֹכֶה גיװען אין איר זאָל זײן אַאוּכְלוּסָא מענטשין מיט אײן מאָהל. מיר האָבּען גילערנט אַאוּכְלוּסָא איז ניט װײניגער װיא זעקס מאָהל הונדערט טױזענד מענטשין. דיא רַבָּנָן האָבּען גילערנט דער װאָס זעהט אַיודישען מֶלֶךְ זאָל ער זאָגין גילױבּט איז גאָט װאָס ער האָט אָפּ גיטײלט פון זײן כָּבוֹד צו די װאָס האָבּען מוֹרָא פאַר איהם. אַז ער זעהט אַמֶלֶךְ פון די אוּמוֹת זאָל ער זאָגין גילױבּט איז גאָט װאָס ער האָט גיגעבּין פון זײן כָּבוֹד צו אַמענטשין. אַז מען זעהט אַיודישען חָכָם זאָל ער זאָגין גילױבּט איז גאָט װאָס ער האָט אָפּ גיטײלט פון זײן חָכְמָה צו דיא װאָס האָבּען מוֹרָא פאַר איהם. אַז מען זעהט אַחָכָם פון דיא אוּמוֹת זאָל ער זאָגען גילױבּט איז גאָט װאָס ער האָט גיגעבּין פון זײן חָכְמָה צו אַמענטשין: רַבִּי יוֹחָנָן האָט גיזאָגט אַמענטש זאָל זיך מַטְרִיחַ זײן צו גײן זעהן אַיודישען מֶלֶךְ. אונ ניט נאָר אַיודישען מֶלֶךְ האָט מען גיזאָגט מען זאָל זיך מַטְרִיחַ זײן צו גײן זעהן נאָר אַפילו צו גײן זעהן אַמֶלֶךְ פון די אוּמוֹת זאָל מען זיך אױך מַטְרִיחַ זײן. אױבּ ער װעט זוֹכֶה זײן צו זעהן דעם מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ. װעט ער זעהן דעם אונטער שײד װאָס עס װעט זײן צװישען דעם כָּבוֹד װאָס דער מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ װעט האָבּען אונ דעם כָּבוֹד װאָס דיא מְלָכִים פון דיא אוּמוֹת האָבּען גיהאַט: רַב שֵׁשֶׁת איז בּלינד גיװען אַלע מענטשין זענען גיגאַנגען זעהן דעם מֶלֶךְ איז רַב שֵׁשֶׁת מיט גיגאַנגען זעהן דעם מֶלֶךְ. האָט אַאַפּיקוֹרוֹס גיטראָפען צו רַב שֵׁשֶׁת אונ ער האָט גיזאָגט צוא רַב שֵׁשֶׁת גאַנצע קריג טראָגט מען צום טײך צו שעפּין אין זײא װאַסער. צו בּראָכענע קריג צו װאָס טראָגט מען

זולא

אתא ולא הרגיש היכן הלך : גונדא . כת : כהלינהו לעיניה . נקרו את עיניו :

גונדא קמייתא כי קא אוושא אמר ליה חליף מלכא אמר ליה לאו חליף אחריתי אמר ליה חליף מלכא אמר ליה לאו אתאי תליתאה דהוה שתקא . אמר ליה אתא מלכא אמר ליה אין אמר ליה מנא ידעת . אמר ליה מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא דכתיב (מ"א יט) ואחר הרעש אש לא באש ה' ואחר האש קול דממה דקה . כי אתא מלכא פתח רב ששת וקאמר ברוך . אמר ליה וכי לא חזית היכי מברכת . ומאי הוה עליה דההוא מינאה . איכא דאמרי חברוהי כהלינהו לעיניה ואיכא דאמרי רב ששת נתן עיניו בו ונעשה גל של עצמות :

מג רבי שילא נגדיה לההוא גברא דבעל זונה אזל אכל קורצא בי מלכא אמר איכא גברא חד ביהודאי דדאין דינא בלא הורמנא דמלכא שדר עליה פריסתקא כי אתא אמר ליה מאי טעמא נגדתיה להחוא גברא אמר להו משום דבעל חמרא . אמרו ליה אית לך סהדי אמר להו אין . אתא אליהו זכור לטוב אתדמי להו כאיניש ואסהיד . אמרו ליה אי הכי בר קטלא הוא . אמר אנן מיומא דגלינן מארעין לית לן רשותא למקטל

אדהכי

זייא צום וואסער . דאס איז אמשל . אלע מענטשן וואס זעהן . איז ריכטיג וואס זייא גייען . זעה דעם מלך . אבער דו ביסט דאך בלינד . צו וואס גייסט דוא . האט רב ששת גזאגט צום אפיקורוס קום וועסטו זעהן אז איך וועל מעהר וויא דוא . דיא ערשטע מחנה איז פאר ביי גיפארין אונ עס האט גירוישט גיזאגט האט דער אפיקורוס גיזאגט צוא רב ששת דער מלך איז פאר ביי גיפארין . הט רב ששת גזאגט צום אפיקורוס ניין . דאס איז ניט גיוועז דר מלך . איז פאר ביי גיפארין נאך אמחנה הט דער אפיקורוס גזאגט צו רב ששת דער מלך איז פאר ביי גיפארין . הט רב ששת גזאגט צום אפיקורוס ניין . דאס איז ניט גיוועז דער מלך . איז גיקומען נאך אדריטע מחנה אונ עס איז גיוועז גאנץ שטיל האט דער אפיקורוס גזאגט צו רב ששת דער מלך איז גיקומען הט רב ששת גזאגט צום אפיקורוס יא . דער מלך איז טאקי גיקומען . הט דער אפיקורוס גזאגט צו רב ששת פון וואנען ווייסטו האט רב ששת גזאגט צום אפיקורוס דיא מלוכה פון דיא ערד איז אזוי וויא דיא מלוכה פון הימעל עס שטייט אין פסוק ווען גאט האט זיך בוויזען צו אליהו הנביא . נאך דער שטורעם איז גיוועז אפייער אין דעם פייער איז ניט גאט . נאך דעם פייער איז גיוועז אקול (אשטי ימעו) אשטילע אונ אדינע . איז גאט פאר ביי גיגאנגען . זעהן מיר אז ווען אמלכות גייט דורך ווערט שטיל . אז דער מלך איז גיקומען הט רב ששת גימאכט אברכה ברוך שנתן מכבודו לבשר ודם . הט דער אפיקורוס גזאגט צוא רב ששת אז דוא זעהסט ניט דעם כבוד פון מלך . וויא אזוי מאכסטו אברכה . זאגט דיא גמרא וואס איז גיוועזן דער סוף מיט דעם אפיקורוס וואס ער האט אזוי פיל מצער גיוועזן צוא רב ששת . אנדערע זאגין זיינע חברים האבין איהם אויס גישטאכין זיינע אויגין אונ אנדערע זאגין גאט האט גיטאן אנס צו רב ששת אז ער הט אן גיהויבין צו זעהן . האט רב ששת אקוק גיטאהן אויף דעם אפיקורוס . איז פון אים גיווארין אבארג ביינער (מהרש"א) :

מג רבי שילא האט גישלאגין מלקות אמענטשין וואס האט מזנה גיוועזן מיט אזונה איז דער מענטש גיגאנגען אונ האט גיגעסין אקיכול ביי דעם מלך ודאס מיינט מען ער הט גזאגט רכילות . אונ האט גימסרת אויף רבי שילא ביי דעם מלך) דער מענטש האט גזאגט צום מלך עס איז דא אמענטש ביי דיא יודין וואס ער משפט אן דעם רשות פון מלך . האט דער מלך געשיקט אשליח צו רבי שילא ער זאל קומען פאר איהם . אז רבי שילא איז גיקומען צום מלך האט דער מלך גזאגט צו רבי שילא פאר וואס האסטו גישלאגין דעם מענטש . האט רבי שילא גיענטפערט וויל ער האט מזנה גיוועזן מיט אאייזיל . הט מען גזאגט צו רבי שילא האסטו עדות האט רבי שילא גזאגט יא . איך האב עדות . איז גיקומען אליהו הנביא אונ הט אויס גיזעהן פאר זייא ווייא אמענטש אונ האט . עדות גזאגט האט מען גזאגט צו רבי שילא אויב אזוי דארף

מען

אתון מאי דבעיתון עבידו ביה עד דמעייני ביה בדינא פתח רב שילא ואמר (דה"א כט) לך ה' הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כל בשמים ובארץ. אמרו ליה מאי קאמרת אמר להו הכי קאמינא בריך רחמנא דיהב מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא ויהיב לכו שולטנא ורחמי דינא. אמר ליה הואיל וחשבינן עלייכו יקרא דמלכותא לידין האי לכולי דינא יהבו ליה קולפא דפרזלא אמר ליה תיב אפיתחא דרומי ודון דינא כי הוה נפק וכו' אמר הואיל ואיתעביד לי ניסא בהאי קרא דרשינן ליה נפק לבי מדרשא ודרש לך ה' הגדולה זה מעשה בראשית וכן הוא אומר (איוב ט) עושה גדולות עד אין חקר. והגבורה זו יציאת מצרים וכן הוא אומר (שמות יד) וירא ישראל את היד הגדולה. והתפארת זו חמה ולבנה שעמדו לו ליהושע שנאמר (יהושע י) וידום השמש וירח עמד. הנצח זו מפלתה (של בבל) וכה"א (ישעיה סג) ויז נצחם על בגדי. וההוד זו מלחמת נחלי ארנון שנאמר (במדבר כא) על כן יאמר בספר מלחמות ה' את והב בסופה וגו'. כי כל בשמים ובארץ זו מלחמת סיסרא וכה"א (שופטים ה) מן השמים נלחמו. לך ה'

הממלכה

רחמי דינא. אוהבי משפט: קולפא. מקל לרדות: התורה אמרה הבא להרגך השכם להרגו. שנאמר אם במחתרת ימצא הגנב וגו' לפי שבא על עסקי נפשות ביודע שאין אדם מעמיד עצמו מלהציל ממונו וזה בא לדעת כן שאם יקום עליו ויהרגנו הבא להרגך השכם אתה להרגו: הממלכה

מען דעם מענטשין הרגנן. האט רבי שילא גזאגט פון דעם טאג וואס מיר זענען פאר טריבען גיווארין פון אונזער לאנד האבין מיר ניט קיין רשות צוא הרגנן אמענטשין. וואס איר הילט טוהט מיט דעם מענטשין. אין דער צייט וואס דיא דיינים פון מלך האבין גיקלערט דעם דין האט רבי שילא גזאגט דעם פסוק צוא דיר גאט איז דיא גרויסקייט אונ דיא שטארקייט אונ דיא שיינקייט אונ דיא אייביגקייט. אונ אלץ וואס אין הימעל אונ וואס אויף דיא ערד גיהער צו דיר. האבין דיא דיינים גזאגט צו רבי שילא וואס זאגסטו, האט רבי שילא גזאגט צו דיא דיינים אזוי האב איך גזאגט. גילויבט איז גאט וואס ער האט גיגעבין אמלוכה אויף דיא ערד. זייא זאלין פירען וויא דיא מלוכה פון הימעל וויל. אונ גאט האט גיגעבין צוא אייך אגיוועלטיקייט אונ איר זאלט ליב האבין צו טאהן אמשפט. האבין דיא דיינים פון מלך גזאגט צו רבי שילא ווייל בייא אייך איז חשוב (טייער) דער כבוד פון אונזער מלוכה. זאל דער מענטש [רבי שילא] משפטין אלע דינים. האט דער מלך גיגעבין צו רבי שילא אאייזערנעם שטעקין. אונ דער מלך האט גזאגט צו רבי שילא זיץ ביי דעם טויער פון רוים אונ זאלסט משפטין אלע דינים. אז רבי שילא איז ארויס גיגאנגען פון מלך האט רבי שילא גזאגט ווייל צו מיר איז גיטאהן גיווארין אנס דורך דעם פסוק וועל איך דרשנן דעם פסוק איז רבי שילא גיגאנגען אין בית המדרש אונ האט גידרשת צו דיר גאט איז דיא גרויסקייט דאס מיינט מען דיא באשאפונג פון דיא וועלט אונ אזוי זאגט דער פסוק גאט טוהט גרויסקייט וואס מיר קענען זייא ניט דער קלערין. אונ דיא שטארקייט מיינט מען וואס גאט האט אונז ארויס גינומען פון מצרים. אונ אזוי זאגט דער פסוק דיא יודין האבין גיזעהן דעם גרויסין כח פון גאט. אונ דיא שיינקייט דאס מיינט מען דיא זוהן אונ די לבנה וואס זענען געבליבען שטיין אויף זייער ארט ווייל יהושע האט גיהייסין אזוי וויא דער פסוק זאגט דיא זוהן איז שטיל געבליבען אונ דיא לבנה האט זיך גישטעלט. דם אייביגקייט דם מיינט מען דיא מפלה פון בבל אונ אזוי זאגט דער פסוק עס וועט אפשריצען זייער אייביגקייט אויף מיינע קליידער דאס מיינט מען. גאט זאגט ווייל איך בין אייביג דריבער וועט זייער אייביגקייט פון זייא אוועק גיין. אונ דיא שיינקייט דם מיינט מען דיא מלחמה וואס איז גיוועזן ביי דיא טייכען פון ארנון אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דריבער וועט גזאגט ווערין אין דעם ספר וואס דארט שטייט דיא מלחמות פון גאט. וואס עס איז גיגעבין גיווארין ביי דעם ים סוף. אונ וואס עס איז גיוועזן ביי דיא טייכען ארנון. ווארום אלץ וואס אין הימעל אונ וואס אויף דיא ערד גיהער צו גאט דם מיינט מען די מלחמה פון סיסרא אונ אזוי זאגט דער פסוק פון הימעל הט מען מלחמה גיהאלטען מיט סיסרא. צוא דיר גאט איז

דיא

מלחמת עמלק . דכתיב ביה כסא מלכות כי יד על כס יה כלומר על ידי שמלחמה לה' בעמלק כסא כלו : המתנשא . מדכתיב לשון נשיאות משמע על נשיא ראש משך ותובל : לכל לראש. לכל הראשים נשיאות ראש הוא מתנשא (כלומר) שהוא גוזר ומעמידן : ריש גרגותא . (פי') הממונה על הותם בחופרים חפירות למלאותם מים כדי להשקות כל השדות :

להתרועע . להתרועע : אפוטרופוס . מכניס ומוציא נכסיו . כל שיש לו תרומות ומעשרות

הממלכה זו מלחמת עמלק שנאמר (שמות יז) ויאמר כי יד על כס יה . והמתנשא זו מלחמת גוג ומגוג וכה"א (יחזקאל לח) הנני אליך גוג נשיא ראש משך ותובל . לכל לראש אמר רב חנן בר אבא אפילו ריש גרגותא מן שמיא מוקמי . במתניתא תנא משמיה דרבי עקיבא לך ה' הגדולה זו קריעת ים סוף . והגבורה זו מכת בכורות . והתפארת זו מתן תורה . והנצח זו ירושלים וההוד זו בנין בית המקדש יהי רצון שיבנה במהרה בימינו :

(דף סג) **מד תניא** רבי אומר לעולם אל ירבה אדם רעים בתוך ביתו שנאמר (משלי יח) איש רעים להתרועע תניא רבי אומר אל ימנה אדם אפוטרופוס בתוך ביתו שאלמלא לא מינה פוטיפר את יוסף אפוטרופוס בתוך ביתו לא בא לאותו דבר תניא רבי אומר למה נסמכה פרשת נזיר לפרשת סוטה לומר לך שכל הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין אמר חזקיה בריה דרבי פרנך אמר רבי יוחנן למה נסמכה פרשת סוטה לפרשת תרומות ומעשרות לומר לך שכל

שיש

דיא מלוכה דס מיינט מען דיא מלוכה פון עמלק. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק ער האט געזאגט נאט האט געהאלטען זיין האנט ביי זיין שטוהל דאס מיינט מען נאט האט געשווארין ביי זיין מלוכה אז ער זאל מלחמה האלטין מיט עמלק. גאט איז דער הויבין דאס מיינט ווען די מלחמה פון גוג און מגוג און אזוי זאגט דער פסוק איך וועל זיין צו דיר גוג און איך וועל מיט דיר מלחמה האלטין . איך וועל זיין דער נשיא פון משך און פון תובל . דוד המלך האט געזאגט אלע עלצטע וואס זענען דא אויף דער וועלט . ווער עס האט נאר עפעס צוא שאפען אויף אזאך . האט גאט איהם געמאכט פאר אעלצטין . האט רב חנן בר אבא געזאגט אפילו צוא זיין אעלצטער אויף די מענטשין וואס גראבין ברונענס . האט מען איהם אויך געמאכט פון הימעל . דאס איז אויך ניט אליין געווארין . אין אברייתא האט מען גילערינט אז רבי עקיבא האט גזאגט צו דיר גאט איז דיא גרויסקייט דס מיינט מען וואס גאט האט געשפאלטין דעם ים . און די שטארקייט דס מיינט מען ווס גאט האט גיהרגת די בכורים פון די מצרים . און די שיינקייט דאס מיינט מען ווען גאט האט גיגעבין די תורה . די אייביגקייט דס מיינט מען ירושלים . ווס גאט וועט מאכען ירשענן ירושלים אויף אייביג צו דיא יודין . און די שיינקייט דס מיינט מען דעם בית המקדש . עס זאל זיין דער ווילען פון גאט דער בית המקדש זאל געבאהט ווערין געשווינד אין אונזערע טעג . ווען מיר וועלין לעבין . תפארת . איז די שיינקייט פון דער זאך . הוד איז דיא שיינקייט פון ארט :

מד תניא . מיר האבין גילערנט . רבי זאגט אמענטש זאל ניט אריין נעמען פיל גוטע פריינד צו זיך אין שטוב . ווארום דער פסוק זאגט דער וואס נעמט אריין פיל גוטע פריינד צו זיך אין שטוב . דער וועט צו בראכין ווערין . מיר האבין גילערנט רבי זאגט אמענטש זאל ניט אריין נעמען צו זיך אין שטוב אמענטשין וואס זאל פירען זיינע געשעפטין : ווען פוטיפר וואלט ניט אויף גינומען יוסף פאר אפוטרופוס ביי זיך אין שטוב וואלט ער ניט גיקומען צו דיא זאך . אז דיא ווייב זיינע זאל וועלין מזנה זיין מיט יוסף . מיר האבין גילערנט רבי זאגט פאר וואס שטייט די פרשה פון נזיר נאנט צו די פרשה פון סוטה צו זאגין דיר דער וואס זעהט דעם בזיון (די שאנדע) וואס די סוטה האט גיהאט דער וועט זיך אפ שיידין פון וויין טרינקען . ווארום פון שכרות קומט מען צו זנות . חזקיה דער זוהן פון רבי פרנך האט גזאגט . רבי יוחנן זאגט פאר וואס שטייט די פרשה פון אסוטה נאנט צוא דיא פרשה פון תרומות און מעשר צו זאגין דיר דער וואס האט תרומה און מעשר און ער גיט זיא ניט צום כהן וועט זיין דער סוף זיינער ער וועט דארפין אנקומען צום כהן דורך זיין ווייב ווס זיא וועט

ווערין

ייש לו תרומות ומעשרות ואינו נותנן לכהן כוף נצרך כהן על ידי אשתו שנאמר (במדבר ה) ואיש את קדשיו לו יהיו וסמיך ליה איש איש כי תשטה אשתו וכתיב הביא האיש את אשתו וגו' ולא עוד אלא סוף שנצרך להן שנאמר ואיש את קדשיו לו יהיו. אמר רב נחמן בר יצחק ואם נותנים סופו מתעשר שנאמר (שם) איש אשר יתן לכהן לו יה יה לו יהיה כמון הרבה. אמר רב הונא בר ברכיה משום רבי אלעזר הקפר כל המשתף שם שמים בצערו כופלין לו פרנסתו שנאמר (איוב כב) והיה שדי בצריך וכסף תועפות לך רבי שמואל בר נחמני אמר פרנסתו מעופפת לו כצפור שנאמר וכסף תועפות לך. אמר רבי יאשיה כל המרפה עצמו מדברי תורה אין בו כח לעמוד ביום צרה שנאמר (משלי כד) התרפית ביום צרה צר כחכה. אמר רבי אמי בר מתנה אמר שמואל אפילו מצוה אחת שנאמר התרפית מכל מקום:

מה אמר רב ספרא רבי אבהו הוה משתעי כשירד חנניה בן אחי רבי יהושע לגולה היה מעבר שנים

ואינו נותן לכהן כוף נצרך לו ע"י אשתו. שנאמר כמו שכתוב ואיש את קדשיו לו יהיו וסמיך ליה איש איש כי תשטה אשתו וכתיב והביא האיש את אשתו. איש את קדשיו לו יהיו המעכב קדשיו אצלו ואינו נותן לכהנים וללוים סוף שנצרך לכם מעשר עני ולריך ליטול מעשר עני: לו יהיו. לעצמו יצטרכו: המשתף שם שמים בצערו. המברך על הרעה דיין האמת או"ל המבקש רחמים מלפניו: בצריך. בצרתך: תועפות. לשון כפולה כדמתרגמינן וכפלה והעיף: התרפית. מדברי תורה ביום צרה צר כחכה: אפילו מצוה אחת. אם נתרפה ממנה כשבאה לידו ולא חש להתעסק בה כפי (לר) כתוב התרפית מכל מקום. אף במצוה אחת משמע: היה מעבר שנים וכו'. והלא אין מעברין את השנה אלא ביהודה דכתיב לשכנו תדרשו כל דרישה

ווערין אסוטה ווארום עס שטייט אין פסוק דער מענטש וואס וועט האלטען דיא הייליגקייט פאר זיך. ער וועט האלטען דיא תרומות אונ מעשרות פאר זיך; אונ וועט זייא ניט געבין צום כהן שטייט נאנט אמענטש וואס זיין ווייב וועט ווערין אסוטה. שטייט ווייטער אונ דער מאן זאל ברייננען זיין ווייב צום כהן. אונ ניט דאס אליין וועט זיין דער שטראף פון דעם מענטשין וואס וויל ניט געבין זיינע תרומה אונ מעשר צום כהן. נאר ער וועט נאך אשטראף האבין זיין סוף וועט זיין ער וועט אליין ווערין אארעם מאן אונ וועט דארפין נעמען מעשר עני. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דער מענטש וואס גיט ניט זיינע תרומה אונ מעשר צום כהן. וועט ער דארפין אז דיא מעשר עני זאל זיין פאר איהם. האט רב נחמן בר יצחק גזאגט אונ אויב מען גיט דיא תרומות אונ מעשרות צום כהן וועט דער סוף זיין דער בעל הבית וועט רייך ווערין אזוי וויא עס שטייט אין פסוק דער מענטש וואס וועט געבין דיא תרומות אונ מעשרות צום כהן וועט זיין צו איהם. צו איהם וועט זיין פיל געלט. רב הונא בר ברכיה האט גזאגט פון רבי אלעזר הקפר וועגין דער וואס נעמט גאט צו זיין צער. אז ביי איהם איז אצער זאגט ער גאט איז גירעכט. אונ ער בעט ביי גאט ער זאל איהם העלפין. טאפילט מען איהם זיין פרנסה. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אז גאט וועט זיין אין דיין צער. וועט דיין געלט געטאפילט ווערין. וועט דיר גאט געבין דיין פרנסה צוויי מאהל אזוי פיל וויא דוא דארפסט; רבי שמואל בר נחמני זאגט זיין פרנסה וועט פליהען צו איהם אזוי וויא אפויגיל. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אונ געלט וועט פליהען צו דיר. רבי יאשיה האט גזאגט דער ווס לאזט זיך אפ פון צו לערנען תורה. אז עס קומט אויף איהם אצרה האט ער ניט קיין כח צו שטיין אויס צו האלטען דיא צרה. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אז דוא האסט זיך אפ גילאזין פון צו לערנען תורה אז עס וועט קומען אויף דיר אצרה. וועט זיין איינג דיין כח. דו וועסט ניט קענען אויס האלטען דיא צרה. רבי אמי בר מתנה האט גזאגט פון שמואלס וועגין אפילו ער האט זיך אפ גילאזין פון איין מצוה. עס איז איהם פאר גיקומען אמצוה צו טאהן. אונ ער האט איר ניט גיטאהן ווייל ער האט זיך גיפוילט. דער נאך אז עס קומט אויף איהם אצרה: האט ער ניט קיין כח אויס צו האלטען. ווארום עס שטייט אין פסוק דוא האסט זיך אפ גילאזט פון ווס עס איז. אפילו נאר פון איין מצוה:

מה אמר. רב ספרא האט גזאגט רבי אבהו האט דער ציילט אז חנניא דער זוהן פון רבי

ירושעם

שאתה דורש לא כוי אלא בשכנו של מקום בפרק קמא דסנהדרין: שגרו אחריו. למחות בידו: כבר בניה. שהגדלת שמי לומר גדולי הדור הם: והלא עקיבא בן יוסף עשה כן. דתנן ביבמות אמר רבי עקיבא כשירדתי לנהרדעא לעבר שנים בפ' האשה

שנים וכובע חדשים בחוצה לארץ. שגרו אחריו שני תלמידי חכמים רבי יוסי בן כיפר ובן בנו של זכריה בן קבוטל כיון שראה אותם אמר להם למה באתם אמרו לו ללמוד תורה באנו הכריז עליהם אנשים הללו גדולי הדור הם ואבותיהם שמשו בבית המקדש כאותה ששנינו זכריה בן קבוטל אומר הרבה פעמים קריתי לפניו בספר דניאל התחיל הוא מטמא והם מטהרים הוא אוסר והם מתירין הכריז עליהם אנשים הללו של שוא הן של תוהו הם אמרו לו כבר בנית ואי אתה יכול לסתור כבר גדרת ואי אתה יכול לפרוץ. אמר להם מפני מה אני מטמא ואתם מטהרים אני אוסר ואתם מתירין אמרו לו מפני שאתה מעבר שנים וקובע חדשים בחוצה לארץ אמר להם והלא עקיבא בן יוסף היה מעבר שנים וקובע חדשים בחוצה לארץ אמרו לו הנח רבי עקיבא שלא הניח כמותו בארץ ישראל. אמר להם אף אני לא הנחתי כמותי בארץ ישראל אמרו לו גדיים שהנחת נעשו תישים בעלי קרנים והם שגרוני אצלך וכך

יהושעס ברודער האט געניהערט פון ארץ ישראל איז חוץ לארץ האט ער מעבר געוועז יאהרין. ער האט אויס געזעצט וועלכע יאהרין זאלין זיין צו דרייצעהן חדשים. צוייא מאהל אחד. אונ ער פרעגט אויס זעצין חדשים. וועלכער חודש זאל זיין דרייסיג טעג. אונ וועלכער חודש זאל זיין ניין אונ צוואנציג טעג. הט מען געשיקט צו איהם צווייא תלמידי חכמים: רבי יוסי בן כיפר אונ דעם אייניקול פון זכריה בן קבוטל. זייא זאלין זאגען צו חנניא אז אין חוץ לארץ טאר מען ניט מעבר זיין יאהרין. אונ מען טאר ניט אויס זעצין חדשים ווייא חנניא הט גיזעהן דיא צוויי תלמידי חכמים ווייס זענען גיקומען צו איהם האט חנניא צו זייא גיזאגט צוא וואס זענט איר גיקומען האבין זייא גזאגט צו חנניא. מיר זענען גיקומען לערנען תורה הט חנניא אויס גירופען אויף זייא דיא מענטשין זענען דיא גרעסטע פון אונזער דור. אונ זייערע עלטערין האבן בעדינט אין בית המקדש. אזוי ווייא מיר האבען גילערנט זכריה בן קבוטל זאגט פיל מאהל האב איך גילייענט פר דעם כהן גדול יום כפור ביי נאכט דעם ספר דניאל. הט דאך זכריה בן קבוטל בדינט אין בית המקדש. אונ חנניא האט אן גיהויבין צוא לערנען. ווס ער האט גזאגט טמא. האבען זייא גזאגט טהור. הוא אוסר והם מתירין. וואס ער האט גזאגט אסור. האבען זייא גזאגט מותר. האט חנניא אויס גירופען אויף זיי. די מענטשין זענען פאלשע. אונ זייא זענען גאר ניט חשוב. האבען זיי צו איהם גזאגט דו האסט שוין איין מאהל אויף גיבאהט קענסטו ניט צו ווארפען וואס דוא האסט גיבאהט. דוא האסט איין מאהל גימאכט אצאונט קענסטו זיא ניט צו ברעכין. זייא האבין גימיינט דוא האסט אונז איין מאהל אין שפאט גילויבט. קענסטו אונז שוין ניט שעגדין. הט חנניא צו זייא גזאגט פר וואס זאגט איר טהור אויף די זאך וואס איך זאג טמא. פר וואס זאגט איר מותר אויף די זאך וואס איך זאג אסור. האבען זייא גזאגט צו איהם ווייל דוא ביסט מעבר יאהרין. וועלכער יאהר זאל זיין איין אדר אונ וועלכער זאל זיין צוויי מאהל אדר: אונ זעצט אויס חדשים. וועלכער חודש זאל זיין ניין אונ צוואנציג טעג אונ וועלכער חודש זאל זיין דרייסיג טעג. אין חוץ לארץ. הט ער צו זיי גזאגט רבי עקיבא בן יוסף פלעגט דאך אויך מעבר זיין יאהרין אונ אויס זעצין חדשים אין חוץ לארץ. האבען זיי גזאגט צו איהם לאז אפ רבי עקיבא בן יוסף. פון איהם ברייננ ניט קיין ראיה. ער הט גימעגט מעבר זיין יאהרין אונ אויס זעצין חדשים אין חוץ לארץ. ווייל ער הט ניט גילאזין זיין גליכין אין ארץ ישראל. הט חנניא צו זייא גזאגט איך האב אויך ניט גילאזין מיין גליכען אין ארץ ישראל. האבען זייא גזאגט צוא איהם דיא יונגע ציגען וואס דוא האסט גילאזין אין ארץ ישראל. זענען גיווארין גרויסע באק מיט הערנער. דאס מיינט מען די יונגע לומדים זענען גיווארין גרויסע חכמים: אונ זייא האבען

אונז

וכך אמרו לנו לכו ואמרו לו בשמנו אם שומע מוטב ואם לאו יהא בנדוי ואמרו לאחינו שבגולה אם שומעים מוטב ואם לאו יעלו להר . אחיה יבנה מזבח חנניה ינגן בכנור ויכפרו כלם ויאמרו אין להם חלק באלהי ישראל מיד געו כל העם בבכיה ואמרו חס ושלום יש לנו חלק באלהי ישראל וכל כך למה משום שנאמר (ישעיה ב) כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים בשלמא הוא מטהר והם מטמאין לחומרא אלא הוא מטמא והן מטהרים היכי הוה והתניא חכם שטמא אין חברו רשאי לטהר אסר אין חבירו רשאי להתיר קא סברי כי היכי דלא נגררו בתריה :

שהלכה בעלה וכריתה : ואמרו לאחינו שבגולה . שלא ישמעו לו שאם ישמעו יעלו אל ההרים להתיצב במקום העובד כוכבים לבנות במות: אחיה יבנה מזבח . אדם גדול היה וראש לבני הגולה : חנניה הוא חנניה אחי רבי יהושע : ינגן בכנור . לפני הבמה לפי שהנניה לוי היה כדתנן בערכין מעשה ברבי יהושע בן חנניה שהלך לסייע את רבי יוחנן בן גודגדא בהגפת דלתות אמר לו חזור בך שאתה מן המשוררים ואני מהשוערים :

לכרם . ע"ש שהיו יושבים שורות שורות ככרם זה הנטוע שורות שורות . בכבוד אכסניא . מכניסי אורחים בביתם : ראש המדברים . במס' שבת מפרש לה במה מדליקין : י"ב מיל . שלשה פרסאות מחנה ישראל מבית הישימון עד אבל השטים ג' פרסי : אמרה תורה כו' . כלומר קרא

(ע"ב) **מו תנו** רבנן בשנכנסו רבותינו לכרם ביבנה היו שם רבי יהודה ורבי יוסי ורבי נחמיה ורבי אלעזר בנו של רבי יוסי הגלילי פתחו כלם בכבוד אכסניא ודרשו פתח רבי יהודה ראש המדברים בכל מקום בכבוד תורה ודרש (שמות לג) ומשה יקח את האהל ונטה לו מחוץ למחנה והלא דברים ק"ו ומה ארון ה' שלא היה מרוחק אלא י"ב מיל אמרה תורה (שם) והיה

אונז געשיקט צו דיר . אונ די חכמים פון ארץ ישראל האבען צו אונז אזוי גזאגט . גייט זאגט צו חנניא אין אונזער נאמען . אויב ער וועט פאלגען איז גוט . אונ אויב ער וועט ניט פאלגען זאל ער זיין אין חרם . אונ איר זאלט זאגען צו אונזערע ברידער וואס אין חוץ לארץ אויב זייא וועלין אונז פאלגין . אונ ניט צו חנניא . איז גוט . אונ אויב זיי וועלין אונז ניט פאלגען זאלין זיי גיין אויף דעם בארג דינען עבודה זרה . אחיה זאל באהען אמזבח . חנניה זאל שפילען אויף אפידול וועלין זיי מכפר זיין פר אלע . אונ זיי זאלין זאגין זיי האבען ניט קיין חלק אין דעם גאט פון יודען . האבען דאס גאנצע פאלק געשריגען מיט געוויין אונ זייא האבען גזאגט חס ושלום . מיר האבען יא אחלק אין דעם גאט פון יודין . פר וואס טאר מען ניט מעבר זיין יאהרין אין חוץ לארץ ווייל עס שטייט אין פסוק פון ציון וועט ארויס גיין די לערנונג צו אלע יודין . אונ די רייד פון גאט וועט קומען פון ירושלים . פרעגט דיא גמרא אז רבי חנניא וואלט גזאגט טהור אונ זייא וואלטין גזאגט טמא . וואלט רעכט גיוועזן . זיי ווילען ארבער מאכען . אבער אז רבי חנניא האט גזאגט טמא . אונ זייא האבען גזאגט טהור : וויא אזוי האבען זייא גימענט . מיר האבען דאך גילערנט אויב אחכם האט מטמא גיוועזן . טאר ניט זיין חבר די זאך מטהר זיין . אויב אחכם האט גיאסרת אזאך . טאר ניט זיין חבר די זאך מתיר זיין . ענטפערט די גמרא זיי האבען גיוואלט קריגען אויף איהם . די מענטשין פון חוץ לארץ זאלין ניט ציהען נאך איהם . זיי זאלין וויסען אז מען דארף פאלגין דעם בית דין פון ארץ ישראל . ניט דעם בית דין פון חוץ לארץ :

מו די רבנן האבען גילערנט אז דיא רבנן זענען אריין גיגאנגען אין וויין גארטין (אין בית המדרש) אין יבנה . זענען דארט גיוועזן . רבי יהודה אונ רבי יוסי אונ רבי נחמיה אונ רבי אלעזר דער זוהן פון רבי יוסי הגלילי האבען אלע אן גיהויבין דרשנן אין דעם כבוד פון דעם מענטשין וואס נעמט אריין אפרעמדין מענטש צו זיך אין שטוב אונ גיט איהם עסין אונ שלאפן צום נעכטיגען . רבי יהודה וואס ער איז אלע מאהל דער אנהייבער צום ריידין . האט ער דא אויך אן גיהויבן צו דרשנן דעם כבוד פון דיא תורה . עס שטייט אין פסוק אונ משה זאל נעמען זיין גיצעלט אונ זאל איהם אויף שטעלין אויסער די מחנה . אונ דארט איז גיוועזן דער ארון וואס משה רבינו האט גימאכט ועיין במהרש"א ובריף) . די זאכען קען מען אפ לערנען מיט אקל וחומר . מאראך דער ארון פון גאט וואס ער איז נישט גיוועזן ווייטער ווי צוועלף תחום

שבת

והיה כל מבקש ה׳ יצא אל אהל מועד תלמידי חכמים שהולכים מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה על אחת כמה וכמה. (סכ) ודבר ה׳ אל משה פנים אל פנים אמר רבי יצחק אמר ליה הקדב״ה למשה משה אני ואתה נסביר פנים בהלכה. איכא דאמרי כך אמר ליה (הקב״ה למשה) משה כשם שאני הסברתי לך פנים כך אתה הסבר פנים לישראל והחזר האהל למקומו. ושב אל המחנה וגו׳ אמר רבי אבהו אמר ליה הקדוש ברוך הוא למשה עכשיו יאמרו הרב בכעס ותלמיד בכעס ישראל מה תהא עליהם אם אתה מחזיר האהל למקומו מוטב ואם לאו יהושע בן נון תלמידך משרת תחתיך והיינו דכתיב ושב אל המחנה אמר רבא אף על פי כן לא יצא הדבר לבטלה שנאמר ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל:

סכת״ב מבקש ה׳: כשם שאני הסברתי לך פנים כך אתה הסבר פנים. והיינו דכתיב פנים בפנים: הרב בכעס. עליהם מפני מעשה העגל: והתלמיד בכעס. וגם אתה מראה להם כעס שהרחקת אהלך ממחניהם: אם אתה מחזיר האהל למקומו. (גרסינן) והיינו דכתיב ושב אל המחנה הרב האהל למחנה ואם לאו משרתך יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל. ואף ע״פ שהשיבו לאחר שנתרצה הקב״ה לישראל והוקם המשכן לא יצא דבר לבטלה. ל״נ שנאמר ומשרתו יהושע וגו׳:

מז ועוד פתח רבי יהודה בכבוד תורה ודרש (דברים כז) הסכת ושמע ישראל היום הזה נהיית לעם וכי אותו היום נתנה תורה לישראל והלא אותו יום סוף ארבעים שנה היה

שבת ולמשל אויב משה האט אויף געשטעלט זיין געצעלט אין מזרח זייט פון די מחנה. אונ דער יוד וואס איז געוועזן אין מערב זייט פון די מחנה. אז ער האט געוואלט גיין צו משה רבינו. האט ער געבארפט גיין די גאנצע לייננ פון דיא מחנה. דיא מחנה איז געוועזן דריי מייל לאנג. דאס איז צוועלף תחום שבת). האט די תורה געזאגט ווער עס וועט וועלין לערנען תורה פון גאט. זאל ער ארויס גיין צום אוהל מועד. צום געצעלט פון משה. [ווייל ער איז געגאנגען דריי מייל. ווערט ער גירופען מבקש ה׳. ער זוכט צו לערנען די תורה פון גאט]. די תלמידים וואס גייען פון שטאט צו שטאט אונ פון מדינה צו מדינה לערנען תורה. ווערין זיי געוויס גירופען מבקשי ה׳. זיי זוכען די תורה פון גאט. דער פון קענען מיר וויסען ווי גרויס דער זכות איז פון דיא מענטשין פון שטאט אז זיי נעמען אריין די פרעמדע ארעמע לומדים צו זיך אין שטוב אונ געבען זיי עסין אונ אארט צום שלאפען. עס שטייט אין פסוק גאט האט גירעט צו משה פנים צו פנים. האט רבי יצחק געזאגט גאט האט געזאגט צו משה. משה איך אונ דוא וועלין מיר בייד געבין צו פר שטיין דיא יודען דעם דין. אנדערע זאגען אזוי האט גאט געזאגט צו משה. משה אזוי ווי איך האב דיר געוויזען אפרייליך פנים. אזוי זאלסטו ווייזען אפרייליך פנים צו דיא יודען. אונ קער צוריק דעם געצעלט צו זיין ארט. אין דיא מחנה. עס שטייט אין פסוק משה זאל צוריק קערין אין די מחנה. האט רבי אבהו געזאגט גאט האט געזאגט צו משה איצט וועט מען זאגין דער רבי (גאט) איז אין כעס. אונ דער תלמיד (משה) איז אין כעס. וואס וועט זיין מיט די יודען. אויב דוא וועסט צוריק קערין דיין געצעלט אויף זיין ארט. אין די מחנה. איז גוט. אונ אויב ניט וועט דיין תלמיד יהושע בן נון בדינען אויף דיין ארט. דס איז וואס עס שטייט אין פסוק משה האט צוריק געקערט אין די מחנה. האט רבא געזאגט אפילו משה האט געטאהן ווי גאט האט איהם געהייסען. אונ ער האט צוריק געקערט זיין געצעלט אין דיא מחנה. פון דעסטוועגין דיא זאך וואס גאט האט געזאגט. אז יהושע וועט בדינען אויף דעם ארט פון משה. איז ניט אוועק געגאנגען ליידיג. עס איז מקוים געווארין. משה איז געשטארבען אונ יהושע האט בדינט אויף זיין ארט ואונ פון שנאמר ביז האוהל. איז איבעריג:

מז ועוד: נאך האט אן געהויבען רבי יהודה אונ האט גידרשת אין כבוד פון דיא תורה. עס שטייט אין פסוק פאר נעם אונ הער דוא פאלק ישראל היינטיגען טאג ביסטו געווארין א פאלק צו גאט. פרעגט דיא גמרא איז דען היינטיגען טאג געגעבין געווארין דיא תורה צו דיא יודען דער טאג איז דאך שוין געווען ענדער לעצטער פון דיא פערציג יאהר וואס דיא יודען זענען געווען אין

היה אלא ללמדך שחביבה תורה על לומדיה בכל יום ויום כיום שנתנה מהר סיני. אמר רבי תנחום בריה דרבי חייא איש כפר עכו הדע שהרי אדם קורא קריאת שמע שחרית וערבית וערב אחד אינו קורא דומה כמי שלא קרא ק"ש מעולם. הסכת עשו כתות כתות ועסקו בתורה לפי שאין התורה נקנית אלא בחבורה כדרבי יוסי בר חנינא דאמר רבי יוסי בר חנינא מאי דכתיב (ירמיה נ) הרב אל הבדים ונואלו חרב על שונאיהם של תלמידי חכמים שיושבין בד בבד ועוסקין בתורה ולא עוד אלא שמטפשין כתיב הכא ונואלו וכתיב התם (במדבר יב) אשר נואלנו ולא עוד אלא שחוטאין שנאמר ואשר חטאנו. ואי בעית אימא מהכא (ישעיה יט) נואלו שרי צוען. דבר אחר הסכת ושמע ישראל כתתו עצמכם על דברי תורה כדריש לקיש דאמר ריש לקיש מנין שאין דברי תורה מתקיימים אלא במי שממית עצמו עליה שנאמר (במדבר יט) זאת התורה אדם כי ימות באהל. ד"א הסכת ושמע ישראל
הס

הסכת עשו כתות. דרש הס כמו עשו : מטפשין עצמכם. ודרשו נמי הס כמו עשו עצמכם כתותים לכלטער על דברי תורה : זאת התורה. היכן מצויה באדם שימות באהלי תורה : הס ואחר כך כתת. שתוק כמו ויהס כלב את העם כדתנן והאזן לשמועתך עד שתהא שגורה בפיך ו"ף על פי

אין דער מדבר. איז דאך שוין געווען פערציג יאהר וויא די תורה איז געגעבן געווארין. נאר דער פסוק לערונט אונז אז דיא תורה איז ליב אויף דיא וואס לערנען איר אלע טאג. אזוי וויא דעם טאג וואס דיא תורה איז געגעבן געווארין אויף דעם בארג סיני. רבי תנחום דער זוהן פון רבי חייא פון דארף עכו האט געזאגט זאלסט וויסען אז עס איז אזוי אמענטש לייענט קריאת שמע אלע טאג אין דער פריא און ביי נאכט און אז עס טרעפט איין נאכט און ער לייענט ניט איז ביי איהם גלייך וויא ער וואלט קיין מאהל ניט געלייענט קריאת שמע. זעהן מיר דאך אז דאס קריאת שמע לייענען איז ביי אידין זייער ליב. דיא גמרא דרשנט דעם ווארט הסכת ווי צווייא ווערטער. הס. מאך. כת. כתות. משה רבינו האט געזאגט צו די יודין איר זאלט מאכען חברות און לערנען תורה. ווייל די תורה ווערט ניט געקויפט האט ניט קיין קיום ביי דעם מענטשין. נאר אז עס לערנען עטליכע מענטשין צו זאמען. אזוי וויא רבי יוסי בר חנינא. ווארום רבי יוסי בר חנינא האט געזאגט וואס מיינט דער פסוק אשווערד צו די בדים און זייא ווערין פאר נארעשט. אשווערד זאל קומען אויף די פיינד פון דיא תלמידי חכמים. וואס יעדער זיצט אליין בזונדער און לערנט תורה. און זיי לערנען ניט אלע צו זאמען [בדים איז טייטש בזונדער]. און נאך מער איז. זייא ווערין פאר נארעשט. זיי געפינען ניט קיין חכמה אין דיא תורה. דא שטייט ונואלו. און דארט שטייט [אין די סדרה בהעלותך ביי אהרן מיט מרים] אשר נואלנו. מיינט מען מיר האבען געטאהן אנארעשקייט. אזוי דא אז עס שטייט ונואלו. מיינט מען אויך זייא וועלין ווערין פאר נארעשט. ווארום עס לערנען פיל מענטשין צו זאמען איינער פרעגט און איינער ענטפערט. געפינט מען חכמה אין די תורה. אבער ניט אז יעדער לערנט פאר זיך אליין. און נאך מער איז. דאס איז אעבירה. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק: אהרן האט געזאגט מיר האבען געטאהן אנארעשקייט און מיר האבען געזינדיגט. זעהן מיר אז עס איז נאר נארעשקייט. איז אעבירה אויך. אויב דוא ווייסט וועל איך דיר זאגין. פון דאנען ווייסען מיר אז נואלו איז טייטש נארעשקייט. עס שטייט אין פסוק נואלו שרי צוען. די הערין פון מצרים זענען געווארין נארין. נאך אזוי האט משה רבינו געזאגט צו די יודען איר זאלט אייך צו שטויסין פון וועגין די תורה: אזוי וויא ריש לקיש. ווארום ריש לקיש האט געזאגט פון וואנען ווייסען מיר אז דיא תורה האט אנדערש ניט קיין קיום: נאר ביי דעם וואס ער הרגת זיין גוף פון וועגין צו לערנען תורה. ווארום עס שטייט אין פסוק דיא תורה האט נאר אקיום בייא דעם מענטש וואס ער שטארבט אין דעם געצעלט פון די תורה. אין בית המדרש. נאך אזוי האט משה רבינו געזאגט צו דיא יודען פריער זאלסטו זיין שטיל און זאלסט נאר הערין וואס דער רבי וועט מיט דיר לערנען און אז דוא וועסט שוין גוט ווייסען וואס דוא האסט געהערט פון רבי. דער
נאך

שאינה מיושבת לך ואחר כך התפלה והקשה עליה מה פיה לך להקשות ותנך הרואין עד כתזכה לך: יפגה. יעיין: מיץ חלב יוציא חמאה. כמוציא את החלב שמלין מדדי אמו על דברי תורה חמאה היא לו: ומיץ אף. כמוצין כעס רבו יסובלו יוציא הלכות דם לאמתה שיבחין בין דם טמא לדם טהור ומיץ אפים שדוחה שני כעסים לראשונה ושניה. אפים תרי משמע: יוציא ריב. שיבחין בין דיני ממונות לדיני נפשות כי יהיה ריב מתרגמינן דין: דתנן. שדיני ממונות עמוקים הם והרוצה שיתחכם יעסוק בדיני ממונות שאין מקצוע בתורה גדול מהם: המנבל עצמו. ששואל לרבו כל ספקותיו אע"פ שיש בהם שחבריו מלעיגים עליו: ואם זמות. שסתמת פיך מלשאול לשון זמם סתימה פה מלשון טבעת של לאפה שמוהכים בהוטם בהמה שעסקים לעיס ומתכין פומו בשפתים להופכן יחד ולסותמן: סופך. שתתן יד לפה כשישאלוך ולא תדע להשיב:

הם ואחר כך כתת כדרבא דאמר רבא לעולם ילמוד אדם ואחר כך יהגה. אמרי דבי רבי ינאי מאי דכתיב (משלי ל) כי מיץ חלב יוציא חמאה ומיץ אף יוציא דם ומיץ אפים יוציא ריב במי אתה מוצא חמאה של תורה במי שמקיא חלב שינק משדי אמו עליה ומיץ אף יוציא דם כל תלמיד שכועס עליו רבו פעם ראשונה ושותק זוכה להבחין בין דם טמא לדם טהור. ומיץ אפים יוציא ריב כל תלמיד שכועס עליו רבו פעם ראשונה ושניה ושותק זוכה להבחין בין דיני ממונות לדיני נפשות דתנן רבי ישמעאל אומר הרוצה שיתחכם יעסוק בדיני ממונות שאין לך מקצוע בתורה יותר מהן שהן כמעין נובע. אמר רבי שמואל בר נחמני מאי דכתיב (שם) אם נבלת בהתנשא ואם זמות יד לפה כל המנבל עצמו על דברי תורה סופו להתנשא ואם זמם יד לפה:

פתח

נאך מעגסטו פרעגן קשיות אונ ענטפערן תירוצים. והם. שטיל. כתת. צו שטויסען. אזוי ווי רבא ווארום רבא האט גזאגט: פריער זאל אמענטש לערנען. דער נאך זאל ער קלערין קשיות אונ תירוצים. די תלמידים פון רבי ינאי האבען גזאגט וואס מיינט דער פסוק כי מיץ חלב יוציא חמאה ומיץ אף יוציא דם ומיץ אפים יוציא ריב. זאגט די גמרא ביי וועמען געפינט מען די פוטער פון די תורה. וועער פאר זוכט אגוטען טעם פון דיא תורה. דער וואס ברעכט אויס דיא מילך וואס ער האט גיזויגין פון זיין מוטערס בריסט דורך דיא מאמערנעש פון דיא תורת וואס מיינט מען מיץ חלב ווער עס ציהט אוים פון זיך די מילך וואס ער האט גיזויגין. יוציא חמאה דער וועט אויס ציהען פוטער פון דיא תורה. אז ער ציהט אויס דעם כעס וועט ער אויס ציהען בלוט. דאס מיינט מען דער תלמיד וואס זיין רבי איז אויף איהם אין כעס גיווארין דם ערשטע מאהל. אונ ער האט געשוויגען. דער מיט האט ער אויס גיצויגען דעם כעס פון פון זיין רבי. איז דער תלמיד זוכה ער זאל אויס ציהען בלוט ער זאל וויסען וועלכע בלוט אשה איז טמא אונ וועלכע איז טהור. אונ דער ווס ציהט אויס צוויי כעסין. וועט אויס ציהען קריג. דער תלמיד וואס זיין רבי איז אויף איהם אין כעס גיווארין איין מאהל אונ צוויי מאהל. אונ ער האט געשוויגען. דער מיט האט ער אויס גיצויגען דעם כעס פון זיין רבי צווייא מאהל: וועט ער זוכה זיין צו וויסען ווי אזוי צו פסקנן דיא דינים פון געלט זאכען אונ די דינים פון נפשות. ווארום מיר האבען גילערנט רבי ישמעאל זאגט ווער עס וויל קלוג ווערין זאל ער לערנען די דינים פון געלט זאכען. ווארום עס איז ניטא קיין גרעסערע חכמה אין די תורה וויא די דינים פון געלט זאכען. ווארום זיי זענען אזוי וויא אקוואל וואס קוועלט פון איר אלע מאל פרישע וואסער. אזוי קוועלט אלע מאהל נייע דינים:

רבי שמואל בר נחמני הט גזאגט ווס מיינט דער פסוק אם נבלת בהתנשא ואם זמות יד לפה. זאגט דיא גמרא דער וואס פר מיאוסט זיך אויף דיא תורה. ער איז ביי זיך ניט גרויס. אונ וואס ער ווייס ניט פרעגט ער זיין רבי. אונ אפילו זיינע חברים לאכען פון איהם תארט איהם ניט. וועט דער סוף זיין אז ער וועט גרויס ווערין דורך דיא תורה. אונ אויב ער האט צו גימאכט דיא מויל אונ האט ניט גיפרעגט ביי זיין רבי זיינע שאלות. וועט זיין סוף זיין אז מען וועט ביי איהם עפעס פרעגין. וועט ער פאר שטעלין מיט זיין האנט די מויל. אונ וועט ניט וויסען ווס צו ענטפערין:

פתח

מח פתח רבי נחמיה בכבוד אכסניא ודרש מאי דכתיב (שמואל א טו) ויאמר שאול אל הקיני לכו סורו רדו מתוך עמלקי פן אוסיפך עמו ואתה עשית חסד עם כל בני ישראל והלא דברים קל וחומר ומה יתרו שלא קרב את משה אלא לכבוד עצמו כך המארח תלמיד חכם בתוך ביתו ומאכילו ומשקהו ומהנהו מנכסיו על אחת כמה וכמה . פתח רבי יוסי בכבוד אכסניא ודרש (דברים כ) לא תתעב אדומי כי אחיך הוא לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו והלא דברים קל וחומר ומה מצריים שלא קרבו את ישראל אלא לצורך עצמן שנאמר (בראשית מז) ואם ידעת ויש בם אנשי חיל ושמתם שרי מקנה על אשר לי כך המארח תלמיד חכם בתוך ביתו ומאכילו ומשקהו ומהנהו מנכסיו על אחת כמה וכמה . פתח רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי בכבוד אכסניא ודרש (ש"ב ו) ויברך ה' את בית עובד אדום הגתי בעבור ארון האלהים והלא דברים קל וחומר ומה ארון שלא אכל ושתה אלא כבד ורבץ לפניו כך המארח תלמיד חכם בתוך ביתו ומאכילו ומשקהו ומהנהו מנכסיו על אחת כמה וכמה מה היא ברכה שברכו אמר רב יהודה בר זבידא זו חמות וח' כלותיה שילדו ששה ששה בכרס אחד (דף
שנאמר

עשית חסד : שהאכילום שנאמר ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם וגו' : חמות . אשת של עובד אדום : ושמונה כלותיה . שהיו לו שמנה

מח פתח . רבי נחמיה האט אן גיהויבען צו דרשנען אין דעם כבוד פון אורחים : וואס מיינט דער פסוק שאול האט גזאגט צום קיני גיי נידער אוועק פון עמלק טאמער וועל איך דיך פאר ענדין מיט איהם אונ דוא האסט דאך גיטאהן חסד מיט אלע יודען . דיא זאכען קענען מיר אפ לערנען מיט אקל וחומר מאדאך יתרו וואס ער האט גינומען משה רבינו צוא זיך נאר פון זיינעט וועגין . ער זאל נעמען זיין טאכטער פאר א ווייב . האט יתרו גיהאט אזוי א שכר . אז איינער נעמט אריין א תלמיד חכם צו זיך אין שטוב אונ גיט איהם עסין אונ טרינקען אונ ער זעהט דער תלמיד חכם זאל האבען הנאה פון זיין פאר מעגין . איז דאך געווים אז זיין שכר וועט זיין גרויס :

רבי יוסי האט אן גיהויבען צו דרשנען אין דעם כבוד פון די אורחים . עס שטייט אין פסוק זאלסט ניט פאר מיאוסען אדום . ווארום ער איז דיינער א ברודער . זאלסט ניט פאר מיאוסען א מצרי . ווארום דוא האסט גיוואוהנט אין זיין לאנד . דיא זאכען קענען מיר אפ לערנען מיט אקל וחומר . מאדאך דיא מצריים וואס זייא האבען גינומען דיא יודען אין זייער לאנד . נאר פון זייער הנאה וועגין . אזוי וויא עס שטייט אין פסוק פרעה האט גזאגט צוא יוסף אויב דוא ווייסט צווישען דיינע ברידער זענען דא שטארקע מענטשין זאלסטו זיי מאכען פאר שרים זייא זאלין אכטונג געבין איבער מיינע בהמות . האט דאך פרעה גימיינט זיין טובה . פון דעסטוועגין האט ער אזוי א שכר : אז איינער נעמט אריין א תלמיד חכם צו זיך אין שטוב אונ ער גיט איהם עסין אונ טרינקען אונ ער זעהט דער תלמיד חכם זאל הנאה האבען פון זיין פר מעגין . איז דאך געווים אז זיין שכר וועט זיין גרויס :

רבי אלעזר דער זוהן פון רבי יוסי הגלילי האט אן גיהויבען צו דרשנען אין דעם כבוד פון די אורחים . עס שטייט אין פסוק נאט האט גיבענטשט די הויז פון עובד אדום וואס ער איז גיוועזן פון גת . ווייל דער ארון פון גאט איז ביי איהם גישטאנען . דיא זאכען קענען מיר אפ לערנען מיט אקל ותומר . מאדאך דער ארון וואס ער האט ניט גיגעסין אונ ניט גיטרונקען ביי עובד אדום ער האט נאר אפ גקערט אונ אוים געשפריצט מיט וואסער פאר דעם ארון : האט איהם גאט אזוי גיבענטשט . אז איינער נעמט אריין א תלמיד חכם צו זיך אין שטוב אונ ער גיט אים עסין אונ טרינקען אונ ער זעהט דער תלמיד חכם זאל הנאה האבען פון זיין פאר מעגין איז דאך געווים אז זיין שכר וועט זיין גרויס . וואס איז דיא ברכה וואס גאט האט גיבענטשט דעם עובד אדום . האט רב יהודה בר זבידא גזאגט ער האט איהם גיבענטשט אז זיין ווייב וואס זי איז גיוועזן
אשווינגער

סה) שנאמר (דה"א כו) פעלתי השמיני כי ברכו אלהים וכתיב (שם) כל אלה מבני עובד אדום המה ובניהם ואחיהם איש חיל בכח לעבודה ששים ושנים לעובד אדום:

מט אמר רבי אבין הלוי כל הדוחק את השעה שעה דוחקתו מאבשלום וכל הנדחה מפני השעה שעה עומדת לו מדרבה ורב יוסף דרב יוסף סיני ורבה עוקר הרים אצטריכא להו שעתא שלחו להתם סיני ועוקר הרים איזה מהם קודם שלחו להו סיני קודם שהכל צריכין למרי חטיא אף על פי כן לא קבל עליו רב יוסף דאמרי ליה כלדאי מלכת תרתין שנין מלך רבה עשרין ותרתין שנין מלך רב יוסף תרתין שנין ופלגא כל

הנך

בנים: שנאמר פעלתי השמיני. בני עובד אדום קא חשיב בדברי הימים וקא חשיב המנין והיא תשיעית כל אחת ואחת ילדה ו' הן נ"ד הוסיף עליהן שמונה בנים הראשונים הרי ס"ב לעובד אדום:
הדוחק את השעה. כגון אבשלום שבקש למלוך בחיי אביו ולא רצה להמתין עד מיתת אביו:
השעה עומדת. נדחית מפניו: אצטריכא להו שעתא. להיות אחד מהן ראש ישיבה. איצטריכא להו גרסינן הוצרכו להם חכמים: סיני. היו קורין לרב יוסף שהיה בקי בברייתות הרבה (ובמשניות מפיו כנתינתם מהר סיני שמען מרבו אבל לא היה מפולפל כרבה): עוקר הרים. לרבה בר נחמני שהיה מחודד יותר בפלפול: למרי חטיא. למי שקנן הבעלה למכור כלומר למי שקנן שמועות: דאמרי ליה כלדאי. לרב יוסף: מלכת תרתין שנין.

אשוויגער פון אכט שניר. הט דיא שוויגער מיט אירע אלע אכט שניר. גיהאט צו זעקס קינדער מיט איין מאהל. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק פעלתי איז געוועזן דער אכטער קינד פון עובד אדום. ווארום גאט האט איהם גיבענשט אזו עס שטייט אין פסוק דיא אלע קינדער זענען פון עובד אדום הגתי. זייא אונ זייערע זיהן אונ זייערע ברידער זענען געוועזן שטארקע מענטשין צו דיא ארבעט. צוויי אונ זעכציג מענטשין וויינע קינדער) פון עובד אדום ופריער האט דיא מוטער גיהאט אכט קינדער. נאך דער ברכה האט די מוטער אונ דיא אלע אכט קינדער גיהאט צוא זעקס קינדער. צוא זאמען איז ניין אונ ניין מאהל זעקס איז צוויא אונ זעכציג:

מט אמר. רבי אבין הלוי הט גזאגט דער וואס שטויסט די שעה. ער איילט צו טאהן אזאך פאר די צייט שטויסט די צייט איהם אוועק פון די זאך. אז ער פאר לירט די זאך אין גאנצען דם וויסען מיר פון אבשלום. ער הט זיך גיאיילט צו דיא מלוכה. אונ האט גיוואלט ווערין מלך ווען דער פאטער הט נאך גילעבט: איז ער אין גאנצען אוועק גישטויסען גיווארען פון די מלוכה. אונ איז גידהרגת גיווארין. אונ דער מענטש וואס ווערט אוועק גישטויסען פון דיא צייט. ער ווארט ביז דיא צייט וועט אוועק גיין. אונ האפט עס וועט קומען אבעסערע צייט. דער ווארט ער ביז עס שטייט אויף פאר איהם אגוטע צייט. דם וויסען מיר פון רבה אונ רב יוסף. ווארום רב יוסף הט גיקענט אוים ווייניג זייער פיל משנות אונ ברייתות. אזוי וויא זייא זענען גיגעבין גיווארין אויף דעם בארג סיני. ודריבער האט מען איהם גירופען סיני. נאר ער איז ניט גיוועזן קיין גרויסער חריף. אונ רבה איז געוועזן אחריף. ער האט אוים גריסען בערג (דאס מיינט מען ער האט פאר ענפערט פיל קשיות). רבה אונ רב יוסף האבען גידארפט דיא צייט. זייא זענען ביידע גיוועזן ארעם. אונ האבען גיוואלט ווערין ראשי ישיבות. הט מען געשיקט אין ארץ ישראל פרעגין רב יוסף וואס ער הייסט סיני. אונ רבה וואס ער הייסט עוקר הרים. וועמען זאל מען נעמען פאר אראש ישיבה. האט מען געשיקט פון ארץ ישראל. דעם סיני זאל מען נעמען פאר אראש ישיבה. ווארום אלע דארפין דעם בעל הבית וואס הט ווייץ (תבואה) צו פאר קויפען. ווייל רב יוסף ווייס פיל משנות אונ ברייתות. איז ער בעסער צוא זיין אראש ישיבה. פון דעסטוועגין הט רב יוסף ניט גיוואלט זיין אראש ישיבה ווארום דיא שטערין זעהר האבען גזאגט צו רב יוסף דו וועסט זיין אראש ישיבה צוויי יאהר. אונ וועסט שטארבען. איז רבה גיווארין אראש ישיבה צוויי אונ צוואנציג יאהר. אונ איז גישטארבען. דער נאך איז רב יוסף גיווארין אראש ישיבה צוויי מיט אהאלב יאהר. הט רב יוסף פאר דינט צוויי אונ צוואנציג יאהר לעבין. דורך דעם וואס ער איז אוועק גישטויסען

גיווארין

הנך שני דמלך רבה אפילו אומנא לביתיה לא קרא. ואמר רבי אבין הלוי מאי דכתיב (תהלים כ) יענך ה' ביום צרה ישגבך שם אלהי יעקב. אלהי יעקב ולא אלהי אברהם ויצחק מכאן לבעל הקורה שיכנס בעוביה של קורה ואמר רבי אבין הלוי כל הנהנה מסעודה שת"ח שרוי בתוכה כאלו נהנה מזיו השכינה שנאמר (שמות יח) ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם עם חותן משה לפני האלהים וכי לפני האלהים אכלו והלא לפני משה אכלו אלא לומר לך כל הנהנה כסעודה שתלמיד חכם שרוי בתוכה כאלו נהנה כזיו השכינה:

אמר אם אמלוך תחלה אמות לסוף שניהם ונדחה מפני השעה ולא שבה למלוך והשעה עמדה לו שלא הפסיד מעותיו בכך: אומנא לביתיה לא קרא. לא נהג כל אותן השנים שום צד שררה ושבשעה שצריך להקיז דם היה הולך לבית הרופא ולא היה שולח לבא אצלו: שיכנס בעובי הקורה. אם בא לטלטל ממקום למקום או לתתה בבנין שיהא נושא רוב משוי הקורה הכי נמי יעקב אבינו הוא בעל הקורה שסבל עול גידול בנים והרבה בתפלות ואמטו להכי כתיב יענך שם אלהי יעקב בזכות יעקב שעליו הטורח תלוי לזכות את ישראל:

הנפטר מן המת. כשהיו מוליכין ארונות ממקום למקום לקבורה היו מלוין אותו מעיר לעיר וחוזרין אלו ואחרים מלוין אותו משם ואלה החוזרים

ג ואמר רבי אבין הלוי הנפטר מחברו אל יאמר לו לך בשלום אלא לך לשלום שהרי יתרו שאמר לו למשה (שמות ד) לך לשלום עלה והצליח דוד שאמר לו לאבשלום (ש"ב טו) לך בשלום הלך ונתלה. ואמר רבי אבין הלוי הנפטר מן המת אל יאמר לו לך לשלום אלא לך בשלום שנאמר (בראשית טו) ואתה תבוא אל אבותיך בשלום. אמר רבי לוי בר חייא היוצא מבית הכנסת ונכנס לבית המדרש (ומבית המדרש לבית הכנסת) ועוסק

בתורה

געוואָרן פון די צייט. און האט ניט געוואָלט ווערן ראש ישיבה פאר רבה. די אַלע יאָהרין וואס רבה איז געוועזן ראש ישיבה. אפילו ער האט געדאַרפט אַרופא [אַדאָקטאָר]. האט ער ניט געשיקט דער רופא זאל קומען צו איהם אַהיים. נאָר ער איז געגאַנגען צום רופא, ווייל רבה איז ביי איך ניט גרויס געוועזן. נאָך האט רבי אבין הלוי געזאָגט וואס מיינט דער פסוק ווס דוד המלך האט געזאָגט גאָט זאָל דיר ענטפערין אין דעם טאָג וואס עס איז אצרה: דער נאָמען פון דעם גאָט פון יעקב זאָל דיך שטאַרקין. פאַר ווס האט ער געזאָגט דער גאָט פון יעקב. און האט ניט געזאָגט דער גאָט פון אברהם און יצחק. פון דאנען ווייסען מיר אז מען טראָגט אַבעלעק פון איין אָרט צום אַנדערין. זאָל דער בעל הבית פון דעם בעלעק טראָגין די גרעסטע שווערקייט פון דעם בעלעק. ווייל דער בעלעק איז זיין. אַזוי דאָ אויך ווייל די צוועלף שבטים זענען דאָך געבאָרין געוואָרין פון יעקב. דאַרף יעקב טראָגין דאס גרעסטע צער פון זיינע קינדער מער וויא אברהם און יצחק. נאָך האט רבי אבין הלוי געזאָגט דער ווס האט הנאה פון אַזוי אסעודה ווס אתלמיד חכם זיצט ביי איר איז גלייך וויא ער וואָלט הנאה האָבען פון דיא שיינקייט פון גאָט. אַזוי וויא עס שטייט אין פסוק אהרן מיט דיא זקנים פון דיא יודען זענען געקומען עסין ברויט מיט דעם שווער פון משה פאר גאָט. פרעגט דיא גמרא האָבען זייא דען געגעסין פאר גאָט. זייא האָבען דאָך געגעסען פאר משה. נאָר דער פסוק קומט דיר זאָגין דער וואס האט הנאה פון אַזוי אסעודה. וואס אתלמיד חכם זיצט ביי איר איז גלייך ווי ער וואָלט הנאה האָבען פון די שיינקייט פון גאָט:

ג ואמר. נאָך האט רבי אבין הלוי געזאָגט אַז איינער גייט אַוועק פון זיין חבר זאָל ער ניט זאָגען צו איהם גיי מיט שלום נאָר ער זאָל זאָגען גיי צו שלום. וואָרום יתרו וואס ער האט געזאָגט צוא משה גיי צו שלום איז ער געגאַנגען און האט בגליקט. דוד המלך וואס ער האט געזאָגט צו אבשלום גיי מיט שלום איז ער געגאַנגען און איז געהאָנגען געוואָרין:

ואמר. נאָך האט רבי אבין הלוי געזאָגט אַז איינער גייט אַוועק פון אַמת זאָל ער ניט זאָגין צוא איהם גיי צו שלום נאָר ער זאָל זאָגין גיי מיט שלום אַזוי וויא עס שטייט אין פסוק גאָט האט געזאָגט צו אברהם אבינו דו וועסט קומען צו דיינע עלטערין מיט שלום:

אמר. רבי לוי בר חייא האט געזאָגט דער וואס גייט אַרויס פון שוהל. פון דאַווענען: און גייט אַריין אין בית המדרש און לערענט תורה איז ער זוכה צוא זעהן דיא שכינה. אַזוי וויא עס

שטייט

קרי נפסקין מפלין רשום להפסר ממנו : אין לכם מנוחה . מישיבה לישיבה וממדרש למדרש ע"כ : ותלמוד תורה כנגד כולם . שקול כנגד כולם :

בתורה זוכה להקביל פני השכינה שנאמר (תהלים פד) ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלהים בציון אמר רב חייא בר אשי אמר רב תלמידי חכמים אין להם מנוחה לא בעולם הזה ולא בעולם הבא שנאמר ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלהים בציון. אמר רבי אלעזר א"ר חנינא תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם שנאמר (ישעיה נ) וכל בניך וגו' עד יברך את עמו בשלום:

מסכת פאה פרק ראשון

(משנה א) א **אלו** דברים שאדם אוכל פירותיהם בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא. כבוד אב ואם וגמילות חסדים והבאת שלום בין אדם לחבירו ותלמוד תורה כנגד כולם:

פרק חמישי

(משנה ו) א **מי** שאינו מניח את העניים ללקוט או שהוא מניח את אחד ואחד לא או שהוא מסייע את אחד מהם הרי זה גוזל את העניים. על זה נאמר (משלי

אל

שְׁטֵייט אִין פָּסוּק דִיא מֶענְטְשֶׁין וָואס גֵייעֶן פוּן אֵיין פֶערזַאמְלוּנְג צוּם אַנְדֶערִין פֶערזַאמְלוּנְג. פוּן דִיא וָואס דַאווְנֶען צוּ דִי וָואס לֶערְנֶען. וֶועט עֶר זוֹכֶה זַיין צוּא גִיזֶעהן וֶוערִין פַאר גָאט אִין צִיוֹן:

אָמַר. רַב חִיָּיא בַּר אַשִׁי הָט גִזָאגְט פוּן רַבְּם וֶועגִין דִיא וָואס לֶערְנֶען תּוֹרָה הָאבֶּען נִיט קֵיין רוּהוּנְג נִיט אוֹיף דִיא וֶועלְט אוּנ נִיט אוֹיף יֶענֶע וֶועלְט. אַזוֹי וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק דִי וָואס וֶועלִין גִיזֶעהְן וֶוערִין פַאר גָאט אִין דֶעם צִיוֹן וָואס אוֹיף דֶעם הִימֶעל אִיז. וֶועלִין זַייא גֵיין פוּן אֵיין פֶארזַאמְלוּנְג וָואס לֶערְנֶען תּוֹרָה צוּא דִיא אַנְדֶערֶע פֶארזַאמְלוּנְג. וָואס לֶערְנֶען תּוֹרָה:

אָמַר. רַבִּי אֶלְעָזָר הָאט גִזָאגְט פוּן רַבִּי חֲנִינָאס וֶועגִין דִי וָואס לֶערְנֶען תּוֹרָה בְּרֵיינְגֶען פִיל שָׁלוֹם אוֹיף דֶער וֶועלְט. אַזוֹי וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק דַיינֶע אַלֶע קִינְדֶער וֶועלִין זַיין גִילֶערִינְט דִי תּוֹרָה פוּן גָאט אוּנ דַיינֶע קִינְדֶער וֶועלִין בְּרֵיינְגֶען פִיל שָׁלוֹם. אוּנ גָאט וֶועט אוֹיךְ בֶּענְטְשִׁין דִיא יוּדֶען מִיט שָׁלוֹם:

פרק ראשון

א מִשְׁנָה. אֵלּוּ. דָאס זֶענֶען דִיא מִצְוֹת וָואס זַייא זֶענֶען אַזוֹי וִויא אֵבוֹים. וָואס מֶען עֶסְט פוּן אִיהם פֵּירוֹת אוּנ דֶער בּוֹים בְּלַייבְּט. אַזוֹי עֶסְט מֶען דִיא פֵּירוֹת פוּן דִיא מִצְוֹת אוֹיף דִיא וֶועלְט. פוּן דֶעסְטְוֶועגִין דֶער שְׂכַר פוּן דִיא מִצְוָה בְּלַייבְּט אִין גַאנְצֶען אוֹיף יֶענֶע וֶועלְט. אַז מֶען הַאלְט אַפָּאטֶער אוּנ אַמוּטֶער מִיט כָּבוֹד. אַז מֶענְטְשִׁין טוּהֶען טוֹבוֹת אֵיינֶער מִיט דֶעם אַנְדֶערִין. אַז עֶר מַאכְט שָׁלוֹם צְווִישֶׁען מֶענְטְשִׁין וָואס הָאבֶּען פַיינְט גִיהַאט אֵיינֶער דֶעם אַנְדֶערִין. אוּנ לֶערְנֶען תּוֹרָה אִיז נֶעגִין אַלֶע מִצְוֹת. וָוען עֶר לֶערִינְט תּוֹרָה דַארְף עֶר נִיט מְבַטֵּל זַיין דָאס לֶערְנֶען צוּ טָאהן אַמִצְוָה:

פרק חמישי

א מִשְׁנָה ו. מִי. אַז אֵיינֶער לָאזְט נִיט דִיא אָרֶעמֶע לַייט זָאלִין קְלוֹיבִּין פֵּאָה. אָדֶער אֵיין אָרֶעמַאן לָאזְט עֶר קְלוֹיבֶּען דִיא פֵּאָה. אוּנ אֵיין אָרֶעמַאן לָאזְט עֶר נִיט קְלוֹיבִּין פֵּאָה. אָדֶער צוּ אֵיין אָרֶעמַאן הֶעלְפְט עֶר קְלוֹיבֶּען דִיא פֵּאָה. אוּנ צוּא דִיא אִיבֶּערִיגֶע אָרֶעמֶע לַייט הֶעלְפְּט עֶר נִיט. גַזְלֶת עֶר דִיא אָרֶעמֶע לַייט. אוֹיף דֶעם מֶענְטְשׁ אִיז גִזָאגְט גִיוָוארִין: זָאלְסְט נִיט אָפּ רִיקְן דֶעם גְרֶענֶעץ וְזָאלְסְט נִיט מְבַטֵּל זַיין דִיא תַּקָּנוֹת וָואס דִיא תּוֹרָה הָאט פַאר זָאגְט צוּא

דיא

כג) אל תסג גבול עולם . דומה לדין זה שנינו בפ"ו (משנה ג) וזהו :

המניח כלכלה תחת הגפן בשעה שהוא בוצר הרי זה גוזל את העניים על זה נאמר אל תסג עולם גבול עולים :

(משנה אחרונה) **ב מי** שיש לו חמשים זוז והוא נושא ונותן בהם הרי זה לא יטול וכל מי שאינו צריך ליטול ונוטל אינו מת מן הזקנה עד שיצטרך לבריות . וכל מי שהוא צריך ליטול ואינו נוטל אינו מת מן הזקנה עד שיפרנס לאחרים משלו ועל זה נאמר (ירמיה יז) ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו . וכן דיין שדן דין אמת לאמתו וכל מי שאינו לא חגר ולא סומא ולא פסח ועושה עצמו כאחד מהם אינו וכו' שנאמר צדק צדק תרדוף וכל דיין שלוקח שוחד (ומטה את הדין) אינו מת מן הזקנה עד שעיניו כהות שנאמר (שם) כי השוחד יעור עיני חכמים :

אל תסג גבול עולם . כלומר אל תקרי עולם אלא עולים אית דמפרשי אלו עולי מצרים שלא תשנה כאותה שבתורה שכתבה ליולאי מצרים . ואית דמפרשי עולין אלו בני אדם שירדו מנכסיהם וקרי להו עולין לשון כבוד כדרך שקורין לעור סגי נהור: מי שיש לו חמשים זוז וכו' . דחמשים דעבדין טבין כמאתים דלא עבדין : וכל מי שצריך ליטול ואינו נוטל וכו' . כגון שדוחק עצמו במלאכה ומסתפק במעשה ידיו כדי שלא יתפרנס מאחרים אבל אם אין מעשה ידיו מספיקים לו ומצער עצמו בחיי צער קרובין למיתה על זה אמרו כל הצריך ליטול ואינו נוטל הרי זה שופך דמים ואסור לרחם עליו על נפשיה לא חייס כל שכן על אחרים :

המקבל

דיא מענטשן וואס זענען אויף גיגאנגען פון מצרים ועולים איז גלייך וויא עס וואלט גישטאנען עולים . וואס זענען אויף גיגאנגען נאך אגלייכען צו דעם דין האבען מיר גילערונט אין פרק ז משנה ג . אונ דאס איז דיא משנה אויב ער שטעלט אקארב אונטער דעם ווין שטאק ווען ער שניידט דיא וויינטרויבין . דיא וויינטרויבין וואס וועלין אראפ פאלען פון בוים . זאלין אריין פאלען אין דיא קארב . ער זאל זייא נעמען פאר זיך גזלת ער דיא ארעמע לייט . אויף דעם מענטש איז גיזאגט גיווארין זאלסט ניט אפ רוקען דעם גרענעץ וואלסט ניט מבטל זיין די תקנות וואס די תורה האט פאר זאגט צו די מענטשין וואס זענען אויף גיגאנגען פון מצרים . ועולם איז גלייך וויא עס וואלט גישטאנען עולים . וואס זענען אויף גיגאנגען :

ב משנה אחרונה : מי . ווער עס האט פופציג גילדין אונ ער האנדילט מיט זייא טאר ער ניט נעמען לקט שכחה ופאה ומעשר עני . אונ דער וואס דארף ניט נעמען . אונ ער נעמט וועט ער אלט ווערין אונ וועט ניט שטארבען ביז ער וועט ארעם ווערין אונ וועט מוזען נעמען פון צדקה . אונ דער וואס דארף נעמען פון צדקה אונ נעמט ניט נאר ער ארבעט אזוי פיל ער זאל האבען צום לעבין . אפילו נאר מיט טרוקענע ברויט וועט ער אלט ווערין אונ וועט רייך זיין אונ וועט ניט שטארבען ביז ער וועט מפרנס זיין אנדערע מענטשין פון זיין פאר מעגין . אויף דעם מענטש זאגט דער פסוק גיבענטשט איז דער מענטש וואס זיין פאר זיכערונג איז אויף גאט . אונ גאט וועט זיין זיין פערזיכערונג . גאט וועט איהם געבין אלץ וואס ער וועט דארפין . אונ אזוי איז ביי אדיין וואס פסקנת איין ריכטיגען דין . אונ נעמט ניט קיין שוחד נאר זיין פאר זיכערונג איז אויף גאט אז ער וועט איהם מפרנס זיין . וועט אויך גאט זיין זיין פאר זיכערונג . אונ ווער עס איז ניט קיין הינקעדיקער אונ ניט קיין בלינדער אונ ניט קיין קאליקע אויף ביידע פיס אונ ער מאכט זיך וויא איינע פון דיא זאכען . הינקעדיג אויף איין פוס . אדער בלינד . אדער א קאליקע אויף ביידע פיס וועט ער אלט ווערין אונ וועט ניט שטארבען ביז ער וועט ווערין אין אמת אזוי וויא ער האט זיך גימאכט . אזוי ווי דער פסוק זאגט דו זאלסט נאך יאגין גירעכטיקייט . אונ ניט פאלשקייט . אונ דער דיין וואס נעמט שוחד אונ פסקנת פאלש דעם דין וועט ער אלט ווערין אונ וועט ניט שטארבען ביז זיינע אויגען וועלין טונקעל ווערין . אזוי וויא דער פסוק זאגט זאלסט ניט נעמען שוחד ווארום דער שוחד וועט בלינד מאכען דיא אויגען פון דיא קלוגע :

(משנה ג) **א המקבל** עליו להיות חבר אינו מוכר לעם הארץ לח ויבש ואינו לוקח ממנו לח ואינו מתארח אצל עם הארץ ואינו מארחו אצלו בכסותו. רבי יהודה אומר אף לא יגדל בהמה דקה ולא יהא פרוץ בנדרים ובשחוק ולא יהיה מטמא למתים ומשמש בבית המדרש אמרו לו לא באו אלו לכלל:

אף לא יגדל בהמה דקה. שאסור לגדל בהמה דקה בארץ ישראל שלא ירעו בשדות אחרים: ולא יהא פרוץ בנדרים. שסופו לבא לידי מעול: ולא יהא פרוץ בשחוק. דשחוק וקלות ראש מרגילין את האדם לערוה: ומשמש. תלמידי חכמים בבה"מ: לא באו אלו לכלל. דאין ענינם נוגע לטהרות:

מסכת שביעית פרק עשירי

(משנה ח) **א המחזיר** החוב בשביעית יאמר לו משמט אני. אמר ליה אף על פי כן יקבל ממנו

פרק שני

א משנה ג. המקבל. דער וואס נעמט אויף זיך צו זיין אחבר (דאס איז אלמדן וואס איז בגלויבט אויף טהרות) טאר ער ניט פאר קויפען צו אעם הארץ ניט פייכטע און ניט טרוקענע פירות ווארום דער עם הארץ איז דאך טמא. און ער וועט נאר אן רירען. וועט ער דם מטמא זיין. און מען טאר ניט מטמא זיין טהרות: און ער טאר ניט קויפען בייא דעם עם הארץ פייכטע פירות ודער דין איז פירות ווערין אנדערש ניט טמא סיידין נאך דעם אפ רייסען פון פעלד איז געווען אויף זייא וואסער. אבער אז עס איז אויף זייא קיין וואסער ניט געווען אפילו עס רירט אן אטומאה ווערט אויך ניט טמאו. ווארום זייא זענען טמא. אפילו דער עם הארץ זאגט אז עס האט ניט אן גערירט קיין טומאה. איז ער ניט בגלויבט. אבער טרוקענע פירות און דער עם הארץ זאגט אז עס איז נאך אויף זייא קיין וואסער ניט געווען נאך דעם אפ רייסען זענען זייא דאך געווים ניט טמא מעג מען ביי איהם קויפען. ווארום נאמנות האט דער עם הארץ. דריבער אז ער זאגט עס איז נאך ניט געווען קיין וואסער אויף די פירות איז ער בגלויבט. נאר דאס וואס ער איז ניט בגלויבט אויף טומאה. איז ווייל ער ווייס ניט דיא דינים פון טומאה עס קען זיין עס האט אן גערירט אטומאה נאר ער מיינט עס איז טהור. און ער זאל ניט זיין צו גאסט ביי איין עם הארץ. ווארום דארט אין שטוב איז אלץ טמא וועט ער אן רירען אטומאה און דער נאך וועט ער מטמא זיין טהרות. און ער זאל ניט פאר בעטין דעם עם הארץ צו זיך און ער זאל גיין אין זיינע קליידער. ווארום זיינע קליידער זענען טמא וועט ער דאך מטמא זיין די טהרות פון חבר מיט זיינע קליידער. פון עם הארץ אליין וועט זיך דער חבר קענען היטען ער זאל ניט אן רירען אבער פון דיא קליידער זיינע וועט ער זיך ניט קענען היטען. ווארום דיא קליידער קענען אמאהל אן רירען אזאך און דער מענטש זאל גאר ניט וויסען. רבי יהודה זאגט אלמדן טאר ניט האלטען קליינע בהמות וקעלבער שעפסין. ווארום מען טאר ניט האלטען קליינע בהמות אין ארץ ישראל. זייא זאלין ניט אויף עסין דיא תבואה פון די פעלדער) און ער זאל ניט זיין געוואוהנט אויף יעדער זאך אנדר צו טאהן. ווארום אז ער וועט האבען אויף זיך פיל נדרים וועט זיין דער סוף אז ער וועט ניט מקיים זיין. ער זאל ניט פיל לאכען. און ער זאל זיך ניט מטמא זיין צו מתים. און ער זאל בעדינען די תלמידי חכמים פון בית המדרש. אזוי זאגט אלץ רבי יהודה. האבען די חכמים געזאגט צו רבי יהודה די אלע זאכין געהערין דאך ניט צוא טהרות. די משנה שמועסט דאך נאר פון אזעלכין וואס וויל ווערין אחבר צו טהרות. דריבער ווי באלד ער היט זיך נאר אין טהרות. אפילו אין די אלע זאכען וואס רבי יהודה רעכינט היט ער זיך ניט הייסט ער אויך אחבר צו טהרות:

פרק עשירי

א משנה ח. המחזיר. ווען איינער בצאהלט אחוב אום שביעית נאום שמטה. זאל דער

מלות

כמו שנאמר (דברים טו) וזה דבר השמטה . מצא בו רוצח שגלה לעיר מקלטו ורצו אנשי העיר לכבדו יאמר לו רוצח אני אמרו לו אעפ"כ יקבל מהם שנאמר (שם יט) וזה דבר הרוצח . המחזיר חוב בשביעית רוח חכמים נוחה הימנו .

זה מעשר שני ונטע רבעי . שנקראו קדש : זה מעשר לוי . כלומר מעשר ראשון : וגם נתתיו זו תרומה גדולה . וגם הוספת זו תרומת מעשר וגם נתתיו

מסכת מעשר שני פרק חמישי

(משנה י) א במנחה ביום טוב האחרון היו מתודים . כיצד היה הוידוי (דברים כו) בערתי הקדש מן הבית . זה מעשר שני ונטע רבעי . נתתיו ללוי זה מעשר לוי . וגם נתתיו זו תרומה ותרומת מעשר . לגר ליתום ולאלמנה . זה מעשר עני הלקט

מַלְוֶה זָאגִין אִיךְ הָאבּ פַאר לָאזִין דֶעם חוֹב (אִיךְ וִויל נִיט צוּ נֶעמֶען דֶעם חוֹב) . אוּנ אַז דֶער לוֶֹה זָאגְט אֲפִילוּ עֶס אִיז שְׁמִטָּה פוּן דֶעסטְווֶעגִין וִויל אִיךְ דִיר גֶעבִּין דִי גֶעלְט אַמָתָּנָה . מֶעג דֶער מַלְוֶה צוּ נֶעמֶען דִי גֶעלְט וָוארוּם עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק דָאס אִיז דִיא רֵייד פוּן שְׁמִטָּה דֶער פָּסוּק מֵיינְט דֶער מַלְוֶה דַארְף נָאר רֵיידֶען אוּנ זָאגִין צוּם לוֶֹה עֶס אִיז שְׁמִטָּה . אוּנ דֶער מִיט וָואס עֶר זָאגְט עֶס אִיז שְׁמִטָּה . אִיז שׁוֹין גֶענוּג . אוּנ עֶר מֶעג שׁוֹין צוּ נֶעמֶען דֶעם חוֹב . נָאךְ אַזוֹי אַגְלַייכֶען אַז אֵיינֶער הָרְגֶ'ת אַמֶענְטְשִׁין אוּמְגֶערִין . אוּנ עֶר אִיז אַנְטְלָאפֶען אִין דִי שְׁטָאט וָוס דִי תּוֹרָה (אִין דִיא סִדְרָה מַסְעֵי) הָאט אִיהם גִיהֵייסֶען אַנְטְלוֹיפֶען . אוּנ דִי מֶענְטְשִׁין פוּן שְׁטָאט וֶוילֶען אִיהם גֶעבִּין כָּבוֹד מוּז עֶר זָאגִין צוּ זֵיי אִיךְ בִּין אַרוֹצֵחַ . אוּנ אַז זֵייא זָאגִין צוּ אִיהם פוּן דֶעסטְווֶעגִין ווִילֶען מִיר דִיר דָאךְ גֶעבִּין כָּבוֹד מֶעג עֶר נֶעמֶען פוּן זֵייא כָּבוֹד . וָוארוּם עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק דָס אִיז דִי רֵייד פוּן רוֹצֵחַ . עֶר דַארְף זָאגִין אִיךְ בִּין אַרוֹצֵחַ . אוּנ אַז עֶר זָאגְט אִיז שׁוֹין גֶענוּג . אוֹיבּ דֶער מַלְוֶה זָאגְט עֶס אִיז שְׁמִטָּה . אוּנ דֶער לוֶֹה זָאגְט פוּן דֶעסטְווֶעגִין וִויל אִיךְ דִיר בֶּצָאהלִין דַיין חוֹב . אוּנ עֶר נִיט אִיהם מַאכִי דָאס גֶעלְט . וָועמֶען דִיא חֲכָמִים פוּן אִים צוּ פְרִידֶען :

פרק חמישי

א משנה י : בְּמִנְחָה . דֶעם לֶעצְטִין טָאג פֶּסַח צוּא מִנְחָה הָאט מֶען זִיךְ מִתְוַדֶה גִיוֶועזִין דֶער וִידוּי אִיז גִיוֶועזִין וַוייל מֶען הָאט גֶעזִינְדִיגְט מִיט דֶעם עֶגֶל דְרִיבֶּער הָאט גָאט צוּ גִינוּמֶען דִיא תְּרוּמוֹת אוּנ מַעַשְׂרוֹת פוּן דִי בִּכּוּרִים אוּנ הָט זֵיי גִיגֶעבִּין צוּ דִיא כֹּהֲנִים אוּנ לְוִיִּם . וֶוען דִיא בְּכוֹרִים וָואלְטִין גִינוּמֶען תְּרוּמוֹת אוּנ מַעַשְׂרוֹת וָואלְט מֶען דָאךְ דִיא תְּרוּמוֹת אוּנ מַעַשְׂרוֹת נִיט גִידַארְפְט אַוֶועק גֶעבִּין פוּן שְׁטוּבּ נָאר אִין יֶעדֶער שְׁטוּבּ וָואלְט דֶער בְּכוֹר גִיגֶעסִין דִיא תְּרוּמוֹת אוּנ מַעַשְׂרוֹת . אָבֶּער דוּרְךְ דִיא זִינְד פוּן עֶגֶל דַארְף עֶר אַרוֹיס נֶעמֶען דִיא תְּרוּמוֹת אוּנ מַעַשְׂרוֹת פוּן שְׁטוּבּ אוּנ גֶעבִּין צוּ דִיא כֹּהֲנִים אוּנ לְוִיִּם . דְרִיבֶּער אִיז עֶר זִיךְ מִתְוַדֶה אוֹיף דִיא זִינְד פוּן עֶגֶל אוּנ זָאגְט בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת . אִיךְ מוּז אוֹיס רַאמֶען דִיא קוֹדֶשׁ (תְּרוּמוֹת אוּנ מַעַשְׂרוֹת) פוּן שְׁטוּבּ אוּנ טָאר זֵייא נִיט הַאלְטֶען פַאר דִיא בְּכוֹרִים . (דִיא אִיז גִיוֶועזִין דֶער וִידוּי עֶר הָאט אַזוֹי גְזָאגְט אִיךְ הָאבּ אוֹיס גִירַאמְט דִיא הֵיילִיגְקַייט פוּן שְׁטוּבּ דָס מֵיינְט מֶען מַעֲשֵׂר שֵׁנִי אוּנ דִיא פֵּירוֹת פוּן פֶערְטִין יָאהר . אִיךְ הָאבּ אִיהם גִיגֶעבִּין צוּם לֵוִי דָס מֵיינְט מֶען מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן וָואס מֶען גִיט צוּם לֵוִי . אוּנ אִיךְ הָאבּ אוֹיךְ גִיגֶעבִּין וָואס הֵייסְט אִיךְ הָאבּ גִיגֶעבִּין צוּם לֵוִי אוֹיךְ . זֶעהט אוֹיס עֶר הָט שׁוֹין צוּ אֵיינֶעם גִיגֶעבִּין אוּנ צוּם לֵוִי הָאט עֶר אוֹיךְ גִיגֶעבִּין . דָס מֵיינְט מֶען תְּרוּמָה אוּנ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר וָואס מֶען גִיט צוּם כֹּהֵן וַאנְדֶערֶע לֶערְנֶען נִיט תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר : וָוארוּם תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר גִיט דָאךְ נִיט דֶער בַּעַל הַבַּיִת נָאר דֶער לֵוִי . צוּ דֶעם וָואס הָאט זִיךְ מְגַייֵר גִיוֶועזִין . צוּ אַיָתוֹם צוּ אַאַלְמָנָה הָאבּ אִיךְ גִיגֶעבִּין . דָס אִיז מַעֲשֵׂר עָנִי לֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה (עַיין בְּמַסֶכֶת פֵאָה) אֲפִילוּ זֵייא הַאלְטֶען נִיט אוֹיף דֶעם וִידוּי (אֲפִילוּ קֶען

הָאט

הלקט והשכחה והפאה אף ע"פ שאינם מעכבים את הוידוי . מן הבית זו חלה :

(משנה יא) ב ככל מצותך אשר צ. יתני הא אם הקדים מעשר שני לראשון אינו יכול להתודות . לא עברתי ממצותיך לא הפרשתי ממין על שאינו מינו ולא מן התלוש על המחובר ולא מן המחובר על התלוש . ולא מן החדש על הישן ולא מן הישן על החדש . ולא שכחתי לא שכחתי מלברכך ומלהזכיר שמך עליו :

(משנה יב) ג לא אכלתי באוני ממנו הא אם אכלו באנינות אינו יכול להתודות . ולא בערתי ממנו בטמא . הא אם הפרישה בטומאה אינו יכול להתודות . ולא נתתי ממנו למת לא לקחתי ממנו ארון ותכריכין למת ולא נתתיו לאוננים אחרים . שמעתי בקול ה' אלהי הביאותיו לבית הבחירה . עשיתי ככל אשר צויתני שמחתי ושימחתי בו :

אלו חוץ ממר שנתתי לכהן : מן הבית זו חלה . שהיא נתרמה מן העיסה בתוך הבית : ולא מן התלוש על המחובר וכו' . דהיינו מן החיוב על הפטור ומן הפטור על החיוב : ולא מן החדש על הישן . דכתיב (דברים יד) היוצא השדה שנה שנה ולא משנה : על של חברתה : ולא שכחתי מלברכך ומלהזכיר שמך עליו. לפי שמברכים להפריש תרומה. וכן על מעשר ראשון ושני . ומעשר עני . ולפדיון מעשר שני . ולחלה . על כולן מברכים : לא אכלתי באוני . כל יום המיתה הויא אנינות דאורייתא ואפילו לאחר קבורה . ולילה שלאחר יום המיתה הוי אנינות דרבנן וכן יום קבורה שאינו יום המיתה הוי אנינות דרבנן :

השקיפה

דאס נאך ניט געגעבן לקט שכחה ופאה קען מען אויך זאגן דעם ווידוי. פון דעסטוועגן זאגט מען זיא אין דעם ווידוי) : איך האב אויס געראמט פון שטוב דאס מיינט מען חלה · ווייל חלה ווערט געגעבן פון שטוב :

ב משנה יא : ככל . וויא דיינע געבאט וואס דוא האסט מיך געבאטין אזוי האב איך געטאהן . וואס האט געבאטין מען זאל געבין פריער מעשר ראשון אונ דער נאך מעשר שני . דעריבער אויב ער האט געגעבן מעשר שני פריער וויא מעשר ראשון קען ער זיך ניט מתודה זיין ווארום ער האט ניט געטאהן וויא דער דין . איך בין ניט איבער געגאנגען פון דיין געבאט . דאס מיינט מען איך האב ניט אפ געשייט מעשר פון איין מין אויף דעם אנדערין מין . אונ ניט פון אפ געריסענע פירות אויף פירות וואס איז בהעפט צו דיא ערד . אונ ניט פון פירות וואס זענען בהעפט צו די ערד אויף אפ געריסענע פירות . אונ ניט פון נייע פירות וואס זענען געוואקסען דעם יאהר אויף אלטע פירות וואס זענען געוואקסען יענעם יאהר . אונ ניט פון אלטע פירות פון יענעם יאהר אויף נייע פירות פון דעם יאהר . אונ איך האב ניט פאר געסין . דאס מיינט מען איך האב ניט פר געסין דיך צוא לויבין אונ צו דער מאנען דיין נאמען אויף דיא תרומה אונ מעשרות : איך האב ניט פאר געסין צו מאכען א ברכה ווען איך האב אפ געשיידט התרומה אונ מעשרות אונ חלה :

ג משנה יב · לא . איך האב ניט געגעסין מעשר שני ווען איך בין געווען א אונן ווען דעם טאג וואס שטארבט איינער פון דיא זיבען מתים וואס שטייט אין דיא תורה אין פרשה אמור . אונ אין דעם טאג פון זייער קבורה . (זענען דיא קרובים אוננים) . אבער אז ער האט געגעסין די מעשר שני ווען ער איז געוועזן א אונן קען ער זיך ניט מתודה זיין . אונ איך האב ניט אפ געשיידט דיא מעשר שני ווען איך בין געוועזן טמא . אבער אז ער האט אפ געשיידט ווען ער איז געוועזן טמא . קען ער זיך ניט מתודה זיין . אונ איך האב ניט געגעבן פון דעם מעשר שני צו א טויטען . דאס מיינט מען איך האב ניט געקויפט פון דיא געלט פון מעשר שני קיין ארון (דאס זענען דיא ברעטער וואס מען לייגט אריין אין קבר) . אונ איך האב ניט געקויפט פון דעם געלט תכריכים צו א מת . אונ איך האב ניט געגעבן דיא מעשר שני צוא אנדערע מענטשין וואס זענען געוועזן אוננים . איך האב געהערט וואס גאט האט געבאטען איך האב דאס געבראכט אין בית המקדש (דאס מיינט מען בכורים) איך האב געטאהן אלץ וויא דו האסט מיר געבאטען איך האב מיך געפרייט אונ האב געמאכט פרייען אנדערע :

השקיפה

(משנה יג) ד השקיפה ממעון קדשך מן השמים עשינו מה שגזרת עלינו אף אתה עשה מה שהבטחתנו השקיפה וגו' וברך את עמך את ישראל בבנים ובנות ואת האדמה שנתת לנו בטל ובמטר ובולדות בהמה כאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב ודבש כדי שתתן טעם בפירות:

כל העיירות שבמעמד. כ"ד מעמדות היו בישראל כנגד כ"ד משמרות כהונה: לעירו. של ראש המעמד: ולא היו נכנסים לאהל. מפני אהל הטומאה: ולמשכים. כשמשכימים:

מסכת פרק שלישי בכורים

(משנה ב) א כיצד מעלין את הבכורים כל העיירות שבמעמד מתכנסות לעירו של מעמד ולנין ברחובה של עיר ולא היו נכנסין לבתים ולמשכים היה הממונה אומר קומו ונעלה ציון אל בית ה' אלהינו:

(משנה ג) ב הקרובים היו מביאים תאנים וענבים והרחוקים מביאים גרוגרות וצמוקים והשור הולך לפניהם וקרניו מצופות זהב ועטרה של זית בראשו והחליל

ד משנה יג. הַשְׁקִיפָה. זֶעה פון דיין הֵיילִיגֶען וואוהנונג פון הִימֶעל: מִיר הָאבֶּען גִיטָאהן וָואס דוא הָאסְט אוּנְז גִיבָּאטֶען. טוה דוא וָואס דוא הָאסְט אוּנְז פַאר זִיכֶערְט. זֶעה פון דיין הֵיילִיגֶען וואוהנונג פון הִימֶעל און בֶּענְטְשׁ דיין פָאלְק יִשְׂרָאֵל מִיט זִין און טֶעכְטֶער און דִיא עֶרְד וָואס דוא הָאסְט אוּנְז גִיגֶעבֶּין זָאלְסְטוּ בֶּענְטְשִׁין מִיט טָאה און רֶעגִין און מִיט בְּהֵמוֹת אַזוֹי וִויא דוא הָאסְט גִישְׁווָאוֹרִין צוּא אוּנְזֶערֶע עֶלְטֶערִין צוּא גֶעבִּין אַלַאנְד וָואס פְלִיסְט [רינט] אין איר מִילְךְ און הָאנִיק און אויף דֶעם אָרְט וָוס פְלִיסְט נִיט קֵיין מִילְךְ און הָאנִיק זָאלְסְטוּ גֶעבִּין אַגוּטֶען גִישְׁמַאק אִין דִי פֵּירוֹת:

פרק שלישי

א משנה ב. כֵּיצַד. וִויא אַזוֹי בְּרֵיינְגְט מֶען דִיא בִּכּוּרִים. אַלֶע כֹּהֲנִים זֶענֶען גִיוֶוען צוּ טֵיילְט אִין פִיר און צְוַואנְצִיג טֵייל. יֶעדֶער טֵייל הָט גִיהַאט זַיין אוֹיס גִיזֶעצְטֶע וָואךְ וָואס עֶר הָט מַקְרִיב גִיוֶועז אִין בֵּית הַמִקְדָשׁ קָרְבָּנוֹת. און דִיא יוּדֶען זֶענֶען אויךְ גִיוֶוען צוּ טֵיילְט אִין פִיר און צְוַואנְצִיג טֵייל. און יֶעדֶער טֵייל הָאט גִיהַאט זַיין אוֹיס גִיזֶעצְטֶע וָואךְ וָואס פון זֵייא הָאבֶּען גִידַארְפְט גֵיין מֶענְטְשִׁין אִין בֵּית הַמִקְדָשׁ שְׁטֵיין דֶער בַּיי וִויא דֶער כֹּהֵן אִיז מַקְרִיב דִי קָרְבָּנוֹת. דָאס וֶוערְט גִירוּפֶען מַעֲמָד [זֵייא שְׁטֵייעֶן בַּיי דִיא קָרְבָּנוֹת]. זָאגְט דִיא מִשְׁנָה נִיט יֶעדֶער בַּעַל הַבַּיִת הָט גִיבְּרַאכְט זַיינֶע בִּכּוּרִים בַּזוּנְדֶער. נָאר דִיא אַלֶע מֶענְטְשִׁין פון דִיא שְׁטֶעט וָוס הָאבְּען גִיקֶערְט צוּ אֵיין מַעֲמָד הָאבֶּען זִיךְ פֶערזַאמֶעלְט אִין דִיא שְׁטָאט וָואס דֶער עֶלְצְטֶער פון זֵייעֶר מַעֲמָד הָאט גִיוואוהנְט און זֵייא הָאבֶּען גִינֶעכְטִיגְט אִין גַאס און זֵיי זֶענֶען נִיט אַרַיין גִיגַאנְגֶען אִין אַשְׁטוּב. טָאמֶער אִיז אִין שְׁטוּב דָא אַטוּמְאָה. און אִין דֶער פְרִיא אַז זֵייא הָאבֶּען גִידַארְפְט אויף שְׁטֵיין הָאט דֶער עֶלְצְטֶער פון זֵייא גִיזָאגְט צוּ זֵייא שְׁטֵייט אויף מִיר וֶועלִין אויף גֵיין אִין צִיוֹן אִין דֶער הוֹיז פון אוּנְזֶער גָאט. ואִין וֶועג הָאבֶּען זֵייא גִיזָאגְט דֶעם פָּסוּק שָׂמַחְתִּי בְּאוֹמְרִים לִי בֵּית ה' נֵלֵךְ: אַז זֵייא זֶענֶען גִיקוּמֶען אִין יְרוּשָׁלַיִם הָאבֶּען זֵייא גִיזָאגְט דֶעם פָּסוּק עוֹמְדוֹת הָיוּ רַגְלֵינוּ בִּשְׁעָרַיִךְ יְרוּשָׁלָיִם. אַז זֵייא זֶענֶען גִיקוּמֶען אויף דֶעם הַר הַבַּיִת הָאבֶּען זֵייא גִיזָאגְט הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ אֵל בְּקָדְשׁוֹ. אִין דֶער עֲזָרָה הָאבֶּען זֵייא גִיזָאגְט כֹּל הַנְשָׁמָה תְּהַלֵל יָהּ:

ב משנה ג. הַקְרוֹבִים. דִיא וָואס הָאבֶּען גִיוואוהנְט נָאנְט פון יְרוּשָׁלַיִם פְלֶעגִין בְּרֵיינְגֶען פֵייגִין און ווַיינְטְרוֹיבֶּען וֶוען זֵייא זֶענֶען נָאךְ גִיוֶועזֶען פֵייכְט און פְרִישׁ. און דִיא וָואס הָאבֶּען גִיוואוהנְט וַויִיט פון יְרוּשָׁלַיִם און פֵייכְטֶע פֵייגִין און פֵייכְטֶע ווַיינְטְרוֹיבֶּען וֶועלִין קַאלְיֶיע וֶוערִין

ביז

בפחות כו׳ . מיני ערכה שהיו במקדש : החליל : והחליל מכה לפניהם עד שהם מגיעים קרוב לירושלים הגיעו קרוב לירושלים שלחו לפניהם ועטרו את הבכורים הפחות והסגנים והגזברים יוצאים לקראתם . ולפי כבוד הנכנסים היו יוצאים וכל בעלי אומניות שבירושלים עומדים (לפניהם) ושואלים בשלומם אחינו אנשי מקום פלוני בואכם לשלום :

(משנה ד) ג **החליל** מכה לפניהם עד שמגיעים להר הבית הגיעו להר הבית אפילו אגריפס המלך נוטל הסל על כתפו ונכנס עד שמגיע לעזרה . הגיעו לעזרה דברו הלוים בשיר (תהלים ל) ארוממך ה׳ כי דליתני ולא שמחת אויבי לי :

(משנה ה) ד **הגוזלות** שעל גבי הסלים היו עולות ומה שבידם נותנים לכהנים :

(משנה ו) ה **עודהו** הסל על כתפו קורא מהגדתי היום לה׳ אלהיך עד (שנגמר) [שגומר] כל הפרשה . רבי יהודה אומר עד ארמי אובד אבי הגיע לארמי אובד

ביז מען וועט קומען מיט זייא אין ירושלים האבען זייא געבראכט געטריקנטע פייגען אונ געטריקנטע ווינטרויבען . אונ דער אקס וואס מען וועט איהם מקריב זיין אקרבן איז געגאנגען פאר אויס פאר דיא מענטשין זיינע הערנער זענען געווען בעדעקט מיט גאלד אונ אקרין פון אייל־בירטען איז געווען אויף זיין קאפ דיא פייף האט געשפילט פאר זייא ביז זיי זענען געקומען נאנט צו ירושלים וויא זייא זענען געקומען נאנט צו ירושלים האבען זיי געשיקט שלוחים פאר אויס אין ירושלים אן צו זאגען אז זיי קומען מיט בכורים אונ זייא האבען בעשיינט דיא בכורים (דאס מיינט מען זייא האבען אויס געקליבען די שענסטע פירות אונ האבען געלייגט פון אויבען) דיא גרעסטע פון דיא כהנים אונ דיא גרעסטע פון דיא לוים אונ דיא גבאים פון בית המקדש זענען ארויס געגאנגען געגען זייא . נאך דעם כבוד פון די וואס זענען אריין געגאנגען פלעגט מען ארויס גיין אנטקעגען זייא . דהיינו אויב עס זענען אן געקומען מיט אמאהל פיל מענטשין מיט בכורים . פלעגען ארויס גיין געגען זייא פיל כהנים מיט לוים מיט גבאים . אונ אויב עס זענען ווייניג אן געקומען . פלעגען ווייניג ארויס גיין געגען זייא . אונ אלע בעלי מלאכות וואס אין ירושלים האבען זיך גימוזט אויף שטעלין פאר די מענטשין וואס זענען אריין געקומען מיט די בכורים (אויב זיי זענען פאר ביי געגאנגען פאר די בעלי מלאכות) . אונ די כהנים אונ לוים אונ גבאים אונ אלע אנדערע מענטשין אונ דיא בעלי מלאכות האבען גיפרעגט דיא מענטשין וואס האבען געבראכט די בכורים . אויב זייא זענען געקומען בשלום . אונ זייא האבען גזאגט אונזערע ברידער פון יענעם ארט (פון וואנען זייא זענען געווען) געלויבט איז גאט וואס איהר זענט געקומען בשלום :

ג משנה ד . החליל . דער פייף האט געשפילט פאר זייא ביז זייא זענען געקומען צום הר הבית . אז זייא זענען געקומען צום הר הבית אפילו אגריפס המלך וואס ער איז בייזיך זייער גרויס געווען האט גימוזט נעמען דעם קארב מיט בכורים אויף זיין אקסיל אונ ער איז ארויף געגאנגען אויף דעם הר הבית ביז ער איז געקומען צו דער עזרה . וויא ער איז געקומען צו דער עזרה האבען דיא לוים געזאגט מיט געזאנג דעם פסוק אין תהלים ארוממך ה׳ כי דליתני ולא שמחת אויבי לי :

ד משנה ה . הגוזלות . דיא טויבין וואס זענען געווען איבען אויף דיא קערב פון די בכורים . האט מען מקריב געווען עולות אונ וואס זייא האבען געהאלטען אין דיא הענט (דאס מיינט מען די בכורים אליין) האבען זיי געגעבין צו די כהנים :

ה משנה ו . עודהו . ווען דער קארב מיט בכורים איז נאך געווען אויף זיין אקסיל האט ער גילייענט פון דעם פסוק ביז צום סוף פרשה . רבי יהודה זאגט ער זאל ניט לייענען דיא גאנצע פרשה מיט איין מאהל ווען די קארב איז אויף זיין אקסיל . ער זאל נאר לייענען

ביז

מין כלי זמר וקולו כשמע נכרתוק :

אובד אבי מוריד הסל מעל כתפו ואוחזו (בשפתיו) [בשפתותיו] וכהן מניח ידו תחתיו וכניפו וקורא מארמי אובד אבי עד שהוא גומר כל הפרשה ומניחו בצד המזבח והשתחוה ויצא :

(משנה ז) ז בראשונה כל מי שיודע לקרות קורא ומי שאינו יודע לקרות מקרין אותו. נמנעו מלהביא התקינו שיהו מקרין את מי שהוא יודע ואת מי שאינו יודע . העשירים היו מביאים בכוריהם בקלתות של כסף ושל זהב והעניים מביאים אותם בסלי נצרים של ערבה קלופה הסלים והבכורים ניתנים לכהנים :

סליק סדר זרעים

ביז ארמי אובד אבי ווען ער האט די קארב אויף זיין אקסיל . אונ אז ער הט שוין גזאגט ביז צום פסוק ארמי אובד אבי נעמט ער אראפ דעם קארב פון זיין אקסיל אונ ער האלט איהם ביי דעם ברעג [פון הויבין] אונ דער כהן לייגט ארונטער די האנט אונטער די קארב אונ ער הייבט זי אויף דער נאך לייענט ער פון ארמי אובד אבי ביז צום סוף פרשה אונ ער לייגט דעם קארב מיט די בכורים ביי דעם מזבח [אין ווינקול דרום אונ מערב] אונ ער בוקט זיך אונ גייט ארויס פון די עזרה :

ז משנה ז . בראשונה . אין אן הייב איז געוועז דער וואס האט געקענט לייענען די פרשה פון בכורים . האט אליין גילייענט . אונ דער וואס האט ניט געקענט לייענען האט מען איהם פאר גילייענט . די וואס האבין ניט געקענט לייענען די פרשה האבין ניט גבראכט בכורים . ווייל זיי האבען זיך גישעמט . האט מען גימאכט א תקנה מען זאל פאר לייענען סייא דעם וואס קען אונ סיי דעם וואס קען ניט :

העשירים היו מביאים . די רייכע פלעגין ברייגגען זייערע בכורים אין קערב פון זילבער אונ פון גאלד אונ די ארעמע לייט האבען גיבראכט די בכורים אין קערב גיפלאכטין פון צווייגלאך אונ פון אפ גישיילטע ערבות . די ארעמע לייט פלעגין אוועק געבין די בכורים מיט די קערב צו די כהנים . ווייל זייערע קערב זענען געווען פון גיפלאכטענע ריטער . אונ די רייכע וואס זייערע קערב זענען גיווען פון זילבער אונ פון גאלד . פלעגין נאר אוועק געבין די בכורים צו די כהנים אבער ניט די קערב :

ומרגניתא. מנבנת :
נהיה. יורד מא״י לבבל : לעיבורא. לעבר בניס :
מתקבל. מתאכסן : מיטמר כו׳. נחבא
אל הכלים לשמוע וללמוד מר״ש ב״נ האיך הוא
נוהג בק״ש ומכח עמהכוהו היה לו אימה ופחד
לכראות לפניו והיה מהביא עצמו :
שנתייב מיתה. על שר״ט כטה לקרות כב״ש היה
כסכנה : אל תטיפו גו׳. לכן צריך שיהא אות

מאימתי פרק ראשון

א אמר רבי לוי כנור היה תלוי כנגד חלונו של דוד והיתה רוח צפונית יוצאת בחצי הלילה ומרפרפת בו והיה מנגן מאליו הה״ד (תלים ג נ) כנגן המנגן. בנגן המנגן אין כתיב כאן אלא כנגן המנגן הכנור היה מנגן מאליו :

רבי שמואל בר נחמני כד הוה נחית לעיבורא הוה מתקבל גבי רבי יעקב גרופא והות רבי זעירא מיטמר ביני קופי משמענה היאך הוי קרי שמע והוה קרי וחזר וקרי וחזר וקרי עד דהוה שקע מיניה גו שנתיה מ״ט (תהלים ד) רגזו ואל תחטאו אמרו וגו׳ ודומו סלה : **רבי** בא אמר תדע לך שדברי סופרים חביבין מדברי תורה שהרי רבי טרפון אלו לא קרא לא היה עובר אלא בעשה ועל ידי שעבר על דברי בית הלל נתחייב מיתה על שם (קהלת י) ופורץ גדר ישכנו נחש רבי חנינא אמר חביבין דברי זקנים מדברי נביאים דכתיב (מיכה ב) אל תטיפו יטיפון וכתיב (שם) אטיף לך

פרק ראשון

א אמר רבי לוי אפידול איז געהאנגען געגען דעם פענצטער פון דוד המלך. האלבע נאכט פלעגט ארוים גיין א צפון ווינט אונ האט געבלאזין אין די פידול אונ די פידול האט געשפילט פון זיך אליין. דאס איז וואס דער פסוק זאגט. אזוי ווי דער ניגון וואס האט געשפילט. ווען דער שפילער האט געשפילט שטייט ניט אין פסוק נאר עס שטייט אזוי ווי דער ניגון וואס האט אליין געשפילט. די פידול האט געשפילט פון זיך אליין ווען בהכוהבו :
רבי שמואל בר נחמני. אז ער פלעגט גיין קיין ארץ ישראל אין בבל מעבר צו זיין דעם יאהר. צו מאכען צווי מאהל אדער פלעגט ער זיין צו גאסט ער פלעגט איינשטיין עטין אונ געכטיגען ביי רבי יעקב גרופא. פלעגט רבי זעירא זיך בעהאלטען צווישען די כלים. רבי שמואל זאל אים ניט זעהן. אונ ער האט געוואלט הערין וויא אזוי רבי שמואל לייענט קריאת שמע פאר זיין שלאף. האט רבי זעירא גיהערט וויא רבי שמואל לייענט קריאת שמע. אונ לייענט נאך אמאהל. אונ נאך אמאהל ביז ער איז איין געשלאפין פון קריאת שמע לייענען. פר וואס האט ער אזוי גיטאהן. ווייל עס שטייט אין פסוק איר זאלט ציטערין מורא האבין. אונ איר זאלט ניט זינדיגען. אמרו בלבבכם על משכבכם ודומו סלה. איר זאלט זאגין קריאת שמע אויף אייער גילעגער ביז איר וועט שטיל ווערין דם הייסט ביז איר וועט אנטשלאפען ווערין אזוי זאלט איר אייביג טאהן : רבי בא זאגט פון דאנען קענסט וויסען אז די רייד פון די רבנן איז ביי גאט ליבער וויא די רייד פון די תורה ווארום ווען רבי טרפון וואלט גאר ניט גילייענט קריאת שמע וואלט ער גאר עובר גיוועזן אויף אמצות עשה. קומט אים ניט מיתה. אונ ווייל ער האט עובר גיוועזן אויף די רייד פון בית הלל. איז ער גיוועזן אין אסכנה צום שטארבין אזוי וויא עס שטייט אין מסכת ברכות דף י״א ווייל שלמה המלך עליו השלום האט גיזאגט אין קהלת ופורץ גדר ישכנו נחש דער וואס ברעכט אויף די וואנט וועט אים בייסין אשלאנג דאס מיינט מען דער וואס ברעכט וואס די חכמים האבין פארצאמט גיאסרת צו דער היטערין דעם מענטשין ער זאל ניט עובר זיין אויף די תורה. אונ ער איז מתיר וואס די חכמים האבין גיאסרת. וועט איהם בייסין אשלאנג : רבי חנינא זאגט די רייד פון די חכמים זענען ליבער וויא די רייד פון די נביאים ווארום עם שטייט אין פסוק. איר זאלט ניט ריידין וואס זיי ריידען איר זאלט ניט ריידין וואס די פאלשע נביאים ריידין. אונ נאך שטייט אין פסוק. די פאלשע נביאים זאגין איך וועל ריידען צו דיר נביאות פאר ווין אונ פאר אלטען ווין. זעהן מיר אז נביאים זענען דא פאלשע אונ אז איינער קומט אונ זאגט ער איז אנביא אמת. מוז ער ווייזען אצייכען אדער אוואונדער :

ומוסף נכירת כוה נביא אמת : פלמנטורין . שלוחים : וכמנטורין . גורה : יורוך . ואין ציון ניתן סימן :

ספי

לייו ולשבר נביא וזקן למה הם דומים למלך ששלח ב׳ פלמנטורין למדינה על אחד מהם כתב אם אינו מראה לכם כתב וחותם וסמנטורין שלי אל תאמינו לו ועל אחד מהם כתב אפילו לא מראה לכם כתב וחותם וסמנטורין שלי תאמינו לו כך בנביא כתיב (דברים יג) ונתן אליך אות או מופת ובזקן כתיב (שם יז) על פי התורה אשר יורוך:

ב ומפני מה קורין ב׳ פרשיות הללו בכל יום רבי לוי ורבי סימון חד אמר מפני שכתוב בהן שכיבה וקימה וחד אמר מפני שעשרת הדברות כלולים בהם. אנכי שמע ישראל. לא יהיה לך ה׳ אחד. לא תשא ואהבת. כאן דרחים למלכא לא משתבע בשמיה לשקרא. זכור את יום השבת למען תזכרו. רבי אומר זו מצות שבת שה״א שקולה כנגד מצותיה של תורה דכתיב (נחמיה ט) ואת שבת קדשך הודעת להם ומצות וחקים ותורה צוית גו׳ להודיעך שהיא שקולה כנגד כל המצות. כבד למען ירבו ימיכם. לא תרצח ואבדתם מהרה מאן דקטיל מתקטיל. לא תנאף ולא תתורו אחרי לבבכם וגו׳ א״ר יצחק עינא וליבא תרי סרסורי

מען זאל וויסען אז ער איז א נביא אמת. אבער די חכמים וואס זאגין אפשט אין א מצוה וואס שטייט אין די תורה. כוזין מיר האלטין די מצוה אזוי וויא זיי זאגין. חייר די תורה האט גיבאטין דו זאלסט ניט אפ קערין פון די רייד וואס זיי וועלין דיר זאגין. ניט רעכטס אונ ניט לינק. דער נביא אונ דער חכם צו וואס זענען זייא גלייך צו אמלך וואס האט געשיקט צוויי שלוחים אין דער מדינה אויף איין שר האט דער מלך געשריבען אויב ער וועט אייך ניט ווייזין מיין געשריפט אונ מיין חתימה אונ מיין צורה זאלט איר אים ניט גלויבין. אונ אויף איין שר האט דער מלך געשריבען אפילו ער וועט אייך ניט ווייזען מיין געשריפט אונ ניט מיין חתימה אונ ניט מיין צורה. פון דעסטוועגען זאלט איר אים גלויבען. ביי א נביא שטייט אז ער וועט דיר געבען אצייכען אדער אוואנדער : זאלסטו אים גלויבען. אבער אז ער וועט ניט געבען אצייכען אדער אוואנדער זאלסטו ניט גלויבען אונ ביי א חכם שטייט ווי די תורה וואס ער וועט דיך לערנען. אזוי זאלסטו טאהן. אונ זאלסט אים ניט פרעגין אויף אצייכין אונ ניט אויף אוואנדער :

ב מפני. פאר וואס לייענט מען אלע טאג די צוויי פרשות שמע ישראל אונ והיה אם שמוע. רבי לוי אונ רבי סימון קריגען איינער זאגט ווייל אין די צוויי פרשות שטייט דער מאנט ובשכבך ובקומך. ווען דוא וועסט זיך לייגין. אונ ווען דוא וועסט אויף שטיין. אונ איינער זאגט ווייל די עשרת הדברות שטייט אין קריאת שמע. די פאלק ישראל זאל צו הערין אז איך בין דיין גאט. דוא זאלסט ניט האבען קיין אנדערע גאט. נאר דער הויה איז איין גאט. דוא זאלסט ניט שווערין פאלש ביי דעם נאמען פון גאט. ווייל דוא זאלסט גאט ליב האבען. ווער עס האט ליב דעם מלך וועט ניט שווערין פאלש ביי זיין נאמען. זאלסט גידיינקין דעם טאג שבת. כדי דוא זאלסט גידיינקין אלע מצות פון גאט. רבי זאגט אלע מצות מיינט מען שבת דיא מצוה פון שבת אליין : איז געוואוגין געגין אלע מצות פון דיא תורה. וואָרום עס שטייט אין פסוק דיין היילינגען שבת האסטו גימאכט וויסען צו זייא. אונ מצות אונ חקים אונ תורה האסטו צו זייא גיבאטען. האט דער נביא גירעכענט שבת באזונדער. אונ אלע מצות באזונדער צו מאכען וויסען אז שבת איז גיוואוגין געגין אלע מצות. למען ירבו ימיכם מיינט מען דיא מצוה פון כבד את אביך. וואָרום ביי כבד את אביך שטייט דאך אויך למען יאריכון ימיך. דיינע טעג זאלען דער לייננערט ווערין. אונ דא שטייט דיינע טעג זאלען גימערט ווערין. איז דאס דיא ווערבינגע מצוה : ואבדתם מהרה. איר וועט געשווינט פאר לארען ווערין. אויב איר וועט הרגני אמענטשן. ווער עס הרגעט ווערט גיהרגעט איר זאלט ניט אפ קערין נאך אייער הארץ. איר זאלט ניט מזנה זיין. רבי יצחק האט גזאגט דיא אויג אונ דיא הארץ זענען צוויי סעקלערס פון

שתי פרשיות . של ק"ש : אמן : אמת :
נקרים . מולה כעקרות סהמגר"ה באין ישנו לפסוע ידיו כ"כ היה עומד לפני הקב"ה מכח
המקמטו : ככפים כו' . רמז שלא נכנו מבנין ב"ה כלום : באמן . בברכת האמן שבבהמ"ז :
מסמיך . נשען מהמכסן . י"א שבעל בשר היה לכך היה נשען על ר"י בר אידי :

סרסורי דהטאה נינהו דכתיב (משלי כג) תנה בני לבך לי ועיניך וגו' אמר הקב"ה אין יהבת לי לבך ועיניך אנא ידע דאת דידי. לא תגנוב ואספת דגנך ולא דגן חברך . לא תענה ברעך אני ה' אלהיכם וכתיב (ירמיה ז) וה' אלהים אמת מהו אמת אמר רבי אבין שהוא אלהים חיים ומלך עולם אמר הקב"ה אם העדת עדות שקר על חברך מעלה אני עליך כאילו העדת בי שלא בראתי שמים וארץ . לא תחמוד וכתבתם על מזוזות ביתך ביתך ולא של חברך :

ג וכפין פרושות השמים (מלכים א ח) אמר רבי איבי כעין הדין נקרים היה עומד אמר רבי אלעזר בר אבינא ככפים הללו שלא חטפו מבנין בית המקדש כלום רבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי אמר לא הזכיר תורה בארץ מחזירין אותו מה טעם (תהלים קה) ויתן להם ארצות גוים וגו' מפני מה בעבור ישמרו חקיו ותורותיו:

היה קורא פרק שני

א רבי יוחנן הוה מסתמיך על רבי יעקב בר אידי והוה רבי אלעזר חמי ליה ומטמר ליה מן קמוי

דיא עבירה . דיא אויג זעהט דיא עבירה . אונ דיא הארץ גלוסט . אונ זיי ריידען אן דעם גוף ער זאל מאכן דיא עבירה . ווארום עס שטייט אין פסוק מיין זוהן גיב דיין הארץ צוא מיר . אונ דיינע אויגען זאלען היטען מיינע וועגין. גאט האט גזאגט אז דוא וועסט געבין צוא מיר דיין הארץ אונ דיינע אויגען וועל איך וויסען אז דוא ביסט מיינער . דוא זאלסט איין זאמלען דיינע קארין אונ זאלסט ניט גנבנן קארין פון אנדערע מענטשין. זאלסט ניט זאגען פאלשע עדות אויף דיין חבר . ווארום איך בין אייער גאט אונ עס שטייט גאט איז אמת . וואס איז אמת האט רבי אבין גזאגט עס איז אמת אז ער איז אלעבעדיגער גאט אונ ער איז דער מלך פון די וועלט . האט גאט גזאגט אויב דוא זאגסט פאלשע עדות אויף דיין חבר . רעכן איך אויף דיר גלייך וויא דוא זאלסט עדות זאגען אויף מיר אז איך האב ניט בשאפען די הימעל מיט דיא ערד . דו זאלסט ניט גלוסטען אונ זאלסט אויף שרייבען אויף דיא מזוזות פון דיין שטוב . אויף דיין שטוב זאלסטו אויף שרייבען . אונ זאלסט ניט אויף שרייבין אויף די מזוזות פון די שטוב וואס דו האסט גיגלוסט אונ אוועק גינומען פון דיין חבר :

ג וכפיו . אונ זיינע הענט ופון שלמה המלך) זענען גיוועזן פאר שפרייט צום הימעל . האט רבי איבי גזאגט אזוי וויא אקראנקער וואס קען ניט אויס ציהען זיינע הענט . אזוי איז ער גישטאנען מיט זיינע הענט פאר גאט . פון גרויס מורא אונ שרעק פאר דעם כבוד פון גאט . רבי אלעזר בר אבינא זאגט ער האט פאר שפרייט די הענט צו ווייזן אז ער (אונ זיינע מענטשין) האבין גאר ניט גיחאפט (ניט גינומען) פון בית המקדש ווען מען האט איהם גיבאהט . רבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי זאגט . אויב אין בענטשין אין דיא ברכה נודה לך האט ער ניט דער מאנט ועל תורתך שלמדתנו זאל ער נאך אמאהל זאגין די ברכה נודה לך . פר וואס . ווייל עס שטייט אין פסוק גאט האט גיגעבין צו די יודין לענדער פון דיא פעלקער . פר וואס ווייל זייא זאלען היטען די תורה . דריבער ווייל אין די ברכה נודה לך לויבט מען גאט אויף דעם וואס ער האט אונז גיגעבין ארץ ישראל . דארף מען לויבין גאט אויף דיא תורה , ווארום דורך די תורה האט מען אונז גיגעבין ארץ ישראל :

פרק שני

א רבי יוחנן האט זיך אן גילעהנט אויף רבי יעקב בר אידי אונ רבי אלעזר האט אים גיזעהן

קמי אמר ליה תרין מלין עבד לי הדין בבלאה חדא דלא שאיל בשלמי וחדא דלא אמר שמעתא מן שמי. אמר ליה כן אינון נהגין גביהון דזעירא לא שאיל בשלמא דרבה דאינון מקיימין (איוב כט) ראוני נערים ונחבאו וגו':

ב אינהו ליצ נותא ליצני הדור מה היו עושין הולכין אצל חלונותיו של דוד ואומרים לו אימתי יבנה בית המקדש אימתי בית ה' נלך והוא אומר אף על פי שהם מתכונים להכעיסני שמח אני דכתיב (תהלים קכב) שמחתי באומרים לי בית ה' נלך:

ג כד דמך רבי בון בר חייא על לגביה רבי זעירא ואפטר עלוי (קהלת ה) מתוקה שנת העובד וגו' יישן אין כתיב כאן אלא יאכל משל למלך ששכר פועלים הרבה והיה שם פועל אחד שהיה מתכשר במלאכתו יותר מן הכל מה עשה לו המלך נטלו והיה מהלך עמו ארוכות וקצרות לעתותי ערב נכנסו הפועלים ליטול שכרן ונכנס גם הוא ונטל שכרו משלם התחילו הפועלים מתרעמים ואומרים אנו יגענו כל היום וזה לא יגע (אלא) ב' שעות ביום ונטל שכרו משלם. אמר להם יגע זה בב' שעות מה שלא יגעתם אתם כל היום כך

ומטמר. נחכה ולא פלא כשלומו : כדין כו'. ר"י כבר נמג:לוס מסה כן וכשיב לו רבי יעקב שדרך עמס כוא לעשות כך :
לסכעיסני. שהיו יודעים שדוד לא יבנה הבית אלא שלמה בנו ואומרים אימתי כלומר אימתי ימות דוד ושלמה יבנה הבית ואמ"כ שמח שנאמר שמחתי וגו' :
דמך. מת שלא נהכיר מיתה אלא מ"מ לאמרו דמך לשון ישן :

גיזעהן אונ האט זיך בעהאלטען פאר איהם. האט רבי יוחנן גזאגט צוא רבי יעקב בר אידי צוויי זאכען האט מיר געטאהן דער פון בבל איינס. פאר וואס האט ער ניט גיפרעגט אויף מיין שלום, אונ נאך איינס. ער האט ניט גזאגט דעם דין וואס איך האב איהם גזאגט אין מיין נאמען. האט רבי יעקב בר אידי גזאגט צו רבי יוחנן אזוי איז דער מנהג ביי זיי אז אקליינער מענטש פרעגט ניט שלום ביי אגרעסערין פון איהם. ווארום זייא זענען מקיים דעם פסוק וואס איוב האט גזאגט דיא יונגע מענטשין וואס האבין מיך גיזעהן האבען זיך בעהאלטען:

ב אינהו. דיא שלעכטע מענטשין וואס זענען גיוועזן אין די צייט פון דוד המלך. וואס פלעגין זיי טאהן: זייא פלעגין גיין צו די פענסטער פון דוד המלך אונ פלעגין זאגען צוא איהם ווען וועט ניבאהט ווערין דער בית המקדש ווען וועלין מיר גיין אין די הויז פון גאט. אונ דוד פלעגט זאגין אפילו זייא מיינען דאך מיך צו דער צערעגען. ווייל זייא ווייסען אז איך וועל ניט באהען דעם בית המקדש: נאר מיין זוהן שלמה. דריבער פרעגין זיי ווען וועל איך שוין שטארבין: אונ דער בית המקדש זאל גיבאהט ווערין. פון דעסטוועגין: פרייא איך מיך מיט נייערע רייד. ווארום עס שטייט אין פסוק איך פריי מיך אז מען זאגט צוא מיר: ומען פרעגט מיך ווען וועלין מיר שוין גיין אין בית המקדש:

ג כד. ווען רבי בון בר חייא איז גישטארבין איז רבי זעירא אריין גיגאנגען צוא איהם אונ ער האט אן גיהויבען צו זאגין אויף איהם דעם פסוק. עס איז זיס דער שלאף פון דעם ארבעטער. אויב ווייניג אדער פיל. וועט ער עסין. איז דאך די קשיא עס האט דאך בדארפט שטיין אין פסוק וועט ער שלאפין. וועט ער שלאפען שטייט ניט אין פסוק נאר עס שטייט ער וועט עסן. דאס איז גליך צו אמלך וואס ער האט גידונגען פיל ארבעטער אונ דארטין צווישען די ארבעטער איז גיוועזן איינער וואס ער האט זיך גישטארקט אין זיין ארבעט מער פון אלע. אונ האט אם גיטאהן זיין ארבעט פריער ווי אלע ארבעטער וואס האט דער מלך גיטאהן מיט דעם ארבעטער ער האט איהם גינומען אונ איז גיגאנגען מיט איהם שפאצירען אין דיא לאנגע וועגין פון גארטין אונ אין די קורצע וועגין פארין נאכט זענען אריין גיגאנגען דיא ארבעטער צו נעמען זייער שכר. אונ ער איז אויך אריין גיגאנגען אונ האט גינומען זיין שכר אין גאנצען. פאר דעם האבען די ארבעטער אן גיהויבען אין כעס צו ווערין אונ האבען גזאגט מיר האבען גאנצען טאג. אונז גיטאהן די ארבעט גאר צוויי שעה אין גאנצען טאג. אונ ער האט ניט מער גיארבעט גאר צוויי שעה אין גאנצען

טאג

דקופר בשר : קורסן . מלקות : שתין : אתן לך יותר ולא הלקוני : דמטי . מגיע : הכי נון . סיפר להם כמעשה : לאתויי . לקבו : ארניה . מטת : ויהי עלאי . הבא עלי אם כעסתי עליו שהייתי סובר שהמנהג כוא כך :

כך יגע רבי בון בר חייא בתורה לכ"ח שנה מה שלא יגע תלמיד ותיק במאה שנה :

ד רבי זעירא כד סליק להכא אקיז דם אזל בעי מזבן חדא ליטרא דקופר מטבחא . אמר ליה בכמה הדין ליטרא אמר ליה בחמשין מני והד קורס אמר ליה סב לך שתין ולא קבל עלוי סב לך שבעין ולא קבל עלוי סליק עד דמטי למאה ולא קבל עלוי אמר ליה עביד כמנהגך ויהיב ליה . ברמשא נחת לבי ועדא אמר לון לרבנן כה ביש הדין מנהגא דהכא דלא אכיל בר נש ליטרא דקופר עד דמחו ליה חד קורסן . אמרו ליה מאי האי אמר לון דאי לא לקי לא אכיל בישרא אמרו ליה למה תני לון עובדא שלחין בעון לאיתויי אשכחון ארניה נפיק אמר ליה מאי כל הכון אמר לון וייתי עלאי דלא בעסית עלוי כסבר מנהגא הוא כן אלא (ישעיה כח) ועתה אל תתלוצצו פן יחזקו מוסריכם . רבי פנחס אמר קשה ליצנות שתחלתה יסורין וסופו

טאג . און ער נעמט שכר פאר אגאנצן טאג . הט דער מלך גזאגט צו די ארבעטער דער האט אפ געארבעט אין צוויי שעה . וואס איר הט ניט אפ געארבעט אין גאנצן טאג . אזוי האט רבי בון בר חייא אפ געארבעט אין די תורה אין אכט און צוואנציג יאהר וואס איין אנדער תלמיד וועט ניט אפ ארבעטן אין הונדערט יאהר איז דער טייטש אין פסוק מתוקה שנת העובד וויא זיס איז דער אייביגער שלאף נאך דעם טויט פון דעם מענטש וואס הט געדינט גאט אם מעט סיי ער האט ווייניג געדינט גאט ווייל ער האט ווייניג גילעבט ואם הרבה און סיי ער האט פיל געדינט גאט ווייל ער האט לאנג גילעבט יאבל וועט ער אויף עסין אויף עולם הבא :

ד אז רבי זעירא איז אויף גיגאנגען אין ארץ ישראל האט מען איהם גיעפינט אאדער עס זאל ארויס גיין בלוט איז ער גיגאנגען און האט גיוואלט קויפען איין פונט פלייש פון קצב רבי זעירא זאגט צום קצב . וויא פיל ווילסטו פאר דעם פונט פלייש זאגט דער קצב צוא רבי זעירא פופציג גילדין און איין קלאפ מיט אשטעקין מוזטו אויך בעקומן . זאגט רבי זעירא צו דעם קצב נעם זעכציג גילדין . נאר זאלסט מיך ניט שלאגין . הט דער קצב ניט גיוואלט נעמען . הט רבי זעירא גזאגט צום קצב נעם זיבעציג גילדין . נאר זאלסט מיך ניט שלאגען . האט דער קצב ניט גיוואלט נעמן . הט רבי זעירא איהם גיבעטערט ביז הונדערט גילדין . נאר ער זאל איהם ניט שלאגין . און דער קצב הט ניט גיוואלט געמען . האט רבי זעירא גזאגט צום קצב מוה וויא דיין מנהג איז . הט רבי זעירא איהם גיגעבין פופציג גילדין און דער קצב האט איהם גישלאגען און האט איהם גיגעבען דעם פונט פלייש . ביי נאכט איז רבי זעירא גיגאנגען אין בית המדרש . הט רבי זעירא גזאגט צו די רבנן וויא שלעכט איז דער מנהג פון דאגען אמענטש קען ניט עסין אפונט פלייש ביז מען שלאגט איהם איין קלאפ מיט אשטעקין . האבען דיא חכמים גזאגט צו רבי זעירא ווס איז דס . הט רבי זעירא גזאגט צו די חכמים אויב מען שלאגט איהם ניט עסט ער ניט קיין פלייש . האבען די רבנן גזאגט צו רבי זעירא פר וואס . האט רבי זעירא דער ציילט צו די רבנן די מעשה פון דעם קצב . האבען די רבנן געשיקט מען זאל ברענגען דעם קצב . הט דער שליח גיטראפען דער קצב איז שוין גישטארבען און מען פירט איהם אין אקאסטען צום בגראבען . האבען די חכמים גזאגט צו רבי זעירא ווס איז דא גיוועזען ביי דיר מיט דעם קצב . הט רבי זעירא גזאגט צו דיא חכמים זאל אויף מיר קומען אקללה אויב איך בין אין כעס גיוועזען אויף איהם . איך האב גימיינט ביי אייך איז אזוי דער מנהג . נאר פון דאנען וועט מיר וויא אמת זענען די רייד פון נביא ווס ער האט גזאגט . און איצט זאג איך אייך איר זאלט ניט לאכען פון מענטשין . טאמער וועט גישטארקט ווערין אייער שטראף . אזוי וויא דער קצב הט גילאכט פון רבי זעירא . אזו איז ער גישטראפט גיווארין אז ער איז באלד גישטארבען . רבי פנחס זאגט וויא שווער איז דער שטראף אז מען לאכט פון איינעם און מען פר שעמט איהם .

איין

סופו כליה שנאמר ועתה אל תתלוצצו פן יחזקו מוסריכם כמה סין פסוקן. מתיבת ודברת מיוסלם דלאוסר: וסופו כליה דכתיב כי כלה ונחרצה וגו׳ :

אין עומדין פרק חמישי

א תני לא יעמוד אדם ויתפלל לא מתוך שחוק ולא מתוך שיחה ולא מתוך קלות ראש וכו׳ אלא מתוך דברי תורה . וכן לא יפטר מחברו וכו׳ שכן מצינו בנביאים שהיו חותמים דבריהם מדברי שבח ונחמות אמר רבי אלעזר חוץ מירמיה שחתם בדברי תוכחות וכו׳ ככתוב לעיל בפרק זה עד והכתיב (איכה ה) כי אם מאום מאסתנו השיבנו תחת כי אם מאום וגו׳ ואף אליהו לא נפטר מאלישע אלא מתוך דברי תורה דכתיב (מלכים ב ב) ויהי המה הולכים הלוך ודבר במה היו עסוקין רבי אחא אמר בק״ש היו עסוקין היך כמה דכתיב (דברים ו) ודברת בם רבי יודן אמר בבריאת עולם היו עסוקין היינו דכתיב (תהלים לג) בדבר ה׳ שמים נעשו . רבי יודן בריה דרבי אבין אמר בנחמות ירושלים היו עסוקין הה״ד (ישעיה מ) דברו על לב ירושלים . רבנן אמרי במרכבה היו עסוקין הה״ד (מלכים ב ב) והנה רכב אש וסוסי אש וגו׳ . רבי חזקיה בשם רבי יוחנן אמר לעולם אל יהא זה הפסוק הזה מתוך פיך (תהלים מו) ה׳ צבאות עמנו משגב לנו וגו׳ . רבי יוחי בשם רבי יוחנן אמר וחבריה (שם פד) ה׳ צבאות אשרי אדם בוטח בך :

אין אָנהֵייב שְׁטְרָאפְט מֶען אִיהם מִיט יִסוּרִים . אוּנ אִין סוֹף אַז עֶר טוּהט נִיט תְּשׁוּבָה . ווערט ער פאר לֶענְט . שְׁטַארְבְּט עֶר . אַזוֹי וויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק דֶער נָבִיא זָאגְט צוּ דִי יוּדֶען . אִיךְ זָאג אַייךְ אִיצְט אִיר זָאלְט נִיט לַאכֶען . טָאמֶער וֶועט אִיר שְׁטַארְק גִישְׁטְרָאפְט וֶוערִין אוּנ אִין סוֹף וֶוערְט מֶען פַר לֶענְדְט . מֶען שְׁטַארְבְּט . אַזוֹי וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק אַפַּאר לֶענְדוּנְג אוּנ אַפַּאר שְׁנַיידוּנְג וֶועט קוּמֶען אוֹיף דִי וֶועלְט לַאכֶען אוּנ פַר שֶׁעמֶען :

פרק חמישי

א תָּנִי · אַמֶענְטְשׁ זָאל זִיךְ נִיט שְׁטֶעלֶען דַאווְנֶען . נִיט פוּן גִילֶעכְטֶער . אוּנ נִיט פוּן שְׁמוּעֶסִין . אוּנ נִיט פוּן אַגְרִינְגֶען קָאפּ . וָואס מֵיינְט מֶען נִיט פוּן גַאוְוֹה. נָאר פוּן לֶערְנֶען . אַמֶענְטְשׁ זָאל נִיט אַוֶועק גֵיין פוּן זַיין חָבֵר · נָאר פוּן אַדִין שְׁמוּעֶסִין . וָוארוּם אַזוֹי גֶעפִינֶען מִיר בַּיי דִיא נְבִיאִים זַיי פְלֶעגִין אוֹיס לָאזִין זֵייעֶרֶע רֵייד מִיט לוֹיב אוּנ מִיט טְרַייסְטוּנְג . הָט רַבִּי אֶלְעָזָר גִזָאגְט אוֹיסֶער יִרְמְיָה הַנָּבִיא עֶר הָט אוֹיס גִילָאזְט זַיין סֵפֶר מִיט שְׁטְרָאף רֵייד . אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא אִיז אוֹיךְ נִיט אַוֶועק גִיגַאנְגֶען פוּן אֱלִישָׁע נָאר פוּן תּוֹרָה לֶערְנֶען · וָוארוּם עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא מִיט אֱלִישָׁע הַנָּבִיא זֶענֶען גִיגַאנְגֶען אוּנ הָאבֶּען גִירֶעט · פוּן וֶועלְכֶע זַאךְ הָאבֶּען זַייא גִירֶעט . רַבִּי אַחָא זָאגְט בִּקְרִיאַת שְׁמַע הָיוּ עֲסוּקִין . זַייא הָאבֶּען גִילֵייעֶנְט קְרִיאַת שְׁמַע. אַזוֹי וִויא בַּייא קְרִיאַת שְׁמַע שְׁטֵייט וְדִבַּרְתָּ בָּם . דוּא זָאלְסְט רֵיידֶען אִין זַייא . אוּנ דָא שְׁטֵייט אוֹיךְ זַיי זֶענֶען גֶעגַאנְגֶען אוּנ גִירֶעט . הָאבִּין זַייא גִירֶעט קְרִיאַת שְׁמַע · רַבִּי יוּדָן זָאגְט זַיי הָאבִּין גִירֶעט פוּן דִי בַּשַׁאפוּנְג פוּן דִי וֶועלְט אַזוֹי וִויא עֶס שְׁטֵייט . מִיט דִי רֵייד פוּן גָאט אִיז דִי הִימֶל בַּשַׁאפֶען גֶעוָוארֶען רַבִּי יוּדָן דֶער זוּהְן פוּן רַבִּי אָבִין הָאט גִזָאגְט זַייא הָאבֶּען גִירֶעט וִוען וֶועט יְרוּשָׁלַיִם גִיטְרַייסְט וֶוערִין אוֹיף אֵייבִּיג דָאס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק אִיר זָאלְט רֵיידֶען אוֹיף דִי הַארְץ פוּן יְרוּשָׁלַיִם אוּנ אִיר זָאלְט אִיר טְרֵייסְטִין. דִי רַבָּנָן זָאגִין זַיי הָאבִּין גִירֶעט אִין מַעֲשֵׂה מֶרְכָּבָה דָאס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק אוּנ אַפַייעֶרְדִיגֶער רַייט וָואגֶען אוּנ אַפַייעֶרְדִיגֶע פֶערְד זֶענֶען אַרָאפּ גִיקוּמֶען וַוייל זַיי הָאבֶּען גִירֶעט פוּן דִי מֶרְכָּבָה. רַבִּי חִזְקִיָּה זָאגְט פוּן רַבִּי יוֹחָנָן וֶוענִין דֶר פָּסוּק זָאל קַיין מָאהל נִיט אַוֶועק גֵיין פוּן דַיין מוֹיל : יְיָ צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה . רַבִּי יוֹחַי זָאגְט פוּן רַבִּי יוֹחָנָן וֶוענִין אוּנ דֶעם אַנדֶערִין פָּסוּק אוֹיךְ : יְיָ צְבָאוֹת אַשְׁרֵי אָדָם בּוֹטֵחַ בָּךְ .

ירושלמי ברכות

קמעא. בנחת: מגרבל. מרוד: והכישו. נשכו: נכית. נושך: מאית. מת:

ב אמר רבי פנחס המתפלל בבית הכנסת כאלו מקריב מנחה טהורה מה טעם (ישעיה סו) כאשר יביאו בני ישראל את המנחה בכלי טהור בית ה׳

רבי ירמיה אמר (ישעיה נה) דרשו ה׳ בהמצאו היכן הוא מצוי בבתי כנסיות ובבתי מדרשות אמר רבי ולא עוד אלא שהש״י עומד על גבם שנאמר (תהלים פב) אלהים נצב בעדת אל. רבי הונא אומר זה שהוא הולך לבית הכנסת צריך להקל את רגליו שנאמר (הושע ו) ונדעה נרדפה לדעת את ה׳ וכשהוא יוצא צריך להלך קימעא ומה טעם (איוב יד) כי עתה צעדי תספור;

ג רבי חנינא בן דוסא היה עומד ומתפלל ובא חברבר והכישו ולא הפסיק את תפלתו והלכו ומצאו אותו חברבר מת ומוטל על גב חורו אמרו אוי לאדם שנשכו חברבר ואוי לו לחברבר שנשך את רבי חנינא בן דוסא ומה עסקיה דהדין חברבר כד הוא נכית לבר נש אי בר נש קדים למיא חברברא מאית ואי חברברא קדים למיא בר נש מאית אמרו ליה תלמידיו רבי ולא הרגשת אמר לון יבא עלי מתוך שהיה לבי מכוון בתפלה אם הרגשתי אמר רבי יצחק ברא לו הקב״ה מעין תחת כפות רגליו לקיים מה שנאמר (תהלים קמה) רצון יראיו יעשה ואת שועתם ישמע ויושיעם:

ב רבי פינחס האט געזאגט דער וואס דאווענט אין שול איז גלייך וויא ער וואלט מקריב געווען א ריינע מנחה. פאר וואס. אזוי וויא ישעיה הנביא האט געזאגט דער וואס דאווענט אין די הויז פון גאט. איז ער גלייך וויא די יודען וואס ברענגען א מנחה אין א כלי וואס איז טהור. רבי ירמיה זאגט עס שטייט אין פסוק איר זאלט פארשטין גאט אין דעם ארט ווא ער ווערט געפונען ווא ווערט גאט געפונען אין שול און אין בית מדרש. האט רבי געזאגט און ניט נאר דאס נאר נאך מעהר נאר גאט אליין שטייט ביי זיי אזוי וויא עס שטייט אין פסוק גאט שטייט ביי די עדה וואס לויבען צו אים. רבי הונא זאגט דער וואס גייט אין שוהל דארף גרינג מאכין זיינע פיס. ער זאל גיין געשווינד אזוי וויא עס שטייט אין פסוק מיר וועלין וויסען מיר וועלין נאך יאגען צו וויסען גאט. אז ער גייט ארויס פון שוהל דארף ער גיין אביסעל. ער זאל גיין פאמעלאך. פאר וואס. אזוי וויא איוב האט געזאגט איצט וועסטו ציילען מיינע טריט. ער פלעגט גיין פון שוהל פאמעלאך אז מען האט געקענט ציילען זיינע טריט:

ג רבי חנינא בן דוסא איז געשטאנען און האט געדאווינט שמונה עשרה איז געקומען א שלאנג און האט אים געביסען און ער האט ניט אויף געהערט צו דאווענען איז מען געגאנגען און מען האט געפונען דער חברבר ליגט אויף זיין לאך טויט האט מען געזאגט וויא צו דעם מענטשין וואס א חברבר האט אים געביסען און וויא צו דעם חברבר וואס ער האט געביסען רבי חנינא בן דוסא. וואס איז מיט דעם חברבר אז ער בייסט צו א מענטש אויב דער מענטש קומט פריער צום וואסער. פייגערט דער חברבר. און אויב דער חברבר קומט פריער צום וואסער שטארבט דער מענטש. האבען די תלמידים געזאגט צו רבי חנינא רבי האסט גאר ניט געשפירט וויא דער חברבר בייסט דיך האט רבי חנינא געזאגט צו די תלמידים זאל אויף מיר קומען א קללה אויב איך האב געשפירט וויא דער חברבר בייסט מיך. ווייל מיין הארץ האט געטראכט נאר אין מיין תפלה. רבי יצחק האט געזאגט גאט האט באשאפען א קוואל וואסער אונטער די פיס פון רבי חנינא צו מקיים זיין וואס עס שטייט אין פסוק גאט טוהט דעם ווילען פון די וואס האבען מורא פאר איהם. און גאט הערט זייער געשרייא און ער העלפט זיי:

סליק סדר זרעים